IESV CHRISTI D.N. NOVVM TESTAMENTVM.

THEODORO BEZA INTERPRETE.

MATTH. XVII.
Hic eſt filius ille meus dilectus, in quo acquieſco: ipſum audite.

LONDINI,
Excudebat Iohannes Hariſonus, impenſis eiuſdem Iohannis Hariſoni, & Iohannis Nortoni, 1605.

EX EPISTOLA TH. BEZAE: AD SERENISSIMAM D. Elizabetam, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ.

QVAM neceſſe ſit in Eccleſia Dei extare emendatam vtriuſque Teſtamenti Latinam interpretationem, non eſt quod pluribus conemãr oſtendere, quum de eo nemo poſsit dubitare, quin ſeſe pietati ac religioni Chriſtianæ inimicum eſſe profiteatur. Dicendum eſt igitur mihi potius quæ me cauſa impulerit, vt poſt aliorum interpretationes in hoc argumento verſarer. Vulgatæ illius editionis qua iampridẽ vtimur, quis author fuerit, video inter doctos homines non conſtare. Hoc quidẽ conſtat, præter quã quod plurimis locis à liberariis eſt deprauata ſæpe illam à Græcis diſcedere, ſæpe obſcurè multa interpretari,

Latina interpretatio.

quædam prætermittere, quædam adijcere: vt eam minimè mirum ſit eruditis hominibus nunquam ſatisfeciſſe, imperitis autem multis magnos errores obieciſſe. Eruditos voco, non eos duntaxat qui præcipuè hoc nomine digni ſunt, quales ſanè perpauci ſemper extiterunt, ſed eos quoque qui vel mediocrem vtriuſq; linguæ peritiam ad pietatis ſtudium attulerunt. Cæteros autem, quod ad id attinet de quo agimus, nihil moror, quorũ tamen duo genera eſſe video. Vnum, eorum qui per imperitiam, quòd pleraque errata non modo non intelligant, ſed ne ſuſpicari quidem poſſint, idcirco in recepta illa interpretatione acquieſcunt qui tamen procul dubio meliora amplecterentur, ſiquis illa commonſtraret. Alterũ, eorũ qui peruerſo quodam ingenio præditi, ita in craſſis illis & obſcuris tenebris verſantur, vt veritatis lucem ſponte refugiant. Illi commiſeratione aliqua digni ſunt, iſti verò planè indigni quorum corruptis & deprauatis iudicijs quiſquam commoueatur: quinimo aperti ſunt veritatis hoſtes. mirus enim eſt inter mendaciũ & ignorantiam, qua iſti tantopere delectan-

Eruditi.

Imperiti.

Peruerſi.

lectantur, conſenſus. Adferunt tamen ipſi aliquid, ne nihil dicere videantur: Maiores noſtri (inquiunt) illa interpretatione fuerunt contenti. Cedo verò, quos maiores appellatis? Nam Auguſtinum, Ambroſium, Hilarium, vllum denique ſcriptorem eruditum eſſe nego, qui non ab illa ſæpenumero diſceſſerit. Id ſi pernegatis, ipſorum libros vobis iudices fero. Ad Hieronymum autẽ quod attinet, ſi Vetus illa tam erat emendata quam vos eſſe vultis, cur ipſe Damaſi Romani Epiſcopi hortatu, idem in illa tentauit quod olim Origines in veteris teſtamenti Græca interpretatione. Nam iſta certè de qua agimus, ſi Hieronymo tribuatur, neceſſe eſt fateamur illũ plurimis, & ijs quidẽ manifeſtiſſimis erratis teneri. Denique quũ (vt olim idem conquerebatur) tot penè ſint huius editionis exemplaria quot ſunt codices, primùm omniũ oportuit decidere, quænam illa ſit cæteris anteponenda. Veritas cerè quamuis vetuſtior ſit mẽdacio, tamen non perinde vt vinum probatur vetuſtate. Quum igitur in illa Vulgata [illegible] (quam tamen ego quo ad eius fieri potuit integram ſeruaui) permulta

Obiectio.

Maiores.

Hieronymus.

Origines.

Vulgata æditio.

re-

requirãtur, laudãdus eſt profecto eorũ labor qui illam emendare ſtuduerũt. Ex illis antem alii, vt omnem nouitatis ſuſpicionem effugerent, ex collatione antiquiſsimorum codicum conati ſunt quæ luxata videbantur reſtituere: alij, Hieronymi exemplum & Pontificum decreta ipſamque adeo rationem ſequuti, ad Græcorum vſque fontes recurrerunt. Nam de nouo Teſtamento hîc à nobis quæritur. In vtriſque nonnulla probo, quædam reprehendo, illos in eo laudo, quòd antiquitati tãtum honorem habuerint, in eo vitupero, quòd dum à Latinorum codicũ veſtigiis nunquam volunt diſcedere ſæpenumerò erratis cumularunt. Iſtorum verò conſilium, eruditionem, diligentiam, ſicut non poſsum non vehementer approbare, ita quædam (quod eorum pace dixerim) in ipſis deſidero.

EVAN-

EVANGELIVM, id eſt ſumma beatæ illius doctrinæ quam nobis Ieſus Chriſtus annuntiauit. Quum enim Euangelium Græcis quemuis bonum, & optatum nuntium declaret, propriè dici cœpit de vera illa ſalutis doctrina, quæ non eſt excogitata ab hominibus, ſed è cœlo ad nos allata, ſicut prædictum fuit Eſa. 52.7. vt mutua ſit inter fidem & verbũ prædicatum relatio Rom. 10. 17 Quoniam autem Chriſtus eſt non tantùm huius rei nuntius, ſed etiam ille ipſe in quo tota hæc fœlicitas reſidet, idcircò Euangelij nomen peculiari ratione inſcriptum eſt quatuor iſtis Marci, Lucæ, & Iohannis libellis, quibus rerum à Chriſto dictarum & geſtarum hiſtoria continetur. Sed & illud obſeruandum eſt, interdum Euangelii nomine neque hos quatuor libellos neq; ipſam propriè doctrinam, ſed eius potiùs doctrinæ annuntiationem ſiguiſicari, vt Ro. 11 & 1. Cor. 4. 15. & 2. Cor. 18. & alibi ſæpè. Nos autem vbiq; hoc vocabulũ quaſi Eccleſiæ Chriſti peculium, vt alia eiuſmodi omnia libenter retinuimus.

ORDO
LIBRORVM NOVI TESTAMENTI.

EVANGELIA

Secundum Matthæum . cap.xxviii.
Secundum Marcum. xvi.
Secundum Lucam. xxiiii.
Secundum Iohannem. xx.
Acta Apoſtolorum xxviii.

EPISTOLAE

Pauli ad Romanos. cap.xvi.
I. ad Corinthios. xvi
II. ad Corinthios, xiii.
Ad Galatas. vi.
Ad Epheſios. vi.
Ad Philippenſes, iiii
Ad Coloſſenſes iiii.
I. ad Theſſalonicenſes, v.
II. ad Theſſalonicenſes. iii.
I. ad Timotheum. vi.
II. ad Timotheum iii
Ad Titum. iii
Ad Philemonem. vnic.
Ad Hebræos. xiii
Iacobi Epiſtola. cap.v.
I. Petri v.
II. Petri iii.
I. Iohannis. vnic.
II. Iohannis. vnic.
III. Iohannis vnic.
Iudæ
Apocalipſis. xxii.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM.

CAPVT. I.

2 Quòd Ieſus ſit Meſsias ille promiſſus ſeruator
patribus. 18 Christi natiuitas.

1 LIBER generationis IESV *Luc.3 24.*
Chriſti, filii Dauid, filii Abra-
ham. *Gen.21.2*
2 * Abraham genuit Iſaac, * Iſa- *Gen.35.24.*
ac autem genuit Iacob * Iacob *Gen.29.35.*
autem genuit Iudam, & fratres eius. *Gen.38.27*
3 * Iudas autem genuit Phares & Zaram è *1.Par.2.5.*
Thamar, * Phares autem genuit Eſrom. Eſrom
autem genuit Aram.
4 Aram autem genuit Aminadab. Aminadab
autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit
Salmon.
5 Salmon autem genuit Boos è Rachab, * *Ruth.4,18.*
Boos autem genuit Obed è Ruth. Obed autem
genuit Ieſſe.
6 Ieſſe autem genuit Dauid regem * Da- *1.Reg.16 1.*
uid autem rex genuit Solomonem ex ea quæ *& 17.12.*
fuerat vxor Vriæ. *2,Re.12.24*
7 * Solomon autem genuit Roboam. Ro- *3.Reg.11 43*
boam autem genuit Abia. Abia autem genuit *1.par.3 10.*
Aſa,

Mar.1.4. 1 TEmporibus* autē illis adfuit Iohānes
Luc.5.3. Baptiſta, prædicans in deſerto Iudææ:
2 2 Dicenſque, Reſipiſcite appropin-
quauit enim regnum cœlorum.
Eſa.40.3. 3 Nam hic eſt ille de quo dictum eſt per
Mar.1,4. Eſaiam Prophetam, dicentem, Vox clamatis in
Luc.3.4. deſerto, Parate viam Domini, complanate ſe-
Iohan.1.23, mitas eius.
Mar.1.6. 4* Ipſe verò Iohannes habebat veſtimen-
tum ſuum è pilis camelorum, & zonam pelli-
ceam circum lumbos ſuos: alimentum autem
eius erat locuſtæ & mel agreſte.
Mar.1:3. 5 Tunc exiuit ad eum Hieroſolyma, & to-
Luc.3.7. ta Iudæa, totaque regio circumfaciens Iorda-
ni:
6 Et baptizabantur ab eo in Iordane, cō-
fitentes peccata ſua.
7 Quum vidiſſet autem multos ex Phari-
ſæis, & Sadducæis venientes ad baptiſmum ſu-
um, dixit eis,* Progenies viperarum, quis vo-
bis præmonſtrauit vt fugeretis à futura ira?
Infr.12.34. 8 Ferte igitur fructum dignum ijs qui reſi-
puerint:
9 Et ne putetis *vobis* dicendum apud voſ-
Iohan.8.39. ipſos,* Patrem habemus Abraham. dico enim
Act,13.26. vobis, Deum poſſe etiam ex lapidibus iſtis ex-
citare liberos Abrahamo.
Infr.7.19. 10 *Iam verò ſecuris ad radicem arborum
poſita eſt. omnis igitur arbor non ferens fru-
Mat,1.18. ctum bonum, exciditur & in ignem abijci-
Luc.3.16. tur.
Iohn.1.26. 11 * Ergo quidem baptizo vos aqua ad re-
Act.1.5.&. ſipiſcentiam: is verò qui pone me venit, vali-
19.4. dior me eſt, cuius non ſum dignus qui ſoleas
Mar.1.9. portē: ipſe vos baptizauit ſpiritu Sācto & igni.
12 * Cuius ventilabrum in manu ipſius, &
repur-

epurgabit aream ſuam : & coget triticum ſu-
um in horreum: paleam autem exuret igni in-
extinguibili. *Luc.3.21.*
13 ¶ * Tunc aduenit Ieſus à Galilæa in Ior-
danem ad Iohannem, vt baptizaretur ab eo.
14 At Iohannes obnoxè prohibebat eum,
dicens, Ego neceſſe habeo à te baptizari, & tu
venis ad me?
15 Reſpondens autem Ieſus dixit ad eum,
Omitte *me* nunc. ita enim decet nos implere
omnem iuſtitiam. Tunc omittit eum.
16 Et baptizatus Ieſus aſcendit ſtatim ex a-
qua, & ecce aperti ſunt eis cœli, & vidit ſpiri-
tum Dei deſcendentem tanquam columbam,
& venientem ſuper ipſum.
17 Et ecce vox è cœlis, dicens, * Hic eſt Fi-
lius ille meus dilectus in quo acquieſco.

1.Pet.1.17.
Coloſ.1.13.

CAP. IIII.

*1 Tentatur Chriſtus. 4 Scripturis conuincit Diabo-
lum. 11 Angeli ei inſeruiunt, 12 Prædicat pœ-
nitentiam, & ſe aduenisse. 18 Vocatio Petri &
Andreæ, 21 Iacobi, & Iohannis. 23 Prædicat
Euangelium, & ſanat infirmos.*

TVnc * Ieſus ſubductus fuit in deſertum *Marc.1,12.*
à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. *Luc.4.1.*
Et cum ieiunaſſet dies quadraginta
& noctes quadraginta, poſtea eſurijt.
4 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit,
ſi filius es Dei, dic vt iſti lapides panes fiant.
4 At ille reſpondens dixit, Scriptum eſt,
* Non è ſolo pane viuet homo, ſed ex omni
verbo prodeunte per os Dei.
5 Tunc transfert eum Diabolus in Sanctam *Deut.8.3.*

[illegible]

4 Et conuocatis omnibus principibus ſa-
cerdotum & ſcribis populi, percontatus eſt ab
eis vbi Chriſtus naſceretur.

5 At illi dixerunt ei, in *ea* Bethleem *quæ eſt*
Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam.

Mic. 5. 2. Ioh. 7. 41.

6 * Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam
minima es inter duces Iuda: Ex te enim exibit
dux qui paſcet populum illum meum Iſrael.

7 Tum Herodes clam vocatis Magis exqui-
ſiuit ab eis quo tempore ſtella apparuiſſet.

8 Et Eis Bethleem dimiſſis, dixit, Profecti
illuc, penitus exquirite de puerulo: poſtquam
autem inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego
veniam & adorem eum.

9 Ipſi verò audito rege, profecti ſunt, &
ecce, ſtella quam viderant in Oriente, præibat
eis donec, venit ſtetitque ſupra *locum* in quo
erat puerulus.

10 Viſa autem ſtella, gauiſi ſunt gaudio ma-
gno valdè:

11 Et ingreſſi domum, inuenerunt puerulũ
cum Maria matre ipſius: & procidentes adora-
uerunt eum: apertiſque theſauris ſuis obtule-
runt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.

12 Et diuinitus admoniti in ſomnio ne re-
uerterentur ad Herodem, per aliam viam re-
greſſi ſunt in regionem ſuam.

13 Ipſis autem regreſſis, ecce Angelus Do-
mini apparet in ſomnio Ioſeph, dicens, Exper-
rectus accipe puerulum & matrem eius, & fuge
in AEgyptum, & eſto illic vſque dum dixero
tibi. Futurũ eſt enim vt Herodes quærat pue-
rulum ad eum perdendum.

14 Ille verò experrectus accepit puerulum
& matrem eius nocte, & ſeceſſit in AEgyptum.

15 *Et* fuit illic vſque ad ... imple-

impleretur quod ait Dominus per Prophetam
dicentem,* Ex AEgypto vocaui filium meum. *Oſea.11.2.*
16 ¶ Tum Herodes quum vidiſſet *ſe* illu-
ſum eſſe à Magis, excanduit valdè: & miſſis
carnificibus interemit omnes pueros qui erant
in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bi-
mulis & inferioribus, ſecundum tempus quòd
exquiſierat ex magis.
17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus
per Hieremiam Prophetam, dicentem: *Hier.31.13.*
18 * Vox in Rhama audita eſt, lamentatio
& fletus & eiulatus multus, Rachael plorans
filios ſuos & noluit conſolationem admittere,
de eo quòd non ſint.
19 ¶ Quum autem obiiſſet Herodes, ecce,
Angelus Domini ſomnio apparet Ioſeph in
AEgypto.
20 Dicens, Experectus accipe puerulum &
matrem eius & proficiſcere in terram Iſrael.
Mortui ſunt enim qui petebant animã pueruli.
21 Ille verò experrectus accepit puerulum
& matrem ipſius, & venit in terram Iſrael.
22 Quum autem audiſſet Archelaum reg-
nare in Iudæa pro Herode patre eius, timuit il-
luc abire: verum diuinitus admonitus in ſom-
nio ſeceſſit in partes Galilææ.
23 Et quum *eo* veniſſet, habitauit in vrbe
quæ dicitur Nazareth: vt impleretur quod
dictum eſt per Prophetas, fore vt Nazareus
vocaretur.

CAP. III.

1 Iohannes concionatur. 4 Veſtitus & victus eius
5 Baptizat. 8 Fructus pœnitẽtiæ. 14 Ventilabrum
palea. 15. Chriſtus baptizatur.

8 Aſa autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat au-
tem genuit Ioram. Ioram autem genuit Ho-
ziam.
9 Hozias autem genuit Ioathan. Ioatham
autem genuit Achaz. Achaz autem genuit E-
zechiam.
10 * Ezechias autem genuit Manaſſe. Ma-
4.Reg.20.21. naſſes autem genuit Amon. Amon autem ge-
& 21.18. nuit Ioſiam.
1.par.3.13. 11 * Ioſias autem genuit Iakim. Iakim autẽ
4.Reg.24.34. genuit Iechoniam & fratres eius, in deportati-
& 24.1. one Babylonica.
2.par.36.4. 12 Poſt verò deportationem Babylonicam
4.Reg.24.6. * Iechonias genuit Salathiel. * Salathiel autẽ
2.par.36.9. genuit Zorobabel.
1.par.3.16. 13 Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud
1.Eſd.3.4.& autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit
5.1. Azor.
14 Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autẽ
genuit Achim. Achim autem genuit Eliud.
15 Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar au-
tẽ genuit Matthã. Matthã autẽ genuit Iacob.
16 Iacob autem genuit Ioſeph virum Ma-
riæ: ex qua genitus eſt IESVS ille qui dici-
tur Chriſtus.
17 Vniuerſæ igitur progenies ab Abraham
vſque ad Dauid, progenies quatuordecim: &
à Dauid vſque ad deportationem Babilonicã,
progenies quatuordecim: & à deportatione
Babylonica vſque ad Chriſtũ, progenies qua-
tuordecim.
18 ¶ Ieſu verò Chriſti natiuitas ita fuit.
Luc.1.27. * Nam quum mater eius Maria deſponſa eſſet
Ioſeph, priuſquã ipſi conueniſſent, inuenta eſt
vterum ferre ex Spiritu ſancto.
19 Porrò Ioſeph vir eius quum eſſet iuſtus,
&

& nollet eam * ignominiæ exponere, voluit Deut.24.1.
clàm eam dimittere.
20 Hæc autem quum cogitaſſet, ecce An-
gelus Domini in ſomnio apparuit ei dicens,
Ioſeph fili Dauid, ne metuito accipere *Mariam*
vxorem tuam. nam quod in ea genitum eſt, ex
Spiritu ſancto eſt.
21 Pariet autem filium, * & vocabis nomẽ Luc.1,31.
eius IESVM. Ipſe enim * ſeruabit populũ ſuũ Act.4.12.
ex peccatis ipſius.
22 (Porrò totũ hoc factum eſt, vt impleretur
quod ait Dominus per Prophetam, dicentem.
23 * Ecce virgo quædam vterũ feret, & pa- Eſa.7.14.
riet filium, & vocabis nomen eius Emanuel:
quod eſt, ſi interpreteris, Nobiſcum *Deus*)
24 Experrectus autem Ioſeph ex ſomno, fe-
cit vt ei imperarat Angelus Domini, & accepit
vxorem ſuam.
25 Et non cognouit eam quouſque pepe-
riſſet filium illum ſuum primogenitum, voca-
uitq; nomen eius IESVM.

CAP. II.

1 Magi primitiæ Gentium Chriſtum adorant. 14 Fugit Ioſeph cum Ieſu & matre in Aegyptum. 16 Herodes pueros occidit.

1 QVum ergò natus eſſet Ieſus in e*a* Luc.2.6.
Bethleem *qua eſt* Iudææ, temporibus
Herodis regis, ecce Magi ab Oriente
aduenerunt Hieroſolyma.
2 Dicentes, vbi eſt ille rex Iudæorum qui
natus eſt? vidimus enim eius ſtellam in Oriẽ-
te, & venimus vt adoremus eum.
3 His autem auditis Herodes rex turbatus
eſt, & tota Hieroſolima cum eo.

6 Dicitque ei, ſi filius es Dei, iace teipſum
pſal. 90.12. deorſum: nam ſcriptum eſt, * Quia Angelis ſuis
mandabit de te, *ut ſi* tollent te in manus nequã-
do offendas ad lapidem pedem tuum.
Deut. 6.16. 7 Dixit ei Ieſus, Rurſum ſcriptum eſt, *
Non tentabis Dominum Deum tuum.
8 Rurſum transfert eum diabolus in mon-
tem ſublimem valdè, & oſtendit ei omnia re-
gna mundi, & gloriam eorum.
9 Dixitq; ei, Hæc omnia tibi dabo ſi pre-
cidens adoraueris me.
10 Tunc dicit ei Ieſus, Abi Satana ſcrip-
Deut. 6.13. & 10.20. tum eſt enim, * *D*ominum Deum tuum adora-
bis, & ei ſoli ſeruies.
11 Tunc omittit eum diabolus: & ecce, An-
geli accedebant, & miniſtrabant ei.
Mar. 1.14. Luc. 4.14. Iohan, 4.14. 12 * Quum audiſſet autem Ieſus Iohannem
traditum eſſe *in cuſtodiam*, rediјt in Galilæam.
13 Et relicta Nazareth venit & habitauit in
Capernaum *urbe* maritima, in finibus Zabu-
lon & Nephtalim.
Eſa. 9.1. 14 Vt impleretur quod dictũ eſt per Eſaiam
prophetam dicentem.
15 Terra Zabulon & terra Nephthalim *ad*
viam maris trans Iordanem, Galilæa Gentiũ:
16 Populus poſitus in tenebris, vidit lucem
magnam: & poſitis in regione & vmbra mor-
tis, lux exorta eſt.
17 * Ex eo tempore cœpit Ieſus prædicare,
Mat. 1,15. & dicere, Reſipiſcite: appropinquauit enim
regnum cœlorum.
18 ¶ Ambulans autem Ieſus ad mare Gali-
lææ, vidit duos fratres, Simonem qui dicitur
Petrus, & Andream fratrem eius, iacientes re-
te in mare. (erant enim piſcatores.)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos
piſca-

piſcatores hominum.
20 Illi verò ſtatim omiſſis retibus, ſequuti
ſunt eum,
21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos
fratres, Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem
fratrem eius, in nauigio cum Zebedæo patre
ſuo, ſarcientes retia ſua: & vocauit eos:
22 Illi autem ſtatim omiſſo nauigio & pa-
tre ſuo, ſequuti ſunt eum.
23 ¶ Et circumijt totam Galilæam Ieſus,
docens in ſynagogis ipſorum, & prædicans E-
uangelium regni, & ſanans quemuis morbum
& quemuis languorem in populo.
24 Tunc exijt fama eius in totam Syriam
& obtulerunt ei omnes malè affectos, varijs
morbis & cruciatibus detentos, & dæmonia-
cos, & lunaticos, & paralyticos: ſanauitq; eos,
25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Gali-
læa ac Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa &
regionibus trans Iordanem *ſitu*.

CAP. V,

1 Qui beati, 13 Apoſtoli ſal & lux mundi. 14 Vrbs ſupra montem poſita, 15 Lucerna, 16 Opera bona, 19 Mandatorum Chriſti impletio. 21 Occidere quid. 23 Reconciliatio ſacrificijs præfertur. 27 Adulterium, 29 Oculi erutio, 30 Manus abſciſſio. 31 Libellus abſceſſionis, 35 Nõ iurandum, 43 Inimici diligendi, 48 Perfectio.

1 QVum vidiſſet autem turbam, aſcẽdit
in montem: & quum conſediſſet, a-
dierunt ei diſcipuli eius.
2 Tunc aperto ore ſuo, docebat eos, dicens,
3 * Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ *Luc.6.20.*
eſt regnum cœlorum.

Luc.6.21. 4 * Beati qui lugent: quoniam ipſi conſo-
Eſa.61.2.3. lationem accipient.
Pſal.37.11. 5 * Beati mites: quoniam ipſi hæreditatis iu-
re terram poſſidebunt.
Eſa.65.13. 6 * Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam:
quoniam ipſi ſaturabuntur,
7 Beati miſericordes: quoniam ipſi miſeri-
cordiam conſequuntur.
Pſal.24.4. 8 * Beati mundi corde: quoniam ipſi Deum
videbunt.
9 Beati pacifici. quoniam filij Dei voca-
1.Pet.3.14. buntur.
10 * Beati qui perſequutionem patiuntur
iuſtitiæ cauſa: quoniam ipſorum eſt regnum
cœlorum.
1.Pet.4.14. 11 * Beati eritis cùm conuitiati fuerint vo-
bis & perſequuti fuerint, & dixerint quoduis
mali aduerſus vos, mentientes: propter me.
12 Gaudete, & exultate, quoniam merces
veſtra multa *eſt* in cœlis. ita enim perſequuti
fuerunt Prophetas qui *fuerunt* ante vos.
Mar.9.50. 13 ¶ * Vos eſtis ſal terræ: quòd ſi ſal infa-
Luc.14.34. tuatus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet am-
pliùs niſi vt abijciatur foras, & conculcatur à
quibuſuis.
14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt vrbs oc-
Mar.4.21. cultari ſupra montem poſita.
Luc.8.16. 15 * Neque accendunt lucernam & ponunt
& 11.33. eam ſubter modium: ſed in candelabrum, &
1.pe.2.12. ſplendet omnibus qui ſunt in domo.
16 * Ita ſplendeat lux veſtra coram homi-
nibus, vt videant veſtra bona opera, glorifi-
centq; Patrem veſtrum qui eſt in cœlis.
17 ¶ Ne exiſtimate me veniſſe vt diſſoluam
Legem, aut Prophetas: non veni vt diſſoluam,
ſed vt impleam.

18 A nem

18 * Amen quippe dico vobis: Vſquedum *Luc.16.17.*
præterierit cœlum & terra iota vnum aut vnus
upex nequaquam præterierit ex Lege vſque-
dum omnia facta fuerint.
19 ¶ *Quiſquis igitur ſoluerit vnum ex mã- *Iac.2.10.*
datis hiſce minimis, & ita docuerit homines,
minimus vocabitur in regno cœlorũ: quiſquis
autem fecerit & docuerit, iſte magnus vocabi-
tur in regno cœlorum.
20 Dico enim vobis, niſi abundauerit veſtra
iuſtitia* plus quàm Scribarum & Phariſæorum *Luc.11.39.*
vos nequaquam ingreſſuros, in regnũ cœlorũ.
21 Audiſtis dictũ fuiſſe antiquis, *Nõ occi-
des: quiſquis autẽ occiderit, tenebitur iudicio. *Exod.20.13.*
22 Ego verò dico vobis, quicunque iraſci- *Deut.5.17.*
tur fratri ſuo temerè tenebitur iudicio: qui-
cunque verò dixerit fratri ſuo, raca, tenebitur
conſeſſu: quiſquis autem dixerit, Fatue, tene-
bitur gehenna ignis.
23 Igitur ſi munus tuum attuleris ad altare
& illic memineris fratrem tuũ habere aliquid
contra te,
24 Omitte illic munus tuum coram altare, &
abi primum reconciliator fratri tuo, & tum
veniens offer munus tuum
25 * Eſto amicus aduerſario tuo citò, dum
es in via cum eo, nequando te tradat, aduerſa- *Luc.18.58.*
rius iudici, & iudex tradat miniſtro, & incuſto-
diam conijciaris.
26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc
vſque dum reddideris vltimũ quadrantem.
27 * Audiſtis dictum fuiſſe antiquis, Non *Exod.20.14.*
mœchàberis:
28 Ego verò dico vobis, Quicunque aſpicit
mulierem vt eam concupiſcat, iam adulterauit
eam in corde ſuo.

*Infrà.*18,8. 29 *Quòd ſi oculus tuus dexter facit vt tu
*Mar.*9 37. offendas,erue eum, & abijce abs te,expedit e-
nim tibi vt pereat vnum ex membris tuis , ac
non totum corpus tuum conijciatur in gehen-
nam.
30 Et ſi dextra tua manus facit vt tu offen-
das.excinde eã,& abiice abs te, expedit enim
tibi vt pereat vnum ex membris tuis ac nõ to-
tum corpus tuum coniiciatur in gehennam.
*infrà.*19.7 31 ¶ Dictum eſt autem,* quiſquis dimiſe-
*Deut.*24,1. rit vxorem ſuam,det ei libellum diſceſſionis.
*Mar,*12.4. 32 Ego verò dico vobis,eum qui dimiſerit
*Luc,*16.18, vxorem ſuam extra rationem ſcortationis, fa-
1,*Cor.*7.10. cere vt ea mœchetur, & eum qui dimiſſam du-
xerit,mœchari.
33 ¶ Rurſum audiſtis dictum fuiſſe anti-
*exod.*20.7. quis, *Non peierabis:Sed reddes Domino quæ
*Levit,*19.12. tu iuraueris.
*Deut.*5.11. 34 Ego verò dico vobis,Ne iuretis omnino
neque per cœlum,quia thronus Dei eſt:
35 Neque per terram,quia ſcabellum eſt
pedum eius:neque per Ieroſolyma, quia vrbs
eſt magni regis:
36 Neque per caput tuum iures: quia non
potes vnum capillum album aut nigrũ facere
*Luc,*5.11 37 * Eſto autem ſermo veſter,etiam,etiam,
non non:quod autem ſupra hæc redundat, à
malo eſt.
*exod.*21.24. 38 ¶ Audiſtis dictum fuiſſe,* oculum pro
*Levit.*24,20. oculo,dentem pro dente.
*Levit.*9. 21. 39 Ego verò dico vobis,*ne reſiſtatis malo:
*Deut,*6,0, ſed quiſquis te cædet in dextram tuam maxil-
*Rom.*12,17 lam,obuerte ei & alteram.
1,*Cor,*7'7, 40 Et ei qui vult tecum iudicio conſtendere,
ac tunicam tuam capere,dimitte ei etiam pal-
lium.

41 Et

41 Et quiſquis te angariabit *ad* miliare v- *Deut.* 15, 81.
num, abi cum eo duo.
42 * Petenti abs te dato: & volentem mutu- *Leu.* 9, 18,
ari abs te, ne auerſare.
43 Audiſtis dictum fuiſſe, * Diliges proximũ
tuum, odio habebis inimicum tuum, *Luc*, 1, 27-
44 Ego verò dico vobis, * Diligite inimicos *Luc.* 23, 24,
veſtros benedicite ijs qui deuouent vos, bene- *Acts.* 7, 60.
facjte ijs qui oderunt vos * & peccamini pro *1. Cor*, 4. 14
iis qui vos infeſtant & perſequuntur vos, *Luc*, 6, 15
45 * Vt ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cœlis,
facit enim vt ſol ſuus exoritur ſuper malos ac
bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.
46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos.
quam mercedem habebitis? nónne & publica-
ni idem faciunt?
47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſo-
lùm quid ampliùs facitis? nónne publicani ita
faciunt.
48 Eſtote igitur vos perfecti, vt pater veſter
qui eſt in cœlis, perfectus eſt.

CAP. VI:

1 *Eleemoſyna: 3, Oratio. 14 Condonandum fra-
tri. 16. Ieiunium. 19 Theſauri. 20 Pauperibus
ſubueniendum. 24 Deus & diutiæ. 25. Soli-
citudo de victu & veſtitu tollenda 34. Reg-
num Dei & eius iuſtitia.*

1 ATtendite ne eleemoſynam veſtram de-
tis coram hominibus, vt ſpectemini
ab eis. alioqui mercedem non habe-
tis apud patrem veſtrum qui eſt in cœlis
2 * Itaque quum dabis eleemoſinam, ne
cures buccina cani coram te, ſicut hypocritæ
faciunt in ſynagogis & in plateis, vt gloriàm
conſequantur ab hominibus, amen dico vobi s

eos referre mercedem ſuum.
3 Quum verò tu das eleemoſynam, ne no-
uerit ſiniſtra tua quid faciat dextra tua
4 Vt ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater
autem tuus qui te aſpicit in occulto, reddet ti-
bi in propatulo.
5 ¶ Et quum precaris, ne ſis vt hypocritæ,
amant enim in conuentibus & in angiportis
platearum ſtando precari, vt appareant homi-
nibus: amen dico vobis *eos* referre mercedem
ſuam.
6 Tu verò quum precaris, introito in con-
claue tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem
tuum qui eſt in occulto: & Pater tuus qui *te* aſ-
picit in occulto, reddet tibi in propatulo.
7 Precantes autem ne ſitis loquaces vt Eth-
nici: putant enim fore vt ſua illa loquaſitate
exaudiantur.
8 Ne igitur ipſis aſſimuleмini: nouit enim
Pater veſter quibus ſit vobis opus, antequam
vos petatis ab eo.
9 Vos igitur ita precamini, * PATER no-
Luc.11.2. ſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum
10 Veneat regnum tuum: fiat voluntas tua,
ſicut in cœlo *ita* etiam in terra.
11 Panem noſtrum quotidianum da nobis
hodie.
12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut &
nos remittimus debitoribus noſtris.
13 *Et* ne nos inducas in tentionem, ſed *li-*
Infrà.13.19. bera nos à * malo. Quia tuum eſt regnum, &
potentia, & gloria in ſecula. Amen.
Mar.11.28. 14 * Nam ſi remiſeritis hominibus offenſas
Eccle.28.2. ipſorum, remittet etiam vobis Pater ille veſter
cœleſtis.
15 Sin autem non remiſeritis hominibus
ipſorum

ipſorum offenſas, nec pater veſter remittet vo-
bis offenſas veſtras.
16 Quum autem ieiunaris, ne ſitis vt hypo-
critæ, tetrici: obſcurant enim facies ſuas, vt ap-
pareant hominibus ieiunare. amen dico vobis
referunt mercedem ſuam.
17 Tu verò quum ieiunas, vnge caput tuum
& faciem tuam laua:
18 Vt ne appareas hominibus ieiunare, ſed
Patri tuo qui *eſt* in occulto: & Pater tuus qui
aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
19 ¶ Ne theſauros congerite in terra, ubi ti-
nea & eroſio corrumpit, & vbi fures perfodi-
unt ac furantur. *Luc. 12. 33.*
20 * Sed congerite vobis theſauros in cælo. *1. Tim. 6. 19.*
vbi neque tinea neque eroſio corrumpit, & vbi
fures non perfodiunt neque furantur.
21 Nam vbi eſt Theſaurus veſter, illic erit
etiam cor veſtrum. *Luc 11. 34.*
22 ¶ * Lucerna corporis eſt oculus: itaque
ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus
tuum lucidum erit,
23 Quod ſi oculus tuus malus fuerit, to-
tum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lu-
men quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ
quantæ?
24 ¶ * Nemo poteſt duobus dominis ſerui- *luc. 16. 13.*
re. aut enim vnum habebit odio, & alterum
diliget: aut vni adhærebit, & alterum con-
temnet. Non poteſtis Deo ſeruire & Mam-
moni.
25 ¶ * Propterea dico vobis, ne eſtote ſoli- *luc. 12. 23.*
citi de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid *philip. 4. 6.*
bibituri: neque de corpore veſtro, qua re ſitis *1. tim. 6. 8.*
induendi. nonne anima plus eſt quàm alimen- *1. pe. 5. 7.*
tum, & corpus quam veſtitus? *pſal. 55. 23.*

26 Intuemini in volucres cœli: non ſerūt
enim, neque metunt, neque cogunt in horrea,
& Pater veſter cœleſtis alit eas: nonne vos
multo præſtitis eis?

27 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando
poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum v-
num?

28 Ac de veſtitu quid ſoliciti eſtis? diſcite
quomodo lilia agrorum creſcant: non fatigā-
tur, neque nent.

29 Sed dico vobis, ne Solomonem quidem
cum vniuerſa gloria ſua, ſic amictum fuiſſe vt
vnum ex iſtis.

30 Quod ſi herbam agri quæ hodiè extat
& cras in clibanum mittitur, Deus ita circum-
ueſtit, nònne vos multò magis, ô exigua fide
præditi?

31 Ne igitur eſtote ſoliciti, dicentes, Quid
edemus, aut quid bibemus? aut quo amicte-
mur?

32 (Nam omnia iſta Gentes requirunt) no
uit enim Pater veſter cœleſtis vos indigere his
omnibus,

33 Sed quærite primò regnum Dei, & iuſti-
tiam eius, & iſta omnia adijcientur vobis.

34 Ne ſitis igitur ſoliciti de craſtino: nam
craſtinus dies ſolicitus erit de *rebus* ſuis. ſufficit
diei ſua vexatio.

CAP VII.

1 Non iudicandum de proximo. 6 Non dandum ſanctum canibus. 13 Via lata & arcta. 15 Pſeudoprophetæ, 18 Arbor & fructus, 24 Domus ſuper petram fundata 26 ſuper arenam.

Luc. 6, 7. Rom. 2. 1, 1. Cor. 4. 3.

1 NE* iudicate, vt ne iudicemini,
2 Quo enim iudicio iudicatis iudica
bimini

bimini,&* qua menſura metimini,viciſſim me- *Mar.*4.25.
tientur vobis. *Luc.*6.38.
3 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in
oculo fratris tui, trabem verò quæ eſt in ocu
lo tuo non animaduertis?
4 * Aut quomodo dices fratri tuo, Sine eii- *Luc.*6 .I.
ciam feſtucam ex oculo tuo: & ecce trabes
in oculo tuo?
5 Hypocrita, eiice primum trabem illam ex
oculo tuo, & tum deſpicies vt eiicias feſtucam
ex oculo fratris tui.
6 ¶ Ne date *quod* ſanctum *eſt* canibus, nec
proiicite margaritas veſtras coram porcis: ne
quando conculcent eas pedibus ſuis, & con-
uerſi lacerent vos. *Infra.*21.22.
7 ¶ Petite, & dabitur vobis: quærite, & in- *marc.*11.24.
uenietis: pulſate, & aperietur vobis. *luc.*11.9.
8 Quiſquis enim petit, accipit, & qui quærit *Iohan.*14.13.
inuenit: & pulſanti aperietur. 16.4.
9 Nam quis eſt ex vobis homo, qui ſi filius *iac.*6.6.
eius petierit ab eo panem, det ei lapidem?
10 Et ſi piſcem petierit, num ſerpentem da-
bit ei?
11 Si vos igitur, quum ſitis mali, noſtis do-
na bona dare liberis veſtris, quanto magis Pa-
ter veſter qui eſt in cœlis, dabit bona iis qui ab
ipſo petent?
12 ¶ * Quæcunq; igitur volueritis vt faciant *luc.*6.31.
vobis homines, ita & vos facite eis, iſta enim *iob.*4.16.
eſt lex & Prophetæ.
13 ¶ * Introite per anguſtam portam, quo-
niā lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ adducit *luc.*13.24.
in exitium, multiq; ſunt qui introeunt per eam.
14 Quia anguſta eſt porta & ſtricta via quæ
ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniāt eam.
15 ¶ Cauete verò vobis à pſeudoprophe-

tis

tis qui veniunt ad vos cum veſtimẽtis ouium
ſed intrinſecùs ſunt lupi rapaces.
Luc. 6.43.44 16 A fructibus eorum agnoſcetis eos.* Nũ
colligunt ex ſpinis vuam, aut ex tribulis ficus?
17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos
putris autem arbor fert fructus malos.
18 Non poteſt arbor bona fructus malos fer-
re, neque arbor putris fructus bonos ferre.
Suprà. 3.1. 19 ¶ * Quæcunque arbor non fert fructum
bonum, exciditur, & in ignem conijcitur.
20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agno-
ſcetis eos.
Rom. 2.13. 21 ¶ * Non quiſquis dicit mihi, Domine, Do
iacob. 1.22. mine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fa-
cit quod vult Pater meus qui in cœlis eſt.
22 Multi dicent mihi in illo die, Domine,
Domine, nónne per nomen tuum prophetaui-
mus, & per nomen tuum dæmonia eiecimus,
& per nomen tuum multas virtutes edidimus?
23 Tunc autem profitebor eis,* Nunquã
noui vos: diſcedite à me qui facitis iniquita-
tem.
Luc. 13.25. 24 ¶ * Quiſquis igitur audit ex me ſermo-
27. nes iſtos, & eos præſtat, aſſimulabo eum virò
Pſal. 6.9. prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper
Luc. 6.47. petram:
25 Deſcendit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & inciderunt domui
illi, & non cecidit: fundata enim fuerat ſuper
petram.
26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones,
& eos non præſtat, aſſimilabitur viro fatuo,
qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam.
27 Deſcẽdit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & impacti ſunt domui
illi: & cecidit, & fuit caſus eius magnus.

28 * Et factum eſt quum finiſſet Ieſus ſermones iſtos, percellabatur turba ſuper doctrina ipſius. Mat. 7. 28. Luc. 4. 32.

29 Docebat enim eos vt habens autoritatem, & non vt Scribæ:

CAP. XIII.

2 Leproſus purgatus. 5. Centurionis fides. 11. Gentium vocatio: 12 Iudæorum reiectio. 14. Socrus Petri ſanatur. 19 Scriba Chriſtum ſequi volens 23. Tempeſtas in mari. 28 Duo dæmoniaci ſanantur. 32 Dæmones in porcos abeunt.

1 QVum autem deſcendiſſet è monte, ſequuta eſt eum turba multa.

2 * Et ecce, leproſus veniens adorauit eum, dicens, Domine, ſi velis, potes me purgare. Mar. 1. 40. Luc. 5. 12.

3 Extenſaque manu tetigit eum Ieſus, dicens, Volo, purgator, Statim igitur purgata fuit eius lepra.

4 Tunc dicit ei Ieſus, Vide, *vt* nulli dicas, ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer donum illud quod *imperauit Moſes, *vt hoc* ſit eis teſtimonio. Leuit. 14. 7.

5 ¶ * Ingreſſum autē Ieſum in Capernaum adijt Centurio precans eum. Luc. 7. 1.

6 Et dicens, Domine puer meus proiectus eſt domi paralyticus vehementer vexatus.

7 Tunc dicit ei Ieſus, Ego quum venero ſanabo eum.

8 Et reſpondens Centurio dixit, Domine, nō ſum dignus vt ſub tectum meum ingrediaris, ſed ſolum loquere, & ſanabitur puer meus.

9 Nam & ego ſum homo ſub poteſtate cō-

ſtitutus,

ſtitutus, & habeo ſub me milites & dico huic,
Proficiſcere. & proficiſcitur. & alteri, Veni, &
venit & ſeruo meo, Fac hoc, & facit.
10 *Hac* autem quum audiſſet Ieſus miratus
eſt: ait ſequentibus, Amē dico vobis ne in Iſ-
rael, quidam tantam fidem inueni.
11 Dico autem vobis multos ab Oriente &
Occidente vēturos: & diſcubituros cum Abra-
Infrà, 22.13, ham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum:
12 *Filios vero regni eiectum iri in tenebras
exteriores: illic erit fletus et ſtridor dentium.
13 Et dixit Ieſus Centurioni, Abi, et vt cre-
didiſti, fiat tibi, Sanatuſq; eſt puer eius eo ipſo
Mar.1,29, momento:
Luc,4,38, 14 ¶* Et quum veniſſet Ieſus domum Pe-
tri, vidit ſocrum eius in lecto proiectam et fe-
bricantem,
15 Tetigitque manum eius & reliquit eam
febris et ſurrexit ac miniſtrauit eis,
16 * Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtule-
Mar,1,32, runt ei dæmoniacos multos. & eiecit ſpiritus
Luc,4.40. verbo, omneſque malè affectos ſanauit.
17 *Vt impleretur quod dictum eſt per Eſa
Eſa.53,4. Prophetam, dicentem, ipſe inualetudines no-
1.*Pet*.2,24. ſtras accepit, & morbos portauit.
18* Quum vidiſſet autem Ieſus turbā mul-
tam circum ſeſe, iuſſit *ſuos diſcipulos* abire in
Luc.9.57. vlteriorem *ripam*.
19 ¶ Et quum acceſſiſſet quidam Scriba, di-
cit ei, Magiſter, ſequar te quocunque abieris.
20 Tunc dicit ei Ieſus, vulpes luſtra habent
& volucres cœli, nidos: Filius autem hominis
non habet vbi caput reclinet.
21 Alius autem ex diſcipulis eius dixit ei,
Domine. permitte mihi primum abire, & ſepe-
lire Patrem meum.

22 Ieſus

22 Ieſus autem dixit ei, Sequere me, & ſine
vt mortui ſepeliant mortuos ſuos.
23 ¶ * Quum ipſe eſſet ingreſſus nauigium
ſequuti ſunt eum diſcipuli eius, Mar. 4. 33.
24 Et ecce motus magnus factus eſt in ma- Luc. 18. 12.
ri, adeo vt nauis operietur à fluctibus: ipſe ve-
rò dormiebat,
25 Et accedentes diſcipuli excitauerunt eũ,
dicentes. Domine, ſerua nos, perimus.
26 Et dicit eis, Quid timidi eſtis, ô exigua
fide præditi? Tunc experrectus obiurgauit vẽ-
tos & mare: & facta eſt tranquillitas magna.
27 Homines verò mirati ſunt, dicentes
Qualis eſt iſte, vt venti quoque & mare auſcul-
tent ei.
28 ¶ * Et quum ipſe veniſſet ad vlteriorem Mar. 5. 2.
ripam, in regionem Gergeſenorum, occurre- Luc. 8. 26.
runt ei duo dæmoniaci, è monumentis exeun-
tes, ſæui valdè: adeo vt non valeret quiſquam
præterire per viam illam,
29 Et ecce clamarunt, dicentes, Quid nobis
tecum, Ieſu Fili *Dei*? veniſti huc vexatum nos
ante tempus?
30 Erat autem longè ab eis grex porcorum
multorum paſcens.
31 Demones verò precabantur eum, di-
centes, Si eijcis nos, permitte nobis abire in
gregem porcorum illorum.
42 Et ait eis, Abite: Illi verò egreſſi abierũt
in illam gregem porcorum: & ecce ruit totus
ille grex porcorũ è præcipito in mare, & mor-
tui ſunt in aquis.
33 Paſtores autem fugerunt, & quum abi-
jſſent in vrbem, renuntiarunt omnia, & quæ
dæmoniacis facta fuerant.
34 Et ecce, tota vrbs exiuit in occurſum
Ieſu:

Ieſu: & quum vidiſſent eum, rogarunt vt digre-
deretur à finibus ipſorum.

CAP. IX.

1 *Paralyticus ſanatur.* 5. *Remiſſio peccatorum.* 9
Mathæus vocatur 10 *Peccatores,* 17. *Vinum
nouum.* 18 *Principis filia ſuſcitatur.* 20. *Mu-
lier à fluctu ſanguinis ſanatur,* 28. *Duo cæci fi-
de ſanantur.* 32. *Mutus dæmoniacus ſanatur.* 7
Meſſis. Operarij.

Mat.23. Luc.5.18.

1 ET ingreſſus nauigium, traiecit, & venit
in ſuam vrbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum
in lecto proiectum: quumque vidiſſet Ieſus fi-
dem eorum, dixit paralytico, Confide fili,
remiſſa ſunt tibi peccata tua,

3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud
ſe, Iſte blaſphemat.

4 Et quum vidiſſet Ieſus cogitationes eo-
rum dixit, Quid cogitatis mala in cordibus ve-
ſtris?

5 Vtrum enim eſt facilius dicere Remiſſa
ſunt tibi peccata: an dicere, ſurge & ambula?

6 Vt autem ſciatis autoritatem habere Fili-
um hominis in terra remittendi peccata (tunc
dicit paralytico) Surge, tolle tuum lectum, &
abi domum tuam.

7 Tunc *ille* ſurrexit, abijtque domum ſuam.

8 Turba verò quum *hoc* vidiſſet mirata eſt,
& glorificauit Deum qui dediſſet talem pote-
ſtatem hominibus.

Mar.2.14. Luc.5.27.

9 ¶ * Et quum prætergrederetur Ieſus il-
linc; vidit quendam ſedentem ad telonium qui
Mathæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me:
Atque *is* ſurgens ſecutus eſt eum.

10 Et factum eſt quum Ieſus accumberet
domi

domi illius.ecce multi publicani & peccatores
qui venerant,ſimul accubuerunt cum Ieſu &
diſcipulis eius.

11 Quumq; *id* vidiſſent Phariſæi, dixerunt
diſcipulis eius,Quare cum publicanis & pec-
catoribus edit magiſter?

12 Ieſus autem quum *hoc* audiſſet, dixit
eis,Qui valent,non egent medico,ſed malè a-
ffecti.

13 Profecti verò diſcite quid ſit,*Misericor-
diam volo,& non ſacrificium, non enim veni *Oſea.66.*
vt vocarem iuſtos,ſed peccatores ad reſipiſcē- *Infra.*17.7
tiam. 1.*Tim.*1.15.

14 ¶ Tunc adeunt eum diſcipuli Iohannis,
dicentes,Quare nos & Phariſæi multum ieiu- *Mar.*2.18:
namus,diſcipuli verò tui non ieiunant? *Luc.*5.33.

15 Et dixit ei Ieſus,Num poſſunt filii tha-
lami lugere quandiu cum eis eſt ſponſus? Ade
runt autem dies quum tolletur ab eis ſponſus
& tunc ieiunabunt.

16 Nullus autem immittit panniculum im-
pexum in veſtimentum vetus:illud enim ipſius
ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimēto,
& fit peior fiſſura.

17 Neque initiunt vinum nouum in vtres
veteres.alioqui rumpuntur vtres,et vinum ef-
funditur, et vtres pereunt:ſed in iitiunt vinum
nouum in vtres recentes, & vtraque conſer-
uantur.

18 ¶ *Hæc eo loquente ipſis,ecce,quidam
princeps *ſynagogæ* quū veniſſet,adorauit eum, *Mar.*5.22.
dicens, Filia mea modó defuncta eſt: ſed veni. *Luc.*8.41.
& impone manum tuam ſuper eam,ac viuet.

19 Tunc ſurgens Ieſus ſequutus eſt eum &
diſcipuli eius.

20 Et ecce,mulier ſanguinis profluuio la-

borans

boráſ à duodecim annis, accedens à tergo teti-
git fimbriam veſtimenti illius.
21 Dicebat enim apud ſe, Si ſolum tetige-
ro veſtimentum eius ſeruabor.
22 Ieſus verò conuerſus & intuitus eam di-
xit, Confide, filia; fides tua te ſeruauit. Et ſerua-
ta eſt mulier ab eo momento.
23 ¶ Et quum veniſſet Ieſus domum princi-
pis *ſynagogæ*, vidiſſetque tibicines & turbam
tumultuantem.
24 Dicit eis: Recedite, non enim mortua eſt
adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant
eum.
25 Quum autem fuiſſet eiecta turba, ingre-
ſſus, prehendit manum eius & ſurrexit adoleſ-
centula.
26 Et exiit hæc fama in totam illam regio-
nem.
27 ¶ Quumque prætergrederetur illinc Ie-
ſus, ſequuti ſunt eum duo ceci clamantes, &
dicentes, Miſerere noſtri, fili Dauid.
28 Quum autem veniſſet domum, adierunt
eum cæci illi, & dicit eis Ieſus, Creditis me hæc
poſſe facere? Dicent ei. Etiam domine.
29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Se-
cundum fidem veſtram fiat vobis.
30 Et aperti ſunt oculi eorum, & grauiter
interminatus eſt eis *Ieſus*, dicens Videte, nemo
ſciat,
31 At illi egreſſi ſparſerunt eius famam in
tota illa regione.
32* Ipſis autem egredientibus, ecce obtule-
runt ei hominem mutum dæmoniacum.
33 Et eiecto dæmonio loquutus eſt mutus
& mirata eſt turba dicens, Nunquam apparuit
tale quidpiam in Iſrael.

34 * Pha-

34 * Phariſæi verò dicebant, Per principem Infr.12.24.
dæmoniorum eiicit dæmonia. Mar.3.22.

35 * Et circumibat Ieſus vrbes omnes ac Luc.11.15.
vicos, docens in ſynagogis eorũ, & prædicans Mar.6.6.
Euangelium regni, & ſanans quemuis morbum Luc.13.22.
& quemuis languorem in populo.

36 * Quum uidiſſet autem turbam, miſericordia cõmotus eſt ſuper eis, quòd eſſent diſſipati & diſiecti, quaſi oues nõ habẽtes paſtorẽ. Mar.6.34.

37 * Tunc dicit diſcipulis ſuis, *Ipſa quidem Luc.10.2.
meſſis multa, operarii autem pauci. Iohn.4.36.

38 Rogate igitur dominum meſſis vt emittat operarios in meſſem ſuam.

CAPVT X.

1 Apoſtolis datur gratia ſanitatum. 5 Mittuntur ad prædicandum Euangelium. 13 Pax. 14. Puluerís excuſſio. 16 Afflictio. 22. Perſeuerantia. 23 Fuga 28. Timor. 29 Paſſeres duo. 30 Capilli. 32 Confiteri Chriſtum 34 Pax. Gladius 35 Diſſidia. 37 Amor parentum. 38 Crux. 39 Perdere animam. 40 Recipere Euangeliſtam.

1 T*Vnc aduocatis duodecim diſcipulis Mar.3.13.
ſuis, dedit eis poteſtatẽ aduerſus ſpiritus Luc.9.1.
impuros, vt eiicerent eos & ſanarent omnem morbum & omnem languorem.

2 Porrò duodecim Apoſtolorum nomina ſunt hæc: primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus filius Zebedæi, & Iohannes frater eius.

3 Philippus & Bartholomæus: Thomas & Matthæus ille publicanus: Iacobus *filius* Alphæi, & Lebbeus, cognominatus Thaddæus,

4 Simon Cananites, & Iudas Iſcariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim miſit Ieſus, & addidit eis

mandata, dicens, In viam Gentium ne abieritis,
& in vrbem Samaritanorum ne ingrediamini.
Act.13.16. 6 Sed proficiſcimini potius * ad oues perdi-
tas domus Iſrael.
Luc.10.9.11 7 ¶ Profecti verò prædicate,* dicentes, Ap-
propinquauit regnum cœlorum.
8 ¶ * Aegrotos ſanate, leproſos purgate,
mortuos excitate, dæmonia exijcite: dono ac-
cepiſtis, dono date.
Mar.6.8. 9 ¶ * Ne comparate aurum, neque argen-
Luc 9.3 & tum, neque æs in zonis veſtris.
3.35. 10 Neque peram ad iter, neque binas tuni-
1.Tim.5.17. cas, neque ſoleas, neque virgam * nam dignus
eſt operarius alimento ſuo.
Luc 10.8. 11 ¶ * In quamcunque verò vrbem aut vi-
cum introieritis, exquirite quis in ea ſit dignus:
& illic manete vſquedum exeatis.
12 Introeuntes autem domum, ſalutate
eam.
13 Et ſi quidem fuerit domus digna, veniat
pax veſtra ſuper eam: ſin autē non fuerit dig-
na, pax veſtra ad vos reuertatur.
Mar.6.11. 14 * Et quicunque non receperit vos, neq;
Luc.9.5. audierit ſermones veſtros, exeuntes domo aut
Act.13.51. vrbe illa, * excutite puluerem pedum veſtro-
& 18.6. rum.
15 Amen dico vobis, tollerabilior erit con-
ditio terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in
die iudicij, quàm vrbis illius.
Luc.10.3. 16 ¶ * Ecce ego mitto vos vt oues in medio
luporum: eſtote igitur prudentes vt ſerpentes,
& innocentes vt columbæ.
17 Cauete autem ab hominibus, tradent
enim vos in conſeſſus, & in Synagogis ſuis fla-
gellabunt vos.
18 Sed & ad præſides ac reges ducemini

mea

mea cauſa, vt *hoc ſit* eis & Gentibus teſtimo-
nium.

19 * Sed cum tradiderint vos ne eſtote Mar. 13. 11.
ſolliciti quomodo aut quid loquamini· dabi- Luc. 12. 11
tur enim vobis illo momento quod loquame-
ni.

20 Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed
Spiritus Patris veſtri, *is eſt* qui loquitur in vo-
bis: Luc. 12. 3

21 * Tradet autem frater fratrem ad mor-
tem, & pater filium: & inſurgent liberi in pa-
rentes, & morte mulctandos curabunt.

22 * Et eritis exoſi omnibus propter nomẽ Mar. 13, 13.
meum: verùm qui ſuſtinuerit ad finem vſque is Luc. 21. 17.
ſeruabitur.

23 Quum autem perſequentur vos in ea vr-
be, fugite in aliam. Amen enim dico vobis, ne-
quaquam obieritis vrbes Iſraelis quin venerit
Filius hominis.

24 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ne-
que ſeruus dominum ſuum.

25 Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter Luc. 6. 40.
ipſius, & *vt* ſeruus *ſit* ſicut dominus ipſius.* ſi Iohan. 13. 16.
ipſum patrem familias Beelzebub vocarunt, & 15, 20.
quantò magis domeſticos eius? infra 12. 24.

26 Itaque ne eos timete. * nihil enim eſt
opertum quod non ſit retegendum: & nihil Mar. 4. 22.
occultum quod non ſit cognoſcendum. Luc. 8. 17.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in & 12. 2.
luce: & quod in aurem auditis, prædicate ſu-
pra domos,

28 Et ne timete *vobis* ab ijs qui trucidant
corpus, animam autem non poſſunt trucidare:
ſed timete potius eum qui poteſt & animam
& corpus perdere in gehenna.

29 Nonne duo paſſerculi aſſario væneunt,

& vnus ex eis non cadet humi ſine Patre ve-
ſtro.
1.Reg.14.45. 30 Veſtri verò etiam* capilli capitis omnes
act.27.34. numerati ſunt.
31 Ne igitur timete: vos multis paſſerculis
præſtatis.
Mar.8.38. 32 ¶ * Quiſquis igitur confitebitur me co-
Luc.9.26.& ram hominibus, confitebor & ego eum coram
12.8. Patre meo qui eſt in cœlis.
2.tim.2.13. 33 Quiſquis autem negauerit me coram
hominibus, negabo eum & ego coram Patre
meo qui eſt in cœlis.
34 ¶ *Ne exiſtimetis, me veniſſe miſſurũ
Luc.12.51. pacem in terram: non veni miſſurus pacẽ, ſed
gladium.
35 * Nam veni facturus vt diſſideat filius ad-
Mich.7.6. verſus patrem ſuum, & filia aduerſus matrem
ſuam & nurus aduerſus ſocrum ſuam.
36 Et inimici hominis *erunt qui ſunt* do-
meſtici ipſius.
Luc.14.26. 37 ¶ * Qui amat patrem, aut matrem ſupra
me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut
filiam ſupra me, non eſt me dignus.
38 * Et qui non accipit crucem ſuam, ac
Infrà.16.24. ſequitur me à tergo, non eſt me dignus.
mar.8.34. 39 * Qui inuenerit animam ſuam perdet e-
Luc.9.23.& am, et qui perderet animam ſuam mea cau-
14.27. ſa, inueniet eam.
Infra.16.25. 40 ¶ * Qui recipit vos, me recipit: & qui
mar.8.35. me recipit, recipit eum qui miſit me.
Luc.9.24. 41 ¶ Qui recipit Prophetam in nomine
& 17.33. Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: &
Iohan.12.25 qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem
Luc.10.16. iuſti accipiet.
Iohan.13.20 42 * Et quicunque potum dedit vni ex his
mar.9.41. paruis poculum frigidæ aquæ, in nomine di-
ſcipuli

ſcipuli,amen dico vobis,non perdiderit mer-
cedem ſuam.

CAP. XI.

*2 Iohannes mittit diſcipulos ad Chriſtũ. 7 Te-
ſtimonium Chriſti de Iohanne. 13 Lex &
Propheta. 18. Chriſtus & Iohannes. 21 Cho-
razin, Bethſaida. 25 Euangelium reuelatũ
paruulis. 28 Fatigati & onerati.*

1 ET factum eſt quum finem feciſſet Ie-
ſus præcipiendi duodecim diſcipulis
ſuis, digreſſus eſt illinc, vt doceret, &
prædicaret in vrbibus eorum,
2 * Iohannes autem quum audiſſet in vin *Luc.7.18.*
culis opera Chriſti, miſſis duobus ex diſcipulis
ſuis,
3 Dixit ei, Tune is qui venturus erat, an
alterum expectabimus?
4 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti
renunciate Iohanni quæ auditis, & videtis.
5 Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulãt:
leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui
excitantur, & pauperibus euangelizatur.
6 Et beatus eſt qui non fuerit offenſus in
me.
7 ¶ Illis autem abeuntibus cæpit Ieſus
dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in de-
ſertum vt ſpectaretis? arundinem quæ agite-
tur à vento?
8 Sed quid exiſtis vt videretis? hominem
mollibus veſtibus amictum? ecce, qui gerunt
molles veſtes, in domibus regum ſunt.
9 Sed quid exiſtis vt videretis? Prophe-
tam? certè dico vobis, etiam amplius Quam
Prophetam.
10 Iſte enim eſt de quo ſcriptum eſt, * Ec- *Malac.3.1.*

de,ego mitto nuncium meum ante faciem tuam,qui præparabit viam tuam coram te.
11 Amen dico vobis,non ſurrexit inter eos
qui gignuntur è mulieribus quiſquam maior
Iohanne Baptiſta : ſed qui eſt minimus in regno cœlorum,maior eo eſt.
Luc.16.16. 12 * Porrò à diebus Iohannis Baptiſtæ vſque nunc regno cœlorum vis adfertur, & violenti rapiunt illud.
13 Nam omnes Prophetæ & ipſa lex vſque ad Iohannem prophetarunt.
Mal.4.5. 14 Et ſi vultis recipere,* ipſe eſt Elias ille qui venturus erat.
15 Qui habet aures ad audiendum,audiat.
16 ¶ * Sed cui aſſimulabo generationem
Luc.7.31. hanc? Similis eſt pueris qui ſedent in foris.& acclamant ſodalibus ſuis,
17 Ac dicunt,Tibia cecinimus vobis,& non ſaltaſtis : lamentati ſumus vobis,& non planxiſtis.
18 Venit enim Iohannes nec edens nec bibens, & aiunt,Dæmonium habet.
19 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicunt,Ecce homo edax & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum,Sed iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.
20 ¶* Tunc cœpit *ita* exprobrare vrbibus
Luc.10.13. in quibus æditæ fuerant plurimæ virtutes ipſius,quòd non reſipuiſſent.
21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaidan, nam ſi in Tyro & Sidone æditæ fuiſſent virtutes quæ æditæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere *ſedentes* reſipuiſſent.
22 Quin etiam dico vobis, Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in die iudicij quàm veſtra.

23 Et

23 Et tu Capernaum, quæ es vſque ad cœ-
lum ſublata, vſque ad inferos deprimêris: nam
ſi Sodomis editæ fuiſſent virtutes quæ editæ
ſunt apud te, manſiſſent vſq; ad hodiernũ diē.
24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomo-
rum tolerabilior erit conditio in die iudicij,
quàm tua. *Luc.10.21.*
25 ¶ * In illo tempore reſpondens Ieſus dix-
it, confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ,
quòd abſconderis hæc à ſapientibus & intelli-
gentibus, & ea detexeris infantibus.
26 Etiam Pater, quia ita placuit tibi.
27 ¶ * Omnia mihi tradita ſunt à Patre *Ioh.3.35.*
meo; & nemo nouit Filium niſi Pater, neque *& 6.46.*
Patrem quiſquam nouit niſi Filius, & cuicunq;
voluerit Filius retegere.
28 Venite ad me omnes qui fatigati eſtis &
onerati, & ego faciam vt requieſcatis.
29 Tollite iugum meum ſuper vos, & diſci-
te à me, quòd mitis ſum & humilis corde: * &
inuenietis requiem animabus veſtris.
30 * Iugum enim meum facile eſt, & onus *Ier.6.16.*
meum leue eſt. *1 Iohan.5.3.*

CAP. XII.

*1 Diſcipuli ſpicas vellunt. 6 Miſericordia, Sacri-
ficium. 10 Arida manus ſanatur. 12 Sabbathis
benefaciendum. 22 Dæmoniacus ſanatur. 25
Regnum diuiſum. 31 Peccatum, blaſphemia.
33 Arbor bona aut mala 34 Viperæ. 41 Ni-
niuitæ. 42. Regina Sabæ 48 Veri parentes
Chriſti.* *Marc.2.23.*

1 IN illo tempore ibat Ieſus ſabbatho per *Luc.6.1.*
ſata: diſcipuli verò ipſius eſuriebant, & cœ-
2 peruntque vellere ſpicas & edere.
2 Phariſæi autem, quum eos vidiſſent, dixe-

Deut.23.25. runt ei, Ecce, diſcipuli tui faciunt * quod non
licet facere in Sabbatho.
3 Ipſe verò dixit eis, Non legiſtis quid fecerit * Dauid, cum eſuriret ipſe & ii qui erant
cum eo?
1.Reg.21.6. 4 Quomodo introiret domum Dei, & panes propoſitionis ederit, quibus veſci non erat
Exod.29.33. ipſi licitum, neq; ijs qui cum eo erant, ſed *
ſacerdotibus ſolis?
5 Aut non legiſtis * in Lege, ſabbathis ſa-
Leuit.8.32.& 24.9. Num.28.9. cerdotes in templo ſabbathum prophanare, &
ſine crimine eſſe?
6 Dico autem vobis, *quendam* templo maiorem hic eſſe.
7 Quòd ſi noſſetis quid ſit, * Miſericordiam
Hoſ.6.7. volo & non ſacrificium, non condemnaſſetis
inſontes.
8 Nam Dominus eſt etiam ſabbathi Filius
hominis.
Mar.3.1. Luc.6,6 9 ¶ * Et digreſſus illinc, venit in ſynagogã
eorum.
10 Et ecce, quidam *illic* erat manum habens aridam: & interrogarunt eum dicentes, Licétne ſabbathis *quempiam* ſanare? vt accuſarent eum.
11 Ipſe verò dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ouem vnam, & ſi ea inciderit ſabbatho in foueam, non apprehendat eam & erupéat?
12 Quantum autem homo præſtat oui? Itaque licet ſabbathis benefacere.
13 Tunc dicit homini illi, Extende manum tuam, Et *is* extendit eſtque reſtituta ſana vt altera.
14 ¶ Phariſæi verò egreſſi cœperunt conſilium aduerſus eum vt eum perderent.

15 Ieſus

15 Ieſus autem cum *hoc* noſſet, ſeceſſit il-
linc, ſecutáque eum turba multa, ſanauitque
eos omnes,

16 Et interminatus eſt eis ne ipſum palam
facerent:

17 Vt impleretur quod dictum erat per E-
ſaium Prophetam dicentem, *Eſa.42.1.*

18 * Ecce ſeruus meus, quem elegi, dilectus
meus, in quo acquieſcit anima mea: ponam
Spiritum meum ſuper eum, & iudicium Gen-
tibus anunciabit.

19 Non litigabit, neque clamabit, neque
audiet quiſquam in plateis vocem eius

20 Arundinem quaſſatam non confringet,
& linum fumigans non extinguet, vſque dum
proferat ad victoriam iudicium *Suprà.9.32.*

21 Et in eius nomine Gentes ſperabunt. *Luc.11.14.*

22 ¶ * Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæ-
cus & mutus: & ſanauit eum, adeò vt qui cæ-
cus & mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.

23 Et obſtupuit tota turba, dicebàtque,
Nónne iſte filius ille Dauid?

24 Phariſæi verò, quum *hæc* audiſſent, di- *Supr.9.34.*
cebant,* Iſte non eiicit dæmonia niſi per Bel- *Mar.3.2.*
zebub principem dæmoniorum. *Luc.11.17.*

25 ¶ Ieſus autem cùm ſciret cogitationes
eorum, dixit eis: Omne regnum diſſidens ad-
uerſus ſeſe, vaſtatur: & omnis vrbs aut domus
diſſidens aduerſus ſeipſam, non ſtabit.

26 Sed ſi Satanas Satanam eiicit, aduerſus
ſeipſum diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum
eius?

27 Et ſi ego per Belzebub eiicio dæmonia,
filii veſtri per quem eiiciunt? propterea ipſi
erunt veſtri iudices.

28 Sin autem per Spiritum Dei ego eiicio
dæmonia

dæmonia,nempe peruenit ad vos regnum Dei.
29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi
domum validi *alicuius* & vaſa eius diripere,ni-
ſi primò vinxerit validum illum,& tunc domũ
illius diripiet?
30 Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt:
Mar.3.29. & qui non cogit mecum,ſpargit.
Luc.12.10. 31 ¶ *Propterea dico vobis,quoduis pecca-
1.Iohan.5.13. tum et Blaſphemia remittetur hominibus:blaſ-
phemia verò in Spiritum non remittetur ho-
minibus.
32 Et quiſquis loquutus fuerit aduerſus Fi-
lium hominis,remittetur ei:quiſquis autem fu-
erit loquutus aduerſus Spiritum ſanctum,non
remittetur ei,neq; in hoc ſeculo nec in futuro.
33 Aut facite arborem bonam, & fructum
eius bonum,aut facite arborem putrem,& fru-
ctum eius putrem,nam è fructu arbor cogno-
Luc.6.45. ſcunt.
34 ¶ Progenies viperarum quomodo poſ-
ſitis bona loqui,quum ſitis mali?* nam ex a-
bundantia cordis os loquitur.
35 Bonus homo è bono theſauro cordis
profert bona: et malus homo ex malo theſau-
ro profert mala.
36 Sed dico vobis, quodcunque verbum
otioſum loquuti fuerint homines,de eo reddi-
turos rationem in die iudicij.
37 Ex ſermonibus enim tuis iuſtificaberis,
et ex ſermonibus tuis condemnaberis.
Infr.16.2. 38 Tunc reſponderunt quidam è Scribis et
Luc.11.29. Phariſæis,dicentes, Magiſter,* volumus ex te
1.Cor.1.22. ſignum videre.
39 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Natio
mala et adulterina ſignum requirit ſed ſignum
nō dabitur ei niſi ſignũ illud Ionæ Prophetæ.

40*

40 * Sicut enim Ionas in ventre ceti tres Iohan. 2.2.
dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in
corde terræ tres dies & tres noctes.
41 ¶ Niniuitæ reſurgent in iudicio cum na- Iohn. 3.5
tione hac, & condemnabunt eam, * quòd ipſi
reſipuerint ad prædicationem Ionæ: & ecce, plus
quàm Ionas *eſt* in hoc loco. 2 Reg. 10.1.
42 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum na- 2. par. 9.1.
tione hac, & condemnabit eam. quòd venerit à
terminis terræ vt audiret ſapientiam Solomo- luc. 11. 24.
nis, & ecce plus quàm Solomon *eſt* in hoc loco
43 Cæterùm quum impurus ſpiritus exierit
ab homine, ambulat per arida loca, quærens
requiem, & non inuenit:
44 Tunc dicit, reuertar domum meam vnde
exiui. Et quum venit, inuenit *eam* vacantem,
verſam & ornatam.
45 Tunc proficiſcitur, & accipit ſecum ſep-
tem alios ſpiritus peiores quàm ipſe *ſit*. & in-
greſſi habitant illic * ſitque vltima cõditio ho- Heb. 6, 4, &
minis illius deterior priore: ita etiam erit na- 2, Pet, 2.20,
tioni huic malæ. Mar. 3. 31
46 ¶ * Quum autem adhuc loqueretur tur- Luc. 8.20.
bæ, ecce, mater & fratres eius ſtabãt foris, quæ-
rentes eius colloquium.
47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua
& fratres tui foris ſtant quærentes tuum collo-
quium.
48 Ipſe verò reſpondens, dixit illi, qui *hoc*
ei dixerat, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fra-
tres mei?
49 ¶ Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſu-
os dixit. Ecce mater mea & fratres mei.
50 Quiſquis enim fecerit quod vult Pater
meus, qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſo-
ror, & mater.

CAP. XIII.

1 Parabola ſemin... 11. & 13 Cur in parabolis loquutus ... 18. Expoſitio parabolæ. 24. Parabola ... iorum. 31. Grani ſinapis 33 Fermen... theſauri abſconditi. 45 margaritæ. 47 ... iacta in mari, 50, Chriſtus a ... ſuſcipitur.

1 Illo verò ... egreſſus Ieſus domo, ſedit
iuxta mare.
2 Et coacta eſt ad eum turba multa, adeo
vt nauigium ingreſſus ſederet: tota autem tur-
ba ſupra litus ſtabat.
3 Et loquutus eſt eis multa per parabolas
dicens: Ecce, *quidem* ſator exiit ad ſeminan-
dum.
4 Et in ſeminando, alia quidem ceciderunt
iuxta viam: & venerunt volucres, & deuoraue-
runt ea.
5 Alia verò ceciderunt in petroſa, vbi non
habebant terram multã: & ſtatim exorta ſunt,
propterea quòd non habebant profundam
terram.
6 Sole autem exorto torrefacta ſunt, &
propterea quòd non habebant radicem, exa-
ruerunt.
7 Alia verò ceciderunt in ſpinas, & aſcen-
derunt ſpinæ, & ſuffocarunt ea.
8 Alia verò ceciderunt in terram bonam:
& ediderunt fructum, aliud quidem centena, a-
liud verò ſexagena, aliud verò tricena.
9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
10 Tunc accedentes diſcipuli, dixerunt ei,
Quare per parabolas loqueris eis,
11 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit, Quia vo
bis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum,
illis

illis autem non eſt datum.
12 *Quiſquis enim habet, dabitur ei, & red- *Infra.25.29.*
detur abundantior: quiſquis autem non habet
etiam quod habet tolletur ab eo.
13 Propterea per parabolas loquor eis: quia
videntes non vident, & audientes non audi-
unt, nec intelligunt.
14 * Itaque completur in ipſis prophetia *Eſa.6.9.*
Eſaiæ, qua dicit, Auditu audietis, & non intel- *mar.4.12.*
ligetis: & videntes videbitis & non cernetis. *luc.8.10.*
15 Pinguefactum eſt enim cor populi hu- *ioh.12.40.*
ius, & auribus grauiter audierunt, & oculis ſuis *act.28.26.*
conniuerunt: ne quando cernant oculis, & au- *Rom.11.8.*
ribus audiant, & corde intelligant. & conuer-
tantur, & ſanem eos.
16 ¶ Veſtri verò beati ſunt oculi, quod cer-
nant, & aures veſtræ, quòd audiant,
27 * Amen enim dico vobis, multi Prophe- *Luc.10.24.*
tæ & iuſti deſiderarunt videre quæ videtis, &
non viderunt: & audire quæ auditis, & non au-
dierunt.
18 Vos igitur audite parabolam eius qui
ſeminat.
19 * Quoties quiſquam audit ſermonem de *mar.4.15.*
regno illo, & non intelligit, venit ille Malus, & *Luc.8.11.*
rapit quod ſatum eſt in corde ipſius: is eſt qui
iuxta viam ſemen excipit.
20 Qui verò in petroſa ſemen excepit, is eſt
qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gau-
dio accipit.
21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed
temporarius eſt: ortâq; oppreſſione vel perſe-
quutione propter ſermonē, ſtatim offenditur.
22 Qui verò in ſpinas ſemen excepit, is eſt
qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi hu-
ius, & fallacia diuitiarum ſuffocat ſermonē, &
fit

ſit infructuoſus.

23 Qui verò in terram bonam excepit ſe-
men,is eſt qui ſermonem audit & intelligit,
qui videlicet fructum fert,editque alius quidē
centena,alius ſexagena, alius vero tricena.

24 ¶ Alium parabolam propoſuit eis,di-
cens. Simile eſt regnum cœlorum homini ſe-
minanti bonum ſemen in agro ſuo.

25 Quum autem dormirent homines,venit
eius inimicus,& ſeminauit zizania inter triti-
cum: abijtque.

26 Quum verò germinaſſet herba, & fru-
ctum edidiſſet,tunc apparuerunt etiā zizania.

27 Accedentes autem ſerui patris familias,
dixerunt ei,Domine,nonne bonum ſemen ſe-
minaſti in tuo agro? vnde ergo habet zizania?

28 Ille vero dixit eis, Inimicus quiſpiam
hoc fecit:Serui autem dixerunt ei, Vis igitur
abeamus & colligamus ea?

29 At ille dixit,Non,ne colligendo ziza-
nia,eradicetis ſimul cum eis triticum,

30 Sinite ſimul creſcere vtraque vſque ad
meſſem:& tempore meſſis dicam meſſoribus,
Colligite primum zizania, & ligate ea in faſ-
ciculos,ad exurendum ea, triticum verò co-
gite in horreum meum.

Mar. 4,30. Luc. 12,18.

31 * Aliam parabolam propoſuit eis,dicens
Simile eſt regnum cœlorū grano ſinapis,quod
acceptum quiſpiam ſeminauit in agro ſuo.

32 Quod minimum quidem eſt omnium ſe
minum:quum autem excreuerit,maximum eſt
olerum,& ſit arbor:adeo vt veniant volucres
cœli & nidulentur in ramis ipſius.

Luc. 13,20.

33 * Aliam parabolam loquutus eſt eis *di-
cens*,Simile eſt regnum cœlorū fermēto: quod
acceptum mulier condidit in farina ſatis tri-
bus.

bus,vſquequò fermentaretur tota.
34 Hæc omnia loquutus eſt Ieſus per para- *Mar. 4.33.*
bolas ad turbã:& * abſque parabola nihil lo-
quutus eſt eis: *Pſal. 73.8.*
35 Vt compleretur quod dictum fuit per
Prophetam,dicentem,* Aperiam per parabo-
las os meum. eructabo occultata à iactis fun-
damentis mundi.
36 Tunc dimiſſa turba venit domum Ieſus:
& adierunt eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſ-
ſere nobis parabolam zizaniorum agri illius.
37 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit eis,Qui ſe-
minat bonum ſemen,eſt Filius hominis.
38 Ager autem eſt mundus:bonum verò ſe-
men,ſunt filij regni:zizania verò ſunt filii illi-
us Mali.
39 Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt di-
abolus. meſſis verò, conſummatio ſeculi eſt:
meſſores autem Angeli ſunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni *Apoc. 14. 14.*
exuruntur: ita erit in conſummatione ſeculi *Ioel. 3.13.*
huius
41 Mittet filius hominis Angelos ſuos, qui
colligent ex ipſius regno omnia offendicula,
& eos qui faciunt iniquitatem:
42 Proiicientque eos in fornacem ignis: il-
lic erit fletus ſtridorque dentium.
43 * Tunc iuſti fulgebunt vt ſol, in regno
patris ſui. Qui habet aures ad audiẽdum,audiat. *Sapien. 3.7.*
44 ¶ Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum *Dan. 12.3.*
theſauro occultato agro, quem inuentum ho-
mo occultauit, & præ gaudio quod accipit ex
eo,ſubducit *ſeſe*,& omnia quæ habet vendit,e-
mitque agrum illum.
45 Rurſus ſimile eſt regnum cælorum cuipiã
negotiatori, quærenti pulchras margaritas:

46 Qui

46 Qui inuenta quapiam magni pretii mar-
garita, abiens venundidit omnia quæ habebat
& emit eam.

47 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum
ſagenæ iactæ in mare, & quæ ex omni *rerum*
genere coëgit.

48 Quam impletam *piſcatores* ſubduxerunt
in littus: & ſedentes collegerunt quæ bona
ſunt in vaſa, mala verò foras abiecerunt.

49 Ita erit in conſummatione ſeculi: pro-
dibunt Angeli, & ſeparabunt malos è medio
iuſtorum.

50 Proijciéntque eos in caminum ignis: il-
lic erit fletus & ſtridor dentium.

51 ¶ Dicit eis Ieſus, Intellexiſtis hæc om-
nia? Dicunt ei, Etiam Domine.

52 Ipſe verò dixit eis, Propterea omnis
Scriba edoctus, in regno cœlorum, ſimilis eſt
cuipiam patrifamilias, qui profert è theſauro
ſuo noua & vetera.

53 Et factum eſt quum finiſſet Ieſus para-
bolas iſtas, ſoluit illinc.

Mar. 6. 1. *Luc. 4. 16.* 54 ¶ * Et quum veniſſet in patriam ſuam,
docuit eos in ſynagoga eorum: *adeo* vt percel-
lerentur, ac dicerent, Vnde huic ſapientia iſta
Iohan. 6. 42. & virtutes?

55 Nónne iſte eſt ille fabri filius? nónne
mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iaco-
bus & Ioſes & Simon & Iudas?

56 Et ſorores eius nónne omnes apud nos
ſunt? vnde igitur iſti hæc omnia?

57 Et offendebantur in eo. Ieſus autem di-
xit eis, * Non eſt propheta inhonoratus niſi in
Mar. 6, 4. patria ſua, & domo ſua.

Luc. 6. 4. 58 Neque edidit illic virtutes multas, pro-
Iohn. 4. 44. pter incredulitatem eorum.

CAP.

CAP. XIIII.

1 *Herodis iudicium de Ieſu.* 3 *Iohannes quare vinctus.* 10 *Capite truncatur.* 13 *Secedit Ieſus.* 18. *De quinque panibus, &c.* 23 *Orat Chriſtus.* 24. *Apoſtoli iactati fluctibus.* 27. *Fides* 30 *Petrus periclitatur.* 36. *Fimbria veſtimenti.*

1 IN * illo tẽpore audiuit Herodes Tetrarcha famam de Ieſu. *Mar. 6. 14. Luc. 9. 7.*
2 Et dixit ſeruis ſuis, Iſte eſt Iohannes ille Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis: & propterea virtutes agunt in eo.

3 * Nam Herodes prehenderat Iohannem, & vinxerat eum, & coniecerat in carcerẽ, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui. *Mar. 6. 17. Luc. 3. 19.*

4 Dicebat enim ei Iohannes, Non licet tibi eam habere.

5 Et quum vellet eum occidere, timebat turbam, * quod eum haberent vt Prophetam. *Infr. 21. 26.*

6 Quum autem ageretur natalitium Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio: et placuit Herodi.

7 Vnde cum iureiurando ſpoſpondit *ſe* daturum ei quicquid petiiſſet.

8 Illa verò producta à matre ſua, Da mihi (inquit) hic in patina caput Iohannis Baptiſtæ.

9 Et contriſtatus eſt rex, ſed propter iuſiurãdum & eos qui ſimul accumbebant, iuſſit dari.

10 Et miſſo *carnifice* decolauit Iohannem in carcere.

11 Et allatum eſt caput eius in patina, datũque eſt puellæ: & *ipſa* obtulit matri ſuæ.

12 Tunc acceperunt eius diſcipuli eius, & ſuſtulerunt corpus, idque ſepelierunt: & venientes renunciauerunt Ieſu.

13 ¶ * Quum autem hoc audiſſet Ieſus, ſe-
Marc.6.32. ceſſit illinc in nauigio in deſertum locum
luc.9 10. priuatim: & quum audiſſet turba, pedibus ſe-
quuta eſt eum ab vrbibus.
14 Et egreſſus Ieſus vidit multam turbam: &
miſericordia commotus eſt erga eos, ſanauit-
que eorum ægrotos.
15 * Quum autem ſerum diei eſſet, adierũt
Mar.6.34. eum diſcipuli eius, dicentes, Deſertus eſt locus,
Luc.9.12. & tempus iam præterijt: dimitte turbam vt a-
Iohan.6.50. beat in vico, & emant ſibi eſcas.
16 Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe
abire: date eis vos quo veſcantur.
17 Ipſi verò dicunt ei, Non habemus hic ni-
ſi quinque panes & duos piſces.
18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.
19 Et iuſſa turba per herbas diſcumbere, &
acceptis quinque illis panibus ac duobus piſ-
cibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit: & quum
fregiſſet dedit diſcipulis panes, diſcipuli verò
turbæ.
20 Et commederunt omnes, & ſaturati ſunt:
ſuſtuleruntq́; quod ſuperfuerat fragmentorum,
duodecim cophinos plenos.
21 Qui autem ederant, fuêre viri quaſi quin-
quies mille, abſq; mulieribus ac puerulis.
22 ¶ Et ſtatim coegit Ieſus diſcipulos ſuos
incendere in nauigium, & præire ſibi in *ripam*
Mar.6.46. vlteriorem, dum dimitteret turbam.
Ioh 6.16. 23 Dimiſſa igitur turba aſcendit in mõtem
priuatim ad orãdum.* Quum autem ſerum diei
eſſet, ſolus erat illic.
24 Nauigium verò iam in medio maris e-
rat vexatum à fluctibus: nam ventus erat con-
trarius.
25 Quarta autem noctis vigilia abijt ad
eos

eos Ieſus, ambulans ſuper mare.
26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſci-
puli turbati ſunt dicentes, ſpectrum eſt: & præ
metu clamarunt.
27 Sed ſtatim loquutus eſt eis Ieſus, dicens,
Confidite: ego ſum, ne timete.
28 ¶ Reſpondens autem ei Petrus dixit,
Domine ſi tu es, iube me ad te venire ſuper a-
quas.
29 Ipſe veró dixit, Veni. Et quum deſcen-
diſſet è nauigio Petrus, ambulauit ſuper aquas,
vt veniret ad Ieſum.
30 Videns autem ventum validum, timuit:
& quum cœpiſſet demergi, clamauit dicens,
Domine ſerua me.
31 Statim verò Ieſus, extenta manu, appre-
hendit eum, dicitque ei, O exigua fide prædite,
quid dubitaſti?
32 Et quum eſſent ingreſſi nauigium, quie-
uit ventus.
33 Qui autem erant in nauigio, venientes
adorauerunt eum, dicentes, Verè Dei Fili-
us es.
34 * Et quum traieciſſent, venerunt in ter- *Mar. 6. 53.*
ram Genneſaret.
35 ¶ Et quum agnouiſſent eum viri loci il-
lius, miſerunt in totam circumiacentem regio-
nem illam, & obtulerunt ei omnes malè affe-
ctos.
36 Et precabantur eum vt ſolum tangerent
fimbriam pallij ipſius, & quotquot tetigerũt,
ſeruati ſunt.

CAP. XV.

3 *Mandata & doctrinæ hominum.* 12. *Scandaliz.*
13. *Plantatio quæ eradicatur.* 14. *Cæci cæcos*

ducentes. 18. *Cor.* 21. *chananaa.* 26. *Panis*
filiorum catellis. 28. *Fides.* 32. 4000· *homi.*
num ſatiantur. 36. *Gratiarum actio.*

Mar. 7. 1. 1 TVnc * accedũt ad Ieſum Ieroſolymita-
ni quidam Scribæ & Phariſæi, dicẽtes,
2 ¶ Quare diſcipuli tui tranſgrediun-
tur traditionem ſeniorum? nón enim lauant
manus ſuas quum edunt panem.

3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos
tranſgredimini mãdatum Dei per traditionem
veſtram?

Exod. 20. 12. *&* 21. 17. *deut.* 5. 16. *Epheſ.* 6, 2. *Exod.* 21. 17. *leuit.* 20. 9. *prou.* 20. 20.

4 Nam Deus mandauit, dicens, * *Honora*
patrem tuum & matrem. & * Qui maledixerit
patri aut matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit pa-
tri aut matri, Donum quodcunq; à me erit, tibi
proderit, etiam ſi nequaquam honorauit patrẽ
ſuum aut matrem ſuam, *inſons erit*.

6 Et irritum feciſtis mandatum Dei per tra-
ditionem veſtram,

7 ¶ Hypocritæ, benè de vobis prophetauit
Eſaias, dicens:

Eſa. 29. 13. 8 * Appropinquat mihi populus hic ore ſuo
& labiis me honorat: cor autem eorum procul
abeſt à me.

Mar. 7. 17. 9 sed fruſtra me colunt, docentes doctri-
nas, *quæ ſunt* mandata hominum.

10 ¶ * Et aduocata turba dixit eis, Audite
& intelligite.

11 Non quod ingreditur in os polluit ho-
minem, ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit
hominem.

12 Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt
ei, Noſti Phariſæos audito ſermone iſto offen-
ſos fuiſſe?

Iohan. 15. 8. 13 Ipſe verò reſpondens dixit, * Omnis
plan

planta, quam non plantauit Pater ille meus
cœleſtis, eradicabitur.
14 Sinite eos * duces ſunt cæci cœcorum, Luc.6,39.
porrò ſi cæcus cæco præierit ambo in foueam
cadent:
15 * Reſpondens autem Petrus dixit ei, E- Mar.7.17.
diſſere nobis perabolam iſtam.
16 Ieſus autem dixit, Adhuc & vos ſine in-
telligentia eſtis?
17 Nondum intelligitis, quicquid ingredi-
tur in os, in ventrem cadere, & in latrinam
eiici?
18 Quæ autẽ prodeunt ex ore, ex ipſo cor-
de egrediuutur, & illa polluunt hominem.
19 * Nam ex corde egrediuntur cogitatio-
nes malæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, Gen.6 5. & 8.21.
falſa teſtimonia, obtrectationes.
20 Hæc ſunt quæ polluunt hominem: illotis
autem manibus veſci non polluit hominem.
21 * Egreſſus illinc Ieſus receſſit in partes Mat 7.24.
Tyri & Sidonis.
22 Et ecce mulier Chananæa â finibus illis
egreſſa, clamauit, dicens ei, Miſerere mei Do-
mine, fili Dauidis filia mea malè à dæmonio ve-
xatur.
23 ¶ Ille verò non reſpondit ei quicquam:
Tunc accedentes diſcipuli eius rogarunt eum,
dicentes, Dimitte eam: nam clamat poſt
nos.
24 Ipſe verò reſpondens dixit, *Non ſum Suprà.10.6.
miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael.
25 Illa autem venit & adorauit eum, dicens
Domine, ſuccurre mihi.
26 Ipſe verò reſpondens dixit. Non eſt bo-
num accipere panem liberorum, et abijcere
catellis.

27 Ipſa autem dixit, Etiam Domine, etenim
catelli veſcuntur micis quæ cadunt è menſa
dominorum ſuorum.

28 Tunc reſpondens Ieſus dixit ei, O muli-
er, magna *eſt* fides tua, fiat tibi vt vis. Et ſanata
fuit filia eius ab eo momento.

Mar.7,31. 29 ¶ * Et digreſſus illinc Ieſus venit iuxta
mare Galilææ: & quum aſcendiſſet in montē,
ſedit illic.

Eſa.35,5. 30 Tunc adijt eum turba multa habens ſe-
cum * claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios
multos: & abiecerunt eos ad pedes Ieſus: & ſa-
nauit eos.

31 Adeò vt turba mirata ſit ; quum videret
mutos loquentes, mancos ſanos, claudos am-
bulantes, cæcos videntes: & glorificârunt De-
um Iſrael.

Mar.8,1. 32 ¶ * Ieſus autem aduocatis diſcipulis ſuis
dixit, Commoueor miſericordia erga turbam;
quia iam triduum permanent apud me, & non
habent quo veſcentur: & dimittere eos ieiunos
nolo, ne deficiant in via.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli eius, Vnde nobis
in deſerto tot panes vt ſaturemus turbam tan-
tam?

34 Dicit igitur eis Ieſus, Quot panes habe-
tis? illi autem dixerunt, Septem, & paucos
piſciculos.

35 Tunc iuſſit turbam diſcumbere humi.

36 Et acceptis ſeptem illis panibus, ac piſ-
cibus, quum gratias egiſſet, fregit, deditq; diſ-
cipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.

37 Comederúntque omnes, & ſaturati ſunt,
& ſuſtulerunt, quod ſuperfuerat fragmentorū,
ſeptem ſportas plenas

38 Erant autem qui comederant, quatuor

mille

mille viri abſque mulieribus & puerulis.
30 Tunc dimiſſa turba inſcendit in nauigi-
nm: venitque in fines Magdala..

CAP. XVI.

4 Signum Ionæ. 5 Fermentum Phariſæorum. 12
Pro doctrina. 13 Opinio populi de Chriſto. 17
Fides à Deo. 18 Petra. 19 Claues. 21 Prædicit
Chriſtus mortem ſuam. 24 Abnegatio ſui, &
crux. 25. Perdere animam.

1 ET * quum acceſſiſſent Phariſæi & Sad- *Supra.12.39.*
ducæi, tentantes rogarunt eum, & ſig- *Mar.8.11.*
num è cœlo ipſis oſtenderet. *Luc.22.54.*
2 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Quando
ſerũ eſt diei, dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim
cœlum.
3 Et manè, Hodie *erit* tempeſtas: rubet enim
cœlum triſte Hypocritæ, faciem quidem cœli
nôſtis diſcerneri, ſigna verò temporum non
poteſtis?
4 * Natio mala & adulterina ſignum requirit: *Supra.12.34*
ſed ſignum non dabitur ei niſi * ſignum illud *Ioh.2.1.*
Ionæ Prophetæ, Et relictis ipſis abiit:
5 ¶ * Et quum veniſſent diſcipuli eius in *Marc.8.14.*
vlteriorem ripam, obliti fuerant ſumere panes. *Luc.12.1.*
6 Ieſus autem dixit eis, Videte & cauete à
fermento Phariſæorum & Sadducæorum.
7 Ipſi verò diſceptabant inter ſe, dicentes,
Panes non ſumpſimus.
8 *Id* autẽ quum nôſſet Ieſus, dixit eis, Quid
diſceptatis inter vos exigua fide præditi, quòd
panes non ſumpſiſtis?
9 Nondum intelligiſtis, neque meminiſtis
* quinq; illos panes *hominum* quinquies mille, *Supr.14.17.*
& quot cophinos acceperitis? *Iohn.6.9.*
10 Neque ſeptem illos panes * quater *Supra.15.35*

mille *hominum*,& quot ſportas accepiſſetis?

11 Quomodo non intelligitis me nō dixiſſe
vobis de pane,vt caueretis à fermento Phari-
ſæorum & Sadducæorum.

12 Tunc intellexerunt eum non dixiſſe, vt
cauerent à fermento panis,ſed à doctrina Pha-
riſæorum & Sadducæorum.

Marc.6.27. 13 ¶ * Quum veniſſet autem Ieſus in par-
Luc,9.18 tes Cæſareæ *qua dicitur* Philippi,interrogauit
diſcipulos ,ſuos dicens,Quem me dicunt ho-
mines eſſe,Filium hominis.

14 Illi verò dixerunt,Alii quidem Iohannē
Baptiſmam, alii verò Eliam,alii verò Ieremiam
aut vnum ex Prophetis

15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis
eſſe?

Iohan.6.69. 16* Reſpondens vero Simon Petrus dixit:
Tu es Chriſtus ille Filius Dei viuentis.

17 Tunc reſpondens Ieſus dixit ei, Bea-
tus es Simon bar-Iona.quia caro & ſanguis
hac non retexit tibi ſed Pater meus qui eſt in
cœlis

18 ¶ * Sed & ego tibi dico:tu es Petrus, &
Iohan.1,42. ſuper hanc petram ædificabo meam Eccleſiam,
& portæ inferorum non ſuperabunt eam.

Iohan.20.21. 19 ¶ * Et tibi dabo claues regni cælorum,
& quicquid ligaueris in terra ,erit ligatum in
cœlis: & quicquid ſolueris in terra erit ſolutū
in cœlis.

20 ¶ Tunc interdixit diſcipulis ſuis vt nemi-
ni dicerent ipſum eſſe Ieſum illum Chriſtum.

21 ¶ Ex eo tempore cœpit Ieſus indicare
diſcipulis ſuis, oportere ſe abire Hieroſoly-
mam, & multa pati ſenioribus & principibus
Sacerdotum & Scribis,& occidi, et tertio die
ſuſcitari.

22 Et

22 Et prehenſum eum Petrus cœpit obiurgare, dicens, Propitius tibi ſis Domine: nequaquam erit tibi hoc.

23 ¶ At ille conuerſus dixit Petro, Abſcede à me Satana, ſcandalo es mihi: nam non ſapis quæ *ſunt* Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.

24 ¶ * Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis, Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, et tollat crucem ſuam, ac ſequatur me.

Sup. 10.38. *Marc.* 8 33. *Luc.* 9.23. & 14.27.

25 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſeruare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam mea cauſa, inueniet eam.

Supr. 10.39. *Marc.* 8.35. *Luc.* 9.24 & 17.33. *Iohn.* 12.25.

26 * Quid enim prodeſt cuipiam ſi totum mundum lucratus fuerit, anima verò ſua mulctetur? aut quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?

Marc. 8.36. *Luc* 9.25.

27 Futurum eſt enim vt Filius hominis veniat cum gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, * & tunc reddet vnicuique ſecundum facta eius.

Pſal. 62.12. *Rom.* 2.6.

28 Amen dico vobis, ſunt quidã ex ijs qui hîc adſtant qui nequaquam guſtabunt mortẽ vſquedum viderint Filium hominis venientem in regnum ſuum.

Mar. 9.9.17.

CAP. XVII.

1 Transformatio Chriſti 5 Audiendus Chriſtus. 11 Elias. 13 Ioh. Baptiſta. 17 Infidelitas Apoſtolorum. 20 Fidei vis. 21 Oratio & Ieiunium. 22 Paſſionem ſuam prædicit. 24 Tributum ſoluit.

1 * SExto verò pòſt die accepit Ieſus Petrũ ac Iacobum et Iohannem fratrem eius, et ſubducit eos priuatim in mõtem ſublimem.

Mar. 9.2. *Luc.* 9.27.

2 Transformaturque eſt coram eis, & ſplenduit

duit facies eius vt ſol: veſtimenta autem eius
facta ſunt alba vt lux.
3 Et ecce, conſpecti ſunt eis Moſes et Elias,
cum eo colloquentes.
4 Reſpondens autem Petrus dixit: Ieſu, Do-
mine, bonũ eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus hîc
tria tabernacula, tibi vnum, et Moſi vnum, et
Eliæ vnum.
5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida
Supr.3.17. inumbrauit eos: et ecce vox è nube dicens,*
2.Pet.2.17. Hic eſt filius ille meus dilectus, in quo acqui-
eſco: ipſum audite.
6 Et quum *hæc* audiſſent diſcipuli, cecide-
runt in faciam ſuam, & timuerunt vehementer.
7 Tunc accedens Ieſus tetigit eos, dixitque,
Surgite, & ne timete.
8 Sublatis autem oculis ſuis neminem vide-
runt, niſi Ieſum ſolum.
9 Et quum deſcenderent de monte, manda-
uit eis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis hanc vi-
ſionem, vſque quò Filius hominis à mortuis re-
ſurgat.
10 Tunc interrogauerunt eum diſcipuli ſui
dicentes, Quid igitur Scribæ * dicunt, oportere
Mal.4.5. vt Elias primùm veniat.
ſupr.11 14. 11 Ieſus autem reſpondens dixit eis, Elias
Mar.9.11. quidem veniet primùm, & reſtituet om-
nia.
12 Sed dico vobis Eliam iam veniſſe: quem
non agnouerunt, ſed fecerunt ei quæcunque
voluerunt: ita futurum eſt vt & Filius homi-
nis patiatur ab eis.
13 Tunc intellexerunt diſcipuli *eum* de Io-
hanne Baptiſta *hæc* ſibi dixiſſe.
Marc.17 9. 14 ¶ * Et quum veniſſent ad turbam, adijt
Luc.9.37. eum quidam, accidens ei ad genua.

15 Et

15 Et dicens, Domine, miſerere fili mei,
quoniam lunaticus eſt, & malè afficitur: nam
ſæpè cadit in ignem, & ſæpè in aquam.
16 Et obtuli eum diſcipulis tuis, nec eum
potuerunt ſanare.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, O natio
incredula & peruerſa, quouſq; tandem ero vo-
biſcum? quouſque tandem tolerabo vos? ad-
ducite mihi eum huc.
18 Et obiurgauit dæmonium Ieſus, exijtque
illud ab eo: & ſanatus eſt puer ex illo mo-
mento.
19 ¶ Tunc adeuntes diſcipuli Ieſum priua-
tim, dixerunt: Quare nos non potuimus illud
eiicere? *Luc.17.6.*
20 Ieſus autem dixit eis, Propter increduli-
tatem veſtram. * Amen quippe dico vobis, ſi
habeatis fidem quantuplum *eſt* granum ſinapis,
diceris monti huic, Demigra hinc illuc, & de-
migrabit & nihil impoſſibile erit vobis.
21 ¶ Hoc verò genus *dæmoniorum* non egre-
ditur niſi per precationem & ieiunium.
22 ¶ * Verſantibus autem ipſis in Galilea, *Inſr.20.17.*
dixit eis Ieſus, futurum eſt vt Filius hominis *Mar.9.13.*
tradatur in manus hominum. *Luc.6.44.*
23 Et trucidabunt eum, ſed tertio die ſuſci-
tabitur. Et contriſtati ſunt vehementer.
24 Quum autem veniſſent Capernaum,
venerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt,
dixeruntque, Magiſter veſter non ſoluit di-
drachma?
25 Dicit, Etiam. Et quum ingreſſus fuiſſet
domum, præuenit eum Ieſus, dicens, Quid tibi
videtur Simon? Reges terræ à quibus accipi-
unt tributa aut cenſum, à filijs ſuis, an ab alie-
nis?

26 Dicit

26 Dicit ei Petrus, ab alienis. Ait ei Ieſus
Nempe igitur liberi ſunt filii:

27 Sed ne offendamus eos, profectus ad ma-
re mitte hamum: & eum piſcem qui aſcenderit
primus, tolle: & aperto ore eius, inuenies
ſtaterem: acceptum illum da eis pro me & pro
te.

CAP. XVIII.

I *Maximus in regno Dei. 5. Suſcipere puerulum*
6 Scandalizare. 7 Scandala 9 Oculi erutio. 1
Angeli, 12 Ouis perdita. 15. Coruptio. 17 Excom-
municatio 21 Fratri reſipiſcenti ſemper parcen-
dum. 23 Parabola Regis conferentis rationem
cum ſeruis ſuis.

Mar. 9. 33. *Luc.* I. 46.

1 EO * ipſo tempore adierunt Ieſum diſci-
puli, dicentes Quiſnam maximus eſt in
regno cœlorum?

2 ¶ Et quum aduocaſſet puerulum Ieſus ſta-
tuit eum in medio eorum,

Infra. 19. 14. 1 *Cor.* 14. 20.

3 * Et dixit, Amen dico vobis niſi conuerſi
fueritis, & fiatis vt pueruli, nequaquam ingre-
diemini in regnum cœlorum.

4 Quiſquis igitur demiſerit ſeipſum ſicut
eſt puerulus iſte, is eſt maximus ille in regno
cœlorum.

5 Et quiſquis exceperit aliquem puerulum
talem in nomine meo me excipit.

Mar. 9 42, *Luc.* 17. 2

6 ¶ * Quiſquis autem offenderit aliquem
ex paruis iſtis qui in me credunt: præſtiterit ei,
vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, ac
demergatur in profundo maris,

7 ¶ Væ mundo ab offendiculis, neceſſe eſt
enim vt eueniant offendicula: veruntamen væ
homini illi per quem offendiculum euenit:

Suprà. 5. 30. *Mar.* 9. 43.

8 * Si vero manus tua vel pes tuus facit vt tu
offendas, excinde ea, & abiice abs te, bonum
eſt

eſt tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum
potius, quam duas manus vel duos pedes habē-
rem coniici in ignem æternum.
9 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, erue
eum & abiice abs te: bonum eſt tibi luſcum
ingredi in vitam *potius*, quam duos oculos ha-
bentem coniici in gehennam ignis.
10 ¶ Videte ne contemnatis aliquem ex *Pſal. 34. 8.*
paruis iſtis: dico enim vobis, * Angelos eorum
in cœlis per omne *tempus* videre faciem Patris *Luc. 19. 10.*
mei qui in cœlis eſt.
11 * Venit enim filius hominis vt ſeruet *Luc. 15. 4.*
quod perierat.
12 * Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui
homini centum oues, & errauerit vna ex eis,
nònne relictis ipſis nonagintanouē, profectus
in montes, quærit eam quæ aberrauerat?
13 Quod ſi acciderit vt inueniat eam, Amen
dico vobis, gaudet ſuper ea magis quam ſuper
illis nonagintanouem, quæ non aberrarunt.
14 ¶ Ita non vult Pater veſter qui in cœlis
eſt, vt pereat vnus ex paruis iſtis. *Leuit. 19. 17.*
15 * Si verò peccauerit te frater tuus, ve- *Eccle. 19. 13.*
ni & argue eum inter te & ipſum ſolum, ſi te *Luc. 17. 3.*
audierit, lucratus es fratrem tuum. *iac. 5. 18.*
16 Sin verò te non audierit, accipe tecum *Deut. 19. 5.*
adhuc vnum aut duos: * vt in ore duorum aut *iohan. 8. 17.*
trium teſtium ſtabile fit omne verbum. *1. Cor. 5. 9.*
17 ¶ Quod ſi neglexerit eos audire, dic Ec- *2. cor. 13. 1.*
cleſiæ: quod ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit *2. theſ. 3. 14.*
tibi velut quiſpiam * ethnicus & quiſpiam pu- *heb. 10. 28.*
blicanus. *1. Cor. 5. 5. 9.*
18 Amen dico vobis, * quæcunque ligaue- *2. Theſ. 1. 3.*
ritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcun- *iohan. 20. 23*
que ſolueritis in terra, erunt ſoluta in cœlo.
19 Rurſum dico vobis, ſi duo ex vobis con-

ſenſerint

ſenſerint in terra, quodcunque petierint, fiet
eis à Patre meo qui in cœlis eſt.

20 Vbi enim ſunt duo vel tres coacti in no-
mine meo, illic ſum in medio eorum.

21 ¶ Tunc audiens eum Petrus dixit, Do-
mine, quoties peccabit in me frater meus &
remittam ei? * *an* vſque ſepties.

Luc. 17.4. 22 Dicit ei Ieſus, Non dico tibi vſque ſep-
ties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.

Luc. 17.4. 23 * Propterea ſimile eſt regnum cœlorum
regi qui voluit conferre rationem cum ſeruis
ſuis.

24 Et quum cœpiſſet conferre, oblatus
eſt ei quidam debitor decies mille talento-
rum.

25 Quum autem is non poſſet *hac* redde-
re, iuſſit eum Dominus eius venundari, & vxo-
rem eius & liberos, & omnia quæ habebat: &
reddi *debitum*.

26 Procidens ergo ſeruus ille adorabat eũ
dicens, Domine differ iram erga me & omnia
tibi reddam.

27 Commotus autem miſericordia domi-
nus ſerui illius, dimiſit eum, & mutuum remi-
ſit ei,

28 Egreſſus verò ſeruus ille inuenit vnum
ex conſeruis ſuis, qui debebat ei centum de-
narios, & prehenſum eum ſuffocabat, dicens,
Redde quod debes.

29 Procidens ergo conſeruus eius ad eius
pedes, precabatur eum, dicens, Differ iram er-
ga me, & omnia reddam tibi.

30 Ille verò noluit: ſed abiens coniecit eum
in carcerem, quouſque redderet debitum.

31 Quum autẽ vidiſſent conſerui eius quæ
facta fuerant, cõtriſtati ſunt vehemẽter: & quũ
veniſ-

veniſſent:declararunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc eo aduocato Dominus ipſius dixit ei, Serue male, totum debitum illud remiſi tibi, quia precatus es me:

33 Nónne oportuit & te miſereri conſerui tui, vt & ego tui miſertus ſum?

34 Tunc iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, vſquequò redderet id omne quod ſibi debeatur.

35 Ita & pater meus cœleſtis faciet vobis, niſi remiſeritis ſuo quiſque fratri ex cordibus veſtris offenſas eorum.

CAP. XIX.

2 Sanantur infirmi. 7 Libellus diceſſionis. 12 Eunuchi. 12 Pueruli oblati. 17 Bonus Deus. Mandata ſeruanda. 21 Perfectus 23 Diues, Salus a Deo. 27 Relinquere omnia, & Chriſtum ſequi. *Mar. 10. 1.*

1 ET * factū eſt quum finiſſet Ieſus ſermones iſtos, ſoluit à Galilæa, & venit in fines Iudææ, traiecto Iordane.

2 Et ſequuta eſt eum turba multa: ſanauitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Phariſæi, tentantes eum & dicentes ei, Licetne homini dimittere vxorem ſuam quauis ex cauſa?

4 Ille veró reſpondens dixit eis, Non legiſtis * opificem ab initio feciſſe maſculum & fœminam? *Gen. 1. 13.*

5 Et dixiſſe, * Propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ. & qui duo *fuerant*, erunt vna caro. *Gen. 2. 24. 1 Cor 6. 16. epheſ. 5: 31.*

6 Itaq; non amplius ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus coniunxit, homo ne ſeiungat.

7 ¶ Dicunt

Deut.24.1. 7 ¶Dicunt ei, Cur ergo * Moſes mandauit
dare libellum diſceſſionis , & eam dimittere?
8 Dicit eis, Moſes pro duritia cordis veſtri
permiſit vobis dimittere vxores veſtras: cæte-
rùm a principio non fuit ita.
Supra.5.32. 9 Dico autẽ vobis,* quicunque dimiſerit
Mar.10.11. vxorem ſuam,niſi ob ſcortationem,& aliã du-
Luc.16.18, xerit,eum mœchari:& qui dimiſſam duxerit,
1.Cor.7.11. mœchari.
10 ¶ Dicunt ei diſcipuli eius, Si tale eſt ne-
gotium hominis cum vxore,non expedit con-
trahere matrimonium.
11 Ipſe verò dixit eis,Non omnes capiunt
hunc ſermonem,ſed quibus datum eſt
12 Sunt enim Eunuchi qui ex matris vtero
nati ſunt ita: & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt
ab hominibus: & ſunt Eunuchi qui ſeipſos ca-
ſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt
capere,capiat,
Supra.18.3. 13 ¶ * Tunc oblati ſũt ei pueruli vt manus
marc.10.13, eis imponeret,& precaretur: diſcipuli autem
Luc.18,15. obiurgarunt eos?
14 Ieſus autem ait, Sinite puerulos , & ne
prohibete eos ad me venire , talium eſt enim
regnum cœlorum.
15 Et quum impoſuiſſet eis manus,profe-
ctus eſt illuc.
Mar 10.17. 16 ¶ Et ecce,quidam accedens,dixit ei,
Luc.18.18. Magiſter bone, quid boni faciam,vt habeam
vitam æternam.
17 Ipſe verò dixit ei,Cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus,niſi vnus, *nempe* Deus. Si vis
autem ad vitam ingredi,ſerua mandata.
18 Dicit ei,Quæ? Ieſus autem dixit,* Non
Exod.20:13. occides. Non mœchaberis,Non furaberis,non
dices falſum teſtimonium.

16. Honora-

19 Honora patrem & matrem. Et Diliges
proximum tuum vt teipſum.
20 Dicit ei adoleſcens, Omnia hæc obſer-
uaui á iuuentute mea: quo adhuc deficior?
21 Ait ei Ieſus, Si vis perfectus eſſe, abi, vẽ-
de quæ habes, & da pauperibus: & habebis
theſaurum in cœlo, & veni, ſequere me.
22 Quum audiſſet autem adoleſcens eum
ſermonem, abijt contriſtatus, Habebat enim
bona multa.
23 Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen
dico vobis, diues difficilè introibit in regnum
cœlorum.
24 Rurſum verò dico vobis, Facilius eſt ca-
melum per foramẽ acus transſire, quàm diuitẽ
in regnum Dei introire.
25 *Hu* autem auditis diſcipuli eius perculſi
ſunt valdè, dicentes, Quis ergo poteſt ſer-
uari?
26 Intuitus autem *eos* Ieſus dixit eis, Apud
homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum au-
tem omnia poſſibilia ſunt.
27 * Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ecce,
nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te: quid *Mar* 10.21.
ergo erit nobis? *Luc*.18.28.
28 Ieſus autem dixit eis, Amen dico vobis,
vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione, quũ *Luc*. 22. 30.
ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ, *
ſedebitis etiam vos *inquam* ſuper thronos duo-
decim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.
29 Et quiſquis reliquerit domos, aut fratres,
aut ſorores, aut patrẽ, aut matrem, aut vxorẽ,
aut liberos, aut agros cauſa nominis mei: cen-
tuplicia accipiet, & vitam æternam hæreditatis
iure poſſidebit. *Mar*.10 31.
30 ¶ * Multi autem primi, erunt vltimi: & *luc*.13.30.

vltimi primi.

CAP. XX.

1 Operarij conducuntur in vineam. 15 Oculus nequam. 17 Paſſionem ſuam prædicit 20 Zebedæi filij. 22 Calix. 28 Miniſter noſter Chriſtus. 30. Cæci duo,

1 SImile enim eſt regnum cœlorum patrifamilias, qui exijt cũ prima luce ad conducendos operarios *quos mitteret* in vineam ſuam.

2 Pactus autem cum operariis denario in diem, miſit eos in vineam ſuam.

3 Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos;

4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quodcunque iuſtum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Rurſum egreſſus circa ſextam & nonam horam, fecit itidem.

6 Circa horam autem vndecimam egreſſus inuenit alios ſtantes oſioſos, ac dicit eis, Cur hîc ſtatis totum diem otioſi?

7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis, Abite & vos in vineã, & quicquid fuerit iuſtum accipietis.

8 Quum autem ſerum diei eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, & redde eis mercedem, incipiens ab vltimis vſque ad primos.

9 Et quum veniſſent qui circa vndecimam horam *conducti fuerant*, acceperunt ſinguli denarium.

10 Venientes autem & primi, exiſtimarunt ſe plus eſſe accepturos: ſed acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium

11 Et

11 Et quum accepiſſent, murmurabant ad-
uerſus patrem familiâs,

12 Dicentes, Iſti vltimi vnam horam *opus*
fecerunt, & eos æquales nobis feciſti, qui por-
tauimus pondus diei, & æſtum.

13 Ipſe verò reſpondens dixit vni eorũ,
Amice, non facio tibi iniuriam: nónne denario
pactus es mecum?

14 Tolle quod tuum eſt, & abi, volo autem
huic vltimo dare vt tibi.

15 * Annon licet mihi quod volo facere in *Supr. 19. 13.*
meis? an oculus tuus malus eſt quia ego bonus *Mar. 10. 31.*
ſum? *Luc. 13. 40.*

16 Sic vltimi erunt primi: & primi vltimi: *Infr. 22. 14.*
multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

17 ¶ Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, aſ-
ſumpſit duodecim diſcipulos ſuos priuatim in
viâ, & dixit eis,

18 ¶ * Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, & *Mar. 10. 32.*
Filius hominis tradetur principibus ſacerdotũ *Luc. 18. 31.*
ac Scribis, & condemnabunt eum morte.

19 ¶ * Tradentque eum gentibus, vt illu-
dant, & flagellent, & crucifigant: ſed tertia die *Ion. 18. 23.*
reſurget.

20 ¶ *Tunc venit ad eum mater filiorum *Mar. 10. 35.*
Zebedæi cum filijs ſuis, adorans, & petens ali-
quid ab eo.

21 Ipſe verò dixit eis, Quid vis? Ait ei, Dic
vt ſedeant iſti duo filij mei, vnus ad dextram
tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo.

22 Reſpondens autem Ieſus dixit, Neſcitis
quid petatis. poteſtis bibere poculum quod e-
go bibiturus ſum, & baptiſmate quo ego bap-
tizor, baptizari: Dicunt, ei poſſumus.

23 Tunc dicit eis, Poculum quidem me-
um bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor,

baptizabimini: ſedere autem ad dextrã meam
& ſiniſtram meam non eſt meum dare, ſed *da-
bitur quibus* paratum eſt à Patre meo.

24 * Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem, in-
dignati ſunt de duobus fratribus.

Mar. 10, 41. 25 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, ait,
Luc. 21.25. Scitis principes Gentium in eas dominari, &
qui magni ſunt, licentia vti in eas.

26 Verùm nõ ita erit inter vos: ſed quicun-
que voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter
miniſter.

27 Et quicunque voluerit inter vos primus
eſſe, ſit veſter ſeruus.

28 Sicut Filius hominis non venit vt ſibi
miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, * daretque
animam ſuam *in* redemptionis pretium pro
multis.

Phil. 2.7. 29 ¶ * Tunc egredientibus ipſis ex Iericho,
ſequuta eſt eum turba multa.

30 Et ecce, duo cæci ſedentes iuxta viam,
Marc. 10, 46 quũ audiſſent Ieſum præterire, clamârunt di-
Luc. 18, 35. centes, Miſerere noſtri Domine, fili Dauid.

31 Turba autem obiurgabat eos, vt ſilerent.
illi vero magis clamabant, dicentes, Miſerere
noſtri Domine, fili Dauid.

32 Et quum ſubſtitiſſet Ieſus, vocauit eos,
& ait, quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt ei, Domine, vt aperiantur oculi
noſtri.

34 Miſericordia autem commotus Ieſus, te-
tigit oculos eorum: & ſtatim viſum receperunt
oculi eorum: & ſequuti ſunt eum.

CAP. XXI.

2 *Chriſtus aſina inſidens ingreditur* Ieruſalem 12
Vendentes eijcit 13 *Orationis domus* 19 *Fi-
cus*

eius areſacta. 15 *Baptiſmus Iohannis.* 28. *Qui
voluntatem Dei faciunt.* 30. *Publicani. Mere-
trices.* 33 *Vinea Dei. Iudas.* 28 *Filius occiſus
ab agricolis.* 42 *Lapis angularis.*

1 ET quum appropinquaſſent Hieroſoly- *Mar.11.1.*
mis, & veniſſent Bethage ad montem *Luc.19.29.*
Olearum, tunc Ieſus miſit duos diſci-
pulos,
2 Dicens eis. Ite in vicum qui vobis eſt ex
aduerſo, & ſtatim inuenietis aſinam ligatam, &
pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.
3 Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, Do-
mino his opus eſſe: ſtatim enim mittet eos.
4 Hoc autem totum factum eſt vt imple-
retur quod dictum eſt per Prophetam, dicen-
tem:
5 * Dicite filiæ Simon, Ecce, rex tuus venit
tibi manſuetus, & inſidens aſinæ ac pullo filio *Eſa.62.11.*
ſubiugis *aſinæ.* *Zach.9.9*
6 Profecti ſunt autem diſcipuli, feceruntque *Iohan. 12.15.*
ſicut imperarat eis Ieſus,
7 Et adduxerunt aſinam & pullum, & eis
impoſuerunt pallia ſua, & collocarunt *ipſum*
ſuper ea.
8 Plurima autem turba ſtrauerunt pallia
ſua in via: alij verò cædebant ramos ex arbo-
ribus, & ſternebant in via.
9 Porrò turba quæ præibat & quæ ſeque-
batur, clamabant, dicens. Hoſanna filio Dauid:
benedictus qui venit in nomine Domini: Ho-
ſanna ô *qui es* in *cœlis* altiſſimis.
10 Et quum introiiſſet Hieroſolyma, com-
mota eſt vniuerſa vrbs, dicens, Quis eſt hic?
11 Turba autem dicebat, hic eſt Ieſus ille
Propheta ex Nazareth *vrbe* Galilææ.

Mar.11.12. 12 * Et introiuit Ieſus in templum Dei, &
Luc.19.45. eiecit omnes vendentes & ementes in templo:
Iohan,2.13. menſaſque numulariorum, et cathedras ven-
Dut.56.7. dentium columbas ſubuertit.
Eſa.56.7. 13 Et dixit eis, Scriptum eſt, * Domus mea,
Ier.7.11. domus orationis vocabitur:at vos feciſtis eam
ſpeluncam latronum.
Mar.11,17, 14 * Tunc venerunt ad eum cæci et claudi
Luc,19,46, in templo:et ſanauit eos.
15 ¶ Quum vidiſſent autem principes ſa
cerdotum & Scribæ miranda illa quæ fecerat
& pueros clamantes in templo,& dicentes,Ho-
ſanna filio Dauid,indignati ſunt.
16 Et dixerunt ei,Audis quid iſti dicant?
Ieſus autem dixit eis,Etiam,nunquam legiſtis,
* Ex ore infantium & lactantium perfeciſti
pſal.8.3. laudem?
17 * Et eis relictis,exijt extra vrbem in Be-
thaniam,& diuerſatus eſt illic.
18 ¶ Manè autem rediens in vrbem, eſuriit.
19 Et quum vidiſſet ficum quandam in via,
venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia
ſolùm: tunc dicit ei,* Ne ampliùs ex te fru-
ctus naſcatur in æternum.Et exaruit illicò fi-
Mar,11,13, cus.
20 ¶ Quum igitur hoc vidiſſent diſcipuli,
irati ſunt,dicentes,Quomodo illicò exaruit fi-
cus?
21 Reſpondens autem Ieſus,ait eis, Amen
dico vobis,ſi habueritis fidem,neq; hæſitaue-
ritis non ſolùm hoc *quod factum eſt* ficui, facie-
ritis,verùm etiam ſi monti illi dixeritis,Tolli-
tor,& proiiciator in mare,fiet.
marc.11.17. 22 * Et quæcunque precando petieritis, ſi
uc.10.1. credideritis accipietis.
23 ¶ Et quum veniſſet in templum, princi-
pes

pes ſacerdotum & ſeniores populi eum docen-
tem adierunt, dicentes, Qua authoritate facis
iſta? & quis tibi dedit iſtam authoritatem?
24 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, Inter-
rogabo vos & ego rem quandam: quam ſi di-
xeritis mihi, dicam & ego vobis qua authori-
tate iſta faciam.
25 Baptiſma Iohannes vnde erat? è cœlo,
an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud
ſe dicentes, Si diximus, E cœlo, dicet nobis,
Quare ergo non credidiſti ei?
26 Sin autem dixerimus, ex hominibus: ti-
memus turbam: * omnes enim habent Iohan- *Supr.14.5.*
nem vt Prophetam.
29 Et reſpondentes Ieſu dixerunt, Neſci-
mus. Ait eis & ipſe, Nec ego vobis dicam quo
iure iſta faciam.
28 ¶ Quid autem vobis videtur? Quidam
habebat duos filios: & accedens ad priorem,
dixit, Fili, abi hodie operare in venea
mea.
29 Ille verò reſpondens ait, nolo: ſed poſteà
quum reſipuiſſet, abiit.
30 Et accedens ille ad ſecundum, dixit itti-
dem. Is verò reſpondens ait, Ego *abeo* Domi-
ne, ſed non abijt.
31 Vter è duobus fecit quod voluit *eius* pa-
ter? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Ieſus, Amen dico
vobis, publicani & meretrices præeunt vobis
in regnum Dei.
32 Venit enim ad vos Iohannes via iuſtitiæ,
& non credidiſtis ei: publicani verò & meretri-
ces crediderunt ei, vos autem qui *hoc* vidiſtis,
non pœnituiſtis poſtea, vt ei crederetis. *Eſa.5,15.*
33 ¶ * Aliam parabolam audite. Fuit qui- *Ier.2 21.*
dam paterfamilias qui plantauit vineam, & *Mar.12.2.*
 ſepem *Luc.20.9.*

ſepem circum poſuit ei,foditque in ea torcu-
lar,& ædificauit turrim,& elocauit eam agri-
colis,ac peregrè profectus eſt.
34 Quum autem tempus fructuum appro-
pinquâſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas,vt
eius fructus acciperent.
35 Agricolæ verò captis eius ſeruis,alium
quidem ceciderunt,alium verò trucidarunt,a-
lium autem lapidarunt.
36 Rurſum miſit alios ſeruos plures priori-
bus:& fecerunt eis itidem.
37 Poſtremò autē miſit ad eos filium ſuū
dicens,Reuerebuntur filium meum.
38 Agricolæ verò viſo filio,dixerunt inter
Infra,26.5. ſe,* iſte eſt hæres,venite,trucidemus eum, &
& 27 1. obtineamus hæreditatem eius.
Iohn.21.53. 39 Tunc captum eum eiecerunt extra vi-
neam,& trucidarunt.
40 Quum igitur venerit Dominus vineæ
quid faciet agricolis illis?
41 Dicunt ei,Malos ipſos malè Perdet.&
vineam ſuam elocabit aliis agricolis,qui red-
dent ei fructum temporibus ſuis.
Pſal.118.22 42 Dicit eis Ieſus,Nunquā legiſtis in Scrip
Act.4 11. turis.* Quem lapidem reprobarunt ædifican
Rom 9.33. tes,is factus eſt Caput anguli? à Domino factū
2.Pet.2 7. eſt illud,& eſt mirabile in oculis noſtris,
43 Propterea dico vobis,fore vt tollatur à
vobis regnum Dei,& detur genti quæ ferat e
ius fructus.
Eſa.8 14. 44 * Porrò qui ceciderit ſuper lapidem iſtū,
conquaſſabitur.ſuper quem verò ceciderit,diſ-
ſipabit eum.
45 Et quum audiſſent principes ſacerdotū
ac Phariſæi parabolas eius, cognouerunt *hæc*
de ſe dici.

46 ¶ Et

46 Et quum ſtuderent eum prehendere ti-
muerunt turbam, quoniam vt Prophetam e-
um habebant.

CAP. XXII.

2 Nuptiarum parabola. 9 Gentium vocatus, 11 Veſtis nuptialis, fides. 16. De cenſu Cæſaris 23 Et de reſurrectione interrogatur Chriſtus. 32 Deus viuentium. 36. Mandatum maximum. 37 Dilectio Dei. 39. Dilectio proxi. Interrogat Ieſus Phariſæos de Meſſia.

1 TVnc* reſpondens Ieſus, rurſum loquu-
tus eſt eis per parabolas, dicens, *Luc.14.16.*
2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam *Apoc.19.9.*
regi qui fecit nuptias filio ſuo.
3 Et miſit ſeruos ſuos qui vocarent vocatos
ad nuptias: ſed noluerunt venire.
4 Rurſus miſit alios ſeruos, dicens, Dicite
vocatis, Ecce, prandium meũ paraui, tauri mei
& altilia mactata ſunt, & omnia parata, uenite
ad nuptias.
5 Illi autem quum *hoc* neglexiſſent, abie-
runt: alius quidem in agrum ſuum, alius verò
ad mercaturam ſuam.
6 Reliqui verò prehenſos ſeruos eius con-
tum elijs affecerunt, & trucidarunt.
7 Rex autem quum *hoc* audiſſet, iratus eſt:
& miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas
illos, & vrbem eorum incendit.
8 Tunc dicit ſeruis ſuis, Nuptiæ quidem pa-
ratæ ſunt: ſed qui vocati erant, nõ erant digni.
9 Ite ergo ad compita viarum, & quoſcun-
que inueneritis, vocate ad nuptias.
10 Et egreſſi ſerui illi in vias, congregarunt
omnes quos inuenerunt, malos pariter ac bo-
nos, & impletæ ſunt nuptiæ conuiuis.

11 In-

11 Ingreſſus autem rex vt ſpectaret conui-
uas, vidit illic hominem non indutum veſte nu-
ptiali:

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc in-
troiſti non habens veſtem nuptialem? At illi
os occluſum eſt.

13 Tunc dicit miniſtris, Legatis pedibus &
manibus eius tollite eum, & conijcite in tene-
bras exteriores:* illic erit fletus & ſtridor
dentium.

14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò ele-
cti.

Supr. 8.12. 13.42. infr. 25.30.

15 ¶ *Tunc profecti Phariſæi, conſilium ce-
perunt vt illaquearent eum in ſermone.

16 Itaq; mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum
Herodianis, dicentes, Præceptor, ſcimus te ve-
racem eſſe, & viam Dei in veritate docere, nec

Mar. 12.13. Luc. 20.26.

quemquam curare: non enim reſpicis per-
ſonam hominum.

17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? licet
cenſum dare Cæſari, an non?

18 Cognita autem Ieſus malitia eorum, ait,
Quid me tentatis hypocritæ?

19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. Ipſi ve-
rò obtulerunt ei denarium

20 Tunc dicit eis, Cuius eſt imago iſta &
inſcriptio?

Rom. 13.7.

21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis, * Red-
dite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt
Dei, Deo.

22 Quum igitur hoc audiſſent, mirati ſunt:
& omiſſo eo abierunt.

Mar. 12.19. Luc. 20.27. Act. 23.6. Deut. 25.5.

23 ¶ * In illo die adierunt eum Sadducæi,
* qui dicunt non eſſe reſurrectionem: et interro-
garunt eum,

24 Dicentes, Magiſter, * Moſes dixit, Si
quis

quis mortuus fuerit nõ habens filios, eius fra-
ter ducet (affinitatis iure) vxorem eius, et ſuſci-
tabit ſemen fratri ſuo.

25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres,
& primus vxore ducta obiit: & quum non ha-
bet ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo.

26 Similiter etiam ſecundus & tertius, vſque
ad illos ſeptem.

27 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.

28 In reſurrectione ergo, cuius è ſeptem e-
rit vxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, Erra-
tis, neſcientes Scripturas, neque potentiam
Dei.

30 Nam in reſurrectione, neque vxores du-
cunt, neque nuptum dantur: ſed ſunt vt Angeli
Dei in cœlo.

31 De reſurrectione veró mortuorum non
legiſtis quod vobis dictum eſt à Deo, di-
cente,

32 *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſa- *Exod. 3.6.*
ac, & Deus Iacob? Deus non eſt Deus mortuo-
rum, ſed viuentium.

33 Et quum *hoc* audiſſet turba, perculſa eſt
ob doctrinam eius.

34 ¶ *Pharisæi verò quum audiſſent *eum* *Mar. 12.28.*
occluſiſſe os Sadducæis, coacti ſunt in vnum.

35 Tunc interrogauit *eum* quidam *ex ipſis*
Legis interpres, tentans eum, et dicens,

36 Magiſter, quod eſt mandatum magnum
in Lege?

37 Ieſus autẽ dixit ei,* Diliges Dominum
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani-
ma tua, & ex tota cogitatione tua. *Deut. 6.5.*

38 Iſtud eſt primum & magnum manda- *Mar. 12.31.*
tum.

39 Se-

Mar.12:35. 39 Secundum autem ſimile eſt huic, & * Di-
liges proximum tuum vt teipſum:
40 Ab iſtis duobus mandatis tota lex &
Prophetæ pendent.
41 ¶ * Coactis autem Phariſæis, inter-
Luc.10.41. rogauit eos Ieſus,
42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto?
cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis.
43 Dicit eis, quomodo ergo Dauid per
Spiritum vocat eum Dominum dicens,
44 * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad
dextram meam vſquedũ ponam inimicos tuos
Pſal.110 ſcabellum pedum tuorum.
45 Si ergo Dauid vocat eum Dominum,
quomodo filius eius eſt?
46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquã:
neque auſus fuit quiſpiam ab illo die amplius
eum interrogare.

CAP. XXIII.

2 Scribæ docentes populum legem Moſis quales. 5 Phylacteria, Fimbriæ. 7 Salutationes 8 Fratres. 9 Pater. 10 Miniſter. 23. Claudere regnum cælorum. 15 Miniſter. 13. Claudere regnum cælorum. 14 Comedere domos viduarum 15 Proſelytas. 16 Iurare per templum. 23 Decimare mentham. 25. Purgare exteriorem poculi partem. 27 Sepulchra de albata. 33 Serpẽtes, Vipera. 37 Gallina.

1 TVnc Ieſus loquutus eſt turbæ & diſ-
Eſa.8.4. cipulis ſuis,
2 Dicens, * In cathedra Moſis ſedent
Scribæ & Phariſæi:
3 Omnia ergo quæ dicerint vobis vt ſer-
uetis, ſeruate & facite: ſed ſecundum opera eorũ
Luc.11.46. ne facite, dicunt enim, & non faciunt.
Act.15.20. 4 ¶ * Legant enim onera grauia difficilia-
que

que portatu, & imponunt in humeros hominũ:
digito autem ſuo nolunt ea mouere.
5 ¶ Omnia verò opera ſua faciunt vt ſpe- Num.15.38.
ctentur ab hominibus, dilatant enim * phyla- Deut.6.8 &
cteria ſua, & producunt fimbrias palliorum ſu- 22,12.
orum.
6 * Amantque primos accubitus in cœnis : Mar. 12.38.
& primos conſeſſus in conuentibus, Luc.11.43.&
7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab ho- 29.46.
minibus, Rabbi, Rabbi.
8 ¶ Vos autem ne vocemini Rabbi, vnus
enim eſt doctor veſter, *nempe* Chriſtus: omnes
autem vos fratres eſtis.
9 * Et patrem veſtrum neminem vocetis Mal.1.6.
in terra: vnus enim eſt Pater veſter qui in cœ-
lis eſt.
10 Ne vocemini doctores, vnus enim veſter
eſt doctor, *nempe* Chriſtus.
11 Sed qui maximus eſt veſtrûm, ſit miniſter
veſter.
12 ¶ * Porrò qui ſeſe extollet, deprimetur: &
qui ſeſe demiſerit, extolletur Luc,14.11. &
13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo- 18.14.
critæ, quoniam clauditis regnum cœlorum
coram hominibus: vos enim non introitis, nec
introeuntes ſinitis introire.
14 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo- Luc.11.52.
critæ, quoniam exeditis domos viduarum, &
in ſpeciem vtimini longis precibus propterea
auferetis grauius iudicium.
15 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam circumitis mare & aridam, vt facia-
tis vnum proſelytum: & quum fuerit factus, fa-
citis eum filium gehennæ duplo magis quàm
vos ſitis.
16 Væ vobis duces cæci [illegible]

quis iurauerit per templum,nihil eſt:quicunq;
autem iurauerit per aurum templi,debet.
17 Stulti & cæci: vtrum enim maius eſt,au-
rum,an templum quod ſanctificat aurum?
18 Et, Quiſquis iurauerit per altare, nihil
eſt:quicunque autem iurauerit per donũ quod
eſt ſuper ipſum,debet.
19 Fatui ac cæci: vtrum enim maius eſt
munus,an altare quod ſanctificat munus?
20 Qui ergo iurauerit per altare,iurant per
ipſum,& per omnia quæ ſuper illud ſunt:
21 * Et qui iurauerit per templum,iurat per
3.*Reg*.8-13. ipſum & per eum qui habitat in eo:
2.*Par*.6.2. 22 Et qui iurauit per cœlum, iurat per
thronum Dei & per eum qui ſedet ſuper ip-
ſum.
Luc.11.48. 23 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo-
critæ,quoniam decimatis mentham & anethũ
& cuminũ,& omittitis quæ grauiora ſunt Le-
gis,iudicium & miſericordiam ac fidem: hæc
oportuit facere,& illa *non* omittere.
24 Duces cæci, qui excolatis culicem: ca-
melum autem deglutitis.
25 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo-
Luc.11,39. critæ, quoniam purgatis exteriorem poculi
patinæq; partem, intus autem *illa* plena ſunt
rapina & intemperantia.
26 Phariſæe cæce,purga primùm quod eſt
intra poculum & patinam,vt id quoque quod
extrà eſt purum fiat.
27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam aſſimiles eſtis ſepulcris dealbatis,
quæ extrà quidem apparent ſpecioſa, intus
verò plena ſunt oſſibus mortuorum,omnique
immunditia.
28 Ita & vos extrà quidem apparetis ho-
minibus

minibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi
& iniquitate.
29 ¶ Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocri-
tæ, quoniam ædificatis ſepulchra Prophetarū
& ornatis monumenta iuſtorum:
30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus pa-
trum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in
cæde Prophetarum.
31 Itaque teſtamini aduerſus voſmetipſos,
vos eſſe filios eorum qui Prophetas occide-
runt.
32 Vos quoque complete menſuram patrum
veſtrorum,
33 Serpentes, progenies viperarum, quomo-
do effugere poſſitis iudicium gehennæ?
34 ¶ Proterea ecce, ego mitto ad vos pro-
phetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex ipſis *non-
nullos* trucidabitis & crucifigetis, & ex ipſis *nō-
nullos* flagellabitis in ſynagogis veſtris, & per-
ſequemini ex vrbe in vrbem:
35 ¶ Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iu-
ſtus, effuſus ſuper terram, a ſanguine Abel iuſti
vſque ad ſanguinem Zachariæ *filij* Barachiæ,
* quem occidiſtis inter templum & altare. 2 *Par.* 13. 21.
36 Amen dico vobis, uenient hæc omnia
ſuper nationem iſtam.
37 ¶ ʸ Ieruſalem, Ieruſalem, quæ trucidas *Luc.* 13. 34.
Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt,
quoties volui congregare liberos tuos* quem 4. *Eſd.* 1. 30.
admodum gallina congregat pullos ſuos ſub
alas, & noluiſtis?
38 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta.
39 Dico enim vobis, nequaquam me vide-
bitis ab hoc tempore, vſquedum dicatis, Bene-
dictus qui venit in nomine *Domini*.

CAP.

CAP. XXIIII.

1 *Deſtructio templi. Signa aduentus Chriſti.* 12 *Iniquitas* 23. *Pſeudochriſti.* 29. *Signa conſummationis ſeculi.* 31. *Angeli.* 32. *Ficus.* 37 *Tempora Noe.* 42 *Vigilandum.* 45 *Seruus.*

Mar. 13.1. *luc.* 21.5. & 19.44.

1 ET * ingreſſus Ieſus è templo abibat: &
acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtentarét
ei ædificia templi.
2 Ieſus autem dixit eis. Nónne videtis hæc
omnia? amen dico vobis, non relinquitur hic
lapis ſuper lapidem, qui non diſſoluatur.
3 Sedente autem eo in monte olearum, a-
dierunt eum diſcipuli priuatim, dicentes, Dic
nobis, quando hæc erunt, & quod *erit* ſignum
aduentus tui, & conſummationis ſeculi.

Ephe. 5.6. *Coloſ.* 2.28.

4 ¶ *Et* reſpondens Ieſus dixit eis, * Videte
ne quis vos ſeducat.
5 Multi enim venient in nomine meo, di-
centes, Ego ſum Chriſtus: multoſque ſedu-
cent.
6 Futurum eſt autem vt audiatis bella, &
rumores bellorum: videte ne turbemini: apor-
tet enim omnia *hæc* fieri: ſed nondum erit finis.
7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum
in regnum: & erunt fames, & peſtilentiæ, & ter-
ræmotus ſingulis locis
8 Hæc autem omnia principium ſunt do-
lorum.

Sup. 10.17. *Luc.* 21.12. *Ioan.* 15.20. & 16.2.

9 * Tunc tradent vos oppreſſioni, & truci-
dabunt vos: & odio eritis omnibus gentibus
propter nomen meum.
10 * Et tunc offendentur multi: & alius alium
prodet, & odio habebit alius alium.
11 Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſe-
ducent

ducent multos.
12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas
refrigeſcet charitas multorum.
13 ¶ Sed qui ſuſtinuerit ad finem vſque, is
ſeruabitur.
14 Et prædicabitur iſtud Euangelium regni
in vniuerſa terra, vt ſit teſtimonio omnibus
gentibus, & tunc veniet finis.
15 ¶ * Quum ergo videritis adhominationẽ Mar. 13.14.
illam vaſtatricem quæ dicta eſt * à Daniele Luc. 21.20.
Propheta, poſita in loco ſancto (qui legit ani- Dan. 9.27.
maduertat)
16 Tunc qui in Iudæa *fuerint*, fugiant in
montes
17 Qui ſupra domum, non deſcendat vt ſu-
mat quicquam è domo ſua.
18 Et qui in agro, non reuertatur retrò vt
ſumat veſtimenta ſua.
19 Væ autem vterum ferentibus & lactan-
tibus per illos dies.
20 Orate vero ne fiat fuga veſtra hyeme,
* neque ſabbatho.
21 Erit enim tunc oppreſſio magna, qualis Act. 1.22.
non fuit à principio mundi ad hoc vſque tem-
pus, neque erit.
22 Et niſi contracti fuiſſent dies illi, periret
omnes caro: ſed propter electos, contrahentur
dies illi,
23 Tunc ſi quis vobis dixerit, „ Ecce, hic
Chriſtus, aut hic: ne credite,
24 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudo-
prophetæ, & edent ſigna magna & miracula,
ita vt ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos,
25 Ecce prædixi vobis.
26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſer-
to eſt: ne egredimini. Ecce, in conclauibus: ne
F credite,

credite.
27 Sicut enim fulgur exit ab oriente & ap-
paret vſque in occidentem,ita etiam erit ad-
Luc.17.17. uentus Filij hominis,
28 ¶ * Vbicunque enim fuerit cadauer,il-
luc congregabuntur aquilæ.
Marc.13.24. 29 ¶ * Statim autem poſt oppreſſionem di-
luc.21.25. erum illorum ſol obſcurabitur,nec dabit Lu-
Eſa.13.10. na ſplendorem ſuum,& Stellæ cadent è cœlo,
ezech.32.2. & poteſtates cœlorum concutientur,
iohel.2.31.& 30 Tunc apparebit ſignum Filij hominis in
3.1.5. cœlo :& tunc omnes tribus terræ plangent,
Apocal.1.7. * & videbunt Filium hominis venientem in nu
dan.7.13. bibus cœli cum potentia & gloria multa.
zachar.2.11. 31 * Is verò mittet Angelos ſuos cum tubæ
1.Cor.15.52. voce magna,& cogent electos eius à quatuor
1.Theſ.4.16. ventis, à cœlorum extremo ad eorum extre-
mum.
32 ¶ A ficu autem diſcite parabolam: quum
iam ramus eius tener ſit,& folia germinat,no-
ſtis propè eſſe æſtatem.
33 Ita & vos,quum videritis hæc omnia,ſci-
tote illum prope eſſe & ad fores,
34 Amen dico vobis,nequaquam præte-
rierit ætas hæc, vſquedum omnia iſta facta
ſint.
Mar,13.32. 35 * Cœlum & terra præteribunt:ſermones
autem mei nequaquam preteribunt.
36 ¶ De die autem illo & hora nemo ſcit,
ne Angeli quidem cœlorum,ſed pater meus
ſolus,
37 Sicut autem *erant*.dies Noe.ita erit &
aduentus Filij hominis.
38 * Sicut enim diebus *qui præceſſerunt* di-
luc.17,28. luuium,edebant,& bibebant,vxores ducebant
genc.7.4. & nuptum dabant,ad eum vſque diem,quo in-
Pet.3.2. greſſus

greſſus eſt Noe in arcam.
39 Nec cognouerunt diluuium vſque dum
veniſſet & ſuſtuliſſet omnes: ita erit & aduen-
tus Filij hominis.
40 ¶ *Tunc duo erunt in agro: vnus accipie-
tur, & alter relinquetur. *Luc.17.35.*
41 Duæ molentes in piſtrino: vna accipie- *1.Theſ.4,18.*
tur, & altera relinquetur.
42 ¶ *Vigilate ergo, neſcitis enim qua ho- *Mar.13.35.*
ra Dominus veſter venturus ſit.
43 *Illud autem ſcitote, ſi ſciret paterfami-
lias qua vigilia fur venturus ſit, vigilaret, nec *Luc,12,39.*
ſineret perfodi domum ſuam. *2,Theſ,5,2,*
44 Propterea & vos eſtote parati: quia *Apoc,16,18.*
qua hora non putatis Filius hominis venturus
eſt.
45 *Quis igitur eſt fidelis ſeruus & pru- *Luc.13.42.*
dens, quem conſtituit Dominus ſuper famuli-
tium ſuum, vt det illis alimentum in tempo-
re?
46 Beatus ſeruus ille, quem quum venerit
Dominus eius, inuenerit ita facientem.
47 Amen dico vobis omnibus bonis ſuis
præficeat eum.
48 Quod ſi dixerit ſeruus ille malus in
corde ſuo, Tardat Dominus meus aduentum.
49 Cæperitque verberare conſeruos, quin-
etiam edere & bibere cum ebrijs.
50 Veniet Dominus ſerui illius die quo non
expectat. & hora qua non nouit.
51 Et ſeparabit eum, ac partem ei aſſigna-
bit cum hypocritis: *illic erit fletus & ſtridor
dentium.

CHAP. XXV.

1 *Virgines expectantes ſponſum.* 13. *Vigilan
dum.* 14 *Talenta ſeruis tradita.* 24. *Seruus
nequam.* 30 *Extremum iudicium quale.* 41
Maledicti.

1 TVnc erit ſimile regnum cœlorum de-
cem virginibus,quæ ſumptis lāpadibus
ſuis prodierunt in occurſum ſponſi.
2 Quinque autem ex eis erant prudentes,
& quinque fatuæ.
3 Quæ *erant* fatuæ, acceptis lampadibus
ſuis,non ceperant oleum ſecum.
4 Prudentes verò ceperant oleum in vaſis
ſuis vnà cum ſuis lampadibus.
5 Tardante verò ſponſo,nictarunt omnes,
ac dormierunt.
6 Media autem nocte clamor ortus eſt *di
centium*;Ecce ſponſus venit,exite in occurſum
eius.
7 Tunc ſurrexerunt omnes illæ virgines,&
prepararunt lampades ſuas.
8 Fatuæ autem prudentibus dixerunt,Da-
te nobis ex oleo veſtro;quia lampades noſtræ
extinguuntur.
9 Reſponderunt verò prudentes illæ, dicē-
tes,Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & uo-
bis:ite verò potius ad eos qui vendunt, & ip-
ſæ vobis emite.
10 Quum autem irent emptum,venit ſpon-
ſus;& quæ paratæ erant,introierunt cum eo ad
nuptias,clauſaque eſt ianua.
11 Poſtea verò veneunt:& reliquæ virgines
dicentes,Domine,Domine,aperi nobis.
12 Ipſe verò reſpondens ait, Amen dico
vobis,non noui vos.

13 *Vigilate itaque, quia neſcitis diem neq; Suprà.24.4.3
horam qua Filius hominis veniet. Mar.13 13.
14 ¶* Ita enim eſt, ut *quum* quiſpiam pere- Luc.19.12
grè proficiſcens vocauit ſeruos ſuos, & tradidit
eis bona ſua.
15 Et huic quidem dedit quinque talenta,
ali autem duo, ali verò vnum: vnicuique ſe-
cundum ipſius facultatem, & peregiè profectus
eſt ſtatim.
16 Profectus autem: qui quinque talenta
acceperat negotiatus eſt ex ijs: & fecit altera
quinque talenta.
17 Itidem & qui duo *acceperat*, lucratus eſt
& ipſe altera duo.
18 Qui autem vnum acceperat, abiens de-
fodit *illud* in terram, & abſcondat pecuniam do
mini ſui.
19 Poſt multum verò tempus venit domi-
nus ſeruorum illorum. & confert rationem
cum eis.
20 Tunc accedens is qui quinq; talenta ac-
ceperat, attulit altera quinque talenta dicens,
Domine, quinque talenta tradidiſti mihi: ecce,
altera quinque talenta lucratus ſum ex eis.
21 Dixit autem ei dominus eius, Bene *ha-
bet*, ſerue bone & fidelis: in paucis fuiſti fidelis,
ſuper multa te conſtituam: ingredere in gau-
dium domini tui.
22 Accedens autem & qui duo talenta ac-
ceperat, ait, Domine duo talenta tradidiſti mi-
hi: ecce, alia duo lucratus ſum ſupra ea.
23 Ait ei dominus eius, Bene *habet*, ſerue
bone & fidelis, in paucis fuiſti fidelis: ſuper
multa te conſtituam: ingredere in gaudium
domini tui.
24 Accedens autem & qui vnum talentum

acceperat, ait, Domine, noueram te hominem
durum eſſe, qui metas vbi non ſeminaſti, & in-
de cogas vbi non ſparſiſti.
25 Itaque timens abii & occultaui talen-
tum tuum in terra: ecce habes quod tuum
eſt.
26 Reſpondens autem Dominus eius di-
xit ei, Serue male & cunctator, ſciebas me me-
tere vbi non ſeminaui, & inde cogere vbi non
ſparſi.
27 Oportuit ergo te committere pecuniam
meam menſarijs: & veniens ego recepiſſem
meum, cum fœnore.
28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei
qui habet decem talenta.
Suprà 13. 10. *mar.* 4. 25. *luc.* 8. 18. & 19. 26.
29 *Omni enim habenti dabitur, & auge-
bitur: qui veró non habet, etiam quod habet,
tolletur ab eo.
Suprà 8. 15. & 22. 13.
30 Et inutilem ſeruum eijcite* in tenebras
exteriores: illic erit fletus & ſtridor denti-
um.
31 ¶ Quum autem venerit Filius homi-
nis cum gloria ſua, & omnes ſancti Angeli
cum eo, tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ
ſuæ,
32 Et cogentur coram eo omnes gentes: &
ſeparabit eos alteros ab alteris, vt paſtor ſepa-
rat oues ab hœdis,
33 Et ſtatuit, oues quidem ad dextram ſu-
am, hœdos autem ad ſiniſtram.
35 Tunc dicet rex iis qui ad dextram ipſius
erunt, Venite benedicti Patris mei, poſſidete
regnum paratum vobis ab ipſis fundamentis
mundi.
Eſa. 58. 7. *ez, ch.* 18. 7.
35 * Eſuriui enim, & dediſtis mihi quo veſ-
cerer: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes e-
ram

ram,& collegiſtis me:
36 Nudus, & amicuiſtis me:* ægrotaui, Ecc.7.39.
& inuiſiſtis me: in carcere eram,& veniſtis ad
me.
37 Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes,
Domine, quando te vidimus eſurientem, &
aluimus? aut ſitientem, & dedimus tibi po-
tum?
38 Quando autem te vidimus hoſpitem,
& collegimus te? aut nudum, & amiciui-
mus?
39 Aut quando te vidimus ægrotum aut in
carcere,& venimus ad te?
40 Et reſpondens rex dicet eis, Amen dico
vobis, quatenus id feciſtis vni ex iſtis fratribus
meis minimis, mihi feciſtis.
41 Tunc dicet etiam iis qui ad ſiniſtram Pſal 6.9.
erunt,* Maledicti abite à me in ignem æter- ... 7.23.
num, qui paratus eſt diabolo & angelis e- ... 3.29.
ius.
42 Eſuriui enim, & non dediſtis mihi *quo*
veſcerer: ſitiui, & non dediſtis mihi potum
43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nu
dus, & non amiciuiſtis me: ægrotus & in carce-
re *eram*,& non inuiſiſtis me.
44 Tunc ipſi quoque reſpondebunt ei, di-
centes, Domine, quando te vidimus eſurien-
tem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum,
aut ægrotum, aut in carcere,& non miniſtra-
uimus tibi?
45 Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico
vobis, quatenus *id* non feciſtis vni ex iſtis mi-
nimis, nec mihi feciſtis.
49 Et abibunt iſti in ſupplicium æternũ:
iuſti vero in vitam æternam.

CAP. XXVI.

3 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtū 6 Chriſti pedes vnguntur. 15 Illum vendit Iudas. 26 Inſtitutio Cœnæ. 34 & 69 Petri abnegatio. 38 Triſtis Chriſtus 47 Oſculo proditur. 57. Ad Caipham ducitur. 64 Fatetur ſe Chriſtum. 67 Conſpuitur.

Marc.14.1.
Luc.22.1.

1 ET * factum eſt cum finiſſet Ieſus omnes
iſtos ſermones,dixit diſcipulis ſuis.
2 Scitis intra duos dies paſcha fore,&
iohan,11.47. Filium hominis tradendum vt crucifigatur
3 ¶ * Tunc coacti ſunt principes ſacerdotū
& ſcribæ & ſeniores populi in aulam pontificis maximi,qui dicebatur Caiapha,
4 Et ſimul conſultarunt vt Ieſum dolo prehenderent & trucidarent.
5 Dicebant autem,Non in feſto,ne tumultus fiat in populo.
Mar.14.3. 6 ¶ * Quum autem Ieſus eſſet Bethaniæ in
iohan.22. domo Simonis leproſi,
7 Venerat ad eum mulier,habens alabaſtrum vnguenti grauis pretij,& effuderat ſuper caput ipſius accumbentis
8 Videntes autem diſcipuli eius,indignati ſunt,dicentes,Quorſum perditio hæc?
9 Potuit enim iſtud vnguentum venundari magno,& dari pauperibus.
10 Quum avtem *hoc* cognouiſſet Ieſus,ait eis,quid moleſtiam exhibetis iſti mulieris opus enim bonum operata eſt erga me.
Deut.15.11. 11 * Semper enim pauperes habebiti vobiſcum,me verò non ſemper habebitis.
12 Quód enim hæc vnguentum hoc iniecit corpori meo,ad ſepeliendnm me fecit.
13 Amen dico vobis, Vbicunque predicatum

cum fuerit hoc Euangelium in toto mundo e-
tiam quod hæc fecit, dicetur ad memoriam ip-
ſius.

14 * Tunc profectus vnus ex duodecim, qui *Marc.14.12,*
dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacer- *Luc.21.4.*
dotum.

15 Ait ei: Quid vultis mihi dare, & ego vo-
bis eum tradam: Ipſi verò appenderunt ei tri-
ginta argenteos nummos.

16 Ex eo tempore quærebat oportunitatem
vt eum proderet.

17 ¶ *Primo autem dei Azymorum venerũt
diſcipuli ad Ieſum, dicentes ei, Vbi vis pare- *Mar.14.12*
mus tibi ad veſcendum paſcha? *Luc.22.7.*

18 Ipſe verò dixit, Abite in vrbem ad quen-
dam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum
propè eſt, apud te faciam paſcha cum diſcipu-
lis meis.

19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat
eis Ieſus. & parauerunt paſcha.

20 Quum autem ſerum diei eſſet, recubuit
cum duodecim.

21 *Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vo
bis, vnus veſtrum me prodet. *Mar.14.18.*

22 Tunc contriſtati vehementer, cœperunt *Luc.22.14.*
dicere ſinguli eorum ei, Num ego ſũ Domine? *Iohan.13.21*

23 Ipſe verò reſpondens ait, qui intingit
mecum manum in patina, iſte me proditurus
eſt.

24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcrip-
tum eſt de eo, væ autem homini illi per quem
Filius hominis proditur, bonum erat homini
illi ſi natus non fuiſſet.

25 Reſpondens autem Iudas qui prodebat
eum, dixit, Num ego ſum, Rabbi? Dicit ei, Tu
dixiſti.

1.Cor.11.24 26 ¶* Edentibus autem eis accepit Ieſus
panem:& quum benedixiſſet, fregit, deditque
diſcipulis & ait, Accipite, comedite. hoc eſt
corpus meum.
27 Et accepto poculo,ac gratiis actis,dedit
eis,dicens,Bibite ex eo omnes:
28 Hoc eſt enim ſanguis meus Noui Teſta-
menti,qui pro multis effunditur in remiſſionẽ
peccatorum.
29 Dico autem vobis,Non bibam ab hoc
tempore ex hoc fructu vitis:vſque ad diem il-
lum quum ipſum bibam vobiſcum nouum in
regno Patris mei.
30 Et quum hymnum cecinissent,abierũt
in montem Olearum.
Marc.14.17. Iohan.6.30. & 18.8. Zach.13.7. Marc.14.28. & 16.7.
31 * Tunc dicit eis Ieſus,Omnes vos iſta no
cte offendemini in me. Scriptum eſt enim,Per-
cutiam paſtorem,& diſpergentur oues gregis
32 Poſtquam autem ſurrexero,* præibo vo
bis in Galilæam.
33 Reſpondens veró Petrus dixit ei: eti-
am ſi omnes offendantur in te, ego nunquam
Iohan.13.38. offendar.
34 Dixit ei Ieſus,* Amen dico tibi, iſta no
cte antequam gallus vocem mittat, ter me ab-
Mar.14 32. negabis.
Luc.22.39. 35 *Dicit ei Petrus. Etiam ſi oportuerit
me mori tecum,non te abnegabo. Similiter
omnes diſcipuli dixerunt.
36 ¶ Tunc venit Ieſus cum eis in locum qui
dicitur Gethſemane:& dicit diſcipulis, Sedete
hic,vſquequó abiens, precatus fuero illic:
37 Et aſſumpto Petro & duobus filiis Zebe
dæi,cœpit contriſtari & grauiſſimè angi.
38 ¶ Tunc dicit eis Ieſus,Vndiquaque tri-
ſtis eſt anima mea vſque ad mortem:manete
hic

hic,& vigilate mecum,
39 Et progreſſus paululum,procidit in faciem
ſuam precans, & dicens,Pater mi,ſi poſſibile
eſt, abeat à me poculum iſtud:Verumtamen
non vt ego volo,ſed vt tu.
40 ¶ Tunc venit ad diſcipulos,& reperit eos
dormientes,& dicit Petro, Itane,non potuiſtis
vnam horam vigilare mecum?
41 Vigilate & orate,ne introeatis in tentationem
:ſpiritus quidem promptus, ſed caro
in firma *eſt*.
42 Rurſum ſecundo abijt, & precatus eſt,
dicens,Pater mi, ſi non poteſt hoc poculũ
abire à me quin bibam ipſum, fiat voluntas
tua.
43 Et cum veniſſet,reperit eos rurſum dormientes,
erant enim oculi eorum grauati.
44 Et relictis eis,rurſum abijt:& precatus
eſt tertio,eundem ſermonem dicens.
45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos,& dicit
eis,Dormite quod ſupereſt,& requieſcite:ecce
appropinquauit hora,& Filius hominis traditur
in manus peccatorum,
46 Surgite, eamus:ecce appropinquauit
qui me prodit.
47 ¶ *Et adhuc eo loquente,ecce,Iudas vnus
ex duodecim,venit.& cum eo turba multa *Mar. 14. 43*
cum gladijs & fuſtibus,à Principibus ſacerdotum *luc. 22. 47.*
& ſenioribus populi, *iohan. 18.*
48 Is verò qui prodebat eum, dederat eis
ſignum,dicens, Quemcunque oſculatus fuero,
is eſt:prehendite eum,
49 Itaque ſtatim cùm veniſſet ad Ieſum,
dixit,Aue Rabbi,& deoſculatus eſt eum.
50 At Ieſus dixit ei, Amice,quorſum ades?
Tunc acceſſerunt,& manus iniecerunt in Ieſum

ſum,& prehenderunt eum.
51 ¶ Et ecce, vnus ex ijs qui *erant* cum Ieſus
extenſa manu exeruit gladium ſuum, & percu-
ſſo ſeruo Pontificis maximi, abſtulit auriculam
eius.
52 Tunc ait ei Ieſus, Conuerte gladium tu-
um in locum ſuum, quicunque enim acceperint
gladium, gladio peribunt.
53 An putas me non poſſe nunc precari
Patrem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm
duodecim legiones Angelorum?
54 Quomodo ergo implerentur* Scripturæ,
quæ dicunt ſic oportere fieri?
55 In illa hora dixit Ieſus turbæ, Vt aduer-
ſus latronē exiuiſtis cum gladijs & fuſtibus, vt
cōprehenderetis me: Quotidie apud vos ſede-
bam docens in templo, nec prehendiſtis me.
56 Hoc autem totum factum eſt, vt imple-
rentur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli
omnes relicto eo fugerunt.
Mar 14. 53. 57* Illi verò prehenſum Ieſum adduxerunt
Luc.22.54. ad Caiapham Pontificem maximum, vbi Scri-
Iohan.18.14. bæ & ſeniores coacti erant,
58 Petrus autē ſequebatur eum procul vſq;
in aulum Pontificis maximi: & ingreſſus intro
ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.
Mar. 14.53. 59 * Principes autem ſacerdotum & ſenio-
res & totus conſeſſus quærebant falſum teſti-
monium contra Ieſum, vt eum morte mulcta-
rent.
60 Et non inuenerunt: etiam cùm multi fal-
ſi teſtes acceſſiſſent, non inuenerunt. Poſtremò
verò aduenientes duo falſi teſtes,
61 Dixerunt, iſte dixit, * Poſſum diſſoluere
Iohan.2.19. templum Dei, & triduo ipſum ædificare.
62 Et ſurgens Pontifex maximus dixit ei,
Nihil

Nihil reſpondes? quid *illud eſt quod* iſti aduerſum te teſtificantur?
63 Ieſus autem ſilebat. Ei reſpondens Pontifex maximus dixit ei, Adiuro te per Deum viventem, vt dicas nobis an tu ſis Chriſtus ille Filius Dei.
64 Dicit ei Ieſus. Tu dixiſti: quinetiam dico vobis, ab hoc tempore videbitis *Filium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem in nubibus cœli. *Suprà 16.19 Rom. 14.10. 1. Theſ. 4.14*
65 Tunc Pontifex maximus dirupit veſtimenta ſua, dicens- blaſphemauit: quid amplius egemus teſtibus? ecce . nunc audiſtis blaſphemiam eius.
66 Quid vobis videtur? Ipſi verò reſpondentes dixerunt, Tenetur mortis pœna.
67 * Tunc inſpuerunt in faciem eius, & colaphos ei inflixerunt: alii verò bacillis eum ceciderunt. *Eſa. 56.*
68 Dicentes, Vaticinare vobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit.
69 ¶ *Petrus autem ſedebat extra in aula: & acceſſit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Ieſu Galilæo eras. *Mar. 14. 66. Luc. 22. 55. iohan. 18. 25.*
70 Ipſe verò negauit coram omnibus, dicens Neſcio quid dicas.
71 Eum autem egredientem in veſtibulum vidit alia *ancilla* & dixit iis qui *erant* illic, Et iſte erat cum Ieſu Nazareno.
72 Tunc rurſus negauit cum iureiurando Non noui hominem.
73 Paulo poſt autem acceſſerunt qui adſtabant & dixerunt Petro, verè & tu ex ipſis es: nam & loquutio tua te manifeſtum facit.
74 Tunc cœpit ſeipſum deuouere, & iurare, *dicens*, non noui hominem. Et ſtatim gallus
miſit

miſit vocem.

75 Tunc meminit Petrus verborum Ieſu
qui dixerat ei, Priuſquam gallus vocem mittat
ter me abnegabis. Et egreſſus extra, fleuit a-
marè.

CAP. XXVI

1 *Pilato vinctus traditur.* 5 *Iudas ſeipſum ſtrangulat.* 19 *Vxor Pilati.* 20 *Brabbas peti-tur.* 24 *Pilatus lauat manus.* 29 *Chriſtus ſpinis coronatur* 34 *Crucifigitur.* 40 *Conuitijs inceſſitur.* 50 *Emittit ſpiritum.* 57 *Sepulchro imponitur* 62 *Cuſtoditur à militibus*

Marc.15.1. *Luc.22.66.* *Iohan.18.28.*

1 MAne * autem quum eſſet, conſilium ce
perunt omnes principes ſacerdotum
& ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt
eum morte multarent.

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradide-
runt Pontio Pilato preſidi.

3 ¶ Tunc Iudas qui eum prodiderat, vi-
dens eum damnatum eſſe, pœnitēs, retulit tri-
ginta argenteos *numos* ad Principes ſacerdo-
tum & ſeniores:

4 Dicens, Peccaui, prodito ſanguine inno-
xio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

Act.1.18.

5 Et *ipſe* abiectis illis *numis* argenteis in tē-
plum, ſeceſſit, & abiens * ſtrangulauit *ſeſe*.

6 Principes autem ſacerdotum acceptis
numis illis argenteis, dixerunt, Non licet eos
mittere in corbanā, quoniam pretium ſangui-
nis eſt.

7 Concilio autem capto, emerunt ex eis
agrum illud figuli, ad ſepulturam hoſpitum.

Act.1.19.

8 Quapropter vocatus eſt ager ille, * ager
ſanguinis, vſque in hodiernum diem.

9 (Tunc impletum eſt quod dictum eſt per

Iere

Ieremiam Prophetam, dicentem, * Et accepe- Zac.11.13.
runt triginta *nummos* argentios, pretium æſti-
mati, quæ æſtimatus fuit à filijs Iſrael.
10 Et dederunt eos ad *emendum* agrum fi-
guli, ſicut conſtituit mihi Dominus.)
11 ¶ * Ieſus autem ſtetit coram præſide: Marc.15.2.
& interrogauit eum præſes, dicens, *Tune* es Luc.23.3.
rex ille Iudæorum? Dixit autem ei Ieſus, Tu Iohan.18.33.
dicis.
12 Et quum ipſe accuſaretur à principibus
ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit.
13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quam
multa aduerſum te teſtificentur;
14 Et non reſpondit ei ad vllum verbum:
ita vt miraretur præſes valdè.
15 ¶ Præſes autem in feſto conſueuerat
turbæ dimittere vnum vinctum, quem voluiſ-
ſent.
16 Habebant verò tunc vinctum inſignem,
qui dicebatur Barabbas.
17 Ipſis igitur coactis, dixit eis Pilatus, V-
trum vultis dimittam vobis? Barabbam, an Ie-
ſum qui dicitur Chriſtus?
18 Sciebat enim quod per inuidiam tradi-
diſſent eum.
19 Sedente autem eo pro tribunali, miſit
ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi *rei ſit* cum
iuſto illo. multa enim paſſa ſum hodie in ſom-
nijs propter eum. Marc.15.11.
20 * Principes autem ſacerdotum & ſenio- Luc.23.18.
res perſuaſerunt turbæ vt peteret Barabbam, iohan.18.40.
Ieſum verò perderet. act.3.18.
21 Reſpondens autem præſes dixit eis V-
trum è duobus illis vultis vt vobis dimittam?
Ipſi verò dixerunt, *Barabbam*.
22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam
Ieſu

Ieſu qui dicitur Chriſtus? Dicunt ei omnes,
Crucifigatur.
23 Præſes autem ait, Enimuerò quid mali
fecit? At illi amplius clamabant, dicentes,
Crucifigatur.
24 ¶ Videns autem Pilatus ſe nihil profi-
cere, ſed maiorem tumultum fieri, accepta
aqua abluit manus coram turba, dicens, Inno-
xius ego ſum à ſanguine huius iuſti; vos vi-
deritis.
25 Et reſpondens vniuerſus populus dixit
Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.
26 Tunc dimiſit eis Baraban: Ieſum autem,
flagellatum tradidit vt crucifigeretur.
Mar.15.16. 27 ¶ * Tunc milites præſidis, cùm abduxiſ-
Iohan.19.1. ſent Ieſum in prætorium, coegerent ad eum
vniuerſam cohortem.
28 Et quum exuiſſent eum, circumpoſue-
runt ei chlamidem coccinam,
29 Et coronam è ſpinis contextam impo-
ſuerunt eius capiti. & arundinem in dextram
eius, & genu ante eum ſubmiſſo, illudebant ei,
dicentes, Aue rex Iudæorum.
30 Et quum inſpuiſſent in eum, ceperunt a-
rundinem illam, & verberabant caput eius.
31 Et quum illuſiſſent ei, exuerunt eum
chlamide, indueruntque veſtimentis ſuis: &
abduxerunt eum vt crucifigerent.
Marc.15.22 32 * Exeuntes autem inuenerunt quendam
Luc.1.36. Cyrenæum, nomine Simonem, hunc angaria-
uerant, vt portaret crucem eius.
Mar.15.20. 33 ¶ * Et quum veniſſent in locum qui dici-
Luc,23.32. tur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus,
Iohan.19.16. 34 ¶ Dederunt ei acetum bibendum cum
felle miſtum: & cùm guſtaſſet, noluit bibere.
Mar.15.24. 35 * Poſtquam autem crucifixerunt eum,
pariti

partiti ſunt eius veſtimenta, ſortem facientes :
vt impleretur quod dictum eſt à Propheta,* Pſl.2.19.
Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper ve-
ſtrem meam iecerunt ſortem.

36 ¶ Et ſedentes ſeruabant eum illic.

37 Et impoſuerunt ſuper caput eius crimen
ipſius ſcriptum. HIC EST IESVS REX IL-
LE IVDAEORVM.

38 ¶ Tunc crucifiguntur cum eo duo latro-
nes ; vnus ad dextram, & alter ad ſiniſtram.

39 ¶ Qui verò præteribant conuitiaban-
tur ei, mouentes capita ſua,

40 Et dicentes,* Tu qui diſſoluis templum, iohan.2.19.
& triduo ædificas, ſerua temetipſum : ſi filius
Dei es, deſcende è cruce.

41 Similiter autem etiam principes ſacer-
dotum illudentes cum Scribis & ſenioribus,
dicebant,

42 Alios ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſer-
uare : ſi rex Iſrael eſt, deſcendat nunc, è cruce,
& credemus ei.

43 *Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi pſal.22.9.
vult eum : dixit enim, Filius *Dei* ſum. ſapien.1.28.

44 Idipſum autem etiam latrones qui cru-
cifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

45 ¶ A ſexta autem hora tenebræ factæ
ſunt ſuper vniuerſam regionem, vſque ad ho-
ram nonam.

46 Circiter verò horam nonam exclamauit
Ieſus magna dicens, * Eli, Eli, lamaſabach-
thani? Hoc eſt, *Deus* mi, Deus mi, cur deſer- pſal.21.2.
uiſti me?

47 Quidam autem ex ijs qui illic ſtabant,
quum *hoc* audiſſent, dicebant, Eliam vocat
iſte.

48 Et ſtatim currens quidam ex eis,

pſal.69.22. * quum acceptam ſpongiam impleuiſſet aceto
& circumpoſuiſſet calamo, dedit ei vt bibe-
ret.

49 Reliqui verò dicebant, Sine, videamus
an veniat Elias ſeruaturus eum.

50 ¶ Ieſus autem quum rurſum clamaſſet
voce magna, emiſit ſpiritum.

2.Par.3.14. 51 ¶ * Et ecce, aulæum templi ſiſſum eſt in
duas partes à ſummo vſque ad imum: & terra
mota eſt, & petræ ſiſſæ ſunt.

52 Et monumenta aperta ſunt: & multa
corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexe-
runt:

53 Qui egreſſi è monumentis, poſt reſur-
rexionem eius, introierunt in ſanctam vrbem,
& apparuerunt multis.

45 Centurio verò & qui cum eo erant ſer-
uantes Ieſum, viſo terræ motu & iis quæ facta
fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Verè
filius Dei erat iſte.

55 Erant autem illic mulieres multæ pro-
cul ſpectantes, quæ ſequutæ fuerant Ieſum à
Galilæa, miniſtrantes ei.

56 Inter quas erat maria Magdalena, &
Maria Iacobi & Ioſe mater, & mater filiorum
Zebedæi.

Mar.15.42. 57 ¶ * Quum autem ſerum diei eſſet, venit
Luc.23.50. homo diues ab *vrbe* Arimathæa, nomine Ioſeph
Iohn.19.38. qui & ipſe diſcipulus fuerat Ieſu.

58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Ieſu:
Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus.

59 Et Ioſeph quum accepiſſet corpus, in-
uoluit illud Sindone pura:

60 Poſuitq; in monumento ſuo nouo, quod
exciderat petra: & aduoluto ſaxo magno ad
oſtium monumenti, abiit.

61 Erat

61 Erat autem illic Maria Magdalena &
altera Maria,ſedentes contra ſepulchrum.
62 Poſtero autem die quæ ſequitur Paraſ-
ceuen, coacti ſunt principes Sacerdotum &
Pharisæi ad Pilatum.
63 Dicentes,Domine, miminimus planum
illum dixiſſe,quum adhuc viueret,Tertio poſt
die reſurgam.
46 Iube ergo muniri ſepulchrum vſque in
diem tertium:ne quando veniant diſcipuli eius
nocte,& furentur eum,dicantque populo,Sur-
rexit á mortuis,& erit vltimus error prior pri-
ore.
65 Dicit eis Pilatus,Habetis cuſtodiam,ab-
ite,munite ſicut ſcitis.
66 Ipſi autem profecti, munierunt ſepul-
crum,obſignnato lapide,cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

*2 Mulieres ſepulchrum adeunt 2 Angelus.7 Chri-
ſtus conſpicitur à mulieribus.18 Mittit Apoſto-
los ad prædicandum.*

1 EXtremo* autem Sabbatho, quum luceſ- *Mat.16 6.*
ceret in primum *diem* hebdomadis,venit *Iohan.20.1*
Maria Magdalene & altera Maria,vt ſpe-
ctarent ſepulchrum,
2 Et Ecce terræ motus factus eſt magnus,
Angelus enim Domini quum deſcendiſſet è
cœlo,& acceſſiſſet,deuoluit lapidem ab oſtio
ſedebatque ſuper eum.
3 Erat autem viſus eius vt fulgur,& veſti-
mentum eius album ſicut nix.
4 Cuſtodes autem concuſſi ſunt præ ipſius
timore,& facti ſunt ſicut mortui.
5 Reſpondens autem Angelus, dixit mu-
lieribus, Vos *verò* ne timere: ſcio enim vos

Ieſum crucifixum quærere.
6 Non eſt hic: ſurrexit enim, prout dixit:
Venite, videte locum vbi iacebat Dominus.
7 Et citò profectæ dicite diſcipulis eius, e-
um ſurrexiſſe à mortuis. Et ecce præit vobis in
Galilæam: illuc eum videbitis. Ecce, dixi vo-
bis.
8 Tunc egreſſæ citò à monumento cum ti-
more & gaudio magno, currebant, ut renunti-
arent diſcipulis eius.
9 ¶ Quum autem proficiſcerentur, vt an-
nunciarent diſcipulis eius, ecce, Ieſus occurrit
eis, dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, &
prehenderunt pedes eius, & adorauerunt e-
um.
10 Tunc ait eis Ieſus, Ne timete, abite, an-
nunciate fratribus meis, vt abeant in Galilæ-
am: & illic me videbunt.
11 ¶ Proficiſcentibus autem ipſis: ecce,
quidam ex cuſtodia venerunt in vrbem, & an-
nuntiauerunt principibus Sacerdotum omnia
quæ facta fuerant.
12 Tunc coacti cum ſenioribus, conſilio
capto, pecuniam multam dederunt militibus,
13 Dicentes, Dicite, Diſcipuli eius nocte ve-
nerunt & eum furati ſunt, nobis dormienti-
bus.
14 Quòd ſi hoc auditum fuerit apud præſi-
dem, nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos
præſtabimus.
15 Ipſi verò accepta pecunia, fecerunt ſicut
erant edocti: & diuulgatus eſt iſte ſermo apud
Iudæos vſque ad hodierum diem.
16 ¶ Vndecim autem diſcipuli profecti ſunt
in Galilæam, in montem vbi conſtituerat eis
Ieſus.

17 Et

17 Et quum vidiſſent eum, adorauerunt e-
um: quidam autem dubitauerunt.
18 Et accedens Ieſus loquutus eſt eis, di-
cens,* Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo *Heb. 1.2.*
& in terra.
19 ¶* Profecti ergo docete omnes gentes, *Mat. 16,13.*
baptizabátes eos in nomine patris & Filii &
Spiritus ſancti.
20 Docentes eos ſeruare omnia quæ man-
daui vobis. Et ecce, ego vobiſcum ſum omni-
bus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.
Amen.

EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP. I.

4 Baptizat Iohannes. 6 Veſtitus & victus ipſius. 9. baptizatur Ieſus. 12 Tentatur. Prædicat Euang. 16.21. & 39. Docet in ſynagogis. 23. Sanat Dæmoniacum 29 Socrum Petri, 32 Multos infirmos. 40. Leproſum.

1 PRINCIPIVM Euangelii Ie-
ſu Chriſti Filij Dei.
2 Vt Scriptum eſt in Prophe-
tis,* Ecce, ego mitto nunci-
um meum ante faciem tuam, *Mat. 3.1.*
qui parabit viam tuam coram te.

Eſa.40.3. 3 *Vox clamantis in deſerto, Parate viam
Luc.3.4. Domini, complanate ſemitas eius.
Iohan.1.15. 4 ¶ * Baptizabat Iohannes in deſerto, &
Mat.3.4. prædicabat baptiſmum reſipiſcētiæ, ad remiſ-
ſionem peccatorum.
5 *Et exibat ad eum tota Iudææ regio, ac
Mat.3,4. Hieroſolymitæ: & baptizabantur omnes ab
eo in Iordane flumine, confitentes peccata
ſua.
Leuit.11.22. 6 Induebatur autem Iohannes pilis came-
Mat.3.12. lorum, & zona pellicea circa lumbos ſuos: * &
Luc.3.16. edebat locuſtas, & mel ſylueſtre.
Iohan.1.27. 7 ¶ * Et prædicabat, dicens, Venit pone me
Act.1,5.& qui validior me eſt, cuius non ſum dignus qui
2.4.&.11.16. incuruatus ſoluam corrigiam ſoleatum.
&.19 4. 8 * Ego quidem baptizaui vos aqua: ipſe
Mat.3.14. verò baptizabit vos ſpiritu ſancto.
luc.3.22. 9 ¶ * Et factum eſt diebus illis, venit Ieſus
Iohan.1.39. à Nazareth *urbe* Galilææ, & baptizatus eſt in
Iordane à Iohanne.
10 Et ſtatim aſcendens ex aqua, vidit ſindi
cœlos, & Spiritum tanquam columbam deſcē-
dere ſuper eum.
11 Et vox extitit è cœlis? Tu es Filius ille
meus dilectus, in quo acquieſco.
Mat 4.1. 12 ¶ * Statimque ſpiritus eum expellit in
luc.4 1. deſertum.
13 Et fuit illic in deſerto dies quadraginta
tentante eum Satana, eratque cum feris: &
Angeli miniſtrabant ei.
14 ¶ * Poſtquam autem traditus fuit Io-
Mat.4.12. hannes in cuſtodiam, venit Ieſus in Galilæam
luc.4.14. prædicans Euangelium regni Dei,
Iohan.4.43 15 Et dicens, Impletum eſt tempus, & ap-
propinquauit regnum Dei; reſipiſcite, & cre-
dite Euangelio.

16 * An-

16 * Ambulans autem ad mare Galilææ, vi- *mat.* 4.18,
dit Simonem & Andræam fratrem eius, iacien- *Luc.* 5.2.
tes rete in mare (erant enim piſcatores)
17 Et dixit eis Ieſus, Sequimini me, & faciã
vt ſitis piſcatores hominum.
18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis ſequuti
ſunt eum.
19 Tunc progreſſus illinc paululum, vidit
Iacobum *filium* Zebedæi, & Iohãnem fratrem
eius, qui & ipſi in nauigio ſarciebant retia.
20 Statimque vocauit eos: & *ipſi* omiſſo
patre ſuo Zebedæo in nauigio cum mercena-
rijs, ſequuti ſunt eum. *Mat.* 4.23.
21 ¶ *Et ingrediuntur Capernaum: ſtatim- *Luc.* 4.31.
que Sabbatho ingreſſus Ieſus in ſynagogam,
docebat. *Mat* 7.28.
22 *Et percellabantur ſuper doctrina eius,
docebat enim eos vt authoritatem habens, &
non vt Scribæ.
23 * Erat autem in ſynagoga eorum qui- *Luc.* 4.32.
dam, in quo erat ſpiritus impurus, qui excla-
mauit,
24 Dicens, Ah, quid nobis tecum Ieſu Na-
zarene? veniſti vt perderes nos? noui te quis
ſis, *nimirum* Sanctus ille Dei.
25 Et obiurgauit eum Ieſus dicens, obmu-
teſce, & exi ab eo.
26 Tunc, quum diſcerpſiſſet eum ſpiritus
impurus, & clamaſſet voce magna, exijt ab
eo.
27 Et expauerũt omnes, ita vt mutuò quæ-
rerent inter ſe dicentes, Quid eſt hoc? quæ do-
ctrina noua hæc, quòd per poteſtatem imperat
etiam ſpiritibus impuris, & auſcultent ei?
28 Peruenit autem fama eius ſtatim in to-
tam regionem circumiacentem Galilææ.

Mat.8 14. Luc.4 34

29 ¶ * Et ſtatim è ſynagoga egreſſi, venerunt domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Iohanne.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febrificans: & ſtatim dicunt ei de illa.

31 Tunc accedens erexit eam, prehenſa manu eius: & dimiſit eam febris ſtatim: & miniſtrauit eis.

32 Quum autem ſerum *diei* eſſet, occidente ſole, adducebant ad eum omnes malè affectos & dæmoniacos.

33 Et vrbs tota coacta erat ad oſtium.

34 Et ſanauit multos malè affectos variis morbis: & dæmonia multa eiecit: & non ſinebat loqui dæmonia, quòd ipſum noſſent.

35 Et manè valdè, multa nocte quum ſurrexiſſet, exiit, & abiit in deſertum locum, & illic precabatur.

36 Et proſequuti eum Simon & qui cũ ipſo erant.

37 Et quum inueniſſent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt.

38 Tunc dicit eis, eamus in contigua oppidula, vt & illic prædicẽ. ad hoc enim ſum egreſſus

Mat.8. 2. Luc.5.12.

39 Et prædicabat in ſynagogis eorum in tota Galilæa, & dæmonia eiiciebat.

40 ¶ * Venitque ad eum leproſus, precans eum, eique ad genua accidens, ac dicens ei, Si velis, potes me purgare.

41 Ieſus autem miſericordia commotus, extenſa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo, purgator.

42 Et quum *hæc* dixiſſet, ſtatim abiit ab eo lepra, & purgatus fuit.

43 Et grauiter interminatus ei *Ieſus* ſtatim able-

ablegauit eum:
44 Dixitque ei, Vide, *vt nemini* quicquam *Leuit. 14. 4.*
dicas: ſed abi oſtende teipſum ſacerdoti, & of-
fer pro purgatione tui, quæ * imperauit Moſes, *Luc. 5. 18.*
vt hoc ſit eis teſtimonio.
45 * Ille verò egreſſus, cœpit prædicare
multa, & rem diuulgare, ita vt iam non poſſet
Ieſus manifeſtè introire in ciuitatem: ſed foris
in deſertis locis erat, & veniebant ad eum vn-
dique.

CAPVT II.

3 Et 5 Paraliticus remiſſis peccatis ſanatur. 14
Matthæi vocatio 19 Ieiunia & afflictiones præ-
dicuntur. 23 Diſcipuli ſpicas vellunt 26 panes
propoſitionis.

1 ET * rurſus intrauit Capernaum interie-
ctis *aliquot* diebus: & auditum eſt eum do- *Mat. 9. 1.*
mi eſſe.
2 Statimque coacti ſunt multi, *adeò* vt iam
non caperent *eos* ne ea quidem *loca* quæ *erant*
ad oſtium: & loquebatur eis ſermonem *Euan-*
gelij.
3 Tunc veniunt ad eum ferentes paralyti-
cum, qui à quatuor portabatur.
4 Et quum non poſſent ei appropinquare
propter turbam, detexerunt tectum *ædium* in
quibus erat, eoque perfoſſo, *funibus* demiſerũt
grabatum in quo paralyticus iacebat.
5 Quum autem vidiſſet Ieſus fidem eorum,
dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata
tua.
6 Erant autem illic quidam ex Scribis ſe-
dentes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,
7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? * *Iohan. 14. 4.*
quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus *Eſa. 43. 15.*
Deus

Deus?

8 Et quum ſtatim cognouiſſet Ieſus ſpiritu
ſuo,eos ita ratiocinari apud ſe,dixit eis, Quid
iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?

9 Vtrum eſt facilius, dicere paralytico, Re-
miſſa ſunt tibi peccata· an dicere,Surge,& tol-
le grabatum tuum & ambula?

10 Vt autem ſciatis. Filium hominis prædi-
tum eſſe authoritate remittendi peccata in ter-
ra(ait paralytico,)

11 Tibi dico,ſurge,ac tolle grabatum tuum,
& abi domum tuam.

12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit: ſublatoque
grabato,egreſſus eſt coram omnibus: adeò vt
obſtupeſcerent omnes,& glorificarent Deum,
dicentes , Nunquam tale quicquam vidi-
mus.

Mat,9.9
Luc.5.27
13 * Et egreſſus eſt rurſus ad mare :totaque
turba veniebat ad eum,& docebat eos.

14 Et quum pretergrederetur, vidit Leuin
Alphæi *filium* ſedentem ad teloniam : dixit-
que ei,Sequere me,Et *is* ſurgens ſequutus eſt
eum.

15 Et factum eſt,quum Ieſus accumberet in
domo illius,multi etiam Publicani & pecca-
tores ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipu-
lis eius : erant enim multi, & ſequuti fuerant
eum.

16 Quicunque Scribæ ac Phariſæi vidiſſent
eum edentem cum Publicanis & peccatoribus,
dixerunt Diſcipulis eius , quid *eſt* quòd
cum Publicanis & peccatoribus edit ac bi-
bit?

17 Et quum *hoc* audiuiſſet Ieſus,dixit eis,Iis
qui valent non opus eſt medico, ſed iis qui
1.Tim.1.23. malè affecti ſunt,* non veni vt vocarem iuſtos
ſed

ſed peccatores ad reſipiſcentiam.
18 ¶ Diſcipuli autem Iohannis ac Phari-
ſæorum ieiunabant: veniunt igitur & dicunt
ei, Quare Diſcipuli Iohannis & Phariſæo-
rum ieiunant, tui autem Diſcipuli non ieiu-
nant? *Mat.9.14.*
19 * Tunc ait eis Ieſus, Num poſſunt filij *luc.5.33.*
thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, ie-
iunare? quamdiu habent ſecum ſponſum non
poſſunt ieiunare.
20 Adeunt autem dies, cùm tolletur ab eis
ſponſus, & tunc ieiunabunt *illis* diebus.
21 Sed nemo panniculum impexum in ſuis
veſtimento veteri: alioquin illud ipſius ſupple-
mentum nouum detrahit *aliquid* ex vetere *ve-
ſtimento*, & fit peior fiſſura.
22 Et nemo inijcit vinum nouum in vtres
veteres: aloquin vinum nouum diſrumpit v-
tres, & vinum effunditur, & vtres pereunt: ſed
vinum nouum in vtres recentes inijciendum
eſt.
23 ¶ * Factum eſt autem vt ipſe præteriret *Mat.12.*
Sabbatho per ſata, & cœperunt diſcipuli eius *luc.1.1.*
iter faciendo vellere ſpicas.
24 Tunc Phariſæi dixerunt ei, Ecce, cur fa-
ciunt Sabbatho quod non licet?
25 Et ipſe dixit eis, Nunquam legiſtis * quid *1.Reg.21.6.*
fecerit Dauid quum egeret, & eſuriret, ipſe &
qui cum eo *erant*?
26 Quomodo ingreſſus ſit domum Dei
ſub Abiathar Pontifice maximo, & panes pro *Exod 29.33.*
poſitionis ederit, quos non licet edere, * niſi *leuit.8.32.*
ſacerdotibus: & dederet etiam iis qui ſecum e- *&24.9.*
rant;
27 Dixit etiam eis, Sabbathum propter
hominem factum eſt, non homo propter
Sabbathum

Sabbathum,

28 Itaque Filius hominis eſt etiam Sabba-
thi dominus.

CAP. III.

*1 Arefacta manus ſanatur. 6 Phariſæi cum Hero-
dianis conſilium ineunt. 10 Tactu Chriſti ſa-
nantur multi. 11 Eiuſdem aſpectu dæmones ge-
nibus accidunt. 14 Duodecim Apoſtoli. 24 Reg-
num aduerſus ſeſe partitum. 29 Blaſphemia in
Spiritum. 33 Parentes Chriſti.*

1 ET * introiuit rurſus in ſynagogam: erat-
que illic quidam arefactam manum ha-
bens:

Mar.12.6.
Luc.6.6.

2 Et obſeruabant an Sabbathis ſanaturus
eſſet eum, vt ipſum accuſarent.
3 Tunc ait homini habenti manum arefa-
ctam, Surge in medium.
4 Eis autem dixit, Licet Sabbathis benefa-
cere, an malè facere *cuipiam*? hominē ſeruare, an
trucidare? Ipſi verò ſilebant.
5 Et quum circumſpexiſſet eos cum ira,
condoleſcens quòd occalluiſſet cor eorum, di-
cit homini, Extende manum tuam. Et *is* exten-
dit: reſtitutaque eſt manus eius ſana vt altera.
6 ¶ Tunc egreſſi Phariſæi, ſtatim cum He-
rodianis conſilium inierunt aduerſus eum, vt
eum perderent.
7 Sed Ieſus cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad
mare: & magna multitudo ſequuta eſt eum à
Galilæa, & à Iudæa.
8 Et hieroſolymis, & ab Idumæa, & *regione
quæ eſt* trans Iordanem: & qui circa Tyrum
ac Sidonem habitabant, magna multitudine,
quum audiſſent quanta faceret, venerunt
ad

ad eum.
9 Ipſe autem dixit diſcipulis ſuis, vt nauigi-
olum ſibi ſemper adeſſet, propter turbam, ne
ipſum opprimerent.
10 Multos enim ſanauerat, adeò vt ruerent
in eum, vt ipſum tangerent, quotquot teneban-
tur flagellis.
11 Et ſpiritus impuri, quum eum conſpexe-
runt, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, di-
centes, Tù es filius ille Dei.
12 Ipſe verò multùm interminabatur eis, ne
ipſum palàm facerent.
13 ¶ * Tunc aſcendit in montem, & aduo- *Infr.6.7.*
cauit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad *Mat.10.1.*
eum. *Luc.9.1*
14 Et conſtituit duodecim, qui ſecum eſſent,
& quos mitteret, vt prædicarent:
15 Haberentque poteſtatem ſanandi mor-
bos, & eiiciendi dæmonia.
16 Primum Simonem, (cui impoſuit nomē
Petrum,)
17 Et Iacobum *filium* Zebedæi, & Iohannē
fratrem Iacobi, (& impoſuit eis nomina Boa-
narges, quod eſt filii tonitrui.)
18 Et Andræam, & Philippum, & Bartho-
lomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobū
Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Ca-
nanitem.
19 Et Iudam Iſcariotem, qui & prodidit e-
um; veneruntque domum.
20 Conuenit autem rurſum turba, adeò vt
ne capere quidem cibum poſſent.
21 ¶ Et quum *hæc* audiſſent ipſius propin-
qui, venerunt vt prehenderent eum: dicebant
enim eum apud ſe non eſſe.
22 Scribæ verò qui Hieroſolymis deſcen-
derant

derant: dicebant eum habere Beelzebub, & *
Mat.9.34. & 12.24. Luc.11.14. per principem dæmoniorum eiicere dæmo-
nia.

23 ¶ Quum autem eos aduocaſſet, dixit e-
is per parabolas, Quomodo poteſt Satanas
Satanam eiicere?

24 Neq; ſi regnum aduerſus ſeſe diſſideat,
poteſt ſtare regnum illud.

25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſ-
ſideat, poteſt ſtare domus illa.

26 *Sic* quoque, ſi Satanas inſurrexit, & diſſi-
det aduerſus ſemetipſum, ſtare non poteſt, ſed
finem habet.

27 Non poteſt quiſquam validi *alicuius* va-
ſa, ingreſſus domum eius, diripere, niſi primò
validum illum vinxerit: & tunc domum eius di-
ripiet.

Mat.12.31. Luc.12.10. Iohan.5.16. 28 * Amen dico vobis, Quæuis peccata re-
mittentur filiis hominum, & blaſphemiæ qui-
buſcunque blaſphemarint.

29 Sed quicunque blaſphemarit in Spiritum
ſanctum, non habet remiſſionem in æternum,
ſed tenebitur æterno iudicio.

30 Dicebant enim, Spiritum impurum
habet.

31 * Veniunt igitur fratres & mater eius,
& foris ſtantes, miſerunt ad eum, & eum voca-
runt.

Mat.12.35. Luc.8.19. 32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* verò
dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris
quærunt te.

33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt
mater mea, aut fratres mei?

34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu cir-
cum ſe diſcipulos ſedentes, ait, Ecce mater mea
& fratres mei.

35 Qui

35 Quicunq; enim fecerit quod Deus vult,
is eſt frater meus,& ſoror mea,& mater.

CAP. IIII.

4 Parabola ſeminantis. 14 Euſdem expoſitio. 18 Spina. 21. Lucerna. 26 Sementis iacta in terram. 13 Granum ſinapis. 38 Dormit Christus in puppi.

1 ET * rurſus cœpit docere iuxta mare, & *Mat.13.1.*
coacta eſt ad eum turba multa,adeò vt *Luc.8.4.*
ipſe nauigium ingreſſus, ſederet in ma-
ri: tota autem turba iuxta mare in terra e-
rat.

2 Et docerat eos per parabolas multa, di-
cebatque eis in doctrina ſua.

3 ¶ Audite,Ecce, *quidam* ſator exiit ad ſe-
minandum:

4 Et factum eſt in ſeminando, aliud quidem
cecidit iuxta viam; veneruntq; volucres cœli,
& deuorauerunt illud.

5 Aliud veró cecidit in petroſa, vbi non ha-
beat terram multam: & ſtatim exortum eſt,
propterea quòd non habeat profundam ter-
ram.

6 Sole autem exorto torrefactum eſt, &
propterea quòd non habebat radicem, exa-
ruit.

7 Et aliud cecidit in ſpinas,& aſcenderunt
ſpinæ: ac ſuffocarũt illud, & fructum non e-
didit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, edidit-
que fructum aſſurgentem & creſcentem: &
tulit aliud tricena, & aliud ſexagena, & ali-
ud centena,

9 Tunc dixit eis,Qui habet aures ad audien-
dum,audiat.

10 Quum autem eſſet ſolus, interrogarunt
eum qui circa eum erant cum duodecim, de
parabola.

11 Et dixit eis, Vobis datum eſt noſſe my-
ſterium regni Dei: iis autem qui foris ſunt, per
parabolas omnia *iſta* fiunt.

12 * Vt videntes videant, & non cernant:
& audientes audiant, & non intelligant: ne
quando conuertantur, & remittantur eis pec-
cata.

Eſa.6.9. Mat.13.15. Luc.8.10. Iohan.12.40. Act.28.26. Rom.11.8.

13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam
iſtam? & quomodo omnes parabolas cognoſ-
cetis?

14 Seminator ille ſermonem ſeminat.

15 Iſti autem ſunt qui iuxta viam *ſemen ex-
cipiunt*, in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo: ſed
poſtquam audiërunt, ſtatim venit Satanas, &
tollit ſermonem ſeminatum in cordibus eo-
rum.

16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen
excipiunt: qui *videlicet* quum audierunt ſermo-
nem, ſtatim cum gaudio accipiunt eum:

17 Et non habent radicem in ſe, ſed tempo-
rarij ſunt: deinde orta oppreſſione, aut perſe-
quutione propter ſermonem, ſtatim offen-
duntur.

18 Hi ſunt autem qui in ſpinas ſemen exci-
piunt: hi ſunt, *inquam*, qui ſermonem audiunt:

19 Sed ſolicitudines ſeculi huius, & falla-
cia * diuitiarum, & cupiditates quæ in cæteris
rebus *verſantur*, introeuntes ſuffocant ſermo-
nem, iſque redditur infructuoſus.

1.Tim.6.17.

20 Hi ſunt verò qui in terram bonam ſe-
men exceperunt, qui *videlicet* audiunt ſermo-
neum, & accipiunt, & fructum ferunt, aliud tri-
cena, aliud ſexagena, aliud centena.

21 ¶ Di-

21 ¶ Dixit etiam eis, * Nam lucerna venit, Mat.5.15.
vt ſubter modum ponatur, aut ſubter lectum? Luc.18.16.
nonne vt candelabro imponatur? & 11 33.

22 Non enim quicquam occultum, quod mat.10.26.
non manifeſtandum ſit: vel *quod* abſcondatur, Luc.8.17.
ſed *oportet* vt palàm proferatur. & 12.2.

23 Si quis habeat aures ad audiendum, au-
diat.

24 ¶ Præterea dixit eis, Videte quid au-
diatis: * qua menſura metimini, alii vobis me-
tientur: & adiicientur vobis qui auditis. Mat.7.2.

25 * Qui enim habet, dabitur ei: & qui non Luc.6.38.
habet, etiam quod habet, tolletur ab eo. mat.13 13.

26 ¶ Item dicebat, Ita eſt regnum Dei, vt ſi & 15.29.
qui ſpiam iaciat ſemen in terram, Luc.8.18.&

27 Et dormiat, & exurgat nocte ac die: & 19.26.
ſemen germinet, & aſſurgat, quomodo ipſe
neſcit,

28 Sponte enim terra fructum fert, primùm
herbam, deinde ſpicam, deinde plenum fru-
mentum in ſpica.

29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſta-
tim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis.

30 * Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilabimus Mat.13.31.
regnum Dei? aut qua collatione conferemus Luc.13.19.
illud?

31 Velut granũ ſinapis, quod cùm ſemina-
tur in terra minimum eſt omnium ſeminum
quæ in terra ſunt:

32 Sed quum ſeminatum fuerit, aſſurgit &
fit maximum omnium olerum, editque ramos
magnos, ita vt poſſint ſub eius vmbra volucres
cœli nidulari.

33 * Et talibus multis parabolis loquebatur Mat.13.34.
eis ſermonem, prout poterant audire.

34 Abſque parabola verò non loquebatur

eis . priuatim autem piſcipulis ſuis explicabat
omnia.

Mat.8.23. Luc.8.22. 35 ¶ * Dixit autem eis die illo, quum ſerũ
diei eſſet, Tranſeamus vltiorem *ripam*.

36 Dimiſſa igitur turba, acceperunt eum vt
erat in nauigio; ſed & illa nauigiola erant cum
eo.

37 Tunc oritur turbo venti magnus: flu-
ctuſque irruebant in nauigium, ita vt iam im-
pleretur.

38 Erat autem ipſe in puppi ceruicali in-
dormiens: tunc expergefaciunt eum, dicúntq;
ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quod perimus?

39 Experrectus igitur obiurgauit ventum,
dixitque mari, Sile, obmuteſce. Tum quieuit
ventus, factáque eſt tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis?
quomodo fidem non habetis?

41 Et timuerunt timore magno, dicebant-
que alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, vt etiam
ventus & mare auſcultent ei?

CAP. XVI.

1 *Dæmoniacus ſanatur.* 6 *Dæmon agnoſcens
Chriſtum.* 9 *Legio Dæmoniorum.* 13 *In porcos
intrat.* 22 *Iairi filia.* 25 *Mulier à fluxione ſan-
guinis ſanatur.* 26 *Medici.* 34 *Fides.* 39 *Dor-
mire.*

Mat.8.28. Luc.8.26. 1 ET * venerunt in vlteriorem *ripam* maris,
in regionem Gadarenorum.

2 Egreſſóque ei è nauigio, ſtatim occur-
rit è monumentis homo in quo erat ſpiritus
impurus:

3 Qui domicilium habet in monumentis,
& ne catenis quidem quiſquam poterat eum
vincire,

4 Propterea quòd ſæpè pedicis & catenis
vinctus fuerat, ſed diſcerptæ fuerant ab eo ca-
tenæ, & pedicæ contritæ neque quiſquam po-
tuerat eum domare.
5 Et per omne *tempus* die ac nocte in mon-
tibus & in monumentis erat, clamans, & con-
cidens ſeipſum lapidibus.
6 Quum vidiſſet autem Ieſum procul, occur-
rit, & adorauit eum,
7 Et clamans voce magna dixit, Quid mi-
hi tecum Ieſu Fili Dei altiſſimi? adiuro te *per*
Deum, ne me torqueas.
8 (Dicebat enim ei, Exi ſpiritus impure ex
iſto homine.
9 Tunc interrogauit eum, Quod tibi nomē
eſt? Et reſpondit dicens, Legio mihi nomen *eſt*,
quia multi ſumus.
10 Et multùm precabatur eum ne mittere-
tur extra illam regionem.
11 Erat autem illic ad montem grex por-
corum magnus paſcens.
12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones,
dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introe-
amus.
13 Et permiſit eis ſtatim Ieſus. Et egreſſi
ſpiritus illi impuri introierunt in porcos: & ru-
it ille grex è præcipitio in mari, (erant autem
quaſi bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.
14 Qui verò paſcebant porcos fugerunt: &
renuntiauerunt in vrbem & in agros. Et *illi* e-
greſſi ſunt vt viderent quid illud eſſet quod fa-
ctum fuerat.
15 Veniunt igitur ad Ieſum, & conſpiciunt
eum qui fuerat dæmoniacus, ſedentem ac ve-
ſtitum, & ſanæ mentis, eum *inquam* qui habue-
rat legionem: & timuerunt,

16 Et qui *id* viderant, narrauerunt eis, quo-
modo actum eſſet cum dæmoniaco, & de por-
cis.

17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare, vt abi-
ret ex finibus ipſorum.

18 Ipſo verò ingreſſo in nauigium, roga-
bat eum (ille quæ fuerat dæmoniacus) vt eſſet
cum ipſo.

19 Ieſus autem non permiſit ei, ſed ei dixit,
Abi domũ tuam ad tuos, & eis renuntia, quã-
ta tibi Dominus præſtiterit, & *quantopere* mi-
ſertus ſit tui.

20 Abijt igitur *ille*, & cœpit prædicare in
Decapoli, quanta ipſi feciſſet Ieſus: & omnes
mirabantur.

21 Et quum Ieſus rurſum traieciſſet naui-
gio in vlteriorem *ripam*, coacta eſt turba mul-
ta ad eum: eratque apud mare.

22 *Et ecce venit vnus ex principibus ſy-
Mat 9 38. nagogæ, nomine Iairus: & cum vidiſſet eum,
Luc. 8. 14 accidit ad pedes eius.

23 Et multùm precabatur eum, dicens, Fi-
liola mea in extremum adducta eſt: *rogo* vt ve-
niàs, & imponas ei manus, vt ſeruetur & viuat.

24 Abijt igitur I*eſus* cum eo, & ſequebatur
eum turba multa & comprimebant eum.

25 Tunc mulier quædam, quæ erat in flu-
xione ſanguinis, ab annis duodecim,

26 Fueratque multa perpeſſa à multis me-
dicis, & expenderat omnia ſua & nihil adiuta
fuerat, ſed potius in deterius venerat:

27 Quum audiſſet de Ieſu, venit in turba à
tergo, & tetigit veſtimentum eius:

28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta eius te-
tigero, ſeruabor.

29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis eius: &
ſenſit

ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.

30 Statim autem Ieſus, quum aqud ſe cognouiſſet vim quæ ex ipſo exierat, cōuerſus in turbam, dixit, quis tetigit veſtimenta mea?

31 Et dixerunt ei diſcipuli ipſius, Vides turbam te opprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipſe* verò circūſpiciebat, vt videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem timens & tremens, cum ſciret quod in ſe factum fuerat, venit & accidit ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſeruauit, abi in pace: & eſto ſana ex flagello tuo

35 Adhuc eo loquente, veniunt *quidam* à principe ſynagogæ, dicentes, Filia tua mortua eſt: quid ampliùs vexas magiſtrum?

36 Ieſus autem, ſtatim vt audijt hunc ſermonem qui dicebatur, dixit præfecto ſynagogæ, Ne metue, ſolum modò crede.

37 Neque permiſit vt quiſquam ipſum conſequeretur, niſi Petrus, & Iacobus & Iohannes frater Iacobi.

38 Tunc venit domum præfecti ſynagogæ, & multos conſpicit, flentes & eiulantes multùm.

39 Et ingreſſus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis? puella non eſt mortua, ſed dormit.

40 Et deridebat eum, Ipſe verò, eiectis omnibus accepit patrem & matrem puellæ, & eos qui ſecum erant. & ingreditur *eò* vbi puella erat iacens.

41 Prehenſaque manu puellæ, dicit ei, Talitha cumi, quod eſt, ſi interpreteris Puella (dico tibi) ſurge.

42 Et ſtatim ſurrexit puella & ambulabat,

erat enim annorum duodecim: & obſtuperunt
ſtupore magno.
43 Ipſe verò multum imperauit eis, ne quis
id reſciret: dixitque vt daretur puellæ quo ve-
ſceretur.

CAP. VI.

*2 Prædicans Chriſtus à ſuis in patria contemnitur.
6 Incredulitas Nazarenorum. 7 Mittuntur A-
poſtoli. 13 Eijciunt dæmonia & vngunt oleo ægro-
tos 14 Iudicium Herodis de Chriſto 18 Iohan-
nes quare coniectus in carcerem 22. Saltare. 27
Iohannes decollatus. 29. Sepultus 30. Apoſtoli
reuerſi à prædicatione. 34 Chriſtus docet in de-
ſerto. 37 Paſcit populum quinque panibus. 48
Apoſtoli vexantur in mari. 56 Sanantur infir-
mi tactu veſtimenti Chriſti.*

1 ET * egreſſus eſt illinc, venitque in pa-
triam ſuam: & ſequuti ſunt eum diſci-
puli eius.
Mat. 13. 54. 2 Quumque adueniſſet Sabbathum, cœpit
Luc. 4. 16. In ſynagoga docere: multique, audientes per-
cellebantur, dicentes, vnde huic iſta? & quæ eſt
hæc ſapientia quæ data eſt ei, vt etiam virtu-
tes tales per manus eius edantur?
3 Nónne iſte eſt faber ille, filius Mariæ, fra-
ter Iacobi & Ioſe & Iudæ & Simonis? nónne
& ſorores eius hic ſunt apud nos? Et offende-
bantur in ipſo.
Iohan. 4. 44. 4 Dicebat autem eis Ieſus, * Non eſt Pro-
pheta inhonoratus niſi in patria ſua, & inter
cognatos & in domo ſua.
5 Neque potuit illic virtutem vllam edere,
ſed quum paucis ægrotis impoſuiſſet manus,
Mat. 9. 35. ſanauit eos.
Luc. 13. 22. 6 * Mirabaturque propter incredulita-
tem

tem eorum: & circumibat vicos in orbem, do-
cens.
7 ¶ * Tunc aduocauit duodecim illos, cœ- Mat. 10. 1.
pitque eos mittere binos, deditque eis poteſta- Luc. 9. 1.
tem *aduerſus* ſpiritus impuros. ſupra. 3. 14.
8 Et præcepit eis vt nihil ſumerent ad iter,
niſi virgam tantùm, non peram, non panem,
non æs in zona:
9 Sed *vt* calcearentur * ſandaliis: & ne in- Act. 12. 8.
ducerentur binis tunicis.
10 Et dicebat eis, Vbicunq; introieritis do-
mum, illic manete vſquedum exeatis illinc.
11 * Et quicunque non receperint vos, neq; Mat. 10. 14.
audierint vos egreſſi illinc, excutite puluerem luc. 9. 5.
qui ſubeſt pedibus veſtris, *vt hoc ſit* teſtimonio Act. 13. 51. &
aduerſus eos. Amen dico vobis, tolerabilior e- 18. 6.
rit Sodomorum *conditio*, ſiue Gomorrhæorum,
in die iudicij, quàm vrbis illius.
12 Egreſſi igitur *illi* prædicabant vt reſipiſ-
cerent *homines*.
13 Et dæmonia multa eijciebant, * vnge- Iac. 5. 14.
bantque oleo multos ægrotos, & ſanabant
eos.
14 ¶ * Audiuit autē *hæc* rex Herodes, (cla-
rum enim factum erat nomen eius) dixitq;, Io- Mat. 14. 1.
hannes ille qui baptizabat, ſurrexit à mortuis, Luc. 9. 7.
& propterea virtutes agunt in eo.
15 Alij dicebant, Elias eſt: Alii verò dice-
bant, Propheta eſt, vel vnus ex Prophetis illis.
16 * Quum igitur *hæc* audiſſet Herodes, ait,
Hic eſt Iohannes quem ego decollaui, ipſe ſur- Luc. 3. 19.
rexit à mortuis.
17 Ipſe enim Herodes, miſſis *ſatellitibus* pre-
henderat Iohannem, & vinxerat eum in carce-
re, propter Herodiaden vxorem Philippi fra-
tris ſui, qui duxerat eam vxorem.

Leui.18.16. 18 Dicebat enim Iohannes Herodi,*Non
licet tibi habere vxorem fratris tui.
19 Herodias autem imminebat ei,& cupi-
ebat eum trucidare,nec poterat.
20 Herodes enim metuebat Iohannem:
Mat.22.26. ſciens eum *eſſe* * virum iuſtum ac ſanctum: &
obſeruabat eum:auditoque eo multa faciebat,
& libenter eum audiebat,
21 Quum igitur dies opportunus adeſſet,
quo tempore Herodes in natalitijs ſuis cœnā
faciebat proceribus ſuis,ac chiliarchis & pri-
marijs Galilææ:
22 Et introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac
ſaltaſſet,placuiſſetq; Herodi,& ſimul accum-
bentibus,rex ait puellæ,Pete à me quodcunq;
volueris,& dabo tibi.
23 Iurauitque ei,Quodcunq; à me petie-
tis,dabo tibi,vſque ad dimidium regni mei.
24 *At* illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid
petam? Illa verò dixit, Caput Iohannis Bap-
tiſtæ.
25 *Puella* igitur cupidè ſtatim ad regem in-
greſſa,id petijt,dicens , Velim vt iam nunc
des mihi in patina caput Iohannis Baptiſtæ.
26 Rex autem valdè triſtis factus: noluit
tamen propter iuſiuradum,& eos qui ſimul ac-
cumbebant,eam reijcere.
27 Et ſtatim rex,miſſo ſpiculatore,impera-
rauit vt adferretur caput eius.
28 Ille verò abijt,ac decollauit eum in car-
cere:attulitque caput eius in patina, & dedit
illud puellæ,& puella dedit illud matri ſuæ.
29 Quumque *hoc* audiſſent diſcipuli eius,
venerunt & ſuſtulerũt cadauer eius,& poſue-
runt in monumento,
Luc.9.10. 30 * Coacti ſunt autem Apoſtoli ad Ieſũ
&

& annunciauerunt ei omnia, & quæ egerant,
& quæ docuerant.
31 Et dixit eis, Venite vos priuatim in deſertum locum, & requieſcite paululum. Erant
enim multi venientes & abeuntes: & ne cibum
quidem capere ipſis vacabat.
32 * Abierunt igitur in deſertum locum nauigio ſeorſum. *Mat. 14. 13* *Luc. 9. 10.*
33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnouerunt eum multi: & pedibus ex omnibus
ciuitatibus concurrerunt illuc, præueneruntq́;
eos, & conuenerunt ad eum. *Mat. 9. 38.*
34 * Tunc egreſſus vidit turbam multam *& 14. 14.*
Ieſus, & miſericordia commotus eſt ſuper eis, *Luc. 9. 12.*
quoniam erant vt oues non habentes paſtorem, cœpitq́ue eos docere multa.
35 * Quum autem iam multos dies eſſet, *Mat. 14. 15.*
adierunt eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus
eſt locus, & iam multus dies eſt,
36 Dimitte eos, vt profecti in circumiacentes agros ac vicos, emant ſibi panes: nam quo
veſcantur, non habent.
37 At ille reſpondens, dixit eis, Date vos
ipſis quo veſcantur. Tunc dicunt ei: *Num ut*
profecti emamus ducentis denarijs panes, &
demus eis quo veſcantur?
38 Ipſe verò dicit eis, Quot panes habetis? *Mat. 14. 17.*
abite & videte. * Et *illi* re cognita, dixerunt, *Luc. 9. 13.*
Quinque & duos piſces. *Iohan. 6. 9.*
39 Tunc iuſſit eos facere vt accumberent
omnes per conuiuia ſuper viridi gramine.
40 Accubuerunt igitur ſigillatim per areolas, *partim* centeni & *partim* quinquageni.
41 Et acceptis quinque illis panibus, ac
duobus illis piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit, ac fregit panes: deditq́; diſcipulis ſuis

vt illis apponerent: & duos piſces partitus eſt
omnibus.
42 Comederuntque omnes, & ſaturati
ſunt.
43 Et ſuſtulerunt fragmentorum duodecim
cophinos plenos,& ex piſcibus.
44 Erant autem qui comederant, quaſi
quinquies mille viri.
45 ¶ Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos inſcen
dere nauigium, & præire Bethſaidam in vlte-
riorem *ripam*, dum ipſe dimitteret turbam.
46 Et quum mandaſſet eos, abijt in montem
ad peccandum.
47 * Quum autem ſerum *diei* adeſſet, erat
Matt.14.23. Iohan.6.16. nauigium in medio mari, & ipſe ſolus in ter-
ra.
48 Viditque eos vexatos in *nauigio* proue-
hendo: (erat enim ventus contrarius) & circa
quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambu-
lans ſuper mare: volebátq; eos præterire.
49 Illi verò viſo eo ambulante ſuper mare,
putauerant ſpectrum eſſe: & exclamauerunt,
50 (Omnes enim videbant eum, & turbati
ſunt) ſed ſtatim loquutus eſt cum eis, & eis di-
xit, Confidite, ego ſum, ne timete.
51 Tunc aſcendit ad eos in nauigium, quie-
uitque ventus: & *ipſi* multò magis apud ſeſe
obſtupeſcebant, & mirabantur.
52 Non enim intellexerant *quod factum fue-*
rat illis panibus: quoniam cor eorum ſtupi-
dum erat.
53 Et quum traieciſſent, venerunt in terram
Genezaret: & appulerunt.
54 Tunc ipſis egreſſis è nauigio, ſtatim ag-
nito eo,
55 Quum percurriſſent totam illam cir
cumia-

eumiacentem regionem, cœperunt in grabatis malè affectos circumferre, vbi audierant eum eſſe.

56 Et quòcunque introiſſet in vicos, aut vrbes, aut agros, in foris ponebant ægrotos, & precabantur eum, vt vel fimbriam pallij ipſius tangerent: & quotquot tangebant eum, ſeruabantur.

CAP. VII.

1 *Apoſtoli reprehendantur comedentes illotis manibus.* 4 *Phariſæorum doctrina de lotionibus.* 6 *Hypocritæ.* 8 *Præcepta hominum præceptis Dei præferuntur.* 10 *Parentes honorandi.* 14 *Quæ ſunt quæ verè coinquinant hominem,* 25 *Chananea* 32 *Surdus mutus ſanatur.*

1 TVnc * coguntur ad eum Phariſæi, & quidam ex Scribis, qui venerant Hieroſolymis. *Mat. 15. 1.*

2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius pollutis manibus (id eſt illotis) edere panem, conqueſti ſunt.

3 Nam Phariſæi & omnes Iudæi, niſi pugno lauerint manus, non edunt, tenentes traditionem ſeniorum

4 Et à foro *venientes*, niſi loti fuerint, non edunt. Et alia multa ſunt quæ acceperunt tenenda, nempe lotiones poculorum, & ſextariorum, & æramentorum & lectorum.

5 Deinde interrogârunt eum Phariſæi & Scribæ, Quare diſcipuli tui non ambulant ſecundum traditionem ſeniorum, ſed illotis manibus edunt panem?

6 ¶ Ille verò reſpondens dixit eis, Enimuerò bene prophetauit Eſaias de vobis hypocritis

critis: vt ſcriptum eſt, *Populus iſte labijs me
Eſa.29.13. honorat, cor autem eorum procul abeſt à me,
7 Fruſtra verò me colunt, docentes doctri-
nas, *quæ ſunt* mandata hominum.
8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis traditi-
onem hominum, lotiones ſextariorum & po-
culorum, aliaque ſimilia eiuſmodi multa fa-
citis.
9 Præterea dixit eis, *Sanè* bene abrogatis
mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſerue-
tis.
Exod.20.12. 10 ¶ Moſes enim dixit,* Honora patrem
Deut.5.16. tuum & matrem tuam: &,* Qui maledixerit
Eph.6.2. patri vel matri, morte moriatur.
Exod.21.17. 11 Vos autem dicitis, Si dixerit quippiam
Leuit.20.9. patri vel matri, Corbam, (id eſt munus) quod-
Pro.20.20. cunque ex me *erit*, tibi proderit: *inſons erit*.
12 Nec permittitis amplius eum quicquam
præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ,
13 Abrogantes ſermonem Dei traditione
veſtra quam tradidiſtis: et ſimilia huiuſmodi
multa facitis.
Mat.15.10. 14 ¶ * Præterea aduocata tota turba, dixit
eis, Audite me omnes, & intelligite.
15 Nihil eſt extra hominem quod ingredi-
ens in eum, poſſit eum polluere: ſed quæ egre-
diuntur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominē.
16 Si quis habet aures ad audiendum audi-
at.
17 Et quum introiſſet domum, *digreſſus* à
turba, interrogarunt diſcipuli eius de para-
bola.
18 Tunc dicit eis, Itáne et vos deſipitis?
non intelligitis, quicquid extrinſecùs ingredi-
tur in hominem, non poſſe eum polluere:
19 Non enim ingreditur in cor eius, ſed in
ven-

ventrem et in latrinam abit, purgans omnes
eſcas.
20 Dicebat autem, Quod ex homine egredi-
tur illud polluere hominem:
21 *Intus enim ex corde hominum malæ co-
gitationes egrediuntur, adulteria, ſcortatio- *Gen.6.5.&*
nes, cædes, 8.21.
22 Furta, auaritiæ, ſcelera, dolus, proter-
uia, oculus malus, obtrectationes, ſuperbia,
amentia:
23 Omnia hæc ſcelera intus exeunt, et pol-
luunt hominem.
24 ¶ *Et illinc ſurgens, abiit in confinia *Mat.15.21.*
Tyri ac Sydonis: et ingreſſus domũ, neminem
volebat *hoc* ſcire: ſed non potuit latere.
25 Quum enim de eo audiſſet mulier, cuius
filioſa habebat ſpiritum impurum, venit et ac-
cidit ad pedes eius.
26 (Erat autem mulier Græca, Syropheniſſa
genere) et rogauit eum vt dæmonium eiiceret
ex filia ſua.
27 Ieſus autem dixit ei, Sine priùs ſaturẽ-
tur liberi: non eſt enim bonum accipere panẽ
liberorum, et obiicere catellis.
28 Ipſa verò reſpondit et dixit ei, Etiam
Domine, etenim catelli edunt ſub menſa ex
micis puerorum.
29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem
abi: exiit dæmonium ex filia tua.
30 Quum autem *illa* abiiſſet domum ſuam,
inuenit dæmonium exiſſe, et filiam proiectam
ſuper lectum.
31 ¶ Tunc regreſſus e finibus Tyri ac Sy-
donis, venit ad mare Galilææ, per medios fi-
nes Decapolis:
32 Et offerunt ei ſurdum difficulter lo-
quen-

quĕtem: & precantur eū vt imponat ei manū.
33 *Ipſe* verò quum abduxiſſet eum è turba
priuatim, miſit digitos ſuos in auriculas eius:
& quum ſpuiſſet, tetigit linguam eius:
34 Ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, dixit-
que ei, Ephata, quod eſt, Adaperitor.
35 Et ſtatim adapertæ ſunt eius aures, &
ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loqueba-
tur rectè.
36 Et interdixit eis, ne cui dicerĕt, ſed quā-
tumcunque ipſe eis interdixiſſet, multò magis
hoc prædicabant.
37 Et ſupra modum percellebantur, dicen-
tes, Bene omnia fecit: facit vt & ſurdi audiant,
& muti loquantur.

CAP. VIII.

1 Miraculum de ſeptem panibus. 11 Iudæi ſigna quærunt. 15 Cauendum à doctrina Phariſæorum, *2[2] Cæcus ſanatur. 27 Varia populi opinio de Chriſto. 29 Apoſtolorum de Chriſto confeſſio. 31 Prædicit mortem ſuam Chriſtus 33. Petrus Satan. 35 Animam ſeruare & perdere. 38 E-rubeſcere* Chriſtum.

Mat.15.32 1 Diebus * illis, quum multa omnino
turba eſſet, nec haberent quo veſcerē
tur, aduocauit Ieſus diſcipulos ſuos,
dixitque eis.
2 Miſericordia commoueor erga turbam:
quia iam triduum manent apud me, nec habĕt
quo veſcantur,
3 Quòd ſi dimiſero eos ieiunos domum ſu-
am, deficient in via: quidam enim ex eis pro-
cul venerunt.
4 Reſponderunt autem ei diſcipuli eius,
Vnde

Vnde iſtos quiſpiam poſſit hic ſatiare panibus
in deſerto?
5 Interrogauit autem eos, Quot panes ha-
betis? Ipſi vero dixerunt, Septem.
6 Tunc præcepit turbæ vt diſcumberet hu-
mi: & acceptis ſeptem illis panibus, quum gra-
tias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis vt
apponerent: & appoſuerunt turbæ.
7 Habebant autem piſciculos paucos: &
quum benedixiſſet, dixit vt hos etiam appo-
nerent.
8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt: &
ſuſtulerunt fragmentorum quæ ſuperfuerant
ſeptem ſpotas.
9 Erant autem qui comederant, quaſi qua-
ter mille: dimiſitque eos.
10 * Et ſtatim ingreſſus nauigium cum diſ- *mat.15.19.*
cipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.
11 * Et venerunt Phariſæi, cœperuntque al- *Mat.16.1.*
tercari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœ-
lo tentantes eum.
12 Ipſe verò, quum altè ingemuiſſet ſpiri-
tu ſuo, dixit, Cur natio iſta ſignum requirit?
Amen dico vobis, ſi dabitur nationi iſti ſig-
num.
13 * Et relictis, ingreſſus rurſum nauigium,
abijt in vlteriorem *ripam.* *Mat.16.4.*
14 ¶ * Fuerant autem obliti diſcipuli ſume-
re panes, & panem non habebant niſi vnum *Mat.16.5.*
ſecum in nauigio.
15 Tunc interdixit eis, dicens * Videte, ca- *Mat.16.6.*
uete à fermento Phariſæorum & fermento He-
rodis.
16 Diſceptabant igitur alij aduerſus alios,
dicentes, Panes non habemus.
17 *Id* autem quum noſſet Ieſus, dixit eis,
Quid

Quid diſceptatis quòd panes non habetis? nô-
dum animum aduertitis, nec intelligentia præ-
diti eſtis? adhuc ſtupidum habetis cor veſtrũ?

18 Quum oculos habeatis, non cernitis? &
quum aures habeatis, non auditis, nec memi-
niſtis?

Ioan.6.11.

19 * Quum quinque illos panes fregi in *ho-
mines* quinques mille, quot cophinos fragmẽ-
tis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei duodecim.

20 Quum autem ſeptem illos *hominibus*
quater mille, quot ſportas fragmentis plenas
ſuſtuliſtis? Illi verò dixerunt ſeptem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intel-
ligiſtis?

22 ¶ Venit autem Bethſaidan: & obtule-
runt ei cæcum, & precati ſunt eum vt ipſum
tangeret.

23 Tunc prehenſa manu cæci, eduxit eum
extra vicum: & quum inſpuiſſet in oculos eius,
impoſuiſſetq; ei manus, interrogauit eum, ec.
quid videret.

24 Qui quum oculos ſuſtuliſſet, dixit, Video
homines: nam cerno inſtar arborum ambu-
lantes.

25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis
eius, fecitque vt *denuò* oculos attolleret, &
reſtitutus eſt, viditque procul & dilucidè
omnes.

26 Tunc I*eſus* miſit eum domum ſuam, di-
cens, Neque in vicum illum ingreditor, neque
dicito cui quam in vico.

27 * Ingreſſus eſt autem Ieſus ac diſcipuli
eius in vicos Cæſaræ *quæ cognominatur* Phi-
lippi: & in via interrogauit diſcipulos ſuos, di-
cens eis, Quem me dicunt homines eſſe?

Mat.16.13. Luc.9.19

28 Illi verò reſponderunt, Iohannem Bap-
tiſtam

tiſtam: & alij Eliam: alij verò vnum ex Pro-
phetis.
29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem quem me
dicitis eſſe? Reſpondens verò Petrus dicit ei,
Tu es ille Chriſtus.
30 Tunc interminatus eſt, vt nulli *id* dice-
rent de ſe.
31 ¶ Et cœpit eos docere quòd oporteret
Filiũ hominis multa pati,& reprobari à ſenio-
ribus,principibuſque Sacerdotum, ac Scribis,
& trucidari,& tribus poſt diebus reſurgere.
32 Et apertè eum ſermonem loquebatur.
Tunc præhendit eum Petrus,cœpitque obiur-
gare.
33 Ipſe verò conuerſus,& intuitus diſcipu-
los eius,obiurgauit Petrum,dicens, Abſcede à
me Satana: nam non ſapis quæ De *ſunt* ſed
quæ *ſunt* hominum.
34 ¶ Et quum aduocaſſet turbam cum di-
ſcipulis ſuis dixit eis,* Quicunque vult me ſe-
qui,abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſu- *Mat.*10.38.
am,ac ſequatur me. & 16.24.
35 * Nam quiſquis voluerit animam ſuum *Luc.*6,23. &
ſeruare,perdet eam:quiſquis autem perdiderit 27.34.
animam ſuam cauſa mea & Euangelii,is ſerua- *Mat.*10 39.
bit eam. & 16.25.
36 Quid enim profuerit cuipiam, ſi lucratus *Luc.*9.24. &
fuerit mundum totum, & anima ſua mulcte- 17.33.
tur *Iohan.*12.2.
37 Aut quam dabit quiſpiam compenſati-
onem animæ ſuæ?
38 * Nam quem cunque puduerit mei ac me- *Mat.*10.33
orum ſermonum in gente iſta adulterina & *Luc.*10.26.
peccatrice, Filiũ etiam hominis pudebit eius, 22.8.
quando venerit eum gloria Patris ſui cum An-
gelis illis ſanctis.

CAP. IX.

1 Tranſfiguratio Chriſti. 7 Chriſtus audiendus. 11 De Elia & Iohanne Baptiſta. 14 Dæmoniacus ſanatur. 23 Fides omnia poteſt 31. Prædicit Chriſtus mortem. 33. Quis maior inter Apoſtolos. 36 Chriſtus puerum accipit in vlnas 42. Scandalizare. 50. Sal: Pax.

Mat. 16. 28. Luc. 9. 27. 1 PRæterea * dixit eis, Amen dico vobis, ſunt quidam ex ijs qui hic adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem, vſquedũ viderint regnum Dei veniſſe cum potentia.

Mat. 17. 1. Luc. 9. 28. 2 ¶ * Sexto verò poſt die accepit Ieſus Petrum & Iacobum & Iohannem & ſubduxit eos ſolos in montem ſublimem priuatim: & trãſformatus fuit coram eis.

3 Et veſtimenta eius facta ſunt coruſcantia, candida valdè vt nix, qualia non poteſt fullo in terra dealbare.

4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe, qui colloquebantur cum Ieſu.

5 Tunc reſpondens Petrus dicit Ieſu, Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: faciamus igitur tabernacula tria, tibi vnum, & Moſi vnum, & Eliæ vnum.

6 Nec enim ſciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

7 Et extitit nubes quæ inumbrauit eos, venitque vox e nube, dicens, Hic eſt Filius ille meus dilectus, ipſum audite.

8 Et repentè quum circumſpexiſſent, non ampliùs viderent quenquam, ſed ſolum Ieſum ſecum.

Mat. 17. 9. 9 * Quum vero deſcenderent è monte interdixit eis ne cui narrarent quæ viderant, niſi

niſi quũ Filius hominis à mortuis reſurrexiſſet.
10 Ipſi igitur id continuerunt apud ſe, mu-
tuò quærentes quid illud eſſet, A mortuis re-
ſurgere.
11 ¶ Et interrogarunt eum dicentes, Cur
Scribæ dicunt oportere vt *Elias priùs veniat? *Mal. 4. 3.*
12 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Elias qui- *Eſa. 53. 4.*
dem priùs veniens, reſtituet omnia: & * vt ſcri-
ptum eſt de Filio hominis: *oportet* vt multa pa-
tiatur & pro nihilo habeatur.
13 Sed dico vobis & Eliam veniſſe, & *iſtos*
ei feciſſe quæcunque voluerunt, ſicut ſcriptum
eſt de eo.
14 ¶ * Et quum veniſſet ad diſcipulos *ſuos*,
vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum *Mat. 17. 14.*
eis altercantes. *Luc. 9. 38.*
15 Et ſtatim tota turba viſo eo expauit, &
accurrentes ſalutauerunt eum.
16 Tunc interrogauit Scribas, Quid alter-
camini inter vos?
17 Et reſpondens quidam è turba dixit, Ma-
giſter adduxi filium meum ad te, habentem
Spiritum mutum,
18 Qui vbicunque eum corripuerit, lacerat
eum: *ipſe* verò ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis,
& exareſcit. & dixi diſcipulis tuis vt eiicerent,
ſed non potuerunt.
19 Ipſe verò reſpondens ei dixit, O natio
incredula, quouſq; tãdem apud vos ero? quo-
vſque tandem tolerabo vos? adducite eum ad
me.
20 Illum igitur adduxerunt ad eum. Quum
autem eum vidiſſet, continuò ſpiritus diſcerp-
ſit eum: & *ille* quum cecidiſſet in terram, vol-
uebatur ſpumans.
21 Tunc interrogauit *Ieſus* patrem eius,

Quantũ temporis eſt quod hoc accidit ei? Ipſe
verò ait, à6 infante:

22 Et ſæpe eum tum in ignem abiecit, tum
in aquas, vt perderet eum. Sed ſi quid potes,
ſuccurre nobis, intima miſericordia commotus
erga nos.

23 Ieſus autem dixit ei, Si potes hoc crede-
re, omnia fieri poſſunt credenti.

24 Pater verò pueri ſtatim clamans, cum
lacrymis dixit, Credo, Domine: ſuccurre incre-
dulitati meæ.

25 Quum vidiſſet autem Ieſus turbam ſi-
mul accurrere: obiurgauit ſpiritum illum im-
purum dicens ei, *Tu* ſpiritus mute & ſurde, ego
tibi impero, Exi ab eo, & ne amplius ingredi-
tor in eum.

26 Et quum clamaſſet *ſpiritus*, multumque
diſcerpſiſſet eum, exiuit: & *ille* factus eſt quaſi
mortuus, adeò vt multi dicerent mortuum eſſe.

27 Ieſus verò prehenſa manu eius, erexit e-
um, & ille *ſurrexit*.

28 Et quum eſſet ingreſſus domum, diſci-
puli eius interrogauerunt eum priuatim, Cur
nos non potuimus *ſpiritum* illum eiicere?

29 Ipſe verò dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum*
nulla re poteſt exire niſi per precationem &
ieiunium.

Mat. 17 22. 30 * Et illinc egreſſi, vnà iter faciebant per
Luc. 7. 22 Galilæam: nec volebat vt quiſquam *id* ſci-
ret.

31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dice-
bat eis, Filius hominis traditur in manus ho-
minum, qui trucidabũt eum: ſed trucidatus, ter-
tio die reſurget.

32 Ipſi verò ignorabant hoc dictum, & ti-
mebant eum interrogare.

33 * Ve-

33 * Venit igitur Capernaum, & quum ve- *mat.* 8. 1.
niſſet domum, interrogauit eos, Quid in via *Luc.* 9.45.
inter vos diſceptabatis?

34 Ipſe verò ſiluerunt: nam alij aduerſus
alios diſſeruerant in via, *quis eſſet futurus* cæteris
maior.

35 Et quum conſediſſet, vocauit duodecim
illos, & dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit
omnium vltimus, & omnium miniſter.

36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio
eorum: eoque in vlnas recepto dixit eis,

37 Quiſquis vnum ex talibus puerulis ex-
ceperit nomine meo, me excipit: & quicunque
me exceperit, nō me excipit, ſed eum qui miſit
me,

38 ¶ * Reſpondit autem ei Iohannes, di- *Luc.* 9,49.
cens, Magiſter, vidimus quendam per nomen
tuum eijcientem dæmonia, qui non ſequitur
nos & prohibuimus eum, quia non ſequitur nos. 1. *Cor.* 12. 3.

39 Ieſus autem ait, Ne illum prohibete, * nul-
lus enim eſt qui edat virtutē per nomen meum,
& poſſit citò maledicere mihi:

40 * Nam qui non eſt contra nos pro nobis *mat.* 10. 42.
eſt.

41 Quiſquis enim potum dederit vobis
poculum aquæ in nomine meo, *id eſt*, quod ſitis
Chriſti, amen dico vobis, nequaquam perdide-
rit mercedem ſuam.

42 * Et quiſquis offenderit vnum ex paruis *Mat.* 18. 6.
iſtis qui credūt in me, bonum eſſet ei potiùs ſi *Luc.* 17. 1.
circumponeretur ſaxum molare circa collum
eius, & proijceretur mare.

43 * Quod ſi manus tua facit ut tu offendas, *Mat.* 5. 29.
abſcinde eam: bonum eſt tibi ad vitam ingredi *&* 10. 8.
mancum, *potius* quā duas manus habentē abire
in gehennā, *id eſt*, in ignē illum inexinguibilē,

Eſa 66.24. 44* Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
45 Et ſi pes tuus facit vt tu offendas, abſcin-
de eum: bonum eſt tibi ingredi in vitam claudũ
potius quàm duos pedes habentem proijci in
gehennam (*id eſt*) ignem inextinguibilem,
46 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
47 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, e-
jice eum: bonũ eſt tibi introire in regnum Dei
luſcum, *potius* quàm duos oculos habẽtẽ pro-
ijci in gehennam ignis.
48 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
49 Nam omnis *homo* igne ſalietur,* & om-
nis oblatio ſale ſalietur.
Leuit.2.13. 50 *Bonus eſt ſal: ſi verò ſal inſulſus fuerit,
Mat.5.13. quónam ipſum condietis? habete in vobiſipſis
Luc.14.44. ſalem, & pacem habete inter vos mutuò.

CAP. X.

*1 Vxor ob ſolam fornicationem dimittenda. 13 Par-
uuli Chriſto offeruntur. 17 A diuite interrogatur
Ieſus, quomodo vita æterna poſſideatur. 25 A-
poſtoli relinquentes omnia propter Chriſtum. 33
Chriſtus prædicit mortem ſuam. 35 Filiorum
Zebedæi petitio. 45 Bartimæus cæcus ſanatur.*

Mat.19.1. 1 ET* quũ illinc ſurrexiſſet, venit in fines
Iudeæ per *regionem quæ eſt* trans Iorda-
nem: & conuenit rurſum turba ad eum:
& vt conſueuerat, rurſum docebat eos.
2 Tunc accedentes Phariſæi interrogarũt
eum, an liceret viro vxorem dimittere, tẽtan-
tes eum.

3 Ipſe

3 Ipſe verò reſpondens dixit, Quid vobis
mandauit Moſes? Deut.24.2.
4 Ipſi autem dixerunt,* & Moſes permiſit
libellum abſceſſiones ſcribere & dimittere *vx-*
orem.
5 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, Pro du-
ritia cordis veſtri ſcripſit vobis mandatum i-
ſtud.
6 A principio verò creationis,*maſculum
& fœminam fecit Deus. *Gen.2.27.*
7 * Propterea relinquet homo patrem ſuum *Mat.19.4.*
& matrem,& agglutabitur vxori ſuæ. *Gen.2.24.*
8 Et qui duo *fuer.nt*,erunt caro vna,Itaq; *2 Cor.6.16.*
non ſunt ampliùs duo,ſed vna caro. *Eph.5.31.*
9 *,Quod ergo Deus coniũxit, homo ne ſe- *1.Cor.7.10.*
iungat.
10 Et domi rurſum diſcipuli eius eadem de
re interrogarunt eum. *Mat.5.32.&*
11 *Ipſe* verò dixit eis, * Quicunque dimiſe- *19.9.*
rit vxorem ſuam,& duxerit aliam, mœchatur *Luc.16.18.*
aduerſus eam. *1.Cor.7.10.*
12 Et ſi mulier dimiſerit virum ſuum, & nu-
pſerit alteri,mœchatur.
13 ¶ * Tunc obtulerunt ei puerulos vt tan *Mat.19.13.*
geret eos: diſcipuli verò obiurgabant eos qui *Luc.18.15.*
offerebant.
14 Quod quum vidiſſet Ieſus , indignans
eſt & dixit eis,Sinite puerulos venire ad me,&
ne prohibite eos,talium enim eſt regnũ *Dei.*
15 Amen dico vobis, quicunque non exce-
perit regnum Dei vt *puerulus*,nequaquam in
id ingreditur.
16 Et quum accepiſſet eos in vlnas,impo-
ſitis in eos manibus,benedixit eis.
17 ¶ Et egrediente eo *vt ſe daret* in viam *Mat.16.19.*
* quidam,quum accurriſſet, & accidiſſet ei ad *Luc.18.18.*

genua, interrogauit eum, Magiſter bone, quid
faciam vt vitam æternam obtineam?

18 Ieſus autē dixit ei, cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus niſi vnus, *nempe* Deus.

19 Mandata noſti *Ne mœchare, Ne occi-
dito, Ne furare, Ne falſum teſtimonium dicito,
Exod. 20. 23. Ne damno afficito *quenquam*, Honora patrem
tuum & matrem.

20 Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter
hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea.

21 Ieſus autem eum intuitus, dilexit eum,
& dixit ei, Vnum te deficit: abi, quæcunque ha-
bes vende, & da pauperibus: & habebis the-
ſaurum in cœlo: & veni, ſequere me, ſublata
in humeros cruce.

22 Ille verò mœſtus factus propter hunc
ſermonem abiit contriſtatus: habebat enim
bona multa.

23 Et quum circumſpexiſſet Ieſus, dicit di-
ſcipulis, Quàm difficilè qui opes habent in re-
gnum Dei introibunt!

24 Diſcipuli verò expauerunt ad hos ſer-
mones ipſius. Ieſus autem rurſum reſpondens
dixit eis, Filii, Quā difficile eſt, vt qui confidūt
opibus, in regnum Dei ingrediantur?

25 Facilius eſt camelum per foramen a-
cus tranſire, quàm diuitem in regnum Dei in-
gredi.

26 Illi verò ampliùs percellebantur, dicen-
tes inter ſe, Et quis poteſt ſeruari?

27 Intuitus autem eos Ieſus dicit, Apud ho-
mines *hoc eſt* impoſſibile, ſed non apud Deum:
nam omnia poſſibilia ſvnt apud Deum.

28 ¶ *Tunc Petrus cœpit ei dicere, Ecce,
Mat. 19. 27. nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.
Luc. 18. 28. 29 Reſpondens autem Ieſus ait, Amen di-
co

co vobis,nullus eſt qui reliquerit domum, aut
fratres,aut ſorores,aut patrẽ, aut matrem, aut
vxores,aut liberos,aut agros,mea cauſa & E-
uangelij,
30 Quin accipiat centuplicia, nunc iſto tẽ-
pore,domos,& fratres,& ſorores, & matres, &
liberos,& agros, cum perſequutionibus,& in
ſeculo futuro vitam æternam.
31 * Multi autem primi,erunt vltimi: & vl- *Mat.* 19. 30:
timi primi. *Luc*, 13. 30.
32 ¶ * Erant autem in via aſcendentes Hiero- *Mat*. 20. 17.
ſolyma : & præibat eis Ieſus, & expaueſce- *Luc*. 18. 31.
bant,& ſequentes timebant, Et ipſe aſſumptis
rurſum duodecim,cœpit eis dicere quæ ſibi e-
rant euentura.
33 *Dicens*, Ecce,aſcendimus Hieroſolyma,
& Filius hominis tradetur principibus Sacer-
dotum & Scribis & condemnabunt eum mor-
te,tradentque eum Gentibus:
34 Qui illudent ei,& flagellabunt eum,&
inſpuent in eum,& trucidabunt eum: ſed tertia
die reſurget.
35 ¶ * Tunc accedunt ad eum Iacobus & *Mat*. 20. 20.
Iohannes filii Zebedæi,dicentes,Magiſter,ve-
limus , vt quicquid petierimus præſtes no-
bis.
36 Ipſe verò dixit, Quid me vultis vobis
præſtare?
37 Illi autem dixerunt ei,Da nobis vt vnus
ad dextram tuam & alter ad ſiniſtram tuã ſe-
deamus in gloria tua.
38 Ieſus autem dixit eis, Neſcitis quid pe-
tatis,poteſtis bibere poculum,quod ego bibo,
& baptiſmo quo ego baptizor,baptizari?
39 Ipſi verò,dixerunt ei:Poſſumus. Ieſus
autem dixit eis, Poculum quidem quod ego
bibo

bibetis: & baptiſmate quo ego baptizor, bap-
tizabimini:

40 Sed ſedere ad dextram meam & ad ſini-
ſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur*
quibus paratum eſt.

41 Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem, cœpe-
runt indignari de Iacobo & Iohanne.

42 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, dixit
Luc.22.23. eis,* Scitis eos quibus placet imperare Genti-
bus, dominari in eas: & qui magni ſunt inter
eas, licentia in eas vti.

43 Verùm non ita erit inter vos: ſed qui-
cunque voluerit fieri magnus inter vos, erit
miniſter veſter.

44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri
primus erit omnium ſeruus.

45 Nam & Filius hominis non venit vt ſibi
miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, & daret ani-
mam ſuam redemptionis pretium pro multis.

Mat.20.29. 46 ¶ Tunc veniunt Hiericho,* eoque egre-
Luc.18.35. diente ab Hiericho, ac diſcipulis eius & turba
multa, filius Timæi Bartimæus cæcus ſedebat
iuxta viam mendicans:

47 Et quum audiſſet ipſum eſſe Ieſum illum
Nazarenum, cœpit clamare, & dicere: Fili Da-
uid Ieſu miſerere mei.

48 Et obiurgabant eum multi, vt ſileret: ille
verò multò magis clamabat, Fili Dauid, miſe-
rere mei.

49 Tunc Ieſus quum ſubſtitiſſet, iuſſit eum
vocari. Vocant igitur cœcum, dicentes ei, Cõ-
fide, ſurge: vocat te.

50 Ipſe verò abiecto pallio ſuo quum ſur-
rexiſſet, venit ad Ieſum.

51 Et reſpondens dixit ei Ieſus, Quid vis
tibi præſtem? Cæcus autem ait ei, Rabboni, vt
viſum

viſum recipiam.

52 Ieſus autem dixit ei, Abi, fides tua te ſer-
uauit. Statim igitur recepit viſum, & ſequeba-
tur Ieſum per viam.

CAP. X.

1 *Chriſtus ingreditur Ieruſalem vectus aſello.* 13
Ficus infructuoſa maledicitur. 15 *Eijciuntur*
templo vendentes & ementes. 23 *Virtus fidei.*
24 *Fides orationis.* 25. *Peccata fratri remit-*
tenda. 27 *Sacerdotes petunt qua authoritate*
Chriſtus faciat quæ facit. 30 *Batiſmus Iohannis*
vnde.

1 QVum* autē appropinquaret Hieroſoly- *mat.* 21. 1.
mis Bethphage & Bethaniæ ad mon- *Luc.* 19. 29.
tem Olearum, miſit duos è diſcipulis
ſuis.

2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt
ex aduerſo, & ſtatim vt ingrediemini in eū, in-
uenietis pullum ligatum, ſupra quē nullus ho-
minum ſedit: ſoluite eum, & adducite,

3 Quod ſi quis vobis dixerit, Cur hoc fa-
citis? dicite Dominū eo opus habere: & eum
huc mittet.

4 Abierunt autem & inuenerunt pullum
ligatum apud oſtium foris in biuio: & ſoluerūt
eum.

5 Tunc quidam eorum qui illic adſtabant,
dixerunt eis, Quid facitis qui ſoluitis pullum?

6 Ipſi verò dixerunt eis prout mandarat Ie-
ſus: & *illi* dimiſerunt eos.

7 * Adduxerunt igitur pullum ad Ieſum, &
iniecerunt ei pallia ſua, ſeditque ſuper eum.

8 Multi verò pallia ſua ſtrauerunt per viam:
alij autem frondes cædebant ex arboribus, &
ſternebant in viam,

9 Et qui præibant, quiq; ſequebantur, clamabant, dicentes, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris noſtri Dauid, quod venit in nomine Domini. hoſanna ô *qui es* in *cælis* altiſſimis.

Mat.21.20. Luc.19.45.

11 * Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Dominus, & in templum, quumque cicumſpexiſſet omnia, & veſpera iam hora eſſet, venit Bethaniam cum duodecim,

Mat.21.19.

12 ¶ * Et poſtero die quum exiſſent Bethania, eſurijt.

13 Quumque procul vidiſſet ficum habentẽ folia, venit *viſurus* videlicet num inueniret aliquid in ea: & quum veniſſet ad eum, nihil inuenit niſi folia: non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc reſpondens Ieſus dixit ficui, Ne ampliùs ex te in ſeculũ quiſquam fructum comedat. Et *hoc* audierunt diſcipuli eius.

15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſſus Ieſus in templum, cœpit eijcere eos qui vendebant & emebant in templo, & mẽſas numulariorum, & cathedras vendẽtium columbas ſubuertit.

16 Nec ſinebat vt quiſquam deportaret vas per templum.

17 Et docebat dicens eis, Nonne ſcriptum eſt * Domum meam, domum precationis vocatum iri ab omnibus Gentibus? * vos autem eã feciſtis ſpeluncam latronum.

Eſa.57.6. Ier.7.9.

18 Et *hoc* audierunt Scribæ & principes ſacerdotum, & quærebant quomodo eum perdicerent, timebãt enim eũ, quia tota turba percellebatur ſuper doctrina ipſius.

19 Quum verò veſpera eſſet, egreſſus eſt Ieſus ex vrbe.

20 ¶ * Et

20 ¶ * Etmane adambulantes ficui, viderunt eam exaruiſſe radicitùs. *Mat.*21.9.
21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, Ecce, ficus ille cui imprecatus es, exaruit.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Habete fidem Dei.
23 Amen enim dico vobis, quicunque dixerit mõti huic Tollitor, & proijcitor in mare, nec hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit futura quæ dixit, erit ei quicquid dixerit. *mat.*7.7.
24 * Propterea dico vobis, quæcunq; precantes petitis, credite vos accepturos: & erunt vobis. *Luc.*11.9.
25 * Et quum adſtiteritis precantes, remittite ſi quid habentis aduerſus aliquem: vt & pater ille veſter qui in cœlis *eſt*, remittat vobis offenſas veſtras. *Mat.*6.14.
26 Nam ſi vos non remiſeritis, nec Pater ille veſter qui in cœlis eſt, remittet offenſas veſtras.
27 ¶ * Tunc veniunt rurſus Hieroſolyma: & quum ipſe ambularet in templo, veniunt ad eum principes Sacerdotum, & Scribæ & ſeniores, *mat.*21 14. *Luc.*10.1.
28 Et dicunt ei, Qua authoritate iſta facis? & quis tibi dedit authoritatem iſtam, vt hæc facias?
29 Ieſus autem reſpondens dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam: Reſpondete igitur mihi, & dicam vobis qua authoritate hæc faciam.
30 Baptiſma Iohannis e cœlo erat, an ex hominibus? reſpondete mihi.
31 Ratiocinabantur autem apud ſe dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non credidiſtis ei?

32 Sed

32 Sed ſi dicamus, Ex hominibus: timemus
populum, omnes enim ſentiebant de Iohanne
eum verè Prophetam fuiſſe.

33 Tunc reſpondentes dicunt Ieſu, Neſci-
mus. Et Ieſus reſpondens dicit eis, Nec ego di-
cam vobis qua authoritate hæc faciam.

CAP. XII.

*3 De vinea. 10. Chriſtus lapis reprobatus à Iudæis.
13 De tributo dando Cæſari. 18 Sadducæi ne-
gantes reſurrectionem. 28 Primum mandatum.
31 Dilectio Dei & proximi præponitur ſacrifi-
ciis 36 Chriſtus filius Dauidis. 38 Cauendum
à Scribis & Pharaſæis. 42 Vidua paupercula.*

Mat. 21. 33. Luc. 2. 9. Eſa. 5. 1. Ier. 2. 21.

1 ET * cœpit eis per parabolas dicere, Vi-
neam plantauit quidam, & circumpo-
ſuit ſepem, & fodit lacum, & ædificauit
turrim, & elocauit eam agricolis: ac peregrè
profectus eſt.

2 Miſitque ſeruum ad agricolas *ſuo* tem-
pore vt ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi verò captum eum cæciderunt, ac re-
miſerunt inanem.

4 Et rurſum miſit ad eos alium ſeruum, *&*
illi huic quoque lapidato caput vulnerarunt, &
remiſerunt dedecoratum

5 Et rurſum alium miſit, & illum trucida-
runt: multoſque alios, hos quidem cædentes, il-
los verò trucidantes.

6 Quum ergò vnum adhuc haberet filium
ſuum dilectum, miſit etiam illum vltimum ad
eos, dicens, Reuerebuntur filium meum.

7 Illi verò agricolæ dixerunt inter ſe, Iſte
eſt hæres: venite, trucidemus eum, & noſtra e-
rit hæreditas.

8 Et

8 Et caput eum trucidarunt, & eiecerunt ex-
tra vineam.
9 Quid ergò faciet Dominus vineæ? Veni-
et,& perdet illos agricolas,& dabit vineam a-
lijs.
10 Ne hanc quidem Scripturam legiſtis:* pſal.118.22.
Quem lapidem, reprobarunt ædificantes, is Eſa.28.18.
factus eſt caput anguli: Mat.21.42.
11 A domino factum eſt illud, & eſt mira- Act.4.11.
bile in oculis noſtris? Rom,9.33.
12 Studebant igitur eum prehendere: ſed 1.pet.2.8.
timuerunt turbam: norant enim eum aduerſus
ipſos illam parabolam dixiſſe: itaque omiſſo
eo abierunt.
13 ¶ * Et miſerunt ad eum quoſdam è Pha- Mat. 21.15.
riſæis,& Hierodianis: vt eum captarent ſer- Luc.20.20.
mone.
14 Illi verò quum veniſſent,dicunt ei: Ma-
giſter, ſcimus te veracem eſſe, neque curare
quenquam,non enim reſpicis in perſonam ho-
minum,ſed in veritate viam Dei doces: Licet
cenſum Cæſari dare, an non? demus, an non
demus?
15 Ipſe vero,quum ſciret eorum hypocri-
ſin,dixit eis, Quid me tentatis, proferte mihi
denarium,vt videam.
16 Illi verò protulerunt. Tunc dicit eis, Cu-
ius eſt imago iſta & inſcriptio? Illi verò dix-
erunt ei, Cæſaris.
17 Et reſpondens Ieſus dixit eis* Reddite Rom,13.7.
quæ *ſunt* Cæſaris,Cæſari: & quæ Dei *ſunt* Deo.
Et admirati ſunt ſuper eo.
18 * Tunc venerunt ad eum Sadducæi, qui Mat.22.25.
dicunt non eſſe reſurrectionem: & interroga- Luc.22.27.
runt eum dicentes,
19 Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis vt ſi Deut.25.5.
eius

eius frater mortuus ſit,ac reliquerit vxorem,&
filios non reliquerit,accipiat ipſius frater vx-
orem eius,& excitet ſemen fratri ſuo.
22 Septem ergo fratres fuerunt: ac primus
accepit vxorem, & moriens non reliquit ſe-
men.
21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus
eſt,& ne ipſe quidem reliquit ſemen: & tertius
itidem.
22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque re-
liquerunt ſemen:vltima omnium mortua eſt
& mulier.
23 In reſurrectione ergo, quum reſurrexe-
rint,cuius eorum erit vxor?nam ſeptem habu-
erunt eam vxorem.
24 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis,Nónne
propterea erratis quòd neſciatis ſcripturas,ne-
que potentiam Dei?
25 Poſtquam enim à mortuis reſurrexerint
neque vxores ducunt, neque nuptum dantur:
ſed ſunt vt Angeli qui in cœlis *ſunt*.
26 De mortuis verò, quòd ſuſcitandi ſunt,
non legiſtis in libro Moſis,quomodo in rubo
Exod. 3.6. loquutus ſit ei Deus,dicens * Ego *ſum* Deus A-
Mat. 22 32. braham,& *D*eus Iſaac,& Deus Iacob?
27 Non eſt Deus mortuorum,ſed Deus vi-
uentium:vos ergo multum erratis.
Mat.22.35. 28 ¶ * Et quum acceſſiſſet quidam è Scri-
bis qui audierat eos diſceptantes,& ſciebat eũ
bene illis reſpondiſſe, interrogauit eum quod
eſſet primum omnium mandatum.
29 Ieſus autem reſpondit ei, Primum om-
nium mandatorum *eſt*,* Audi Iſrael,Dominus
deut.6.4 Deus noſter,Dominus vnus eſt.
30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex
toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex tota
cogi-

cogitatione tua,& ex totis viribus tuis,hoc *eſt*
primum mandatum.
31 Et ſecundum *illi* ſimile,hoc *eſt*,* Diliges Leuit. 19.18.
proximum tuum,vt teipſum:maius iſtis aliud Mat.22,39.
mandatum non eſt. Rom.13 9.
32 Tunc dixit ei Scriba ille,Bene,magiſter, gal.5.14.
in veritate dixiſti,nam vnus eſt Deus,nec alius Iac.2.8
eſt præter eum:
33 Et diligere eum ex toto corde,& ex tota
intelligentia,& ex tota anima,& ex totis viribus,ac diligere proximum vt ſeipſum,plus eſt
quam omnia holocautomata & ſacrificia.
34 Tunc Ieſus quum vidiſſet eum cordatè
reſpondiſſe,dixit ei,Non longè es à regno *Dei*.
Et nemo ampliùs audebat eum interrogare. Mat.22.41.
35 * Et reſpondens Ieſus dicebat, docens Luc.20.41.
in templo,Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum
eſſe filium Dauid?
35 Nam ipſe Dauid dixit per Spiritum ſanctum,* Dixit Dominus Domino meo,ſede ad Pſal.110.1.
dextram meam, vſquedum poſuero inimicos
tuos ſcabellum pedum tuorum.
37 Ipſe ergo Dauid dicit eum Dominum,
vnde igitur filius eius eſt? Et multa turba audiebat eum libenter.
38 * *Ipſe* autem dicebat eis in doctrina ſua,
Cauete à Scribis,qui volunt ſtolati ambulare, Mat.23. 6.
& *amant* ſalutationes in foris, Luc.11.43&
39 Primoſque conſeſſus in conuentibus,& 20.45.
primos accubitus in cœnis.
40 * Qui deuorant domos viduarum,& in Mar.23. 14.
ſpeciem vtuntur longis precibus.iſti auferent Luc.20.47.
grauius iudicium.
41 ¶ * Et quum ſediſſet Ieſus ex aduerſo
gazophylacij,ſpectabat quomodo turba mitteret æs in gazophylacium,multi igitur diuites Luc.21.2.

mittebant multa.
42 Et quum veniſſet quædam vidua pauper
miſit minuta duo, quod eſt quadrans.
43 Tunc *ille* quum aduocaſſet diſcipulos
ſuos, dixit eis: Amē dico vobis, vidua hæc pau-
per plus miſit quàm omnes qui miſerunt in ga-
zophylacium.
44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat
miſerunt: hæc verò è penuria ſua miſit omnia
quæ habebat, totum, *inquam*, victum ſuum.

CAP. XIII.

*2 De deſtructione vrbis Ieroſ. 9 Perſecutiones prop-
ter Euangelium. 10 Euangelium prædicandum
omnibus gentibus. 26 De aduentu Chriſti ad
iudicium. 33 Vigilandum & orandum.*

1 ET * quum egrederetur è templo, dixit
Mat.24.1. ei quidam è diſcipulis eius, Magiſter vi-
Luc.21.5. de quales lapides, & qualia *iſta ſunt* ædi-
ficia.
Luc.19.44. 2 Tunc Ieſus reſpondens dixit ei, Vides iſta
magna ædificia? * non relinquetur lapis ſuper
lapidem, qui non deſtruatur.
3 Et quum ſederet in monte olearum ex
aduerſo templi, interrogarunt eum priuatim
Petrus & Iacobus & Iohannes & Andreas.
4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſi-
gnum *erit* quando futurum eſt vt omnia hæc
finem accipiant.
Epheſ 5.6. 5 Ieſus autem eis reſpondens cœpit dicere,
2.Theſ 2. * Videte ne quis vos ſeducat.
6 Multi enim venient in nomine meo, di-
cens, Ego ſum *Chriſtus*: multóſque ſeducent.
7 Quum autem audietis bella, & rumores
bello-

bellorum ne turbamini: oportet enim *iſta* fieri
at nondum *erat* finis.
8 Surget enim gens in gentem,& regnum
in regnum: eruntque terræ motus ſingulis lo-
cis & erunt fames ac turbæ.
9 Principia *erunt* dolorum *partus* iſta, ſed ca-
uete vos vobiſipſis: tradent enim vos in con-
ſeſſus,& ſynagogas: cædemini,& coram præſi-
dibus ac regibus ſiſtemini mea cauſa, vt *hoc* ſit
teſtimonio aduerſus eos.
10 Et apud omnes gentes oportet primum
prædicari Euangelium.
11 *Quum autem vos traditos duxerint,ne *Mat. 10. 19.*
antè ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis, neq; me *Luc. 12. 11. &*
ditamini: ſed quicquid datum fuerit vobis illo *21. 24.*
momento, id loquimini: non enim eſtis vos qui
loquimini, Sed ſpiritus ſanctus.
12 Tradet autem frater fratrem ad mortem:
& pater filium: & inſurgent liberi aduerſus
parentes, & eos curabunt morte mulctan-
dos.
13 Et eritis exoſi omnibus propter nomen
meum: ſed qui perſeuerauerit ad finem vſque,
is ſeruabitur.
14 *Quum autem videritis abhominationē
illam vaſtatricem, quæ dicta eſt à *Daniele *Mat. 24. 15.*
Propheta, poſitam vbi non oportet,(qui legit, *Luc. 21. 20.*
animaduertat) tunc qui *fuerint* in Iudæa, fugi *Dan. 9. 27.*
ant in montes:
15 Qui vero *fuerit* ſupra domum, ne deſcen-
dat in domum, nec egrediatur vt quicquam ſu-
mat è domo ſua.
16 Et qui fuerit in agro, ne reuertatur retro
vt ſumat pallium ſuum.
17 Væ autem prægnantibus & lactantibus
per illos dies.

18 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyems.
19 Erunt enim die illo *talis* oppreſſio, qua-
lis non fuit a principio rerũ conditarum quas
condidit Deus, vſque ad hoc tempus, nec erit.
20 Et niſi Dominus contraxiſſet dies illos,
Mat.24.23 omnis caro periret, ſed propter electos quos
Luc.218. elegit, contraxit dies illos.
21 * At tum ſi quis vobis dixerit, Ecce hîc
Chriſtus, vel, Ecce illic: ne credite.
22 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudo-
prophetæ, & edent ſigna & miracula ad ſedu-
cendum, ſi fieri poſſit, etiam electos.
23 Vos autem cauete: Ecce, prædixi vobis
omnia.
Ezech.52 7. 24 * Cæterùm per illos dies, poſt oppreſſi-
Eſa.13.10. nem illam, ſol obſcurabitur, nec dabit luna
Ioel.2.10.31. ſplendorem ſuum.
& 3,15 25 Et ſtellæ cœli excident, & poteſtates
quæ in cœlis *ſunt* concutientur.
26 Et tunc videbunt Filium hominis veni-
entem in nubibus cum potentia multa & glo-
ria.
27 *Ipſis* verò tunc mittet Angelos ſuos, &
ſuos electos coget à quatuor ventis, ab extre-
mo terræ vſque ad extremum cæli.
28 A ficu verò diſcite parabolam, Quum
ramus eius iam tener ſit & germinat folia, no-
ſtis propè eſſe æſtatem.
29 Ita & vos, quum hæc videritis fieri, ag-
noſcite propè eſſe, & fores *regnum* Dei.
30 Amen dico vobis, nequaquam præterie-
rit hæc ætas vſquedum facta ſint hæc omnia.
31 Cælum & terra præteribunt, ſermones
autem mei nequaquam præteribunt
32 Sed de die illo ac hora nemo ſcit, ne
Angeli quidem qui in cœlo ſunt; nec ipſe Fi-
lius,

lius,ſed *ſolus* Pater. *Mat.42.13.*

33 Cauete,vigilate & orate:neſcitis enim
quando tempus illud ſit futurum.

34 *Nam filius hominis ita eſt*: Vt quiſpiam
qui peregre abiens relicta domo ſua, daràtque
ſeruis ſuis poteſtate,ac ſuo cuiq; e opere, iani-
tori mandauit,vt vigilaret.

35 Vigilate igitur, (neſcitis enim quando
Dominus domus veniet,veſpere,an media no-
cte,an in gallicinio,an mane,)

36 Ne quum repente venerit, inueniat vos
dormientes.

37 Quæ autem dico vobis,omnibus dico,
Vigilate.

CAP. XIIII.

*1 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum. 3 Mu-
lier vngens caput Chriſti vnguento. 12 Paſcha
præparatio. 22 Inſtitutio Cœnæ 41 Chriſti cap-
tiuitas. 43 Iudas oſculo prodit Chriſtum, 53
Chriſtus coram Caipha. 66, Petri negatio,*

Mat,26.1.
Luc.22.1.

1 ERat * autem paſcha & azyma duobus
poſt diebus: & quærebant principes
Sacerdotum & Scribæ quomodo eum
dolo prehenſum trucidarent.

2 Dicebant autem,Non in feſto,ne tumultus
ſit populi.

3 Quum autem *Ieſus* eſſet Bethaniæ,in do-
mo Simonis leproſi, accumbente eo venerat
mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi li-
quidæ multi pretii: & confracto alabaſtro,ef-
funderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud ſeſe,
& dicebant,Quorſum profuſio iſta vnguenti
facta eſt?

5 Nam poterat hoc vendi ampliùs quàm
trecentis denarijs,& dari pauperibus. Et fre-
bant in eam.
6 Ieſus autem ait,Omitte eam: quid ei mo-
leſtiam exhibetis? bonum opus operata eſt
erga me.
7 Semper enim pauperes habebitis vobiſ-
cum,& quandocunque volueritis poteſtis eis
benefacere:me verò non ſemper habebitis.
8 Hæc quod potuit fecit: occupauit enim
vngere meum corpus ad ſepulturam.
9 Amen dico vobis,vbicunque prædicatum
fuerit Euangelium hoc in toto mundo, etiam
id quod iſta fecerit,dicetur in memoriam ip-
ſius.

Mat.26.14, Luc.22.4.

10* Tunc Iudas Iſcariotes,vnus ex duode-
cim, venit ad principes ſacerdotum vt eum ip-
ſis proderet.
11 Illi verò *eo* audito gauiſi ſunt:& pollici-
ti ſunt ſe pecuniam ei daturos. Quærebat igitur
quomodo oportunè eum proderet.

Mat.26.17, Luc.22.7.

12* Primo autem die Azymorum quando
paſcha mactabatur,dicunt ei diſcipuli ſui,Vbi
vis ut profecti paremus vt edas paſcha?
13 Tunc mittit duos è diſcipulis ſuis,& di-
cit eis,Abite in vrbem & occurret vobis quidã
portans amphoram aquæ,ſequimini eum.
14 Et quocunque introierit, dicite patrifa-
milias,Magiſter dixit, vbi eſt diuerſorium,vbi
paſcha cum diſcipulis meis edam?
15 Tunc ipſe vobis indicabit cœnaculum
magnum ſtratum,paratum:illic parate nobis
paſcha.
16 Abierunt igitur diſcipuli eius,venerunt-
que in ciuitatem, & inuenerunt *omnia* prout
dixerat eis:& parauerunt paſcha,

17 Et

17 Et quum ſerum *dies* eſſet, venit cum duo-
decim.
18 Quumque accubuiſſent, & ederent, ait Mat.26.20.
Ieſus, Amen dico vobis, vnus ex vobis prodet Luc.22 14.
me, qui edit mecum. Ioh.13 21.
19 Ipſi verò cœperunt contriſtari, & ei di-
cere ſigillatim, Num ego? & alius, Num ego?
20 Ipſe autem reſpondens dixit eis, Vnus
ex duodecim, qui *manum* intingit mecum in
catinum, *me prodet*.
21 Filius quidem hominis abit, prout ſcrip-
tum eſt de eo: ſed væ homini illi per quem Fi-
lius hominis proditur: bonum erat homini
illi ſi natus non fuiſſet. Mat.26,22
22 * Et edentibus ipſis, quum accepiſſet Ie- 1.Cor.11.24
ſus panē, & benedixit, fregit: deditque eis, &
ait, Accipite, edite hoc eſt corpus meum.
23 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet
dedit eis: & biberant ex eo omnes
24 Et dixit eis, Hoc eſt ſanguis meus Noui
illius teſtamenti, qui pro multis effunditur.
25 Amen dico vobis, non bibam ampliùs
ex fructu vitis vſque ad diem illum quū ipſum
bibam nouum in regno Dei.
26 Et quum hymnum ceciniſſent, exierunt in
montem olearum.
27 * Tunc dicit eis Ieſus, Omnes offende-
mini in me nocte iſta. Nam ſcriptum eſt, * Per-
cutiam paſtorem, & diſpergentur oues.
28 * Sed poſtquam ſurrexero, præibo vo-
bis in Galilæam. Iohan.16.22
29 Petrus autem dixit ei, Etiamſi omnes of- Zach 13.7.
fendantur, at non ego. Infra.16 7.
30 Tunc dicit ei Ieſus: Amen dico tibi ho-
die nocte iſta priuſquam bis gallus vocem mi-
ſerit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me opor-
tuerit commori tibi, haud quaquam te abne-
gabo. Itidem autem etiam omnes dicebant.
32 * Veniunt igitur in locum cuius nomen
eſt Gethſemane. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Se-
Mat. 26. 20. dete hic vſquedam precatus fuero.
Luc. 22. 19. 33 Et aſſumit Petrum & Iacobum & Io-
hannem ſecum: cæpitque expaueſcere & gra-
uiſſimè angi.
34 Et dixit eis, Vndiquaq triſtis eſt anima
mea vſque ad mortem: manete hic & vigilate.
35 Progreſſuſque paululum, procidit in
terram: & orauit, vt ſi poſſibile eſſet, abiret
ab ipſo hora illa.
36 Dixitque, Abba Pater, omnia poſſibilia
ſunt tibi: transfer à me iſtum poculum, verùm
non quid ego velim, ſed quid tu.
37 Tunc venit & inuenit eos dormientes:
dicitque Petro, Simon dormis? non potuiſti
vnam horam vigilare?
38 Vigilate & precamini, ne introeatis in
tentationem, ſpiritus quidem promptus *eſt*, ſed
caro infirma.
39 Et quum rurſus abiiſſet. precatus eſt, &
eundem ſermonem dixit.
40 Et reuerſus inuenit eos rurſum dormi-
entes, (erant enim oculi eorum grauati) neque
ſciebant quid ei reſponderent.
41 Et venit tertio: dicitque eis, Domine
quod ſupereſt. & requieſcite: ſufficit, venit ho-
ra: Ecce, traditur Filius hominis in manus pec-
catorum.
42 Surgite eamus, ecce, qui prodit me ap-
Mat. 26. 47. propinquauit.
Luc. 22. 47. 43 * Et ſtatim, adhuc eo loquente, adeſt
Iohan. 28. 2. Iudas qui erat vnus ex duodecim: & cum eo
turba

ba multa cum gladiis & fuſtibus, à principibus
ſacerdotum & Scribis & ſenioribus.
44 Dederat autem eis iſte qui eum prodebat,
commune ſignum, dicens, Quemcunque oſcu-
latus fuero, is eſt: comprehendite eum & abdu-
cite tutò.
45 Quum igitur veniſſet, ſtatim accedit ad
eum, dicitque ei, Rabbi, Rabbi, ac deoſculatus
eſt eum.
46 Illi verò iniecerunt in eum manus, & ce-
perunt eum.
47 Quidam autem adſtantium exerto gla-
dio percuſſit ſeruum Pontificis maximi, & ab-
ſtulit eius auriculam.
48 Et reſpondens Ieſus, dixit eis, Vt aduer-
ſus latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus ad
comprehendendum me.
49 Quotidie eram apud vos in templo do-
cens, nec cepiſtis me. Sed *oportet* vt impleantur
Scripuræ.
50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.
51 ¶ Quidem autem iuuenis ſequebatur
eum, amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: &
prehenderunt eum iuuenes.
52 Ipſe verò derelicta ſindone, nudus ef-
fugit ab illis.
53 * Tunc abduxerunt Ieſum ad Pontificē *Mat.26.57.*
maximum: & conuenerunt cum eo omnes *Luck.22.54.*
principes ſacerdotum, & ſeniores & Scribæ, *Ioan.18.24.*
54 Petrus autem procul ſequutus eſt eum
intrò vſque in aulam pontificis maximi: & e-
rat conſidens cum miniſtris, & calefaiens *ſe ſe*
ad ignem.
55 * Principes autē ſacerdotū & totus con- *Mat.26.59.*
ſeſſus quærebant teſtimonium aduerſus Ieſum
vt eum morte mulctarent: nec inueniebant.
56 Nam

56 Nam multi falſum teſtimonium dicebant aduerſus eum: ſed non erant paria ipſorum teſtimonia.

57 Tunc quidem ſurrexerunt, & falſa teſtati ſunt aduerſus eum, dicentes,

Iohan.2.19 58 Nos audiuimus eum, dicentem, * Ego deſtruam templum hoc quod eſt manibus factum, & triduo aliud abſque manibus factum ædificabo.

59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium eorum.

60 Tum Pontifex maximus quum aſſurrexiſſet in medium, interrogauit Ieſum, dicens, Non reſpondes quicquam? quid *illud eſt quod* iſti aduerſum te teſtificantur?

61 Ipſe verò ſilebat, & nihil reſpondet. Rurſum Pontifex maximus eum interrogauit, & dixit ei: Tú*ne* es ille Chriſtus Filius *Dei* benedicti?

Mat.14.30. 62 Ieſus autem dixit, Ego ſum:* & videbitis Filium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cœli,

63 Pontifex maximus verò diruptis veſtibus ſuis dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſtibus?

64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Ille verò omnes contra eum iudicàrunt, ipſum teneri mortis pœna.

65 Et cœperunt quidam conſpuere in eum: & obtegere faciem eius, & colaphos ei infligere, & dicere ei, Vaticinare, miniſtri vero bacillorum ictibus eum cædebant.

Mat.26.69 66 ¶ * Quum verò Petrus eſſet in aula in-
Luc.22.55 ferius, venit quædam ex ancillis Pontificis maximi:

Ioan.15.28 67 Et viſo Petro qui *ſe* calefaciebat, intuita

in

in eum, dixit, & tu cum Nazareno Ieſu eras.

68 Ipſe verò negauit dicens, Non noui, neque ſcio quid tu dicas: Et exiuit extrà in veſtibulum & gallus vocem miſit.

69 * Tunc ancilla quum rurſus vidiſſet eum, cœpit dicere iis qui adſtabant, hic eſt *vnus* ex ipſis. Mat. 27. 71 luc. 22. 0

70 Ipſe verò rurſum negauit. Et rurſus paulò pòſt qui adſtabant dixerunt Petro, Verè ex ipſis es: etenim Galilæus es, & loquutio tua ſimilis eſt. iohan. 18. 25

71 Ipſe autem cœpit execrari & iurare *dicens*, Non noui hominem iſtum quem dicitis,

72 * Tunc ſecundò gallus vocem miſit, & recordatus eſt Petrus verborum quæ dixerat ei Ieſus, Priuſquam gallus vocē bis miſerit, ter me abnegabis. Et quum ſe proripuiſſet, fleuit. Mar. 27. 57 iohan. 13. 38.

CAP. XV.

1 *De his quæ Chriſtus ſub Pilato præſide paſſus eſt.* 11. *Barabbas Chriſto præfertur.* 15. *Chriſtus traditur à Pilato vt crucifigatur.* 17. *Spinis coronatur.* 19. *Conſpuitur & irridetur* 22. *Simon Cyrenæus portat crucem Chriſti* 27. *Chriſtus crucifigitur inter duos latrones.* 29 *Conuitiis afficitur.* 37. *Expirat.* 43. *Ioſeph ſepelit Chriſtum.*

1 STatim * autem diluculo, conſilio inito, ſummi Sacerdotes cum ſenioribus & Scribis ac toto conſeſſu, vinctum Ieſum abduxerunt, tradideruntque Pilato. Mat 27. 1. luc. 22 66.

2 Tunc interrogauit eum Pilatus, Tùne es ille Rex Iudæorum? Ipſe verò reſpondens dixit ei, Tu dicis. ioan. 18. 20.

3 Et multùm accuſabant eum principes Sacerdo-

Sacerdotum.

Mat.27.12. Luc.23.3. Ioh.18.33.

4 * Pilatus autem rurſus interrogauit eum,
dicens, Non reſpondes quicquam? ecce, quàm
multa aduerſus te teſtificantur.
5 Ieſus autem nihil ampliùs reſpondit, a-
deò vt miraretur Pilatus.
6 In feſto autem dimittebat eis vnum ex
vinctis quemcunque poſtulaſſent:
7 Erat verò quidam qui dicebatur Barab-
bas, vinctus cum ſeditionis ſociis, qui cædem
per ſeditionem fecerant.
8 Et vociferans turba cœpit petere *vt face-
ret* prout ſemper ipſis fecerat.
9 Pilatus autem reſpondit eis dicens, Vultis
dimittam vobis regem illum Iudæorum?
10 (Nouerat enim eum per inuidiam tradi-
tum fuiſſe à Principibus ſacerdotum.)
11 Principes verò ſacerdotum concitarunt
turbam vt potiùs Barabbam ipſis dimitteret.
12 Tunc Pilatus reſpondens, rurſum dixit
eis, Quid ergo vultis faciam iſto quem dicitis
regem Iudæorum;
13 Ipſi verò rurſum clamauerunt, Cruci-
fige eum.
14 Pilatus autem dicebat eis, Nam quid
mali fecit? Illi autem ampliùs clamauerunt,
Crucifige eum.
15 Pilatus autem volens turbæ ſatisfacere,
dimiſit eis Barabban, & Ieſum flagellatum tra-
didit, vt crucifigeretur.
16 ¶ Milites verò abduxerunt eum intra
aulam, id eſt prætorium, & conuocarunt totá
cohortem.
17 Et induerunt eum purpura, & circumpo-
ſuerunt ei contextam coronam ſpineam,
18 Et cœperunt eum ſalutare, *dicentes*, Aue
Rex

Rex Iudæorum.
19 Et verberabant eius caput calamo , &
inſpuebant in eum, ac ſummiſſis gentibus ado-
rabant eum.
20 Quum autem illuſiſſent ei, exuerunt e-
um purpura,& induerunt eum veſtimentis ip-
ſius : eduxerúntque vt cruſigerent eum.
21 ¶ * Præterea angariarunt prætereuntẽ *Mat.27.32.*
quendam Simonem Cyrenæum (venientem *Luc.23.26.*
rure, patrem Alexandri & Ruſi) vt portaret
crucem eius.
22 * Duxeruntq; eum in locum Golgatha, *Mat.27.33.*
quod eſt ſi interpretetis, Caluariæ locus. *Luc.23.33.*
23 Et dederunt ei bibendum myrratum vi- *Iohan.19.23*
num: ipſe verò non ſumpſit.
24 * Quumque crucifixiſſent eum,partiti *Mat 7.35.*
ſunt veſtimenta eius,iacta ſorte ſuper ea, quis *Luc.23.3*
quid tolleret. *Iohan.19.23*
25 Erat autem hora tertia quando cruci-
fixerunt eum.
26 Eratque inſcriptio criminis ipſius in-
ſcripta *his verbis* , REX ILLE IVDEO-
RVM.
27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latro-
nes: vnum ad dextram, & alterum ad eius ſi-
niſtram.
28 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit, * Et *Eſa.53.12.*
cum ſcelerati s numeratus eſt.
29 Et qui præteribant,conuitiabantur ei
mouentes capita ſua,ac dicentes, vah, * *tu qui*
deſtruis templum,& triduò ædificas,
30 Serua teipſum,& deſcende è cruce.
31 Similiter autem & principes Sacerdotũ
illudentes,dicebant alij ad alios, cum Scribis ,
Alios ſeruauit,ſeipſum ſeruare non poteſt.
32 Chriſtus ille Rex Iſraël deſcendat nunc

è cruce, vt videamus & credamus, & qui cruci-
fixi erant cum eo, probris afficiebant eum.
33 Quum verò aduenisſet hora ſexta, tene-
bræ factæ ſunt ſuper totam regionem vſque
ad horam nonam.
34 Et hora nona clamauit Ieſus voce mag-
Pſal. 22. 1. na, dicés, *Eloi eloi, lamma ſabachthani? quod
mat. 27. 46. eſt, ſiquis interpreterit, Deus mi, Deus mi, cur
me deſeruiſti?
35 Et quidam adſtantium quum audiſſent,
dicebant. Ecce, Eliam vocat.
Pſal. 69. 22. 36 Cucurrit autem quidam, & impleta ſpō-
gia aceto, & circumpoſita calamo, dedit ei
potum, dicens, Sinite. videamus an veniat Eli-
as ad detrahendum eum.
37 Ieſus autem emiſſa voce magna, expira-
uit.
38 Et aulæum templi fiſſum eſt in duas par-
tes, à ſummo vſque ad imum.
39 Quum vidiſſet autem Centurio qui ad-
ſtabat ipſi ex aduerſo, eum ita emiſſo clamore
expiraſſe, dixit, Verè homo iſte Filius erat
Dei.
40 Erant autem iam mulieres procul ſpe-
ctantes, inter quas erat Maria Magdelene, &
Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salamene
41 Quæ etiam quum eſſet in Galilæa, *ſe-
Luc. 8. 2. quutæ fuerant eum, & miniſtrauerant ei: aliæ-
que multæ quæ ſimul cum eo aſcenderant Hi-
eroſolima.
Mat 27. 57. 42 * Quum autem ſerum diei iam eſſet, (quo-
Luc. 23. 50. niam erat paraſceue, hoc eſt, ante ſabba-
Iohan. 19. 38. thum,)
43 Veniens Ioſeph *ortus* ex Arimathæa,
honeſtus ſenator, qui & ipſe expectabat reg-
num Dei, fidenti animo introiit ad Pilatum,
&

& petiit corpus Ieſu.

44 Pilatus autem miratus eſt ſi iam mortuus eſſet: & aduocato Centurione, interrogauit eum an iamdudum mortuus fuiſſet.

45 Et *re* cognita ex Centurione, donauit corpus ipſi Ioſeph.

46 Is autem emit ſindonem, & detractum eum inuoluit ſindone: depoſuitque in monumento quod erat exciſum à petra: & aduoluit ſaxum ad oſtium monumenti.

47 Maria Magdalene verò & Maria Ioſe *mater*, ſpectabant vbi poneretur.

CAP. XVI.

1 *De Christi reſurrectione.* 9 *Christus apparet Mariæ Magdalenæ, & aliis.* 15 *Mittit Apostolo ad prædicandum.* 19 *Aſcenſio Christi.*

1 ET * quum exactum eſſet Sabbathum,
Maria Magdalene & Maria Iacobi *ma-*
ter, & Salmone emerunt aromata, vt ve- *Luc* 24.1.
nientes vngerent eum. *Iohan.* 20.1.
2 Itaque valdè manè primo die hebdoma-
dis veniunt ad monumentum exorto ſole.
3 Dicebántque inter ſeſe, Quis deuoluet
nobis lapidem ab oſtio monumenti?
4 Et intuitæ, conſpiciunt lapidem eſſe de-
uolutum; nam erat magnus valdè.
5 * Ingreſſæ igitur in monumentum, vide-
runt iuuenem ſedentem ad dextram, amictum *Mat.* 28.1.
ſtola candida, & expauerunt. *Iohan.* 20.12.
6 Ipſe verò dixit eis, Ne expaueſcite: Ieſum
illum quæritis Nazerenũ qui fuit crucifixus, re-
ſurrexit, nõ eſt hic, ecce locus vbi poſuerát eũ.
7 Sed abite, dicite diſcipulis eius & Petro,
ipſum præire vobis in Galilæam: illic eum vi- *Supr.* 14.28
debitis: * prout dixit vobis. *Mat.* 26, 32

8 Tunc

8 Tunc abeuntes citò, fugerunt à monu-
mẽto, tenebat enim eas tremor & ſtupor, ne-
que cuiquam dicebant: timebant enim.

9 Quum autem reſurrexit Ieſus manè, pri-
mo die hebdomadis * apparuit primum *Mariæ*
Iohan.20.26. *Magdalenæ* *ex qua eiecerat ſeptem dæmonia.
Luc.8.2. 10 Illa profecta anunciauit ijs qui cum
ipſa fuerant, lugentibus ac flentibus.

11 Illi verò quum audiſſent eum viuere, &
conſpectum fuiſſe ab ea, non crediderunt.

Luc.14.13. 12 ¶ Poſtea autem *duobus ex ipſis ambu-
lantibus apparuit alia forma, quum rus pro-
ficiſcerentur.

13 Et illi abierunt & annuntiauerunt reli-
quis: *qui* ne illis quidem crediderunt.

Luc.24.36. 14 * Poſtremò, vnà ſedẽtibus ipſis vndecim
Iohan.20.19. exhibuit ſeſe, & exprobrauit incredulitatem
eorum & cordis duritiem: quòd iis qui ipſum
conſpexerant excitatum, non crediſſent.

Mat.28.19. 15 Et dixit eis, *profecti in mundum vniuer-
ſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

Iohan.19.48. 16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſer-
uabitur: *qui verò non crediderit, condemna-
bitur.

17 Signa autem eos qui crediderint, hæc
Act.16.18. ſubſequentur, * Per nomen meum dæmonia
Act.2.4.& 10.46. eiicient, * linguis loquentur nouis.

Act.28.5. 18 * Serpentes tollent, & ſi quid lethale bi-
Act.28.1. berint, nequaquam nocebit eis. * ægrotis ma-
Luc.24.51 nus imponent, & bene habebunt.

19 ¶ * Dominus igitur poſtquam loquutus
fuiſſet eis, ſurſum receptus eſt in cœlum, &
Ebr.2.4. ſedit ad dextram *Dei*.

20 Illi verò egreſſi prædicarunt vbiq; *Do-
mino vnà operante, & ſermonem confirman-
te per ſigna ſubſequentia.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAP. I.

1 Præfatur Lucas. 5 Zacharias, & Elizabet 15 Iohannes: qualis futurus. 20. Zacharias incredulus, mutus efficitur. 26 Angelus ſalutat Mariam, & annuntiat Chriſti natiuitatem. 39 Maria viſitat Elizabet. 46. Canticum Mariæ 68. Canticum Zachariæ nuntians Chriſtum promiſſum veniſſe. 76 Iohannis officium.

1 QVONIAM multi aggreſſi ſūt
componere narrationem earum rerum, quarum plena fides nobis facta eſt,
2 Prout tradiderunt nobis
qui a principio ſpectatores ipſi & miniſtri fuerunt ſermonis.
3 Viſum eſt etiam mihi omnia altè *repetita*,
penitùs conſequuto ordine, *de eis* ad te ſcribere, præſtantiſſime Theophile:
4 Vt agnoſcas earum rerum veritatem quas
auditione accepiſti.
5 FVit diebus Herodis illius regis Iudææ,
Sacerdos quidā nomine Zacharias, * ex 1.par.24
vice Abia: vxor veró ipſius *erat* ex filiabus Aaron, & nomen eius Elizabet.

6 Erant autem iuſti ambo in conſpectu Dei
incedentes in omnibus mandatis & conſtituti-
onibus Domini inculpatè,
7 Nec erat ipſis proles, eòquòd eſſet Eliza-
bet ſterilis, & ambo prouecti iam eſſent ætate,
8 Factum eſt autem quũ is ſacerdotio fun-
geretur in ordine vicis ſuæ ante Deum.
9 Secundum ritum functionis ſacerdotalis,
ſortitus eſt *munus* ſuffitus faciendi, poſtquam
ingreſſus eſſet in templum Domini.
10 * Et tota multitudo populi foris preca-
batur tempore ſuffitus.
Exod. 30.7. 11 Viſus autem eſt ei Angelus Domini ſtãs
Leuit. 16 17. ad dextram altaris ſuffitus.
12 Et Zacharias *eo* viſo turbatus eſt, & ti-
mor incidit in eum.
13 Dixit autem ei Angelus, Ne time Za-
charia, nam exaudita eſt deprecatio tua: vxorq;
tua Elizabet gignet tibi filiũ, & vocabis nomẽ
eius Iohannem.
14 Et erit tibi gaudio & exultationi, multi-
que ſuper eius natiuitate gaudebunt.
15 Erit enim magnus in conſpectu Domini,
& vinum ſiceramque non bibet: & Spiritu
ſancto implebitur etiam ab vtero matris ſuæ,
Mal. 3.5. 16 * Multoſque filiorum Iſrael conuertet ad
Mat. 11.14. Dominum Deum ipſorum:
17 Nam ipſe præcedit in conſpectu eius cũ
ſpiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda pa-
trum in filios, & rebelles ad prudentiam iuſto-
rum: vt paret Domino populum inſtructum.
18 Tunc dixit Zacharias Angelo, Quo *ar-
gumento* iſtud noſcam? ego enim ſum ſenex, &
vxor mea prouecta eſt ætate.
19 Et reſpondens Angelus dixit ei, Ego ſum
Gabriel qui adſto in conſpectu Dei, miſſuſque
ſum

ſum vt te alloquar, & hæc tibi læta nuntiem.
20 Et ecce, ſilebis, nec loqui poteris *ad eum*
vſque diem quo hæc fiant, eò quòd non credi-
diſti ſermonibus meis, qui implebuntur tem-
pore ſuo.
21 Erat autem populus expectans Zachari-
am: & mirabantur quòd is tardaret in templo
22 *Ille* verò egreſſus non poterat eis loqui:
& cognouerunt eum viſionem vidiſſe in tẽplo:
Nam ipſe innuebat eis: permanſitque mutus.
23 Et factum eſt, vt impleti ſunt dies mini-
ſterij ipſius, abiit domum ſuam.
24 Poſt illos autem dies concepit Elizabet
vxor eius: & occultauit ſe menſibus quinque,
dicens.
25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus
quibus *me* intuitus eſt, *vt* auferret probrum il-
lud meum inter homines,
26 ¶ Menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus
Gabriel à *Deo* in vrbem Galileæ cui nomen
Nazareth. *Mat. 1.18*
27 * Ad virginem deſponſam viro cui no-
men erat Ioſeph, ex domo Dauid: nomen au-
tem virginis *erat* Maria.
28 Ingreſſus igitur Angelus ad eam, dixit,
Aue gratis dilecta: Dominus tecum *eſt*, bene-
dicta tu inter mulieres
29 Illa verò quum *eum* vidiſſet, perturbata
eſt ſuper eius ſermone: & cogitabat qualis eſ-
ſet ſalutatio iſta.
30 Tunc dixit ei Angelus, Ne time Maria:
es enim in gratia apud *Deum*:
31 * Et ecce concipies in vtero, & paries
filium: & vocabis nomen eius Ieſum. *Eſa.7.14.*
32 Hic erit magnus, & Filius altiſſimi vo- *Infr,2.21.*
cabitur: dabitque ei Dominus Deum ſedem *Mat.1.21.*

Dã.7.14.27. Dauid patris ipſius.
mich.4.7. 33 * Regnabitque ſuper domum Iacob in
æternum,& regni eius non erit finis.
34 Dixit autem *M*aria ad Angelum, Quo-
modo erit iſtud:quandoquidem virum nō no-
ui?
35 Et reſpondens Angelus dixit ei,Spiritus
ſanctus ſuperueniet in te,& virtus Altiſſimi in-
umbrabit te : propterea *id* etiam quod naſce-
tur ex te ſanctum,vocabitur Filius Dei.
36 Et ecce,Elizabet cognata tua,& ipſa cō-
cepit filium in ſenectute ſua:& hic menſis eſt
ſextus ipſi quæ vocabatur ſterilis:
37 Quia apud Deum non erit impoſſibile
vllum verbum.
38 *D*ixit autem Maria, Ecce ancilla Domi-
ni,fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et abiit
ab ea Angelus.
39 ¶ Conſurgens verò Maria per eos dies
profecta eſt in montanam *regionem* cum feſti-
natione, in vrbem Iuda:
40 Et ingreſſa eſt domum Zachariæ, & ſa-
lutauit Elizabet.
41 *E*t factum eſt vt audiuit Elizabet ſalutatio-
nem Mariæ,ſaliit fœtus in vtero eius:& reple-
ta eſt Spiritu ſancto Elizabet.
42 Exclamauitq; voce magna,& dixit, Be-
nedicta tu inter mulieres,quia benedictus fru-
ctus vteri tui.
43 Et vnde hoc mihi,vt veniat mater Do-
mini mei ad me?
44 *E*cce enim vt peruenit vox ſalutatio-
nis tuæ in auribus meis ſubſiliit fœtus exultās
in vtero meo.
45 Et beata eſt quæ credidit:nam perfici-
entur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.

46 Tunc

46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea
Dominum,
47 Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſer-
uatore meo.
48 Qui reſpexit humilem ancillam ſuam,
ecce, enim, ex hoc *tempore* beatam me prædi-
cabunt omnes ætates:
49 Quia magnificè mecum egit potens ille,
cuius ſanctum *eſt* nomen.
50 Et cuius miſericordia in omnes ætates
parata eſt timentibus ipſum.
51 Forte facinus fecit brachio ſuo: * diſ-
ſipauit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. *Eſa.51.9.*
52 Detraxit potentes è thronis, & extulit P*ſal.33.10.*
humiles. *Eſa.29.15.*
53 * Famelicos impleuit bonis, & diuites a- *1.Reg.2.6.*
blegauit inanes. *pſal.34.11.*
54 * Suſcepit Iſraël puerulum ſuum, vt me- *Eſa.30.18.&*
mor eſſet miſericordiæ. *41.8.& 54.5.*
55 (* Prout loquutus eſt patribus noſtris, *Ier.31.3.20.*
nimirum Abrahamo, & ſemini eius) in æternum *Gen.17.19,*
56 Manſit autē Maria cum illa quaſi men- *& 22.15.*
ſes tres: & *poſtea* reuerti t domum ſuam. *pſal.132,11.*
37 ¶ Elizabetæ verò impletum eſt tempus
pariendi & peperit filium.
38 Et audierunt accolæ & cognati eius, Do-
minum magnifica miſericordia ſua vſum eſſe *Suprà.14*
erga eam. & ei gratulabantur.
56 Et factum eſt, die octauo venerunt vt
circumciderent puerulum, & vocabant eum ex
nomine patris ipſius Zachariam.
60 Sed reſpondens mater eius, ait, Nequa-
quam, ſed vocabitur Iohannes.
61 Et dixerunt ad eam, Nemo eſt in cogna-
tione tua qui vocetur iſto nomine.
62 Innuebant autem patri eius quid vellet

eum vocari.

63 Iſque poſtulata tabella ſcripſit, dicens,

Infr.2.30. *Iohannes eſt nome eius. Et mirati ſunt omnes

64 Apertum eſt autem os eius illicò, & lin-

gua eius. et loquebatur benedicens Deo.

65 Ortus eſt igitur timor omnibus accolis

eorum et in tota montana regione Iudeæ di-

uulgata ſunt omnia verba iſta.

66 Et omnes qui audierunt, reſponderunt

et incorde ſuo dicentes, Quiſnam puerulus hic

erit? Manus autem Domini erat cum eo.

67 Et Zacharias pater eius repletus eſt Spi-

Infr.2.30. ritu ſancto: prophetauitque, dicens,

mat.1.22. 68 * Benedictus Dominus Deus Iſrael, quòd

pſal.132.17 inuiſeret et redemerit populum ſuum

pſal.132.18. 69 * Et erexit cornu ſalutis nobis in domo

Ier.23.6.& Dauid pueri ſui.

30.10. 70 * Prout loquutus eſt per os ſanctorum

qui à ſeculo fuerunt Prophetarum ſuorum.

71 *Fore vt nos* leuaret ex inimicis noſtris,

Gen.22.16. et è manu omnium qui oderunt nos,

Ier.31.33. 72 Vt vteretur miſericordia erga patres

Heb.6.13.17. noſtros, ac memor eſſet fœderis ſui ſancti.

73 Et * iureiurandi quod iurauit Abraha-

1.pet.1.15. mo patri noſtro, *nimirum ſe* daturum nobis:

74 Vt ſine metu, e manu inimicorum noſtro-

rum liberati ſeruiamus ipſi,

75 * Cum ſanctitate et iuſtitia in ipſius

conſpectu, cunctis diebus vitæ noſtræ.

76 Tu verò puerule, Propheta altiſſimi vo-

caberis: præibis enim ante faciem *Domini*, vt

pares vias eius.

77 Et des cognitionem ſalutis populo e-

Supr.17. ius, per remiſſionem peccatorem ipſorum:

Zach.3.9.& 78 Propter viſcera miſericordiæ Dei noſtri

4.12. quibus inuiſit nos * is qui prodit ex alto:

malac.4.2. 79 Vt

79 Vt appareat iis qui in tenebris & vmbra
mortis poſiti ſunt ad dirigendos pedes noſtros
in viam pacis:

80 Ipſe autem puerulus creſcebat & corro-
borabatur Spiritu: fuitq; in deſertis ad eum
vſque diem quo ſe oſtenderet apud Iſraelem.

CAP. II.

*1 Cenſetur tota terra à Cæſare Auguſto. 7 Naſci-
tur Chriſtus. 13 Canticum Angelorum. 21 Chri-
ſtus circumciditur. 22. Puerpuræ Mariæ pur-
gatio. 28 Simeon ſuſcipit Chriſtum. 29. Canticum
Simeonis. 36 Anna Propheteſſa. 40. Puer Chri-
ſtus. 46. Ieſus cum doctoribus diſputat.*

1 FActum eſt autem diebus illis, venit edi-
ctum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur
totus orbis.

2 (Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide
Syriæ Cyrenio.)

3 Ibant igitur omnes vt deſcriberentur in
ſuam quiſque vrbem.

4 Aſcendit autem etiam Ioſeph à Galilæa, *Iohan. 7. 42.*
ex vrbe Nazareth, in Iudæam,* in vrbem *Da-*
uid quæ vocatur Bethleem (propterea quòd
eſſet ex domo & familia Dauid,)

5 Vt deſcriberetur cum Maria deſponſa ſibi
vxore, quæ erat prægnans.

6 Factum eſt autem quum eſſent illic, com-
pleti ſunt dies quibus ipſa pareret.

7 Peperit igitur filium ſuum primogenitum,
& faſciis eum inuoluit, reclinauitq; eum in præ-
ſepio: eò quòd non erat eis locus in diuerſorio.

8 ¶ Erant autem paſtores in eadem regio-
ne excubantes & agentes vigilias noctis ſuper
gregem ſuam.

9 Et ecce Angelus Domini ſuperuenit ipſis,
& gloria Domini circumfulſit eos: & timuerunt
timore magno.
10 Tunc dixit eis Angelus, Ne timete: ecce
enim euangelizo vobis gaudiũ magnum, quod
erit toti populo:
11 *Nempe* natum eſſe vobis hodie Seruato-
rem (qui eſt Chriſtus Dominus) in vrbe Dauid
12 Hoc autem vobis ſignum *erit*, Inuenietis
infantem faſcijs inuolutam, iacentem in præ-
ſepi.
13 Et repentè adfuit cum Angelo multitu-
do exercituum cœleſtium, laudantium Domi-
num & dicentium,
14 Gloria in *cœlis* altiſſimis Deo, & in terra
pax, in homines beneuolentia.
15 Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis An-
geli in cœlum, tũc paſtores illi dixerunt alij ad
alios, Eamus ſanè Bethleem vſque, & videa-
mus factum iſtud quod Dominus notum fecit
nobis.
16 Venerunt igitur feſtinantes, & inuene-
runt Mariam & Ioſeph, & infantem iacentem
in præſepi.
17 *Eo* autem viſo, diuulgarunt id quod di-
ctum fuerat ipſis de puerulo illo.
18 Et omnes qui audierunt, mirati ſunt ea
quæ ipſis dicta fuerant à paſtoribus.
19 Maria verò iſta omnia conſeruabat, cõ-
ferens *ea* in corde ſuo.
20 Reuerſi ſunt autem paſtores, glorifican-
Gen.17.18. tes & laudantes Deum ſuper omnibus quæ au-
Leuit.12.3. dierant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.
Supr.1.31. 21 * Et quum aduenisset dies octauus vt
Mat.1.21. circumciderent puerulum, * vocatum eſt no-
Ioh.7.22. men eius Ieſus, quod vocatũ fuerat ab Ange-
lo

lo priuſquam ipſe in vtero conciperetur.
22 Et quum impleti fuiſſent dies purgatio- *Leuit.* 12.6.
nis Mariæ * ſecundū legem Moſis, adduxerunt
eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino. *Exod.* 13.2.
23 (Prout ſcriptū eſt in lege Domini, * Om- *Num.* 8.6.
nis maſculus primogenitus, ſanctus Domino
erit.) *Leuit.* 12.6.
24 Et vt darent oblationem, * ſecundum *id*
quod dictum eſt in Lege Domini, par turturū,
aut duos pullos columbarum.
25 ¶ Et ecce quidam erat in Hieruſalem,
cui nomen Simeon: *eratque* homo iſte iuſtus ac
religioſus, expectans conſolationem Iſrael: &
Spiritus ſanctus erat ſuper eum.
26 Fueratq; ipſi diuinitùs nuntiatum à Spi-
ritu ſancto, *ipſum* non viſurum mortem, priuſ-
quam vidiſſet Chriſtum illum Domini.
27 Is igitur venit impulſore Spiritu in tem-
plum, & quum introducerent puerulum Ieſum
parentes, vt eius cauſa facerent quod ex Lege
conſueuerant.
28 Tunc ipſe accepit eum in vlnas ſuas, &
benedixit Deo, ac dixit,
29 Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſe-
cundum verbum tuum, in pace:
30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam,
31 Quam paraſti in oculis omnium popu
lorum:
32 Lumen patefaciendum Gentibus, &
gloriam populi tui Iſrael.
33 Ioſeph autem & mater eius mirabantur
ſuper eis quæ dicebantur de eo.
34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Ma-
riæ matri eius, * Ecce poſitus eſt iſte in caſum
& reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſig- *Eſa.* 8.32.
num cui contradicatur. *Rom.* 9.32.

35 (Quin *Ier.* 2.8.

35 (Quin & tuam ipſius animam traiiciet
gladius) vt detegantur ex multis cordibus cogi-
tationes.

36 * Erat etiam *quædam* Anna prophetiſſa
filia Phanuel, ex tribu Aſer: hæc proceſſerat in
multam ætatem, poſtquam vixiſſet cum viro
annis ſeptem à virginitate ſua.

37 Et *quum eſſet* vidua, quaſi annorum octo-
ginta quatuor, non abſcedebat à templo, ieiu-
niis ac deprecationibus ſeruiẽs *deo* nocte ac die.

38 Hæc igitur eo ipſo momento quum ſu-
perueniſſet, viciſſim confitebatur Domino, &
loquebatur de eo omnibus qui expectabant re-
demptionem in Hieruſalem.

39 At *illi* vt perfecerunt omnia ſecundum
Legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in
vrbem ſuam Nazareth,

40 Puerulus autem creſcebat, & corrobora-
batur Spiritu, implebaturq; ſapientia, & Dei
gratia ipſi inerat.

41 ¶ Ibant verò parentes eius, quotannis
Deut.26,1. Hieroſolymam * in die feſto Paſchæ.

42 Quum igitur factus eſſet annorum du-
odecim, aſcenderunt ipſi Hyeroſolymam, ſecun-
dum ritum diei illius feſti.

43 Peractiſque *eius* diebus, quum reuerte-
rentur illi, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem:
quod neſciuit Ioſeph nec mater eius.

44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comi-
tatu, ierunt viam *vnius* diei. & requirebant eũ
inter cognatos & inter notos.

45 Et quum eum non inueniſſent, reuerſi
ſunt in Hieruſalem, quærentes eum.

46 Et factum eſt triduò pòſt inuenerunt eum
in templo, ſedentem in medio doctorum, & au-
dientem eos, & eos interrogantem.

47 Ob-

47 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum
audiebant,ſuper intelligentia & reſponſis eius.
48 Et eo viſo fuerunt attoniti,& dixit ei ma-
ter eius,Fili,cur ita feciſti nobis? ecce, pater
tuus & ego anxii quærebamus te.
49 Tunc dixit ad eos,Quid eſt quòd quæ-
rebatis me?an neſciebatis quod in iis quæ Pa-
tris mei ſunt,oportet me eſſe?
50 At ipſi non intellexerunt verba quæ ip-
ſis loquutus erat.
51 Deſcendit autem cum eis,venitque Na-
zareth:& erat eis ſubiectus.Et mater eius con-
ſeruabat omnia hæc in corde ſuo.
52 Ieſus autem proficiebat ſapientia & ſta-
tura ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III

*4 Iohannes hortatur ad reſipiſcentiam. 15 Teſtimo-
monium ipſius de Chriſto. 20 Herodes illum in
carcerem includit. 21 Chriſtus baptizatur. 23
Catalogus maiorum Chriſti.*

1 ANno vero decimoquinto Imperii Ti-
berii Cæſaris,Pontio Pilato præſide
Iudeæ,& Tetrarcha Galileæ Herode,
Philippo autem ipſius fratre tetrarcha Itureæ
& Thraconitidis regionis,& Lyſania Abilenes
tetrarcha.
2 * Sub Pontificibus maximis Anna & Ca- *Act.4 6.*
iapha factum eſt verbum Domini ad Iohannē
Zachariæ filium,in deſerto.
3 * Venit igitur in omnem regionem cir- *Mat.3.2*
cumiacentem Iordani, prædicans Baptiſmum *marc.1:4.*
reſipiſcentiæ in remiſſionem peccatorum:
4 Vt ſcriptum eſt in libro ſermonem Eſaiæ *Eſa 4.03.*
Prophetæ,dicentis,* Vox clamantis in deſer. *Iohan. 1..13*

to, parate viam *Domini*, complanate ſemitas
eius.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons
& collis deprimetur, & quæ curua ſunt, fient
via recta, & aſperæ viæ *fient* planæ,

6 Videntque omnis caro ſalutem Dei.

Mat. 3.7. 7 Dicebat igitur turbæ venienti vt baptiza-
retur ab ipſo,* Progenies viperarum, quis præ-
monſtrauit vobis vt futuram iram effugeretis.

8 Ferte igitur fructus dignos ijs qui reſipu-
erint, & ne cœperitis dicere apud voſipſos, Pa-
trem habemus Abraham. Dico enim vobis
poſſe Deũ etiam ex lapidibus iſtis excitare li-
beros Abrahamo.

9 Iam verò ſecuris etiam ad radicem arbo-
rũ poſita eſt omnis igitur arbor non edẽs fru-
ctum bonum, exciditur, & in ignem abijcitur.

10 Tunc interrogauit eum turba, dicens:
Quid igitur faciemus?

11 Reſpondens autem dixit eis, * Qui ha-
1.*Ioh*.3.17. bet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui
habet eſcas, ſimiliter faciat.

12 Venerunt autẽ & Publicani vt bapti-
zarentur: & dixerũt ei, Magiſter, quid faciemus?

13 Ipſe verò dixit eis, Nihil amplius quàm
quod conſtitutum eſt vobis, exigite.

14 Interrogauerunt autem eum etiam mi-
lites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et dixit
eis, Neminem concutite, neq; calumniamini: &
contenti eſtote ſtipendijs veſtris.

15 Expectante autem populo, & cogitanti-
Mat.3.11. bus omnibus in cordibus ſuis de Iohãne, num-
Marc.1.8. uam ipſe eſſet Chriſtus ille.
Ioh.1.26. 16 Reſpondit Iohannes, dicens omnibus,*
Act.1,5. & 8 Ego quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui
4. & .1.16. validior me eſt, cuius non ſum dignus qui ſol-
& 9.4.

uam

uam ſolearum corrigiam: ipſe vos baptizabit
Spiritu ſancto & igni.
17 Cuius ventilabrum in manu ipſius, &
perpurgabit aream ſuam: cogetq; triticum in
horreum ſuum, paleam autem exuret igni in-
extinguibili.
18 Multa igitur etiam alia exhortans euan-
gelizabat populo.
19 ¶ * Herodes autem Tetrarcha, quum *Mat.14.3.*
argueretur ab eo de Herodiade vxore Philip- *Mar.6.17.*
pi fratris eius, deque omnibus ſceleribus quæ
ipſe fecerat:
20 Adiecit & hoc ſupra omnia, quod in-
cluſit Iohannem in carcere.
21 ¶ Factum eſt autem quum baptizaretur
omnis populus, & Ieſus baptizatus eſſet, &
precaretur, vt apertum ſit cœlum,
22 Ac deſcenderet Spiritus ſanctus corpo- *Mat.3.13.*
rea ſpecie tanquam columba ſupra eum: & vox *Marc.1.9.*
de cœlo exiſteret, dicens, Tu es Filius ille meus *Iohan.1.32.*
dilectus, in te acquieſco.
23 ¶ Ipſe autem Ieſus incipiebat eſſe quaſi
annorum triginta, filius (vt exiſtimabatur) Io-
ſeph, qui fuit *filius* Heli,
24 Qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit
Melchi, qui fuit Ianna, qui fuit Ioſeph,
25 Qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui
fuit Naum, qui fuit *Eſli*, qui fuit Naggæ,
26 Qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui
fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda,
27 Qui fuit Iohanna, qui fuit Rheſa, qui fu-
it Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit
Coſam, qui fuit Elmodam, qui fuit Er,
29 Qui fuit Ioſe, qui fuit Eliezer, qui fuit
Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui.

30 Qui

30 Qui fuit Simeom, qui fuit Iuda, qui fuit
Ioſeph, qui fuit Ionam, qui fuit Eliacim.
31 Qui fuit Melcha, qui fuit Mainem, qui
fuit Mattatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid.
32 Qui fuit Ieſſe, qui fuit Oded, qui fuit
Boos, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon,
33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui
fuit Eſrom, qui fuit Phares, qui fuit Iuda,
34 Qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit A-
braham, qui fuit Thara, qui fuit Nachor,
35 Qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit
Phaleæ, qui fuit Hebet, qui fuit Salæ,
36 Qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fu-
it Noe, qui fuit Lamech,
37 Qui fuir Methuſala, qui fuit Henoch, qui
fuit Iared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit Cai-
nan,
38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit A-
dam, qui fuit Dei.

CAP. IIII.

1 De tentatione & ieiunio Chriſti. 16 Docet in Nazareth magna omnium admiratione. 24 Propheta in patria docens contemnitur. 33. Dæmoniacus ſanatur. 38 Socrus *Petri ſanatur.* 40. *Sanantur & infirmi.* 41 Et *dæmones confitentur Chriſtum.*

1 IEſus autem plenus Spiritu ſancto reuertit
à Iordane,* & actus eſt ab *eodem* Spiritu
Mat. 4. 1. in deſertum,
Mar. 1. 12.
2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo:
Neq; comedit quicquam per illos dies: ſed iis
exactis, poſtea eſuriit.
3 Tunc dixit ei diabolus, Si filius es Dei, dic
Deut. 8. 3. iſti lapidi vt fiat panis.
Mat. 4. 4. 4 Et reſpondit ei Ieſus dicens, Scriptū eſt,* non
pane

pane ſolo victurū hominē, ſed omni verbo Dei.
5 Tunc quum ſubduxiſſet eum Diabolus in
montem ſublimem, oſtendit ei omnia regna
terræ puncto temporis.
6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo poteſtatē
hanc vniuerſam, & gloriam illorū *regnorum*, nā
mihi tradita eſt & cuicunque voluero do eam.
7 Itaq; ſi tu adoraueris me, erūt tua omnia.
8 Reſpondens autē Ieſus dixit ei. Abſcede à
me Satana: ſcriptum eſt enim, * Adorabis Do- *Deut.9.16.& 10.26.*
minum Deum tuum, & ei ſoli ſeruies.
9 Tum duxit eum in Hieruſalem, & eum
ſtatuit ſuper pinnas templi: & dixit ei, Si Filius
Dei es, iace teipſum hinc deorſum. *Pſal.95.12.*
10 Scriptum eſt enim, * Angelis ſuis man-
dabit de te, vt cuſtodiant te.
11 Et in manus tollent te, ne quando offen-
das ad lapidem pedem tuum. *Deut.6.16.*
12 Reſpondens autem Ieſus dixit ei, *Dictum*
eſt, * Non tentabis Dominum Deum tuum.
13 finita omni tentatione, diabolus abſceſſit
ab eo ad tempus.
14 Reuerſus eſt autem Ieſus cum virtute
Spiritus in Galilæam, & fama de eo exiit in to-
tam circum iacentem regionem.
15 Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, om-
nibus ipſum glorificantibus.
16 * Venit igitur Nazaret, vbi fuerat nutri-
tus: & intrauit, vt conſueuerat, die Sabbathi in *Mat.13.54.*
ſynagogam: & ſurrexit vt legeret. *Marc.6 1.*
17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ Propheta: *Iohan.4.43.*
quumque explicuiſſet librum: inuenit locum *in*
quo ſcriptum erat.
18 * Spiritus Domini ſuper me, propterea
quod vnxit me: vt euangelizem pauperibus mi- *Eſa.61.1.*
ſit me, vt ſanem contritos corde, vt prædicem
cap-

captiuis dimiſſionem,& cæcis viſus recupera-
tionem,& confractus emittam in libertatem.
19 Vt prædicem annum Domini acceptum.
20 Et complicatum librum quum reddidiſ-
ſet miniſtro,ſedit:& omnium in ſynagoga ocu-
li erant intenti in eum.
21 Cœpit autem eis dicere, Hodie impleta
eſt hæc Scriptura audientibus vobis.
22 Et omnes teſtimonium ei dabant ac mi-
rabantur ſuper ſermonibus *plenis* gratia, qui
procedebant ex ore ipſius, dicebantq́; Nónne
iſte eſt filius Ioſeph?
23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc
prouerbium,Medice,cura teipſum quæcunque
audiuimus facta fuiſſe in Capernaum, fac eti-
am hic in patria tua.
Iohan. 4.44. 24 Dixit autem, Amen dico vobis, * Nemo
Propheta acceptus eſt in patria ſua.
1.*Reg* 17.9. 25 Sed in veritate dico vobis, *Multæ vi-
Iac.5.17. duæ erat diebus El*iæ* in Iſrael,quando clauſum
eſt cœlum ad annos tres,& ſex menſes, *adeo* vt
fuerit fames magna per totam regionem:
26 Sed ad nullum illarũ miſſus eſt Elias,niſi
Sareptem vrbẽ Sidoniæ,ad mulierem viduam.
2.*Reg*.5.14. 27 * Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eli-
ſæo propheta,ſed nemo eorum purgatus eſt ni-
ſi Naaman Syrus.
28 Tunc repleti ſunt omnes excandeſcẽtia
in ſynagoga,hæc audientes.
29 Et quum ſurrexiſſent,eiecerunt eum ex-
tra vrbem,& duxerunt eum vſq; ad ſuperciliũ
montis ſuper quem vrbs ipſorum erat ædifica-
ta,vt præcipitarent eum.
30 Ipſe verò quum tranſiſſet per medium
eorum, profectus eſt.
31 ¶ Et deſcendit in Capernaum vrbẽ Gali-
leæ,

leæ,* ibique docebat eos Sabbathis. *Mat.4.13.*
32 * Et percellebantur ſuper doctrina eius, *Mar.1.21.*
Erat enim ſermo ipſius cum authoritate. *Mat.7.29*
33 * Erat autem in ſynagoga quidam habẽs *Marc 1.22.*
ſpiritum dæmoniacum impurum,qui exclama- *Mar.1.23.*
uit voce magna,
34 Dicens, Ah,quid nobis tecum Ieſu Na-
zarene? veniſti vt perderes nos? noui te qui ſis,
nimirum Sanctus ille Dei.
35 Et obiurgauit eum Ieſus,dicens,Obmu-
teſce,& exi ex eo. Tunc dæmonium abiecto il-
lo in medium,exiit ex eo,nihilque ei nocuit.
36 Et obortus eſt pauor in omnibus, & col-
loquebantur alii cum aliis dicentes,Quid hoc
rei eſt,quòd cum authoritate ac poteſtate im-
perat impuris ſpiritibus,& exeunt.
37 Et dimanauit rumor de eo in omnem lo-
cum circumiacentis regionis.
38 * Quum ſurrexiſſet autem Ieſus è ſyna-
goga,introiuit domum Simonis. Socrus verò *Mat.8.14.*
Simonis detinebatur febri magna: & rogaue- *Marc.1.30.*
runt eum pro illa.
39 Tunc *ipſe* adſtans ſuprà eam, obiurgauit
febrim: & *febris* eam dimiſit: *illa* verò quum
illicò ſurrexit,miniſtrauit eis.
40 Occidente autem ſole,omnes qui habe-
bant ægrotãtes morbis variis,ducebant ipſos
ad eum: ille verò vnicuique ipſorum impoſi-
tis manibus, ſanauit eos.
41 ¶ * Exibant autem etiam dæmonia ex
multis clamantia & dicentia, Tu es Chriſtus
ille Filius Dei. Sed *ipſe* obiurgans,non ſine-
bat ea loqui quòd ſcirent ipſum eſſe Chri-
ſtum.
42 ¶ Orto autem die egreſſus, profectus
eſt in deſertum locum & turbæ quærebant eum

veneruntq́; vſque ad ipſum: & retinebant eum ne ab ipſis diſcederet.
43 Ille verò dixit eis, Certè etiam alijs vrbibus oportet me euangelizare regnum Dei: nam ad hoc miſſus ſum.
44 Et prædicabat in ſynagogis Galileæ.

CAP. V.

1 Chriſtus docet è nauigio. 6 De captura piſcium. 12 Leproſus. 16 In deſerto orat Chriſtus 18 Paralyticus. 28 Leui publicanus. 34 Ieiunia & afflictiones Apoſtolorum poſt aſcenſionem. 36, 37. 38 Vetuſtis vtribus, & veſtibus diſcipuli debiles & minus robuſti comparantur.

Mat. 4.18. *Marc. 1.16.*
1 FActum eſt * autem, quum turba immineret ei, audiendi verbi Dei cauſa, ipſe ſtabat apud ſtagnum Genezaret:
2 Viditque duo nauigia quæ ad ſtagnum erant: piſcatores verò quum ex ijs deſcendiſſet, abluebant retia.
3 Ingreſſus autem in vnum iſtorum nauigiorum, quod erat Simonis, rogauit eum vt à terra proueheret paulum: quumq́ue conſendiſſet, docebat turbam ex nauigio.
4 Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem, Prouehito in altum, & dimittite retia veſtra ad capturam.
5 Tum reſpondens Simon, ait ei, Magiſter, cùm per totá noctem nos fatigauerimus, nihil cepimus, tamen ex tuo iuſſu dimittam rete.
9 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorum.
7 Et innuerunt ſociis qui erant in altero nauigio, vt venirent, & ipſis opitularētur. Venerunt

nerunt igitur,& impleuerunt ambas naues,ita
vt penè mergerentur.
8 Quum autem *hæc* vidiſſet Simon Petrus,
accidit ad genua Ieſu, dicens, Diſcede à me,
Nam homo peccator ſum, Domine:
9 Pauor enim occuparat eum & omnes qui
cum eo *erant*, ſuper captura piſcium quam
comprehenderant.
10 Similiter autem & Iacobum & Iohannem
filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis
Tunc ait ad Simonem Ieſus, Ne metue: ab hoc
tempore homines viuos capies.
11 *Illi* autem quum ſubduxiſſent in terram
nauigia, relictis omnibus, ſequuti ſunt eum. *Mat*. 8, 2.
12 ¶ * Et factum eſt, quum eſſet in quadam *Marc*. 1. 40.
vrbe, tunc ecce *adfuit* quidam plenus lepra: ac
viſo Ieſu procidens in faciem, rogauit eum dicens,
Domine ſi velis, potes me purgare.
13 *Ieſus* autê extenſa manu tetigit eum dicês,
Volo, purgator. Et ſtatim lepra abiit ab eo.
14 Ipſe verò præcepit ei vt nulli *hoc* diceret:
Sed vade, inquit, oſtende teipſum Sacerdoti,
& offer pro purgatione tui, * prout præcepit *Leuit*. 14 4.
Moſes, vt *hoc ſit* eis teſtimonio.
15 ¶ Dimanabant autem eò magis ſermones
de eo: & conueniebat turba multa vt audirent,
& per eum ſanarentur à morbis ſuis.
16 Ipſe autem ſecedens, erat in deſertis, &
precabatur.
17 ¶ Et factum eſt quodam die, quum ipſe
doceret, eſſentq; Phariſæi ſedentes, ac Legis
doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galileæ
& Iudeæ & ex Hieruſalem & potentia *Domini*
adeſſet *et* ad ſanandum illos
18 * Tunc ecce *adfuerunt* quidam ferentes *Mat*. 9. 2.
in lecto hominem, qui erat paralyticus: & ſtu- *Marc*. 2. 3.

debant eum inferre, & ponere in ipſius conſpectu.

19 Et quum non inueniſſent qua parte eum
inferrent, propter turbam, aſcenderunt ſuper
domum, & per tegulas dimiſerunt eum cum
lectulo in medium ante Ieſum.

20 Qui fide eorum viſa, dixit, Heus tu: remiſſa ſunt tibi peccata tua.

21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ &
Parhiſæi dicentes, Quis eſt iſte qui loquitur
blaſphemias? Quis poteſt remittere peccata
niſi ſolus Deus?

22 Ieſus autem quum noſſet eorum ratiocinationes, reſpondens, dixit eis, Quid ratiocinamini in cordibus veſtris?

23 Vtrum eſt facilius dicere: Remiſſa ſunt tibi peccata. an dicere, Surge & ambula?

24 Vt autem ſciatis Filium hominis præditum eſſe authoritate in terra remittendi peccata (ait paralytico) Tibi dico, Surge, et ſublato lectulo tuo, proficiſcere domum tuam.

25 Is autem illicò quum ſurrexiſſet in conſpectu eorum, ſublato eo in quo iacuerat, abiit domum ſuam, glorificans Deum.

26 Et ſtupor cepit omnes et glorificabant Deum: et repleti ſunt timore, dicentes, Certe vidimus inopinata hodiè.

Mat. 9. 9. Mar. 2 14.
27 * Poſt hæc verò exiit, et conſpexit publicanum nomine Leui, ſedentem ad telonium, et dixit e, Sequere me.

28 Et ille relictis omnibus ſurrexit, et ſequutus eſt eum.

29 Et fecit ei Leui epulum magnum domi ſuæ: eratque turba multa publicanorum, et aliorum qui cum ipſis accumbebant

30 Qui autem ex iis erant Scribæ et Phari-

ſæi,

ſæi murmurabant aduerſus diſcipulos eius, di-
centes, Quare cum publicanis & peccatoribus
editis & bibitis?
31 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Non opus
eſt ijs qui ſani ſunt, medico, ſed iis qui malè af-
fecti ſunt. 1. Tim. 1. 15.
32 * Non venit vocatum iuſtos, ſed peccato- Mat. 9. 14.
res ad reſipiſcentiam: Mar. 2. 18.
33 * Ipſi verò dixerunt ei, Quare diſcipuli
Iohannis ieiunant crebrò, & deprecationes
faciunt, ſimiliter & diſcipuli Phariſæorum: tui
verò edunt & bibunt?
34 Ipſe autem dixit eis, Num poteſtis facere
vt filii thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſpon-
ſus, ieiunent?
35 Aderunt autem dies quum tolletur ab
eis ſponſus, tunc ieiunabunt illis diebus.
36 Dicebat autem eis etiam per parabolam,
Nemo panniculum noui veſtimenti immittit
in veſtimentum vetus: alioqui & illud nouum
findit *vetus*, & veteri non connenit panniculus
ſumptus ex nouo.
37 Et nemo iniicit vinum nouum in vtres
veteres: alioqui diſrumpet vinũ nouum vtres,
& ipſum effundetur, & vtres peribunt:
38 Sed vinum nouum in vtres recentes in-
iiciendum eſt: & vtraque conſeruantur.
39 Et nemo qui biberit vetus: ſtatim vult
nouum: dicit enim, Vetus vtilius eſt.

CAP. VI.

1 *Diſcipuli ſpicas velunt Sabbatho. 6 De habente
manum arridam. 13 Electio Apoſtolorum 20
De beatitudinibus & maledictionibus. 27 In-
mici diligendi. 46 Quo fructu verbum Dei ſit
audiendum.*

Mat.12. 5. marc.2. 1 FActum* eſt verò vt ſabbatho altero pri-
mo pertranſire igitur ſata: Vellebant au-
tem eius diſcipuli ſpicas, edebantque
confricantes manibus.
2 Quidam autem Phariſæorum dixerunt
eis, Cur facitis, quod non licet facere Sabba
1.Sam.21.6. this?
3 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis,* Ne hoc
quidem legiſtis, quod fecit *D*auid quum eſuri-
ret ipſe & qui cum eo erant?
4 Quomodo introierit domum Dei, & pa-
nes propoſitionis ſumpſerit, ederitque, ac de-
derit etiam iis qui ſecum *erant*: quibus panibus
non licet veſci* niſi ſolis ſacerdotibus?
Exod.29.33. 5 Et dicebat eis, Filius hominis *D*ominus
Leuit.8.32. eſt etiam Sabbathi.
& 9.49. 6 * Factum eſt verò etiam alio Sabbatho vt
mat.12.9. ipſe ingrederetur in ſynagogam, ac doceret.
marc.3.1. Erat autem ibi quidam cuius manus dextra e-
rat arida.
7 Obſeruabant autem eum Scribæ ac Pha-
riſæi, an ſabbatho ſanaturus eſſet *illum*, vt in-
uenirent accuſationem *aduerſus* eum.
8 At ipſe norat cogitationes eorum: & di-
xit homini qui habebat manum aridam, Surge
& adſta in medio. Ille verò ſurgens, aſtitit.
9 Dixit igitur eis Ieſus, Interrogabo vos
quiddã, Licet Sabbathis benefacere, an male-
facere *cuipiam?* hominem ſeruare an perdere?
10 Et quum eos omnes circumſpexiſſet, ait
homini, Extende manum tuam, Ille autem ita
fecit: & reſtituta eſt manus eius ſana ſicut al-
tera.
11 Ipſi autem repleti ſunt amentia: & col-
loquebantur alij cum alijs, quidnam facerent
Ieſu.

12 ¶ Fa-

12 ¶ Factum eſt autem illis diebus, abijt
in montem ad precandum: & pernoctauit *il-* *Infra.9.1.*
lic,precansDeum.
13 *Et quum dies ortus eſſet, aduocauit *mat.10.1*
diſcipulos ſuos, & quum ex ipſis elegiſſet duo- *marc.3.13.*
decim,quos & Apoſtolos nominauit: *&.6.7.*
14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nomi-
nauit Petrum,& Andræam fratrem eius,Iaco-
bum & Iohannē,Philippum & Bartholmæum
15 Matthæum & Thomam.Iacobum Al-
phæi *filium*,& Simonem qui vocatur Zelotes,
16 Iudam Iacobi *fratrem*,& Iudam Iſcorio-
ten,qui etiam fuit próditor.)
17 Deſcendit cum eis,ſubſtititque in loco
campeſtri:turbaque diſcipulorum eius,& mul-
titudo magna plebis ex tota Iudæa,& Hieru-
ſalem, & à maritima *regione* Tyri & Sidonis,
qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur
á morbis ſuis.
18 Et qui torquebantur à ſpiritibus impu-
ris & ſanabantur.
19 Et tota turba ſtudebat eū tangere.quia
virtus ab eo exibat,& ſanabat omnes. *Mat.5.1.*
20 * Ipſe verò ſublatis oculis ſuis in diſcipu
los,dicebat, Beati pauperes :quia veſtrum eſt
regnum Dei. *Eſa.65.13.*
21 * Beati qui nunc eſuritis:quia ſatiabi- *Eſa.61.31.*
mini.* Beati qui nunc fletis :quia ridebitis. *Mat.5.1.*
22* Beati eritis quum vos oderint homines
& ſeparauerint vos,& conuitiati fuerint *vobis*,
& nomen veſtrum vt malum eiecerint , prop-
ter Filium hominis.
23 Gaudete illo die, & ſalite, Ecce enim
merces veſtra multa *eſt* in cœlis:nam itidem
faciebant Prophetis patres eorum.
24 * Sed væ vobis diuitibus.nam reporta- *Amos.6.1.* *ecclo.31.8.*

tis conſolationem veſtram.
E ſa.65.13 25 * Væ vobis qui impleti eſtis:nam eſurie-
ris, Væ vobis qui ridetis nunc : nam lugebitis
& flebitis.
26 Væ vobis quum bene vobis dixerint om-
nes ho mines: nam itidem faciebant pſeudo-
prophetis patres eorum.
27 * Sed vobis dico qui auditis, Diligite ini-
micos veſtros: benefacite iis qui vos oderunt.
Mat.5.44. 28 Benedicite iis qui deuouent vos, & præ-
camini pro iis qui infeſtant vos.
29 * Et qui tibi verberauerit maxillam, præ-
mat.5.39. be & alteram: & ab eo qui tollit tibi pallium
1 cor 6.7 etiam tunicam ne prohibeto.
30 Cuiuis autem petenti abs te, da : & ab
eo qui tollit *res* tuas, ne repetito.
Mat.7.11. 31 * Et prout vultis vt faciant vobis homi-
iohan. 4.16 nes, vos etiam facite eis ſimiliter.
mat.5.16. 32 Nam ſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ
vobis erit gratia? nam & peccotores etiam di-
ligunt eos à quibus diliguntur .
33 Et ſi benefeceritis iis qui vobis benefa-
ciunt, quæ vobis erit gratia? nam peccatores
idem faciunt.
34 * Et ſi mutuum dederitis *ijs* à quibus ſpe-
mat.5.42 ratis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nã
dent.15 8 & peccctores peccatoribus dant mutuum, vt
recipiant paria.
35 Itaque diligite inimicos veſtros, & be-
nefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes :
mat.5.45 & erit merces veſtra multa:* ac filii eritis illius
Altiſſimi, nam ipſe benignus eſt erga ingratos
& malos.
36 Eſtote ergo miſercordes, prout & Pa-
mat.7.1 ter veſter miſericors eſt.
07 Ne iudicate, & non iudicabimini: ne
con-

condemnate,& non condemnabimini: abſol-
uite,& abſoluemini: *Mat. 7.2.*
38 Date,& dabitur vobis,* menſuram,*in-* *Marc.4.24*
quam bonã.preſſam,agitatã, & ſuperfluentam
dabunt in ſinum veſtrum.Eadem enim menſu- *Mat.15.14.*
ra qua metimini, viciſſim metiuntur vobis *alij*.
39 Dicebat autem eis parabolam, * Num
poteſt cæcus cæco præire?nónne ambo in fo- *Mat.10. 24.*
neam cadent. *Iohan 13 16*
40 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum *&.15.10.*
ſuum;ſed quiſquis *erit* perfectus *diſcipulus*, erit *Mat.7.1.*
vt magiſter.
41 * Quid autem aſpicis feſtucum quæ *eſt*
in oculo fratris tui,trabem autem quæ eſt in o-
culo proprio non animaduertis?
42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo,
Frater,ſine eijciam feſtucam quæ in oculo tuo
eſt:cùm ipſe trabem quæ eſt in oculo tuo non
reſpicias?Hypocrita,eiice primum trabem il-
lam ex oculo tuo: & tum diſpicies vt eiicias
feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui.
43 * Non eſt enim arbor bona quæ ferat *Mat,7.17*
fructum malum, neque arbor mala quæ ferat
fructum bonum.
44 * Vnaquæque enim arbor ex fructu pro- *Mat.6.16*
prio cognoſcitur.Neque enim è ſpinis colligũt *& 12.38.*
ficus,neque è rubo vindemiant vuam.
45 Bonus homo ex bono theſauro cordis
ſui profert bonũ: & malus homo ex malo the-
ſauro cordis ſui profert malum,ex abundantia
enim cordis loquitur os eius.
46 * Quid autem vocatis me Domine, Do-
mine:& non facitis quæ dico?
47 Quiſquis venit ad me,& audit ſermones *Mat.71,2.*
meos,& eos præſtat,indicabo vobis cui ſimi- *Rom 2, 13*
lis ſit. *Iac 1.21.*

48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum
qui fodit & excauauit, poſuitque fundamentũ
ſuper petram: vbi autẽ venit inundatio, illiſum
eſt flumen domui illi, ſed non potuit eam qua-
tere: fundata enim erat ſuper petram.

49 Qui autẽ eos ſermones audiuit, nec præ-
ſtitit, ſimilis eſt cuipiam qui ædificauit domum
ſuam ſuper ſolum abſque fundamento: cui illi-
ſum eſt flumen: itaque ſtatim cecidit, fuitque
ruina domus illius magna

CAP. VII.

*2 De ſeruo centurionis 9 Fides Centurionis. 11 Fi-
lius Viduæ ſuſcitatur in Naim. 18 Iohannes mit-
tit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. 3 3 Eiuſdem pe-
culiaris victus ratio. 57 Peccatrix rigat pedes
Chriſti.*

1 QVum * autem finiuiſſet omnia verba
ſua audiente populo, ingreſſus eſt Ca-
pernaum. Mat. 8. 5.

2 Centurionis autem cuiuſdam ſeruus ma-
lè affectus moribundus erat: qui erat ipſi pre-
tioſus.

3 Is verò quum audiſſet de Ieſu, miſit ad eũ
ſeniores Iudæorum, rogans eum vt veniret &
ſeruaret ſeruum ſuum.

4 Iſti autem quum veniſſent ad Ieſum, pre-
cati ſunt eum ſtudioſè, dicentes, Certè dignus
eſt cui hoc præbeas,

5 Diligit enim gentem noſtram, & ſynago-
gam ædificauit nobis.

6 Ieſus ergo proficiſcebatur cum eis. Et
quum iam non longe abiiſſet domo, miſit ad
eum Centurio ille amicos, dicens ei, Domine,
ne vexator: neque enim ſum dignus vt tectum
meum ſubeas.

7 Ideò

7 Ideò meipſum quidem non ſum dignum
arbitratus qui venirem ad te:ſed dic verbo, &
ſanabitur puer meus.
8 Etenim ego homo ſum ſub poteſtate cō-
ſtitutus,habens ſub me milites, & dico huic,
Proficiſcere,& proficiſcitur: & alteri, veni ac
venit·& ſeruo meo,Fac hoc,ac facit.
9 Auditis autem his, Ieſus admiratus eſt e-
um,& conuerſus dixit turbæ,quæ ipſum ſeque
batur,Dico vobis,ne in Iſrael quidem tantum
fidem inueni.
10 Et domum reuerſi qui miſſi fuerant, ſa-
num inuenerunt ſeruum qui ægrotus fuerat.
11 ¶ Et factum eſt *die* ſequenti,proficiſceba-
tur in ciuitatem quæ vocatur Naim, & profi-
ciſcebantur cum eo diſcipuli eius multi,turba-
que multa.
12 Vt autem appropinquauit portæ ciuita-
tis,ecce,defunctus efferebatur, *qui* vnigenitus
erat matri ſuæ,& ipſi *quidem* viduæ: turbaque
ciuitatis multa erat cum ea.
13 Et Dominus eam intuitus, miſericordia
commotus eſt ſuper ea, & dixit,Ne fleto.
14 Quumque acceſſiſſet, tetigit loculum: (ii
verò qui portabant ſubſtiterunt)& dixit, A-
doleſcens.tibi dico, ſurge.
15 Tunc reſedit qui fuerat mortuus,& cœ-
pit loqui:& *ille* dedit eum matri ſuæ.
16 Cœpit autem omnes timor: & glorifica-
bant Deum,dicentes.Certè Propheta magnus
ſurrexit inter nos,& certè *D*eus reſpexit po-
pulum ſuum.
17 Peruenitque iſte de eo ſermo in totam
Iudæam, & in totam regionem circumiacen-
tem.
18 *Et annuntiauerunt Iohanni diſcipuli *Mat.11.2.*
ipſius

ipſius de his omnibus qui conuocatos duos
quoſdam è diſcipulus ſuis,
19 Miſit ad Ieſum, dicens, Túne is es qui
venturus erat, an alium expectabimus?
20 Quum igitur veniſſent ad eum viri illi,
dixerunt, Iohannes Baptiſta miſit nos ad te di-
cens, Túne es qui venturus erat, an alium ex-
pectabimus?
21 Eadem autem hora multos ſanauit à mor-
bis & flagellis & ſpiritibus malis: & cæcis
multis viſum gratificatus eſt.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti
annuntiate Iohanni quæ vidiſtis & audiſtis,
cæcos viſum recipere, claudos ambulare, le-
proſos purgari, ſurdos audire, mortuos excitari
pauperibus euangelizari.
23 Beatus eſt autem quicunque non fuerit
offenſus in me.
35 Et quum abiiſſent nuntii Iohannis, cœ-
pit de Iohanne dicere ad turbam, Quid exiſtis
in deſertum ſpectaturi? arundinem quæ à vẽto
agitetur?
25 Sed quid exiſtis viſuri hominem molli-
bus veſtibus amictum? ecce, qui veſtitu hono-
rifico & luxu vtuntur, ſunt in palatiis Regum:
26 Sed quid exiſtis uiſuri? Prophetam, cer-
tè dico vobis, etiam ampliùs quàm Prophe-
tam.
27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce mit-
to nuntium meum ante faciem tuam, qui præ-
parabit viam tuam coram te.
28 Nam dico vobis, Inter eos genitos è
mulieribus, nemo eſt maior Propheta Iohan-
ne Baptiſta: ſed qui minimus eſt in regno Dei,
maior eſt eo.

20 Et

29 Et *his* auditis, totus populus & publica-
ni iuſtificarunt Deum, qui baptizati fuerunt
Baptiſmo Iohannis.
30 Phariſæi autē & Legis interpretes con-
ſilium Dei reiecerunt aduerſus ſemetipſos, non
baptizati ab eo.
31 * *D*ixit autem *D*ominus, Cui ergo aſſi- *Mat.11.16.*
milabo homines nationis iſtius? & cui rei ſi-
miles ſunt?
32 Similes ſunt puerulis qui ſedent in foro,
& qui acclamant alij aliis, & dicunt, Cecinimus
vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentati ſumus
vobis, & non fleuiſtis.
33 Venit enim Iohannes Baptiſta neque e-
dens panem, neque bibens vinum: & dicitis,
Demonium habet.
34 Venit filius hominis edens ac bibens, &
dicitis, Ecce homo edax, & vini potor, ami-
cus publicanorum & peccatorum.
35 Sed iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis
omnibus.
36 ¶ Rogauit autem eum quidam ex Pha-
riſæis, vt cum ipſo veſceretur: itaque ingreſſus
domum Phariſæi, diſcubuit.
37 Et ecce, mulier, quæ fuerat in vrbe pec-
catrix, quum cognouiſſet eum accubuiſſe in
domo Phariſæi, allato alabaſtro vnguenti.
38 * Et ſtans apud pedes eius, & capillis ca- *mat.15.40.*
pitis ſui extergebat, & deoſculabatur pedes e- I*ohn.11.12.*
ius, & vnguento vngebat.
39 Quum autem *id* vidiſſet Phariſæus qui
vocauerat eum, dixit apud ſe, Hic ſi eſſet Pro-
pheta, noſſet quæ & qualis ſit ea mulier quæ
tangit ipſum: nam eſt peccatrix.
40 Tunc reſpondens Ieſus, dixit ei, Simon,

habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait,
Magiſter, dic.
41 Duo debitores, inquit Ieſus, erant cuidam
creditori. vnus debebat denarios quingentos,
alter verò quinquaginta.
42 Quum autem illi non eſſent ſoluendo,
gratificatus eſt vtriſque. Horum igitur, dic, vter
eum plus diliget?
43 Reſpondens verò Simon dixit, Exiſtimo
eum cui plus gratificatus eſt. At ille dixit ei,
Rectè iudicaſti.
44 Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni,
Vides hanc mulierem? ingreſſus ſum domum
tuam, aquam pedibus meis non dediſti, hæc
autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis
capitis ſui exterſit.
45 Oſculum mihi non dediſti, hæc autem
ex quo intraui, non intermiſit deoſculari pedes meos.
46 Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos.
47 Cuius rei gratia dico tibi, remiſſa eſſe
peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui
autem paulùlum remittitur, paulùlum diligit.
48 Dixit autem ei, Remiſſa ſunt tibi peccata.
49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere inter ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata remittit?
50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te
ſeruauit: vade in pace.

CAP. VIII.

2 Mulieres miniſtrantes Chriſto de facultatibus ſuis 4 Parabola ſeminantis. 16 Lucerna. 19. Mater & fratres Chriſti. 22 Chriſtus ventis impe-

imperat. 26 De legione 37 Gergæſeni Chriſtum reijciunt 41 Iairi filia ſanatur 43 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 52 Fletus ob mortuos.

ET factum eſt deinceps, ipſe iter faciebat per ſingulas vrbes & vicos prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim illi *erant* cum eo.

2 Et quædam mulieres quas ſanauerat à ſpiritibus malis & morbis, Maria quæ vocabatur Magdalena,* & ex qua ſeptē dæmonia exierāt:

3 Et Iohanna vxor Chuze procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei ex facultatibus ſuis *Mar 16.19.*

4 * Quum autem multa turba conueniret, & qui in ſingulis vrbibus erant proficiſcerentur ad eum, dixit per parabolam. *Mat, 13.3.*

5 Quidam qui ſeminabat, exijt ad ſeminandum ſemen ſuum: & in ſeminando, aliud cecidit in viam, & cōculcatum eſt, & volucres cœli deuorarunt illud.

6 Et aliud cecidit ſuper petras, & enatum exaruit, quia non habebat humorem.

7 Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, & quum enatum eſſet, edidit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

9 Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes, quæ eſſet iſta parabola. *Eſa.6.9.* *Mat.13,14.*

10 Ipſe verò dixit *eis*, Vobis, datum eſt noſſe myſteria regni Dei, reliquis autem per parabolas *loquor*, vt * videntes non videant, & audientes non intelligant. *Mar.4.12.* *Iob.12 40.* *Act.18.69.* *Rom,11.8.*

11 Eſt

Mat. 31.18. Mar. 4.15.

11 *Eſt autem hæc parabola: Semen eſt
ſermo Dei.

12 Qui autem in viam, ij ſunt qui audiunt,
deinde venit diabolus, & tollit ſermonem è
corde eorum, ne quum crediderint, ſeruentur.

13 Qui verò ſuper petram, ij *ſunt* qui quum
audierint, cum gaudio excipiunt ſermonẽ: ſed
iſti radices non habent, qui ad tempus credunt
& tempore tentationis abſcedunt.

14 Quod autem in ſpinas cecidit, ij ſunt qui
audierunt: ſed profecti, à ſolicitudinibus & di-
uitijs ac voluptatibus vitæ ſuffocantur, nec
fructum perferunt.

15 Quod autem in bonam terram *cecidit*,
ii ſunt qui in corde honeſto ac bono, auditum
ſermonem retinent, & fructum adferunt per
patientiam.

Mat. 5 15. marc. 4. 21 infra. 12. 53. Mat. 10. 26 Marc 4. 22. infra 12. 2.

16 * Nemo porrò lucernam accenſam ope-
rit vaſe, aut ſubter lectum ponit: ſed candelabro
imponit, vt qui ingrediuntur videant lumen.

17 * Non eſt enim *quicquam* occultum quod
non ſit futurum manifeſtum: nec abſconditum
quòd non ſit cognoſcendum, & venturum in
apertum.

Mat. 13, 13 &. 23 29. marc. 4. 15 infra 19 26. ma. 12. 46. marc. 3. 32.

18 Videte ergo quomodo audiatis.* Quiſ-
quis enim habet, dabitur ei: & quicunque non
habet, etiam quod videtur habere, tolletur ab
eo.

19 ¶ * Venerunt autem ad eum mater &
fratres eius, & non poterant eum conuenire
propter turbam.

20 Et annuntiatum eſt ei, dicentibus *non-
nullis*, Mater tua & fratres tui ſtant foris, cupi-
entes te videre.

21 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Mater
mea & fratres mei, iſti ſunt, qui ſermonem Dei
audiunt,

audiunt,& eum præſtans.

22 ¶ * Factum eſt autem quodam die, ipſe Mat.8.23.
ingreſſus eſt in nauigium, ac diſcipuli eius: & Mar.4.36.
dixit eis, Tranſeamus in vlteriorem ripam
ſtagni:& prouecti ſunt.

23 Nauigantibus autem eis ſopitus eſt, &
deſcendit turbo venti in ſtagnum & comple-
bantur, ac periclitabantur.

24 Accedens autem expergefecerunt eum
dicentes, Magiſter, magiſter, perimus. Ipſe ve-
rò experrectus obiurgauit ventum ac fluctua-
tionem aquæ,& ceſſauerunt, facta que eſt tran-
quillitas.

25 Dixit autem eis, Vbi eſt fides veſtra? Ti-
mentes autem mirati ſunt, dicẽtes alij ad alios,
Quiſnam iſte eſt, vt ventis quoque & aquæ im-
peret,& auſcultent ei? Mat.8.28.

26 * Et nauigarunt in regionem Gadare- Mar.5.1.
norum quæ eſt in oppoſita ripa Galileæ.

27 Ipſi autem egreſſo in terram, occurrit
ex vrbe vir quidam qui habebat dæmonia à
temporibus multis,& veſtimento non indue-
batur: neque in vlla domo manebat, ſed in mo-
numentis.

28 *Is* ergò quum vidiſſet Ieſum, & excla-
maſſet, accidit ei *ad pedes*,& voce magna dixit,
Quid mihi tecum Ieſu fili Dei altiſſimi? rogo
te ne me torqueas.

29 Præcipiebat enim ſpiritu impuro vt exi-
ret ab eo homine, nam à multo tempore corri-
puerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedi-
cis cuſtodiebatur: ſed diruptis vinculis agita-
batur à dæmone in deſerta.

30 Interrogauit autem eum Ieſus, dicens,
Quod tibi nomen eſt? Ipſe verò dixit, Legio,
nam dæmonia multa ingreſſa erant in eum.

31 Et rogabant eum ne imperaret ipſis vt
abirent in abyſſum.
32 Erat autem ibi grex porcorum multo-
rum paſcentium in monte: & rogabant eum
dæmonia, vt permitteret ipſis in illos ingredi.
Et permiſit eis.
33 Egreſſa autem dæmonia ex eo homine,
ingreſſa ſunt in porcos, et grex ruit è præcipi-
tio in ſtagnum et ſuffocatus eſt.
34 Quum autem paſtores vidiſſent quod fa-
ctum fuerat, fugerunt: et profecti annuntiaue-
runt in vrbem et in agros,
35 Exierunt igitur vt viderent quod factũ
erat: veneruntque ad Ieſum, et inuenerunt ho-
minem illum à quo dæmonia exierant, veſtitũ,
ac ſanæ mentis, ſedentem ad pedes Ieſu, et ti-
muerunt.
36 Annuntiauerunt autem ipſis etiam ii
qui viderant, quomodo liberatus fuiſſet qui
fuerat dæmoniacus.
37 Et rogauit eum tota multitudo circum-
iacentis regionis Gadarenorum, vt diſcederet
ab ipſis, quia magno timore tenebantur: ipſe
autem ingreſſus nauigium reuerſus eſt.
38 Rogauit autem eum vir ille, à quo dæ-
monia exierãt, vt eſſet cum eo: ſed dimiſit eum
Ieſus dicens,
39 Reuertere domum tuam, et narra quanta
tibi præſtiterit Deus. Abſit igitur prædicans
per totam vrbem quanta ipſi præſtitiſſet Ieſus.
40 ¶ Factum eſt autem quum reuertiſſet Ie-
ſus, excipit eum turba: nam omes ne pectabãt
eum.
Mat. 9. 20. Mar. 5. 22. 41 * Et ecce venit quidam cui nomen Iai-
rus, qui erat præfectus ſynagogæ, quũque ac
cidiſſet ad pedes Ieſu, rogabat eum vt ingrede-
retur

deretur domum ipſius.
42 Quoniam erat ei vnigenita filia quaſi annorum duodecim, eaque moriebatur. (Inter
eundum verò turba coarctabat eum.
43 mulier quæ erat in fluxione ſanguinis ab
annis duodecim, & in medicos impenderat totum
victum, nec ab vllo potuerat curari,
44 Quum acceſſiſſet à tergo tetigit fimbriam
pallii ipſius: & illicò ſubſtitit fluxio ſanguinis
eius.
45 Tunc ait Ieſus, Quis *eſt* qui me tetigit?
Negantibus autem omnibus, dixit Petrus &
qui cum eo erant, Magiſter, turba te cõſtringit
& opprimit, & dicis, Quis *eſt* qui me tetigit:
46 Ieſus autem ait, Tetigit me aliquis. nam
ego cognoui virtutem à me prodiiſſe.
47 Quum autem mulier illa vidiſſet ſe non
latuiſſe, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*,
declarauit ei in conſpectu totius populi quam
ob cauſam tetigiſſet eum, & quomodo ſanata
fuerat illicò.
48 Ipſe verò dixit eis, Confide filia, fides
tua te ſeruauit: vade cum pace.)
49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto
ſynagogæ, dicens ei, Mortua eſt filia tua:
ne vexa magiſtrum.
50 Ieſus autem *hoc* audito, reſpondit ei, Ne
metue, crede ſolummodo: & ſeruabitur.
51 Ingreſſus vero domum, non permiſit ingredi
quenquam niſi Petrum & Iacobum &
Iohannem, & patrem ac matrem puellæ.
52 Flebant autem omnes & plangebant eam.
Ipſe verò dixit, Ne flete, non eſt mortua,
ſed dormit.
53 Et deridebant eum, quod ſcirent eſſe
mortuam.

45 Ipſe verò eiectis foras omnibus,& prehenſa manu eius,clamauit dicēs,Puella,ſurge.
55 Et reuerſus eſt ſpiritus eius, ac ſurrexit illico,& *ipſe* præcepit vt ei daretur cibus.
56 Et obſtupuerunt parentes eius. ipſe verò præcipit eis vt nulli dicerent quod factum fuerat.

CAPVT. IX.

2 Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum 7 & 19 Opinio vulgi de Chriſto. 13 De quinque panibus & duobus piſcibus. 20 Confeſsio Apoſtolorum. 24 Perdere animam. 35 Chriſtus audiendus 37 Lunaticus. 47 Contentio Apoſtolorum de primatu 49 Quidam eyciens dæmonia nomine Chriſti 53 Samaritani nolunt Chriſtum recipere. 56 Vindicta prohibita. 57. 59,61. De tribus Chriſtum ſequi volentibus, ſed diuerſis rationibus.

1 Conuocatis * autem *Ieſus* duodecim diſcipulis ſuis,dedit eis vim ac poteſtatem in omnia dæmonia,& morbos ſanandi.

Mat.10.1. *Mar.3.13 & 6.7.*

2 * Miſitque eos vt prædicarent regnum Dei,& ſanarent ægrotos.

Mat.10.7.

3 * Et dixit eis,Nihil ſumite ad iter, neque virgas,neque peram,neque panem, neque pecuniam:neque binas tunicas habete.

Mat.10.9. *Marc.6.8.*

4 Et in quācunq; domum intraueritis, illic manete,& illinc exite.

5 *Et quicunq; non receperint vos,exeuntes ex vrbe illa,etiam puluerem à pedibus veſtris excutite,*vt ſit* teſtimonio aduerſus eos.

Luc.10.11. *Mat.10.14.* *Marc.6.11.* *Act.13,51.*

6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos euangelizantes,& ſanantes vbique.

Mat.14.1. *Mar.6.14.*

7 ¶ * Audiuit autem Herodes tetracha omnia

nia quæ fiebant ab eo & hæſitabat, propte-
rea quòd dicebatur à quibuſdam Iohannem
excitatum eſſe à mortuis.
8 A quibuſdam verò, Eliam apparuiſſe: *ab*
alijs autem prophetam quempiam ex antiquis
reſurrexiſſe.
9 Tunc ait Herodes, Iohannem ego decol-
laui: quis eſt autē iſte de quo ego talia audio?
Et ſtudebat eum videre.
10 ¶ * Reuerſi autem Apoſtoli narrauerunt *Mat.14. Mar.6.30*
ei quæcunque fecerant.* Et *ipſe* aſſumptis illis *Mat.14.13.*
ſeceſſit priuatim in locum deſertum vrbis quæ *Mar.6.35.*
vocabatur Bethſaida.
11 Quod quum cognouiſſet turba, ſequuta
eſt enim: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur
eis de regno Dei: eos quibus ſanatione opus e-
rat, ſanabat.
12 * Dies autem cœperat inclinare, & acce-
dentes duodecim dixerunt ei, Dimitte turbam
vt abeuntes in circumiacentes vicos & agros, *Mat.14.15.*
illuc diuertant, & inueniant cibaria, nam hic in *Mar.6.35.*
loco deſerto ſumus. *Ioh.6.5*
13 *Ipſe* verò dixit eis, Date ipſis vos quo ve-
ſcantur. Ipſi verò dixerūt, Non ſunt nobis plus
quàm quinq; panes & duo piſces, niſi nos pro-
fecti emamus toti huic populo eſcas.
14 Aderant enim quaſi viri quinquies mil-
le. Ait autem diſcipulis ſuis, Facite vt diſcum-
bant per ſingulos quoſque diſcubitus quin-
quageni.
15 *Ipſi* igitur ita fecerunt, & diſcumbuerūt
illi omnes.
16 *Ipſe* verò, acceptis quinque illis pani-
bus & duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlū be-
nedixit eis & fregit dedítq; diſcipulis vt appo-
nerent turbæ.

17. Comederunt igitur omnes illi,& ſaturati ſunt:& ſublatum eſt quod ſuperfluit ipſis fra-
Mat.16.13. gmentorum,cophini duodecim.
Marc.8.27. 18 ¶ *Et factum eſt quum ipſe ſolus preca-
retur,erãt cum eo diſcipuli, interrogauitq; eos
dicens.Quem me dicit eſſe turba?
16 Ipſi autẽ reſpondentes dixerunt,Iohan-
nem Baptiſtam:alij autẽ Eliam : alij verò Pro-
phetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.
20 Dixit autem eis, vos verò quem me eſſe
dicitis?Reſpondens autem Petrus dixit, Chri-
ſtum illum Dei.
21 Ipſe vero interminatus eis,præcepit vt
nulli hoc dicerent:
Mat.17.22 22 Dicens,*Oportet Filium hominis mul-
marc.8.31. ta pati,& reprobari a ſenioribus & principibus
Sacerdotum & Scribis,& trucidari,& tertia die
excitari.
Infra.14.27. 23 *Dicebat autem omnibus, Si quis vult
mat.10.38. me ſequi abdicet ſemetipſum,& tollat crucem
&.16.24. ſuam quotidie,& ſequatur me.
marc.8.35. 24 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam
Infra.17.33. ſeruare,perdet eam: quiſquis vero perdiderit
mat.10.39 animam ſuam mea cauſa,is ſeruabit eam.
&.16.25. 25 Quid enim prodeſt cuipiam ſi lucretur
mar.8.35 vniuerſum mundum,ſeipſum autem perdat,ſi-
Iohan.12.25. ue *ſeipſo* mulctetur?
mat.16.26 26*Quẽ enim puduerit mei ac meorũ ſermo-
Mar.9,26. nũ,eius pudebit Filiũ hominis,quando uenerit
Infra.12.9 cũ gloria ſua & Patris,ſanctorũq; Angelorum.
mat.10.33. 27 Dico autem vobis verè ſunt quidam ex
marc.8.38 ijs qui hic adſtant,qui nequaquam guſtabunt
2.tim.2.12 mortem vſquedum viderint regnum Dei.
mat.16.28 28 * Factum eſt autem,poſt hæc verba qua-
marc.9.1. ſi dies octo *intercesſerant*,quum aſſumptis Pe-
mat.27.21 tro & Iohanne & Iacobo aſcendit in montem
marc.9.2.

vt

vt precaretur.

29 Et facta eſt inter precandum ſpecies vul-
tus eius alia, & veſtitus eius albus ac refulgens

30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum
eo, qui erant Moſes & Elias:

31 Qui viſi cum gloria, dicebant ipſius exi-
tum, quo futurum erat vt defungeretur in Hi-
eruſalem.

32 Petrus verò & qui cum ipſo erant, gra-
uati erant ſomno: quum autem euigilaſſent, vi-
derunt gloriam eius, & duos illos viros qui ſta
bant cum eo.

33 Et factum eſt quum illi diſcederent ab
eo, dixit Petrus ad Ieſum, Magiſter, bonum eſt
nos hic eſſe: atque *adeò* faciamus tria taber-
nacula, vnum tibi, & vnum Moſi, & vnum Eliæ:
neſciens quid diceret.

34 Hæc autem ipſo dicente, extitit nubes
quæ inumbrauit eos: timuerunt autem dum in-
grederentur in nubem.

35 Et vox extitit è nube, dicens, Hic eſt Fi-
lius ille meus dilectus, ipſum audite.

36 Et poſtquam vox illa extitiſſet inuentus
eſt Ieſus ſolus: ipſi autem ſiluerunt, & nulli de-
clararunt per id tempus quicquam eorum quæ
viderant.

37 ¶ Factum eſt autem ſequenti die, quum *Mat.17.14.*
ipſi deſcendiſſent è monte, occurrit ei turba *Mar.9 14.*
multa.

38 Et ecce, quidam è turba exclamauit di-
cẽs, Magiſter, rogo te, reſpice ad filium meum
nam vnigenitus eſt mihi.

39 Et, ecce, ſpiritus arripit eum, & *ipſe* repẽ-
te clamat, & *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem,
et vix diſcedit ab eo conterens eum.

40 Et rogaui diſcipulos tuos vt ipſum eij-

cerent,ſed non potuerunt.

41 Reſpondens autem Ieſus ait, O natio
incredula & peruerſa, quouſq; tandem ero a-
pud vos & tolerabo vos? Adduc filiũ tuũ huc.

42 Quum autem adhuc accideret, lacerauit
eum dæmonium & diſcerpſit, obiurgauit autẽ
Ieſus ſpiritum impurum, & ſanauit puerum, &
reddidit eum patri ſuo.

43 Percellebantur igitur omnes ſuper mag-
nifica Dei virtute. Omnibus verò mirantibus
ſuper omnibus quæ faciebat, dixit diſcipulis
ſuis.

Mat. 17.22. mar 9.13.

44 *Reponite vos in aures veſtras ſermo-
nes iſtos: futurum eſt enim vt Filius hominis
tradatur in manus hominum.

45 Ipſi verò ignorabant dictum illud, erat-
que ipſis occultum, adeò vt illud non ſentirẽt
& timebant eum interrogare de hoc dicto.

Mat. 18.1. mar. 9.33.

46 *Incidit autem diſceptatio inter eos,
quis eſſet eorum maximus.

47 Ieſus verò viſa cogitatione cordis ipſo-
rum, acceptum puerulum ſtatuit apud ſe.

48 Et dixit eis, Quicunque exceperit pue-
rulum hunc nomine meo, me excipit: & quicũ-
que me exceperit, excipit eũ qui me miſit: nam
qui minimus eſt inter vos õnes, is erit magnus.

Mat. 9.38.

49 *Reſpondens autem Iohannes ait, Ma-
giſter, videmus quendam ſub nomine tuo eij-
cientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia
te non ſequitur nobiſcum.

50 Et dixit eis Ieſus, Ne prohibite *illi*: qui
enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt.

51 Factum eſt autem quum impleretur tem-
pus quo ſurſum reciperetur, tum ipſe ſeſe obfir-
mauit vt proficiſceretur in Hieruſalem.

52 Miſitque nuntios ante faciem ſuam: qui

pro-

profecti ingreſſi ſunt in vicum Samaritanorũ:
vt pararent ei hoſpitium.
53 ¶ Sed illi non receperunt eum, quòd ha-
bitum præferret proficiſcentis in Hieruſalem.
54 Quum autem hec vidiſſent diſcipuli e-
ius Iacobus & Iohannes dixerunt, Domine, 1. Reg. 8. 10. 12
vis dicamus vt ignis diſcendat è cœlo, & con-
ſumat eos, vt etiam Elias fecit? Mat. 8. 19.
55 Sed conuerſus Ieſus obiurgauit eos, di-
cens, Neſcitis cuius ſpiritus vos ſitis.
56 * Filius enim hominis non venit vt per-
deret animas hominum, ſed vt ſeruaret. Abie-
runt igitur in alium vicum.
57 ¶ Factum eſt autem proficiſcentibus
ipſis, quidam in via dixit ei, Sequar te quocun-
que ieris, Domine. Mat. 8. 22.
58 Dixit autem ei Ieſus, Vulpes luſtra ha-
bent, & volucres cœli nidos: Filius autem ho-
minis non habet vbi caput reclinet.
59 * Ait autem ad alium *quendam*, Sequere
me: Ille vero dixit, Domine, permitte mihi vt
priùs abeam ac ſepeliam patrem meum.
60 Dixit autem ei Ieſus, ſine vt mortui ſe-
peliant mortuos ſuos: tu verò profectus an-
nuntia regnum Dei.
61 Dixit autem etiam alius, Sequar te Do-
mine: ſed permitte mihi priùs vt valedicam iis
qui ſunt domi meæ.
62 Ait autem ei Ieſus, Nemo qui manu ſua
admota aratro, reſpexerit ad ea quæ retrò *ſunt*
appoſitus eſt ad regnum Dei.

CAP. X

1 LXX Diſcipuli. 10 Ingratis vrbibus impietas obijcitur. 17 Diſcipulis redeuntes humilitatis admonet. 30. Proximus quis 38. De

Mar-

Martha & ſorore Maria.

1 POſt hæc autē deſignauit *Domi* nus etiā
alios ſeptuaginta, miſitq́ue eos binos
ante faciem ſuam in omnem vrbem &
locum quò futurum erat vt ipſe veniret.
*Mat.*9.37. 2 Dicebat igitur eis,*Meſſis quidem multa,
ſed operarij pauci : rogate ergò Dominum
Meſſis,vt emittat operarios in meſſem ſuam.
*Mat.*10.16. 3 * Abite:ecce, ego mitto vos vt agnos in
medium luporum.
2.*Reg.*2.29. 4 Ne portate crumenam,neque peram,ne-
que calceamenta:& neminem in via ſalutaue-
*Mat.*10.12. ritis.
*Mar.*6.10. 5 * In quamcunque domum ingrediemini,
primùm dicite,Pax huic domui.
6 Quòd ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis,
requieſcet ſuper eum pax veſtra:ſin minùs,ad
vos reuertetur.
7 Manete autem in ea ipſa domo,edentes &
bibentes quæ ab ipſis *appoſita fuerint*,* dignus
enim eſt operarius mercede ſua. Ne tranſite è
*Deut.*24.14. domo in domum.
*Mat.*10.10. 8 * Sed & in quamcunque vrbem ingreſſi
1.*Tim.*5.18. fueritis,& exceperint vos,edite quæ apponun-
*Mat.*10.11. tur vobis.
9 Et ſanate ægrotos qui in ea fuerint,& di-
cite eis,Appropinquauit ad vos regnum Dei.
10 In quamcunque autem vrbem ingreſſi
fueritis,& non exceperint vos,egreſſi in plate-
as eius,dicite,
11 * Etiam puluerem qui adhæſit nobis ex
vrbe veſtra,vobis abſtergimus:tamen hoc ſci-
*Suprà.*9.5. tote,appropinquaſſe ad vos regnum Dei.
*Act.*13.51.& 12 Dico autem vobis,Sodomorum condi-
86. tionem die illo tollerabiliorem fore quàm vr-
bis illius.

13 * Væ-

13 * Væ tibi Chorazin,væ tibi Bethſaida: *Mat.11.21.*
nã ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes,
quæ editæ ſunt apud vos,olim cum ſacco & ci-
nere ſedentes reſipuiſſent.
14 Ideò Tyri & Sidonis tolerabilior erit
conditio quam veſtra.
15 Et tu Capernaum quæ vſque ad cœlum
ſublata es,vſque ad inferos deprimêris.
16 * Qui vos audit,me audit:& qui vos re- *Mat.10.49.*
iicit,me reiicit:qui verò me reijcit,reiicit eum *Iohan.13.20.*
qui miſit me.
17 Reuerſi ſunt autem ſeptuaginta cũ gau-
dio,dicentes,Domine, etiam dæmonia ſubij-
ciuntur nobis per nomen tuum.
11 *Ipſe* autem dixit eis,Spectabam Satanam
vt fulgur è cœlo cadentem.
19 Ecce,do vobis poteſtatem calcandi ſer-
pentes & ſcorpiones,& ſupra omnem vim ini-
mici:& nihil vos lædet.
20 Sed de eo ne gaudete quòd ſpiritus vo-
bis ſubijciantur:gaudete verò potiùs quòd no-
mina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.
21¶ * Eo ipſo momento exultauit Ieſus ſpi-
ritu,& dixit,Gloriam tibi tribuo Pater,*D*omi-
ne cœli & terræ,quod hæc abſconderis à ſapi- *Mat.11.23.*
entibus & intelligentibus,& detexeris ea infã-
tibus: etiam Pater quia placuit ita tibi.
22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo:&
nemo nouit quis ſit Filius,niſi Pater:& quis ſit
Pater,niſi Filius,& cuicunq;voluerit Filius de-
tegere.
23 Et conuerſus ad diſcipulos,priuatim dix-
it *eis*,* *B*eati oculi qui vident quæ vos videtis. *Mat.13.16.*
24 *D*ico enim vobis, multos Prophetas &
Reges cupiuiſſe videre quæ vos videtis,nec vi-
diſſe:& audire quæ auditis, nec audiuiſſe.

25* Tunc

Mat.22.35. 25 *Tunc ecce, quidam Legis interpres
Mar.22.28. ſurrexit tentans eum, & dicens, Magiſter, quid
faciendo, vitam æternam poſſidebo?
26 At ille dixit ei, In lege quid ſcriptum
eſt? quomodo legis?
Deu.1.6.1. 27 Ille verò reſpondens dixit, *Diliges
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &
ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, &
Leui.19.18. ex tota cogitatione tua: *proximum totum vt
teipſum.
28 Tum ipſe dixit ei, Rectè reſpondiſti: hoc
fac, & viues.
29 Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, di-
xit Ieſu, Et quis eſt meus próximus?
30 Excipiens autem Ieſus dixit, Quidam
deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & in-
cidit in latrones, qui expoliato eo & plagis
impoſitis abierunt, eo ſemiuiuo relicto.
31 Fortè autem Sacerdos quidam deſcendit
per eandam viam: qui viſo eo, ex aduerſo præ-
terijt.
32 Similiter & Leuita, quum veniſſet ad eũ
locum, & illum vidiſſet, præterijt ex aduerſo.
33 Samaritanus autem quidam iter faciens,
venit ad eum, & eo viſo, miſericordia intima
commotus eſt:
34 Et accedens obligauit eius vulnera, in-
fundens oleum ac vinum, & ipſum impoſitum
ſuo iumento, duxit in diuerſorium, & eius cu-
ram egit.
35 Poſtero autem die abiens, prolatos duos
denarios dedit hoſpiti, & dixit ei, Curam ipſius
age: & quodcunque præterea inſumpſeris, ego
quum rediero, reddam tibi.
36 Quis igitur horum trium tibi videtur
proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?

37 Ille

37 Ille autem dixit, Is qui vſus eſt miſeri-
cordia erga eum. Ait igitur ei Ieſus, Abi & tu
fac ſimiliter.
38 ¶ Factum eſt verò inter eundum, ipſe
ingreſſus eſt in quendam vicum: mulier autem
quædam Martha nomine excepit eum domum
ſuam.
39 Et huic erat ſoror quæ vocabatur Maria,
quæ etiam aſſidens ad pedes Ieſu, audiebat ip-
ſius ſermonem.
40 Martha verò diſtrahebatur circa fre-
quens miniſterium, ſuperueniens igitur ait,
Domine non eſt tibi curæ quòd ſoror mea re-
liquit me vt ſolam miniſtrem? Dic ergo ei vt
mihi viciſſim opituletur.
41 Reſpondens autem dixit ei Ieſus, Mar-
tha, Martha, ſolicita es, & ſatagis de multis:
42 Atqui vna re opus eſt, Maria verò bonã
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAP. XI.

*2 Docet Apoſtolos orare. 14 Dæmonium mutum e-
ijcitur. 27 Mulier è turba vocem extollens. 29
Iudæi ſigna petunt 38 A Phariſæo inuitatus,
externam ſanctimoniæ laruam corripit.*

1 ET factum eſt quum ipſe precaretur quo-
dam in loco, vt ceſſauit, dixit ei quidã
ex eius diſcipulis, Domine, doce nos
precari prout & Iohannes docuit diſcipulos
ſuos.
2 Dixit autem eis, quum precamini, dici-
te, PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur
nomen tuum; veniat regnum tuum: fiat volũ- *Mat. 6.4.*
tas tua, ſicut in cœlo, etiam in terra.
3 Panem noſtrum quotidianum da nobis

in diem.
4 Et remitte nobis peccata noſtra: etenim
ipſi remittimus omnibus qui nobis debent. Et
ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos
à malo.
5 * Dixit etiam eis, Quis veſtrum habebit a-
micum, & proficiſcetur ad eam media nocte,
& dicit ei, Amice, da mihi mutuò tres panes:
6 Quoniam amicus meus venit de via ad
me, & non habeo quod apponam ei:
7 * Et ille intus reſpondens dicat, Ne mihi
moleſtiam exhibe: iam oſtium clauſum eſt, &
pueruli mei mecum ſunt in cubili: non poſſum
ſurgere & dare tibi.
8 Dico vobis, etiamſi non dederit ei ſurgens,
eo quòd amicus eius ſit: at certe propter im-
portunitatẽ eius ſurget, ac dabit ei quotquot
ſunt ei opus.
9 * Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vo-
bis: quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur
Mat.7.7.& vobis.
21,22. 10 * Quiſquis enim petit, accipit: & qui-
Marc.11.24. quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.
Iohan.14.13 11 * Ecquis autem ex vobis pater, *ſi* filius *ab*
& 16.22. *eo* petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſ-
*Iac.*1.10. cem, num pro piſce dabit ei ſerpentem?
*Mat.*9.32.*&* 12 Aut ſi petierit ouum, num dabit ei ſcor-
12.22. pium.
*Marc.*3.20 13 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis bona
dona dare liberis veſtris: quanto magis Pater
veſter cœleſtis Spiritum ſanctum petentibus
*Mat.*9.33. ab ipſo.
& 12.22. 14 * Eiecit enim dæmonium quod erat mu-
*Marc.*3.10. tum: factum eſt autem, egreſſo dæmonio, lo-
Mat. 9,14. quutus eſt mutus, & mirata eſt turba.
Mar 3.22. 15 Quidam vero ex eis dixerunt, Per Be-
elz-

elzebub principem dæmoniorum eiicit dæmonia.

16 Et alii *eum* tentantes, ſignum è cœlo petebant ab eo.

17 Ipſe vero quũ noſceret cogitationes eorum, dixit eis * Omne regnum diſſidens aduerſus ſeſe, vaſtatur: & domus aduerſus ſeſe diſſidens, cadit. *Mat.12.25. Marc.3.24.*

18 Quod ſi etiam Sanatas aduerſus ſeipſum diſſidet, quomodo ſtabit regnum eius? Nam dicitis, per Belzeebub eiicere me dæmonia.

19 Quod ſi ego per Beelzebub eiicio dæmonia, filii veſtri per quem eiiciunt? propterea ipſi erunt veſtri iudices.

20 Sin autem digito Dei eiicio dæmonia, nempe peruenit ad vos regnum Dei.

21 Quum validus quiſpiam armatus cuſtodit aulam ſuam, in pace ſunt ea quæ habet.

22 Poſtquam vero quiſpiam eo validior inuadẽs vicerit eum, totam armaturam eius auſert qua confidebat, & ſpolia eius diſtribuit.

23 Qui non eſt mecum aduerſum me eſt: & qui non cogit mecum, ſpargit.

24 * Quum impurus ſpiritus exierit à quopiam, tranſit per arida loca, quærens requiem: & non inueniens, Dicit, Reuertar domum meam vnde exiui.. *Mat.12.43*

25 Veniẽs igitur inuenit eam verſam & ornatam.

26 Tunc proficiſcitur & accipit ſeptem alios ſpiritus peiores quàm ſit ipſe: & ingreſſi habitant illic, ſitque vltima conditio hominis illius deterior prior.

27 Factum eſt autem quum hæc diceret, attollens vocem quædam mulier è turba, dixit *heb.6.4. 1.pet.2.20.*

xit ei, Beatus venter qui te portauit, & vbera
quæ ſuxiſti.
28 Ipſe autem dixit, Imò verò beati
qui audiunt ſermonem Dei, & eum obſeruant.
29 ¶ * Quum autem turba congregaretur a-
pud eum, cœpit dicere, Gens hæc ſcelerata eſt:
*Mat.*12.38. ſignum requirit, ſed ſignum non dabitur ei, *
niſi ſignum illud Ionæ Prophetæ
Iona 2.1. 30 Nam prout fuit Ionas ſignum Niniuitis,
ita etiam erit filius hominis iſti genti.
31 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum
1.*Reg* 10.1. viris gentis huius, & condemnabit eos, quòd
2.*Par.*9.1. venerit à terminis terræ vt audiret ſapientiam
Salomonis: & ecce, plus quam Solomõ *eſt* hoc
in loco.
*Iona.*3.5. 32 Viri Niniuitæ reſurgent in iudicio cum
gente iſta, & condemnabunt eam: * quod ad
præconium Ionæ reſipuerint: & ecce plus quã
Ionas *eſt* hoc in loco.
*Sur.*5.16. 33 * Nullus verò lucernam accenſam in oc-
*mat.*5.15. culto ponit neque ſubter modium: ſed in can-
*Mar.*4.21 delabrum, vt qui ingrediuntur, ſplendorem vi-
deant.
*Mat.*6.22. 34 Lucerna corporis eſt oculus: quum igi-
tur oculus tuus fuerit ſimplex, totum quoque
corpus tuum lucidum erit: quum verò malus
fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit.
35 Conſidera ergò num lumen quod in te
eſt, tenebræ ſint.
36 Itaque ſi corpus tuum totum lucidum
fuerit, non habens aliquam partem tenebroſam
ſic erit lucidum totum, vt quum lucerna ful-
gore te illuſtrat.
37 ¶ Quum autem *hæc* loquutus eſſet, roga-
uit eum quidam Phariſæus vt pranderet apud
ſe, Ingreſſus igitur diſcubuit.

38 Pha-

38 Phariſæus verò quum *hoc* vidiſſet, admi-
ratus eſt eum non priùs ablutum fuiſſe ante
prandium. *Mat.* 23. 25.
39 Dixit autem Dominus ei,* Vos quidem
Phariſæi exteriorem poculi, patinæque partem
purgatis, ſed quod intra vos eſt, plenum eſt ra-
pina & ſcelere.
40 Amentes, nónne qui fecit quod foris eſt,
etiam id quod intus eſt fecit?
41 Immo, ea quæ adſunt date *in* eleemoſy-
nam: & ecce omnia erunt vobis pura,
42 Sed væ vobis Phariſæis: quoniam deci-
matis mentham & rutam, & quoduis olus, ſed
præteritis iudicium & charitatem Dei. Hæc
autem oportuit facere, & illa non omittere.
43 * Væ vobis Phariſæis, quoniam diligitis *Infrà.* 20. 46.
primum conſeſſum in conuentibus, & ſalutati- *Mat.* 23. 6
ones in foris. *Marc.* 12. 38.
44 *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ *Mat.* 23 27.
quoniam eſtis vt monumenta quæ non appa-
rent, & *quæ* neſciunt ij qui ſuper *ea* ambulant.
45 Reſpondens autem quidam ex Legis in-
terpretibus, ait ei, Magiſter, quum hæc dicis, e-
tiam nos afficis iniuria.
46 Ipſe autem ait, Væ vobis quoque Le- *Mat* 23. 4.
gis interpretibus, quoniam oneratis homines *Act.* 15. 10.
oneribus difficilibus portatu, ſed ipſi vno ex
digitis veſtris non attingitis onera.
37 * Væ vobis, quoniam ædificatis monu- *Mat.* 23. 28
menta Prophetarum, patres autem veſtri tru-
cidarunt eos.
48 Nempe teſtimonio veſtro comprobatis facta patrum veſtrorum: quoniam illi quidē eos trucidarunt, vos autem ædificatis eorum monumenta.
49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit,

Mittā ad eos Prophetas et Apoſtolos, & ex ip-
ſis *quoſdam* trucidabunt,& *quoſdam* expellent.

50 Vt à gente iſta requiratur ſanguis omni-
um Prophetarum,effuſus à iactis fundamentis
mundi,

51 * A ſanguine Abel vſque ad ſanguinem
Gen.4.8. *Zachariæ, qui periit inter altar et ædem:
2.par.24,21. etiam dico vobis,requireretur ab hac gente.

52 Væ vobis Legis interpretibus,quoniam
ſuſtuliſtis clauē cognitionis:ipſi non introiſtis,
et eos qui introibant prohibuiſtis.

53 Quum autem hæc eis diceret,cœperunt
Scribæ et Phariſæi vehementer *ipſi* imminere,
et eum allicere ad loquendum de multis.

54 Inſidiantes ei, et cupidè venantes ali-
quid ex ipſius ore,vt eum accuſarent.

CAP. XIII

1 Fermentum Phariſæorum. 5 Quis timendus. 8 Confiteri Chriſtum. 16 Parabola diuitis cuius regio exuberat. 22 Terrenarum cura deſpicienda 31 Regnum Dei quærendum. 39 Fur in nocte 51 Diſſidia ob Euangelium.

1 INterea quum coacta eſſet permulta tur-
Mat.16.6. ba,adeò vt alii alios conculcarent,cœpit
Mar.8.14 dicere diſcipulis ſuis , In primis cauete
Supr.8.17 vobis à fermento Phariſæorum , quod eſt hy-
Mat,10.26 pocriſis.
Mar.4.22. 2 * Nihil enim opertum eſt,quod non ſit
retegendum : neque occultum,quod non ſit fu-
turum vt cognoſcatur.

3 Propterea quæ in tenebris dixiſtis,in lu-
ce audientur:et quod in aurem loquuti eſtis,in
conclauibus,proclamabitur ſupra domos.

Mat.10.28. 4 * Dico autem vobis amicis meis, Ne ti-
mete

mete *volu* ab ijs,qui trucidant corpus, & po-
ſtea non habent quod ampliùs faciant.
5 Præmonſtrabo autem vobis quem time-
atis : timete eum qui poſtquam trucidârit cor-
pus,præditus eſt authoritate inijciendi in ge-
hennam:etiam dico vobis,hunc timete,
6 * Nónne quinque paſſerculi væneunt *Mat.*10.29.
aſſarijs duobus,& vnus ex ijs non eſt in obli-
uione apud *Deum?* *Sam.*14.44
7 * Quin etiam capilli capitis veſtri omnes *Act.*27.34.
numerati ſunt : ne igitur timete,multis paſſer- *Supr.*9.92
culis præſtatis. *Mat.*10.32.
8 * Dico autem vobis, Quiſquis me agno- 2.*Tim.*2.12.
uerit coram hominibus,Filius quoque homi-
nis agnoſcet eum coram Angelis Dei:
9 Qui verò abnegauerit me in conſpectu
hominum,abnegabitur in conſpectu Angelo-
rum Dei. *Mat.*12.31.
10 * Et quiſquis dicet quippiam aduerſus *Mar.*3.18.
Filium hominis,ei remittetur : ei verò qui ad- 1.*Iohn.*18
uerſus Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non
remittetur.
11 * Quum autem adduxerint vos ad ſyna- *Mat.*10.29.
gogas & ad magiſtratus ac poteſtates,ne ſoli- *Marc.*13.12.
citi eſtote quemodo aut quid pro defenſione
allaturi,aut quid dicturi ſitis:
12 Spiritus enim ſanctus docebit vos eo ip-
ſo momento quæ oporteat dicere.
13 * Dixit autem ei quidam è turba, Ma-
giſter,dic fratri meo, vt partiatur mecum hæ-
reditatem.
14 Ipſe verò dixit eis,Heus tu, quis me vo
bis iudicem aut partitorem præfecit?
15 Dixit igitur eis,Videte, & cauete ab a-
uaricia:nec enim cuiuſquam vita ex ijs quæ ipſi

ſuppetunt,in eo ſita eſt vt redundet.
16 Dixit autem eis parabolam in hæc ver-
Eccle.11.19. ba.* Hominis cuiuſdam diuitis exuberarat
regio.
17 Itaque ratiocinabatur apud ſe dicens,
Quid faciam? nec enim habeo vbi cogam fru-
ctus meos.
18 Et dixit, Hoc faciam. deſtruam horrea
mea, & maiora ædificabo: & illic cogam om-
nes prouentus meos, & bona mea:
19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes
multa bona repoſita in annos multos, requi-
eſce, comede, bibe, oblectare.
20 Dixit autem ei Deus, Amens, hac nocte
animam tuam repetitur abs te: quæ verò paraſti
cuius erunt?
21 Ita *eſt* qui theſaurum congerit ſibi, nec
eſt in Deo diues.
Mat.6.25. 22 Dixit autem diſcipulis ſuis:* Proptereà
1.Pet.5.7. dico vobis, ne ſolliciti eſtote de anima veſtra,
Pſal. 54. 26. quid eſuri ſitis, neque de corpore, quare ſitis
induendi.
23 Anima plus eſt quàm alimentum, & cor-
pus quàm veſtitus.
24 Conſiderate coruos: neque ſerere ne-
que metere, quibus non eſt cella neque hor-
reum, & *tamen* Deus alit eos, quantò vos præ-
ſtatis volucribus?
25 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando,
poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum v-
num?
26 Itaque ſi ne id quidem quod minimum
eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?
27 Conſiderate lilia, quomodo creſcunt:
non fatigantur, neque nent. dico autem vobis
ne Solomonem quidem cum omni gloria ſua
ami-

miſſum fuiſſe vt vnum illorum.

28 Quod ſi herbam quæ hodie eſt in agro,
& cras in clibanum mittitur, Deus ita circum-
uestit: quantò magis vos ò exigua fide præditi?

29 Vos igitur ne quærite quid eſuri ſitis aut
quid bibituri. & ne ſuſpenſo animo eſtote.

30 Hæc enim omnia gentes mundi requi-
runt, Pater autem veſter nouit vos iſtis in-
digere.

31 Quin potiùs quærite regnum Dei, & hæc
omnia adijcientur vobis.

32 Ne time, ò parue grex, nam viſum eſt
Patri veſtro dare vobis regnum.

33 Vendite bona veſtra, & date eleemoſy-
nam, *Parate vobis crumenas quæ non vetera- *Mat.6.20.*
ſcunt, theſaurum in cœlis qui nunquam defi-
ciat: quò fur non appropinquat, & *vbi* tinea
non corrumpit.

34 Vbi enim theſaurus veſter eſt, illic &
cor veſtrum erit. 1.*Pet.*1.13

35 * Sint lumbi veſtri præcincti & *veſtræ* lu-
cernæ accenſæ:

36 Et vos ſimilis *eſtote* ijs qui expectant
quando Dominus ſuus reuerſus ſit à nuptijs,
vt quum venerit ac pulſauerit, ſtatim ape-
riant ei.

37 Beati ſerui illi quos quum venerit domi-
nus inueniet vigilantes: amen dico vobis,
præcinctus faciet vt diſcumbant, & prodiens
miniſtrabit eis.

38 Et ſi venerit ſecunda vigilia. & ſi tertia
vigilia venerit, atque ita inuenerit, beati ſunt
ſerui illi.

39 * Hoc autem ſcitote, ſi ſciret paterfami- *Mat.* 24.43
lias qua hora fur venturus ſit, vigilaret, nec ſi- *apocal.*16.15
neret perfodi domum ſuam.

40 Et vos igitur eſtote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.
41 Dixit autem ei Petrus, Domine nobis dicis iſtam parabolam, an etiam omnibus?
42 Dixit autem Dominus, Quiſnam eſt fidus diſpenſator ac prudens, quem Dominus præficiet famulitio ſuo, vt in tempore det demenſum?
43 Beatus ſeruus ille, quem Dominus quum venerit, inuenerit ita facientem.
44 Verè dico vobis, omnibus ſuis bonis præficiet eum.
45 Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, Tardat Dominus meus aduentum: cœperitq; verberare ſeruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari,
46 Veniet Dominus ſerui illius die quo non expectat, & qua hora non nouit, & ſeparabit eum, partemq; cum infidis ei aſſignabit.
47 Ille autem ſeruus qui nouit voluntatem domini ſui, nec *ſe* comparauit, nec fecit ex voluntate eius, cædetur multis *plagis*.
48 Qui verò non nouit, & fecit digna plagis, cædetur *plagis* paucis. Porrò cuicunque multum datum eſt, multum repetetur ab eo: & apud quem depoſuerunt multa, ampliùs repoſcetur ab eo.
49 Ignem veni miſſurus in terram, & quid volo ſi iam accenſus eſt?
50 Sed baptiſmo oportet me baptizari, & quomodo conſtringor vſquequò *hoc* perficiatur?
51 Putatis me aduenisse pacem daturum in terra? non, dico vobis, imò diſſidium.
52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in vna domo diſſidentes, tres aduerſus duos, &

duo

duo aduerſus tres.

53 Diſſidebit pater aduerſus filium,& filius aduerſus patrem:mater aduerſus filiam,& filia aduerſus matrem:ſocrus aduerſus nurum ſuam, & nurus aduerſus ſocrum ſuam.

54 * Dicebat autem etiam turbæ, Quum videritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim dicitis, Imber venit & ita ſit. *Mat,16. 2.*

55 Et quum auſtrum flantem, dicitis, Aeſtus erit,& ſit *æſtus*.

56 Hypocritæ, faciem cœli & terræ noſtis probare: hoc autem tempus qui fit vt non probetis?

57 Cur autem & per vos ipſos non diiudicatis quod iuſtum eſt?

58 * Enimuerò dum abis cum aduerſario tuo ad magiſtratum, da operam in via vt libereris ab eo, ne pertrahat te ad iudicem, & iudex te tradat exactori, & exactor coniiciat te in carcerem. *Mat.5,25.*

59 Dico tibi, Non exibis illinc vſquequò vltimum etiam minutum reddideritis.

CAP. XIII.

1 De Galilæis. 4 Et iis qui in Siloe oppreſſi ſunt. 6 Ficus non ferens fructum. 11 Mulier ſpiritu infirmitatis, id eſt, morbo à Satana inflicto laborans ſanatur. 19 Parabola grani Sinapis. 21 Fermenti. 23 Quæſtio, An pauci ſeruandi. 32 Herodes vulpes.

1 ADfuerunt autem eoipſo tempore quidam annũtiantes ei de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuerat cũ ipſorum ſacrificiis.

2 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis, peccatores

tores fuiſſe,quoniam talia paſſi ſunt.

3 Nequaquam,dico vobis;imò niſi reſipiſcatis,omnes itidem peribitis.

5 Aut illos decem & octo ſupra quos cecidit turris in Siloam,& quos trucidauit,putatis debitores fuiſſe præ omnibus hominibus qui habitant in Hieruſalem?

5 Nequaquam, dico vobis: imo niſi reſipiſcatis.omnes itidem peribitis.

6 ¶ *D*ixit autem hanc parabolam. Ficum habebat quidam plantatam in vinea ſua;& venit quærens fructum in ea.neque inuenit.

7 Dixit autem vinitori,Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficu iſta. & non inuenio: excinde eam, quorſum etiam terram inutilem reddit.

8 Ille verò reſpondens dixit ei,Domine,dimitte eam etiam hoc anno , vſquequò fodero circum eam, & miſero ſtercus:

9 Et ſi quidem tulerit fructum,*dimittes*,ſin minus,in futurum excindes eam.

10 ¶ Docebat autem in quadam ſynagoga Sabbatho.

11 Et ecce mulier adfuit habens ſpiritum inualetudinis *ab* annis decem & octo eratque incurua nec prorſus *ſeſe* poterat recuruare.

12 Ipſam autem Ieſus viſam , aduocauit & dixit ei.Mulier abſoluta es ab inualetudine tua.

13 Et impoſuit ei manus.& illico ſurrecta eſt,& glorificabat Deum.

14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ indignans quod Sabatho ſanaſſet Ieſus , dixit turbæ,Sex dies ſunt quibus oportet operari: his ergo *diebus* venite & ſanamini, & non die Sabbathi,

15 Re-

15 Reſpondit ergo ei Dominus,& dixit.Hy-
pocrita,vnuſquiſq; veſtrum Sabatho nonne
ſoluit bouem ſuum aut aſinam à præſepi,& du-
cit aquatum?

16 Hanc autem filiam Abrahæ: quam vin-
xerat Satanas ecce decem & octo annos, non
oportet à vinculo iſto ſolui die Sabbathi?

17 Et quum hæc diceret,pudore afficieban-
tur omnes qui ſe opponebant ei: ſed tota turba
gaudebat ſuper omnibus glorioſis rebus quæ
fiebant ab eo.

18 * Dixit autem *Ieſus*,Cui rei ſimile eſt re-
gnum Dei? & cui illud aſſimulabo? *Mat.13,31.*

19 Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum *Mar.4.31.*
quiſpiam miſit in hortum ſuum: & creuit & e-
uaſit in arborem magnam, volucres cœli ni-
dulati ſunt in eius ramis.

20 * Et rurſum dixit,Cui rei aſſimilabo re- *Mat.13.32*
gnum *Dei*?

21 Simile eſt fermento quod acceptum mu-
lier incidit in farinæ ſata tria, vſquequò fer-
mentaretur tota.

22 * Tranſibat igitur ſingulas vrbes & vi
cos,dicens & iter faciens Hieroſolymam. *Mat.9.35.*

23 *Dixit* autem ei quidam *Domine*, num *Mar.6.6.*
pauci ſunt qui ſeruentur? Ipſe verò dixit eis,

24 * Contendite intrare per anguſtam por-
tam quia multi(dico vobis)ſtudebunt intrare, *Mat.7.13.*
& non poterunt.

25 *Ex* quo *videlicet* ſurrexit paterfamilias
& occluſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, &
pulſare oſtium,dicentes;Domine,aperi nobis:
qui reſpondens dicet vobis, Neſcio vnde vos
ſitis.

26 Tunc incipietis dicere,Edimus in tui cō-
ſpectu,& bibimus.& in plateis noſtris docuiſti

27 * Et

27 * Et dicet, Dico vobis, neſcio vnde vos
Mat.7,13. ſitis: * abſcedite à me omnes qui facitis quod
& 25.31. iniuſtum eſt.
Pſal.6.3. 28 Illic erit fletus & ſtridor dentium, cùm
videritis Abraham & Iſaac & Iacob & omnes
Prophetas in regno Dei, vos autẽ expelli foras.
29 Tunc venient *multi* ab Oriente & Occi-
dente, & Borea, & Auſtro, & diſcumbent in
regno Dei.
30 * Et ecce, ſunt vltimi qui erunt primi, &
& ſunt primi qui erunt vltimi.
Mat.19.31 31 Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phari-
& 20.16. ſæorum dicentes ei, Exi & abi hinc: nam Hero-
Marc.10.31. des vult te trucidare.
32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi, Ecce,
eiiciam dæmonia, et ſanationes peragam ho-
die & cras, et tertia die conſummabor:
33 Veruntamen oportet me hodie et cras, et
perendie iter facere: quia fieri non poteſt vt
Propheta pereat extra Hieruſalem.
34 * Hieruſalem, Hieruſalẽ, trucidatrix Pro-
Mat.23.37. phetarum, et lapidatrix eorum qui ad te miſſi
ſunt, quoties volui cogere liberos tuos, quẽad-
modum galina pulliciẽ ſuã ſub alis, et noluiſtis.
35 Ecce relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta. Amen autem dico vobis, non videbitis
me vſquedum venerit *tempus* quum dicetis,
Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIIII.

*4 Hydropicus Sabbatho ſanatur. 8 Primi accu-
bitus. 13 Pauperes ad prandium vocandi. 16
Inuitati ad cœnam magnam. 23 Compulſi. 28
Turrim ædificaturus.*

1 ET factum eſt quum venit domum cu-
iuſdam ex primoribus Phariſæis Sabba-
tho

tho ad capiendum cibum, ipſi obſeruabant
eum.
2 Et ecce quidam hydropicus erat coram
eo.
3 Tum reſpondens Ieſus, dixit Legis inter-
pretibus & Phariſæis, in hæc verba, Licétne ſa-
nare Sabbatho?
4 Ipſi vero tacuerunt. Tum ipſe prehenſum
eum ſanauit & dimiſit.
5 Et reſpondens eis, dixit, Quis veſtrum *ſi*
ipſius aſinus aut bos in puteum inciderit, non
ſtatim extrahet eum die Sabbathi?
6 Et non poterant ei ex aduerſo ad iſta re-
ſpondere.
7 Dixit autem parabolam ijs qui vocati
fuerant, attendens quomodo primos accubitus
eligerent, dicens eis.
8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nup-
tias, ne accumbito primo loco: ne fortè hono-
ratior te ſit vocatus ab eo:
9 Et is qui te & illum vocauit, veniens dicat
tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum pu- *Pro.* 25.7.
dore vltimum locum obtinere.
10 * Sed quum vocatus fueris, vade diſcubi-
tum in vltimum locum: vt quum venerit qui
te vocauit, dicat tibi, Amice, aſcende ſuperius.
Tunc erit tibi gloria in conſpectu eorum qui
tecum diſcumbunt.
11 * Nam omnis qui ſe extollit, deprime- *Infrà* 18.24.
tur: & qui ſe demiſerit, extolletur. *Mat.* 23.12
12 Dicebat autem etiam ei qui ipſum voca-
uerat, * Quum facis prandium aut cœnum, ne
vocato amicos tuos, neque fratres tuos, neque
cognatos tuos, neque vicinos diuites: ne quan-
do & ipſi te viciſſim vocent, ac retribuatur tibi
gratia.

13 Sed quum facis epulum, voca pauperes,
mancos, claudos, cæcos.
14 Et beatus eris: quia non poſſunt gratiam
retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſur-
rectione iuſtorum.
15 Hæc autem quum audiſſet quidam ex ijs
qui ſimul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui
comedet panem in regno Dei.
Mat. 23.1. apocal. 19.9
16 Ipſe autem dixit ei,* Homo quidam fe-
cit cœnam magnam, & vocauit multos:
17 Miſitque ſeruum ſuum hora cœnæ vt
diceret vocatis, Venite, quia iam parata ſunt
omnia.
18 Et omnes cœperunt vno *ore ſe* excuſare,
Primus dixit ei, Agrum emi, & neceſſe habeo
exire, & eum inſpicere: rogo te, habe me excu-
ſatum.
19 Et alter dixit, Iuga boum emi quinque,
& proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe
me excuſatum.
20 Et alius dixit. Vxorem duxi, & propte-
rea, non poſſum venire.
21 Quum igitur ſeruus aduenisſet, annun-
tiauit iſta domino ſuo, tunc iratus paterſa-
milias dixit ſeruo ſuo, Abi citò in plateas & vi-
cos vrbis, & pauperes ac mancos, claudoſque
& cæcos huc introducito.
22 Et ait ſeruus, Domine, factum eſt vt im-
peraſti, & adhuc locus eſt.
23 Tunc ait dominus ſeruo, Abi in vias & ſe-
pes & coge ingredi, vt impleatur domus mea.
24 Dico enim vobis, neminem virorum il-
lorum qui vocati fuerant, guſtaturum cœnam
meam.
25 Ibat autem turba multa cum eo: & con-
uerſus dixit eis.

26 *Si

26 * Si quis venit ad me & non odit patrē Supra. 9.23.
ſuum & matrem, & vxorē & liberos, & fratres Mat. 10. 37.
& ſorores atque adeo etiam animam ſuam, nō & 16. 24.
poteſt meus eſſe diſcipulus.

27 * Et quiſquis non portat crucem ſuam Mat. 10 38.
& non ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſci- & 16 24
pulus. Marc 8 34

28 Quis enim ex vobis ſi velit turrim ædifi
care, non priùs ſedens cōputat ſumptus, an ha-
beat quæ ad perfectionem operis requiruntur?

29 Ne poſtquam poſuerit fundamentum,
& nō potuerit perficere, omnes qui ſpectarint
incipiant ei illudere,

30 Dicentes, Homo iſte cæpit ædificare, &
non potuit ædificium perficere.

31 Aut quis rex proficiſcens vt committat
prælium aduerſus alterum regem, ſedens priùs
non conſultat an poſſit cum decem millibus
occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad
uerſus ipſum?

32 Alioqui, quum adhuc ille procul eſt, le
gatione miſſa, rogat ea quæ ad pacē ſpectant.

33 Sic ergo quiſquis veſtrum non valedicit
omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſ-
cipulis.

34 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal infatuatus fue-
rit, quo condietur?

35 Neque ad terram, neque ad ſterquili
nium appoſitus eſt: foras eum abijciunt. Qui Mat. 5. 13
habet aures ad audiendum, audiat. Marc 9. 50

CAP. XV.

4 *Parabola ouis perdita*. 8. *Dracima*. 11 *Filij prodigi*.

1 ACcedebant autem ad eum omnes pu-
blicani & peccatores, vt eum audi-
rent

Et

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, di-
centes, Iſte peccatores recipit, & veſcitur cum
eis.

3 Ipſe verò loquutus eſt ad eos hanc pa-
rabolam, dicens,

4 * Quis ex vobis, ſi habeat centum oues, &
Mat.18.12 perdiderat vnam ex illis, non relinquit illas
nonaginta nouem in deſerto, & pergit ad eam
quæ periit, vſquedum eam inueniat?

5 Et inuentam imponit in humeros ſuos
gaudens:

6 Veniensq́ue domum, conuocat amicos &
vicinos, dicens eis, gratulamini mihi: nam in-
ueni ouem meam quæ perierat.

7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſu-
per vno peccatore reſipiſcēte, maius quàm ſu-
per nonaginta nouem iuſtis, quibus non o-
pus eſt reſipiſcentia.

8 Aut quæ mulier, ſi habet drachmas de-
cem, & perdiderit drachmam vnam, non accē-
dit lucernam & verrit domum, quæritq́ue ac-
curatè, vſquequò *eam* inueniat?

9 Et quum inuenerit, conuocat amicas ac
vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inueni
drachmam quam perdideram.

10 Ita, dico vobis gaudium eſt apud Ange-
los Dei ſuper vno peccatore reſipiſcenti.

11 Ait autem, Quidam habebat duos fi-
lios:

12 Quorum iunior dixit patri, Pater, da
mihi partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille*
igitur diuiſit eis facultates.

13 Poſt dies autem non multos, quum om-
nia coegiſſet iunior ille filius, peregrè profe-
ctus eſt in regionem longinquam, & illic diſſi-
pauit ſubſtantiam ſuam profuſè viuendo.

14 Quum

14 Quum autem omnia ipſe conſumpſiſſet, orta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cœpit victu defici.

15 Abiit igitur & adhæſit vni ex ciuibus regionis illius: qui miſit eum in agro ſuo vt paſceret porcos.

16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum. ſiliquis quas edebant porci:& nemo ei dabat.

17 Quum autem ad ſe redijſſet,dixit,Quot mercenarij patris mei abundant panibus?ego verò fame pereo.

18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicã ei,Pater,peccaui in cœlum, & coram te:

19 Neque ampliùs ſum dignus vocari filius tuus: fac me vt vnum ex mercenarijs tuis.

20 Surgens igitur,venit ad patrem ſuum. Quum autem adhuc longè abeſſet, vidit eum pater ipſius,ac intima miſericordia motus eſt: & accurrens incidit in collum eius,& deoſculatus eſt eum.

21 Dixit autem ei filius:Pater, peccaui in cœlum & coram te,neque ampliùs ſum dignus vocari filius tuus.

22 Dixit verò pater ad ſeruos ſuos,Afferte ſtolam illam præcipuam,& induite eũ,& indite annulum in manũ eius,& ſoleas in pedes:

23 Et adductum vitulum illum ſaginatum mactate: & veſcentes oblectemur.

24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & reuixit:perierat,& inuentus eſt. Cœperũt igitur oblectari.

25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri? qui vt veniens appropinquauit domui,audiuit concentum & choros:

26 Et vocatum vnum ex pueris percontatus eſt,quid iſtud eſſet.

27 Is verò dixit ei, frater tuus venit, & ma-
ctauit pater tuus vitulū illum ſaginatum, quòd
ualentem illum reperit.
28 Indignatus eſt autē ille, nec voluit intro
ire, Pater ergò ipſius egreſſus hortatus eſt eū.
29 Ipſe verò reſpondens dixit patri, Ecce,
tot annos ſeruio tibi nec vnquam mandatum
tuum ſum tranſgreſſus: nec vnquam dediſti
mihi hœdum, vt cum amicis meis oblectarer,
30 Sed quum filius iſte tuus qui deuorauit
facultates tuas cum meretricibus, venit, ma-
ctaſti ei vitulum illum ſaginatum.
31 Ipſe verò dixit ei, Fili, tu ſemper mecū
es. & omnia mea tua ſunt.
32 Oblectari autem & gaudere te oporte-
bat, quòd frater tuus hic mortuus erat, & re-
uixit, perieratque & inuentus eſt.

CAP. XVI.

1 Parabola Diſpenſatoris delati ad Dominū. 13 Duobus dominis ſeruire. 16 Lex & Propheta. 19 De Diuite & Lazaro.

1 DIxit autem etiam diſcipulis ſuis, fuit
homo quidam diues qui habebat
diſpenſatorem: & is delatus eſt apud
eum vt qui diſſiparet ipſius bona.
2 Vocauit eum igitur, & dixit ei, Quid hoc
audio de te? redde rationem diſpenſationis tuæ,
non enim poteris ampliùs eſſe diſpenſator.
3 Dixit autē apud ſe diſpenſator, Quid faciā
quum Dominus meus auferat à me diſpenſati-
onem? fodere non poſſum, mendicare pudet.
4 Noui quid ſim facturus, vt quum amotus
fuero à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* domi
ſuæ;

5 Con-

5 Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dixit primo, Quantum debes Domino meo?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu verò quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipſe dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſcribe octoginta.

8 Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniuſtum, quòd prudenter feciſſet, Quomobrem filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in ſuo genere.

9 Et ego *vobis dico*, Facite vobis amicos ex mamona fallaci, vt quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10 Qui fidelis eſt in eo quod minimum eſt, etiam in eo quod multum eſt fidelis eſt: & qui in pauciſſimis iniuſtus eſt, etiam in multis eſt iniuſtus.

11 Itaque ſi in fallaci mamona fideles non fuiſtis, veram *mammonam* quis credet vobis?

12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis?

13 * Nullus ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterũ diliget: aut vni adhærebit, & alterum contemnet. non poteſtis Deo ſeruire & mamonæ. *Mat.* 16.24.

14 Audiebant autem hæc omnia etiam Phariſæi, qui erant auari: & ſannis eum excipiebant.

15 Tunc dixit eis, Vos ij eſtis qui iuſtificatis voſipſos in hominum conſpectu: Deus autem nouit corda veſtra: quia quod apud homines ſublime eſt, abominationi eſt in conſpectu Dei

Mat.11,21.
16 * Lex & Prophetæ vſque ad Iohannem:
ab eo tempore regnum Dei annuntiatur, & qui
uis in illud vi perrumpit.
Mat. 5.18.
17 * Facilius eſt autem cœlum & terrã præ-
Mat 5.32 & 19.9.
terire, quàm Legis vnum apicem excidere.
1.Cor.7.11.
18 * Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & alte-
ram ducit, mœchatur.
19 ¶ Cæterum quidam erat diues, & in-
duebatur purpura & byſſo, & ſe oblectabat
quotidie ſplendide:
20 Erat verò quidam mendicus nomine
Lazarus, qui proiectus erat ad veſtibulum eius
vlcerosus.
21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cade-
bant è menſa diuitis, ſed & canes veniebant ac
lingebant eius vlcera.
22 Factum eſt autem vt moreretur mendicus,
& aſportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ:
mortuus eſt verò etiã diues ille, ac ſepultus eſt.
23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, quum
eſſet in tormentis, videt Abraham procul, & La-
zarum in ſinu eius:
24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abrahã,
miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat ex-
tremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret
linguam meam: quoniam grauiſſimè crucior in
iſta flamma.
25 Dixit autem Abraham, Fili, memento
te bona tua recepiſſe in vita tua, & *Lazarum* ſi-
militer mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu
verò cruciaris.
26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus
ingens conſtitutus eſt, vt ij qui volunt hinc
tranſire ad vos, non poſſunt: neque iſtinc huc
tranſire.

27 Dix-

27 Dixit autem *ille*, Rogo ergò te, pater, vt
eum mittas domum patris mei.
28 Habeo enim quinque fratres: vt hæc te-
ſtificetur eis, ne & ipſi veniant in hunc locum
tormenti.
29 Dicit ei Abraham, habent Moſen & Pro-
phetas: audiant eos.
30 Ille verò dixit, Non, pater Abraham: ſed
ſiquis ex mortuis abierit ad eos, reſipiſcent.
31 Abraham autem dixit ei, Si Moſen &
Prophetas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam
ex mortuis excitetur, aſſentientur.

CAP. XVII.

1 Scandala. 3 Peccati in nos ignoſcendum. 10 Serui inutiles ſumus. 12 De decem leproſis. 20 Regnum Dei quando venturum. 23 Falſi Chriſti. 26 Aduentus Chriſti qualis futurus.

1 Ait * autem diſcipulis, Fieri non poteſt *Mat.18.7.*
quin eueniant ſcandala: ſed væ illi per *Mar.9.42.*
quem eueniunt.
2 Expedit ei ſi mola aſinaria circum po-
natur collo eius, & abiectus fuerit in mare, *poti-
us* quam vt offendat vnum ex paruis iſtis. *Mat.18.22.*
3 Cauete vobis, * Si peccauerit in te frater
tuus, obiurga eum & ſi reſipuerit, remitte ei.
4 * Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & *Mat.18.21.*
ſepties *vno* die reuertatur ad te, dicens, Reſipui:
remittes ei. *Mat.16.20.*
5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Ad-
de nobis fidem.
6 Dixit autem Dominus, * Si haberetis fi-
dem quantulum *eſt* granum ſinapis, diceretis
huic ſycamino, Eradicator, & plantator in ma-
ri: & obediret vobis.

7 Qui autem veſtrum habet ſeruum aran-
tem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat
ſtatim, prodi, & diſcumbe?

8 Imò nonne dicit ei, Para quod cœnem,
& præcinctus miniſtra mihi vſquedum edero
ac bibero: & poſtea edito tu & bibito?

9 Num gratiam habet ſeruo illi, quia fecit
quæ ipſi Præcepta fuerant? non puto.

10 Ita & vos, quū feceritis omnia quæ præ-
cepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus:
nam quod debuimus facere, fecimus.

11 ¶ Et factum eſt, inter eundum Hieroſo-
lymam, vt ipſe tranſiret per mediam Samariam
& Galilæam.

12 Quum autem ingrederetur in quendam
vicum, occurrunt ei decem viri leproſi, qui
ſteterunt procul:

13 Et extulerunt vocem dicentes, Ieſus ma-
giſter miſerere noſtri.

14 Qui quum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti*
oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt vt
Leui.14,2. inter eundum purgati ſint.

15 Vnus autem ex ipſis, vt vidit ſanatum
eſſe, reuertit, glorificans Deum voce ma-
gna.

16 Et procidit in faciem ad pedes eius, gra-
tias ei agens. eratque iſte Samaritanus.

17 Reſpondens autem Ieſus dixit, Nonne
decem illi purgati ſunt? nouem autem illi vbi
ſunt?

18 Non ſunt reperti qui redierint, vt tribue-
rent gloriam Deo, niſi alienigena iſte.

19 Et dixit ei, Surge *&* abi: fides tu te ſer-
uauit.

20 ¶ Interrogatus autem à Phariſæis, quā-
do venturum eſſet regnum Dei: reſpondit eis,
&

& dixit,Non veniet regnum Dei ita vt obſer-
uari poſſit.
21 Neq; dicent,ecce hîc,aut ecce illic,ecce
enim regnum Dei intus habetis.
22 Dixit autem diſcipulis,veniet tempus
quum deſiderabitis videre vnum ex diebus Fi- *Mat.24 23.*
lij hominis:nec videbitis. *Mar.13,21*
23 * Et dicent vobis, Ecce hic,aut ecce il-
lic:*ſed* ne abite, neque proſequimini.
24 Nam ſicut fulgur coruſcans ex *vna* regi-
one quæ ſub cœlo eſt,in *alteram* quæ ſub cœ-
lo eſt,ſplendet :ita erit & filius hominis die
ſuo.
25 Sed priùs oportet eum multa pati,& re-
probari à gente iſta. *Gen.7.5*
26 *Et prout factum eſt in diebus Noe,ita *Mat.24.38.*
erit etiam diebus Filij hominis. *1.Pet.3.18.*
27 Edebant,bibebant,vxores ducebant,&
dabatur nuptum,ad eum vſq; diem quo intro-
iuit Noe in arcam:venitq; diluuium,&perdidit
omnes.
28 Similiter etiam vt accidit in diebus Lot:
edebant,bibebant,emebant,vendebant, plan-
tabant,ædificabant:
29 * Quo autẽ die Lot exiit Sodomis,pluit *Gen.19.26.*
igni & ſulphure è cœlo,& omnes perdidit.
30 Secundum hæc erit dies quo Filius ho-
minis detegetur.
31 In illo die qui fuerit ſupra domum &
vaſa eius in ipſa domo,ne deſcendat ad ea ſu-
menda : & qui in agro,ſimiliter non reuertatur
retrò.
32 * Memineritis vxoris Lot. *Gen.19.26.*
33 *Quicunq; quæſierit animam ſuam ſer- *Supr.9.24.*
uare perdet eam,& quicunq; eam perdiderit, *Mat.10.39.*
viuificabit eam. *Mar.8.35.*
 34 * Di- *Ioh.12.25.*

34 * Dico vobis, Illa nocte erũt duo in lecto
Mat. 24. 41. vno: vnus accipietur, & alter relinquetur.
35 Duæ erunt molentes ſimul: vna accipi-
etur & altera relinquetur.
36 Duo erunt in agro: vnus accipietur, &
alter relinquetur.
37 Tunc reſpondentes dicunt ei, Vbi Do-
mine? Ipſe verò dixit eis, * Vbi corpus, illuc
cogentur & aquilæ.

Mat. 24. 28.

CAPVT. XVIII.

1 Iudicis iniqui & viduæ parab. 10 De Phariſæo & publicano 15 Puerorum eſt regnum Dei. 22 Vendere omnia, & dare pauperibus. 28 Apoſtoli relinquunt omnia. 31 Mortem ſuam prædicit Chriſtus. 35 Cæcus viſum recipit.

Eccl. 18. 22. Rom. 12. 13. 1. Th. 5. 17.

1 DIxit autẽ eis etiam parabolam, *huc
ſpectantem*, * quòd oporteret ipſos ſẽ-
per precari, nec ſegneſcere:
2 Dicens, Iudex quidam erat in quadam vr-
be qui *Deum* non timebat, nec quenquam re-
uerebatur.
3 Erat autem in illa vrbe quædam vidua,
quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab aduer-
ſario meo.
4 Ille autem noluit per *multum* tẽpus: poſt
hæc verò dixit apud ſe, Et ſi Deum non timeo,
nec quenquam reuereor:
5 Tamen quia moleſtiam mihi exhibet vi-
dua iſta, vindicabo eam, ne ad extremum veni-
ens obtundat me.
6 Ait autem dominus, Audite quid iudex
ille iniuſtus dicat.
7 *Deus* autem non vindicabit electos ſuos
clamantes ad ipſum die ac nocte, etiamſi iram
differat ſuper ipſis?

8 Dico

8 Dico vobis, vindicabit eos citò. Verum-
tamen Filius hominis, quum venerit, num re-
perturus eſt fidem in terra?
9 ¶ Dixit autem etiam quibuſdam qui ſi-
bi perſuaſerant ſe iuſtos eſſe, & pro nihilo ha-
bebant reliquos, parabolam iſtam:
10 Duo homines aſcenderant in templum
vt precarentur, vnus Phariſæus, & alter Publi-
canus:
11 Phariſæus conſiſtens ſeorſim, hæc pre-
catus eſt, Deus gratias ago tibi quòd non ſum
vt reliqui homines, rapaces, iniuſti, mœchi, vel
etiam vt iſte Publicanus.
12 Ieiuno bis hebdomade, decimo quæcun-
que poſſideo.
13 Publicanus autem procul ſtans nole-
bat vel oculos in cœlum attollere: ſed percutie-
bat pectus ſuum dicens, Deus, propitius eſto
mihi peccatori.
14 Dico vobis, deſcendit iſte iuſtificatus do-
mum ſuam *potius* quam ille. *quia quicunque
ſe extollit, deprimetur: & qui ſe deprimit, ex- *Supra 14.11*
tolletur. *Mat. 23. 12*
15 *Adferebant autem ad eum etiam infan-
tes, vt eos tangeret: quum autem hoc vidiſſent *Mat* 19.13
diſcipuli, obiurgabant eos. *Marc.* 10.13
16 Ieſus verò quum puerulos aduocaſſet,
dixit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non
prohibete: talium eſt enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis, Quicunque non ac-
ceperit regnum Dei tanquam puerulus, nequa-
quam introibit in illud.
18 *Tunc interrogauit eum quidam ex pri- *Mat. 19. 16.*
moribus dicens, Magiſter bone, quid faciendo *Marc* 10.17.
vitam æternam poſſidebo?
19 Dixit autem ei Ieſus, Cur me dicis bo-

num? nemo bonus niſi vnus: *nempe* Deus.
*Exod.*30.13. 20 Mandata noſti,* Ne mœchare. Ne occi-
dito, Ne furare: Ne falſum teſtimonium dicito,
Honera patrem tuum & matrem tuam.
21 Ille autem dixit, Hæc omnia obſeruaui
à iuuentute mea.
22 Ieſus verò his auditis, dixit ei, Adhuc v-
num tibi deeſt: omnia quæ habes vende, & di-
ſtribue pauperibus, & habebis theſaurum in
cœlo: & adeſdum ſequere me.
23 At ille, his auditis valdè triſtis factus
eſt, nam diues erat valdè,
24 Quum autem vidiſſet Ieſus eum valdè
triſtem factum, dixit, Quàm difficilè, qui pecu-
nias habent, in regnum Dei introibunt!
25 Facilius eſt enim camelum per foramen
acus introire, quàm diuitem introire in regnũ
Dei.
26 Qui verò *hoc* audierant, dixerunt, Et quis
poteſt ſaluus fieri?
27 Ipſe autem dixit, Quæ impoſſibilia ſunt
apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum.
28 * Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliqui-
*Mat.*19.27. mus omnia, & ſequuti ſumus te.
*Mar.*10.28. 29 Ipſe verò dixit eis, Amen dico vobis,
nemo eſt qui reliquerit domum, aut parentes,
aut fratres, aut vxorem, aut liberos, regni Dei
cauſa.
30 Qui non recepturus ſit multiplicia hoc
tempore, & in ſeculo venturo vitam æternam.
31 ¶ * Ieſus autem, aſſumptis illis duode-
cim, dixit eis, Ecce, aſcendimus Hieroſolimam
*Mat.*10.17. & perficientur omnia quæ ſcripta ſũt per Pro-
*Mar.*14.32. phetas de Filio Hominis.
32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur,
& contumeliis afficitur, & conſpuetur.

33 Et

33 Et poſtquam eum flagellauerint, trucidabunt; ſed die tertia reſurget.
34 Ipſi verò nihil horum intellexerunt: eramque iſta verba ipſis occulta, nec cognouerunt quæ dicebantur.
35 *Factum eſt autem dum ipſe appropin- *Mat. 20.29.*
quaret Iericho. cæcus quidam ſedebat apud *Mar. 10.46.*
viam mendicans.
36 Quum igitur *is* audiſſet turbam prætereuntem, percontabatur quid hoc eſſet,
37 Nuntiauerunt autem ei Ieſum Nazarenum tranſire.
38 Tunc clamauit dicēs, Ieſu fili Dauid miſerere mei.
39 Et qui præibant, obiurgabant eum vt ſileret, ipſe verò multò magis clamabat, Fili Dauid miſerere mei.
40 Ieſus autem quum ſubſtitiſſet, iuſſit eū adduci ad ſe: & quum is appropinquaſſet interrogauit eum.
41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille verò dixit, Domine, vt viſum recipiam,
42 Et Ieſus dixit ei, recipito viſum: fides tua te ſeruauit.
43 Illicò igitur viſum recepit ac ſequebatur eum glorificans Deum, & totus populus quum *hoc* vidiſſet, tribuit laudem Deo.

CAPVT. XX.

2 Zachæus publicanus. 13 Minæ ſeruis datæ ad negotiationem. 28 Ieſus ingreditur Hieroſolimam. 41 Flens prædicit vrbis excidium. 45 vendentes eijcit è è templo.

1 IEſus autem ingreſſus, Iericho tranſibat.
2 Et ecce quidam qui nomine vocabatur Zachæus, qui Magiſter erat publicanorū,

&

& diues:

3 Studebatque videre quis eſſet Ieſus, nec
poterat præ turba, quòd ſtatura paruus eſ-
ſet.

4 Præcurrens, aſcendit in ſycomorum, vt
eum videret: quoniam futurum erat vt illac
tranſiret.

5 Vt autem venit ad eum locum, ſuſpici-
ens Ieſus, eum vidit, & dixit ei Zachæe, feſti-
nans deſcende: hodiè enim domi tuæ oportet
me manere.

6 Tum is feſtinãs deſcendit, & excepit eum
gaudens.

7 Et omnes quum hoc vidiſſent murmu-
rabãt, dicentes, eum ingreſſum eſſe ad hominem
peccatorem, vt ibi diuerſaretur.

8 Adſtans autem Zachæus dixit Domino,
Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do
pauperibus: & ſi quid cuipiam per calumniã
eripui, reddo quadruplum.

9 Dixit autem ei Ieſus, Hodiè ſalus domui
Mat.18.11. huic contigit, eo quòd ipſe quoque es filius
Abraham.

10 * Venit enim filius hominis vt quærat,
& ſeruet quod perierat.

11 ¶ Hæc autem ipſis audientibus, pergẽs,
dixit parabolam eo quòd eſſet prope Hiero-
ſolyma, & quod putarent fore vt illico regnũ
Dei appareret.

Mat.25.14. 12 Dixit ergò, *Homo quidam nobilis pro-
fectus eſt in regionem longinquam, vt accipe-
ret ſibi regnum, ac reuerteretur.

13 Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit
eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini do-
nec veniam.

24 Ciues autem eius oderant eum, miſe-
runt

runtq; legationem poſt eū, dicentes, Nolumus
hunc regnare in nos.
15 Et factum eſt quum rediiſſet accepto re-
gno, tum iuſſit vocari ſeruos illos ad ſe quibus
dederat pecuniam: Vt cognoſceret quis quid
negotiatus eſſet.
16 Adfuit autem primus, dicens, Domine,
mina tua decem minas lucrifecit.
17 *Ille* autem ait ei, Benè habet ſerue bone,
quia in minimo fuiſti fidelis, habeto poteſtatē
ſuper decem vrbes.
18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua
confecit quinque minas.
19 *Ille* verò & illi dicit, Tu quoq; præſto
quinque vrbibus.
20 Et alius venit dicens, *Domine*, ecce mi-
na tua quam habui ſepoſitam in ſudario:
21 Timui enim te, quòd homo ſis auſter-
us: aufers quod non depoſuiſti, & metis quod
non ſeminaſti.
22 Tum ille dixit ei, Ex ore tuo te iudicabo
ſerue male: ſciebas me hominem auſterum eſſe,
qui auferam quod non depoſui, & metā quod
non ſeminaui?
23 *Quare* igitur non dediſti pecuniam meā
apud menſam, & ego veniens, cum vſuris eam
exegiſſem?
24 Et adſtantibus dixit, Tollite ab eo mi-
nam & date ei qui decem minas habet.
25 *Illi* verò dixerunt ei, *Domine*, habet de-
cem minas.
26 *At ille*, Nam inquit, * dico vobis, Omni
habenti dabitur: ei autem qui nō habet, etiam Supr. 8. 18.
quod habet adimetur. *Mat.* 13. 12. &
27 Quinetiam meos illos inimicos qui no- 25. 39.
luerunt me regnare ſupra ſe, adducite huc, & *Marc.* 4. 25.
iugu-

iugulate coram me.

28 Et his dictis, antegrediebatur aſcendens
Hieroſolymam.

Mat.21.1 29 * Et factum eſt quum appropinquaſſet
Mat.11.1 Bethphage & Bethaniæ, ad montem qui voca-
tur Olearum, miſit duos ex diſcipulis ſuis.

30 Dicens, abite in vicum qui eſt ex aduer-
ſo: in quem introeuntes, inuenietis pullum al-
ligatum, cui nemo vnquam hominum inſedit,
ſolutum eum adducite.

31 Et ſi quis vos interrogauerit, Quare ſol-
uitis? Sic dicetis ei, Quoniam eo eſt opus Do-
mino.

32 Profecti autem qui miſſi erant, inuene-
runt prout eis dixerat.

33 Soluentibus autem ipſis pullum, dixe-
runt eis Domini eius, Quare ſoluitis pullum?

34 Ipſi verò dixerunt, Quoniam eo opus eſt
Domino.

Mat.21.7 35 * Duxerunt igitur eum ad Ieſum. Et pal-
Iohn.12.14. liis ſuis pullo iniectis, impoſuerunt Ieſum.

36 Eunte autem ipſo, ſubſternebant pallia
ſua in via.

37 Et quum iam appropinquaret ad deſ-
cenſum montis Olearum, cœpit omnis multi-
tudo diſcipulorum gaudentium laudare Deum
voce magna de omnibus quas viderant virtu-
tibus,

38 Dicentes. Benedictus Rex ille qui venit
in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in
locis altiſſimis.

39 Et aliqui Phariſæorum è turba dixerunt
ei, Magiſter, obiurga diſcipulos tuos.

40 Et ipſe reſpondens dixit eis, Dico vobis
ſi ſiluerint iſti, mox lapides clamaturos.

41 Et vt appropinquauit, viſa vrbe fleuit
ſuper

ſuper ea.

42 Dicens, ſi vel tu neſſes vel hoc ſaltem *Inf.21.35.*
tuo die,* quæ ad pacem tuam *pertinent*. Sed *ea* *Mat.24.1.*
nunc occulta ſunt oculis tuis. *Mat.13.1.*

43 Nam veniet tempus aduerſum te, quo
circumijcient tibi inimici tui vallum, & circũ-
cingent te, & conſtringent vndique.

44 Teque ſolo æquabunt, & filios tuos intus:
neque relinquent in te lapidem ſuper lapidem,
eo quòd non noueris tempus illud viſitationis
tuæ.

45 ¶ * Et ingreſſus in templum: cœpit eij- *Mat.12.12.*
cere eos qui vendebant in eo & emebant. *Mar.11.11.*

46 Dicens eis, *Scriptum* eſt.* *Domus* mea *Eſa.56.7.*
domus præcationis eſt: * vos autem feciſtis *Ier.7.11.*
eam ſpeluncam latronum. *Mat.21.13.*

47 Et docebat quotidie in templo. * prin- *Mar.11.17.*
cipes verò Sacerdotum & Scribæ, & primores
plebis ſtudebant eum perdere.

48 Nec inueniebant quid facerent: totus
enim populus pendebat ab ipſo, quum eum au-
diebat.

CAP. XX.

4 Q. Baptiſmus Iohannis vnde 29. Sacerdotum impietas, vinea & agricolarum ſimilitudine notatur. 21 Tributum Cæſari reddendum. 27 Sadducæos negantes reſurrectionem conuincit 41 Chriſtus quomodo filius Dauidis.

1 ET * factum eſt quodam dierum illorum
quum ipſe doceret populum in tẽplo,
& euangelizaret, ſuperuenerunt princi- *Mat.21.23.*
pes ſacerdotum & Scribæ cum Senioribus, *Mar.11.27.*

2 Et dixerunt ei, dic nobis qua authoritate
iſta facias, aut quis ille ſit qui dedit tibi iſtam
authoritatem.

3 Reſ

3 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, interrogabo vos & ego rem quandam,dicite igitur mihi:
4 Baptiſmus Iohannis è cœlo erat, an ex hominibus?
5 At illi ratiocinati ſunt apud ſe dicentes, Si dixerimus, E cœlo : dicet, quare ergò non credidiſtis ei?
6 Sin autem dixerimus,Ex hominibus: tota plebs lapidabit nos : perſuaſum enim eſt ei Iohannem Prophetam eſſe.
7 Reſponderunt igitur ſe neſcire vnde eſſet.
Eſa.5.1. 8 Tum Ieſus dixit eis, Neque ego dicam
Ier.2.21. vobis,qua authoritate hæc faciam.
Mat.21.33. 9 Cœpit autem dicere ad plebem parabo-
Mar.12.1. lam hanc,*Quidam plantauit vineam,& elocauit eam agricolis : & peregrè abfuit multum tempus.
10 Et in tempore miſit ſeruum ad illos agricolas,vt darent ex fructu vineæ.qui cæſum illū ablegarunt inanem.
11 Ille verò pergexit alterum ſeruum mittere:at ipſi hunc quoque cæſum & contumelia affectum ablegarunt inanem.
12 Et pergexit mittere tertium: at illi & iſtum vulneratum eiecerunt.
13 Dixit igitur Dominus vineæ,Quid faciā? mittam filium illum meum dilectum : forſitan quum hunc viderint,reuerebuntur.
14 Viſo autem eo agricolæ colloquuti ſunt inter ſe,dicentes,Iſte eſt hæres: venite,trucidemus eum,vt noſtra fiat hæreditas.
15 Et eiectum eum extra vineam, trucidarunt.Quid ergò faciet eis Dominus vineæ?
16 Veniet & perdet agricolas iſtos,& dabit vineam alijs.*Hoc* autem quum audiſſent,dixerunt,

xerunt, Abſit. Pſal. 117. 22.
17 Ille verò intuitus eos, ait, Quid illud eſt Eſa. 28. 16.
ergo quod ſcriptũ eſt, * Quem lapidẽ reproba Act. 4. 11.
uerunt ædificantes, is factus eſt caput anguli? Rom. 9. 33.
18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem 1. pet. 2. 8.
confricabitur: ſuper quem autem ceciderit, diſ-
ſipabit eum.
19 Tum ſtuduerunt principes Sacerdotũ
& Scribæ inijcere in eum manus eo ipſo mo-
mento: ſed timuerunt plebẽ. cognouerunt enim
eum aduerſus ipſos dixiſſe ſimilitudinem iſtam.
20 Itaque obſeruantes *eum*, miſerunt inſidi-
atores, qui ſe iuſtos eſſe ſimularent: vt carpe-
rent eius ſermonem, tradituri eum imperio &
poteſtati Præſidis.
21 * Qui interrogauerunt eum, dicentes,
Magiſter ſcimus te rectè dicere & docere, nec Mat. 22. 16.
accipere perſonam, ſed viam Dei in veritate Mar. 12. 13.
docere.
22 Licet nobis cenſum dare Cæſari, an nõ?
23 Animaduerſa autem eorum calliditate,
dixit eis, Quid me tentatis?
24 Oſtendite mihi denarium: cuius habet
imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes au-
tem dixerunt, Cæſaris.
25 Tunc dixit eis, * Reddite igitur quæ
ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ *ſunt* Dei, Deo.
26 Itaque non potuerunt verba eius car Rom. 13. 7.
pere coram populo: & mirati ſuper eius reſpon-
ſo, ſiluerunt.
27 ¶ * Accedentes autem quidam Saddu- Mat. 22. 23.
cæorum, (qui negant eſſe reſurrectionem) in- Mar. 12. 18.
terrogarunt eum,
28 Dicentes, Magiſter, * Moſes ſcripſit no- Deut. 25. 5.
bis, Si cuius frater mortuus fuerit habens vxo-
rem, & ſine liberis mortuus fuerit, vt eius frater
acci-

accipiat vxorem illam & excitet ſemen fratri ſuo.

29 Septem ergò fratres fuerunt, quorum primus accepta vxore mortuus eſt,ſine liberis.

30 Accepit igitur eam ſecundus,*qui*& ipſe mortuus eſt ſine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam:itidem autem & illi ſeptem : nec reliquerunt liberos, mortui ſunt.

32 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.

33 In reſurrectione ergo,cuius eorum erit vxor:nam illi ſeptem habuerunt eam vxorem.

34 Tunc reſpondens dixit eis Ieſus,Filij huius æui ducunt vxores,& nuptum dantur:

35 Qui verò digni habiti fuerint qui æuũ illud conſequantur, & reſurrexctionẽ ex mortuis,neq; ducunt vxores,neq; nuptum dantur,

36 Nec enim mori poſſũt ampliùs,pares enim Angelis ſunt,& filij ſunt Dei,quũ ſint filij reſurrectionis.

37 Mortuos autem excitari,etiam* Moſes
*Exod.*3.6. indicauit apud rubum, quum dicit Dominum Deum Abraham,& Deum Iſaac,& Deũ Iacob.

38 Nam Deus non eſt mortuorum,ſed viuorum:omnes enim viuunt ei.

39 Reſpondentes autem ei quidam ex Scribis dixerunt,Magiſter,benè dixiſti.

40 Nec ampliùs audebant eum quicquam interrogare.

*Mat.*22.44. 41 **Dixit* autem eis, Quomodo dicunt
*Mar.*12.35. Chriſtum filium eſſe Dauid?

42 Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum,
*Pſal.*109.1 * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,

43 Vſquedum poſuero inimicos tuos *ſcabellum* pedum tuorum?

44 Dauid

44 Dauid ergo Dominum eum vocat, &
quomodo filius eius eſt?
45 Audiente verò toto populo, dicit diſcipu-
pulis ſuis.
46 * Cauete à Scribis, qui volunt ambulare
ſtolati, & amant ſalutationes in foris, ac primos Suprà 11. 43.
conſeſſus in conuentibus, & primos accubi- Mat. 23. 6.
tus in cœnis. Marc. 12. 38
47 Qui deuorant domos viduarum: & in
ſpeciem precibus longis vtuntur, iſti auferent
grauius iudicium.

CAP. XXI.

3 *Vidua ſupra opes liberalitas,* 6 *De tempore ruinæ templi.* 10 *Et Hieruſalem.* 25 *Signa præcedentia extremum iudicium.*

1 INtuitus* autem vidit diuites mittentes Marc. 12. 41.
dona ſua in gazophylacium.
2 Vidit autem etiã quandam viduã pau-
perculam mittentem illuc minuta *æreoda* duo.
3 Et dixit, Verè dico vobis, vidua hæc pau-
per miſit ampliùs quam omnes.
4 Nam omnes hi ex eo quod ipſis redundat,
miſerunt quod donarent Deo: hæc autẽ miſit
ex penuria ſua totum victum quem habebat.
5 * Et quibuſdam dicentibus de templo, Supra. 19. 34
quod pulchris lapidibus ac donarijs ornatum Mat. 24. 1.
eſſet, dixit, Mar. 13. 1.
6 Hæccine ſpectatis? venient dies quibus
non relinquetur lapis ſuper lapidem qui nõ de-
ſtruatur.
7 Interrogauerunt autem eum dicentes
Magiſter, quãdo hæc erunt? & quod erit ſignũ
quando futurum eſt vt iſta fiant. Epheſ. 5. 6.
8 * Ipſe verò dixit, Videte ne ſeducamini, 2. Theſ. 1. 3.

multi enim venient ſub nomine meo dicentes,
Ego ſum *Chriſtus*: & tempus illud appropin-
quat, ne igitur ſequimini eos.
9 Quum verò audieritis bella & ſeditiones,
ne terreamini: oportet enim iſta primùm fieri
ſed non ſtatim *erit* finis.
10 Tunc dixit eis, Inſurget gens in gentem,
& regnum in regnum.
11 Et magni terræ motus erunt ſingulis lo-
cis, & fames ac peſtilentiæ, & terriculamenta,
& ſigna è cœlo magna erunt.
*Mat.*24.8 12 * Sed ante hæc omnia injicient vobis
*Marc.*13.9. manus, & vos perſequentur, tradentes in con-
uentus, & carceres, adductos ad reges ac præ-
ſides, nominis mei cauſa.
13 *Hæc* autem cedent vobis teſtimonio.
Suprà,12.12. 14 * Habete igitur fixum in cordibus ve-
*Mat.*10.19. ſtris, non præmeditari defenſionem.
*Marc.*13.11, 15 Egò enim dabo vobis & ſapientiam cui
non poterunt contradicere, neque reſiſtere om-
nes qui ſe vobis opponent:
16 Prodemini autem etiam à parentibus &
fratribus & cognatis & amicis: & morte mul-
ctandos curabunt *quoſdam* ex vobis
17 Et eritis exoſi omnibus propter nomen
meum.
Mat,10.32. 18 * Sed pilus capitis veſtri non peribit.
Mat 10,12. 19 * Per patientiam veſtram poſſidete ani-
mas veſtras.
*Mat.*24.15. 20 * Quum autem videritis Hieruſalèm cin-
*Marc.*13.14. gi ab exercitibus, tunc agnoſcite appropinqua-
*Dan.*9.7. re vaſtationem eius.
21 Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in mõ-
tes: & qui intra eam excedant: & qui in agris,
non ingrediantur in eam:
22 Nam hi ſunt dies vltionis, vt impleantur

tur

tur omnia quæ ſcripta ſunt.
23 Væ autem prægnantibus & lactantibus
in ilis diebus: erit enim neceſſitas magna in
hac regione,& ira in populo iſto.
24 Et cadent acie gladij,& captiui ducen-
tur in omnes gentes:& Hieruſalem calcabitur
à gentibus vſquequò impleantur tempora
Gentium.
25 * Tunc erunt ſigna in ſole & luna & ſi-
deribus:& in terra anguſtia Gentium in conſi- *Eſa.*13.10.
lij inopia,reſonante mari & ſalo: *Ezech.* 32.7
26 Exanimatis hominibus præ timore & *Mat.*24.29.
expectatione *malorum* eorum quæ inuadent in *Marc.*13.24.
orbem terrarum:nam poteſtates cœlorum cō-
cutientur.
27 Et tunc videbunt Filium hominis veniē-
tem in nube cum potentia & gloria multa.
28 Quùm autē hæc fieri incipient,erigite *Rom.*8.25.
& attollite capita veſtra,* quoniam adpropin-
quat redemptio veſtra.
29 ¶ Dixit etiam eis *hanc* parabolam, Vi-
dete ficum & omnes arbores·
30 Quum iam emiſerint *folia,vos ea* cer-
nentes,per vos ipſos agnoſcitis iam propè eſſe
æſtatem
31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, ag-
noſcite propè eſſe regnum Dei.
32 Amen dico vobis,nequaquam præterie-
rit hæc ætas quouſq; hæc omnia facta fuerint.
33 Cœlum & terra præteribunt, verba au-
tem mea nequaquam præteribunt.
34 * Cauete autem vobis ne quando gra- *Rom*, 13.13
uentur corda veſtra crapula & ebrietate &
curis huius vitæ & repentè vobis ſuperueniat
dies illè.
35 Nam vt laqueus, inuadet in omnes

qui habitabant in ſuperficie totius terræ.
36 Excubate igitur, omni tempore rogan-
tes vt digni habeamini qui effugiatis iſta om-
nia quæ futura ſunt, & conſiſtatis coram Filio
hominis.
37 Docebat autem interdiù in templo, no-
ctu verò exiens diuerſabatur in monte qui vo-
catur Olearum.
38 Et totus populus diluculo veniebat ad
eum, vt eum audiret in templo.

CAP. XXII.

*4 Iudas vendit Chriſtum. 7 Paſcha parent A-
poſtoli. 24 Contendunt de primatu 31 A Sata-
na expetuntur 35. Nihil illis defuiſſe ait Chri-
ſtus. 42 Orat in monte. 44 Sudat ſanguinem.
50 Auriculam Malcho amputatam ſanat.
57. 58. 60. Petrus ter Chriſtum abnegat. 63
Illuditur & cæditur Chriſtus. 69 Fatetur ſe
Filium Dei.*

Mat. 16. 1 1 APpropinquabat *autem dies feſtus a-
Marc. 14. 1. zymorum qui dicitur paſcha.
2 Et quærebant principes Sacerdotum
& Scribæ quomodo eum tollerent è *medio*; ti-
mebant enim plebem.
Mat. 26. 14. 3 *Introiit autem Satanas in Iudam cogno-
Marc. 14. 10 minatum Iſcariotem, qui erat è numero illorũ
duodecim.
4 Qui abiens colloquutus eſt cum principi-
bus Sacerdotum ac præfectis *templo*, quomodo
ipſis eum traderet,
5 Qui gauiſi ſunt ac pacti ſunt *ſe* daturos ei
Pecuniam.
6 Et *ipſe* ſpopondit: quærebatq́; opportu-
nitatem vt traderet eum ipſis abſque turba.
7 * Venit autē die azymorum quo oporte-
Mat. 25. 17. bat mactari paſcha.
Marc. 14. 13.

8 Miſit igitur Petrum & Iohannem, dicens
Profecti parate nobis paſcha vt veſcamur.
9 Ipſi verò dixerunt ei, Vbi vis paremus
illud?
10 At *ille* dixit eis, Ecce poſtquam introie-
ritis in vrbem, occurret vobis quidā aquæ am-
phoram baiulans: ſequimini eum domum in
quam ingredietur:
11 Et dicite patrifamilias ædium, Dicit tibi
Magiſter, vbi eſt diuerſorium vbi paſcha cum
diſcipulis meis edam?
12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum
magnum ſtratum: illic parate *paſcha*.
13 Profecti autem inuenerunt omnia prout
dixerat eis: & parauerunt paſcha.
14 * Quū igitur adeſſet *conſtitutum* illud tē- *Mat.* 26. 20.
pus, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. *Marc.* 14. 18.
15 Et dixit eis, Deſiderio deſideraui hoc
paſcha edere vobiſcum, antequam ego patiar.
16 Dico enim vobis me nō ampliùs come-
ſturum ex eo, quin completum fuerit in regno
Dei.
17 Et accepto poculo, cùm gratias egiſſet,
dixit, Accipite hoc & partimini vobis ipſis.
18 Dico enim vobis me non bibiturum ex
fructu vitis, vſquequò regnum Dei venerit.
19 * Et accepto pane, quum gratias egiſſet *Mat.* 26. 26.
fregit, & dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meū *Marc.* 14. 22.
quod pro vobis datur: hoc facite in mei recor- 1. *cor.* 11. 24.
dationem.
20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, poſtquā
cœnaſſet, dicens, Hoc poculum *eſt* Nouum il-
lud teſtamentum per ſanguinem meum, qui
pro vobis effunditur:
21 * Veruntamen ecce, manus eius qui me *Mat.* 26. 21.
prodit, mecum eſt in menſa. *Marc.* 14. 19. *Iohan.* 13. 18.

 Pſal. 40. 11.

22 Et filius quidem hominis prout definſ-
tum eſt, abit: veruntamen væ homini illi per
quem proditur.
23 Tunc ipſi cœperunt mutuò quærere in-
ter ſe, quiſnam eſſet ex ipſis qui hoc facturus
eſſet.
24 Orta eſt autem etiam contentio inter
Mat. 20. 25. eos, quis eorum videretur eſſe maior.
Marc. 10. 42. 25 Ipſe verò dixit eis, * Reges gentium do-
minantur eis: & qui poteſtatem habent in eas
benefici vocantur.
26 Vos autē non ita *eſtote*: ſed qui maximus
eſt inter vos, eſto ſicut qui minimus eſt: & qui
princeps eſt, ſicut qui miniſtrat.
27 Nam vter maior eſt? an qui diſcumbit, an
qui miniſtrat? Nōnne qui diſcūbit? At ego ſum
in medio veſtrum vt qui miniſtrat.
28 Vos autem ij eſtis qui permanſiſtis me-
cum in tentationibus meis.
29 Ego verò paciſcor vobis, prout pactus
eſt mihi pater meus regnum.
30 Vt edatis & bibatis in menſa mea in re-
Mat. 19. 28. gno meo, * & ſedeatis ſuper thronos, iudican-
tes duodecim tribus Iſrael.
1. *Pet.* 5. 8. 31 Dixit etiam *Dominus*, Simon, Simon ec-
ce, * Satanas appetijt vos quos ventilaret ſi-
cut triticum:
32 Sed ego rogaui pro te ne deficiat fides
tua: tu igitur aliquando conuerſus, confirma
fratres tuos.
33 Ipſe verò dixit ei, Domine, tecum para-
tus ſum & in carcerem & ad mortē proficiſci.
Mat. 26. 34. 34 * At ille dixit, Dico tibi Petre, non mittet
Marc. 14. 30. vocem hodie gallus priuſquam ter neges me
Iohan. 13. 38 tibi notum eſſe.
Mat. 10. 9. 35 Dixit etiam eis, * Quando miſi vos abſ-
que

que crumena & pera & ſoleis, num quid de-
fuit vobis? Ipſi verò dixerunt. Nihil.

36 *Dixit* ergo eis, At nunc qui crumenam
habet, ſumat *eam*, ſimiliter & peram, & qui nō
habet, vendat pallium ſuum & emat gladium.

37 *Dico* enim vobis, adhuc oportere in me Eſa. 53. 12.
perfici * ſcriptum illud, Et cum ſceleratis nu-
meratus eſt. Nam ea quæ *ſcripta ſunt* de me, fi-
nem habent.

38 At illi dixerunt. *Domine*, ecce duo gla-
dii hic. Ipſe verò dixit eis, Satis eſt Mat. 26. 36.

39 * *Et* egreſſus, profectus eſt ex more in Marc. 14. 32.
montē Oleatum: ſequuti ſunt autem eum etiā Iohan. 18. 1.
diſcipuli eius.

40 Quum verò perueniſſet ad eum locum
dixit eis. Precamini ne intretis in tentationē,

41 Tum ipſe auulſus eſt ab eis quaſi ad ia-
ctum lapidis, poſitiſque genibus precatus eſt. Mat. 26. 41.

42 Dicens *. Pater ſi velles, transfer pocu- Marc. 14. 38.
lum hoc à me: veruntamen non mea voluntas,
ſed tua fiat.

43 Viſus eſt autem ei Angelus à cœlo cor-
roborans eum.

44 Et *ipſe* conſtitutus in angore, intentius
orabat: Erat autē ſudor eius quaſi grumi ſan-
guinis deſcendentes in terram,

45 Et quum ſurrexit à precatione, veniſſet-
que ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes
præ triſtitia.

46 Et dixit eis, Quid dormitis? ſurgite, &
precamini ne introeatis in tentationem.

47 *Adhuc autem eo loquente, ecce turba,
& is qui dicebatur Iudas, vnus è duodecim, Mat. 26, 47.
præibat eis, & appropinquauit Ieſu vt oſcu- Marc. 14. 43
laretur eum. iohan. 18. 3.

48 Ieſus autem dixit ei, Iuda, oſculo Fi-

lium hominis prodis.

49 Videntes autem ij qui circa ipſum *erāt*,
quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, per-
cutiemuſne gladio?

50 Et quidam ex ipſis percuſſit ſeruus Pō-
tificis maximi, & abſtulit auriculam eius dex-
tram.

51 Reſpondens autem Ieſus dixit, Sinite
huculque, & tacta illius auricula ſanauit eum.

52 Dixit autem Ieſus eis qui ad ipſum ve-
nerant, *nempe* principibus ſacerdotum, & præ-
fectis templo, & Senioribus, Vt aduerſus latro-
nem exiſtis cum gladijs ac fuſtibus?

53 Quum quotidiè vobiſcum fuerim in tem-
plo, non extendiſtis manus in me: ſed hæc eſt
hora illa veſtra, & poteſtas tenebrarum.

Mat. 26. 57.
Mar. 13 53.
Iohan 16. 69.
Mat 26. 69
Mar. 14. 66.
Iohan. 18. 26.

54 * Comprehenſum autem eum duxerunt:
& introduxerunt domum Pontificis maximi.
Petrus verò ſequebatur procul.

55 * Quumq; accendiſſent ignem in medio
aulæ, atque vnà conſediſſent, ſedit & Petrus
inter eos.

56 Quum autem eum vidiſſet ancilla quæ-
dam ſedentem ad ignem, intentis in eum ocu-
lis dixit, Et iſte cum eo erat.

57 Ipſe verò abnegauit eum dicens, Mulier
non noui eum.

58 Et paulò pòſt alius videns eum, dixit,
Et tu ex ipſis es. Petrus verò ait, Heus tu, non
ſum.

56 Et interpoſita quaſi hora vnà, alius qui-
dam affirmabat, dicens, Verè & iſte cum illo
erat, et enim Galilæus eſt.

60 Ait autem Petrus, Heus tu, neſcio quid
dicas. Et illico adhuc ipſo loquente, vocem e-
miſit Gallus.

61 Tum

61 Tum conuerſus Dominus intuitus eſt Pe-
trum:& recordatus eſt Petrus ſermonis Do-
mini,quomodo *nimirum* dixerat ipſi, * Priuſ- *Mat.26.34.*
quã gallus vocem emiſerit,ter me abnegabis. *Iohan.13.32.*
62 Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè,
63 *Et ij qui vnà tenebant Ieſum,ei illude-
bant cædentes *eum*. *Mat.26.67.*
64 Et quum eum obuoluiſſent, verbera- *Marc.14.65.*
bant faciem eius,& interrogabant eum,dicen-
tes,Vaticinare quis ſit qui te percuſſit.
65 Et alia multa conuitiantes dicebãt in eũ.
66 Et vt ortus eſt dies,conuenit preſbyteri- *Mat.27.1.*
um populi,& principes ſacerdotum,& Scribæ, *Marc.15.1.*
& adduxerunt eum in ſuum conſeſſum, *Iohan.18.28*
67 Dicentes:Num tu es ille Chriſtus? dic
nobis,Dixit autem eis,Si vobis dixero,nequa-
quam credetis,
68 Quòd ſi etiam interrogauero, nequa-
quam reſpondebitis mihi,neque abſoluetis.
69 Ab hoc tempore erit Filius hominis ſe-
dens ad dextram potentiæ Dei.
70 Dixerunt autem omnes.Tu ergo es Fi-
lius Dei:ipſe verò dixit eis,Vos dicitis me eſſe.
71 At illi dixerunt. Quid ampliùs egemus
teſtimonio? Ipſi enim audiuimus ex ore ipſius.

CAP. XXIII.

1 *Accuſatur coram Pilato. 7 Mittitur ad He-
rodem. 11 Illuditur. 24 Cupiditati Iudæorum
exponitur à Pilato. 27 Mulieres plangunt
eum. 33 Crucifigitur. 39. Conuitiatur vnus
ex maleficis. 43. Alter fide ſeruatur. 46 Ex-
pirat Chriſtus. 53 Sepelitur.*

1 TVm ſurgens vniuerſa multitudo eorũ,
duxit eum ad Pilatum.
2 Cœperunt autem eum accuſare,dicen-

Mat, 22. 21 tes, Comperimus iſtum peruertere gentem, * &
Mar. 12. 17 vetare tributa dare Cæſari, quòd dicat ſe Chri-
Mat . 27 . 11. ſtum, *id eſt* regem eſſe
Marc. 15, 2.
Iohan. 18. 33. 3 * Pilatus autem interrogauit eum, dicens
Tune es Rex Iudeorum. Ipſe vero reſpondens
ei dixit, Tu dicis.
4 Ait vero Pilatus ad principes ſacerdotũ
& turbam, Nullam inuenio noxam in hoc ho-
mine
5 At illi invaleſcebant, dicentes, Concitat
populum docẽs per vniuerſam Iudæam, exor-
ſus à Galilæa huc vſque.
6 Pilatus vero, audita Galilæa, interrogauit
an Galilæus eſſet.
7 Et quum cognouiſſet eum ad Herodis po-
teſtatem pertinere, remiſit eum ad Herodem
qui & ipſe Heroſolymis erat per eos dies
8 Herodes autè viſo Ieſu gauiſus eſt val-
dè, nam à multo *tempore* cupiebat eum videre,
eò quòd audiuiſſet multa de eo: & ſperabat ſe
ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.
9 Interrogauit autem eum multis ſermoni
bus. ſed ipſe nihil ei reſpondit.
10 Stabant autem principes ſacerdotum &
Scribæ magna contentione eum accuſantes.
11 Herodes autem cum militibus ſuis, cùm
eum pro nihilo habuiſſet, & illuſiſſet ei amictũ
veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.
12 Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus &
Herodes eo ipſo die: nam antea inimici erant
inter ſe.
13 Pilatus verò, conuocatis principibus ſa-
Mat. 27. 23. cerdotum & magiſtratibus ac populo,
Marc. 15. 14. 14 * Dixit eis, Obtuliſtis mihi hunc homi-
Iohan 18, 38 nem vt qui auertat populum: & ecce ego in
& 19. 4. veſtri conſpectu quaſtione habita, nullam no-
xam

xam inueni in homine iſto, ex ijs de quibus ac-
cuſatis eum:
15 Sed ne Herodes quidem: nam remiſi
vos ad illum, & ecce nihil dignum morte fa-
ctum eſt ab eo.
16 Caſtigatum ergo eum dimittam.
17 Neceſſe autem habebat dimittere eis in
feſto vnum *quempiam.*
18 Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba
dicens, Tolle hunc, dimitte verò nobis Barab-
bam.
19 (Qui erat propter ſeditionem quandam
& cædem factam in vrbe, coniectus in carce-
rem.)
20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos,*
volens dimittere Ieſum.
21 Ipſi *vero* reclamabant, dicentes, Cruci-
fige, crucifige eum.
22 Ille autem tertiò dixit eis. Quid enim i-
ſte mali fecit? nullam noxam capitalem inueni
in eo: caſtigatum ergo eum dimittam.
23 At illi inſtabant vocibus magnis, peten-
tes vt crucifigeretur, & inualeſcebãt voces eo-
rum ac principum ſacerdotum.
24 Tunc Pilatus iudicauit vt fieret quod
ipſi petebant.
25 *Dimiſit* autem eis illum qui propter ſe-
ditionem & cædem coniectus fuerat in carce-
rem quem petierant: Ieſum verò tradidit *eo-
rum* cupiditati.
26 * Quum igitur abducerent eum prehen- *Mat.27.32.*
ſo Simone quodã Cyrenæo, qui veniebat rure, *Marc.15.21.*
impoſuerunt ei crucem ferẽdam pone Ieſum.
27 Sequebatur autem eum magna multitu-
do populi & mulierum: quæ & plangebant &
lamentabantur eum.

28 Conuerſus

28 Conuerſus autem ad eas, Ieſus dixit, Fi-
liæ Hieruſalem, ne flete ſuper me, verùm ſuper
vobis ipſis flete, & ſuper liberis veſtris.
29 Nam ecce venient dies quibus dicent,
Beatæ ſteriles, & vteri qui non genuerunt, &
vbera quæ non lactauerunt.
30 Tum incipient dicere montibus,* Cadi-
Eſa. 2.19. te ſuper nos: & collibus, Operite nos.
Oſea. 10.8. 31 * Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in
Apocal. 6.16. arido quid fiet?
2.*pet.* 4.17 32 * Ducebantur autem etiam alij duo ma-
Mat. 27.38. leſici vt eum eo necarentur.
marc. 15.27. 33 Quum igitur veniſſent in locum qui vo-
Iohan. 19.18. catur Caluaria, illic crucifixerunt eum, & ma-
leficos: vnum ad dextrã: alterum ad ſiniſtram.
34 Ieſus autem dicebat, Pater, remitte eis:
neſciunt enim quid faciant: partientes verò
veſtimenta eius, iecerunt ſortem.
35 Et ſtabat populus ſpectans: ſannis au-
tem excipiebant eum etiam primores cum eis,
dicentes, Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic
eſt ille Chriſtus Dei electus.
36 Illudebant autem etiam ei milites, ac-
cedentes & acetum ei offerentes:
37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Iudæo-
um, ſerua temetipſum.
38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſu-
per eum literis Græcis & Romanis & Hebrai-
cis, HIC EAT REX ILLE IVDAEORVM.
39 ¶ Vnus autem ex maleficis qui erant
ſuſpenſi conuitiabatur ei dicens, Si tu es Chri-
ſtus ille, ſerua teipſum & nos.
40 Reſpondens autem alter, obiurgauit
eum, dicens, Ne Deum quidem times, quod in
eadem ſis damnatione.
41 Et nos quidem iuſtè: nam digna factis
reci-

recipimus: iſte verò nihil inſolens fecit.
42 Dixitque Ieſu, Domine, memento mei
quum veneris in regnum tuum.
43 Tum dixit ei Ieſus, Amen dico tibi, hodie
mecum eris in Paradiſo.
44 Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ
factæ ſuper totam regionem vſque ad horam
nonam.
45 Et obſcuratus eſt ſol, & aulæum templi
fiſſum eſt medium.
46 Quùmque clamaſſet voce magna Ieſus,
ait,* Pater in manus tuas depono ſpiritum me-
um. Et quum hæc dixiſſet, expirauit: *Pſal. 31.6.*
47 Quum vidiſſet autem Centurio quod fa
ctum fuerat, glorificauit Deum, dicens, Verè
hic homo iuſtus erat.
48 Et omnis turba quæ ſimul ad hoc ſpecta-
culum acceſſerat, ſpectans quæ facta fuerant,
verberans pectora ſua reuertebatur,
49 Stabant autem omnes noti eius procul,
& mulieres quæ erant eum conſequutæ à Ga-
lilæa, videntes iſta. *Mat. 27.58.*
50 *Tum ecce vir nomine Ioſeph, decurio, *Mar. 15.43.*
vir bonus ac iuſtus: *Iohan. 19.38.*
51 (Qui non ſuffragatus fuerat conſilio ac
facto eorum) ex Arimathæa ciuitate Iudæorũ:
qui & ipſe expectabat regnum Dei:
53 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petijt cor-
pus Ieſu.
53 Et detractum inuoluit ſindone, poſuit-
que illud in monumento quod erat in ſaxo
inciſum, in quo nondum quiſquam poſitus
fuerat.
54 Porrò dies erat Paraſceues, & Sabbathi
dies ſuccedebat.
55 Subſequutæ etiam mulieres quæ cum eo
venerant

venerant ex Galilæa, ſpectarunt monumentũ,
& quomodo poſitum eſſet corpus eius.

56 Reuerſæ verò parauerunt aromata &
vnguenta: ac Sabbatho quidem quieuerunt
ſecundum mandatum.

CAP. XXIIII.

1 Mulieres ad monumentum accedunt. 9 Quæ ab Angelis acceperunt, Apoſtolis nuntiant. 13 Duobus euntibus in Emmaum adiungit ſe Chriſtus. 27 Interpretatur illis Scripturas. 39 Contrectandum ſe præbet Apoſtolis. 49. Promittit Spiritum ſanctum. 51 Surſum fertur in cœlum.

Marc. 16. 1.
Iohn. 20. 1.

1 PRimo autem *die* hebdomadis, profundo
diluculo fuerunt ad monumentum, fe-
rentes quæ parauerant aromata: & nõ-
nullæ cum ipſis.

2 Inuenerunt autem lapidem deuolutum à
monumento:

3 Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Do-
mini Ieſu.

4 Et factum eſt dum conſternatæ in ea re
hæſitarent, ecce duo viri ſuperuenerũt eis, in-
duti veſtibus fulgurantibus.

5 Quum autem expauefactæ inclinarent
faciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mor-
tuos quæritis eum qui viuit?

Suprà. 9. 22.
Mat. 17. 23.
Marc. 9. 31.

6 Non eſt hic, ſed ſurrexit, memẽtote vt *lo
quutus ſit vobis quum adhuc in Galilæa eſſet,

7 Dicens, Oportet filium hominis tradi in
manus hominum peccatorum, & crucifigi: &
die tertio reſurgere.

8 Recordatæ ſunt igitur verborum illius:

9 Et reuerſæ à monumento annuntiaue-

runt hæc omnia illis vndecim, reliquis omni-
bus.
10 Erant autem Maria Magdalene, & Io-
hanna, & Maria Iacobi *mater*, & reliquæ cum
ipſis, quæ dicebant Apoſtolis.
11 Sed viſa ſunt apud eos quaſi deliramen-
tum verba ipſarum, neque crediderunt eis.
12 * Petrus autem ſurgens cucurrit ad mo- *Iohan.* 10. 6.
numentum: & quum introſpexiſſet, vidit lintea
ſola *illic* iacentia: abijtque, apud ſemetipſum
mirans hoc factum.
13 ¶ * Et ecce, duo ex iis ibant eo ipſo die *Marc.* 16. 12.
in vicum diſtantem ſtadijs ſexaginta ab Hieru-
ſalem: cui *vico* nomen *eſt* Emmaus.
14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omni-
bus quæ euenerant.
15 Et factum eſt dum colloquerentur, & ſe
mutuò rogitarent, ipſe Ieſus acceſsit, & vnà
iter faciebat cum ipſis.
16 Oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoſcerent.
17 *Dixit* autem eis, Qui ſunt hi ſermones
quos confertis inter vos ambulantes? & *quid*
eſtis tetrico vultu?
18 Reſpondens autem alter cui nomen
Cleopas, dixit ei, Tu ſolus commoraris in *vrbe*
Hieruſalem, & ignoras quæ in ea facta ſunt his
diebus?
19 Ipſe verò dixit eis, Quæ? At illi dixerunt
ei, (Quæ *facta ſunt*) Ieſu Nazareno, qui fuit Pro-
pheta potens reipſa, & verbis coram Deo &
toto populo,
20 Et quomodo eum tradiderunt principes
Sacerdotum & Magiſtratus noſtri vt morte
damnaretur, & crucifixerunt eum.
21 Nos autem ſperabamus illum eſſe qui re

demp-

demptururus eſſet Iſrael: atqui preter hæc omnia
tertium hunc diem agit hodiè ex quo hæc fa-
cta ſunt.
22 Sed & mulieres quædam ex nobis ob-
ſtupefecerunt nos, quæ diluculo venerunt ad
monumentum.
23 Et non inuento eius corpore venerunt,
dicentes ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe
qui dicunt eum viuere,
24 Et abierunt quidam eorum qui erant
nobiſcum ad monumentum & ita invenerunt
prout mulieres dixerant: ipſum verò non vi-
derunt.
25 Tum ipſe dixit eis, O amentes & tardi
corde ad credendum omnibus quæ loquuti ſūt
Prophetæ.
26 Nònne hæc oportuit pati Chriſtum, &
introire in gloriam ſuam?
27 Et incipiens à Moſe & omnibus Prophe-
tis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis
quæ de ſe *ſcripta erant*.
28 Appropinquarunt autem vico in quem
proficiſcebantur: & ipſe fingebat ſe longiùs
ire.
29 Sed *ipſi* adegerunt eum dicentes, Mane
vobiſcum quoniam adueſperaſcit & inclinauit
dies, ingreſſus eſt igitur vt maneret cum eis.
30 Et factum eſt cum accubuiſſet cum eis,
ſumpto pane benedixit, & fractum dedit eis,
31 Adaperti ſunt autem oculi eorum, &
agnouerunt eum: ſed ipſe ablatus eſt eorum
conſpectu.
32 Tum inter ſe dixerunt. Nònne cor no-
ſtrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis
in via, & quum adaperiret nobis Scripturas?
33 Et ſurgentes eo ipſo momento, reverſi
ſunt

ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt congregatos
illos vndecim, & eos qui cum ipſis erant.
34 Dicentes, Surrexit Dominus verè, & cō-
ſpectus eſt Simoni.
35 Tum ipſi expoſuerunt quæ *geſta erant* in
via, & vt fuerat agnitus ab ipſis in fractione
panis.
36 * Hæc autem ipſis loquentibus, ſtetit ipſe
Ieſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis. Mar. 16.14.
37 Territi verò illi, & expauefacti putabant Ioh. 20.19
ſe ſpiritum conſpicere.
38 Tum dixit eis, Quid turbati eſtis, & qua-
re diſceptationes ſubeunt corda veſtra?
39 Videte manus meas & pedes meos: nā
ego ipſe ſum: contrectate me, & videte: nam
ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me
conſpicitis habere.
40 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis ma-
nus ac pedes.
41 Adhuc autem ipſis non credentibus præ
gaudio & mirantibus dixit eis, Habetis hic eſ-
culentum aliquid?
42 Tum ipſi dederunt ei partem piſcis aſſi,
& aliquid ex fauo apiario.
43 *Quæ ille* accepit, & in eorum conſpectu
comedit.
44 Dixitque eis, Hi *ſunt* ſermones quos lo-
quutus ſum vobis quum adhuc eſſem vobiſcū,
oportere impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Le-
ge Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me.
45 Tunc aperuit eorum mentem, vt intelli-
gerent Scripturas:
46 Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita opor-
tet Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis ter-
tio die:
47 Et prædicari in eius nomine reſipiſcen-
tiam

tiam ac remiſſionem peccatorum apud omnes
Gentes, incipiendo ab Hieruſalem.

Ioh 15.26. 48 Vos autem eſtis horum teſtes.

Act.1.4. 49 Et ecce, ego immittam promiſſum Pa-
tris mei vobis. vos autem manete in vrbe Hie-
ruſalem vſque quò induamini virtute ex alto:

50 Eduxit autem eos foras Bethaniam vſq;
& ſublatis manibus ſuis, benedixit eis:

Mar.10.19. 51 * Et factum eſt dum ipſe benediceret eis,
Act.1.9. diſiunctus ab eis ſurſum ferebatur in cœlum.

52 Ipſi autem adorato eo reuerſi ſunt in
Hieruſalem cum gaudio magno.

53 Erantq; ſemper in templo, laudantes &
benedicentes *Deum*. Amen.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM.

CAP I.

1 Sermo ille ante ſecula ex Deo genitus, 2 & qui ſemper apud Patrem reſidebat 14 Homo factus eſt 6.7. Iohannes quorſum à Deo miſſus. 15. Cōcio ipſius de officio Chriſti. 19. 20 Teſtimonio eiuſdem Sacerdotibus redditum. 41. Andreæ vocatio. 33 Petri 44 Philippi 46 Nathanaelis.

1 IN principio erat Sermo ille, &
Sermo ille erat apud Deum, e-
ratq; ille Sermo, *Deus.*
2 Hic *Sermo* erat in principio
apud Deum.
3 * Omnia per hunc *Sermonem* facta ſunt, &
abſque eo factum eſt nihil quod factum ſit. *Col.1.3.*
4 In ipſo, vita erat, & vita erat Lux illa
hominum:
5 Et Lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ
eam non comprehenderunt.
6 ¶ Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen
Iohannes: *Mat.3.1.*
7 Is venit ad *dandum* teſtimonium, *id eſt,* *Mat.1.23.*
vt teſtaretur de luce, vt omnes per eum crede- *Luc.3.3.*
rent.

8 Non erat ille Lux illa, ſed *miſſus fuit* vt
teſtaretur de illa luce.

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat om-
nem hominem venientem in mundum.

10 In mundo erat, & mundus * per eum fa-
ctus eſt: ſed mundus eum non agnouit.

Heb. 11. 4.

11 Ad ſuos venit, & ſui eum non excepe-
runt.

12 Quotquot autem eum exceperunt, de-
dit eis *hanc* dignitatem vt filij Dei fierent, *nē-
pe* iis qui credunt in nomen eius:

13 Qui non ex ſanguine, neque ex libidine
carnis, neque ex libidine viri, ſed ex Deo geniti
ſunt.

Mat. 1. 16.
Luc. 2. 7.
Mat. 17. 2.
2. pet. 1. 17.

14 * Et ſermo ille caro factus eſt: & com-
moratus eſt inter nos (&* ſpectauimus gloriā
eius, gloriam *inquā* vt vnigeniti *egreſſi* à Patre)
plenus gratiæ ac veritatis.

15 Iohannes teſtatus eſt de eo, & clamauit
dicens, Hic eſt de quo dicebam, *Is* qui poſt me
venit, ante me fuit, quia prior me erat.

16 * Et ex plenitudine ipſius omnes accepi
mus, & gratiam pro gratia

Col. 1, 19 &
2. 9.
1. Ioh. 4. 12.
1. Tim. 6. 17.

17 Nam Lex per Moſen data eſt gratia, &
veritas per Ieſum Chriſtum extitit.

18 * Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus
ille Filius qui eſt in ſinu Patris, ille *nobis* expo-
ſuit.

19 Et hoc eſt teſtimonium Iohannis, quan-
do miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdo-
tes & Leuitas, vt interrogarent *eum*, Tu quis
es?

20 Et confeſſus eſt, neque negauit: confeſſus
eſt *inquam* ſe non eſſe Chriſtum illum.

21 Tunc interrogauerunt eum, quis ergo *es*?
Tunc *es* Elias? *Ipſe verò* dixit, Non ſum. *Et illi*,

Es

es tu propheta ille? Qui reſpondit, Non.
22 Dixerunt ergò ei, Quis es? vt reſponſum
demus ijs qui miſerunt nos : quid dicis de te
ipſo?
23 Ait, *Ego ſum* vox clamantis in deſerto,
* Complanate viam Domini, prout dixit E- *Eſa.40.3.*
ſaias Propheta. *Mat.3.3.*
24 Qui verò miſſi fuerant, erant ex Phari- *Luc.3.4.*
ſæis:
25 Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei,
Cur ergò baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque
Elias, neque Propheta?
26 Reſpondit eis Iohannes, dicens, Ego ba-
ptizo aqua, ſed in medio veſtrûm ſtat, quē vos
neſcitis:
27 Hic ille eſt qui poſt me venit, qui ante *Mat.3.11.*
me fuit, cuius ſolearum ego non ſum dignus *Mar.1.7.*
vt ſoluam corrigiam. *Luc.3.16.*
28 Hæc in Bethabara facta ſunt trans Ior- *Act.1,4.&*
danem, vbi Iohannes baptizabat. 11.16.& 9.4
29 ¶ Poſtero die vidit Iohannes Ieſum ve-
nientem ad ſe, & ait, Ecce agnus ille Dei qui
tollit peccata mundi.
30 Hic eſt de quo dicebam, Ponè me ver-
nit vir, qui fuit ante me : quoniam prior me e-
rat.
31 Et ego non noueram eum : ſed vt ma-
nifeſtus fiat Iſraeli, propterea veni ego bapti-
zans aqua:
32 Tum *inquam* teſtatus eſt Iohannes, di- *Mat.3.16.*
cens, Conſpexi ſpiritū deſcendentē quaſi co- *Mar.1.10.*
lumbam è cœlo, *qui* etiam manſit ſuper eum. *Luc.3.22.*
33 Et ego non noueram eum : ſed qui miſit
me vt baptizarē aqua, ille mihi dixerat, ſuper
quem videris Spiritum deſcendentem ac ma-
nentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu

ſancto.
34 Ego igitur vidi,& teſtor hunc eſſe Filiū
illum Dei.
35 Poſtero die iterum ſtabat Iohannes,&
ex diſcipulis eius duo.
36 Et intuitus Ieſum ambulantem,dixit,Ec-
ce agnus ille Dei.
37 Audierunt autem eum duo illi diſcipuli
loquentem,& ſequuti ſunt Ieſum.
38 Conuerſus verò Ieſus,& conſpicatus eos
ſequentes *ſe*,dicit eis,
39 Quid quæritis?Ille verò dixerunt ei, Rab-
bi (quod dicitur, ſi interpreteris,Magiſter)vbi
moraris?
42 Dicit eis,Venite & videte , Venerunt vi-
deruntq;vbi moraretur :& apud eum manſe-
runt die illo.hora enim erat quaſi decima.
41 Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus
ex duobus qui audierant *illa* ex Iohanne,& ſe-
quuti fuerant eum.
42 Inuenit hic prior fratrem ſuum Simonē,
& dixit ei,Inuenimus Meſſiam,quod eſt,ſi in-
terpreteris,Chriſtus.
43 Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autē
Mat.16.18. eum Ieſus dixit,Tu es Simon filius Ionæ:* tu
vocaberis Cephas,quod declaratur Petra.
Gen.49.10. 44 Poſtero die voluit Ieſus abire in Gali-
Deu.18.18. læum,inuenit autem Philippum,& dixit ei,Se-
Eſa.3.2.& 40 quere me:
10.&45.8. 45 Erat verò Philippus ex Bethſaida,ciui-
Ier.23.5.& tate Andreæ & Petri.
23.14. 46 Inuenit Philippus Nathanaelem ,& di-
Ezech.34.23 cit ei,Inuenimus *illum* de quo ſcripſit* Moſes
& 37.24. in Lege,& * Prophetæ,*nempe* Ieſum filium Io-
Dan.9.24. ſeph illum Nazarenum.
47 Tum dixit ei Nathanael, à Nazareth
poteſt

poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni, & vide.

48 Vidit Ieſus Nathanaelem venientem ad ſe, & dixit de eo, Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt.

49 Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Priuſquam te Philippus vocaret, quum eſſes ſub ficu videbam te.

50 Reſpondit Nathanael, & dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille Rex Iſrael.

51 Reſpondit Ieſus, & dicit ei, Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu, credis? maiora iſtis videbis.

53 Præterea dixit ei, Amen, amen dico vobis, ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper Filium hominis.

CAP. II.

8 Chriſtus aquam in vinum mutat. 11 facit ſignorum ſuorum principium. 12 Capernaum deſcendit. 13. hinc Hieroſolymam aſcendit. 15 & mercatum è templo eijcit 19 Templum, nempè corpus ſuum, ſoluendum à Iudeis prædicit. 13 Multi credunt in eum ob ſigna quæ edebat.

1 DIe autem tertiò nuptiæ factæ ſunt in Cana *oppido* Gallileæ: eratque mater Ieſu illic.

2 Vocatus eſt autem etiam Ieſus ac diſcipuli eius ad nuptias.

3 Et quum defeciſſet vinum, mater Ieſu dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Ieſus, Quid mihi tecum, mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit eius mater miniſtris, Quodcunque

dixerit vobis,facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex,poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum,capientes ſingulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Ieſus,Implete has hydrias aqua, Impleuerunt eas igitur vſque ad ſummum.

8 Tunc dicit eis,Haurite nunc, & offerte architriclino.Obtulerunt igitur.

9 Vt autem guſtauit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum(neſciebat autem vnde eſſet: ſed miniſtri ſciebant,qui hauſerant aquam)vocat ſponſum architriclinus,

10 Et dicit ei,Omnes primo loco bonum vinum ponunt,& quum *conuiuæ* ſitim expleuerint,tunc id quod deterius *eſt*:tu ſeruaſti bonū vinum vſque adhuc.

11 Hoc initium ſignorum fecit Ieſus in Cana *opido* Galileæ,& manifeſtam fecit gloriam ſuam:& crediderunt in eum diſcipuli eius.

12 ¶ Poſtea deſcendit Capernaum, ipſe & mater,& fratres,& diſcipuli eius:manſeruntq; illic non multos dies:

13 Nam propè erat paſcha Iudæorum: Aſcendit igitur Ieſus Hieroſolymam.

14 Et inuenit in templo venditores boum,& ouium,& columbarum,& numularios ſedētes.

15 Factoq; flagello è funiculis,omnes eiecit è templo,& oues,& boues: & argentariorum numulos effundit,menſaſque ſubuertit.

16 Et columbarum venditoribus dicit,Tollite hinc iſta:ne facite domum Patris mei,Domum mercatus.

17 Recordati ſunt autem eius diſcipuli,ſcriptum eſſe * Zelus domus tuæ deuorauit me.

Pſal.68 a 1.

18 Reſponderunt ergò Iudæi,& dixerunt ei, Quod ſignum oſtendis nobis vt iſta facias?

19 Reſpon-

19 Reſpondit Ieſus, & dixit eis, * Deſtruite tem- *Mat. 26. 61. & 27. 40. Mar. 14. 58. & 15. 29.*
plum hoc, & tribus diebus erigam illud:

20 Dixerunt ergò Iudæi, Quadraginta &
ſex annis ædificatum eſt templum iſtud, & tu
tribus diebus illud eriges?

21 At ille loquebatur de templo corporis
ſui.

22 Quum ergò ſurrexiſſet à mortuis, recor-
dati ſunt diſcipuli eius quòd hoc dixiſſet eis: &
crediderunt Scripturæ & ſermoni quem Ieſus
dixerat.

23 ¶ Quum autem eſſet Hieroſolymis in paſ-
cha dei feſto, multi crediderunt in nomen eius,
conſpicientes ſigna quæ edebat.

24 Ipſe autem Ieſus non credebat eis ſe-
metipſum, eo quòd noſſet omnes.

25 Nec opus eſſet vt quiſquam ei teſtaretur
de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in ho-
mine.

CAP. III.

*1 Non Nichodemus ab ipſis fundamentis Chriſtia-
næ generationis inſtituit. 14 Serpens in deſer-
to. 23 Iohannes baptizat. 28 & ſuos docet ſe
non eſſe Chriſtum.*

1 ERat autem quidam ex Phariſæis cui no-
men erat Nichodemo, ex primoribus Iu-
dæorum.

2 Hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei,
Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe Magiſtrum: ne-
mo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis,
niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Amen, amen
dico tibi, niſi quis fuerit genitus denuo, non po-
teſt videre regnum Dei.

4 Dixit ei Nicodemus, Quomodo poteſt
homo

homo gigni qui ſit ſenex? num poteſt in ventri
matris ſuæ ſecundò introire, ac gigni?

5 Reſpondit Ieſus, Amen, amen dico tibi, niſi
quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non
poteſt introire in Regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt: &
quod genitum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos
gigni denuò.

8 Ventus quò vult, ſpirat; & ſonum eius au-
dis, ſed neſcis vnde veniat & quò vadat: ita eſt
quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quo-
modo poſſunt hæc fieri?

10 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Tu es magi-
ſter Iſraëlis, & hæc non noſti?

11 Amen, amen dico tibi, quod ſcimus, lo-
quimur, & quod vidimus, teſtamur: ſed teſtimo-
nium noſtrum non recipiſtis.

12 Si terrena dixi vobis, & nō creditis: quo-
modo, ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?

13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui
deſcendit è cœlo, *nempe* filius hominis qui eſt
in cœlo.

Infrà, 12. 32. Num. 21. 9.

14 * Prout autem Moſes extulit ſerpentem
in deſerto, ita extolli oportet Filium homi-
nis:

15 Vt quiſquis credit in eum, non pereat:
ſed habeat vitam æternam.

1. John. 4. 9

16 * Ita enim Deus dilexit mundum, vt Fi-
lium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis cre-
dit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æter-
nam.

Infr. 9. 39. & 12. 47.

17 * Non enim miſit Deus Filium ſuum in
mundum vt condemnet mundum, ſed vt ſerue-
tur mundus per eum.

18 Qui

18 Qui credit in eum, non condemnatur, qui
verò non credit, iam condemnatus eſt· quia nō
crediderit in nomen vnigeniti Filij Dei.
19 Hæc eſt autem condemnatio, * quòd Lux Suprà. 4. 1.
venit in mundum, ſed dilexerunt homines po-
tiùs tenebras quàm Lucem, quia ſunt eorum
mala opera.
20 Quiſquis enim peruersè agit, odit lu-
cem: nec venit ad lucem, ne arguantur ope-
ra ipſius.
21 Qui verò veritati dat operam, venit ad
lucem, vt manifeſta fiant facta ipſius, quòd ſe-
cundum Deum facta ſint.
22 Poſtea venit Ieſus: & diſcipuli eius in Infrà. 4. 2.
Iudææ territorium: & illic degebat cum eis,
& *baptizabat.
23 Baptizabat autem etiam Iohannes in
AEnon prope Salim, quoniam aquæ multæ e-
rant illic: & veniebant ac baptizabantur.
24 Nondum enim coniectus fuerat Iohan-
nes in carcerem.
25 Orta eſt igitur quæſtio quibuſdam ex
diſcipulis Iohannis cum Iudæis de purgatione
26 Veneruntque ad Iohannem, & dixerunt
ei, Rabbi, is qui tecum erat trans Iordanem,
cui tu *teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & Sup. 1. 17. 34.
omnes veniunt ad eum.
27 Reſpondit Iohannes & dixit, Homo non
poteſt recipere quicquam niſi fuerit ei datum
è cœlo. Sup. 1. 20.
28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe* Nō
ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui apparerem*
coram eo.
29 Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus
autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gau-
det propter vocem ſponſi: hoc ergò gaudium

me-

meum impletum eſt.

30 Illum oportet creſcere, me verò minui.

31 Qui supernè venit, ſupra omnes eſt: qui è terra eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur: qui è cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: ſed teſtimonium eius nemo recipit:

Rom. 3 4. 33 Qui recipit eius teſtimonium, is obſignauit *quòd Deus verax ſit.

Mat. 11. 27. 34 Nam is quem miſit Deus, verba Dei loquitur non enim *huic* admetitur Deus ſpiritũ.

35 Pater diligit filium, * & omnia dedit in
Hab. 2. 4. manum eius:
1 Iohn. 5. 10 36 · Qui credit in filium habet vitam æternam: qui verò non obtemperat Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAP. IIII.

6 Ieſus fatigatus potum petit a muliere Samaritana. 21 Veram adorationem docet. 26 Fatetur ſe eſſe Meſſiam. 32 Cibus ipſius. 39. Samaritani credunt in eum. 46 Regij filium ſanat.

1 VT ergò cognouit Dominus Phariſæos audiſſe ipſum plures diſcipulos fa-
Supr. 3. 22. cere* baptizare quàm Iohannem:

2 (Quanquam Ieſus ipſe non baptizabat, ſed diſcipuli eius)

3 Reliquit Iudæam, & abijt rurſum in Galilæam.

4 Oportebat autem eum tranſire per Samariam.

Gen. 33. 19. & 49. 22. Ioſ. 24. 32. 5 Venit ergò in vrbem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit * Iacob Ioſepho filio ſuo.

Erat

6 Erat autem ibi fons Iacobi :Ieſus ergo
fatigatus ex itinere,ita ſedit ad fontem:hora e-
nim erat quaſi ſexta.
7 Venit mulier Samaria vt hauriret aquã:
dicit ei Ieſus,Da mihi potum.
8 Nam diſcipuli,eius abierunt in vrbem vt
cibus emerent.
9 Dicit ergò ei mulier illa Samaritana,
Quomodo:tu,Iudæus quum ſis, potum à me
poſcis,quæ ſum mulier Samaritana? non enim
vtuntur Iudæi Samaritanis.
10 Reſpondit Ieſus & dixit ei,Si ſcires donum
illud Dei,& quis ſit qui tibi dicit:Da mihi por
tum:tu petijſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam
viuam.
11 Dicit ei mulier,Domine,neq;quo hau-
rias habes,& puteus profundus eſt: vnde ergò
habes aquam illam viuam?
12 Numtu maior es patre noſtro Iacob,qui
dedit nobis hunc puteum,ex quo ipſe bibit,&
filii eius,& eius pecora?
13 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quiſquis bi-
bit ex aqua iſta,ſitiet ruſus:
14 Quiſquis autem biberit ex qua illa quã
ego ei dabo,non ſitiet in æternũ, ſed aqua illa
quam ego dabo ei,fiet in eo fons aquæ ſalien-
tis in vitam æternam.
15 Dicit ei mulier,Domine, da mihi aquam
iſtam,vt non ſitiam,neque veniam huc ad hau-
riendum.
16 Dicit ei Ieſus,Vade,voca virum tuum,&
veni huc.
17 Reſpondit mulier & dixit ei,Non habeo
virum.Dicit ei Ieſus,Benè dixiſti, Non habeo
virum.
18 Quinque enim viros habuiſti,& nunc
quem

quem habes,non eſt tuus vir:hoc verè dixiſti.
19 Dicit ei mulier,Domine, video te Pro-
phetam eſſe.
20 Patres noſtri in hoc monte adorauerunt:
Deu.12.6. & vos dicitis Hieroſolymis eſſe locum illum
vbi oporteat adorare.
21 Dicit ei Ieſus,Mulier,crede mihi, venit
hora quando neque in monte hoc,neque Hie-
roſolymis,adorabitis Patrem.
2.Reg.17.29 22 * Vos adoratis quod neſcitis,nos adora-
mus quod ſcimus· quia ſalus ex Iudæis eſt.
23 Sed venit hora,& nunc eſt,quum veri a-
doratores adorabūt Patrem Spiritu ac verita-
te :etenim Pater tales quærit qui ipſum ado-
rarent.
24 * Deus eſt ſpiritus :& qui adorant eum,
oportet vt Spiritu ac veritate adorarent.
1.Cor.3.17. 25 Dicit ei mulier, Scio Meſſiam ventu-
rum qui dicitur Chriſtus :quum venerit ille,
nobis annuntiabit omnia.
26 Dicit ei Ieſus,Ego is ſum qui loquor ti-
bi.
27 Interea autem venerunt eius diſcipuli,&
mirati ſunt quò cum muliere loqueretur :ne-
mo tamen dixit. Quid quæris ? aut, quid lo-
queris cum ea?
28 Reliquit ergò hydriam ſuam mulier, &
abijt in vrbem,dixitque eius loci hominibus,
29 Venite,videte hominem qui dixit mihi
quæcunque feci:num iſte eſt Chriſtus?
30 Exierunt ergò ex vrbe, & venerunt ad
eum.
31 Interim autem rogabant eum diſcipuli,
dicentes,Rabbi,Comede:
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo
quo veſcar,quem vos neſcitis.

33.Di-

33 Dicebant ergò diſcipuli alij ad alios, Nũ
quis attulit ei quo veſcatur?
34 Dicit eis Ieſus, Eſca mea eſt, exequi vo-
luntatem eius qui miſit me, & peficere ipſius
opus.
35 Nonne vos dicitis, adhuc quadrimeſtre
ſpatium ſupereſt, & meſſis aderit? *Ecce, dico
vobis, attollite oculos veſtros, & ſpectate re-
giones: nam albæ iam ſunt ad meſſem. *Mat.9.37. Luc.10.2.*
36 Qui autem metit, mercedem accipit, &
cogit fructum in vitam æternam: vt & qui ſe-
minat, ſimul gaudeat, & qui metit.
37 Nam in hoc dictum illum verum eſt, A-
lius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.
38 Ego miſi vos ad *id* metendum in quo vos
non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in
labores eorum introiſtis.
39 Ex vrbe autem illa multi Samaritanorũ
crediderunt in eum propter ſermonem mulie-
ris, teſtantis eum ipſi dixiſſe quæcunque ipſa
fecerat.
40 Quum ergò veniſſent ad eum Samari-
tani, rogarunt eum vt apud ipſos maneret: &
manſit ibi duos dies.
41 Ac multò plures crediderunt propter
ſermonem ipſius.
42 Et mulieri dicebent, Non ampliùs prop-
ter tuos ſermones credimus: ipſi enim audiui-
mus, & ſcimus hunc eſſe verè Seruatorem illũ
mundi, Chriſtum.
43 ¶ *Duobus* autem poſt diebus exijt inde,
& abijt in Galilæam.
44 Ipſe enim Ieſus *teſtatus fuerat, Pro-
phetam in ſua patria honorem non habere. *Mat.13.38.*
45 Quum ergò veniſſet in Galilæam, exce- *Mar.6.4.*
perunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ *Luk.4 2.*
fecerat

ſecerat Hieroſolymis die feſto: nam ipſi venerant ad diem feſtum.

46 Venit igitur Ieſus rurſum* Cana *oppidū* Galileæ, vbi fecerat ex aqua vinum. Erat autē in Capernaum Regius quidam, cuius filius ægrotabat.

47 Is quum audiſſet Ieſum veniſſe ex Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & eum rogauit vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium: erat enim moribundus.

48 Dixit ergò Ieſus ei, Niſi ſigna & miracula videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus.

50 Dicit ei Ieſus, Vade: filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Ieſus: & profectus eſt.

51 Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & annuntiauerunt, dicentes, Filius tuus viuit.

52 Percontatus eſt ergò ab eis, horam qua meliùs habuerat: & dixerunt ei, Heri *circiter* horam ſeptimam dimiſit eum febris.

53 Agnouit ergò pater *id factum eſſe* illa ipſa hora qua dixerat ei Ieſus, Filius tuus ſciuit: & credidit ipſe ac domus eius tota.

54 Hoc ſecundum ſignum rurſus edidit Ieſus quum veniſſet ex Iudæa in Galileam.

CAP. VI.

2 Chriſtus ad piſcinam decumbentem, 8 ſanat in Sabbatho. 10 Phariſaos præcipiti iudicio factum ſuum calumniantes, 17 authoritate patris ſui conuincit. 19 20 Diuinam ſuam virtutem multis argumentis, 45 Moſis etiam teſtimonio comprobat.

1. Poſt

1 POſthæc erat * dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Leuit.24.2. Deut.16.1

2 Eſt autem Hieroſolymis ad *portam* pecuariam, piſcina quæ nominatur Hebraicè Betheſda, quinque porticus habens.

3 In his iacebat multitudo magna ægrotorum, cæcorum, claudorum, aridorum, expectãtium aquæ motum.

4 Angelus enim deſcendebat certo momẽto in piſcinam, & turbabat aquam, itaque qui primus deſcendiſſet poſt aquæ turbationem, ſanus fiebat à quocunque detineretur morbo.

5 Erat autem quidam illic triceſimum octauum annum agens in morbo:

6 Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem & cognouiſſet eum iam multum temporis egiſſe *in morbo*, dicit ei, Cupis ſanus fieri?

7 Reſpondit ei ægrotus ille, Domine, nullũ habeo, qui cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: ſed interim dum ego venio, alius ante me deſcendit.

8 Dicit ei Ieſus, Surge, tolle grabatum tuum & ambula.

9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo illle. & ſuſtulit grabatum ſuum & ambulat, erat autem Sabbatum die illo.

10 Iudæi ergo dicebant ei qui ſanatus fuerat, Sabbathum eſt, * non licet tibi tollere grabatum. Ier.17.8.

11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogauerunt eum ergo Quis ille eſt qui dixit tibi, Tolle grabatũ tuum & ambula.

13 Is autem qui ſanatus fuerat, neſciebat? quis eſſet: Ieſus enim euaſerat ex turba quæ

erat in illo loco.
14 Poſtea inuenit eum Ieſus in templo: & dixit ei, Ecce ſanus factus es: ne pecca ampliùs, vt ne quid deterius tibi contingat.
15 Abijt ille & nunciauit Iudæis Ieſum eſſe qui ſanum eum fecerat.
16 Ac propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, & ſtudebant eum trucidare quòd iſta feciſſet Sabbatho.
17 Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus vſque adhuc operatur, & ego operor.
18 * Propterea ergo magis ſtudebant eum Iudæi trucidare, quia non ſolum ſoluiſſet Sabbathum, ſed & Patrem ſuum dixiſſet *Deum*, parem ſe faciens *Deo*.

Inſr. 7.19.

19 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Amẽ, amen dico vobis, non poteſt Filius à ſemetipſo operari, *id eſt*, niſi videat Patrem operãtem: quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.
20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtraret ei quæ facit, & opera iſtis maiora demonſtrabit ei, vt vos miremini.
21 Sicut enim pater excitat mortuos, & viuificat, ita & Filius quos vult viuificat.
22 Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit Filio:
23 Vt omnes honorent Filium, prout honorant Patrem: qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui miſit eum.
24 Amen, amen dico vobis, qui ſermonem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet: ſed tranſibit à morte in vitam.
25 Amen, amen dico vobis, veniet tempus, & nunc eſt, quum mortui audient vocem Filij

Filij Dei,& qui audierint viuent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo.
ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.

27 Et authoritatem dedit ei iudicium etiam
exercendi quatenus Filius hominis eſt.

28 Ne hoc miremini: nam veniet hora qua
omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocē
eius. *Mat. 25.46.*

29 *Et prodibunt qui bona fecerunt, in re-
ſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in
reſurrectionem condemnationis.

30 Non poſſum ego à meipſo facere quic-
quam: prout audio, iudico, & iudicium meum
iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam,
ſed voluntatem eius qui miſit me, *id eſt* Patris.

31 **Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium* *Infrà. 8.14.*
meum non eſt idoneum.

32 Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio ve- *Mat. 3.17.*
rum eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.

33 *Vos miſiſtis ad Iohannem, & *is* teſti-
monium dedit veritati. *Suprà. 1.27.*

34 Ego autem ab homine teſtimonium non
capto: ſed hæc dico vt vos ſeruemini.

35 Ille erat lucerna ardens & lucens: Vos
autem voluiſtis ad momentum exultare in e-
ius luce.

36 At ego teſtimonium habeo maius *teſti-
monio* Iohannis: opera enim quæ dedit mihi
Pater vt ea perficerem, ipſa *inquam* opera quæ
ego facio, teſtantur de me quòd Pater miſerit
me.

37 *Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt *Mat. 3.17.*
de me. Neque vocem eius vnquam audiuiſtis, *& 17.5*
*neque ſpeciem eius vidiſtis. *Deut. 4.12.*

38 Et ſermonem eius non habetis in vobis
manentem: quia quem miſit ille, huic vos

non creditis.

39 *Vos* ſcrutamini Scripturas: quia vos videmini vobis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtantur de me.

40 Nec vultis venire ad me, vt vitam habetis.

41 Gloriam ab hominibus non capto.

42 Sed noui vos charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me: ſi venerit alius nomine ſuo, illum recipietis.

Infr.12.43. 44 Quomodo vos poteſtis credere, quum gloriam alij ab alijs captetis, & gloriam quæ à ſolo Deo proficiſcitur non quæratis?

45 Ne putate me accuſaturum vos apud Patrem: eſt qui accuſet vos, Moſes, in quo vos ſperatis.

46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mihi: * nam ille de me ſcripſit.

Gen.3.15 22.28.& 46,10. Deut.18.15. 47 Quòd ſi illius ſcriptis non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAPVT. VI.

11.12 Quinque panibus & duobus piſciculis cibantur 5000. 15 Secedens Chriſtus, 17 Diſcipulos nauigantes, 19 Aquis ambulans aſſequitur, 26 De vero, 27 Et non perituro, 35. Pane vitæ diſſerit, 41.52 Murmurant Iudæi 60. Et Diſcipuli plerique, 66 Recedunt ab eo. 69 Apoſtoli Dei filium eſſe fatentur.

1 POſt hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.

2 Et ſequebatur eũ turba multa, quia videbant eius ſigna quæ edebat in ægrotis.

3 Subiit verò in montem Ieſus, & ibi ſedit

dit cum diſcipulis ſuis.
4 Propè autem erat Paſcha, *feſtum Iu- *Leuit.* 23.1.
dæorum. Deu. 16.1.
5 * Quum ergo ſuſtuliſſet oculos Ieſus, & *Mat.* 14.16.
conſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit *Mar.* 6.38.
Philippo, Vnde ememus panes, vt iſti veſcãtur *Luc.* 9,13.
6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe e-
nim ſciebat quid eſſet facturus.)
7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum de-
nariorum panes non ſufficerent eis, vt ſinguli
eorum paululum quiddam accipiant.
8 Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, *nempe*
Andreas frater Simonis Petri,
9 Eſt hîc puerulus quidam qui habet quin-
que panes hordeaceos, & duos piſciculos: ſed
hæc quid ſunt inter tam multos?
10 Dixit autem Ieſus, Facite vt iſti diſcum-
bant. Erat autem gramen multum in eo loco.
Diſcubuerunt ergò viri numero quaſi quin-
ques mille.
11 Accepit autem panes illos Ieſus, & actis
gratijs diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſ-
cumbentibus, ſimiliter etiam ex piſciculis illis
quantum volebant.
12 Vt autem expleti ſunt, dixit Ieſus diſci-
pulis ſuis, Cogite quæ ſuperfuerunt fragmenta,
ne quid pereat.
13 Coëgerunt ergo, & impleuerunt duo-
decim cophinos fragmentis ex quinque ille pa-
nibus hordeacis, quæ ſuperſuerant iis qui co-
mederant.
14 Illi ergo quum vidiſſent ſignum quod
Ieſus ediderat, dicebant, Hic eſt verè Propheta
ille qui venturus erat in mundum.
15 Ieſus ergo quum noſſet futurum vt ve-
nirent, & ipſum correptum facerent regem,

ſeceſſit rurſus in montem ſolus.

Mat. 24. 25. 16 ¶ * Vt autem ſerum *diei* factum eſt, de-
Mar. 6. 47. ſcenderunt diſcipuli eius ad mare:

17 Et ingreſſi nauigium, ibant trans mare
verſus Capernaum: iam autem tenebræ erant.
nec venerat ad eos Ieſus.

18 Et mare vento magno flante, inſurgebat.

19 Prouecti verò quaſi ſtadia viginti quin-
que aut triginta, conſpiciunt Ieſum ambulantem
ſuper mare, appropinquantem naui & timue-
runt.

20 Ille verò dixit eis, Ego ſum, ne time-
te.

21 Cupidè ergo receperunt eum in nauigi-
um: & ſtatim nauigium peruenit ad regionem
in quam ibant.

22 ¶ Poſtero die turba quæ ſtabat trans
mare, vt vidit illic non eſſe aliud nauigiolum,
niſi vnum illud in quod ingreſſi fuerant diſci-
puli eius & Ieſum non introiſſe cum diſcipu-
lis ſuis in nauigium, ſed ſolos eius diſcipu-
los abijſſe.

23 Alia verò nauigiola Tyberiade venerunt
prope locum vbi comederant panem, poſtea-
quam gratias egiſſet Dominus:

24 Quum ergo vidiſſet turba Ieſum illic
non eſſe, neque diſcipulos eius, ingreſſi ſunt ipſi
in nauigia, & venerunt Capernaum, quæren-
tes Ieſum.

25 Et eo inuento trans mare dixerunt ei,
Rabbi, quando huc peruenisti?

26 Reſpondet eis Ieſus, & dixit, Amen, a-
men dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis
ſigna, ſed quia comediſtis panes illos, & ſatu-
rati eſtis.

27 Operemini non cibo qui perit, ſed cibo
illi

illi qui permanet in vitam æternam, quem Fi-
lius hominis dabat vobis :* hunc enim Pater obſignauit, *id eſt* Deus. *Supr. 1. 32. Mat. 3. 17. & 17. 3.*
28 Dixerunt ergo ad eum, Qui faciemus,
vt operemur opera Dei?
29 Reſpondit Ieſus & dixit eis,* Hoc illud
eſt opus Dei, vt credatis in eum quē miſit ille. *1. Iohn 3. 23.*
30 Dixerunt ergo ei, Quod ergò tu ſignum
edis, vt videamus & credamus tibi? quid ope-
raris?
31 Patres noſtri comederunt Manna in de-
ſerto, ſicut ſcriptum eſt,* Panem cœleſtem de-
dit eis vt veſcerentur. *Exo 16 14. Num. 11. 7. Pſal 77. 24. Sapi. 16. 20.*
32 Dixit ergò Ieſus, Amen, amen dico vo-
bis, non dedit vobis Moſes panem illum cœ-
leſtem, ſed Pater meus dat vobis panem illum
verè cœleſtem.
33 Panis enim ille Dei, is eſt qui de cœlo
deſcendit, & dat vitam mundo
34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis
ſemper panem iſtum.
35 Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis il-
le vitæ qui venit ad me, nequaquam eſuriet,*
& qui credit in me, non ſitiet vnquam. *Eccl 4. 19.*
36 Sed dixi vobis, Etiam vidiſtis me, nec
creditis.
37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet:
& eum qui venit ad me, nequaquam eiecerim
foras.
38 Quia deſcendi è cœlo, vt faciam non vo-
luntatē meā, ſed voluntatē eius qui miſit me.
39 Hæc eſt autē voluntas eius qui miſit me,
id eſt Patris, vt quicquid mihi dederit, non per-
dam ex eo, ſed ſuſcitē illud in vltimo illo die.
40 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit
me, vt, omnis qui vidit Filium, & credit in eum

habeat vitam æternam ego veiò ſuſcitabo eum
vltimo illo die.
41 Murmurabant ergo Iudæi de eo, quia
dixerat, Ego ſũ panis ille quæ è cœlo deſcẽdit:
42 Et dicebant, * Nónne hic eſt Ieſus, fili-
Mat.13.55. us ille Ioſeph, cuius nos nouimus patrẽ & ma-
trem? quomodo ergo dicit iſte, E cœlo deſcẽdi?
43 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Ne
murmurate inter vos.
54 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater
qui miſit me, traxerit eum: ego verò ſuſcitabo
eum vltimo illo die.
45 Eſt ſcriptum in Prophetis, * Et erunt om-
Eſa.54.13. nes docti à Deo, Quiſquis ergo audiuit à Patre
Ier.33.23. & didicit, venit ad me.
46 Non quod Patrem viderit quiſquam, *
Mat.11.27. niſi is qui eſt à *Deo* hic vidit Patrem.
47 Amen dico vobis, qui credit in me, ha-
bet vitam æternam.
48 Ego ſum panis ille vitæ.
Exo.16.15. 49 Patres veſtri comederunt * manna in de-
ſerto, & mortui ſunt.
50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit: vt
qui eo veſcitur non moriatur.
51 Ego ſum panis viuificus qui, è cœlo deſ-
cendi: ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in æter-
num, & panis quem ego dabo, caro mea eſt,
quam ego dabo pro mundi vita.
52 Pugnabant ergo Iudæi alij aduerſus
alios, dicentes, Quomodo poteſt hic carnem
ſuam dare qua veſcamur?
53 Dicit ergò eis Ieſus, Amen, amen dico
vobis, niſi ederitis carnem Filij hominis & bi-
betis eius ſanguinem, non habetis vitam in
vobis.
1 Cor.11.27. 54 * Qui edit carnem meam, & bibit meum
ſan-

ſanguinem habet vitam æternam: & ego exci-
tabo eum in vltimo illo die.
55 Caro enim mea verè eſt cibus, & ſan-
guis meus verè eſt potus.
56 Qui edit meam carnem, & bibit meum
ſanguinem, in me manet, & ego in eo.
57 Sicut miſit me viuens ille Pater, & ego
viuo per Patrem: ita etiam qui ederit me, vi-
uet ipſe quoque per me.
58 Hic eſt panis ille qui de cœlo deſcendit,
non prout comederunt patres veſtri manna,
& mortui ſunt: qui ederit hunc panem viuet in
æternum.
59 Hæc dixit in ſynagoga, quum doceret in
Capernaum.
60 Multi ergo ex diſcipulis eius *his* auditis
dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum
audire?
61 Sciens autem Ieſus apud ſe diſcipulos
ſuos de hoc murmurare, dixit eis, Hoc vos of-
fendit?
62 *Quid* ſi igitur ſpectaueritis Filium ho-
minis aſcendentem eò * vbi erat prius? Sup. 3.13.
63 Spiritus eſt qui viuificat, caro non pro-
deſt quicquam: verba quæ ego loquor vobis,
ſpiritus ſunt & vita ſunt.
64 Sed ſunt quidam ex vobis qui non cre-
dunt: nouerat enim à principio Ieſus, quinam
eſſent qui non credebant, & quis eum prodi-
turus eſſet.
65 Et dicebat, Propterea dixi vobis ne-
minem poſſe venire ad me, niſi fuerit ei datum
à Patre meo.
66 Ex eo multi diſcipulorum eius pedem
retulerunt, nec ampliùs cum eo verſaban-
tur.
67 Dixit

67 Dixit ergo Ieſus duodecim illis, Num & vos vultis abire?

68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem adibimus? verba vitæ æternæ habes.

69 Et nos credidimus & cognouimus te eſſe Chriſtum illum filium Dei viuentis.

Mat.16.16. 70 Reſpondens eis Ieſus, Nónne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis eſt diabolus?

71 Loquebatur autē de Iuda Simonis *filio* Iſcariota: futurum enim erat vt hic proderet eum, quum eſſet vnus ex illis duodecim.

CAP. VII.

2 Chriſtus affines ad feſtum Tabernaculorum profectos, 10 Clam ſequitur. 12 Varia de illo ſunt vulgi iudicia. 14. Docet templo. 33 Sacerdotes iubent eum comprehendi. 41 Diſsidium in turba propter eum. 44 Et inter Phariſæos & ſatellites ad capiendum eum miſſos, 50 Et Nichodemum.

1 VErſabatur autē Ieſus poſt hæc in Galilæa: nō enim volebat in Iudæa verſari, quia ſtudebāt eū Iudæi trucidare.

Leuit.23.34. 2 Propè autem erat dies feſti Iudæorum * Scenopegia.

3 Dixerunt igitur ad eum fratres eius, Digredere hinc & vade in Iudæam, vt diſcipuli quoque tui ſpectent opera tua quæ facis.

4 Nemo enim in occulto facit aliquid, & quærit ipſe celebris eſſe: ſi hæc facis, patefacito teipſum mundo.

5 Nam ne fratres quidem eius credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Ieſus, Tempus meum non dum-

dum adeſt: tempus autem veſtrum ſemper eſt
paratum.
7 Non poteſt mundus vos odiſſe:me autē
odit,quoniam ego teſtor de eo, opera eius ma-
la eſſe.
8 Vos aſcendite ad hos dies feſtos.ego non- Supr.8.20.
dum aſcendo ad hos dies feſtos,* quia tempus
meum nondum impletum eſt.
9 Hæc autem quum eis dixiſſet, manſit in
Galilæa.
10 Vt aſcenderunt autem fratres eius, tunc
& ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſtè, ſed
velut in occulto.
11 Iudæi ergò quærebant eum diebus il-
lis feſtis,& dicebant,Vbi eſt ille?
12 Et murmur multum erat in turba de eo,
alij quidem dicebant,Vir bonus eſt: alij autē
dicebant,Non:ſed turbam ſeducit.
13 Nullus tamen palàm loquebatur de eo,
propter metum Iudæorum.
14 Feſtis autem illis iam medijs diebus a-
cendit Ieſus in templum,ac docebat.
15 Et mirabantur Iudæi dicentes,Quomo-
do iſte literas nouit,quum non didicerit?
16 Reſpondit eis Ieſus, & dixit, mea do-
ctrina non eſt mea,ſed eius qui miſit me.
17 Si quis voluerit eius voluntatem exequi,
cognoſcet de doctrina,vtrum ex Deo ſit, an e-
go à meipſo loquar.
18 Qui è ſemetipſo loquitur,gloriam pro-
priam quærit: qui autem quærit gloriam eius
qui miſit ipſum,hic verax eſt,& iniuſticia in eo
non eſt.
19 * Nonne Moſes dedit vobis Legem, &
tamen nemo ex vobis præſtat legem? * quid Exo.24.3.
me ſtudetis trucidare? Supr.5.18.

20 Reſ-

20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium
habes: quis te ſtudet trucidare?
21 Reſpondit Ieſus & dixit eis, Vnum opus
edidi, & omnes miramini.
22 Attamen * Moſes dedit vobis circumci-
Levit. 12.3. ſionem (non quod ex Moſe ſit, * ſed *quia* ex
Gen. 17.10. Patribus) & Sabbatho circumciditis hominē.
23 Si circumciſionem accipit homo Sabba-
tho, vt non ſoluatur Lex Moſis, mihi indigna-
mini quòd totum hominem ſanum fecerim
Sabbatho?
24 * Ne iudicate ſecundum ſpeciem, ſed
iuſto iudicio iudicate.
25 Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymi-
Deut. 1. 18. tanis, Nónne hic eſt quem ſtudent truci-
dare.
26 Ac ecce, palam loquitur, & nihil ei di-
cunt num verè cognouerunt primores hunc
verè eſſe Chriſtum?
27 Sed nouimus vnde hic ſit: quum autem
venerit Chriſtus, nemo cogniturus eſt vnde ſit.
28 Clamabat ergo Ieſus in templo, docés,
ac dicens, Et me noſtis, & vnde ſim noſtis: & à
me ipſo non veni, ſed eſt verax qui miſit me,
quem vos non noſtis.
29 Ego verò noui eum: quia ab ipſo ſum,
& ille me miſit.
30 Studebant ergo eum prehendere: ſed
nemo iniecit in eum manum, quia nondum
venerat hora eius.
31 Multi verò ex turba crediderunt in eum,
& dicebant. Chriſtus quum venerit num ſigna
plura edet iis quæ hic edidit?
32 Audierunt Phariſæi turbam iſta mur-
murātē de eo, & miſerunt Phariſæi ac principes
ſacerdotum miniſtros vt eum prehenderent.

33 Dixit

33 Dixit ergo eis Ieſus, adhuc paulíſper
ero vobiſcum: deinde abibo ad eum qui me
miſit.
34 * Quæretis me, nec inuenietis: & vbi e- Infr.13.38.
go ero, eò vos non poteritis venire.
35 Dixerunt ergò Iudæi inter ſeſe, Quò fu-
turum eſt vt iſte proficiſcatur, vt nos non in-
ueniamus eum? num ad eos qui diſperſi ſunt in-
ter Græcos iturus eſt, & Græcos docturus?
36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quære-
tis me, & non inuenietis, & vbi ero, vos non
poteritis venire?
37 ¶ * Vltimo autem die illo magno feſti Leuit.23.36
ſtetit Ieſus, & clamauit, dicens, Si quis ſitit, ve-
niat ad me, & bibat.
38 * *Qui credit in me,* ſicut dicit Scriptura, Eſa.53.1.
flumina aquæ viuæ fluent ex ventre eius. Ioel.2.28.
39 (Hoc autem dixit de * Spiritu quem ac- Act.2.18.
cepturi erant credentes in eum. Nōdum enim
erat Spiritus ſanctus, quia Ieſus nondum erat
glorificatus.)
40 Multi ergo è turba quum audiſſent hunc
ſermonē, dicebant, Verè hic eſt Propheta ille. Deu.18.15.
41 Alij dicebant, Hic eſt Chriſtus, Quidam
autem dicebant, Num enim è Galilæa veniet
Chriſtus?
42 * Nónne Scriptura dicit, ex ſemine *Da-* Mic.5.2.
uid, & ex vico Bethlehem, vbi erat Dauid, ven- Mat.2.5.
turum Chriſtum?
43 Diſſidium ergo ortum eſt in turba pro-
pter eum.
44 Quidam autem ex ipſis volebant eum
prehendere: ſed nemo iniecit in eum manus.
45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices &
Pharíſæos: qui dixerunt eis, quare non addux-
iſtis eum?

46 Reſ-

46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita
loquutus eſt homo vt homo iſte.
47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num
& vos ſeducti eſtis?
48 Num quis ex primoribus credidit in e-
um: aut ex Phariſæis?
49 Sed turba hæc quæ non nouit Legem,
Suprà.3.2. execrabilis eſt.
50 Dicit eis Nichodemus,* is qui venerat ad
eum nocte, & vnus erat ex illis:
Deut.17.8. 51 Num Lex noſtra condemnat quempiam,
& 29.15. niſi prius audierit ab ipſo, * & cognouerit
quid faciat?
52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu
Galilæus es? ſcrutare & vide, ex Galilæa Pro-
phetam non ſurrexiſſe.
53 Et profectus eſt vnuſquiſq; domũ ſuam.

CAP. VIII.

3 Mulieri in adulterio deprehenſæ, 11 Condonantur peccata. 12 Chriſtus lux mundi. 19 Phariſæi quærunt vbi ipſius ſit pater. 39 Filij Abrahæ. 42 Filij Dei 44 Satan mendacij pater. 56 Abrahami vidit diem Chriſti.

1 IEſus autem profectus eſt in montem Oli-
uarum.
2 Et diluculo rurſus adfuit in templo, &
totus populus venit ad eum: & ſedens, doce-
bat eos.
3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Pha-
riſæi mulierem in adulterio deprehenſam, &
quum ſtatuiſſent eam in medio.
4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehen-
ſa eſt in ipſo facto, quum mœcharetur.
5 * In Lege autem Moſes mandauit nobis
Leuit.20.10. vt tales lapidentur; tu ergo quid dicis?

6 Hos-

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, vt
poſſent eum accuſare: Ieſus autem incuruatus
deorſum, digito ſcribebat in terra.

7 Quum autem perſeuerant eum interro-
gare, erexit ſe, & dixit eis, * Qui veſtrûm im-
munis eſt à peccato, primus in eam iaciat lapi- *Deut.* 17. 7.
dem.

8 Et rurſum incuruatus deorſum, ſcribebat
in terra.

9 Auditis autem his, arguente ipſos conſci-
entia, ſingulatim alius poſt alium exibant ini-
tio facto à ſenioribus vſque ad vltimos: & reli-
ctus eſt ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans.

10 * Quum autem erexiſſet ſeſe Ieſus, & *Supra.* 1. 5.
neminem conſpiceret præter mulierem, dixit *Infrà.* 19. 5.
ei, Mulier, vbi ſunt illi tui accuſatores? nemo te
condemnauit?

11 Ipſa verò dixit, Nemo Domine: Dixit
autem ei Ieſus, Nec ego te condemno: vade, &
ne amqliùs pecces.

12 ¶ Rurſum ergò Ieſus loquutus eſt eis,
dicens, * Ego ſum lux illa mundi: qui ſequitur
me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lu- *Supr.* 1. 5.
men vitæ. *Infr.* 9. 5.

13 Phariſæi igitur dixerunt ei, Tu de teipſo
teſtaris: teſtimonium tuum non eſt idoneum.

14 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Etiam ſi
ego teſtor de meipſo, idoneum eſt teſtimoni- *Supr.* 5. 33.
um meum: quia ſcio vnde venerim, & quò
vadam: vos autem neſcitis vnde venerim, &
quò vadam.

15 Vos ſecundum carnem iudicatis, ego non
iudico quenquam.

16 Quòd ſi etiam iudicarem ego, iudicium
meum idoneum eſt: quia ſolus non ſum, ſed e-
go & qui miſit me Pater.

17 Sed

Deut.17.5. & 19 16. Mat.18.16. 2.Cor.13.1. Heb.10.8.

17 Sed & in lege veſtra ſcriptum eſt,* duorũ
hominum teſtimonium idoneum eſſe.
18 Ego *is* ſum qui teſtor de meipſo,& teſta-
tur,de me qui miſit me Pater.
19 Dicebant ergo ei, Vbi eſt tuus ille pa-
ter?Reſpondit Ieſus,Neque me noſtis , neque
Patrem meum : ſi me noſſetis,Patrem quoque
meum noſſetis.
20 Hæc verba loquutus eſt Ieſus in gazo-
phylacio,docens in templo : & nemo prehen-
dit eum,quia nondum venerat hora eius.
21 Dixit ergo iterum eis Ieſus, Ego vado,
& quæretis me, & in peccato veſtro moriemi-
ni : quò ego vado , vos non poteſtis ve-
nire.
22 Dicebant ergo Iudæi,Num trucidabit
ſeipſum,quia dicit,Quò ego vado,vos non po
teſtis venire?
23 Tunc dixit eis, Vos ex inferis eſtis , ego
ex ſuperis ſum:vos ex hoc mundo eſtis,ego nõ
ſum ex mundo.
24 Adeò vobis dixi,vos morituros in pec-
catis veſtris,Nam niſi credideritis me *eum* eſſe,
moriemini in peccatis veſtris.
25 Dixerunt ergo ei,Tu quis es? Tum dixit
eis Ieſus,*Id* quod à principio dico vobis.
26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac
iudicem : ſed qui me miſit verax eſt : & ego,
quæ audiui ab eo,hæc loquor mundo.
27 Non cognouerunt eum de Patre ipſis lo
qui.
28 Dixit ergo eis Ieſus,Quum in altum ex-
tuleritis Filium hominis, tunc agnoſcetis me
eum eſſe,& ex meipſo nihil facere,ſed prout do-
cuit me Pater,hæc loqui.
29 Nam qui me miſit,mecum eſt, non reli-

quit

quit me ſolum Pater,qui a ego quæ placita ſūt
ei,facio ſemper.
30 Hæc illo loquente,multi crediderunt in
eum.
31 Dicebat ergò Ieſus ijs Iudæis qui cre-
diderant ipſi,Si vos māſeritis in ſermone meo,
verè diſcipuli mei eritis.
32 Et cognoſcetis Veritatem,& veritas vos
in libertatem vindicabit.
33 Reſponderunt ei,Semē Abrahæ ſumus,
neque cuiquam ſeruiuimus vnquam:quomodo
tu dicis vos libertatem vindicabimini.
34 Reſpondit ei Ieſus, Amen, amen dico Rom.6.20.
vobis,quiſquis committit peccatum,* ſeruus eſt 2.Pet.2.19.
peccati.
35 Seruus autem non manet in domo per-
petuo, filius manet perpetuó.
36 Itaque ſi vos filius in libertatem vindi-
carit, vere liberi eritis.
37 Scio vos ſemen Abrahæ eſſe: ſed ſtude-
tis me trucidare,quia ſermo meus non habet
locum apud vos.
38 Ego loquor quod vidi apud Patrem
meum,& vos facitis quod vidiſtis apud patrē
veſtrum.
39 Reſponderunt & dixerunt ei,Pater no-
ſter Abraham eſt:Dicit eis Ieſus,Si filij Abrahe
eſſetis,opera Abrahæ faceritis.
40 Nunc autem ſtudetis me interficere ho-
minem,qui veritatem vobis loquutus ſum,quā
audiui à Deo:hoc Abraham non fecit.
41 Vos facitis opera patris veſtri, Itaque
dixerunt ei,Nos ex ſcortatione non ſumus ge-
niti;vnum patrem habemus,*nempe* Deum.
42 Dixit ergò eis Ieſus,Si Deus pater ve-
ſter eſſet,diligeritis me:ego enim à Deo pro-

fectus ſum et veni: neque enim à meipſo veni,
ſed ille me miſit.

43 Quare loquutionem iſtam meam non
agnoſcitis? quòd non poteſtis audire ſermo-
nem meum.

Iohan. 3.8. 44 * Vos ex patre Diabolo eſtis, et cupidi-
tates patris veſtri vultis explere. ille fuit homi-
cida à principio, et in veritate non preſtitit: nõ
eſt enim veritas in eo. Quotieſcunque loquitur
mendacium, de ſuo loquitur: quia mendax eſt,
& ille mendacii pater.

45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico,
non creditis mihi?

46 Quis ex vobis arguit me de peccato?
ſi veritatem dico, quare vos non creditis mi-
hi?

Iohan. 4.6. 47 * Qui ex deo eſt, verba Dei audit: prop-
terea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

48 Reſponderunt ergò Iudæi, & dixerunt
ei, Nónne bene dicimus te Samaritanum eſſe,
& dæmonium habere?

49 Reſpondit Ieſus, *E*go dæmonium
non habeo, ſed honoro patrem meum, & vos
contumelia afficitis me.

50 Ego verò non quæro gloriam meam: eſt
qui quærat & iudicet.

51 Amen, amen dico vobis, ſiquis ſermonem
meum ſeruauerit, mortem non conſpiciet in æ-
ternum.

52 Dixerunt ergò ei Iudæi, Nunc cognoui-
mus te dæmonium habere, Abraham mortuus
eſt, & Prophetæ: & tu dicis, Si quis ſermonem
meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æ-
ternum?

53 Num tu maior es patre illo noſtro Abra-
ham, qui mortuus eſt? etiam prophetæ mortui
ſunt.

ſunt: quem tu teipſum facis?
54 Reſpondit Ieſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt: Pater ille meus, is eſt qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.
55 Sed non noſtis eum: ego vero noui eũ: & ſi dixero me eum non noſſe, ero ſimilis veſtri, *id eſt*, mendax, ſed eum noui, & ſermonem eius ſeruo.
56 Abraham pater veſter geſtiuit vt videret diem iſtum meum, & vidit, ac gauiſus eſt:
57 Dixerunt igitur ei Iudæi, quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?
58 Dixit eis Ieſus, Amen, amen dico vobis priuſquam Abraham fieret, ego ſum.
59 Suſtulerunt ergò lapides ut iacerent in eum: Ieſus autem occultauit ſe & exiuit è templo, trãſiens per mediũ eorum & ſic præteriit.

CAP. IX.

1 Chriſtus cæci nati oculos in Sabbatho aperit. 13. 14 15. 16. Qui cum diu contra Phariſæos diſputaſſet, 22 è Synagoga eiectum, 36 Foras eiectum, 37 Chriſtus æternæ lucis cognitione donat.

PRæteriens autẽ videt quendam cæcum a natiuitate.
2 Et interrogauerunt eum diſcipuli eius dicentes, Rabbi, quis peccauit? hic, an parentes eius, vt cæcus naſceretur.
3 Reſpondit Ieſus, Neq; iſte peccauit, neque parẽtes, *vt cæcus naſceretur*, ſed *oportet* opera Dei manifeſta fieri in eo.
4 Oportet me operari eius opera qui miſit me, donec dies eſt: venit nox quum nemo poteſt operari.

Supr.1.5.& 8.12.
Inf.12.35.46

5 Quandiù fuero in mundo, & Lux ſum
mundi.
6 Hoc quum dixiſſet,ſpuit humi,& fecit
lutum ex ſputo,& illeuit lutum oculis cæci,
7 Dixitque ei,Vade,laua in piſcina Siloam
(quod eſt,ſi interpreteris,miſſus) Abijt ergò
& lauit,rediijtque videns.
8 Vicini ergò,& qui priùs viderant eum
cæcum eſſe dicebant,Nónne hic eſt qui ſede-
bat & mendicabat?
9 Alij dicebant,Hic eſt:alij verò, Similis
eſt ei Ille *autem* dicebat,Ego *is* ſum.
10 Dixerunt ergò ei,Quomodo aperti ſũt
tibi oculi?
11 Reſpondit ille,& dixit,Quidam qui di-
citur Ieſus,lutum fecit,& illeuit oculos meos,
& dixit mihi,Vade ad piſcinam Siloam, & la-
ua,Vt autem abij ac laui,viſum recepi.
12 Dixerunt ergò ei vbi eſt ille? Ait, Ne-
ſcio.
13 Adducunt eum ad Phariſæos:eum *inquam*
qui olim cæcus *fuerat*.
14 Erat autem Sabbathum quum lutum fa-
ceret Ieſus,& aperiret oculos eius
15 Rurſus ergò interrogarunt eum etiam
Phariſæi,quomodo viſum recepiſſet. Ille autẽ
dixit eis,Lutum impoſuit oculis meis,& laui &
video.
16 Dicebant ergò ex Phariſæis quidam,
Homo ille non eſt à Deo,nam Sabbathum nõ
ſeruat.Alij dicebant quomodo poteſt quiſpiã
peccator talia ſigna edere? Et diſſidium erat
inter eos.
17 Rurſus dicunt cæco,Tu quid dicis de
illo,quòd aperuerit oculos tuos?Ille autem di-
xit,Propheta eſt.

18 Non crediderunt ergo Iudæi de eo quod
cæcus fuiſſet,& videndi facultatē eſſet adeptus,
vſque quò vocarunt eius parentes,eius *inquam*
qui videndi facultatem fuerat adeptus.

19 Et interrogauerunt eos,dicentes,Hiccine
eſt filius veſter quem vos dicitis cæcum na-
tum eſſe?quomodo ergò nunc videt?

20 Reſponderunt eis parentes eius & dixe-
runt,Scimus hunc eſſe filium noſtrum,& cæcū
natum eſſe:

21 Quomodo verò nunc videat neſcimus,
aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus:
ipſe ætatē habet,ipſum interrogate, ipſe de ſe
loquetur.

22 Hæc dixerunt parentes eius,quòd time-
rent Iudæos:iam enim conſtituerant Iudæi vt
ſi quis eum confiteretur *eſſe* Chriſtum,ſynago-
ga moueretur.

23 Propterea parentes eius dixerunt,Ætatem habet,ipſum interrogate.

24 Secundo ergò vocarunt hominem qui
fuerat cæcus,& dixerūt ei,Tribue gloriā Deo.
nos hunc hominem ſcimus peccatorem eſſe.

25 Reſpondit igitur ille & dixit,An pecca-
tor ſit neſcio:vnum ſcio, me,quum cæcus fue-
rim,nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rurſus,Quid fecit ti-
bi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Reſpondit eis,Iam vobis dixi & non au-
diviſtis: cur iterum vultis audire? num & vos
vultis diſcipuli eius fieri?

28 Itaque conuitiati ſunt ei,& dixerunt,
Tu diſcipulus illius eſto: nos autem Moſis
diſcipuli ſumus.

29 Nos ſcimus Deum eſſe loquutum Moſi:
hic autem vnde ſit neſcimus.

30 Reſpondit eis ille,& dixit eis, Enimue-
rò in hoc mirum *quiddam* eſt, quòd vos neſcitis
vnde ſit, & *tamen* aperuit meos oculos.
30 Scimus autem quòd Deus peccatores
non audiat: ſed ſi quis *D*ei cultor eſt,& volun-
tatem eius exequitur, hunc audit.
23 Ab *omni* æuo non eſt auditum, aliquem
aperuiſſe oculos eius qui cæcus natus fuerit.
33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet quic-
quam facere.
34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in pec-
catis natus es totus,& tu doces nos? Et eiece-
runt eum foras.
35 Audiuit Ieſus eum eiectum foras:& quũ
inueniſſet eum, dixit ei, Tú*ne* credis in Filium
Dei?
36 Reſpondit ille & dixit, Quis eſt, Domine,
vt credam in eum?
37 Dixit autem ei Ieſus, & vidiſti eum, &
qui loquitur tecum ille eſt.
38 At ille ait, Credo Domine. Et adorauit
Sur.3.17. eum.
Pſr.42.47. 39 Et dixit Ieſus, * Ad iudicium *exercendum*
ego in hunc mundum veni: vt qui non vident,
videant,& qui vident, cæci fiant.
40 Audierunt autem hæc quidam ex Phari-
ſæis qui cũ eo erant,& dixerunt ei, Num & nos
cæci ſumus?
41 Dixit eis Ieſus, ſi cæci eſſetis, non habe-
retis peccatum: nũc vero dicitis, Videmus: I-
taque peccatum veſtrum manet.

CAP. X.

1 *Phariſæos Chriſtus paſtores malos,* 8 *Se verò multis argumentis* 11 14 *bonum comprobat paſtorem.* 19 *Diſsidium propterea oritur* 13 *Lapides*

Lapides Tollentium 39. Eum prehendere cupientum manus euadit.

AMen, amen dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in caulam ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.
2 Qui verò ingreditur per oſtium, paſtor
eſt ouium.
3 Huic aperit ianitor, & oues vocem eius
audiunt, & ſuas oues vocat nominatim, & educit eas
4 Cumque ſuas oues emiſſerit, antegreditur eas, & oues eum ſequuntur, quia norunt
vocem eius.
5 Alienum autem nequaquam ſequentur, ſed fugiunt ab eo: quia non norunt vocem alienorum.
6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Ieſus, Illi verò non cognouerunt quænam illa eſſent, quæ loquebatur eis.
7 Ieſus ergò rurſum dixit eis, Amen, amen
dico vobis, ego ſum oſtium illud ouium:
8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt
& latrones, ſed non auſcultarunt eos oues.
9 Ego ſum illud oſtium: per me ſi quis introiret, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.
10 Fur non venit niſi vt furetur, & mactet
ac perdat *oues*: ego veni vt vitam habeant, &
abundent.
11 * Ego ſum paſtor ille bonus, bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. *Eſa. 40. 11. Ezech. 34. 23*
12 Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videns lupũ venientem, relinquit oues & fugit: lupus autem rapit & diſſipat oues.

13 Mercenarius autem fugit,quia mercena-
rius eſt,& non eſt illi cura ouium.
14 Ego ſum paſtor ille bonus,& agnoſco o-
ues meas,& agnoſcor à meis:
15 Prout nouit me Pater:ita & ego noui
Patrem:& animam meam depono pro ouibus.
16 Alias etiam oues habeo quæ non ſunt
ex hac caula:illas quoque oportet me adducere:
Ezech. 37.22 nam vocem meam audient,* fietque vnum o-
uile,& vnus paſtor.
*Eſa.*53.7. 17 Propterea Pater me diligit quia * ego
depono animam meam vt eam rurſus aſſumã.
18 Nemo tollit eam à me,ſed ego depono
eam per meipſum:poteſtatem habeo deponen-
di eam,& poteſtatem habeo rurſus eam aſſu-
mendi,* Hoc mandatum accepi à Patre meo.
19 *D*iſſidium igitur rurſum ortum eſt inter
Iudæos propter iſtos ſermones.
*Act.*4.28. 20 Dicebant autem multi eorum dæmonium
habet,& inſanit: quid eum auditis?
21 Alii dicebant,Hæc verba non ſunt dæ-
moniaci:num dæmonium poteſt cæcorum ocu-
los aperire?
22 ¶ Facta ſunt autem Encænia Hieroſo-
lymis,& hyems erat:
23 Et ambulabat Ieſus in templo in porti-
*Mat.*459. cu Solomonis.
24 Cinxerunt igitur eum Iudæi,& dixerunt
ei,Quouſque animam noſtram ſuſpendis? ſi tu
es Chriſtus,dic nobis aperte.
25 Reſpondit eis Ieſus,Dixi vobis, nec cre-
ditis: opera quæ ego facio in nomine Patris
mei hæc teſtãtur de me.
26 Sed vos non creditis: non enim eſtis ex
ouibus meis,ſicut dixi vobis.
27 Oues meæ vocem meam audiunt,& ego

eas

eas agnoſco, & ſequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis: nec peri-
bunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è
manu mea.
29 Pater meus qui *eas* dedit mihi, maior
omnibus eſt: neque quiſquam poteſt eas ra-
pere è manu Patris mei.
30 Ego & Pater vnum ſumus. Supr. 2.19.
31 * *S*uſtulerunt ergò rurſum lapides Iudæi
vt eum lapidarent.
32 Reſpondit eis Ieſus, multa bona opera
demonſtraui vobis ex Patre meo: propter quod
illorum operum me lapidatis?
33 Reſponderunt ei Iudæi, dicentes Ob bo-
num opus non lapidamus te, ſed ob blaſphe-
miam: *id eſt*, quia tu, homo quum ſis, facis te- Pſal. 82. 16.
ipſum Deum.
34 Reſpondit eis Ieſus, Nónne ſcriptum eſt
in Lege veſtra, * Ego dixi Dii eſtis?
35 Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei
factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura.
36 *Me*, quem Pater ſanctificauit & miſit
in mundum, vos dicitis me blaſphemare, quia
dixi, Filius *D*ei ſum?
37 *S*i non facio opera patris mei, nolite
credere mihi:
38 Sin verè facio, etiamſi mihi non creda-
tis, operibus credite: vt cognoſcatis & creda-
tis Patrem in me eſſe, & me in eo.
39 Rurſus ergò ſtudebant eum prehende-
re: ſed exiuit ex eorum manu.
40 Abiitq; rurſus trans Iordanem, in eum
locum vbi primùm fuerat Iohannes baptizãs,
manſitque illic.
41 Multi autem veniebant ad eum, & dice-
bant, Iohannes quidem ſignum nullum edidit:
quæ

quæcunque autem de iſto dixit, vera erant.
42 Et multi illic crediderunt in eum.

CAPVT. XI.

2 Chriſtus oſtenſurus ſe eſſe, 25 vitam & reſurrectionem, 14. Lazarum mortuum. 18. 34 & ſepultum 41 reſuſcitat. 47 Conſultantibus pontificibus, 49 Caiphas 50 vnum pro multis occidendum prædicit. 56 57 præcipiunt vt vbi fuerit prehendatur.

1 ÆGrotabat autẽ quidam nomine *Lazarus*, à Bethania vico Mariæ & Marthæ
Mat. 26.7. ſororis ipſius.
Infr. 12.1. 2 Maria autem ea erat quæ vnxit *Dominum* vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus ægrotabat.)
3 Miſerunt ergò ſorores eius ad eum dicẽtes, *Domine*, ecce *is* quem amas ægrotat.
4 Ieſus autem hoc audito dixit, Morbus iſte non eſt mortifer, ſed *immiſſus* pro Dei gloria, vt per eum *morbum* glorificetur filius Dei.
5 Diligebat autem Ieſus Martham & ſororem eius, & Lazarum.
6 Vt ergò audiuit illum ægrotare, tum quidem manſit duos dies in eo loco vbi erat.
7 Deinde poſtea dixit diſcipulis, Eamus in Iudæam rurſus.
8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modò quærebant te Iudæi lapidare, & rurſum illuc abis?
9 Reſpondit Ieſus, Nónne duodecim ſunt horæ diei? ſiquis ambulauerit interdiù non impingit: quia lucem huius mundi videt:
10 Si quis autem ambulet nocte, impingit: quia lux ei non adeſt.
11 Hæc ait & poſtea dixit eis: Lazarus amicus

micus noſter dormit,ſed proficiſcor vt à ſom-
no excitem eum.

12 Dixerunt ergò diſcipuli eius, Domine,
ſi dormit,ſeruabitur.

13 Hoc autem dixerat Ieſus de ipſius mor-
te,at illi putârunt eum de dormitione ſomni
dicere.

14 Tunc ergo Ieſus dixit eis apertè,Laza-
rus mortuus eſt:

15 Et Gaudeo propter vos(vt credatis) me
illic non fuiſſe:ſed eamus ad eum.

16 Dixit ergò Thomas qui dicitur Didy-
mus condiſcipulis,Eamus & nos,vt moriamur
cum eo.

17 Venit ergò Ieſus,& inuenit eum quar-
tum iam diem in monumento agere.

18 Erat autem Bethania propè Hieroſoly-
mam ferè ſtadijs quindecim:

19 Multique ex Iudæis venerant ad Mar-
tham & Mariam vt conſolarentur eas de fra-
tre ſuo.

2r Martha ergò vt audiuit Ieſum venire,
occurrit ei:Maria verò domi ſedebat:

1 Dixit ergò Martha Ieſu,Domine, ſi fu-
iſſes hic,frater meus non fuiſſet mortuus:

22 Sed nunc & ſcio fore,vt quæcunque pe-
tieris à Deo,det tibi.

23 Dicit ei Ieſus,Reſurget frater tuus: *Supr.* 5.25.

24 Dicit ei Martha,Scio reſurrecturum * in *Luk.* 14.14.
reſurrectione vltimo illo die. *Supr.* 6.33,

25 Dixit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio &
vita:* qui credit in me,etiamſi mortuus fuerit,
viuit.

26 Et quiſquis viuit,& credit in me, non
morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi,Etiam Domine,ego credo te eſſe
Chri-

Chriſtum illum Filium Dei, qui in mundum
venturus erat,
28 Et quum hæc dixiſſet abiit, & clam vo-
cauit Mariam ſororem ſuam, dicens, Magiſter
adeſt, & te vocat.
29 Illa vt audiuit, ſurgit citò, & venit ad
eum.
30 (Nondum autem venerat Ieſus in vicũ:
ſed erat in eo loco vbi occurrerat ei Martha.)
31 Iudæi ergò qui domi erant cum ea, &
conſolabantur eam, quum vidiſſent Mariam ci-
tò ſurrexiſſe & exiſſe, ſequuti ſunt eam, dicen-
tes, Abit ad monumentum, vt illic fleat.
32 Maria igitur quum veniſſet eò vbi e-
rat, viſo eo accidit ad eius pedes, dicens ei, Do-
mine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater
meus.
33 Ieſus ergò vt vidit eam flentem, & Iu-
dæos qui vnà venerant cum ea flentes, infre-
muit ſpiritu, & turbauit ſeipſum:
34 Et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei,
Domine, veni & vide.
35 Lachrymatus eſt Ieſus.
36 Dixerunt ergò Iudæi, Ecce quomodo a-
mabat eum.
37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non
poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt
Supr. 9. 6. & iſte non moreretur?
38 Ieſus ergò rurſum fremens apud ſemet-
ipſum, venit ad monumentum. erat autem ſpe-
lunca, & lapis erat ei impoſitus.
39 Ait Ieſus, Tollite lapidem. Dicit ei Mar-
tha, ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine, iã
olet: quatuor enim dierum eſt.
40 Dicit ei Ieſus, Nónne dixi tibi ſore, ſi
credideris, vt videas gloriam Dei?

41 Suſtulerunt ergò lapidem è loco vbi mor-
tuus ille fuerat poſitus. Ieſus autem attollens
ſurſum oculos, dixit, Pater gratias ago tibi,
quod me audieris.
42 Ego verò ſciebam me ſemper à te audi-
ri: ſed propter turbam circumſtantem, *hoc dixi*,
vt credant me a te miſſum eſſe.
43 Et quū hæc dixiſſet, clamauit voce mag-
na, Lazare, adeſdum foras.
44 Tum, qui fuerat mortuus, prodijt manus
& pedes vinctus faſcijs: facies autē eius ſudario
erat obuincta. Dicit eis Ieſus, Soluite eum, &
ſinite abire.
45 Multi ergò ex Iudæis qui venerant ad
Mariam, & conſpexerant quæ fecerat Ieſus,
crediderunt in eum.
46 Quidam autem ex eis abierunt ad Pha-
riſæos, & dixerunt eis quæ fecerat Ieſus.
47 Coegerunt ergò Pontifices & Phariſæi
concilium, & dicebant, Quid faciemus? nam
hic homo multa ſigna edit,
48 Si ita ſinamus eum, omnes ei credent: ve-
nientque Romani, & delebunt tum locum
noſtrum, tum gentem.
49 Vnus autem ex ipſis, Caiphas, Pontifex
maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſci-
tis:
50 Nec cogitatis conducere nobis vt vnus *Infr.* 18. 14.
homo moriatur pro populo, & tota gens non
pereat.
51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit: ſed
quum eſſet Pontifex maximus anni illius, pro-
phetauit fore vt Ieſus pro gentē moreretur.
52 Nec tantum pro ea gente, ſed vt etiam
filios Dei diſperſos cogeret in vnum.
53 Ab illo ergo die conſultabant vnà vt

trucī-

trucidarent eum.

54 Ieſus ergò palam ampliùs non verſaba-
tur inter Iudæos: ſed abijt illinc in regionem
quæ eſt propè deſertum, in vrbem quæ dicitur
Ephraim: & illic agebat cum diſcipulis ſuis.

55 Propè autem erat Paſcha Iudæorum:
& aſcenderunt multi Hieroſolymam ex illa re-
gione ante Paſcha, vt purificarent ſe.

56 Quærebant ergo Ieſum, & loquebantur
alij cum aliis in templo ſtantes, Quid videtur
vobis? *an* non venturum eſſe ad diem feſtum?

57 Dederant autem Pontifices et Phariſæi
mandatum, vt ſiquis noſſet vbi eſſet, indicaret,
vt prehenderent eum.

CAP. XII.

2 Chriſto apud Lazarum cœnanti, 3 pedes vngit Maria. 5 Accuſatur a Iuda. 7. A Chriſto defenditur. 10. Sacerdotes Lazarum ſublatum cupiunt. 12 Chriſto Hieroſolymam venienti 18 obuiam itur 20 Græci eum videre cupiunt. 42 Principes credentes in eum, & non confitentes ob metum, 44 ad fidem hortatur.

1 IEſus ergo ſex ante Paſcha diebus venit Be-
thaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quē
Mat. 26. 6. excitauerat à mortuis.
Mar. 14. 3. 2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, et Martha
miniſtrabat: Lazarus vero vnus erat ex iis qui
ſimul diſcumbebant cum eo.

3 Maria verò accepta libra vnguenti nar-
di liquidæ, multi pretii, vnxit pedes Ieſu, et ex-
terſit pedes eius capillis ſuis: domus autem
impleta eſt odore vngenti.

4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis eius,

nempe

nempe Iudas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat
eam proditurus.
5 Quare hoc vnguentum non væniit trecen-
tis denariis, et datum eſt pauperibus?
6 Dixit autem hoc, non quod pauperum
ipſi cura eſſet, ſed quia fur erat, et marſupium
habebat, et ea quæ *intro* mittebantur, porta- *Infr.13.29.*
bat.
7 Dixit ergo Ieſus, Sine eam: in diem ſe-
pulturæ meæ ſeruauit illud.
8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum,
me vero non ſemper habebitis.
9 Cognouit ergò turba multa ex Iudæis
eum illic eſſe: et venerunt non propter *Ieſum*
tantùm, ſed etiam vt Lazarum viderent, quem
excitarat à mortuis.
10 Conſultarunt autem principes Sacerdo-
tum vt Lazarum etiam trucidarent.
11 Quia multi ex *Iudæis* propter eum adi-
bant, et credebant in *Ieſum*.
12 * Poſtea die turba multa quæ venerat ad
feſtum, quum audiſſent *Ieſum* venire Hieroſo- *Mat.21.8.*
lymam, *Mat.11.7.*
13 Acceperunt ramos palmarum, et egreſ- *Luc.19.35.*
ſi ſunt ei obuiam, et clamabant, Hoſanna: Be-
nedictus, qui venit in nomine domini, Rex Iſ-
raelis.
14 Nactus autem Ieſus aſellum, inſedit ei,
ſicut ſcriptum eſt,
15 * Ne time filia Sion: ecce, Rex ille tuus
venit, ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc autem non cognouerunt diſcipuli *Zach.9.9.*
eius primo: ſed quum glorificatus eſſet Ieſus,
tunc recordati ſunt hæc eſſe ſcripta deo, et ſeſe
illi hæc præſtitiſſe.
17 Teſtabatur autem turba quæ erat cum
eo:

eo, quòd Lazarum vocaſſet è monumento, &
excitaſſet eum à mortuis.
18 Propterea etiam obuiam venit ei turba,
quia audierat eum ediſſe hoc ſignum,
19 Phariſæi ergò dixerunt inter ſe, Videtis
vos nihil proficere? ecce, turba eum ſequi-
tur.
20 Erant autem quidam Græci ex ijs qui
aſcendere ſolebant vt adorarent die feſto:
21 Iſti ergò venerunt ad Philippum qui *e-
rat* à Bethſaida Galileæ, & rogarunt eum, di-
centes, Domine, vellemus Ieſum videre.
22 Venit Philippus & dicit Andreæ, An-
dreas rurſum & Philippus dicunt Ieſu.
23 Ieſus autem reſpondit eis dicens, Venit
tempus quo glorificetur Filius hominis.
24 Amen, amen dico vobis, niſi granum
frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ip-
ſum ſolum manet: ſi verò mortuum fuerit, mul-
tum fructum adfert.
25 *Qui amat animam ſuam, perdet eam:
& qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vi-
tam æternam cuſtodiet eam.
26 Siquis mihi miniſtrat, me ſequatur: &
vbi ego fuero, illic & miniſter meus erat, & ſi
quis mihi miniſtrauerit, honorabit eum Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt: & quid di-
cam? Pater, libera me ab hac hora, ſed propte-
rea veni in horam hanc.
28 Pater glorifica nomen tuum. Venit ergò
vox è cœlo, *dicens*, Et glorificaui, & rurſus glo-
glorificabo.
29 Turba ergò quæ adſtabat, & audierat,
dicebat tonitruum eſſe factum. Alij dicebant. An-
gelus ei loquutus eſt.
30 Reſpondit Ieſus & dixit, Non propter
me

Mat. 10.39. & 16.25. *Mar.* 8.35. *Luk.* 9.24. & 17.33.

me hæc vox extitit,ſed propter vos.
31 Nunc dãnatio adeſt mundi huius,nunc
princeps mundi huius ejicietur foras.
32 Et ego,ſi ſublatus fuero è terra,omnes
traham ad meipſum,
33 (Hoc autem dicebat,ſignificans qua
morte futurum erat vt moraretur.)
34 Reſpondit ei turba ,Nos audiuimus ex Pſ. 188. 37.
Lege * Chriſtum manere in æternum :quomo- & 1 c 94 &
do igitur tu dicis oportere tolli Filium homi- 116.2.
nis: quis eſt iſte Filius hominis? Eſa. 40. 8.
35 Dixit igitur eis Ieſus, Adhuc paruo Ezech. 37.25
tempore * Lux vobiſcum eſt:Ambulate dum Supra.1.9.
lucem habetis,ne vos tenebræ deprehen-
dant: nam qui ambulat in tenebris neſcit quò
vadat.
36 Dum lucem habetis, credite in lucem,
vt filij lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Ieſus:&
quum abijſſet,occultauit ſe ab eis.
37 Quum autem tot ſigna coram eis edi-
diſſet,non credebant in eum.
38 Vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur,
quem dixit,*Domine,quis credidit ſermoni no Eſa. 53.1.
ſtro,& brachium Domini cui retectum eſt? Rom. 10.16.
39 Propterea non poterant credere, quia
iterum dixit Eſaias,
40 Excæcauit oculos eorum,& obdurauit Eſa. 9. 9.
corda eorum,ne videant oculis, & intelligant Mat. 13.14.
corde,& conuertantur,& ſanem eos. Marc. 4.12.
41 Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam Luc 8.10.
eius, & loquutus eſt de eo. Act. 28. 26.
42 Veruntamen etiam ex principibus mul- Rom. 11.8.
ti crediderunt in eũ:ſed propter Phariſæos hoc
non profitebantur,ne ſynagoga mouerentur.
43 * Dilexerunt enim gloriam hominum Supra.5.44.
potius quàm gloriam Dei.

44 Ieſus autem clamauit,& dixit,Qui cre-
dit in me,non credit in me,ſed in eum qui mi-
ſit me.

45 Et qui conſpicit me,conſpicit eum qui
miſit me.

46 * Ego lux in mundum veni,vt nullus qui
Suprà.3.19. credit in me,in tenebris maneat.
& 9.39. 47 Et ſi quis audierit verba mea,& non
Supra.3.17. crediderit,ego non condemno eum:non enim
veni vt condemnem mundum,ſed vt ſeruem
mundum.

48 Qui reijcit me, nec recipit verba mea,
habet qui condemnet ipſum: * ſermo quem
Mar.16.26. loquutus ſum,ille iudicabit eum vltimo illo
die.

49 Quia ego ex meipſo non ſum loquutus,
ſed qui miſit me pater,ipſe mihi mãdauit quid
dicam & quid loquar.

50 Et ſcio mandatum eius, vitam æternam
eſſe,quæ igitur ego loquor,prout dixit mihi Pa
ter,ita loquor.

CAP. XIII.

4 A Cœna ſurgens Chriſtus. 5 Humilitatem commendaturus Apoſtolis, pedes eorum lauat. 21 Proditorem Iudam, 26 Certo ſigno denotat. 34 Charitatem commendat, 37. 38 Et Petro lapſum abnegationis prædicit.

Mat 26.2. 1 ANte * feſtum autem Paſchæ,ſciens Ie
Marc.14.1 ſus veniſſe horam ipſius,vt tranſiret
Luc.22. ex hoc mundo ad Patrem,quum di-
lexiſſet ſuos,qui erant in mundo, vſque ad fi-
nem dilexit eos.

2 Et cœna facta,quum diabolus iam im-
miſiſſet in cor Iudæ *filij* Simonis Iſcariotæ: vt
pro-

prodereteum.

3 Sciens Ieſus patrem omnia dediſſe ſibi
in manus,& ſe à Deo prodiſſe,& ad Deum a-
dire,

4 Surgit à cœna,& deponit pallium,accep-
toque linteo.præcinxit ſe.

5 Deinde miſit aquam in peluim,& cœpit
lauare pedes diſcipulorum,& extergere linteo
quo erat præcinctus.

6 Venit ergò ad Simonem Petrum:qui di-
xit ei Domine,tu mihi lauas pedes?

7 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quod ego fa-
cio tu neſcis nunc,cognoſces autem poſtea.

8 Dixit ei Petrus.Non lauabis meos pedes
in æternum,Reſpondit ei Ieſus, Niſi lauero te,
nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non ſo-
lùm pedes meos,ſed & manus & caput.

10 Dicit ei Ieſus,Qui lotus eſt,non opus
habet,niſi vt pedes lauet, ſed eſt purus totus:
*& vos puri eſtis,ſed non omnes.

11 Norat enim eum qui ipſum prodebat: *Infrà.15.3.*
properea dixit, Non eſtis puri omnes.

12 Poſtquam ergò lauiſſet pedes eorum,&
pallium ſuum recepiſſet : rurſum diſcumbens,
dixit eis, intelligitis,quid fecerim vobis?

13 Vos me vocatis,Magiſter ac Domine,&
rectè dicitis:ſum enim.

14 Itaque ſi ego laui pedes veſtros Domi-
nus & magiſter,vos quoque debetis alij alio-
rum pedes lauare.

15 Exemplum enim præbui vobis,vt prout
ego feci vobis:ita & vos faciatis.

16 * Amen,amen dico vobis:ſeruus non eſt *Infrà 15.20*
maior Domino ſuo,neq; legatus maior eo qui *Mat.10 24.*
ipſum miſit. *Luc.6.40.*

17 Si hæc noueritis, beati eritis, ſi ea feceri-
tis.

18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio
quos elegerim: ſed oportet vt impleatur Scrip-
Pſal. 40. 10. tura, * Qui edit mecum panem, ſuſtulit aduer-
ſum me calcem ſuum.

19 Iam nunc dico vobis priuſquam fiat, vt
quum factum fuerit, credatis me eum eſſe.

20 * Amen, amen dico vobis, quando ali-
Mat 10. 40. quem miſi, quiſquis *eum* recipit, me recipit:
Luc. 10.16. qui autem me recipit, recipit eum, qui me
miſit.

21 Quum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt
ſpiritu, & teſtatus eſt, dixitque, Amen, amen di-
co vobis, vnus ex vobis prodet me.

Mat. 26.21. 22 * Diſcipuli ergò aſpiciebant alij ad ali-
Marc. 14.88. os, dubitantes de quo diceret.
Luc. 22.21.

23 Erat autem quidam ex diſcipulis Ieſu
recumbens in ſinu ipſius, *nimirum* is quem di-
ligebat Ieſus,

24 Innuit ergò huic Simon Petrus *vt* per-
contaretur quiſnam eſſet de quo diceret.

25 Ille verò incumbens pectori Ieſu, dicit
ei, Domine, quis eſt?

26 Reſpondit Ieſus, Ille eſt, cui ego in-
tinctam offulam dedero. Et quum intinxiſ-
ſet offulam, dedit Iudæ *filio* Simonis Iſca-
riotæ.

27 Et poſt *ſumptam* offulam ingreſſus eſt
in eum Satanas. Dicit igitur ei Ieſus, Quod fa-
cis, fac citò.

28 Hoc autem nemo accumbentium intel-
ligebat quorſum ei dixiſſet.

29 Quidam enim putabant, quia marſupi-
um habebat Iudas, Ieſu ei dixiſſe, Eme ea qui-
bus opus eſt nobis ad diē feſtum: aut egenis vt
ali-

BIBLIOTHECA BON...

aliquid daret.

30 Ille ergò accepta offula, ſtatim exiuit: e-
rat autem nox.

31 Quum ergò exiuiſſet, dixit Ieſus, Nunc
glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorifi-
catus eſt in eo.

32 *Quod* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus
quoque glorificabit eum in ſeſe & ſtatim glo-
rificabit eum.

33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum.
quæretis me, ſed * ſicut dixi Iudæis, Quo ego *Suprà. 7. 34*
vado, vos nō poteſtis venire: *ita* & vobis nunc
dico.

44 * Mandatum nouum do vobis, vt alij a- *Infrà. 15. 18*
lios diligatis: ſicut *inquam* dilexi vos, vt etiam *Leuit. 19. 18.*
diligatis alii alios. *Mat. 22. 38.*

35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſ- *1. Ioan. 4. 21.*
cipulos meos, ſi charitatem habueritis alij in
alios.

36 Dicit ei Simō Petrus, Domine, quò abis?
Reſpondit ei Ieſus, Quò ego abeo, non potes
me nunc ſequi: ſequeris autem poſtea.

37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non
poſſum te ſequi nunc? animam meam pro te
deponam.

38 Reſpondit ei Ieſus, Animam tuam pro
me depones?* Amen, amen dico tibi, non e- *Mat. 26. 3.*
mittit vocem Gallus, vſquequò ter me abne- *Marc. 13. 30.*
gaueris. *Luc. 22. 34.*

CAP. XIIII.

1 Conſolatur diſcipulos ſuos. 2. 7 Diuinitatem ſuam & fructum mortis ſuæ exponens. 16 Cōſolatorem 17 Spiritum promittens 26 Spiritus officium deſcribit, 27 pacem que ſuam pollicetur.

1 NE turbetur cor veſtrũ:creditis in De-
um,etiam in me credite.
2 In domo Patris mei habitati-
nes multæ ſunt;alioqui dixiſſẽ vobis proficiſ-
cor paraturus vobis locum.
3 Et quum profectus fuero & parauero vo-
bis locum,rurſus veniam,& aſſumam vos ad
me ipſum:vt vbi ſum ego,& vos ſitis.
4 Et quò ego abeam ſcitis,& viam ſcitis.
5 Dixit ei Thomas,Domine neſcimus quò
abeas:quo modo igitur poſſumus viam ſcire?
6 Dicit ei Ieſus,Ego ſum via & veritas , &
vita:nemo venit ad patrem niſi per me.
7 Si noſſetis me,patrem etiam meum noſ-
ſetis:& iam nunc cognoſcitis eum, & vidiſtis
eum.
8 Dicit ei Philippus,Domine,oſtende no-
bis Patrem,& ſufficit nobis.
9 Dicit ei Ieſus,Tantum tempus vobiſcum
ſum,& non cognouiſti me?Phillippe,qui vidit
me,vidit Patrem,quomodo igitur tu dicis. O-
ſtende nobis Patrem?
10 Non credis me in Patre & Patrem in me,
eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo
non loquor.ſed Pater qui in me manet,ipſe fa-
cit opera.
11 Credite mihi me in patre,& patrem in
me *eſſe*.ſin minùs, propter ipſa facta credite
mihi.
12 Amen:amen dico vobis,qui credit in me
opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora
iſtis faciet.Nam ego ad patrem proficiſcor.
13* Et quicquid petieritis in nomine meo,
Infrà.16.23. hoc faciam vt glorificetur Pater in Filio.
Matt.7.7. 14 Si quid petieritis in nomine meo ,ego
Marc.11.24. faciam.
Ia.1.5.

15 Si

15 Si diligitis me, mandata mea ſeruate.
16 Ego autem rogabo patrem, & alium
conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum
in eternum:
17 *Nempe* Spiritum illum veritatis, quem
mundus non poteſt recipere, quia non videt e-
um nec nouit eum: vos autem noſtis eum, quia
apud vos manet & in vobis erit.
18 Non relinquam vos orbos: redibo ad vos
19 Adhuc paululum, & mundus me non am-
pliùs conſpiciet, vos autem cõſpicietis me quia
ego viuo, & vos viuetis.
20 In illo die vos cognoſcetis me eſſe in Pa-
tre meo, & vos in me, & me in vobis.
21 Qui tenet præcepta mea, & ſeruat ea, is
ille eſt qui diligit me: qui autem diliget me, di-
ligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & cõ-
ſpicuum ei exhibebo meipſum.
22 Dicit ei Iudas, non *ille* Iſcariotes, *Domi-
ne*, quid eſt cur te ſis nobis conſpicuum exhi-
biturus, & non mundo?
24 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Si quis diligit
me, ſermonem meum ſeruabit: & Pater meus
diliget eum & ad eum veniemus & apud eum
manebimus.
24 Qui non diliget me, ſermones meos nõ
ſeruat: & ſermo quem audiſtis, non eſt meus,
ſed eius qui miſit me Patris.
25 Hæc loquutus ſum vobis, apud vos ma-
nens
26 * Conſolator autem ille, id eſt, ſpiritus
ſanctus, quem mittet pater in nomine meo: ille *Infr.* 15.26.
vos docebit omnia, & in memoriam reuocabit *Luc.* 1. 3.
omnia quæ dixi vobis.
27 Pacem relinquo vobis, pacem illam
meam do vobis: non prout mundus dat, ego do

vobis,ne turbetur cor veſtrum, neq;formidet.

28 Audiuiſtis me dixiſſe vobis. Abeo,& redibo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quòd dixerim, Proficiſcor ad patrem:nam pater maior me eſt.

29 Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis.

30 Non loquor ampliùs multa vobiſcum: venit enim Princeps mundi huius, ſed in me non habet quicquam.

31 Sed *hæc fiunt* vt cognoſcat mundus me diligere patrem: prout autem mandauit mihi Pater, ita facio. Surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

1 *Vitis, 2 Et palmitum ſimilitudine, 5.6 Oſten-*
dit quomodo diſcipuli fructum ferre poſſint. 12
17 *Dilectionem mutuam commendat.* 18 *Ad*
patientiam in afflictionibus, 20 Suo exemplo
adhortatur ad humilitatem.

1 EGo ſum vitis illa vera, & pater meus agricola eſt.

Mat. 15.13. 2 * Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit: & omnem qui fert fructum purgat, vt plus fructus adferat

Supra 13.11. 3 * Iam vos puri eſtis propter ſermonem quem loquutus ſum vobis.

4 Manete in me, & ego in vobis: ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt*, niſi manſerit in vite: ita nec vos, niſi in me manſeritis.

5 Ego ſum vitis, vos palmites: is qui manet in me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructũ multum, nam ſeorſim à me nihil poteſtis facere.

Col. 1 23. 6 * Niſi quis in me manſerit, abiectus extra *vineã*, ſtatim vt palmes areſcet: deinde cogẽtur

in i

iſti *palmites*,& in ignem abijciuntur,& ardent.
7 Si manſeritis in me,& verba mea in vo- 1.*Iohan.*
bis manſerint,* quicquid volueritis petire,&
fiet vobis.
8 In hoc glorificatus eſt pater meus,vt fru-
ctum multum adferatis:& eritis mei diſcipuli.
9 Prout dilexit me Pater,& ego dilexi vos:
manete in illa mea charitate.
10 Si mandata mea ſeruaueritis,manebitis
in charitate mea.ſicut & ego patris mei man-
data ſeruaui,& maneo in eius charitate.
11 Hæc loquutus ſum vobis,vt gaudiū il-
lud meum in vobis maneat,& gaudium veſtrū
plenum fiat. *Supra.*13.34
12 * Hoc eſt præceptum meum,vt diligatis 1 *Theſ.*4.9.
alij alios,prout dilexi vos. 1.*Iohn.*3.11.
13 Maiorem hac charitatem nemo habet *&*.4.21.
vt quis animam ſuam ponat pro amicis ſuis.
14 Vos amici mei eritis,ſi feceritis quæcū-
que ego mando vobis.
15 Non ampliùs dicam vos ſeruos:quia ſer-
uus neſcit quid faciat dominus eius:vos autem
dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre
meo,nota feci vobis.
16 Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos, *Mat.*21.19
& conſtitui vos,* vt abeuntes fructum adfera-
tis,& fructus veſter maneat:vt quicquid petie-
ritis à Patre nomine meo,det vobis.
17 Hæc mando vobis, vt diligatis alij a-
lios.
18 Si mundus vos odit,ſcitis me priùs quā
vos illi odio habebant.
19 Si ex mundo eſſetis,mundus quod ſuū
eſt amaret:quia verò ex mundo non eſtis,ſed
ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos
mundus

Mementote

Supra.13.16 20 Mementote ſermonis quem ego dixi vo-
Mat.10.24 bis. *Non eſt ſeruus maior Domino ſuo,*ſi me
Mat.24 9. perſequuti ſunt,& vos perſequentur:ſi ſermonẽ
Infra 16.4 meum ſeruauerunt,& veſtrum ſeruabunt.
21 Sed hæc omnia facient vobis propter
nomen meum,quia non nouerunt eum qui mi-
ſit me.
22 Si non veniſſem & loquutus eſſem eis,
peccatum non haberent:nunc autem non ha-
bent quod prætexant peccato ſuo.
23 Qui me odit,*is* etiam patrem meum odit.
24 Si opera non feciſſem inter eos quæ ne-
mo alius fecit,peccatum non haberent: nunc
autem & viderunt,& oderunt & me et patrem
meum.
25 Sed *oportet* vt impleatur ſermo qui in
Lege eorum ſcriptus eſt,* Oderunt me imme-
rito.
Pſal.34.19. 26 Quum autem venerit Conſolator ille
Supra.14.26. * quem ego mittam vobis à Patre,(Spiritus *in*
Luc.24.49. *quam* ille veritatis qui à patre emanat)ille te-
ſtabitur de me.
27 Sed & vos teſtabimini,quoniam à prin-
cipio mecum eſtis.

CAP. XVI.

1 *Crucem prædicit diſcipulis. 7 Conſolatorem promittens.8.9. 13 eius officium deſcribit 21 Mulieri parienti afflictiones ſuorum comparat*

1 HAEc loquutus ſum vobis vt ne offen-
damini.
2 Mouebunt vos ſynagogis:imo
veniet tempus quum quiſquis trucidabit vos,
putabit *ſe* cultum præſtare Deo.
3 Et hæc facient vobis qui non nouerunt
patrem,neque me.

4 * Sed

4 * Sed hæc loquutus ſum vobis, vt quum Suprà. 15.21
venerit tempus illud, memineritis eorum, quòd
ego hæc dixerim vobis: hæc autē vobis à prin-
cipio non dixi, quia vobiſcum eram.
5 Nunc autem abeo ad eum qui miſit me, &
nemo ex vobis interrogat me, dicēs, quò abis?
6 Sed quia hæc loquutus ſum vobis triſtitia
impleuit cor veſtrum,
7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vo-
bis vt ego abeam; niſi enim abiero, Cōſolator
ille non veniet ad vos: ſin autē profectus fuero,
mittam eum ad vos.
8 Et quum venerit ille, arguit mundum de
peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.
9 De peccato quidem, eò, quòd non credunt
in me:
10 De iuſtitia verò eò quòd ad Patrem abeā
& amplius non conſpicietis me:
11 De iudicio autem, eò, quod princeps hu-
ius mundi condemnatus ſit.
12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam,
ſed nunc non poteſtis portare.
13 Quum autem venerit ille, *id eſt*, Spiritus
veritatis, introducet vos in omnem veritatem:
non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque
audierit loquetur, & quæ ventura ſunt. renun-
tiabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo acci-
piet quod renuntiabit vobis.
15 Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: pro-
pterea dixi illum de meo accepturum quod re-
nuntiabit vobis.
16 Pauliſper & non conſpicietis me: & rur
ſum pauliſper, & videbitis me, quia ego vado
ad patrem.
17 Dixerunt ergò *quidam* ex diſcipulis ſuis
alis

alij ad alios, Quid eſt hoc quod dicit nobis,
Pauliſper & non conſpicietis me, & rurſus pau-
liſper, & videbitis me: &, Quia ego vado ad
Patrem?
18 Dicebant ergò, Quid illud eſt quod di-
cit, Pauliſper: neſcimus quid loquatur.
19 Cognouit autem Ieſus eos velle ipſum
interrogare. & dixit eis, De hoc quæritis inter
vos quod dixi, Pauliſper & non videbitis me;
& iterum pauliſper, & videbitis me?
20 Amen, amen dico vobis, flebitis vos, &
lamenetabimini, mundus autem gaudebit: vos
verò triſtes eritis, ſed triſtitia veſtra euadet in
gaudium.
21 Mulier quum parit, dolorem habet, quia
venit hora eius: quum autem peperit puerulũ,
iam non meminit oppreſſionis, quód gaudeat
hominem eſſe natum in mundo.
22 Et vos igitur nunc quidem triſtitia tene
mini: ſed rurſum videbo vos, & gaudebit cor
veſtrum, & gaudiũ veſtrũ nemo tollet a vobis.
23 Et illo die me non interrogabitis quic-
quam.* Amen, amen dico vobis, quæcunque
petieritis à Patre meo in nomine meo, dabit
vobis:
24 Vſque adhuc non petijſtis quicquam in
nomine meo: petite & accipietis, vt gaudium
veſtrum ſit plenum.
25 Hæc loquutus ſum vobis per ſimilitudi-
nes, veniet tempus quum iam non per ſimilitu-
dines loquar vobis, ſed apertè de patre meo
renuntiabo vobis.
26 Illo die in nomine meo petetis: & non
dico vobis me rogaturum patrem pro vobis:
27 Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me
amaſtis. & credidiſtis me à Deo exiuiſſe.

Suprà.14.13.
Mat.7.7.
&21.22.
Marc.11.34.
Luc.11.9.
Iac.1.5.

28 * Exiui

28 *Exiui à Patre,& veni in mundū:iterum relinquo mundum,& proficiſcor ad Patrem. *Infrà.17.8.*
29 Dicūt ei diſcipuli eius,Ecce,nunc apertè loqueris,nec ſimilitudinem vllam dicis.
30 Nunc ſcimus te ſcire omnia, nec opus eſt tibi vt quis te interroget:per hoc credimus te à *Deo* prodijſſe.
31 Reſpondit ei Ieſus,Nunc creditis?
32 *Ecce veniet tempus.& iam venit,quum diſpergemini vnuſquiſque ad ſuos,meque ſolum relinquetis.ſed non ſum ſolus: nam pater mecum eſt. *Mat.26.31. Marc.14.27.*
33 Hæc loquutus ſum vobis,vt in me pacem habeatis,in mundo oppreſſionem habebitis: ſed confidite,ego vici mundum.

CAP. XVII.

1 Orat Chriſtus vt mutua ſit illuſtratio gloriæ ſuæ & Patris. 9 Orat pro Apoſtolis. 20 Et toto credentium grege.

1 HAEC loquutus eſt Ieſus,& ſuſtulit oculos in cœlum,dixitque,Pater,venit hora illa, glorifica Filium tuum,vt & Filius tuus glorificet te.
2 *Sicut dediſti ei authoritatem *in* omnē carnem,vt quotquot dediſti ei,det eis vitam æternam. *Mat.21.18.*
3 Hæc eſt autem vita æterna,vt te cognoſcant *eſſe* illum ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.
4 Ego te glorificaui in terra.opus conſummaui quod dediſti mihi vt facerem:
5 Nunc igitur glorifica me tu Pater apud temetipſum ea gloria quā habui apud te prius quàm hic mundus exiſteret.
6 Patefeci nomen tuum hominibus quos

dediſti

dediſti mihi *ſelectos* è mundo, tui erant, & mihi
eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruarunt.
Suprà. 1.27. 7 * Nunc nouerunt omnia quæ dediſti mihi
à te eſſe.
8 Quia verba quæ tradidiſti mihi, tradidi
eis: quæ ipſi receperunt, & verè norunt me à
te prodijſſe, & crediderũt me à te miſſum eſſe.
9 Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo,
ſed pro *ijs* quos dediſti mihi, quia tui ſunt.
10 Et mea omnia tua ſunt, & tua mea *ſũt*:
& glorificatus ſum in eis.
11 Et non ſum ampliùs in mundo, ſed hi
ſunt in mundo, & ego ad te venio, Pater ſancte,
ſerua eos per nomen tuum, quos dediſti mihi,
vt ſint vnum prout & nos.
12 Quum eſſem cum eis in mundo, ego ſer-
uabam eos per nomen tuum quos dediſti mihi,
ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt niſi filius
Pſal. 108. 8. ille perditionis: * vt Scriptura impleretur.
13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor
in mundo, vt habeant gaudium meum plenum
apud ſe,
14 Ego tradidi eis ſermonem tuum & mun-
dus eos odio habuit, quia non ſunt ex mundo,
prout & ego non ſum ex mundo.
15 Non rogo vt tollas eos è mundo, ſed vt
ſerues eos à malo illo.
16 Ex mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum
ex mundo.
17 Sanctifica eos tua veritate: ſermo tuus
veritas eſt.
18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego
miſi eos in mundum.
19 Et eorum cauſa ego ſanctifico meipſũ,
vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.
20 Non pro eis autem rogo tantum, ſed &
pro

pro iis qui per ſermonē eorum credituri ſunt
in me.
21 Vt omnes vnum ſint ſicut tu Pater in me,
& ego in te, & vt ipſi in nobis vnum ſint, vt
credat mundus me à te miſſum eſſe
22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi
eis: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus.
23 Ego in eis, & tu in me, vt ſint perfecti in
vnum, & vt cognoſcat mundus me à te miſſum *Suprà.12.26.*
eſſe, teque eos diligere ſicut me dilexiſti.
24 *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi
ſum ego, & illi ſint mecum: vt conſpiciant glo-
riam illam quam dediſti mihi, quia dilexiſti
me ante iacta mundi fundamenta.
25 Pater iuſte, mundus te non nouit: ego
autē te noui, & hi nouerūt me à te miſſum eſſe.
26 Et notum feci ipſis nomen tuum, & no-
tum faciam: vt charitas qua dilexiſti me, ſit in
eis, & ego in eis.

CAP. XVIII.

2 Chriſti à Iuda proditi virtute 6 Milites in terram proſternuntur. 13 Chriſtus ad Annam: hinc ad Caiapham ducitur. 22.23 Miniſtri bacillo caſus, quid reſponderit. 28 Pilato traditur 36 Regnum ſuum declaret.

Mat.26.36.
1 HAEc *quum dixiſſet Ieſus, egreſſus *Marc.14.32.*
eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentē *Luc.22.39.*
Cedron, vbi erat hortus, in quem in- *2.Reg.15.23*
troiuit ipſe & diſcipuli eius:
2 Nouerat autem eum locum etiam Iudas
qui prodebat eum, quia Ieſus frequenter cum
diſcipulis ſuis illuc conuenerat.
3 *Iudas ergò quum accepiſſet cohortem, *Mat.26.47.*
& à Pontificibus ac Phariſæis miniſtros, *Marc.14.43.*
venit *Luc.22.47.*

venit illuc cum laternis & facibus & armis.
4 Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura e-
rant in ſe, prodiens dixit eis, Quem quæritis?
5 Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum. Di-
cit eis Ieſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cùm eis
etiam Iudas qui prodebat eum,
6 Vt ergò dixit eis, Ego *is* ſum, abierunt re-
trorſum, & ceciderunt humi.
7 Iterum ergò rogauit eos, Quē quæritis?
Illi autem dixerunt; Ieſum Nazarenum.
8 Reſpondit Ieſus, Dixi vobis me eum eſſe,
ergò ſi me quæritis, ſinite hos abire.
Suprà.17.12 9 Vt impleretur ſermo quē dixerat, *Ex his
quos dediſti mihi, non perdidi quenquam.
10 Simon autem Petrus qui gladium habe-
bat, eduxit eum, & percuſſit ſeruum Pontificis
maximi, & abſcidit auriculam eius dextram: e-
rat autem nomen ſeruo Malchus.
11 Dixit ergò Ieſus Petro, Reconde gladi-
um tuum in vaginam: annon bibam poculum
quod dedit mihi Pater?
12 Cohors igitur & tribunus & miniſtri Iu-
dæorum comprehenderunt Ieſum, & vinxe-
Luc.3.2. runt eum.
13 Et abduxerunt primùm *ad Annam, (e-
rat autem ſocer Caiaphæ, qui erat Pōtifex ma-
ximus anni illius) is verò miſit eum vinctum
ad Caiapham pontificem maximum.
Suprà.11.50 14 Erat autem Caiaphas *is qui conſulue-
rat Iudæis expedire vt vnus homo moreretur
pro populo.
Mat.26 58. 15 *Sequebatur autem Ieſum Simon Pe-
Mar.14.54. trus & alius diſcipulus: diſcipulus verò ille no-
Luc.22.54. tus erat Pontifici maximo, & ſimul introijt cū
Ieſu in aulam Pontificis maximi.
16 Petrus autem ſtabat extra ad oſtium

Exiuit

Exiuit ergò diſcipulus ille alter qui erat notus
pontifici maximo, & loquutus eſt oſtiariæ, &
introduxit Petrum.
17 Dixit ergò Petro ancilla oſtiaria, Nónne
& tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dixit illi,
Non ſum.
18 Adſtabant autem ſerui & miniſtri qui
prunas congeſſerant, quia frigus erat, & cale-
faciebant ſeſe. erat verò cum eis etiam Petrus
ſtans & calefaciens ſeſe.
19 Pontifex maximus ergò interrogauit
Ieſum de diſcipuls & doctrina ipſius.
20 Reſpondit ei Ieſus, Ego palam loquutus
ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagoga &
templo, quò vndique Iudæi conueniunt, &
in occulto loquutus ſum nihil:
21 Quid me interrogas? interroga eos qui
audierunt, quid ſim ipſis loquutus? ecce, hi ſci-
unt quæ dixerim ego.
22 Hæc autem quum ipſe dixiſſet, vnus ex
miniſtris qui abſtabat, bacillo cecidit Ieſum,
dicens, Itane reſpondes Pontifici maximo?
23 Reſpondit ei Ieſus, Si malè loquutus
ſum, teſtare de malo: ſin benè, cur me cædis?
24 * Miſerat igitur eum Annas vinctum ad *Mat.26.57. Mar.14.59. Luc.22.52*
Caiapham Pontificem maximum.
25 * Stabat autem Simon Petrus, & calefa- *Mat.26.69. Mar.14.59. Luc.22.55.*
ciebat ſe: dixerunt igitur ei, Nónne & tu ex
diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non
ſum.
26 Dicit ei quidam ex ſeruis pontificis ma-
ximi, cognatus eius cuius abſciderat Petrus au- *Mat.27.2. Mar.15.1. Luc.23.1. Act.10.18. & 11.3.*
riculam, Nónne ego te vidi in horto cum eo?
27 Rurſus ergo negauit Petrus, & ſtatim
gallus vocem emiſit.
28 * Ducunt igitur Ieſum à Caipha in Præ-

torium, erat autem manè, & ipſi non introie-
runt in Prætorium, ne pollueerentur, ſed vt ede-
rent Paſcha.

29 Exiuit ergò Pilatus ad eos foras, & dix-
it, Quam accuſationem adfertis aduerſus ho-
minem iſtum?

30 Reſponderunt & dixerunt ei, Niſi iſte eſ-
ſet maleficus, non tradidiſſemus eum tibi.

31 Dicit ergò eis Pilatus, Accipite eum vos,
& ſecundum legem veſtram condemnate eum:
Itaque Iudæi dixerent ei, Nobis non licet oc-
cidere quenquam.

Mat.20.19. 32 * Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixe-
rat, ſignificans qua morte futurum erat vt mo-
reretur.

33 * Introiuit ergò rurſum in prætorium
Mat.27.11. Pilatus, & vocauit Ieſum: dixitque ei, Tu*ne* es
Mar 15.3. rex Iudæorum?
Luc.23.3. 34 Reſpondit ei Ieſus, A teipſo tu hoc dicis,
an alij dixerunt tibi de me?

35 Reſpondit Pilatus, Num ego Iudæus
ſum? gens tua & principes Sacerdotum tradi-
derunt te mihi: quid feciſti?

36 Reſpondit Ieſus, Regnum meum non
eſt ex hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnũ
meum, miniſtri mei certarent ne traderer Iudæ-
is: nunc autem regnum meum non eſt hinc.

37 Dixit ergò ei Pilatus, Num igitur rex
es tu? Reſpondit Ieſus, Tu dicis me regem eſſe.
Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mun-
dum, vt dem teſtimonium veritati. Quiſquis
eſt ex veritate, audit vocem meam.

38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? Et cũ
Mat 27.11. hoc dixiſſet, rurſum venit ad Iudæos, & dicit
Mar.15.6. eis. Ego nullum inuenio crimen in eo.
Luc.23.28. 39 * Eſt autem vobis conſuetudo vt vnum
dimittam

dimittam vobis in paſcha: vultiſne ergò dimitteam vobis regem illum Iudæorum?
40 * Clamauerunt autem rurſum omnes, dicentes, Non hunc, ſed Barrabam. Erat verò iſte Barrabas latro. *Act.3.14.*

CAP. XIX.

Pilatus Chriſtum flagellatum, & ſpinis coronatū, 4 liberare volens, 8 Iudaorum improbitate vincitur: 16 crucifigendum tradit 26 Ieſus matrem diſcipulo commendat. 30 aceto guſtato moritur. 34 mortui latus lancea confoditur. 40. Sepelitur.

1 TVnc * ergo acceptū Ieſum Pilatus flagellauit. *Mat.27.26.* *Mar.15.18*
2 Et milites contextam coronam è ſpinis impoſuerunt capiti eius, & pallio purpureo induerunt eum.
3 Et dicebant, Aue rex Iudæorum. Et bacillis eum cædebant:
4 Exiuit ergò rurſum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce, adduco vobis eum foras, vt noueritis me nullum in eo crimen inuenire.
5 Exiuit ergò Ieſus foras, ferens ſpineam coronam, & purpureum pallium. Tum dicit eis *Pilatus*, Ecce homo.
6 Quum ergò vidiſſent eum principes Sacerdotū & miniſtri, clamauerunt dicens, Crucifige, crucifige. Dixit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo crimem.
7 Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium *Dei* ſe finxit.
8 Quum ergò audiuiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit.

9 Et rurſus ingreſſus eſt Prætorium,& dix-
it Ieſu,Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum ei
non dedit.

10 Dicit ergò ei Pilatus,Mihi non loqueris?
neſcis me poteſtatem habere crucifigendi te,
& poteſtatem habere te abſoluendi?

11 Reſpondit Ieſus,non haberes poteſtatem
aduerſum me vllam , niſi *hoc* tibi datum eſſet
ſupernè,propterea qu*i* me tradidit tibi, maius
peccatum habet.

12 Ex eo tempore ſtudebat Pilatus eum ab-
ſoluere: Iudæi verò clamabant,dicentes,ſi hūc
abſolueris,non es amicus Cæſaris: quicunque
enim ſe regem facit,contradicit Cæſari.

13 Pilatus ergò quum audiſſet hunc ſermo-
nem,adduxit foras Ieſum,ſeditque pro tribu-
nali,in loco qui dicitur Lithoſtrotos,Hebrai-
cè autem Gabbatha.

14 Erat autem paraſceue paſchæ,hora verò
quaſi ſexta: tum dicit Iudæis,Ecce rex veſter.

15 Illi verò clamauerunt,Tolle,tolle,cruci-
fige eum.Dicit eis Pilatus,Regem veſtrū cru-
cifigam? Reſponderunt principes Sacerdotum,
Non habemus Regem niſi Cæſarem.

16 Tunc ergò tradidit eum ipſis vt crucifi-
geretur,*Acceperūt autē Ieſum & abduxerūt.

*Mat.*27.31. 17 Et ipſe baiulans crucem ſuam venit in
*Mar.*15 25. eum locum qui dicitur Caluariæ,Hæbraicè au
*Luc.*23.26. tem Golgotha.

18 Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios
duos,hinc & hinc,medium autem Ieſum.

19 Scripſit autem etiam titulum Philatus &
impoſuit cruci.Erat verò Scriptū,IESVS NA-
ZARENVS REX ILLE IVDAEORVM.

20 Hunc ergò titulum multi Iudæorum le-
gerunt,quia prope ciuitatē erat locus,vbi cru-
cifixus

cifixus erat Ieſus·& erat ſcriptum Hebraicè, & Græcè,& Latinè.
21 Dicebant ergò Pilato principes ſacerdotum Iudæorum,Ne ſcribito Rex ille Iudæorum: ſed illum dixiſſe,Rex ſum Iudæorum.
22 Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.
23 * Milites ergò quum crucifixiſſent Ieſum,acceperunt eius veſtimenta, (& fecerunt quatuor partes,vnicuique militi partem)& tunicam.erat autem tunica inſutilis à ſummo cõtexta tota. Mat.17.35. Marc.15.24. Luc.23.33.
24 Dixerunt ergò inter ſe, Ne ſcindamus eam,ſed ſortiamur de illa cuius futura ſit, vt Scriptura impleretur,dicens,* Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam iecerunt ſortem.Milites igitur hæc fecerunt. Pſal.22.29.
25 Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius,& ſoror matris eius, Maria Cleopæ *vxor*, & Maria Magdalene.
26 Quum vidiſſet ergò Ieſus matrẽ ac diſcipulum adſtantem quem diligebat,dicit matri ſuæ,Mulier,ecce filius tuus:
27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua, Et ex illa hora recepit eam diſcipulus domum ſuam.
28 Poſtea quum ſciret Ieſus *reliqua* omnia iam perfecta eſſe,* vt perficeretur Scriptura,dixit, Scitio. Pſal.68.21. Mat.27.22
29 Vas igitur *illic* erat poſitum aceto plenum. Illi verò impleuerũt ſpongia aceto,& hyſſopo circumpoſitam admouerunt ori eius.
30 Quum autem accepiſſet Ieſum acetum,dixit,conſummatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum.
31 Iudæi ergò, vt non manerent in cruce-

Corpora Sabbatho, quoniam erat Paraſceue,
(erat enim magnus dies illius Sabbathi) roga-
runt Pilatum vt confringerentur eorum crura,
ac tollerentur.
32 Venerunt ergò milites, & prioris quidē
latronis confregerunt crura, & alterius qui cru-
cifixus fuerat cum eo.
33 Ad Ieſum autem quum veniſſent, vt vi-
derunt eum iam mortuum, non confregerunt
eius crura:
34 Sed quidam ex militibus lancea latus e-
ius fodit, & ſtatim exiuit ſanguis & aqua.
35 Et qui vidit teſtatur, & verum eſt teſti-
monium eius: ille *inquam* ſcit ſe vera dicere, vt
& vos credatis.
Exod.12.46. 36 Facta ſunt enim hæc vt ſcriptura imple-
Num.9.12. retur, *Non confringetur *vllum* os ipſius.
Zach.12.10. 37 Et rurſus alia Scriptura dicit, *Videbūt
Mat.27.7. quem tranfixerunt.
mar.13.42 38 * Poſt hæc autem rogauit Pilatum Io-
Luc.23.50. ſeph Arimathæenſis (qui erat diſcipulus Ieſu,
ſed occultus propter metum Iudæorum) vt tol-
leret corpus Ieſu: quod permiſit Pilatus. Venit
Suprà.3.2. ergò & ſuſtulit corpus Ieſu.
39 * Venit autem & Nichodemus, (is qui ve-
nerat ad Ieſum nocte primùm) ferens miſturæ
myrræ & aloes libras quaſi centum,
40 Acceperunt ergò corpus Ieſu, & obninx-
erunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos
eſt Iudæis ſepelire.
41 In eo autem loco vbi fuerat crucifixus,
at hortus, & in horto monumentum nouum,
in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.
42 Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum,
quòd monumentum illud propè eſſet, poſue-
runt Ieſum.

CAP.

CAP. XX.

1 Maria Chriſtum reſurrexiſſe 3 Petrus & Iohannes hos viſuri 4 excurrunt. 15 Ieſus Mariæ apparet. 19 & diſcipulis domi congregatis. 25 Thomas ante incredulus, 28 credit.

1* PRimo verò die hebdomadis Maria Mag *Mar.16.1.*
dalene venit manè, quum adhuc tene- *Luc.24.1*
bræ eſſent, ad monumentum, viditque
lapidem ſublatum à monumento.
2 Cucurrit ergò & venit ad Simonem Petrũ,
& ad alterum illum diſcipulum, quem amabat
Ieſus: & dicit eis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus vbi poſuerint eum.
3 Exiuit ergò Petrus, & alter ille diſcipulus, & venerunt ad monumentum.
4 Currebant autem duo ſimul: ſed alter ille diſcipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum.
5 Et incuruatus vidit poſita lintea: non tamen introiuit.
6 Venit ergò Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & conſpexit lintea *ibi* poſita:
7 Et ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteis poſitum, ſed ſeorſum inuolutum in vnum locum.
8 Tunc ergò introiuit etiam alter ille diſcipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque, & credidit.
9 Nondum enim nouerant ſcripturam, videlicet quòd oportet eũ à mortuis reſurgere.
10 Redierunt ergò diſcipuli ad ſuos.
11 * Maria autem flens ſtabat ad monumen- *Mat.28.1.*
tum foris. Dum ergò fleret, incuruauit ſe in *Mar.16.5.*
monumentum.

12 Et conſpexit duos Angelos albatos, ſedentes, vnum ad caput, & alterum ad pedes *illic* vbi iacuerat corpus Ieſu.

13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Subtulerunt dominum meum, nec ſcio vbi poſuerint eum.

14 Et quum hæc dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, conſpexitq; Ieſum ſtantem, nec ſciebat Ieſum eſſe.

15 Dixit ei Ieſus, Mulier quid fles? quem quæris? Illa putans hortulanum eſſe, dicit ei, Domine, ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam.

16 Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magiſter.

17 Dicit ei Ieſus, Ne me tangito: nondum enim aſcendi ad Patrem meum, ſed proficiſcere ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad Patrē meum & Patrem veſtrum, & Deum meum *&* Deum veſtrum.

18 Venit Maria Magdalene annuntians diſcipulis quòd vidiſſet Dominum, qui ea ſibi dixiſſet.

19 * Quum ergò veſpera eſſet die illo primo hebdomadis, & fores eſſent clauſæ *illic* vbi erant diſcipuli coacti propter metum Iudeorum, venit Ieſus, ſtetitq; in medio, & dixit eis, Pax vobis.

Mat.16.14.
Luk.24.36.
1.Cor.15.5.

20 Et quum hæc dixiſſet oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergò diſcipuli viſo Domino.

21 Dicit ergò eis iterum. Pax vobis: * ſic vt miſit me Pater, ita ego mitto vos.

Mat.28.18.

22 *E*t quum hæc dixiſſet, afflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum.

23 Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur

ſuntur eis: ſi quorum retinueritis retenta ſunt.
24 Thomas autem, vnus ex duodecim, qui
dicitur Didimus, non erat cum eis quando ve-
nerat Ieſus:
25 Dixerunt igitur ei alij diſcipuli, Vidimus
Dominum. Ille verò dixit eis, niſi videro in
manibus eius veſtigium clauorum, & immiſe-
ro digitum in veſtigium clauorum, & immiſero
manum meam lateri eius, nequaquam credam.
26 Octo igitur poſt diebus rurſus erant diſ-
cipuli eius intus, & Thomas cum eis: venit Ie-
ſus foribus clauſis, & ſtetit in medio, & dixit,
Pax vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuũ
huc. & vide manus meas: profer manũ tuam,
& immitte in latus meum: & ne eſto incre-
dulus ſed credens.
28 Reſpondit autem Thomas, & dixit ei,
Dominus meus & Deus meus *es*.
29 Dicit ei Ieſus, Quia vidiſti me Thoma,
credidiſti: beati qui nõ viderunt, & crediderũt. *Infrà*.21.25.
30 * Multa verò etiam alia ſigna edidit Ie-
ſus in diſcipulorum ſuorum conſpectu, quæ nõ
ſunt ſcripta in hoc libro.
31 Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis Ie-
ſum eſſe Chriſtum Filium Dei, & vt credentes,
vitam habeatis per nomen eius.

CAP. XXI.

4 *Ieſus piſcantibus Apoſtolis apparet* 6. 7 *quem*
miraculo captorum piſcium agnoſcunt. 15 *Pe-*
tro ouium curam committit. 18. *mortiſque ge-*
nus eidem prænuntiat.

1 POſtea patefecit ſe rurſus Ieſus diſcipulis
ad mare Tiberiadis: patefecit autem ſic.

2 Erant ſimul Simon Petrus et Thomas qui
dicitur Didymus, et Nathanael qui erat ex Ca-
na Galilææ, *filij* Zebedæi, alijque ex diſcipulis
eius duo,

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piſcatum
Dicunt ei, Imus et nos tecum. Profecti ſunt et
aſcenderunt in nauigium ſtatim et ille nocte
nihil ceperunt.

4 Manè autem iam exorto ſtetit Ieſus in lit-
tore: non tamen cognouerunt diſcipuli Ieſum
eſſe.

5 Dicit ergò eis Ieſus, pueri, num quid op-
ſonij habetis? Reſponderunt ei, Non,

6 At ille dicit eis, Iacite rete in dextram
nauigij partem, & inuenietis. Iecerunt ergò, &
non ampliùs poterant illud trahere præ mul-
titudine piſcium.

7 *D*icit ergò diſcipulus ille quem diligebat
Ieſus, Petro *D*ominus eſt. Simon ergò Petrus
quum audiſſet Dominum eſſe, amiculum ſuc-
cinxit, (erat enim nudus) & abiecit ſe in ma-
re.

8 Alij autem diſcipuli nauigio venerunt, (nō
enim longè aberant à terra, ſed circiter cubitis
ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Vt ergò deſcenderunt in terram, vident
prunas poſitas, & piſcem impoſitum, & panem

10 Dicit eis Ieſus, Adferte ex piſcibus quos
modò cepiſtis.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in
terram plenum magis piſcibus, centum quin-
quaginta tribus: & quum tot eſſent, non eſt
ſciſſum rete.

12 Dixit eis Ieſus, Venite, prandete: Nullus
autē diſcipulorum audebat eum interrogare,
Tu quis es? quum ſcient *D*ominum eſſe.

13 Ve-

13 Venit ergò Ieſus, & accipit panem, & dat ei,& piſcem ſimilitèr.
14 Hac iam tertia vice patefactus eſt Ieſus diſcipulus ſuis,quum reſurrexiſſet à mortuis.
15 Quum ergò prandiſſent,dicit Simoni Petro Ieſus,Simon *fili* Ionæ, diligis me plùs quàm hi:Dicit ei,Etiã Domine: tu noſti quòd amem te.Dicit ei,Paſce agnos meos.
16 Dicit ei rurſum ſecundò, Simon *fili* Ionæ,diligis me? Ait illi,Etiam Domine:tu noſti quòd amem te.Dicit ei paſce oues meas.
17 Dicit ei tertiò,Simon *fili* Ionæ,amas me? Triſtis fuit Petrus,quòd tertiò dixiſſet ipſi,Amas me? Dixitque ei,Domine tu omnia noſti, tu noſti quòd amem te.Dicit ei Ieſus,paſce oeus meas.
18 Amen,amen dico tibi,quum eſſes iunior, cingebas te,& ibas quò volebas:quum autem ſenueris,extendes manus tuas, & alius te cinget,& transferet quò noles.
19 Hoc autem dixit,ſignificans qua morte glorificaturus eſſet Deum.Et quum hoc dixiſſet,dicit,Sequere me.
20 Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus,ſequentem,* qui & recubuerat in cœna ſupër pectus eius, & dixerat Domine,quis iſte eſt qui te prodit? *Supra.13.25*
21 Hunc ergò quum vidiſſet Petrus,dicit Ieſu,Domine,hic autem quid?
22 Dicit ei Ieſus,Si velim eum manere donec veniam,quid ad te? tu me ſequere.
23 Exijt ergò ſermo iſte inter fratres, diſcipulum illum non moriturum,ſed non dixerat ei Ieſus,Non morietur:ſed,Si eum velim manere donec veniam,quid ad te?
24 Hic eſt diſcipulus ille qui de his teſtatur,

tur,& hæc ſcripſit: ſcimus verum eſſe teſtimonium eius.

Suprà.20.35. 25 * Sunt autem & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur ſigillatim, ne mundum quidem ipſum opinor capturum eos qui ſcriberentur libros. Amen.

ACTA SANCTORVM APOSTOLORVM.

CAP. I.

3 Continuat Lucas hanc hiſtoriam ad ſuum Euangelium. 9 Sublato in cœlum Chriſto, 10 Apoſtoli, 11 monentibus Angelis, 12 reuerſi, 14 Precibus incumbunt. 15 Petri inſtinctu, 18 Iudæ proditoris loco 23 Matthias elegitur.

1 PRIMVM quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Ieſus & facere & docere.

2 Ad *eum* vſq; diem quo quũ mandata dediſſet Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegerat, ſurſum receptus eſt.

3 Quibus etiam ſeipſum, poſtquam ipſe paſſus fuit, exhibuit viuum cum multis indubitatis ſignis, per dies quadraginta conſpectus ab eis,

Luc.24.49. & dicens quæ ad regnum Dei *ſpectant*.

Iohn.14.2.5. 4 Et cum illis conueniens, *denuntiauit eis, ne abſce-

abſcederent Hieroſolymis,ſed expectarẽt pro-
miſſum patris,Quod *inquit* audiſtis ex me. *Mat.3.11.*
5 Nam*Iohannes baptizauit quidem aqua, *Mar.1.8.*
vos autem baptizabimini Spiritu ſancto iſtis *Luc.3.12.*
non multis poſt diebus. *Iohn.1.26.*
6 Quum igitur illi conueniſſent,interro- *Infrà 2.2.&*
garunt eum dicentes, *D*omine,num hoc tem- 11.16.&.19.4
pore reſtitues regnum Iſraeli?
7 Dicit autem ad illos, Non eſt veſtrum
noſſe tempora ſiue oportunitates, quas pater *Infrà.2.1.*
in ſua ipſius poteſtate poſuit.
8 *Sed recipietis virtutem Spiritus ſancti
poſtquam ſuperuenerit in vos: eritiſque mihi
teſtes & in Hieruſalem,& in tota Iudæa,Sama-
riaque,& vſque ad vltimas terras.
9 Et quum hæc dixiſſet,aſpicientibus ipſis
eleuatus eſt: & nubes ſuſceptum eum abſtulit
ab oculis eorum.
10 *Et quum eſſent intentis in cœlum ocu-
lis,eo proficiſcente,ecce, viri duo adſtiterunt *Luk.24.52.*
illis albo veſtitu:
11 Qui & dixerunt,Viri Galilæi,quid ſta-
tis intuentes in cœlum?hic Ieſus qui ſurſũ re-
ceptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet,quem-
admodũ conſpexiſtis eũ proficiſcentẽ in cœlũ.
12 Tunc reuerſi ſunt in Hieruſalem à monte
qui vocatur Oliueti,qui eſt prope Hieruſalem,
diſtans itinere Sabbathi.
13 Et quum introiſſent,aſcenderunt in cœ-
naculum vbi commorabantur & Petrus & Ia-
cobus,& Iohannes & Andreas, Philippus &
Thomas,Bartholomæus & Mattheus,Iacobus
filius Alphæ & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi
frater.
15 Hi omnes perdurabant concorditer *in*
oratione & deprecatione cum vxoribus & Ma-

ria matre Ieſu,& cum ipſius fratribus.
15 Et per eos dies aſſurgens Petrus in medio
diſcipulorum,dixit,(erat autem turba capitum
eòdem *loco* quaſi centum viginti)
16 Viri fratres,oportuit impleri Scripturam
hanc,* quam prædixit Spiritus ſanctus per os
pſal.41.10. Dauid de Iuda,qui fuit dux viæ ijs qui cōpre-
Ioh.13.18. henderunt Ieſum:
17 Annumerabatur enim nobiſcum,& ſortitus
erat partem miniſterij huius.
18 Is igitur acquiſiuit agrũ ex mercede in-
iuſtitiæ,* & præcipitatus crepuit medius,& ef-
Mat.27.5. fuſa ſunt omnia viſcera eius.
19 Innotuitque omnibus habitantibus Hi-
eroſolymæ: adeó vt vocetur ager ille propria
ipſorum lingua,Aceldama,hoc eſt, ager ſan-
guinis.
20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum,
* Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit qui
habitet in ea.*Et Epiſcopatum eius accipiat a-
pſal.69.26. lius.
pſal.109.8. 21 Oportet igitur ex ijs viris qui nobiſcũm
conuenerunt toto tempore quo Dominus Ie-
ſus verſatus eſt inter nos,
22 Exorſus à baptiſmo Iohannis , ad eum
vſque diem quo ſurſum receptus eſt à vobis,v-
num fieri nobiſcum teſtem reſurrectionis eius.
23 Statuerunt igitur duos, Ioſeph vocatum
Barſaban,qui cognominatus eſt Iuſtus,& Mat-
thiam:
24 Et precantes dixerunt, Tu *Domine*, qui
corda omnium noſti,oſtende vtrum elegeris ex
his duobus.
25 Vt accipiat ſortem miniſterij huius &
Apoſtolatus,& à quo aberrauit Iudas,vt abi-
ret in locum ſuum,
26 Ie-

26 Iecerunt igitur ſortes eorum: & cecidit
ſors ſuper Matthiam, qui communibus calculis
allectus eſt cum vndecim Apoſtolis.

CAP. II.

1 *Apoſtoli 4 Spiritu ſancto repleti, 8 diuerſis lin-
guis loquũtur. 13 Ebrietatis notam 15. Petrus
tollit. 35 Chriſtum Meßiamque eſſe docet. 37
Auditoribus conſternatis 38 pœnitentiam ſua-
det.*

1 QVum autem aduenißet dies Penteco-
ſtes, erant omnes concorditer eodem
loci.

2 Tum extitit repentè è cœlo ſonitus, tã-
quam ruentis flatus violenti, qui repleuit totã
domum vbi erant conſedentes:

3 Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar
ignis, *qui* etiam ſedit ſuper vnumquenq́, eorum.

4 Repleti ſunt autem omnes Spiritu ſancto,
cœperuntq́ue loqui alijs linguis, prout Spiritus
ille dabat eis effari.

5 Erant verò Hieroſolymis habitantes Iu-
dæi viri religioſi, ex omni natione *eorum* qui
ſub cœlo *ſunt*.

6 Orto autem hoc rumore, conuenit multi-
tudo, & confuſa fuit, quòd audiret vnuſquiſque
propria lingua ſua eos loquentes.

7 Obſtupeſcebant autem omnes, ac mira-
bantur, dicentes alij ad alios, Nónne ecce om-
nes qui loquuntur, Galilæi ſunt?

8 Quomodo igitur nos audimus *eos* ſua quiſ-
que lingua nati ſumus?

9 Parthi & Medi & Elamitæ, & qui incoli-
mus Meſopotamiam, Iudæaméque, & Cappa-
dociam, Pontam & Aſiam,

10 Phrygiam & Pamphiliam, AEgyptum

& partes Lybiæ quæ eſt ſecundum Cyrenen, & aduenæ Romani, tum Iudæi tum proſelyti.

11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes noſtris linguis magnifica Dei *facta*.

12 Obſtupeſcebant autem omnes, & hæſitabant, dicentes alius ad alium, Quid hoc *rei* eſſe poſſit.

13 Alij verò cauillantes dicebant, Vino dulci pleni ſunt *iſti*.

14 Stans autem Petrus cum vndecim, ſuſtulit vocem ſuam, & affatus eſt eos, dicens, Viri Iudæi, *voſque* omnes qui commoramini Hieroſolymis, hoc vobis notum eſto, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim vt vos exiſtimatis, iſti ebrij ſunt, quum ſit hora diei tertia.

16 Sed hoc iſtud eſt, quod dictum eſt per prophetam Ioel,

Ioel. 2.28. *Eſa*. 44.3. 17 * Et erit vltimis temporibus, (dicit Deus) effundam ex ſpiritu meo in quamuis carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſeniores veſtri ſomniabunt:

18 Et quidem ſuper ſeruos meos & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo & prophetabunt:

19 Et eadem miracula in cœlo ſurſum; & ſigna in terra deorſum, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi.

20 Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, priuſquam veniet dies ille Domini magnus & illuſtris:

21 Et futurum eſt vt quicunque inuocauerit nomen Domini, ſeruetur.

22 Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos: Ieſum illum Nazarenum, virum à Deo approbatum

eum apud vos præſtantibus factis,& miraculis
& ſignis quæ edidit per eum Deus in medio
veſtri ſicut & ipſi noſtis.

23 Hunc *inquam*,definito conſilio & proui-
dentia Dei dieditum,cùm accepiſſetis,manibus
ſceleratis *cruci* affixum interemiſtis.

24 Quem Deus excitauit ſolutis doloribus
mortis, eo quòd impoſſibile erat ipſum ab ea
retineri.

25 * Dauid enim dicit de eo, Proſpiciebā *pſal.16.7.*
Dominum corâm me ſemper.quoniam eſt mi-
hi ad dextram ne concutiar.

26 Propterea oblectatum eſt cor meum,&
exultauit lingua mea: atque adeò caro mea re-
quieſcit in ſpe:

27 Quoniam non derelinques animam meā
apud inferos, nec ſines Sanctum illum tuum
ſentire corruptionem.

28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me
iucunditate in tui conſpectu.

29 Viri fratres,liceat liberè dicere apud vos
de patriarcha Dauid, eum & obijſſe & ſepul- *1.Reg.2.10.*
tum eſſe,& monumentum eius eſſe apud nos *Infra.13.36.*
ad hunc vſque diem.

30 Propheta igitur quum eſſet, & ſciret*
Deum iureiurādo ſibi iuraſſe,fore vt ex fructu *Pſal.132.11*
lumbi ipſius,quod ad carnem attinet, Chri-
ſtum excitaret, *quem* collocaret ſuper eius
throno,

31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione
Chriſti* non derelictam eſſe apud inferos a-
nimam eius, neque carnem eius ſenſiſſe cor- *Pſal.16.10.*
ruptionem. *Infra,13.55.*

32 Hunc Ieſum excitauit Deus: cuius *rei*
omnes nos ſumus teſtes.

33 Itaque dextra Dei euectus, & promiſ-

ſum Spiritum ſanctum adeptus à Patre, effudit
hoc quod vos nunc ſpectatis & auditis.
34 Neque enim Dauid aſcendit in cœlos:
ſed dicit ipſe,* Dixit Dominus Domino meo,
Sede ad dextram meam,
35 Vſquedum ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.
*Pſal.110.1. 36 Certo ſciat ergò tota Domus Iſraël, hũc
eſſe factum à Deo Dominum & Chriſtũ: hunc
inquam Ieſum quem vos crucifixiſtis.
37 *His* autem auditis conpuncti ſunt corde,
& dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos,
Quid faciemus viri fratres?
38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, &
baptizetur vnuſquiſq; veſtrũm in nomine Ieſu
Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis
donum Spiritus ſancti.
39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, & liberis
veſtris, & omnibus longe poſt *futuris*, quoſcunque
videlicet aduocauerit *D*ominus Deus
noſter.
40 Alijſque ſermonibus plurimis ebteſtabatur,
& exhortabatur *eos*, dicens, Seruamini ex
natione iſta praua.
41 Qui ergo libenter exceperunt ſermonem
eius, baptizati ſunt: & addita ſunt *Eccleſiæ* die
illo capita quaſi ter mille.
42 Erant perdurantes in doctrina Apoſtolorum
& communicatione, & fractione panis
& precibus.
43 Obortus eſt autem omnibus timor: multaque
miracula & ſigna per Apoſtolos fiebant.
44 Omnes autem qui credebant, erant eõdem
loci, & habebant omnia communia:
45 Et poſſeſſiones ac facultates vende-
bant

bant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuiq;
opus erat.
46 Et quotidiè perdurantes concorditer in
templo, ac frangentes domi panem, capiebant
cibum cum exultatione & ſimplicitate cor-
dis:
47 Laudantes Deum, & habentes gratiam
apud totum populum. Dominus autem adde-
bat quotidiè Ecclæſiæ qui ſalui fierent.

CAP. III.

1 Petrus Iohanne in templum aſcendens, 6 Claudum ſanat. 9 Populo ad miraculum concurrenti 12 Salutis myſterium per Chriſtum exponit. 14 Ingratitudinem eorum accuſans, 16 Et pœnitentiam ab illis poſtulans.

1 CAeterùm Petrus & Iohannes ſimul aſ-
cendebant in templum, ſub horã pre-
cationis, *nempe* nonam.
2 Quidam autem vir claudus ab vtero ma-
tris ſuæ portabatur: quem ponebant quotidiè
ad portam templi quæ dicitur Speciosa, vt pe-
teret eleemoſynam ab ijs qui ingrediebantur
in templum.
3 Is quum vidiſſet Petrum ac Iohannem
ingreſſuros in templum, rogauit vt eleemoſy-
nam acciperet.
4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum
Iohanne dixit, Aſpice ad nos.
5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe ali-
quid ab eis accepturum.
6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum
non eſt mihi: quod autem habeo hoc tibi do: In
nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula
7 Et prehenſa manu eius dextra, erexit

eum: illicò verò confirmati ſunt pedes illius ac malleoli.

8 Et exiliens ſtetit, & ambulauit, & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditq; eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et eum agnouerunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam portam templi: & impleti ſunt pauore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum autem claudus ille qui ſanatus fuerat teneret Petrum & Iohannem, cucurrit totus populus ad eos in porticum qui appellatur Solomonis, expauefactus.

12 Quo viſo Petrus reſpondit populo. Viri Iſraëlitæ quid miramini ſuper hoc, aut quid intentos oculos in nos habetis, quaſi propria vi aut pietate effecerimus vt hic ambularet?

Infrà 5.30. 13 * Deus ille Abraham & Iſacc & Iacob, Deus *inquam* patrum noſtrornm glorificauit Filiũ ſuum Ieſum, quem vos prodidiſtis, & abnegaſtis in conſpectu Pilati, quum ille iudicaſſet eſſe abſoluendum.

Mat. 27.30. 14 * Vos autem ſanctum illum & iuſtum abnegaſtis, & poſtulaſtis homicidam condonari vobis:

15 Principem autem vitæ trucidaſtis, quẽ Deum excitauit à mortuis, cuius *rei* nos teſtes ſumus.

16 Et Per fidem in nomen ipſius, hunc quẽ conſpicitis ac noſtis, confirmauit nomen ipſius: fides inquam quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſta* feciſſe, ſicut & primores veſtros.

18 Deus

18 Deus autem quæ prænuntiauerat per os omnium Prophetarum ſuorum Chriſtum ſuum perpeſſurum, ita impleui.

19 Reſipiſcite igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra: poſtquam venerint tempora refrigerationis à conſpectu Domini.

20 Et miſerit prænuntiatum vobis Ieſum Chriſtum.

21 Quem oportet quidem cœli capiãt, vſq ad tempora reſtitutionis omnium: quæ tẽpora prædixit Deus per os omnium ſanctorum ſuorum à ſeculo Prophetarum.

22 Moſes etenim ad patres dixit,* prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus veſtris, ſicut me: audietis eum in omnibus quæ loquutus fuerit vobis. *Deut. 18. 15* *Infrà. 7. 37.*

23 Futurum eſt autem vt quiſquis non auſcultarit Prophetam illum, diſperdatur è populo.

24 Sed & omnes Prophetæ à Samuele & ijs qui deinceps *ſecuti ſunt*, quotquot loquuti ſũt, etiam prænuntiarunt dies iſtos.

25 Vos eſtis filij Prophetarũ, & pacti quod pepigit Deus erga patres noſtros, dicens ad Abraham,* Et in ſemine tuo benedictionen cõſequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primùm Deus excitatum Filium ſuum Ieſum miſit, qui benediceret vobis, vnoquoque *ſeſe* auertente à ſuis ſceleribus. *Gen. 12. 3.* *Gal. 3. 8.*

CAP. IIII.

1 Petrus & Iohannes 3 Capti conſilio ſiſtuntur. 7 & 19 Chriſti cauſam agunt intrepidi 24 Diſcipuli preces ad Deum fundunt. 32 Multi poſſeſſiones ſuas vendunt. 36 Inter quos & Barnabas numeratur.

1 LOquentibus autem ipſis ad populum,
ſuperuenerunt Sacerdotes et profectus
templo, et Sadducæi,
2 Moleſtè ferentes quód docerent populum,
& annuntiarent in nomine Ieſu reſurrectionē
ex mortuis.
3 Et iniecerunt eis manus, poſueruntq; eos
in cuſtodiam in poſterum diem: nam erat iam
veſpera.
4 Multi verò eorum qui audierant ſermonē,
crediderunt: et factus eſt numerus virorum
quaſi quinquies mille.
5 Factum eſt autem poſtero die vt cogerē-
tur primores eorum, et ſeniores, et Scribæ in
Hieruſalem:
6 Et Annas pontifex maximus, et Caiphas
et Iohannes et Alexander, et quotquot erant
ex genere pontificio.
7 Quum igitur ſtatuiſſent eos in medio, per
cōtati ſunt, Qua poteſtate aut quo nomine vos
hoc feciſtis?
8 Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto dixit
eis, primores populi et ſeniores Iſraël,
9 Quandoquidem nobis hodiè quæſtio ha-
betur ſuper beneficio in hominem ægrotum
collato, quomodo *videlicet* iſte ſeruatus ſit:
10 Notum ſit omnibus vobis et toti populo
Iſraël, per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, quem
vos crucifixiſtis, quem Deus excitauit à mor-
Pſal. 117.22 tuis, per hoc *inquam* iſtum adſtare in veſtro
Eſa. 28.19. conſpectu ſanum.
Mat. 12.42. 11 * Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à
Mar. 2.10. vobis ædificātibus, qui factus eſt caput anguli:
Luc. 20.17. 1 Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec enim
Rom. 19.30: aliud nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit in-
2.*Pet.* 1.2.7. ter homines, per quod oporteat nos ſeruari.

13 Con-

13 Conſpecta vero Petri in dicendo liber-
tate & Iohannis, compertóque homines eſſe
illiteratos & idiotas, admirabantur, & agnoſ-
cebant eos cum Ieſu fuiſſe.

14 Illum verò videntes ſtantem cum eis
qui ſanatus fuerat nihil poterant contradi-
cere.

15 Iuſſis autem ipſis extra concilium abire,
conferebant inter ſe,

16 Dicentes, Quid faciemus hominibus
iſtis? nam conſpicuum ſignum editum eſſe per
eos, manifeſtum eſt omnibus habitantibus in
Hieruſalem, nec poſſumus negare.

17 Sed ne *id* ampliùs ſerpat in populum:
minaciter interminemur eis, ne poſthac vlli
hominum loquantur in nomine iſto.

18 Itaque vocatis ipſis, enuntiarunt ne
omninò loquerentur, vel docerent in nomine
Ieſu.

19 Petrus autem & Iohannes reſpondentes
dixerunt eis, An apud Deum iuſtum ſit, vobis
potius auſcultare quàm Deo, iudicate.

20 Non enim poſſumus quæ vidimus & au-
diuimus non loqui.

21 Illi verò, non inuenientes quomodo pu-
nirent eos, additis minis eos dimiſſerunt prop-
ter populum, quia omnes glorificabant Deum
ſuper eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat ampliùs quadragin-
ta homo ille in quo editum fuerat ſignum i-
ſtud ſanationis.

23 Dimiſſi autem *illi* venerunt ad ſuos, &
annuntiauerunt quæ principes Sacerdotum &
ſeniores ipſi dixerant.

24 Iſti verò, quum *hæc* audiſſent, concorditer
ſuſtulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Do-

mine, tu es *D*eus ille qui feciſti cœlum ac terrã, mare, & omnia quæ in eis ſunt:

25 Qui ſpiritu ſancto per os Dauid pueri tui dixiſti,* Cur fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?

Pſal. 2.1. 26 Aſtiterunt reges terræ, & Principes coacti ſunt ſimul aduerſus *D*ominum, & Chriſtum eius.

27 Coacti ſunt enim in hac ciuitate verè aduerſus ſanctum Filium tuum Ieſum quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael.

28 Vt facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum prius definierat vt fierent.

29 Nunc igitur *D*omine, intuere in minas eorum, & da ſeruis tuis vt cum omni libertate loquantur ſermonem tuum.

30 Manu tua à te extenſa ad ſanandum, ſigniſque & miraculis editis per nomen ſancti Filii tui Ieſu.

31 Quum autem precati eſſent, commotus eſt locus in quo erant coacti: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquuti ſunt ſermonē dei cum libertate.

32 Multitudinis autem eorum qui crediderant, erat cor et anima vna: nec quiſquam aliquid eorum quæ habebat, ſuum eſſe dicebat, ſed erant eis omnia communia.

33 Et Apoſtoli magna vi edebant teſtimonium reſurrectionis domini Ieſu: et gratia magna erat ſuper eos omnes.

34 Nullus enim erat egens inter eos, quotquot enim erant poſſeſſores agrorum aut domorum, vendentes adferebant pretia eorum, quæ vendita fuerant.

35 Et deponebant ad pedes Apoſtolorum

diſtri-

diſtribuebatur autem *hoc* ſingulis prout cuiq;
opus erat.
36 Ioſes ergò qui cognominatus eſt Bar-
nabas ab Apoſtolis(quod eſt, ſi interpreteris,
filius conſolationis) Leuites, Cyprius genere,
37 Quum haberet agrum, vendidit eum, et
attulit pecuniam, depoſuitque ad pedes Apo-
ſtolorum.

CAP. V.

1 *Ananias ob fraudem interuerſi pretij,* 5 *Exa-
nimis corruit* 10 *Et Saphira eius vxor.* 12. *Per
multa Apoſtolorum miracula* 14 *Fides propa-
gatur.* 18 *Carceri incluſos Apoſtolos* 19 *Ange-
lus liberat.* 26 *Et cum concilio ſacerdotum ſi-
ſtitur* 35 *Gamilielis conſilio conſeruantur.* 40.
Caſique, 41 *Deum celebrant.*

1 VIr autem quidam nomine Ananias, cũ
Saphira vxore ſua, vendidit poſſeſſio-
nem.
2 Et interuertit *aliquid* ex pretio, conſcia
etiam vxore ſua: allatamque partem aliquam,
ae pedes Apoſtolorum depoſuit.
3 Dixit autem Petrus, Anania, cur impleuit
Satanas cor tuum vt mentireris *in* Spiritum ſã-
ctum, & interuerteres ex pretio iſtius prædij?
4 Nónne ſi ſeruaſſes, manebat tibi: & venun-
datum in tua erat poteſtate? quid *erat* cur in-
duceres in animum rem iſtam? non es menti-
tus hominibus, ſed *Deo.*
5 Audiens autem Ananias hos ſermones,
cecidit, & exanimatus eſt. Et obortus eſt timor
magnus omnibus quæ hæc audiebant,
6 Surgentes autem iuuenes corripuerunt
eum, elatumque ſepelierunt.

7 Interceſſit autem fermè horarum trium
interuallum, quum vxor quoque ipſius neſci-
ens quod factum fuerat, ingreſſa eſt:
8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tan-
ti prędium vendidiſtis? Ipſa verò dixit, Etiam,
tanti.
9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur con-
uenerit inter vos vt tentaretis Spiritum Do-
mini? ecce, pedes eorum qui ſepelierunt virum
tuum ad oſtium *adſunt*, & efferent te.
10 Illicò verò cecidit ad pedes eius, & ex-
animata eſt: ingreſſi autem iuuenes inuenerunt
eam mortuam, & elatam ſepelierunt iuxta vi-
rum ſuum.
11 Et obortus eſt timor magnus toti Eccle-
ſiæ, & omnibus qui hæc audiebant.
12 Per manus autem Apoſtolorum edebā-
tur ſigna & miracula multa in populo (& erāt
concorditer omnes in porticu Solomonis.
13 Cæterorum autem nemo audebat ipſis
appropinquare: ſed magnificabat eos populus.
14 Magis autem accreſcebat multitudo cre-
dentium in *D*omino, virorum ſimul ac mulie-
rum:
15 Adeò vt in plateas efferrent ægrotos,
& ponerent in lectis ac grabatis, vt venientis
Petri vel vmbra inumbraret aliquem eorum.
16 Conueniebat autem etiam vulgus vici-
narum vrbium in Hieruſalem, adducens ægro-
tos ac vexatos à ſpiritibus impurjs: qui ſana-
bantur omnes.
17 Inſurgens autem Pontifex maximus, &
omnes qui cum eo erant (quæ eſt facta Saddu-
cæorum) repleti ſunt inuidia:
18 Et iniecerunt manus in Apoſtolos, po-
ſueruntque eos in cuſtodia publica.

19 Sed

19 Sed Angelus Domini per noctem aperu-
it fores carceris: eductiſque illis, dixit,

20 Ite, et *vos* ſiſtentes loquimini populo in
templo omnia verba vitæ huius.

21 *Ille* verò quum *hæc* audiſſent, introierunt
ſub diluculum in templum, et docebant. Ad-
ueniens autem Pontifex maximus, & qui cum
eo *erant*, conuocauerunt concilium & vni-
uerſum ſenatum filiorum Iſraël: miſeruntque
in carcerem *miniſtros*, à quibus illi adduceren-
tur.

22 Quum autem veniſſent miniſtri, non in-
uenerunt eos in carcere: *quod* reuerſi aununtia-
uerunt.

23 Dicentes, Carcerem quidem inueniemus
clauſum quàm tutiſſimè, & cuſtodes extrà ſtã-
tes ante fores: quum aperuiſſemus autem, ne-
minem intus inuenimus.

24 Vt verò audierunt hos ſermones & Põ-
tifex maximus & præfectus templo, principeſ-
que Sacerdotum, ambigebant de illis quónam
hoc euaſurum eſſet.

25 Aduenıens autem quidam nuntiauit eis,
Ecce, viri quos poſueritis in carcerem, ſtant in
templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus àbiens cum miniſtris
àdduxit eos: non *tamen* per vim (timebant e-
nim populum ne lapidarentur)

27 Adductos igitur eos ſtatuerunt in conci-
lio: & interrogauit eos Pontifex maximus,

28 Dicens, Nónne etiam atque etiam de-
nuntiauimus vobis ne doceretis in nomine
iſto? & ecce repleuiſtis Hieruſalem doctrina
veſtra, & vultis ſuper nos inducere *effuſum* ſã-
guinem hominis iſtius.

29 Reſpondens autem Petrus et Apoſtoli,

dixerunt, Obedire oportet Deus potiùs quàm hominibus.

30 Deus patrum noſtrorum excitauit Ieſum, quem vos interfeciſtis ſuſpenſum in ligno.

31 Hunc *inquam* Deus dextra ſua euectum *conſtituit* principem ac ſeruatorem, *vt* det reſipiſcentiam Iſraëli & remiſſionem peccatorum.

32 Et nos ſumus ei teſtes, horum quæ dicimus: atque etiam Spiritus ſanctus, quem dedit Deus ijs qui obediunt ipſi.

33 At illi *his* auditis frendebant, & conſilium inibant eos interimendi.

34 Aſſurgens autem in conſilio quidam Pharisæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quē totus populus in prætio habebat, iuſſit vt pauliſper abducerent foras Apoſtolos:

35 Et dixit illis, Viri Iſraelitæ, attendite vobis ipſis, quod ad iſtos homines *attinet*, quod facturi ſitis.

36 Nam ante hæc tēpora exortus eſt Theudas, dicens ſe aliquem eſſe, cui adhæſit numerus virorum circiter quadringentorum: qui interemptus eſt, & omnes qui aſſenſi ſunt ei, diſſoluti ſunt & ad nihilum redacti.

37 Poſt hunc exortus eſt Iudas ille Galilæus temporibus diſcriptionis & auertit populum multum poſt ſe: perijt et ille, et omnes qui aſſenſi fuerant ei, diſperſi ſunt.

38 Nunc itaq; dico vobis, abſiſtite ab hominibus iſtis, et ſinite eos: quoniā ſi eſt ex hominibus conſilium ſiue opus hoc, diſſoluetur.

39 Sin ex Deo eſt, non poteritis illud diſſoluere, *ac neſcio* an etiam cum Deo pugnare comperiamini.

40 Aſſenſi ſunt autem ei: et quum aduocaſſent Apoſtolos; cæſis denuntiarunt ne loquerentur

tentur in nomine Ieſu: & dimiſerunt eos.

41 Ipſi ergò gaudentes profecti ſunt à conſpectu concilij, quòd digni habiti eſſent qui pro nomine Ieſu contumelia afficerentur.

42 Et quotidiè in templo, & domi non ceſſabant docere & euangelizare Ieſum Chriſtũ.

CAP. VI.

2 Apoſtoli 3. Miniſtrandi officium delegant 5 Septem delectis viris. 8 Inter quos Stephanus fidei plenus. 12 Captus. 13 Violatæ Legis Moſis accuſatur.

1 CAeterùm per eos dies cùm multiplicarentur diſcipuli, ortum eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos, quòd ipſorũ viduæ deſpicerẽtur in miniſterio quotidiano.

2 Itaque duodecim illi, aduocata multitudine diſcipulorum, dixerunt, Non eſt æquum nos derelicto ſermone Dei, miniſtrare menſis.

3 Diſpicite ergò, ô fratres, ex vobis viros ſeptem, idoneo teſtimonio ornatos, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos præficiamus huic negotio:

4 Nos verò in precibus & adminiſtratione ſermonis perdurabimus.

5 Placuit autem hæc oratio toti præſenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum plenum fide ac Spiritu ſancto,* & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Permenan, & Nicholaum proſelytum Antiochenſem.

Infrà. 21. 8.

6 Quos ſtatuerunt in conſpectu Apoſtolorum: qui quum precati eſſent, impoſuerunt eis manus.

7 Itaq; ſermo Dei creſcebat, & valde multipli-

tiplicabatur numerus diſcipulorũ in Hieruſalẽ
multaq; turba Sacerdotum auſcultabat fidei.
8 Stephanus verò plenus fide ac potentia,e-
debat miracula & ſigna magna in populo.
9 Exorti ſunt autem è ſynagoga quæ di-
citur Libertinorum,quidam & Cyrenæorum,
& Alexandrinorum,& eorum qui ſunt exCili-
cia & Aſia,altercantes cum Stephano:
10 Sed non potuerunt reſiſtere ſapientiæ &
Spiritui per quem loquebatur.
11 Tunc ſubijcerunt quoſdam qui dicerent
ſe audiuiſſe eum loquentem verba blaſphema
in Moſen & Deum.
12 Commoueruntque plebem & Seniores
& Scribas : & cum adorti,correptum adduxe-
runt in concilium.
13 Statueruntq; falſos teſtes qui dicerent,
Homo iſte non ceſſat loqui verba blaſphema
aduerſus locum hunc ſanctum & Legem.
14 Audiuimus enim eum quum diceret.Ie-
ſum iſtum Nazarenũ diſtructurũ hunc locum,
& mutaturum ritus quos tradidit nobis Moſes.
15 Tunc intentis in eum oculis, omnes qui
ſedebant in concilio,viderunt faciem eius qua-
ſi faciem Angeli.

CAPVT.VII.

2 Stephanus cauſam dicens, oſtendit electos à Deo fuiſſe Patres,20 Priuſquam natus eſſet Moſes, 46 Et ſtaret templum 44 Externos verò omnes ritus ad cœleſte exẽplar formatos fuiſſe. 54. Stridentes dentibus Iudæi 59 Lapidibus illũ obruũt.

1 DIxit autem Pontifex maximus,Num
hæc ita habent?
2 Ipſe vero dixit,viri fratres et pa-
tres

tres audite.*Deus ille gloriæ viſus eſt patri no Gen.12.4.
ſtro Abrahamæ cùm eſſet in Meſopotamia,pri-
uſquam habitaret in Charian:
3 Et dixit ei,Exi è terra tua,et ex cognatio-
ne tua,& veni in terram quãcunque indicauero
tibi.
4 Tunc exijt è terra Chaldæorum, & habi-
tauit in Charran. Et illinc poſtquam mortuus
eſt pater eius,tranſtulit eum in terram hanc in
qua nunc vos habitatis.
5 Nec dedit ei poſſeſſionem in ea ne veſti-
gium quidem pedis:quamuis pollicitus eſſet ſe
illam daturam ei obtinendam, & ſemini eius
poſt eum,quum non haberet prolem.
6 Loquutus autem eſt ita Deus,* Erit *in-* Gen.15.13.
quam ſemen tuum inquilinum in terra aliena, 16.
vbi ſeruituti ſubijcietur,& malè accipietur an-
nis quadringentis.
7 Sed gentem cui ſeruierint puniam ego,
dicit Deus: & poſthæc exibunt,& *ipſi* ſeruient
mihi in loco iſto.
8 * Deditque ei pactum Circumciſionis:*& Gen.17.91
ita *Abraham* genuit Iſaac,& circumcidit eum Gen.21.2.
die octauo,* Iſaac autem *genuit* Iacob,* & Ia- Gen.25.24.
cob duodecim patriarchas. Gen.29.33.
9 Patriarchæ verò inuidia moti* Ioſephum & 30.5.&
vendiderunt *adducendum* in Aegyptum : ſed e- 35.23.
rat Deus cum eo. Gen.37.28.
10 Et eruit eum ex omnibus ipſius oppreſ- Gen.41.37.
ſionibus,*deditque ei gratiam & ſapientiam
coram Pharaone rege Aegypti, qui conſtituit
eum præfectum Aegypto & toti domui ſuæ.
11 Venit autem fames in vniuerſam terram
Aegypti,& Chanaa,& oppreſſio magna: & nõ
inueniebant cibos patres noſtri.
12 * Quum audiſſet autem Iacob eſſe tri- Gen.48.1.
ticum,

ticum in AEgypto, miſit patres noſtros pri-
mùm.

Gen.45.4. 13 * Et ſecunda *profectione* agnitus eſt Io-
ſeph à fratribus ſuis,& innotuit Pharaoni ge-
nus Ioſeph.

14 Miſſis autem *nuntijs* Ioſeph accerſiuit
patrem ſuum Iacob,omnemque cognationem
ſuam,capitum ſeptuaginta quinque.

Gen.46.6. 15 * Deſcendit ergo Iacob in AEgyptum,
Gen.49.33. * obijtque ipſe & patres noſtri.

Gen.23.16. 16 Et tranſlati ſunt in Sichem,& poſiti in
monumento* quod emit Abraham prætio ar-
genti à filijs Emmor *filij* Sichem.

17 Quum autem appropinquaret tempus
promiſſionis à Deo iuratæ Abrahæ,creuit po-
pulus & multiplicatus eſt in Aegypto.

18 Vſquequò exortus eſt alius Rex qui non
nouerat Ioſeph.

19 Hic aduerſus genus noſtrum ingenioſus,
malè accepit patres noſtros,*adeò* vt exponerét
infantes ſuos ne ſoboleſcerent.

20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit
diuinitùs venuſtus · & nutritus fuit tribus mé-
ſibus in domo patris ſui.

21 Expoſitum autē illum ſuſtulit filia Pha-
raonis,& nutriuit eum ſibi pro filio:

22 Et eruditus eſt Moſes omni ſapientia
Aegyptiorum:eratque potens dictis & factis.

23 Vt verò expletum eſt ei quadraginta an-
norum tempus,ſubijt in cor eius vt inuiſeret
fratres ſuos filios Iſrael.

Exo.2.11. 24 * Et quum vidiſſet quendam iniuria af-
fici,tutatus eſt·& percuſſo Aegypto, vindica-
uit eum qui opprimebatur.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelli-
gere·

ligere, *Deum* per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at illi non intellexerunt.
26 Subſequenti verò die, viſus eſt ipſis pugnantibus, & compulet eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos: cur alij alios iniuria afficitis?
27 Is autem qui iniuria afficiebat proximum, repulit eum, dicens, Quis te conſtituit principem & iudicem ſuper nos?
28 Nam tu me vis intermittere, quemadmodum interemiſti heri Ægyptium?
29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, & factus eſt aduena in regione Madian, vbi genuit duos filios. *Exod.2.1.3*
30 Expletis verò annis quadraginta,* viſus eſt ei in deſerto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne rubi. *Exod.3.2.*
31 Moſes autem vt conſpexit, admiratus eſt viſum: & quum accederet ad hoc conſiderandum, extitit ad eum vox Domini *dicentis*,
32 Ego *ſum* Deus ille Patrum tuorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moſes non audebat conſiderare.
33 Dixit autem ei Dominus, Solue ſoleas pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.
34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audiui, & deſcendi vt eruã eos: nunc ergò adeſdum, mittam te in Ægyptum.
35 Hunc Moſen quem abnegauerant, dicentes, Quis te conſtituit principem & iudicem? hunc *inquam* Deus principem & redemptorem miſit, ductu Angeli qui viſus fuerat ei in rubo.

Exod.7.8 9. 36 *Hic eduxit illos editis miraculis et ſi-
10.11.14. gnis in Aegypto et in rubro mari,*et in deſer-
Exod.16.1. to,annis quadraginta.
Deut.18.15. 37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filijs Iſrael, *
ſuprà.3.21. Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus
veſter è fratribus veſtris ſicut me : audite ip-
ſum.
Exod.19.2. 38 *Hic ille eſt qui conueniente *populo* in
deſerto,ipſum alloquente cum Angelo fuit in
monte Sina,et cum patribus noſtris,qui*que* ex-
cepit viua eloquia quæ nobis traderet.
39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri,
ſed repulerunt *eum*,et auerſi ſunt corde ſuo in
Ægyptum.
Exod.31.1. 40 Dicentes Aharoni,* Fac nobis deos qui
præant nobis.Moſi enim iſti qui duxit nos ex
regione Aegypti neſcimus quid contingerit.
41 Et vitulum fecerunt per illos dies,obtu-
leruntque ſacrificium idolo,et oblectarunt ſeſe
operibus manuum ſuarum.
42 Auertit autem *ſe* Deus,et tradidit eos in
ſeruitutem exercitus cœli:ſicut ſcriptum eſt in
Amos.5.25. libro Prophetarum, * Num victimas et obla-
tiones obtuliſtis mihi annis quadraginta in
deſerto,domus Iſrael?
43 Imò baiulaſtis tabernaculum Moloch,
et ſidus dei veſtri Rempham,quas figuras feci-
ſtis,vt eas adoraretis:itaq; transferam vos trãs
Babylonem.
44 Tabernaculum teſtimonij fuit patribus
Ioſu.3.14. veſtris in deſerto,prout præceperat*is qui dix-
erat Moſi vt faceret illud ſecundum exemplar
quod viderat.
Exod.25.40. 45 * Quod etiam acceptum introduxerunt
Heb.8.5. patres noſtri cum Ieſu in poſſeſſionem Gentiũ,
quas expulit Deus à conſpectu Patrum noſtro-

rum

rum,* vſque ad dies Dauid. 2.Reg.2.16.
46 Qui fuit in gratia apud Deum petijtque Pſal.13.3.
vt inueniret tabernaculum Deo Iacob.
47* Solomon autem ædificauit ei ædem. 1.Reg.6.1.
48 * Sed excelſiſſimus ille in manufactis tẽ- 1.para.7.12.
plis non habitat,ſicut Propheta dicit. Infrà 17.14.
49 * Cœlum mihi thronus eſt,terra autem Eſa.66.1.
ſcabellum pedum meorum.Quam ædem ædifi-
cabitis mihi?dicit Dominus:aut quis eſt locus
requietis meæ?
50 Nónne manus mea fecit hæc omnia?
51 * Duri ceruice,& incircũciſi corde & au- Ierem.6.25.
ribus,vos ſemper ſpiritui ſancto obnitimini:ſi Ezech.44.9.
cut patres veſtri,*ita* & vos.
52 Quem Prophetarum non ſunt perſe-
quuti patres veſtri?trucidarunt,inquã,eos qui
prænuntiarunt aduentum Iuſti illius,cuius nũc
vos proditores & occiſores fuiſtis:
53 * Qui accepiſtis Legem per diſpoſitio-
nem Angelorum,nec ſeruaſtis: Exod.1.29.
54 Audientes autem hæc, frendebant cordi-
bus ſuis,& ſtridebant dentibus in eum.
55 Quum autem eſſet plenus ſpiritu ſancto,
intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei,&
Ieſum adſtantem ad dextram Dei:
56 Et ait,Ecce,conſpicio cœlos apertos,&
Filium hominis adſtantem ad dextram Dei.
57 Exclamantes autem *illi* voce magna
continuerunt aures ſuas,& irruerunt concor-
diter in eum:
58 Et eiectum eum ex vrbe lapidabant:te-
ſtes autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes a-
doleſcentis qui vocabatur Saulus.
59 Lapidarunt igitur Stephanũ, inuocantẽ
& dicentem,Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum me-
um.

60 Poſitis autem genibus, clamauit voce
magna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum.
Et quum hoc dixiſſet, obdormiuit.

2 Dum Stephanum lugent pij, 3 Saulus Eccleſiam vaſtat. 5 Philippus Samariæ Chriſtum prædicat. 9 Simonis Magi 18 auaritia notatur. 26 Phillippus 27 Eunuchum Aethiopem 38 baptizat.

1 SAulus autem vltrò conſenſerat in necem
eius. Orta eſt verò per id tempus perſe-
quutio magna aduerſus Eccleſiam quæ
erat Hieroſolymis: et omnes diſperſi ſunt per
regiones Iudææ et Samariæ, præter Apoſtolos.
2 Extulerunt autem vnà Stephanum viri
religioſi, feceruntque planctum magnum ſuper
eum.
3 Saulus verò vaſtabat Eccleſiam, intrans
in ſingulas domos: et tractos viros ac mulie-
res, tradebat *eos* cuſtodiæ.
4 Ac qui diſperſi fuerant peragrabant *re-
gionem*, euangelizantes ſermonem *Dei*.
5 Philippus verò quum deueniſſet in vrbē
Samariæ, prædicabat eis Chriſtum.
6 Attendebant autem turbæ concorditer
ea quæ a Philippo dicebantur, audientes, et vi-
dentes ſigna quæ edebat.
7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis*
tenebantur, exibant, clamantes voce magna:
multique paralytici et claudi ſanati ſunt.
8 Et gaudium magnum fuit in illa vrbe.
9 Vir autem quidam nomine Simon, antea
in vrbe illa exercuerat artem magicam, et gē-
tem Samariæ obſtupefecerat, dicens ſe eſſe quē-
piam magnum.

10 Quem

10 Quem attendebant omnes à minimo vſque ad maximum,dicentes,Iſte eſt virtus illa Dei magna.

11 Attendebant autem eũ,propterea quòd multo tempore magicis artibus eos obſtupefecerat.

12 Quum verò credidiſſent Philippo euãgelizanti quæ ad regnum Dei et nomen Ieſu Chriſti *pertinent*,baptizabantur tum viri tum mulieres.

13 Simon verò et ipſe credidit,et baptizatus perdurabat apud Philippum,et conſpiciens ſigna et virtutes magnas edi,obſtupefiebat.

14 Quum autem audiſſent Apoſtoli qui erãt Hieroſolymis,Samariam recepiſſe Sermonem Dei,miſerunt ad eos Petrum ac Iohannem.

15 Qui quum deſcendiſſent, precati ſunt pro eis,vt acciperent Spiritum ſanctum.

16 (Nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat,ſed baptizati tantùm fuerant in nomine Ieſu.)

17 Deinde impoſuerunt eis manus, et receperunt *illi* Spiritum ſanctum,

18 Quum autem conſpexiſſet Simon, per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari ſpiritum ſanctum;obtulit eis pecunias.

19 Dicens,Date etiam mihi poteſtatem iſtam,vt cuicunque impoſuero manus, recipiat Spiritum ſanctum.

20 Petrus autem dixit ei.Argentum tuum tecum pereat,qui donum Dei exiſtimaris pecunijs acquiri.

21 Non eſt tibi pars neque ſors in hoc negotio:cor enim tuũ non eſt rectum in Dei conſpectu.

22 Reſipiſſe igitur ab iſta malitia tua,& ro-

ga Deũ,ſi fortè remittatur tibi cogitatiò cordis tui.
23 Video enim te in felle amariſſimo et nexu iniuſtitiæ poſitum.
24 Reſpondens autem Simon dixit, deprecamini vos pro me apud Dominũ,ne quid me inuadat *iſtorum* quæ dixiſtis.
25 Illi igitur teſtificati, et loquuti ſermonẽ Dei, reuerſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samatitanorum euangelizarunt.
26 Angelus autẽ Domini loquutus eſt Philippo, Dicens, Surge, et vade meridiem verſus, ad viam quæ ab Hieruſalem deſcendit Gazam, quæ via eſt deſerta.
27 *Is* igitur ſurgens profectus eſt: et ecce, quidam Aethiops Eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ AEthiopum, qui præerat vniuerſis illius opibus, veneratq; adoraturus in Hieruſalem.
28 Reuertebatur ſedens in curru ſuo, legebatque Eſaiam Prophetam.
29 Dixit autem ſpiritus Philippo, Accede, et adiunge te ad currum iſtum.
30 Accurrens autem Philippus audiuit eũ legentem Eſaiam Prophetam, et dixit, Nempe intelligis quę legis?
31 At ille ait, Quĩ enim poſſim, niſi quis mihi prairerit? Et præcatus eſt Philippum vt aſcenderet, ſederetque ſecum.
Eſa.53.7. 32 Locus autem Scripturæ quem legebat, hic erat,* Vt ouis ad mactationem ductus eſt: & vt agnus corum ſuo tonſore mutus, ita non aperuit os ſuum.
33 In ipſius deiectione iudicium eius ſubatum eſt: ſeculum autem eius quis enarrabit: quoniam tollitur è terra vita eius.

34 Reſpon-

34 Reſpondens autem eunuchus Philippo,
dixit, Rogo te, de quo Propheta hoc dicit? de
ſeipſo, an de alio quopiam?
35 Tum Philippus aperto ore ſuo, & inci-
piens à Scriptura iſta, euangelizabat ei Ieſum.
36 Quum verò pergerent in via, venerunt
ad quandam aquam: tum ait eunuchus, En a-
quam: quid prohibet me baptizari?
37 Dixit verò Philippus, Si credis ex toto
corde, licet. Reſpondens autem *ille* dixit, Cre-
do filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum.
38 Iuſſitque ſiſti currum: ac deſcenderunt
ambo in aquam, Philippus ſimul & Eunuchus:
& *ille* baptizauit eum.
39 Quum autem aſcendiſſent ex aqua, Spi-
ritus Domini rapuit Philippum, nec ampliùs
vidit eum Eunuchus. pergebat enim in via ſua
gaudens.
40 Philippus autem inuentus eſt Azoti: &
peragrans regionem euãgelizauit omnibus vr-
bibus, vſquedum veniret Cæſaream.

CAP. IX.

*2 Saulus Damaſcum petens, 4 à Domino proſter-
nitur. 10 Ananias mittitur, 18 vt eum baptizet.
23 Iudæorum inſidias, 25 per murum demiſſus
euadit. 33 Petrus Aeneæ Paralytico medetur.
37 Tabitham defunctam 40 vitæ reſtituit.*

1 SAulus* autem adhuc ſpirans minas ac cæ- *Rom. 9. 3. Gal. 1 13.*
dem aduerſus diſcipulos Domini, adijt
Pontificem maximum.
2 Et petijt ab eo epiſtolas *perferendas* Da-
maſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet hu-
ius ſectæ tum viros tum mulieres, vinctos du-
ceret Hieroſolymam,

3 Quum autem iter faceret, factum eſt vt
appropinquaret Damaſco:*et repentè circum-
fulſit eum lux è cœlo:

Infrà.12.6.
1.*Cor.*15 8.
2.*Cor.*12.2.

4 Et quum cecidiſſet in terram,audiuit vo-
cem dicentem ſibi,Saul,Saul, quid me perſe-
queris?
5 Dixit autem, Quis es Domine? Domi-
nus autem dixit,Ego ſum Ieſus quem tu per-
ſequeris.durum eſt tibi contra ſtimulos calci-
trare.
6 Is *verò* tremens et pauens dixit,Domine,
quid me vis facere? Tum Dominus ad eum,
Surge et ingredere vrbem, et dicetur tibi quid
te oporteat facere.
7 Viri autem illi qui cum Saulo iterfacie-
bant,ſteterunt attoniti, audientes quidem *eius*
vocem,neminem autem videntes.
8 Surrexit autem Saulus è terra, appertiſq;
oculis ſuis neminem videbat: itaque manu du-
centes eum introduxerunt Damaſcum.
9 Fuitq; tribus diebus non videns,et non
comedit, neque bibit.
10 Erat autem quidam diſcipulus Damaſ-
ci,nomine Ananias, ad quem dixit per viſum
Dominus,Anania,Et ille ait,Ecce, ego *adſum*
Domine.
11 Tum Dominus ad eum,Surge, et profi-
ciſcere in vicum qui vocatur Rectus, et quære
in domo Iudæ Saulum *quendam* nomine, Tar-
ſenſem.ecce enim precatur.
12 Et vidit per viſionem virum Ananiam
nomine,introeuntem,et imponentem ſibi ma-
num vt viſum reciperet.
13 Reſpondit autem Ananias,Domine,au-
diui ex multis de viro iſto,quot malis affecerit
ſanctos tuos in Hieruſalem.

14 Quin-

14 Quinetiam hoc loco habet poteſtatem
à principibus Sacerdotum, vinciendi omnes
qui inuocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiſ-
cere: nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte,
vt perferat nomen meum in conſpectum Gen-
tium, et regum, et filiorum Iſraël.

16 Ego enim oſtendam ei quàm multa o-
porteat ipſum pro nomine meo pati.

17 Abijt igitur Ananias, et introiuit domũ
illam, et impoſitis manibus, dixit, Saul frater,
Dominus miſit me, (Ieſus *inquam* qui apparuit
tibi in via qua veniebas) vt viſum recipias, et
implearis Spiritu ſancto.

18 Statim autem deciderunt ab oculis eius
quaſi ſquamæ: et viſum recepit illicò: ac ſur-
gens baptizatus eſt.

19 Quumque cepiſſet cibum, corroboratus
eſt. Fuit autem Saulus cum diſcipulis qui erant
Damaſci, per dies aliquot:

20 Et ſtatim in Synagogis prædicauit Chri-
ſtum, *nempe* eum eſſe filium Dei.

21 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum
audiebant, et dicebant, Nónne hic eſt qui po-
pulatus eſt in Hieruſalem eos qui inuocabant
nomen iſtud, et huc idcircò venit, vt vinctos e-
os adduceret ad principes Sacerdotum?

22 Saulus autem magis inualeſcebat, et cõ-
fundebat Iudæos qui habitabant Damaſci col-
latis teſtimonijs demonſtrans eum eſſe Chri-
ſtum

23 Expleto autem multo tempore, inierunt
inter ſe Iudæi conſilium illum interimendi.

24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eorum,
adſeruabant autem portas die ac nocte, vt eum
interimerent.

25 Ag-

25 Acceptum igitur eum diſcipuli nocte,
per murum demiſerunt, fune ſubmiſſum in
ſporta.

26 Quum verò Saulus adueniſſet Hieroſo-
lymam,tẽtabat ſe adiungere diſcipulis:ſed om-
nes timebant eum,non credentes eum eſſe diſ-
cipulum.

27 Barnabas autem acceptum eum duxit
ad Apoſtolos,et narrauit quomodo in via vi-
diſſet Dominum,qui loquutus eſſet ei,et quo-
modo Damaſci liberè loquutus eſſet in nomi-
ne Ieſu.

28 Verſabatur ergò cum eis in Hieruſa-
lem.

29 Et liberè in nomine Domini Ieſu loque-
batur,et diſceptabat aduerſus Græcos:illi verò
conabantur eum interimere.

30 Quod quum cognouiſſent fratres,dedux-
erunt eum Cæſaream,& emiſerunt Tarſum.

31 Eccleſiæ igitur per totam Iudeã et Ga-
lilæam et Samariam habebant pacem,& ædifi-
cabantur,& pergentes *in* timore Domini, *&*
conſolatione ſancti Spiritus,multiplicabãtur.

32 Factum eſt autem vt Petrus, dum per om-
nes peragraret,aſcenderet etiam ad ſanctos qui
habitabant Lyddæ.

33 Reperit autem illic quendam nomine
Aeneam,ab annis iam octo decumbentem in
grabato,qui erat paraliticus.

34 Et dixit ei Petrus, Aenea,ſanet te Ieſus
Chriſtus:ſurge,et ſterne tibi ipſi: Is autem ſta-
tim ſurrexit.

35 Et viderunt eum omnes qui incolebant
Lyddam et Sarona,qui conuerſi ſunt ad Do-
minum.

36 Ioppæ autem fuit quædam diſcipula no
mne

mine Tabitha, quæ ſi interpreteris, dicitur Ca-
prea. Hæc erat diues operum bonorum et elee-
moſynarum quas præſtabat.
37 Factū eſt autem per illos dies vt ex mor-
bo moreretur: quam quum lauiſſent, poſuerunt
in cœnaculo.
38 Quum autem Lydda eſſet propè Ioppē,
diſcipuli, (audito Petrum illic eſſe,) duos viros
miſerunt ad eum, rogantes ne cunctaretur vſq;
ad ipſos progredi.
37 Exurgens igitur Petrus venit cum eis:
quem, vbi adfuit, duxerunt in cœnaculum: vbi
adſtiterunt ei omnes viduæ, flentes, et oſten-
dentes tunicas et veſtimenta quæ Dorcas facie-
bat quum vnà cum ipſis eſſet.
40 Eiectis verò omnibus foras, Petrus poſi-
tis genibus precatus eſt: et conuerſus ad cor-
pus, dixit, Tabitha ſurge. Illa verò aperuit o-
culos ſuos, et viſo Petro reſedit.
41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam: et
vocatis ſanctis ac viduis, eam viuam repræſen-
tauit.
42 *Id* autem innotuit per totam Ioppen, et
multi crediderunt in Dominum.
43 Factum eſt autē vt dies multos maneret
Ioppe apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

1 Cornelius centurio 4 Angeli iuſſu 5 Petrum accer-
ſit 11 Qui & ipſe viſione oblata 15. 20. ne Gē-
tes aſpernentur inſtituitur. 34 Cornelio & fami-
lia Euangelium annuntiat: 45 Hi autem Spi-
ritu ſancto accepto, 47 baptizantur.

1 Porrò quidā erat Cæſareæ, nomine Cor-
nelius, centurio ex cohorte quæ vocatur
Italica.

2 Pius ac timens Deũ, cum tota domo ſua, & præſtans eleemoſynas populo:

3 Qui quum aſſiduè precaretur Deum, vidit per viſionem manifeſtè quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem & dicentem ipſi, Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum, & expauefactus dixit, Quid eſt Domine? Dixit autem ei, Preces tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt memoriæ cauſa in Dei conſpectum.

5 Nunc igitur mitte aliquos Ioppen, & acceſſe Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diuerſatur apud Simonem quendam coriarium, cui eſt domus apud mare, is dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Vt autem diceſſit Angelus qui loquebatur Cornelio, vocat duos ex famulis ſuis, & militem pium ex iis qui cum ipſo aſſidui erant.

8 Et quum eis expoſuiſſet omnia, miſit eos Ioppen.

9 Poſtridie verò illis iter facientibus, et appropinquãtibus vrbi, aſcendit Petrus ſupra domum vt precaretur, circa horam ſextam.

10 Factum eſt autem vt valdè eſuriret, voluitq; capere cibum: parantibus autem illis, incidit in eum mentis exceſſus.

11 Conſpexitque cœlum apertum, ac deſcendens ad ſe vas quoddam in linteum magnũ, quatuor extremis deuinctum, quod demittebatur in terram:

12 In quo erant quæuis quadrupedia terræ, et feræ, ac reptilia, et volucres cœli.

13 Et extitit vox ad eum, Surge Petre, macta et veſcere.

14 Ait autem Petrus, Nequaquam Domine: nunquam enim edi quicquam commune

ſeu

ſeu impurum.

15 Tum vox rurſus ad eum ſecundò, Quæ Deus purgauit, tu ne polluito.

16 Hoc autem factum eſt ter: & rurſum receptum eſt vas in cœlum.

17 Quum autem apud ſeſe dubitaret Petrus, quodnam eſſet viſum illud quod viderat, ecce, viri qui miſſi fuerant à Cornelio, percontati de domo Simonis, ſuperuenerunt ad veſtibulum.

18 Et euocato *quopiam*, percontati ſunt an Simon qui cognominaretur Petrus, illic diuerſaretur.

19 Petro verò cogitante de viſione, dixit ei Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te:

20 Surgens itaque deſcende, & nihil ambigens proficiſcere cum eis: nam ego eos miſi.

21 Deſcendens ergò Petrus ad viros illos, qui ad ipſum miſſi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego *is* ſum quem quæritis: quæ cauſa eſt propter quam adeſtis?

22 Ipſi verò dixerunt, Cornelius centurio, vir iuſtus & timens Deum, & teſtimonio ornatus totius gentis Iudæorum, diuinitùs admonitus eſt ab Angelo ſancto, vt acceſſeret te domum ſuam, & abs te quædam audiret.

23 Intrò vocatos igitur eos accepit hoſpitio. Poſtridie verò Petrus abijt cum eis, & quidam ex fratribus Ioppenſibus comitati ſunt eum.

24 Et altero pòſt die introierunt Cæſaream. Cornelius autem expectabat eos, conuocatis cognatis ſuis et neceſſarijs amicis.

25 Vt autem factum eſt vt introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, et accidens ad eius pedes, adorauit.

26 Pe-

26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge: & ego ipſe homo ſum.
27 Et colloquens cum eo ingreſſus eſt, inuenitq; multos qui conuenerant:
28 Dixitque eis, Vos ſcitis Iudæo nefas eſſe adiungere ſe aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit Deus nequem pollutum aut impurum hominem dicerem.
29 Quapropter etiam ſine contradictione veni accerſitus: Percontor igitur quam ob cauſam me accerſiueritis.
30 Tum Cornelius ait, Nudiuſquartus vſque ad hãc horam eram ieiunus, & hora noua precabar domi meæ, & ecce, quidam ſtetit coram me, veſte ſplendida;
31 Dixitque, Corneli, exauditæ ſunt preces tuæ et eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei.
32 Mitte ergò Ioppen, et accerſe Simonem qui cognominatur Petrus: hic diuerſatur in ædibus Simonis coriarij apud mare: qui quum adfuerit, loquetur tibi.
33 Eodem igitur *momento* miſi ad te: et tu benefeciſti qui adueneris: Nunc ergò omnes nos in conſpectu Dei adſumus, vt audiamus omnia quæ tibi præcepta ſunt à Deo.
34 Petrus autẽ ore aperto dixit, in veritate comperio * Deum non accipere perſonam:
35 Sed in quauis gente acceptum ei eſſe quemuis qui eum timeat, et operetur iuſtitiam.
36 Quem ſermonem ſignificauit filijs Iſrael, annuntians pacem per Ieſum Chriſtum, qui eſt omnium Dominus.
37 Vos noſtis quod geſtum eſt in tota Iudæa, * inicio facto à Galilæa, poſt baptiſma

Deut. 10. 17.
2. *par.* 19. 12.
Iob. 34. 19.
Sapi. 6 8.
Eccle. 35. 16.
Rom. 2. 11.
Galat. 2. 6.
Epheſ. 6. 9.
Coloſ. 3. 25.
1. *pet.* 1. 17.
Luc. 4. 14.

quod

quod prædicauit Iohannes:
38 Vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus Spi-
ritu ſancto et potentia, qui obambulauit bene-
ficijs, afficiens et ſanans omnes ſub diaboli po-
teſtatē redactos, quoniam Deus erat cum eo.
39 Quorum omnium quę et in regione Iu-
dęorum et in Hieruſalem fecit, nos etiā teſtes
ſumus: quem interemerunt ſuſpenſum in lig-
no,
40 Hunc Deus excitauit tertio die, fecitque
vt conſpicuus fieret.
41 Non toti populo, ſed teſtibus quos ipſe
prius deſignauerat, *nimirum* nobis, qui come-
dimus ac bibimus vnà cum eo poſteaquam re-
ſurrexit à mortuis.
42 Præcepit autem nobis vt prædicaremus
populo ac teſtificaremur eum eſſe qui defini-
tus ſit à Deo iudex viuorum ac mortuorum.
43 Huic etiam omnes Prophetæ teſtimo-
nium dant,* remiſſionem peccatorū accepturū *Ier.* 31. 34.
per nomen eius quęuis qui crediderit in eum. *Mich.* 7. 15.
44 Adhuc loquente Petro verba iſta, illap- *Infrà.* 15. 9.
ſus eſt Spiritus ſanctus in omnes qui audiebāt
hunc ſermonem.
45 Fideles autem qui *erant* ex circumciſi-
one, et venerant cum Petro, obſtupuerūt, quòd
etiam in gentes effuſum eſſet donum Spiritus
ſancti.
46 Audiebant enim eos loquentes linguis,
ac magnificantes Deū. Tunc reſpondit Petrus:
47 Num quis aquam prohibere poteſt, quo
minus *videlicet* baptizentur iſti qui Spiritum
ſanctum acceperunt ſicut et nos?
48 Iuſſitque eos baptizari in nomine Do-
mini. Rogauerunt autem eum vt permaneret
ad dies aliquos.

CAP. XI.

a Petrus eo nomine accuſatus 5 ſeſe defendit. 22 Barrabas Antiochiam mittitur. 26 vbi diſcipuli Chriſtiani nominati ſunt. 28 Ibidem Agabus famem futuram prænuntiat.

1 AVdierunt autẽ Apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, Gentes etiam recepiſſe ſermonem Dei.

2 Quum igitur aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, certarunt aduerſus eum qui *erant* ex circumciſione.

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introiſti, & vnà ediſti cum eis.

4 Exorſus autem Petrus *omnia* expoſuit eis ordine, dicens,

5 Ego eram in ciuitate Ioppe precans: & viſum in mentis exceſſu vidi, *nempe* deſcendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quatuor extremis *deuinctum*, quod demittebantur è cœlo, & ad me vſque venit.

6 In quod quum intendiſſem oculos, animaduerti, & vidi quadrupedia terrę, & feras, & reptilia, & volucres cœli:

7 Audiui autem etiam vocem dicentem mihi, ſurge Petre, macta & veſcere.

8 Dixi verò, Nequaquam Domine: nam nihil commune aut impurum vnquã introiuit in os meum.

9 Reſpondit autem mihi vox ſecundò è cœlo, Quæ Deus purgauit, tu ne polluito.

10 Idque ter factum eſt. & rurſus omnia ſurſum retracta ſunt in cœlum.

11 Tum ecce eodem momento tres viri ſuperuenerũt in ædes in quibus eram, Cæſarea miſſi ad me,

12 Di-

12 Dixit verò mihi Spiritus vt irem cum e-
is, nihil ambigens. Venerunt autem mecum e-
tiam ſex iſti fratres, & ingreſſi ſumus domum
cuiuſdam.

13 Qui annũtiauit nobis quomodo vidiſſet
Angelum domi ſuæ, qui adſtitiſſet ac dixiſſet
ipſi, Mitte aliquos Ioppẽ, & accerſe Simonem
qui cognominatur Petrus:

14 Qui tibi ea dicturus eſt per quæ ſerueris
tu & tota domus tua.

15 Quum autem cœpiſſem loqui, illapſus eſt
Spiritus ſanctus in eos, quemadmodum & in
nos in principio.

16 Recordatus ſum verò illius dicti Domini
quum diceret. Iohannes quidem baptizauit
aqua, vos vero baptizabimini Spiritu ſancto.

17 Poſtquam igitur par donum dedit eis
Deus vt & nobis: cùm crediderunt in Domi-
num Ieſum Chriſtum, quis eram ego qui Deũ
poſſem inhibere?

18 His autem auditis quieuerunt, & glorifi-
cauerunt Deum dicentes: Nempe etiam Gen-
tibus Deus reſipiſcentiam dedit ad vitam.

19 *Illi* porrò qui diſperſi fuerant ex oppreſ-
ſione orta ob Stephanum, peruenerunt vſq; in
Phœniciam & Cyprum & Antiochiam, nemi-
ni loquentes ſermonem *Dei* niſi ſolis Iudæis.

20 Quidam autem ex ijs Cyprij & Cyrenẽ-
ſes, ingreſſi Antiochiam, loquuti ſunt Græcis,
euangelizantes Dominum Ieſum.

21 Fuit autem manus domini cum eis, mul-
tuſque numerus credentium conuerſus eſt ad
Dominum.

22 Peruenit autem rumor ad aures Eccle-
ſiæ quæ erat Hieroſolymis: miſerunt igitur Bar-
nabam vt pergeret Antiochiam vſque.

23 Qui quum adueniſſet & vidiſſet gratiam
Dei, gauiſus eſt. & hortatus eſt omnes vt pro-
poſito cordis permanerent in Domino.
24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu
ſancto & fide: & adiuncta eſt multa turba Do-
mino.
25 Abijt autem Barnabas Tarſum, vt requi-
reret Saulam, & eum inuentum duxit Antio-
chiam.
26 Factumque eſt vt annum totum conue-
nirent in Eccleſia, docerentque turbam mul-
tam, & diſcipuli nominarentur primùm Antio-
chiæ Chriſtiani.
27 Per id tempus autem deſcenderunt Hie-
roſolymis Prophetæ Antiochiam.
28 Et vnus eorum ſurgens, nomine Aga-
bus, ſignificauit per Spiritum famem magnam
futuram in toto terraram orbe: quæ etiam fu-
it ſub Claudio Cæſare.
29 Singuli verò diſcipulorum prout cuique
ſuppetebat, decreuerunt ſubſidio mittere *ali-
quid* fratribus habitantibus in Iudæa.
30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores
per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

*2 Herodes Iacobum gladio occidit. 4 Petrum in-
carceratum 8 Angelus liberat. 20 Rex Tyrijs
infenſus 21 placatur, 22 Et quũ diuinos honores
ſibi vẽdicat. 23 A vermibus eroſus, vitã finit.*

1 CAeterùm per id tempus aggreſſus eſt
Herodes rex malè accipere quoſdam
ex Eccleſia.
2 Interemit autem Iacobum fratrem Io-
hannis gladio.

3 Et quum vidiſſet *hoc* gratum eſſe Iudæis,
perrexit comprehendere etiam Petrum: (erant
autem dies Azymorum.)

4 Quem etiam prehenſum coniecit in car-
cerem, traditum quater quaternis militibus, vt
eum ſeruarent: volens poſt paſcha producere
eum populo.

5 Petrus igitur ſeruabatur in cuſtodia: pre-
ces autem aſſiduæ fiebant ab Eccleſia ad Deum
pro ipſo.

2 Quum verò eſſet producturus eum Hero-
des, nocte illa dormiebat Petrus inter duos
milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes an-
te oſtium obſeruabant carcerem.

7 Et ecce, Angelus Domini ſuperuenit, &
lux ſplenduit in carcere, & pulſato latere Pe-
tri excitauit eum, dicens, Surge velociter. Et ex-
ciderunt ei catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei Angelus, Præcingere, & ſubli-
ga ſandala tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit
ei, Indue pallium & ſequere me.

9 Itaque egreſſus *Petrus* ſequebatur eum,
nec ſciebat verum eſſe quod fiebat per Ange-
lum, ſed putabat *ſe* viſum videre.

10 Quum autem tranſiuiſſent primam ac ſe-
cundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferre-
am, quæ ducit in ciuitatem, quæ ſponte aperta
eſt eis: & egreſſi, progreſſi ſunt vicum vnum: &
ſtatim abſceſſit Angelus ab eo.

11 Tum petrus ad ſe reuerſus dixit, Nunc
verè agnoſco Dominum miſiſſe Angelum ſuũ,
& eruiſſe me a manu Herodis, & ex omni expe-
ctatione populi Iudæorum.

12 Et *re* conſiderata, venit domum Mariæ
matris Iohannis, qui cognominabatur Marcus
vbi erant multi congregati & precantes.

13 Quum pulſaſſet autem Petrus oſtium
veſtibuli, prodijt puella vt ſubauſcultaret, no-
mine Rhode:

14 Quæ, agnita voce Petri, præ gaudio non
aperuit veſtibulum, ſed intrò currens annunti-
auit, adſtare Petrum ante veſtibulum.

15 Illi verò dixerunt ei, Inſanis. Illa autem
affirmabat ita ſe *rem* habere. At illi dicebant:
Angelus eius eſt.

16 Petrus autem *ibi* permanebat pulſans:
quũ autem aperuiſſent, viderunt eum & obſtu-
puerunt.

17 *Ipſe* manu indicto ipſis ſilentio, narrauit
eis quomodo Dominus ipſum eduxiſſet è car-
cere: dixitque, Annuntiate iſta Iacobo & fra-
tribus. Et egreſſus, profectus eſt in alium
locum.

18 Orto autem die fuit tumultus non paruus
inter milites, quidnam factum eſſet Petro.

19 Herodes verò, quum eum requiſiuiſſet
& non inueniſſet, queſtione de cuſtodibus ha-
bita, iuſſit eos ad ſupplicium rapi: & quũ deſcé-
diſſet è Iudæa Cæſaream, *ibi* commoratus eſt.

20 Herodes autem infenſo animo erat in Ty-
rios & Sidonios: at illi cõcorditer venerunt ad
eum, & illecto Blaſto qui præerat cubiculo re-
gis, petebant pacem: eo quòd aleretur regio ip-
ſorum ex regis *agro*.

21 Statuto autem die, Herodes indutus veſte
regia, & conſidens pro tribunali, concionaba-
tur ad eos.

22 Populus verò acclamabat, Vox Dei: & nõ
hominis.

23 Illicò verò percuſſit eum Angelus Domi-
ni, eo quòd non tribuiſſet gloriam Deo, & ero-
ſus à vermibus exanimatus eſt.

24 Ser-

24 Sermo autem Domini creſcebat ac mul-
tiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reuerſi ſunt
ex Hieruſalem, expleto miniſterio, ſimul aſ-
ſumpto etiam Iohanne qui cognominabatur
Marcus.

CAP. XIII.

*2 Paulum & Barnabam ſibi ſegregari iubet Spi-
ritus 6 Paphi 8 Elymas magus 11 excæcatur.
14 Antiochiam Piſidiæ profecti 17 Euãgelium
prædicant, 45 Iudæis acriter contradicentibus.*

1 ERant autem Antiochiæ in Eccleſia quæ
illic erat, quidam Prophetæ & Doctores
Barnabas, & Simeon qui vocatur niger,
& Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat v-
nà cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Quum igitur ij miniſtrarent Domino &
ieiunarent, dixit Spiritus ſanctus, Separate mi-
hi Barnabam & Saulum operi ad quod eos
aduocaui.

3 Tunc *igitur* quum ieiunaſſent & precati
eſſent, & impoſuiſſent eis manus, dimiſerút *eos*.

4 Ipſi igitur emiſſi à Spiritu ſancto, de-
ſcenderunt Seleuciam, & illinc abnauigarunt
Cyprum.

5 Quumq́; perueniſſent Salamina, annun-
tiarunt ſermonem Dei in ſynagogis Iudæorũ:
habebant autem etiam Iohannem miniſtrum.

6 Peragrata verò inſula Paphum vſque, in-
uenerunt quẽdam magum pſeudoprophetam
Iudæum, cui nomen *erat* Barieſus.

6 Qui erat cum Proconſule Sergio Paulo,
viro prudente. Hic aduocatis Barnabo & Sau-
lo, efflagitauit audire ſermonem Dei.

8 Obſiſtebat autem eis Elymas, *id eſt*, magus, (ita enim explicatur nomen eius) quærens auertere Proconſulem à fide,

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu ſancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & omni maleficentia, fili diaboli, hoſtis omnis iuſtitiæ, non ceſſabis inuertere vias Domini rectas?

11 Nunc igitur, ecce manus Domini aduerſum te: erisq; cæcus, non videns ſolem ad tempus. Illicò verò incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui ipſum manu duceret.

12 Tunc Proconſul quum vidiſſet quod factum fuerat, credidit, perculſus ſuper doctrina Domini.

13 Profecti verò Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ vrbem. Iohannes verò abſcedens ab eis reuerſus eſt Hieroſolymam.

14 At ipſi quum perrexiſſent Perga, venerunt Antiochiam *vrbem* Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogam die Sabbathi, ſederunt.

15 Poſt lectionem autem Legis & Prophetarum miſerunt præfecti ſynagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Quum ſurrexiſſet igitur Paulus manu ſilentio facto, ait. Viri Iſraëlitæ, & qui timetis Deum audite:

17 Deus populi huius Iſraël elegit patres noſtros, & populum extulit, quum eſſent incolæ* in terra Ægypti,* & ex ea eduxit eos elato brachio.

Exod 1.1. *Exod 13.14.* *Exod 16.2.*

18 Et circiter* quadraginta annorum tempus, mores eorum pertulit in deſerto.

19 Et

19 Et quum deleuiſſet ſeptem Gentes in terra Chanaan, * ſorte diſtribuit eis terram earum. *Ioſ. 24.1.*

20 Et poſtea annis circiter quadringentis quinquaginta * dedit iudices vſque ad Samuelem prophetam. *Iudic. 3.9.*

21 Et exinde * petierunt regem, * deditque eis Deus Saul filium Cis, vnum ex tribu Beniamin, annis quadraginta. *1. Sam. 8.5. 1. Sam. 9.15. & 10.1.*

22 Et amoto illo, * exitauit eis Dauid regem: cui etiam teſtimonio dato dixit, * inueni Dauid *filium* Ieſſe, virum ſecũdum cor meum, qui exequetur omnes voluntates meas. *1 Sam. 16.15 Pſal. 88 21.*

23 Huius è ſemine Deus * ſecũdum promiſſionem exitauit Iſraeli Seruatorem Ieſum: *Eſa. 11.1.*

24 * Quum ante prædicaſſet Iohannes coram eo iam aduentante, Baptiſmum reſipiſcẽtiæ *toti populo* Iſraelis. *Mal. 3.1. mat 3.10. mar. 1.2. luc. 3.3.*

25 Quum autem expleret Iohannes curſum, dixit, * Quem me ſuſpicamini eſſe; non ſum ego, ſed ecce, venit poſt me, cuius pedum ſoleam non ſum dignus qui ſoluam. *Mat. 3.11. mar. 1.7. Iohan. 1.24.*

26 Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui inter vos timetis Deum, vobis ſermo ſalutis huius miſſus eſt.

27 Qui enim habitant in Hieruſalem, & primores eorum, quum ignorarent iſtum, & *eo* condemnato, voces Prophetarum quæ per omne Sabbathum leguntur, impleuerunt,

28 Et nulla cauſa mortis inuenta * petierũt a Pilato vt necaretur: *Mat. 22. 21. luc. 23. 23.*

29 Quum verò perfeciſſent omnia quæ de eo ſcriptũ erant, detractum è ligno, poſuerunt in monumento. *Iohan. 19. 6. Mat. 28.1. mar 16.6.*

30 Deus autem excitauit eum à mortuis. *Luc. 24.7.*

31 Qui viſus eſt per dies multos ijs qui ſi- *Iohan. 10.19.*

mul aſcenderant cum eo à Galilæa in Hieru-
ſalem, ſuntque teſtes eius apud populum.
32 Et nos vobis euangelizamus, eam pro-
miſſionem quæ patribus facta eſt, Deū exple-
uiſſe filijs illorum, *id eſt* nobis, excitato Ieſu:
Pſal. 2. 7. Heb. 1. 5. & 5. 5. 33 Vt etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum
eſt, * Filius meus es tu, ego hodie genui te.
34 Quòd autem excitauerit eum à mortuis,
non ampliùs reuerſurum in ſepulchrum: ita
Eſa. 55. 3. dixit, * Dabo vobis firmas illas Dauidis bene-
ficentias,
Pſal. 16. 10. 35 Ideo & aliâs dicit, * Non ſines Sanctum
illum tuum ſentire corruptionem.
36 Nam Dauid quidem poſtquam ſua æta-
3. Reg. 2. 10. te inſeruiſſet Dei conſilio * obdormiuit, & ad-
ſupra. 2. 29. iūctus eſt patribus ſuis, ſenſitque corruptionē.
37 At is quem Deus excitauit, non ſenſit
corruptionem.
38 Notum igitur ſit vobis, fratres, annunti-
ari vobis remiſſionem peccatorum per iſtum,
39 Et ab omnibus è quibus per Legem Mo-
ſis abſolui non potuiſtis, per hunc, quemuis qui
credat abſolui.
40 Videte ergo ne vos inuadat quod di-
Habac. 1. 5. ctum eſt in Prophetis:
41 * Videte, ô contemptores, & admiramini
& euaneſcite: quia opus operor ego diebus
veſtris, opus quod non credetis ſiquis enarra-
uerit vobis.
42 Egreſſis autem *eis* è ſynagoga Iudæorū,
rogarunt Gentes vt in proximè ſequens Sab-
bathum dicerentur ſibi hæc verba.
43 Solutoque conuentu, ſequuti ſunt multi
ex Iudæis & religioſis proſelytis Paulum ac
Barnabam: qui alloquentes eos, perſuaſerunt
eis vt permanerent in gratia Dei.

44 Se-

44 Sequente verò Sabbatho, vrbs propè
tota conuenit ad audiendum ſermonem Dei.
45 Viſa autem turba, Iudæi repleti ſunt in-
uidia, & contradicebant ijs quæ à Paulo dice-
bantur, contradicentes ac blaſphemantes.
46 Tunc libertate vſi Paulus ac Barnabas
dixerunt, Vobis neceſſe fuit primum exponi
ſermonem Dei: poſtquam autem repellitis illū,
& indignos vos ipſos diſcernitis æterna vita,
ecce, conuertimur ad Gentes. *Eſa.49.6.*
47 Ita enim nobis mandauit Dominus, *di-
cens,* * Conſtitui te vt ſis lux Gentium, vt ſis
ſaluti vſque ad vltimas terras.
48 Gentes autē hæc audientes, gauiſæ ſunt,
& glorificabant ſermonē Domini & credide-
runt quotquot erant ordinati ad vitā æternam.
49 Perferebatur autem ſermo Domini per
totam illam regionem.
50 Iudæi verò extimularunt mulieres reli-
gioſas & honeſtas, & primos vrbis, & excitarūt
perſequutionem in Paulum ac Barnabam, eie- *Infra.18.6.*
ceruntque eos è finibus ſuis. *mat 10.13.*
51 *At illi excuſſo puluere pedum ſuorum in *mar 6.12.*
eos, venerunt Iconium. *luc.9.5.*
52 Diſcipuli verò replebantur gaudio &
Spiritu ſancto.

CAP. XIIII.

*1 Paulus & Barab. 5 Iconio eijciuntur. 6 Paulus
Lyſtra 10 Claudum ſanat. 13 & ſibi ſacrifica-
turos 15 prohibet 19 Ibidem Iudæis authori-
bus lapidatur. 23 Hinc multis Eccleſijs pera-
gratis, 26 Antiochiam reuertuntur.*

1 FActum eſt autem Iconij vt ſimul introi-
rent ſynagogam Iudæorum, & loquerē-
tur, vt crederet Iudæorum ſimul & Græ-
corum magna multitudo.

2 Qui verò increduli fuerunt Iudæi, incitarunt & malè affectos reddiderunt animos gentium aduerſus fratres.

3 Multum igitur tempus *ibi* egerunt liberè loquentes freti Domino, qui teſtimonium dabat ſermoni gratiæ ſuæ, dabàtque vt ſigna & miracula ederentur per manus eorum.

4 Diuiſa eſt autem multitudo vrbis: & alij quidem erant à Iudæis, alij verò ab Apoſtolis.

5 Quum autem factus eſſet impetus Gentium ac Iudæorum vnà cum ſuis primoribus, ad eos iniurijs afficiendos & lapidandos:

6 Re perſpecta, perfugerunt in ciuitates Lycaoniæ, Lyſtram & Derbē, & circum iacentem regionem.

7 Et illic Euangelizauerunt.

Quidem autem vir Lyſtris captus pedibus ſedebat, claudus ab vtero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat;

9 Hic audiuit Paulum loquentem: qui cùm intēdiſſet in eum oculos, & vidiſſet, quod fidē haberet *ſe ſeruatum iri*,

10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus. Tum *ille* quum exilijſſet ambulauit.

11 Turba verò, quum vidiſſet quod fecerat Paulus, ſuſtulerunt vocem ſuam, Lycaonicè dicentes, Dij aſſimilati hominibus deſcenderunt ad nos.

12 Vocabantq; Barnabam, Iouē: Paulum verò, Mercuriū: quoniam is erat dux ſermonis.

13 Sacerdos autem Iouis collocati ante illorum vrbē, quum tauros vittatos ad veſtibula adduxiſſet, volebat cum turba ſacrificare.

14 Quod quum audiſſent Apoſtoli Barnabas & Paulus, diruptis pallijs ſuis inſilierunt in turbam, clamantes,

15 Ac

15 Ac dicentes, Viri cur iſta facitis? nos
quoque ſumus homines iiſdem quibus vos af-
fectionibus obnoxij, annuntiantes vt vos à va-
nis iſtis rebus conuertamini ad Deum illum vi-
uum,* qui fecit cœlum & terram & mare, & *Gen. 1. 1.*
omnia quæ in eis ſunt. *Pſal. 145. 6.*
16 Quique præteritis ætatibus* ſiuit omnes *Apoc. 14. 7.*
Gentes ſuis ipſorum vijs incedere. *Pſal. 80. 13.*
17 Quanquam non paſſus eſt ſe *eſſe* exper-
tem teſtimonij, bona tribuendo, dans nobis
cœlitùs pluuias ac tempora fructibus edendis
apta, implens cibo & lætitia corda noſtra.
18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerunt tur-
bam ne ipſis ſacrificaret.
16 Superuenerunt autem quidam Iudæi
Antiochia & Iconio, qui, perſuaſa turba,* Paulū *2. Cor. 11. 25.*
lapidatum traxerunt extra vrbem exiſtiman-
tes eum mortuum eſſe.
20 Quum autem circum ſtetiſſent eum diſ-
cipuli, ſurrexit & ingreſſus eſt vrbem: & poſtri-
diè egreſſus venit Derben cum Barnaba.
21 Quumque euangelizauiſſent vrbi illi, &
docuiſſent multos reuerſi ſunt Lyſtram & I-
conium & Antiochiam.
22 Confirmantes animos diſcipulorū, hor-
tantes vt permanerēt in fide, & *dicentes* opor-
tere per multa oppreſſiones nos ingredi in re-
gnum Dei.
23 Quumque ipſis per ſuffragia creaſſent
per ſingulas Eccleſias Presbyteros, precatique
eſſent cum ieiunijs, commendarunt eos Domi-
no in quem crediderant.
24 Peragrataque Piſidia, venerunt in Pam-
philiam.
25 Ac Pergæ loquuti *Domini* Sermonem deſ-
cenderunt Attaliam.

Suprà. 13. 1. 16 * Et illinc abnauigarunt Antiochiam, vnde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod expleuerant.
27 Quum autem veniſſent & coëgiſſent Eccleſiam, retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet, eumq; aperuiſſe Gentibus oſtium fidei.
28 Et egerunt illic multum tẽpus cum diſcipulis.

CAP. XV.

2 Antiochenis quidam iugum Legis obtrudere conantur. 6 Conſultant de hac re Apoſtoli. 19. & quid facto opus eſt, 23 per literas indicant. 36 Inter Paulum & Barnabam 39 acris contentio oboritur.

1 PОrrò quidam qui deſcenderant à Iudæa, docebant fratres, *& dicebant*, Niſi circumcidamini ritu Moſis, non poteſtis ſeruari:
2 Orta igitur repugnantia & diſquiſitione non exigua Paulo ac Barnabæ aduerſos illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas & quidam alij ex illis ad Apoſtolos ac Preſbyteros Hieroſolymam, ſuper hac queſtione.
3 Illi ergò deducti ab Eccleſia, peragrarũt Phœnicem & Samariam, narrantes conuerſionem Gentium. & gaudio magno affecerunt omnes fratres.
4 Quum autem adueniſſent in Hieruſalem excepti ſunt ab Eccleſia & ab Apoſtolis ac presbyteris, & renuntiarunt quæcunque Deus per ipſos effecerat.
5 Sed (*aiebant*) quidam ſurrexerunt è ſecta Phariſæorum qui crediderunt, dicentes, oportere ipſos circuncidere, & præcidere vt obſeruent Legem Moſis.

6 Con

6 Conuenerunt igitur Apoſtoli & presby-
teri: vt diſpicerent de hoc negotio.

7 Quum autem multa diſceptatio fuiſſet, *Supra* 10.30
ſurgens Petrus dixit eis,* Viri fratres, vos ſcitis *&* .11.13.
Deum iam pridem inter nos elegiſſe *me*, vt per
os meum audirent Gentes verbum Euangelij,
& crederent.

8 Et Deus qui nouit corda, dedit eis teſti-
moniũ dato ipſis Spiritu ſancto, ſicut & nobis.

9* Nihilq; diſcreuit inter vos & illos, fide *Supra*.10.43
purgatis cordibus eorum. 1.*cor*.1.1.

10 Nunc ergò quid tentatis Deum,* impo- *Mat* 24.4.
ſito iugo ceruici diſcipulorum, quod neque pa-
tres noſtri neque nos portare potuimus?

11 Imò per gratiã Domini Ieſu Chriſti cre-
dimus nos ſeruatum *iri*, quemadmodũ & illos.

12 Tacuit autem tota illa multitudo, & au-
diebant Barnabam, & Paulũ exponentes quã-
ta Deus edidiſſet ſigna & miracula per ipſos
inter Gentes.

13 Poſtquam autem conticuiſſent, reſpõ-
dit Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me:

14 Simeon expoſuit quomodo primùm De-
us reſpexerit *Gentes*, vt ſumeret ex ipſis popu-
lum nomini ſuo.

15 Et huic *rei* conſonant verba Propheta-
rum: ſicut ſcriptum eſt,

16* Poſt hæc reuertar, & reſtaurabo taber- *Amos*.9.11.
naculum Dauid collapſum, & ruinas eius re-
ſtaurabo, & rurſus erigam illud:

17 Vt requirant reliqui homines Domi-
num, & omnes Gentes ſuper quas inuocatum
eſt nomen meum dicit Dominus qui facit hæc
omnia.

18 Nota ſunt Deo ab *omni* æuo omnia ope-
ra ſua.

19 Quamo-

19 Quamobrem ego cenſeo non eſſe obturbandos eos ex gentibus qui ad Deum conuertuntur:

20 Sed ad eos ſcribendum vt abſtineant à pollutionibus ſimulachrorum, & ſcortatione, & ſuffocatis rebus & ſanguine.

21 Moſes autē ab ætatibus antiquis in ſingulis ciuitatibus habet qui ipſum prædicent, cum in ſynagogis per ſingula ſabbatha legatur.

22 Tunc viſum eſt Apoſtolis & Senioribus cum tota Eccleſia, dilectos ex ſeſe viros mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, *nempe* Iudam qui cognominabatur Barſabas, & Silam, viros primarios inter fratres.

23 Et iſta per manus eorum *mittenda* ſcribere: Apoſtoli & presbyteri & fratres, ijs qui ſunt Antiochiæ, & in Syria & in Cilicia fratribus qui ſunt ex Gentibus, ſalutem.

24 Quoniam quoſdam è nobis egreſſos audiuimus vos turbaſſe verbis, labefactātes animas veſtras, iubentes *vos* circumcidi, & ſeruare Legem, quibus *nos* non mandaueramus.

25 Viſum eſt nobis concorditer coactis electos viros mittere ad vos cum dilectis noſtris Barnaba & Paulo,

26 Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.

27 Miſimus ergò Iudam & Sylam, qui & ipſi vobis eadem verbis renuntiabunt.

28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis, ne quod ampliùs imponeremus vobis onus quàm hæc neceſſaria,

29 *Videlicet* vt abſtineatis ab ijs quæ ſunt immolata ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione: è quibus ſi vobis caueritis, bene agetis, Valete.

30 Illi

30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam:
& coacta multitudine reddiderunt Epiſtolam.
31 Quam quum legiſſent, gauiſi ſunt ſuper
exhortatione.
32 Iudas quoque & Silas quum eſſent &
ipſi Prophetæ, multo ſermone adhortati ſunt
fratres, & confirmarunt.
33 Et quum egiſſent *illic* aliquandiu, demiſſi
ſunt cum pace à fratribus ad Apoſtolos.
34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.
35 Paulus autem & Barnabas quoq; commorati ſunt Antiochiæ, docentes & euangelizantes cum alijs etiam multis, ſermonem Domini.
36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabæ
Paulus. Reuerſi inuiſamus fratres noſtros per omnes ciuitates in quibus annuntiauimus ſermonem Domini, *cognituri* quomodo habeant?
37 Barnabæ verò conſilium erat aſſumere
ſecum Iohannem, qui vocabatur Marcus.
38 Paulus autem æquum cenſebat, eum nō
aſſumere, quia abſceſſiſſet ab ipſis ex Pāphilia, nec eorum comes in illo opere fuiſſet.
39 Sic igitur ſunt exacerbati: vt alter ab
altero diſcederet, & Barnabas aſſumpto Marco nauigaret Cyprum.
40 Paulus verò allecto Sila abijt, cōmendatus gratia Dei à fratribus.
41 Paragrauitque Syriam ac Ciliciam, confirmans Eccleſias.

CAP. XVI.

3 *Paulus circumciſo Timotheo,* 12 *Philippis agens,* 14 *Lydiam in fide inſtituit.* 16 *Pythonis ſpiritum* 18 *expellit.* 20 *Propterea* 22 *Virgis caſi,* 24 *in carcerem conijciuntur.* 26 *Terræmotu* 27 *Carceris ianua aperiuntur.*

tur 31, 32. Et eiuſdem cuſtos Chriſti fidem recipit.

1 PEruenit autem Derbē & Lyſtram [illegible] ec-
ce diſciplus quidam erat illic nomine
* Timotheus filius mulieris cuiuſdam
Iudææ fidelis, cæterùm Patre Græco.
Rom. 16. 21. Phil. 1. 19. 1. Theſſ. 3. 2. 2 Huic dabāt teſtimonium fratres qui Ly-
ſtris erant & Iconij.
3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſ-
ci: & aſſumptum eum circumcidit, propter
Iudæos qui in illis locis erant: ſciebant enim
omnes patrem eius Græcum eſſe.
4 Prout autem pertranſibant vrbes, trade-
bant eis ſeruanda inſtituta quæ decreta fuerant
ab Apoſtolis & preſbyteris qui Hieroſolymis
erant.
5 Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, &
augebantur numero quotidiè.
6 Phrygia autem peragrata & Galatica re-
gione, prohibiti à Spiritu ſancto loqui ſermo-
nem in Aſia.
7 Quum veniſſent in Myſeam, tentabant ire
verſus Bithyniam: ſed non ſiuit eos *ire* Spiritus.
8 Præterita autem Myſia, deſcenderunt
Troada.
9 Et viſum per noctem apparuit Paulo, vir
Macedo quidam aderat ſtans & rogans eum,
& dicens, Traijce in Macedoniam, & ſuccurre
nobis.
10 Vt autem viſum vidit, ſtatim ſtuduimus
abire in Macedoniam: collatis argumentis col-
ligentes vocaſſe nos Dominum vt eis euange-
lizaremus.
11 Prouecti igitur Troade, rectum curſum
tenuimus Samothracem, & ſequenti die Nea-
polin:

12 Et illinc Philippos,quæ eſt prima partis
Macedoniæ vrbs,colonia.Egimus autem in ea
vrbe aliquot dies.
13 Et die Sabbathi egreſſi ſumus ex vrbe ad
flumen,vbi ſolebat eſſe precatio:vbi quum cõ-
ſediſſemus, alloquuti ſumus mulieres quæ
conuenerant.
14 Quædam autem mulier nomine Lydia,
quæ purpuram vendebat in vrbe Thyatyrorũ,
Deum colens,*nos* audiuit: cuius Dominus ada-
peruit cor,vt attenderet ea quæ dicebantur à
Paulo.
15 Quum igitur baptizata eſſet, & domus
eius,rogauit *nos* dicens,Si iudicaſtis me fide-
lem eſſe Domino,ingreſſi domum meã, mane-
te. Et adegit nos.
16 Factum eſt autem proficiſcentibus nobis
ad precationem, vt ancillula quædam habens
ſpiritum Pythonis occurreret nobis,quæ quæ-
ſtum magnum præbebat Dominis ſuis, vati-
cinando.
17 Hæc ſubſequuta Paulum ac nos,clamabat
dicens,Iſti homines,ſerui ſunt Dei illius ſum-
mi qui annuntiant vobis viam ſalutis.
18 Hoc autem fecit ad multos dies. ſed mo-
leſtè ferens Paulus,& conuerſus, ſpiritui dixit,
Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti vt exeas
ab ea. Exijt igitur eodem illo momento.
19 Videntes autem domini abijſſe ſpem
quæſtus ſui,prehendum Paulum & Silam trax-
erunt in forum ad magiſtratus.
20 Et offerentes eos prætoribus,dixerunt,
Homines iſti conturbant ciuitatem noſtram,
quum ſint Iudæi:
21 Et annunciant ritus quos non licet nobis
ſuſcipere,neq; vſurpare,quum ſimus Romani.

22 Vnà vërò inſurrexit turba aduerſus eos, & prætores diruptis eorum veſtibus iuſſerunt *eos* virgis cædi:

23 Quumq; multas plagas eis impoſuiſſent, coniecerunt *eos* in carcerem, additis mandatis commentarienſi, vt tutò eos aſſeruaret.

24 Qui quum tale mandatum accepiſſet, coniecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum adſtrinxit numella.

25 Media autem nocte precantes Paulus & Silas hymnos canebāt & qui vincti erant, exaudiebant eos.

26 Repentè verò terræmotus magnus extitit, ita vt concuterentur fundamenta carceris: & illicò apertæ ſunt omnes fores, & omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentarienſis, quum videret fores carceris apertas, educto gladio erat ſeipſum interempturus, exiſtimans vinctos effugiſſe.

28 Clamauit autem Paulus voce magna, dicens, Ne quid feceris tibi ipſi mali. omnes enim hic ſumus.

29 Is verò petito lumine irrupit: & tremefactus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.

30 Et productis ipſis foras, ait, Domini, quid me oportet facere vt ſeruer?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Ieſum Chriſtum, & ſeruaberis tu ac domus tua.

32 Et loquuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipſius.

33 *Ipſe* verò illis aſſumptis ea ipſa hora noctis, lauit *eorum* plagas, et baptizatus eſt ipſe et omnes *domeſtici* illius illicò.

34 Quumq; perduxiſſet eos domum ſuam, appoſuit eis menſam, et exultauit quòd cum vniuer-

vniuerſa domo ſua credidiſſet Deo.

35 Die autem exorto, præfecti miſerunt vi-
atores qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Annuntiauit autẽ commentarienſis hos
ſermones Paulo, miſerunt, *inquit*, præfecti vt di-
mittamini: nunc igitur egreſſi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos pub-
licè indicta cauſa, quum ſimus Romani, cõiece-
runt in carcerem, & nunc clam nos eijciunt?
Non profectò, ſed veniant ipſi, & nos educant.

38 Renuntiarunt autem præfectis viatores
verba iſta: timueruntq́; audito eos Romanos
eſſe,

39 Et venientes precati ſunt eos, & eductos
rogarunt vt egrederentur ex vrbe.

40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad
Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos, &
profecti ſunt.

CAP. XVII.

1 Paulus Theſſalonicæ 3 Chriſtum annuntians 6. 7 à Iaſone exceptus, 10 Berœam emittitur. 15 inde Athenas profectus, 19 in Areopago 23 Deum illis ignotum annuntiat, 34 nonnullis ad Chriſtum conuerſis.

1 ITinere autem facto per Amphipolin & A-
polloniam, venerunt Theſſalonicam, vbi
erat ſynagoga Iudæorum.

2 Paulus verò ſicut conſueuerat, introiuit
ad eos, & per Sabbatha tria diſſeruit *cum* eis
ex Scripturis:

3 Adaperiens & proponens oportuiſſe
Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis: & hunc
eſſe Chriſtum Ieſum, Quem ego *inquiens* annun-
tio vobis.

4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, et conſociati ſunt Paulo & Silæ, & religioſorũ Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed inuidia commoti Iudæi qui increduli erant, aſſumptis quibuſdam circumforaneis viris ſceleratis, ac turba coacta, fecerunt vt ciuitas tumultuaretur: & adorti domum Iaſonis, ſtudebant eos adducere ad populum.

6 Et quum non inueniſſent eos, traxerunt Iaſonem & quoſdam fratres ad ciuitatis Magiſtratus clamando, Hi ſunt qui orbis terrarum ſtatum ſubuerterunt, & hic adſunt,

7 Quos excepit Iaſon qui omnes contra decreta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe Ieſum.

8 Commouerunt autem turbam & magiſtratus ciuitatis hæc audientes.

9 *Qui* tamen quum ſatis accepiſsent ab Iaſone & cæteris, dimiſerunt eos.

10 Fratres verò ſtatim per noctem emiſerunt Paulum ſimul & Silam Berœam: qui quũ aduenisſent, ierunt in ſynagogam Iudæorum.

11 Fuerunt aute iſti generoſiores iis *Iudæis* qui erant Theſsalonicæ, vt qui receperunt ſermonem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutátes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcæ mulieres honeſtæ, & viri non pauci.

13 Vt autem cognouerunt Theſsalonicenſes Iudæi, Berœæ quoque annuntiatum eſse à Paulo ſermonem *Dei*, venerunt etiam illuc, concitantes turbam

14 Sed ſtatim Paulum emiſerunt fratres, vt iret velut ad mare; *S*ilas autem & Timotheus ſuſtiterunt illic.

15 *Qui*

15 Qui verò Paulum ſuſciperant tuto loco
conſtituendum, deduxerunt eum Athenas vſ-
que: & accepto mandato ad Silam ac Timo-
theum, vt quàm citiſſimè ad ipſum venirent, a-
bierunt.

16 Paulo verò Athenis illos expectante,
irritabatur ſpiritus eius in ipſo, quum conſpi-
ceret vrbem idolis deditam.

17 Diſſerebat igitur in ſynagoga cum Iu-
dæis & religioſis, & in foro quotidiè cum qui-
buſuis obuijs.

18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis
Philoſophis conflictabantur cum eo, & quidã
dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? Alij
veró Peregrinorum deorum videtur annunti-
ator eſſe: quoniam Ieſum & reſurrectionem
annuntiabat eis.

19 Et prehenſum eum duxerunt in Areo-
pagum, dicentes, Poſſumúſ*ne* ſcire quæ ſit iſta
noua, quę à te dicitur, doctrina?

20 Peregrina enim quædam ingeris auri-
bus noſtris: volumus ergò ſcire quidnam iſta
ſibi velint.

21 (Cæterùm Athenienſes & aduenæ hoſ-
pites nulli alij rei vacabant, niſi ad dicendum
aut audiendum aliquid noui.)

22 Stans autem Paulus in medio Areopa-
go, dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio
vos quaſi religioſiores.

23 Præteriens enim & contemplans ſacra
veſtra, inueni etiam aram cui inſcriptum erat
Ignoto Deo. Quem ergò ignorantes colitis,
hunc ego vobis annuntio.

24 Deus qui fecit mundum & omnia quæ
in eo ſunt, quũ ſit cœli & terræ Dominus,* in Supra 7 48.
manufactis templis non habitat

25 * Nec manibus hominum colitur, alicuius rei egens, quum ipſe det omnibus vitam et halitum et omnia:

26 Fecitque ex vno ſanguine totam gẽtem hominum, vt habitarent ſuper definitis ſtatis temporibus vniuerſa ſuperficie terræ, et poſitis terminis habitationis eorum,

27 Vt quærerent Deum, ſi fortè palpando eum inuenirent: quanquam profectò non lõgè abeſt ab vnoquoque noſtrum.

Eſa. 40. 25. 28 In ipſo enim viuimus, et mouemur, et ſumus, ſicut et quidam veſtratium poëtarum dixerunt, Nam huius progenies etiam ſumus.

29 * Progenies ergò Dei quum ſumus, non debemus exiſtimare auro, aut argento, aut lapidi arte ſculpturæ artificij, et excogitationis hominum, numen eſſe ſimile.

30 Temporibus igitur iſtius ignorantiæ cõniuentia diſſimulatis, Deus nunc denuntiat omnibus vbique hominibus vt reſipiſcant:

31 Eo quòd ſtatuit diem quo iuſtè iudicaturus eſt orbem terrarum, per eum virum quẽ definiit, fide palàm facta omnibus, illo à mortuis excitato.

32 Quũ audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, alii quidem cauillabantur: alii verò dicebant, Audiemus te rurſus de hac re.

33 Et ita Paulus exiuit è medio eorum.

34 Quibus verò ei adhæſerunt et crediderũt, in quibus *fuit* Dionyſius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

CAP. XVIII.

1 Paulus Corinthi 6 Gentes docentem 9 ſolatur Dominus. 12 Coram Gallione accuſatur. 17

ſed

ſed fruſtra, 18 Hinc in Syriam, 19 deinde Epheſum profectus, 23 Galatia & Phrygia Eccleſias confirmat. 24 Apollos ab Aquila exquiſitius inſtitutus, 28 Chriſtum magno cum fructu prædicat.

1 POſtea Paulus quum diſceſſiſſet Athenis,
venit Corinthum:
2 Et reperto quodam Iudæo nomine* Rom. 16. 3.
Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex
Italia, et Priſcilla vxore eius (eo quòd edixiſſet
Claudius vt omnes Iudæi Roma excederent)
venit ad eos:
3 Et quia eiuſdem erat artificij, manſit apud eos, et operabatur: erat enim ars illorum, conficere tabernacula.
4 Diſſerebat autem in ſynagoga omnibus Sabbathis, et in ſuam ſententiam adducebat tum Iudæos, tum Græcos.
5 Vt autem venerant è Macedonia Silas et Timotheus, conſtringebatur ſpiritu Paulus, pergens teſtificari Iudæis Ieſum *eſſe* Chriſtū illū.
6 Ipſis autem ſeſe opponentibus, ac blaſphemantibus, *excuſſis veſtibus dixit eis, ſanguis veſter ſuper caput veſtrum: purus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiſcar. Suprà 13. 51. Mar. 10. 4.
7 Et digreſſus illinc, introijt domum cuiuſdam nomine Iuſti, colentis Deum, cuius domus erat confinis ſynagogæ
8 *Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum tota domo ſua: multique Corinthiorum audientes, credebant, et baptizabantur. 1. Cor. 1. 14.
9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne time, ſed loquere, et ne taciteris.

10 Nam ego ſum tecum, et nemo te inuadet
vt tibi malefaciat, quoniam populus eſt mihi
multus in hac vrbe.

11 Commoratus eſt itaque *illic* annum et
ſex menſes, docens eos ſermonem Dei.

12 Quum autem Gallio eſſet Procōſul A-
chaiæ, inſurrexerūt concorditer Iudæi in Pau-
lum, et adduxerunt eum ad Tribunal.

13 Dicentes, iſte perſuadet hominibus co-
lere Deum contra Legem.

14 Paulo verò iam os aperturo, dixit Gal-
lio Iudæis, Si qua iniuria eſſet, aut facinus ma-
lum, ô Iudæi, quatenus æquum eſſet, vos tole-
rarem.

15 Sin verò queſtio eſt de ſermone et no-
minibus et Lege veſtrate, ipſi videritis, iudex
enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.

16 Et abegit eos a tribunali.

17 Prehenſum autem omnes Græci Soſthe-
nem præfectum ſynagogæ cædebant ante tri-
bunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ
erat.

18 Paulus verò cum adhuc *illic* permanſiſ-
ſet dies multos, valedicto fratribus, enauigauit
Num.6.18. in Syriam: et cum eo Priſcilla et Aquila, quum
Infrà.21.24. * totondiſſet caput Cherchreis: habebat e-
nim votum.

19 Peruenit autem Epheſum, et eos ibi re-
liquit: ipſe verò ingreſſus ſynagogam, diſſeru-
it cum Iudæis.

20 Rogantibus autem ipſis vt diutiùs apud
ipſos maneret, non annuit.

21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omni-
no me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſo-
1.Cor 4.19. lymis: ſed iterum reuertar ad vos, * Deo vo-
Iac.4.15. lente. Et prouectus eſt Epheſo.

22 Quum

22 Quumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetque *Hieroſolymam*, ac ſalutaſſet Eccleſiam, deſcendit Antiochiam.

23 Et quum peregiſset *illic* aliquantulum temporis, abiit, paragrans ordine Galaticam regionem et Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.

24 Iudæus autem quidam * Apollos nomine, Alexandrinus natione, vir eloquens, peruenit Epheſum, potens in Scripturis. 1.*Cor*.1.12.

25 Hic erat initiatus via Domini: et feruens ſpiritu, loquebatur et docebat diligenter ea quæ ſunt Domini, ſciens tantum Baptiſma Iohannis.

26 Cœpitq; liberè loqui in ſynagoga. Quem quum audiſsent * Aquila et Priſcilla, aſſumpſerunt eum, et exquiſitiùs ei expoſuerunt viam Dei. *Rom*.16.3.

27 Quum autem vellet tranſire in Achaiam, fratres *eum* adhortati ſcripſerunt diſcipulis vt exciperent eum: qui quum aduenеſset, multum contulit iis qui crediderant per gratiam.

28 Magna enim contentione Iudæos magis ac Magis redarguebat publicè, oſtendens per Scripturas Ieſum eſse Chriſtum illum.

CAP. XIX.

1 *Diſcipuli quidam Epheſi 3 Iohannis doctrina imbuti 2. ignorantes Spiritus ſancti viſibiles illas gratias quibus Deus regnum Filij ſui ornauerat, baptizantur in nomine Ieſu, 13 Exorciſtæ Iudæi 16 à diabolo cæduntur. 19 Libri exuruntur magici. 24 Demetrius 29 magnam in Paulum ſeditionem concitat.*

1 FActum eſt autem interim dum Apollos eſset Corinthi, vt Paulus peragratis ſuperioribus

rioribus partibus veniret Epheſum: vbi quum
diſcipulos inueniſset,
2 Dixit eis, Num Spiritum ſanctum acce-
piſtis poſteaquam credidiſtis? At illi dixerunt
ei, Imò ne *hoc* quidem audiuimus, an ſit Spiri-
Mat 3.11. tus ſanctus.
Mar.1.8. 3 Tunc dixit eis, in quid ergò baptizati e-
Luc.3.1. ſtis? At illi dixerunt, In Iohannis baptiſma.
Iohan.1.26. 4 Dixit autem Paulus,* Iohannis quidem
baptizauit baptiſmo reſipiſcentiæ, dicens po-
pulo, vt in eum qui venturus erat poſt ipſum,
crederent, hoc eſt in Chriſtum Ieſum. Qui verò
illud audierunt baptizati ſunt in nomen Do-
mini Ieſu.
5 Et cum impoſuiſset eis manus Paulus, ve-
nit Spiritus ſanctus in eos, et loquebantur lin-
guis, et prophetabant,
6 Erant autem omnes iſti viri circiter du-
odecim.
7 *Ipſe* poriò ingreſſus Synagogam, liberè
loquebatur, ad tres menſes diſſerens et ſuadẽs
quæ ad regnum Dei *pertinent*.
8 Quum autem quidam indurarentur, et
parere nollent, malè loquentes de via Dei apud
multitudinem, abſcedens ab illis, ſeparauit diſ-
cipulos, quotidiè diſſerens in Schola tyranni
cuiuſdam.
9 Hoc autem factum eſt per biennium, *ita* vt
omnes qui habebant in Aſia, tum Iudæi tum
Græci, audirent ſermonem Domini Ieſu.
10 Virtutes autem nõ vulgares edebat deus
per manus Pauli.
11 *Ita* vt etiam ad ægrotos deferrentur à
corpore eius ſudaria ſeu ſemicincta, et diſcede-
rent ab eis morbi, et ſpiritus mali ab eis exi-
rent.

12 Ag-

12 Aggreſſi ſunt verò quidam ex circulatoribus Iudæos exorciſtis nominare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Ieſu, dicentes. Adiuramus vos per Ieſum quem Paulus prædicat.

13 Erant autem quidam filij Sceuæ Iudæi principis Sacerdotum ſeptem, qui hoc faciebant.

14 Reſpondens verò ſpiritus malus, dixit, Ieſum noui, et Paulum ſcio: vos autem qui eſtis?

15 Et inſilijt in eos homo in quo erat ſpiritus malus, et ſuperatis illis, inualuit contra eos, ita vt nudi et vulnerati effugerent ex domo illa.

16 Id verò innotuit omnibus tum Iudæis tum Græcis qui habitabant Epheſi: et incidit timor in eos omnes: et magnificabatur nomen Domini Ieſu.

17 Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes et indicantes facta ſua.

18 Multi verò ex ijs qui curioſa iſta exercuerant, comportatos libros exuſſerunt in omnium conſpectu: quorum ſupputatis pretiis, repererunt denariorum quinquaginta millia.

19 Ita fortiter creſcebat ſermo Domini, et inualeſcebat.

20 His autē expletis, propoſuit Paulus per Spiritum peragrata Macedonia et Achaia, proficiſci in Hieruſalem, dicens, Poſtquam fuero illic: oportet me etiam Romam videre.

21 Miſſis autem in Macedoniam duobus ex iis qui ipſi miniſtrabant, *videlicet* Timotheo et Eraſto, ipſe ſubſtitit ad tempus in Aſia.

22 Ortus eſt autem illo tempore tumultus non paruus ob viam *Domini*.

23 Nam

23 Nam quidam nomine Demetrius, ſignator argenti, qui faciebat tēpla Dianæ argentea, præbebat artificibus nō paruũm quæſtum.

24 Quibus congregatis, et ijs qui in iſtiuſmodi rebus operam nauabant, dixit, Viri, ſcitis ex hoc quæſtu noſtras eſſe copias.

25 Et ſpectatis & auditis Paulum non ſolùm Epheſinam, ſed propè totiùs Aſiæ multam turbam perſuadendo auertiſſe, quòd dicat deos illos non eſſe qui manibus fiant.

26 Periculũ eſt autem non ſolùm ne portio *iſta* nobis per ipſum confutata pereat, ſed etiã ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo putetur, futurumq́; ſit vt etiam deſtruatur maieſtas eius, quam tota Aſia & orbis colit.

27 *Hu* autem auditis, pleni excandeſcentia, clamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.

28 Et impleta eſt ciuitas tota confuſione, & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Caio & Ariſtarcho Macedonibus, ſocijs peregrinationis Pauli.

29 Paulo verò volente prodire ad populũ, non ſiuerunt eum *prodire* diſcipuli.

30 Sed et quidam ex Aſiarchis quum eſſent ei amici, *nuntijs* ad eum miſſis, rogarunt ne ſe daret in theatrum.

31 Alii igitur aliud clamabant. erat enim concio confuſa, et plerique neſciebant cuius *rei* cauſa conueniſſent.

32 Ex turba verò *quidam* produxerũt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander igitur quum manu ſilentium fecisset, volebat cauſam dicere apud populum.

33 Quem vt cognouerunt Iudæum eſse, vox extitit vna omniũ, quaſi ad horas duas clamanmaan-

mantium, Magna Diana Epheſiorum.
34 Tum Scriba quum repreſſiſſet turbam,
dixit, Viri Epheſij, quis enim eſt hominum qui
neſciat Epheſiorum vrbem ædituam eſſe mag-
næ deæ Dianæ, & a Ioue delapſi ſimulachri?
35 Quum igitur iſtis non poſſit contradi-
ci, oportet vos ſedatos eſſe, nec quicquam præ-
ceps facere.
36 Adduxiſtis enim homines iſtos, neq;
ſacrilegos, neq; contumelioſos in deaem veſtrã.
37 Quòd ſi Demetrius & qui cum eo ſunt
artifices, negotium habent cum aliquo, agitur
forũ, & Proconſules ſunt: alij alios in ius vocẽt.
38 Si quid autem de rebus aliis requiritis,
in legitima concione explicabitur.
39 Nam periculum eſt ne poſtulemur ſedi-
tionis propter *diem* hodiernũ, quum nulla ſub-
ſit cauſa ob quam poſſimus reddere rationem
concurſus iſtius. Et quum hæc dixiſset, dimiſit
concionem.

CAP. XX.

1 *Paulus iter in Macedoniã inſtituit.* 8 *Troade in*
mediam noctem ſermonem protendens, 9 *Euty-*
chum per feneſtram delapſum, 10 *reſuſcitat.* 15
Miletum 17 *vocatis Epheſinis presbyteris,* 23
quid ſe 28 *& alios maneat, exponit.*

1 POſtquam autem ceſsauit tumultus, quũ
aduocaſſet Paulus diſcipulos, & com-
plexus eſſet, abiit profecturus in Ma-
cedoniam.
2 Quum autem illas partes peragraſſet &
hortatus illos fuiſſet multo ſermone, venit in
Græciam.
3 Et ibi peractis menſibus tribus, quum ei

in Syriam prouehendo factæ fuiſſent à Iudæis
inſidiæ cenſuit reuertendum per Macedoniam.

4 Comitabantur autem eum vſque in Aſiam Sopater Berœenſis: Theſſalonicenſes verò,
Ariſtarchus & Secundus, & Gaius Derbæus, &
Timotheus. Aſiani verò, Tychicus & Trophimus.

5 Qui cum præiuiſſent, expectarunt nos
Troade.

6 Nos verò enauigauimus Philippis poſt
dies Azymorũ, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, vbi egimus dies ſeptem.

7 Primo autem die hebdomadis, coactis diſcipulis ad frangendum panem, Paulus diſſerebat, abiturus poſtridiè produxitque ſermonem
vſque in mediam noctem.

8 Erant verò lucernæ multæ in cœnaculo
vbi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adoleſcens nomine
Eutichus in feneſtra, demerſus ſomno profundo, quum diutius diſſereret Paulus, præ ſomno
ruens, decidit ex tertia contignatione deorſũ:
& ſublatus eſt mortuus.

10 Quum diſcendiſſet autem Paulus, proruit in eum: & complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim eius in ipſo eſt.

11 Quum igitur aſcendiſſet, fregiſſetq; panem & cibum ſumpſiſſet, diu colloquutus, vſq;
ad diluculum, ita *demum* profectus eſt.

12 Adduxerunt autem puerum viuum, &
recreati ſunt non mediocriter.

13 Nos verò progreſſi ad nauem, prouecti
ſumus Aſſon, illinc recepturi Paulum ſic enim
conſtituerat, pedibus ipſe iter facturus.

14 Vt autem coniunxit *ſeſe* nobiſcũ Aſſon, recepto eo venimus Mitylenen:

15 Et quum illinc abnauigaſſemus, ſequen-
ti die peruenimus contra Chium: poſtridie verò appulimus Samum. & quum diuerſati eſſe-
mus Trogylij, ſequenti die venimus Miletum.

16 Decreuerat enim Paulus prætertnauiga-
re Epheſum, ne ipſi contingeret tempus terere
in Aſia. Feſtinabat enim ſi fieri poſſet, vt die
Pentecoſtes eſſemus Hieroſolymis.

17 Miſſis autem Mileto *nuntijs* Epheſum, ac-
cerſiuit Presbyteros Eccleſiæ.

18 Qui quum ad ipſum veniſſent, dixit eis,
Vos ſcitis, quomodo à primo die ingreſſus ſum
Aſiam, vobiſcum per omne tempus fuerim:

19 Seruiens Domino cum omni modeſtia:
& multis lachrymis ac tentationibus, quæ mi-
hi euenerunt in Iudæorum inſidijs:

20 Vt nihil ſubterfugerim eorum quæ vo-
bis conducerent, quominus *ea* vobis annuntia-
rem, & docerem vos publicè & domatim:

21 Teſtificans Iudæis ſimul & Græcis con-
uerſionem ad Deum, & fidem in Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu proſi-
ciſcor in Hieruſalem, ignorans quæ in ea mihi
occurrent:

23 Niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas
vrbes teſtificatur, dicens, vincula & afflictiones
me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neque
vita mea mihi ipſi chara eſt, vt peragam curſũ
meum cum gaudio. & miniſterium quod acce-
pi à Domino Ieſu, ad teſtificandum Euangeli-
um gratiæ Dei.

25 Et nunc, ecce, ego ſcio non ampliùs viſu-
ros faciem meam vllos ex vobis omnibus, per
quos

quos tranſiui prædicans regnum Dei.
26 Ideò teſtor vobis hodierno die, me pu-
rum eſſe à ſanguine omnium.
27 Non enim ſubterfugi quominus annun-
ciarem vobis omne *Dei* conſilium.
28 Attendite igitur vobiſpſos,& totum gre-
gem,in quo vos Spiritus ſanctus conſtituit E-
piſcopos ad paſcendam Eccleſiam Dei, quam
proprio illo ſanguine acquiſiuit.
29 Ego enim hoc noui, poſt diſceſſum me-
um,lupos graues,non parcentes gregi ingreſ-
ſuros eſſe in vos.
30 Et ex vobiſipſis exorituros qui loquā-
tur peruerſa,vt diſcipulos poſt ſe abſtrahant.
31 Ideò vigilate,memores me per trienni-
um nocte & die non ceſſaſſe cum lacrimis mo-
nere vnũmquenqne.
32 Et nunc quoque,fratres,commendo vos
Deo & ſermoni gratiæ ipſius :qui *quidem Deus*
poteſt ſuperſtruere,& dare vobis quod hære-
ditatis iure poſſideatis cum ſanctificatis omni-
bus.
33 Argentum & aurum aut veſtem nullius
concupiui:
1.*Cor* 4.12. 34 Imò ipſi noſtis,* vſibus meis & ijs qui
1.*Theſ*.2 9. mecum ſunt,manus iſtas miniſtraſſe.
2.*Theſ*.3.8. 35 In omnibus oſtendi vobis oportere ſic
laborādo ſuſcipere infirmos,& meminiſſe ver-
borum Ieſu,ipſum *videlicet* dixiſſe,Beatum eſt
dare,potius quam accipere.
36 Et quum hæc dixiſſet, poſitis genibus
ſuis,orauit cum illis omnibus.
37 Magnus autem fletus omnium ortus eſt:
& ruentes in collum Pauli,deoſculabantur e-
um:
38 Cruciati maximè ob ſermonem quem di-
xerat

xerat, ipſos non eſſe amplius faciem eius conſpecturos: & deduxerunt eum ad nauem.

CAP. XXI.

2 Paulus Hieroſolymam tendens, 8 Cæſareæ Philippum Euangeliſtam conuenit. 10 cuius etiam vincula prædicit Agabus. 17 Hieroſolymam quum aduenisset 26 Templum ingreſſus, 27 Comprehenditur á Iudæis. 32 Per Lyſiam tribunum ijſdem eripitur.

VT autem prouecti ſumus, auulſi ab eis recto curſu venimus Coum, ſequenti die Rhodum, & illinc Patara.
2 Et inuenta naui quæ traijciebat in Phœnicem, *ea* conſcenſa, prouecti ſumus.
3 Quum autem cœpiſſet nobis apparere Cyprus, ea ad ſiniſtram relicta, nauigauimus in Syriam, & deuecti ſumus Tyrum. illic enim nauis erat ſuum onus expoſitura.
4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem, inuentis diſcipulis: qui Paulo dicebat per Spiritum, ne aſcenderet in Hieruſalem.
5 Sed peractis illis diebus abijmus, omnibus deducentibus nos cum vxoribus & liberis donec vrbem exiuiſſemus & poſitis genibus in littore, precati fuimus:
6 Et alij alios complexi, conſcendimus nauim: illi autem reuerſi ſunt ad ſuos.
7 Nos vero nauigatione perfecta, peruenimus Tyro Ptolemaida: & ſalutatis fratribus, manſimus diem vnum apud eos.
8 Poſtridie vero digreſſi Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus [illegible] & ingreſſi domum [illegible] (qui erat vnus ex illis ſeptem) [illegible] eum. Supra 6.5.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et quum *illic* permanſiſſemus dies complures, deſcendit ex Iudæa quidam Propheta nomine Agabus:

11 Qui quum veniſſet ad nos, ſumpſit zonam Pauli, & vinctis ſibi pedibus ac manibus dixit. Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cuius eſt hæc zona, ita vincient in Hieruſalem Iudæi, tradentque in manus Gentium.

12 Vt verò iſta audiuimus, rogabamus & nos & qui in eo loco erant, ne aſcenderet in Hieruſalem.

13 Tunc reſpondit Paulus, Quid facitis flẽtes & comminuentes cor meum? Nam ego nō ſolùm vinciri, ſed & mori paratus ſum in Hieruſalem pro nomine Domini Ieſu.

14 Quum igitur non aſſentiretur, acquieuimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porrò poſt dies iſtos collectis ſarcinis aſcendimus in Hieruſalem.

16 Venerunt autem ſimul etiam *quidam* ex diſcipulis Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum apud quē hoſpitaremur, Manaſonem quēdam Cyprium antiquum diſcipulum.

17 Quum igitur perueniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introijt Paulus nobiſcum ad Iacobum: & omnes preſbyteri adfuerunt?

19 Quos cōplexus, expoſuit ſigillatim quæ Deus feciſſet inter gẽtes per ipſius miniſteriū.

20 At illi *his* auditis, glorificauerunt Dominum: & dixerunt ei, Conſpicis frater, quot ſint millia Iudæorum qui crediderunt: ſuntque omnes accenſi zelo Legis.

21 An-

21 Audierunt autē de te ex aliorum ſermo-
ne, te defectionem à Moſe docere omnes qui in-
ter Gentes ſunt Iudæos, & dicere eos non de-
bere circumcidere filios, neque *ſecundum* ritus
ambulare.
22 Quid eſt ergò? omninò oportet conueni-
re multitudinem: audient enim te veniſſe.
23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: Sunt
nobis viri quatuor voto obnoxij,
24 His aſſumptis ſanctificator cum eis, &
adde ad eorum ſumptus, vt * radant capita: & *Suprà* 18.18
norint omnes nihil eſſe eorum quæ de te fama *Num*.6.28.
acceperunt, ſed te quoque ita incedere vt Le-
gem obſerues.
25 De ijs autem qui crediderunt ex Genti-
bus, nos ſcripſimus, & decreuimus ne quid hu-
iuſmodi obſeruent, niſi vt caueant ab ijs quæ
ſunt immolata ſimulachris, & à ſanguine, &
rebus ſuffocatis, & ſcortatione.
26 Tum Paulus aſſumptis viris illis ſequen-
ti die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in tē-
plum, denuntians expletionem dierum ſancti-
ficationis, vſquedum oblata fuit pro vnoquoq;
eorum oblatio.
27 Quum autem ſepteni illi dies iam eſſent
explendi, quidam Iudæi ex Aſia cum conſpica-
ti in templo, conturbarunt totam turbā, & in-
iecerunt manus in eum:
28 Clamantes, Viri Iſraëlitæ ſuccurrite: hic
eſt homo ille qui aduerſus populum & Legem
& locum hunc omnes vbique docet. atque adeò
Græcos introduxit in templum & polluit ſan-
ctum locum iſtum.
29 (Viderant enim antea Trophimum E-
pheſium in vrbe cum eo, quem exiſtimabant
fuiſſe à Paulo introductum in templum.)

30 Commota eſt igitur vrbs tota,& factus
eſt concurſus populi: & prehenſum Paulũ tra-
hebant è templo: ſtatimque clauſæ ſunt fores.
31 Studentibus autem ipſis eum trucidare,
peruenit fama ad Tribunum cohortis, totam
Hieruſalem conturbatam eſſe.
32 Qui,eo ipſo *momento* acceptis militibus
ac Centurionibus,decurrit ad illos.At illi cùm
vidiſſent tribunum & milites,ceſſarunt verbe-
rare Paulum.
33 Tunc appropinquans Tribunus pre-
hendit eum,& iuſſit vinciri catenis duabus: &
percontatus eſt quiſnam eſſet, & quid feciſ-
ſet.
34 Alij autem aliud clamabant in turba: &
quum non poſſet certi *quicquam* cognoſcere
propter tumultum,iuſſit duci in caſtra.
35 Quum igitur perueniſſet ad gradus,eue-
nit vt portaretur à militibus propter violenti-
am turbæ.
36 Sequebatur enim multitudo populi cla-
mans,Tolle eum.
37 Et quum iam introducendus eſſet in ca-
ſtra Paulus,dicit Tribuno,Licetne mihi aliquid
tibi dicere? Qui dixit,Græcè noſti?
28 Nónne tu es Ægyptius ille qui ante hos
dies ad ſeditionem cõcitaſti,& eduxiſti in de-
ſertum quatuor millia ſicariorum?
39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum
Iudæus Tarſenſis,non obſcuræ Cilicum vrbis
ciuis: cæterùm rogo te,permitte mihi vt allo-
quar populum.
40 Quũ igitur ille permiſiſſet,Paulus ſtãs
in gradibus,manu ſilentium poſtulauit à ple-
be & magno ſilentio facto,loquutus eſt lingua
Hebræa,dicens:

CAP.

CAP. XXII.

1 *Paulum rationem fidei ſuæ reddentem 22 ali-*
quandiu Iudæi audiunt. 23 Illis vero claman-
tibus, 24 virgis examinari iuſſus 27 Romanum
ſe ciuem eſſe declarat.

1 VIri fratres & patres, audite meã, quã
nunc apud vos vtor, defenſionem.
(2 Quum audiſſent autem eum He-
bræa lingua ipſos alloqui, magis præbuerunt
ſilentium, & dixit:)
3 Ego quidem ſum Iudæus, natus Tarſi, *vr-*
be Ciliciæ, nutritus verò in hac ipſa vrbe ad pe-
des Gamalielis, inſtitutus ad exquiſitam for-
mam patriæ Legis, zelo Dei accenſus, ſicut &
vos omnes eſtis hodiè.
4 Qui hoc vitæ genus perſequutus ſum vſq;
ad mortem, vinciens ac tradens in carceres, tũ
viros tum mulieres.
6 Vt & Pontifex maximus mihi teſtis eſt, &
totus ſeniorum ordo, à quibus etiam Epiſtolis
ad fratres acceptis, Damaſcum proficiſcebar,
adducturus etiam eos qui illic eſſent vinctos,
in Hieruſalem, vt punirentur.
6 Euenit autem mihi iter facienti, & appro-
pinquanti Damaſco circiter meridiem, vt re-
pente è cœlo circumfulcerit me lux multa,
7 Cecidiq; in ſolum, & audiui vocem dicẽ-
tem mihi, Saul, Saul, quid me perſequeris?
8 Ego verò reſpondi, Quis es Domine? *Di-*
*xít*que mihi, Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem
tu perſequeris.
3 Porrò qui mecum erant, Lucem quidem
conſpexerunt & expauefacti ſunt: vocem au-
tem non audierant eius qui loquebatur me-
cum.

10 Dixi verò, Quid faciam Domine? Do-
minus autē dixit mihi. Surge ac proficiſcere Da-
maſcum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ
conſtituta ſunt tibi vt facias.
11 Quum verò non viderem præ gloria lu-
cis illius, manu deductus ab iis qui mecum e-
rant, veni Damaſcum.
12 Ananias autem quidam, vir pius ſecun-
dùm legem, teſtimonio ornatus omnium *illic*
habitantium Iudæorum.
13 Veniens ad me, *&* adſtans dixit mihi, Saul
frater, recipe viſum. Et ego eodem illo momen-
to ſum eum intuitus.
14 Ipſe autem dixit, Deus patrum noſtro-
rum delegit te qui cognoſceres ipſius volunta-
tem, & videres iuſtum illum, & audires vocem
ex ore ipſius:
15 Nam eris ei teſtis apud omnes homines,
eorum quæ vidiſti & audiſti.
16 Nunc igitur quid cunctaris? exurge. &
baptizare, & ablue peccata tua, inuocato no-
mine Domini.
17 Euenit autem mihi reuerſo in Hieruſalē
quum precarer in templo, vt raperer extra me:
18 Et viderem eum dicentem mihi, Feſtina
& exi citò ex Hieruſalem: quoniam non acci-
pient teſtimonium tuum de me.
19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt me per-
traxiſſe in carcerem, & cæcidiſſe per ſingulas
ſynagogas eos qui credebant in te.
20 Et quum funderetur ſanguis Stephani
martyris tui, ego quoque adſtabam, & aſſenti-
ebar cædi illius, & cuſtodiebam pallia eorum
qui interficiebant eum.
21 Tum *is* dixit mihi, Proficiſcere: nam e-
go te procul ad Gentes mittam.

22 Audiebant autem eum ad hunc vſq; ſer
monem: tum vero ſuſtulerunt vocem ſuam, di-
centes, Tolle è terra *hominem* iſtiuſmodi: non
enim conuenit eum viuere.
23 Clamantibus autem eis, & proijcientibus
pallia, & puluerem iactantibus in aerem:
24 Iuſſit tribunus eum duci in caſtra, dixit-
que vt in eum flagellis inquireretur: vt reſci-
ret quã ob cauſam ſic clamarẽt aduerſu eum.
25 Quum autem adſtrinxiſſent eum loris,
dixit adſtanti Centurioni Paulus, Num homi-
nem Romanum & indemnatum licet vobis
flagellare;
26 *Hoc* verò quum audiſſet Centurio, adijt
Tribunum, & annuntiauit ei dicens, Vide quid
facturus ſis: homo enim iſte Romanus eſt.
27 Accedens autem Tribunus dixit ei,
Dic mihi, num tu Romanus es; At ille dixit,
etiam.
28 Et reſpondit Tribunus, ego multa ſum-
ma ciuitatem iſtam acquiſiui. Paulus autem
ait, Ego verò etiam natus ſum *ciuis*.
29 Statim igitur abſceſſerunt ab eo qui fue
rant in eum inquiſituri: ſed & Tribunus quoq;
timuit, cognito eum Romanum eſſe, quoniam
eum vinxerat.
30 Poſtridiè verò volens pro certo ſcire
cuius *rei* accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum ę
vinculis, & iuſſit principes Sacerdotum venire,
totumque ipſorum conceſſum: ac deductum
Paulum ſtatuit coram eis.

CAP. XXIII.

1 Paulum cauſam dicentem 2 Ananias percuti iubet. 7 Diſſenſio inter ipſius accuſatores ori-

tur 11 Conſolatur Deus Paulum. 14 De Iudæorum inſidijs 20 Tribunus certior factus. 17 Paulum Felici præſidi mittendum curat.

1 INtentis autem in conſeſſum oculis Paulus ait, Viri fratres, ego omni conſcientia bona ſeruiui Deo hunc vſque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus imperauit ijs qui ipſi adſtabant, vt os eius cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum eſt vt percutiat te Deus, paries dealbate: & tu ſedes iudicans me ſecundum Legem, & Legem transgrediens iubes me cædi?

4 Tum qui adſtabant dixerunt, Pontifici maximo Dei conuitiaris?

5 Dixit autem Paulus, neſciebam, fratres, pontificem eſſe maximum, ſcriptum eſt enim,
Exod. 22. 8. * Principi populi tui non maledices:

6 Quum verò noſſet Paulus vnam quidem partem eſſe Sadducæorum, alteram verò Phariſæorum, clamauit in conſeſſu, viri fratres,
Iere. 24. 22. * ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi: de ſpe
Philip. 3. 5. & reſurrectione mortuorum ego in iudicium vocor.

7 Quum autm hoc eſſet loquutus, orta eſt ſeditio inter Phariſæos ac Sadducæos: & diuiſa eſt multitudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Phariſæi autem vtrumque confitentur.

9 Ortus eſt igitur clamor magnus: & quum ſurrexiſſent Scribæ ex partibus Phariſæorum depugnabant, dicentes, Nihil mali inuenimus in homine iſto: quod ſi Spiritus loquutus eſt ei, ſeu Angelus, ne repugnemus Deo.

10 Et

BODLEIAN

10 Et quam magna ſeditio eſſet, veritus Tribunus ne paulus ab ipſis diſcerperetur, iuſſit militum manum deſcendere & eum rapere de medio eorum, ac ducere in caſtra.

11 Sequente verò nocte adſtãs ei Dominus, dixit, Confide Paule, vt enim teſtificatus es de me in Hieruſalem, ſic te oportet etiam Romæ teſtificari.

12 Orta autem die, quidam ex Iudæis facta coitione deuouerunt ſeſe, dicentes, neque eſuros ſe, neque bibituros vſquequò trucidaſſent Paulum.

13 Erant autem plures quàm quadraginta *viri* qui hanc coniurationem fecerant.

14 Qui adierunt principes Sacerdotum & ſeniores, & dixerunt, Deuotione deuouimus noſipſos, nihil guſtaturos vſquequò trucidauerimus Paulum.

15 Nunc ergò vos indicate Tribuno ex cõſeſſus voluntate vt eum cras ad vos deducat, veluti exquiſitius percognituros de ijs quæ ad eum *ſpectant*: nos verò, priuſquam appropinquet, parati ſumus ipſum interimere:

16 Quum autem filius ſororis Pauli audiſſet inſidias, venit: & ingreſſus in caſtra annuntiauit Paulo.

17 Paulus autẽ aduocato quodam ex Centurionibus, ait, Adoleſcentem hunc abduc ad Tribunum: habet enim quod annuntiet ei.

18 Ille igitur accceptum eum duxit ad Tribunum, & dixit, Vinctus paulus aduocatum me rogauit, vt hunc adoleſcentem ducerem ad te qui aliquid habeat quod tibi loquatur.

19 Tribunus verò prephenſa eius manu, cùm ſeceſſiſſet ſeorſum, percõtatus eſt, Quid eſt quod habes mihi annuntiandum.

20 Ille

20 *Ille* autem dixit, Iudæi conſtituerant te rogare vt cras Paulum deducas in conſeſſum, quaſi aliquid exquiſitiùs percontaturi ſunt de eo.

21 Tu verò ne ipſis aſſentitor, inſidiantur enim ei ex iſtis viri plures quadraginta, qui ſeipſos deuouerunt, neque eſuros neque bibituros vſquequò interemerint eum, & nunc parati ſunt, exſpectantes quid à te renuntietur.

22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, quũ ei præcepiſſet *vt* nulli effutiret quod hæc ipſi indicaſſet.

23 Et aduocatis duobus quibuſdam ex Cẽturionibus, iuſſit vt pararent milites ducentos qui proficiſcerentur Cæſaream vſque, & equites ſeptuaginta, & ſtipatores ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et vt iumenta præberent, vt impoſitum Paulum ſaluum perducerent ad Felicem præſidem.

25 Scripta Epiſtola quæ hanc ſummam cõtineret.

26 Claudius Lyſias præſtantiſſimo præſidi Felici Salutem.

27 Virum hunc comprehenſum à Iudæis, quum iam eſſet ab eis interimendus, ſuperueniens eum militum manu erui, quum cognouiſſem Romanum eſſe.

28 Et volens ſcire cauſam cur eum criminarentur, deduxi eum in ipſorum conſeſſum:

29 Quem comperi accuſari de quæſtionibus Legis ipſorum, nullius criminis reum quod ſit dignum morte aut vinculis.

30 Quum autem mihi indicatum eſſet inſidias huic viro factum iri à Iudæis, eo ipſo momento miſi *eum* ad te: & denuntiaui quoque

accuſatoribus vt quæ habent aduerſus eum,dicant apud te,Vale.

31 Milites igitur ſicut ipſis præceptum erat, acceptum Paulum duxerút nocte Antipatrida.

32 Poſtero autem die relictis equitibus qui cum eo irent,reuerſi ſunt in caſtra:

33 Qui quum veniſſent Cæſaream,& reddidiſſent Epiſtolam Præſidi, ſtiterunt coram eo etiam Paulum.

34 Quum legiſſet autem *literas* Præſes, & interogaſſet ex qua prouincia eſſet, ac cognouiſſet eiſe ex Cilicia:

35 Audiam te,inquit,quũ accuſatores quoque tui adtuerint Iuſſitq; in prætorio Herodis ipſum cuſtodiri.

CAP. XXIIII.

1 *Tertullo accuſante,* 10 *Paulus pro ſe cauſam dicit.* 25 *Præſidi & eius vxori Chriſtum annuntiat,ſperatam pecuniam cùm fruſtrà Felix expectaſſet* 28 *prouinciæ decedens, vinctum Paulum relinquit.*

1 QVinque autem poſt diebus deſcendit Pontifex maximus Ananias cum ſenioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præſide contra Paulum.

2 Citato igitur eo,cœpit accuſare Tertullus,dicens.

3 Multa per te pace potientes,rebuſq; rectè ac fœliciter in hac gente prudentia tua geſtis, & prorſus & vbique *id* agnoſcimus,præſtãtiſſime Felix,cum omni gratiarum actione.

4 Ne verò te diutiùs interpellem, rogo te vt audias nos paucis pro tua equitate.

5 Compe-

5 Comperimus enim virum hunc *eſſe* peſti-
lentem,& *qui* mouit ſeditionem omnibus Iu-
dæis per vniuerſum orbem,& principem ſectæ
Nazarerorum,

6 Qui templum quoque tentauit profana-
re.quem etiam prehenſum voluimus ſecundũ
Legem noſtram iudicare,

7 Sed interueniens tribunus Lyſias, cum
magna vi abduxit eum è manibus noſtris,

8 Iuſſis ipſius accuſatoribus ad te venire:
ex quo poteris ipſe inquiſitione habita,de om-
nibus iſtis cognoſcere de quibus nos eum ac-
cuſamus.

9 Conſenſerunt autẽ etiam Iudæi,dicentes
hæc ita ſe habere.

10 Reſpondit autem Paulus,quum innuiſſet
ei Præſes vt loqueretur,Quia te à multis annis
iſti genti præfuiſſe ſcio,meliore animo quæ pro
me faciunt excipiendo dicam.

11 Quum tu poſſis noſſe non plures *exactos*
eſſe dies quam duodecim,ex quo aſcendi ado-
raturus in Hieruſalem:

12 Neque verò me in templo inuenerunt
cum aliquo diſſerentem , aut coitionem tur-
bæ facientem , neque in ſygnagogis,neque in
vrbe?

13 Neq; probare poſſunt ea de quibus nunc
me accuſant.

14 Hoc verò tibi confiteor, me ſecundum
viam illam quam ſectam dicunt,ita ſeruire pa-
trio Deo,vt qui credã omnibus quæ in Lege &
in Prophetis ſcripta ſunt:

15 Et ſpem habeam in Deum,fore quam e-
tiam ij ipſi ſpectant reſurrectionem mortuorum
tum iuſtorum tum iniuſtorum.

16 In hoc igitur ipſe *me* exerceo , vt con-

ſcientiam

ſcientiam habeam ſine offendiculo apud Deum
& ad apud homines ſemper.
17 Pluribus autem annis interiectis, veni
eleemoſynas exhibiturus genti meæ & oblati-
ones;
18 Inter quæ inuenerunt me ſanctificatum
in templo, non *tamen* cum turba, neque cum
tumultu quidam ex Aſia Iudæi
19 Quos oportuit apud te adeſſe, & accuſare
ſi quid haberent aduerſum me.
20 Aut hi ipſi dicant ſi quod inuenerint in
me iniuſtè factum, quum ego ſtarem in con-
ſeſſu.
21 Niſi de hac vna voce qua clamaui quum
inter eos ſtarem. De reſurrectione mortuorum
ego in iudicium vocor hodie à vobis.
22 Auditis autem his Felix diſtulit eos. Poſt-
quam exquiſitiùs pernouero quæ ad ſectam i-
ſtam pertinent, inquiens, Quum tribunus Ly-
ſias deſcenderit, pernoſcam veſtrũ negotium.
23 Edicto etiam Centurioni *vt* ſeruaretur
Paulus ac laxaretur, & ne quem prohiberet ex
ipſius familiaribus ei miniſtrare aut eum ad-
ire.
24 Aliquot autem pòſt diebus quum adeſ-
ſet Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat *Iu-
dæa*, accerſiuit Paulum, & audiuit eum de fide
quæ eſt in Criſtum.
29 Diſſerente autem ipſo de iuſtitia, & con-
tinentia, & iudicio futuro; expauefactus Felix
reſpondit, Ad præſens abi, oportunitatem au-
tem nactus accerſam te.
26 Simul & illud ſperans, fore vt pecunia
ipſi daretur à Paulo, vt eum *vinculis* exolueret:
quamobrem etiam frequentiùs eum accerſens,
colloquebatur cum eo.
27 Biennio

27 Biennio autem expleto acccepit ſucceſ-
ſorem Felix Porcium Feſtum, & volens gratiã
inire à Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

1 *Feſtus ſuccedens,* 6 *Iubet Paulum adduci.* 11
Paulus Cæſarem appellat 14 *Feſtus Agrippa*
regi negotium Pauli exponit. 23 *Eundemq́ illi*
ſiſtit 27 *Vt Cauſam cognoſcat.*

1 FEſtus ergò ingreſſus prouinciam triduò
pòſt aſcendit Hyeroſolymam, ab *vrbe*
Cæſarea.
2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex
maximus & primarij ex Iudæis contra Paulum,
& eum precati ſunt·
3 Petentes gratiam aduerſus eum, vt accer-
ſeret eum in Hreruſalem: factis inſidijs vt *eum*
in via interimerent.
4 Feſtus autem reſpondit, ſeruari Paulum
Cæſareæ, ſe verò citò *illic* profecturum·
5 Qui ergo inter vos, inquit, poſſunt, vnà
deſcendant: & ſi quid eſt in hoc viro improbũ,
accuſent eum.
6 Et actis inter eos diebus non pluribus quã
decem, quum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero
die ſedit pro tribunali, iuſſitq́; Paulum adduci.
7 Qui quum veniſſet: circumſteterunt *eum*
qui Hieroſolymis deſcenderant Iudæi, multas
& graues· criminationes adferentes aduerſus
Paulum, quas non poterant demonſtrare.
8 Quum ipſe exciperet, *ſe* neque in Legem
Iudæorum, neque in templum, neque in Cæſa-
rem quicquam peccaſſe:
9 Sed Feſtus volens gratiam inire à Iudæis
reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam a·
ſcen-

ſcendere: & illic de his iudicari apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, vbi me oportet iudicari: Iudæis nulla in te iniuriam feci, ſicut & tu pulchrè noſti,

11 Nam ſi quam iniuriam ac dignum morte aliquid feci, non recuſo mori: ſin verò nihil eſt *eorum* quorum iſti me accuſant, nemo poteſt me illis condonare. Cæſarem appello.

12 Tunc Feſtus cum conſilio colloquutus, reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem proficiſceris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæſaream, ſalutaturi Feſtum.

14 Et quum dies complures illic egiſſent, Feſtus regi expoſuit quæ ad Paulum *ſpectabant*, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice vinctus:

15 De quo, quum perueniſſem Hieroſolymam, indicarunt mihi principes Sacerdotum & ſeniores Iudæorum, petentes damnationem aduerſus eum.

16 Quibus reſpondi, non eſſe Romanis morem quempiam perdendum dare, priuſquam is qui accuſatur in conſpectu habeat accuſatores, & locum defenſionis accipiat ſuper criminatione.

17 Quum ergò huc conueniſſent, abſq; vlla dilatione conſequenti die quum ſediſſem pro tribunali, iuſſi adduci hominem.

18 Cuius accuſatores quum adſtarent, nullum crimen obijciebant eorum quæ ego ſuſpicatus eram:

19 Sed quæſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodã Ieſu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere,

20 Dubitans

20 Dubitans autē ego in eiuſmodi queſtione, dixi, num vellet proficiſci in Ieruſalem, & illic iudicari ſuper iſtis.

21 Quum verò Paulus appellaſſet vt ſeruaretur Auguſti cognitioni, iuſſi eum ſeruari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa verò dixit Feſto, velim & ipſe hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Poſtero igitur die quum veniſſet Agrippa & Bernice, cum multa oſtentatione, & introiſſet in auditorium cum Tribunis & eminētibus eius vrbis ciuibus, iubēte Feſto, adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus, Agrippa rex, inquit, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum, conſpicitis iſtū de quo omnis multitudo Iudæorum compellauit me & Hieroſolymis & hic, vociferantes nō oportere ipſum viuere amplius.

25 Ego verò quum comperiſſem nihil dignum morte eum feciſſe, & is ipſe appellaſſet Auguſtum, decreui eum mittere,

26 De quo quid certi ſcribam Domino, non habeo: quapropter adduxi eum ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, vt inquiſitione habita, habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationē mihi videtur, mittere vinctum, & crimina in eum *collata* non ſignificare.

CAP. XXVI.

2 *Paulus coram Agrippa* 4 *Vitam actam à iuuentute,* 16 *vocationemque ſuam* 22 *tanta authoritate exponit.* 28 *Vt etiam Regis animum non nihil flecteret.* 30 *Sed re infecta diſcedunt proceres.*

3 Agrip-

1 AGrippa verò Paulo dixit, Permittitur
tibi pro teipſo dicere. Tūc Paulus ex-
tenta manu, hac defenſione vſus eſt.
2 Super omnibus de quibus poſtulor à Iu-
dæis, rex Agrippa, beatum me duco quòd ſim
hodiè cauſam apud te dicturus:
3 Maximè quòd te gnarū eſſe ſciam omnium
quę apud Iudæos ſunt & cōſuetudinū & quæ-
ſtionum, ideò rogo te vt patienter me audias:
4 Itaque vitam meam actam à iuuentute,
quæque à principio fuit in gente mea Hieroſo-
lymis, ſciunt omnes Iudæi:
5 Vt qui antea nouerint me, iam inde à ma-
ioribus (ſi velint teſtari) ſecundum exquiſitiſ-
ſimam illam ſectam noſtræ religionis vixiſſe
Phariſæum.
6 Nunc verò ob ſpem promiſſionis factæ
patribus noſtris à Deo, ſto in iudicium vocatus
7 Ad quam *promiſſionem* duodecim tribus
noſtræ, *Deo* nocte & die perpetuò ſeruientes,
ſperant ſe peruenturas, de qua ipſe poſtulor, rex
Agrippa, à Iudæis.
8 Quid? incredibile iudicatur apud vos,
quòd Deus mortuos excitet?
9 Equidem ſtatueram apud me aduerſus no-
men Ieſu Nazareni multa oportere *me* contra-
ria facere.
10 * Quod etiam feci Hieroſolymis: & mul- *ſuprà*. 8. 3.
tos ſanctorum ego carceribus incluſi, à princi-
pibus Sacerdotum poteſtate accepta: & quum
ab eis interimerentur, tuli ſuffragium.
11 Ac per omnes ſynagogas ſæpè ipſos pu-
niens, coegi ad blaſphemandum & ſupra mo-
dum furens aduerſus eos, perſequutus ſum in
exteras vſque ciuitates.
12 Inter quę etiam * Proficiſcens Da- *Suprà*. 9. 2.

Suprà 9.2. maſcum cum poteſtate & procuratione prin-
cipum Sacerdotum:
13 Die medio, Rex, in via vidi cœlitùs lucẽ,
quæ ſplendorem ſolis ſuperabat, circumfulſiſſe
me & eos qui mecum iter faciebant.
14 Quum autem omnes nos decidiſſemus
in terram, audiui vocem alloquentem me ac
dicentem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid me
perſequeris? durum *eſt* tibi contra ſtimulos cal-
citrare.
15 Ego autem dixi, Quis es Domine? At il-
le dixit, ego ſum Ieſus quem tu perſequeris.
16 Sed exurge, & ſta in pedes tuos: idcirco
enim apparui tibi vt deſignarem te miniſtrum
ac teſtem tum eorum quæ vidiſti, tum eorum
in quibus apparebo tibi.
17 Eruens te ex hoc populo, & Gentibus,
ad quos nunc te mitto,
18 Vt aperias oculos eorum, vt ſe conuer-
tant à tenebris ad lucem, & *à* poteſtate Satanæ
ad Deum, vt remiſſionem peccatorum & ſortẽ
inter ſanctificatos accipiant per fidem quæ eſt
in me.
19 Vnde rex Agryppa, non fui rebellis
Suprà 12. & 24. cœleſti viſioni:
20 * Sed ijs qui ſunt Damaſci primũ, & Hie-
roſolymis, & per omnem regionem Iudeæ, de-
inde & Gentibus annuntiaui ut reſipiſcerent &
conuerterent ſe ad Deum, opera facientes dig-
Suprà. 21. 30 na ijs qui reſipuiſſent.
21 Horũ cauſa Iudæi * me in templo com-
prehenſum tentarunt manibus ſuis interficere.
22 Sed auxilium à Deo nactus perſtiti in
hunc vſq; diem, teſtificans *iſta* tum paruis tum
magnis, nec quicquam dicẽs extra ea quæ Pro-
phetæ ac Moſes futura prædixerunt.

23 Nam

23 *Nempe* Chriſtum eſſe paſſurum, ac primum ex reſurrectione mortuorum, lucem annuntiaturum huic populo & Gentibus.

24 Hæc autem ipſo pro ſe excipiente, Feſtus magna voce ait, Inſanis Paule: multæ literæ te ad inſaniam propellunt.

25 Tunc ille, non inſanio, inquit, præſtátiſſime Feſte, ſed vera ac ſobria verba eloquor.

26 Scit enim iſta Rex, apud quem etiam liberè loquor: nam latere eum quicquam horum non arbitror. neque enim in angulo geſtum eſt.

27 Credis Rex Agrippa prophetis? ſcio te credere.

28 Agrippa autem dixit Paulo, Propemodum perſuades mihi vt fiam Chriſtanus.

29 Tum Paulus dixit, Optarim à Deo vt & propemodum & admodum non tu modò, ſed omnes etiam qui me audiunt hodiè, facti eſſetis tales qualis ego ſum, exceptis iſtis vinculis.

30 Quum autem hæc dixiſſet, ſurrexit Rex ac Præſes & Bernice, & qui conſederant cum eis:

31 Et quum ſeceſſiſſent, loquebantur alij ad alios, dicentes, Nihil morte aut vinculis dignũ facit homo iſte.

32 Agrippa verò Feſto dixit. Abſolui poterat homo iſte, niſi appellaſſet Cæſarem.

CAP. XXVII.

1 Paulo 7. 9 periculoſam nauigationem præmonenti 11 non creditur. 14 Diu ventis vndiſq; iactati 31 41 naufragium faciunt: 34 omnes tamen ſalui 44 in terram euadunt.

1 VT autem decretū fuit de noſtra naui-
gatione in Italiā, tradiderunt tū Pau-
lum, tum quoſdam alios vinctos Cē-
1.Cor.11.23. turioni nomine Iulio, cohortis Auguſtæ.
2 * Conſcenſo igitur nauigio Adramytteno,
nauigaturi ſecundum Aſiæ regiones, prouecti
ſumus, et nobiſcum erat Ariſtarchus Macedo
Theſſalonicenſis.
3 Altera autem die deuecti ſumus Scidonē,
et Iulius humaniter tractato Paulo, permiſit vt
ad amicos profectus, ab illis curaretur.
4 Illinc verò prouecti ſublegimus Cyprum,
quòd venti eſſent aduerſi.
5 Et pelagus quod eſt ſecundum Ciliciam
et Pamphyliam emenſi: deuenimus Myra *vr-
bem* Lyciæ:
6 Et iſtic nactus Centurio nauem Alexan-
drinam nauigantem in Italiam, impoſuit nos
in eam.
7 Quumque multis diebus tardè nauiga-
remus, vixque perueniſſemus ſecundum Cni-
dum, non permittente nobis vento, ſublegimus
Cretam ſecundum Salmonem:
8 Et illam vix prӕterlegentes, peruenimus
in locum quendam quem vocant Pulchros
portus, cui propinqua erat ciuitas Laſæa.
9 Multo autem tempore peracto, et quum
iam eſſet periculoſa nauigatio, quod iam etiam
ieiunium prӕterijſſet, admonebat *eos* Pau-
lus:
10 Dicens eis, Viri, video cum iniuria mul-
toque damno non ſolùm oneris et nauis, ſed
etiam capitum noſtrorum futuram nauigatio-
nem.
11 Centurio autem gubernatori et naucle-
ro potiùs aſſentiebat quàm ijs quæ à Paulo
dice-

dicebantur.

12 Et quum appoſitus portus non eſſet ad hybernandum, plerique cœperunt conſilium ſoluendi etiam illinc, *experturi* ſi quo modo poſſent Phœnica peruenire: et illic hybernare: qui portus eſt Cretæ, ſpectans ad Africum et Chorum.

13 Quum autem aſpiraſſet Notus, viſi ſibi propoſiti compotes, quum ſoluiſſent, propiùs præterlegebant Cretam.

14 Verùm haud multò pòſt impegit in eá ventus turbulentus qui vocatur Euroclydon.

15 Quúmque abreptum eſſet nauigium, nec poſſet obniti vento, dato *nauigio flatibus* ferebamur.

16 Et quum infrà paruam quãdam inſulam quæ clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix potuimus ſcaphæ compotes fieri.

17 Qua ſubducta, adiumentis vtebantur, ſuccincta naui: timenteſq; ne in Syrtin inciderent, ſummiſſis velis, ita ferebantur.

18 Quum autem vehementi tempeſtate iactaremur, ſequente *die* iacturam fecerunt:

19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus armamenta nauis abiecimus.

20 Quum autem neq; ſol neque ſidera apparuiſſent ad complures dies, et tempeſtas non parua incumberet, iam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ.

21 Et quum multa iam fuiſſet inedia, tunc ſtans Paulus in medio eorum dixit, Oportebat quidem ô viri, mihi obediendo non prouehi à Creta, et vitare iniuriam hanc et damnum.

22 Sed nunc admoneo vt bono animo ſitis: iactura enim nulla erit cuiuſquam ex vobis, ſed tantùm nauis.

23 Adſtitit enim mihi hac nocte Angelus
Dei,cuius ſum ego,quem etiam colo:
24 Dicens,ne metue Paule, oportet te Cæ-
ſari ſiſti:ecce condonauit tibi Deus omnes qui
tecum nauigant.
25 Propterea bono animo eſtote viri:cre-
do enim Deo, ita fore quemadmodum loquu-
tus eſt mihi.
26 In inſulam autem quandam incidere
nos oportet.
27 Cæterùm quum quartadecima nox ad-
uenisſet,et ferremur in Adria,nautæ circa me-
dium noctis ſuſpicati ſunt appropinquare ſibi
aliquam regionem:
28 Et demiſsa bolide inuenerunt paſsus vi-
ginti:& paululũ inde progreſſi rurſum demiſsa
bolide inuenerunt paſsus quindecim:
29 Timenteſque ne quo modo in aſpera lo-
ca inciderent,iactis è puppi anchoris quatuor,
optabant diem oriri.
30 Nautis verò ſtudentibus fugere è naui
demiſsa ſcapha in mare, ſubo btentu velut è
prora anchoras extenſuri,
31 Dixit Paulus Centurioni et militibus,
Niſi iſti in naui manſerint,vos ſeruari non po-
teſtis.
32 Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ,
et ſiuerunt eam excidere.
33 Interim autem dũ oriretur dies, hortaba-
tur Paulus omnes vt caperent cibum: dicens,
Dies hic eſt decimuſquartus ex quo expectan-
tes ieiuni permanetis,nihil cibi ſumentes:
34 Ideò vos hortor vt ſumatis cibum:hoc
enim ad ſalutem veſtram ſpectat.nullius enim
veſtrum capillus ex capite cadet.
35 Et quum hæc dixiſset,accepto pane gra-
tias

tias egit Deo in conſpectu omnium, & quum
fregiſſet, cœpit edere.
36 Omnes verò quum iam bono animo fa-
cti eſſent, ſumpſerunt & ipſi cibum.
37 Eramus autem vniuerſa capita in naui-
gio, ducenta ſeptuaginta ſex.
38 Cæterùm ſatiati cibo alleuabant nauim,
proijcientes frumentum in mare.
39 Quum autem dies ortus eſſet, terram
non agnoſcebant: ſinum verò quendam ani-
maduerterunt habentem littus, in quem conſi-
lium ceperant, ſi poſſent, expellere nauim.
40 *Igitur* anchoris ſublatis permiſerunt *eam*
mari, ſimul laxatis vinculis gubernaculorum,
& ſublato artemone ad venti flatum, tendebãt
ad littus.
41 Sed quum incidiſſent in locũ bimarem
impegerunt nauem: ac prora quidem infixa
manebat immobilis, puppis verò ſoluebatur
præ vndarum violentia.
42 Militum autem conſilium erat vt vinctos
trucidarent, nequis quum enataſſet, effugeret.
43 At Centurio volens ſeruare Paulum,
prohibuit eos ab hoc conſilio: iuſſitque vt qui
poſſent natare, abijcerent *ſe* primos, & in ter-
ram euaderent.
44 Reliqui verò partim in tabulis, partim
quibuſdam nauis *fragmentis*, & ita factum eſt vt
omnes ſalui euaderent in terram.

CAP. XXVIII.

2 Barbarorum humanitas erga naufragos. 3 Paulus viperam manu tollit 6 illæſus. 8 Publium 9 & alios ſanat. 11 Melita ſoluentes 16 Romam perueniunt: 27 Paulus Iudæis 20 cauſam ſuam exponit: 23 Ieſum docet 30 Biennio.

1 Et quum ſalui euaſiſſent, tunc agnoue-
runt inſulam vocari Melitam.
2 Barbari verò præſtabant nobis non
vulgarem humanitatẽ: accenſa enim pyra acce-
perunt nos omnes, propter imbrem vrgentem,
et propter frigus.
3 Quum igitur conuertiſſet Paulus non-
nihil ſarmentorum, et impoſuiſset in pyram,
vipera ob calorem prorepens inuaſit eius ma-
num:
4 Vt verò barbari viderunt pendentem
beſtiam è manu eius, alij aliis dicebant, Omni-
no homicida eſt homo iſte, quem ſeruatum è
mari vltio non ſinit viuere.
5 At ille excuſsa beſtia in ignem, nihil ma-
li paſsus eſt.
6 Illi verò expectabant dum intumeſceret,
aut conſideret repentè mortuus: ſed quum
multum *tempus* expectaſsent, et viderent nihil
incommodi illi contingere, mutati dicebant e-
um eſse Deum.
7 Caterùm circa locum illum erant præ-
dia *cuidam* primario inſulæ, nomine Publio,
qui nos exceptos, tridiò peramicè hoſpites ha-
buit.
8 Factum eſt autem vt Pater Publii febribus
ac dyſenteria detentus, decumberet: ad quem
Paulus ingreſsus, eum precatus eſset, impoſitis
ei manibus, ſanauit eum.
9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui mor-
bis tenebantur in inſula, accedebant & ſana-
bantur.
10 Qui etiam multis honoribus nos hono-
ra runt; et quum proueheremur, impoſuerunt
quæ vſui *nobis* erant.
11 Tribus itaque pòſt menſibus deuecti ſu-
mus

mus in naui Alexãdrina, quæ in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtor et Pollux.

12 Et deuicti Syracuſas, *illic* manſimus triduum.

13 Vnde circumlegentes deuenimus Rhegium: et altero poſt die quum ſuperueniſſet Auſter, ſecundo die venimus Puteolos.

14 Vbi repertis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem: et ita contendimus Romam.

15 Vnde quum audiſſent fratres de rebus noſtris, prodierunt nobis in occurſum vſque ad Appii forum et Tres tabernas: quos quum vidiſset Paulus, gratijs actis Deo, ſumpſit fiduciam.

16 Quum verò veniſſemus Romam, Centurio tradidit vinctos præfecto exercituum, ſed permiſſum eſt Paulo vt habitaret ſeorſim cum milite qui ipſum cuſtodiret.

17 Factum eſt autem vt tertio pòſt die conuocaret paulus Iudæorum primos: qui vbi cõueniſſent, dixit eis, Ego, viri fratres, quum nihil fecerim aduerſus populũ aut ritus patrios, vinctus traditus ſum Hieroſolymis in manus Romanorum:

18 Qui queſtione de me habita, volebant me abſoluere, quòd nullum ſit in me crimen capitale:

19 Sed contradicentibus Iudæis coactus ſum appellare Cæſarem· non *tamen* quaſi habeam de quo gentem meam accuſem.

20 Ob hanc igitur cauſam vos aduocaui, quos viderem & alloquerer: nam propter ſpem Iſraëlis circundatus ſum hac catena.

21 Illi verò dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Iudæa: neque adueniens

quiſ-

quiſquam Fratrum annuntiauit aut loquutus
eſt aliquid de te mali.
2 Velimus autem ex te audire quæ ſentias:
nam de ſecta iſta notum eſt nobis vbiq; ei contradici.
23 Quum igitur conſtituiſſent ei diem, venerunt ad eum in hoſpitium complures, quibus cum teſtificatione exponebat regnũ *Dei*, ſuadens eis quæ de Ieſu Chriſto ſunt, ex Lege Moſis & Prophetis, à mane vſq; ad veſperam.
24 Et alii quidem aſſentiebantur iis quæ dicebantur, quidam verò non credebant.
25 Quum autem inter ſe diſcordes eſſent, diſceſſerunt, poſtquam Paulus hoc verbũ dixiſſet, Rectè ſanè Spiritus ſanctus loquutus eſt per Eſaiam Prophetam Patribus noſtris,
26 Dicens,* Vade ad populum iſtum, & dic,
*Eſa.*6.9. Auditu audietis et non intelligetis: et videntes
*Mat.*13.14. videbitis, et non cernetis.
*Mar.*4.12. 27 Pinguefactum enim eſt cor populi hu-
*Luc.*8.10. ius, et auribus grauiter audierunt, et oculis ſuis
*Iohan.*12.40. conniuerunt: ne cernant oculis, et auribus au-
*Rom.*11.8. diant, et corde intelligant, et conuertantur et ſanem eos.
28 Notum ergò ſit vobis, miſſam eſſe Gẽtibus hanc Dei ſalutem, et ipſos audituros.
29 Quum ergò hæc dixiſſet, exierunt Iudæi, multam habentes inter ſe diſceptationem.
30 Manſit autem Paulus biennium totum in proprio conducto: et excipiebat omnes qui ad ipſum ingrediebantur.
31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ ſunt de Domino Ieſu Chriſto cum omni libertate, nemine prohibente.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAP. I.

1 Ab Apoſtolatus ſui approbatione exorſus, 15 Euangelij commendationem ſubnectit: 16. per quod Deus virtutem ſuam exerit ſeruandis 17 Fide hominibus 21 impie ingratitudinis reis: 26 in quo ira Dei meritò effuſa colligitur. 27 quòd laxatis habenis in omne ſcelus paſſim ferantur.

PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti,
ex *Dei* vocatione Apoſtolus, *
ſeparatus ad *prædicandum* Euan- *Act. 13. 2*
gelium Dei:
(Quod antè promiſerat per
Prophetas ſuos in Scripturis
ſanctis.)
3 Deo Filio ſuo, (facto ex ſemine Dauidis,
ſecundum carnem:
4 Declarato Filio Dei potenter ſecundum
Spiritum ſanctificationis, per reſurrectionem à
mortuis) *nempe* Ieſu Chriſto Domino noſtro.
5 (Per quem accepimus gratiam et Apo-
ſtolatum ad obedientiam fidei, inter omnes
Gentes, pro ipſius nomine:
6 Inter quas etiam eſtis vos, vocati à Ieſu
Chriſto.)
7 Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei vo-
catis

catis ſanctis: Gratia *ſit* vobis, et pax à Deo Pa-
tre noſtro et *D*omino Ieſu Chriſto.
8 In primis quidem gratias ago Deo meo
per Ieſum Chriſtū, ſuper omnibus vobis, quòd
fides veſtra annunti atur in toto mundo:
9 Teſtes enim mihi eſt Deus, cui ſeruio ſpi-
ritu meo in Euāgelio Filii ipſius, quòd indeſi-
nenter meminerim veſtri:
10 Semper in precibus meis rogans vt ſi
quo modo tandem aliquando proſperum iter
mihi ex voluntate Dei, veniam ad vos.
11 Expeto enim videre vos, vt aliquod im-
pertiar vobis donum ſpirituale, vt vos ſtabilia-
mini.
12 Hoc eſt, ad communem exhortationem
percipiendam apud vos, per mutuam fidem ve-
ſtram ſimul et meam.
13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me
ſæpè propoſuiſſe venire as vos, (ſed prohibitū
fuiſſe vſq; adhuc) vt fructum aliquem haberē
inter vos quoque, ſicut et inter reliquas Gen-
tes:
14 Et Græcis et barbaris, tum ſapientibus
tum inſipientibus debitor ſum.
15 Itaq; quicquid in me ſitum eſt, promptū
eſt ad vos quoq; qui Romæ eſtis euangelizare.
16 N[illegible] enim me pudet Euangelii Chriſti,
potentia ſiquidē eſt Dei ad ſalutem cuiuis cre-
denti, Iudæo in primis, tum etiam Græco:
Abac. 2. 4. 17 Iuſtitia enim Dei per illud retegitur ex
fide in fidem: * ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem
ex fide viuet:
18 Palam enim eſt ira Dei è cœlo aduerſus
omnem impietatem et iniuſtitiam hominum,
vt qui veritatem iniuſtè detineant:
19 Quoniam id quod de Deo cognoſci po-
teſt,

teſt manifeſtum eſt in ipſis: Deus enim eis ma-
nifeſtum fecit.
20 Ipſis enim inuiſibilia, dum ex rebus con-
ditis intelliguntur, ex creatione mundi perſpi-
ciuntur, æterna *videlicet* eius tum potentia tum
diuinitas: ad hoc vt ſint ipſi inexcuſabiles.
21 Proterea quòd quum Deum cognoue-
rint, *tamen* vt Deum non glorificauerunt, neq;
gratias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratio
cinationibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipi-
ens cor eorum.
22 Quum ſe profiteantur eſſe ſapientes,
ſtulti facti ſunt.
23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis
Dei in efformatam imaginem mortalis homi-
nis, & volucrium, & quadrupedum, & repti-
lium.
24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus
cupiditatibus cordium ipſorum ad impurita-
tem, vt fœdentur corpora ſua inter ſe:
25 Vt qui dei veritatẽ mutarint in menda-
cium, & coluerint ac ſeruierint rebus creatis,
præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecu-
la. Amen.
26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœ-
dis affectibus. nam et fœminæ illorum muta-
runt naturalem vſum in eum qui eſt præter na-
turam:
27 Similiterque etiam maſculi, relicto na-
turali vſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius
in alium, maſculi in maſculos fœda perpetran-
tes, et compenſationem (quam oportuit) erro-
ris ſui in ſeſe recipientes:
28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in no-
titia retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem
omnis iudicij expertem, vt facerent quæ mini-
mè

mè conueniebant:

29 Oppleti omni iniuſticia,ſcortatione,im-
probitate,auaritia,malitia,pleni inuidia,cæde,
contentione,dolo, malignitate:

30 Suſurrones,obloquutores , Dei oſores,
contumelioſi,ſuperbi,glorioſi,inuentores ma-
lorum,parentibus immorigeri,

31 Deſipientes,fœdifragi, charitatis ex-
pertes,implacabiles,immiſericordes.

32 Qui poſt Dei iura cognita(*nempe* eos qui
talia faciunt,dignos eſſe morte) non ſolùm ea
faciunt,ſed etiam facientibus patrocinantur.

CAP. II.

1 Omnes ad tribunal Dei ſiſtit 12 Gentibus excu-ſationem 14 ab ignorantia præcidit. 17. Vrget Iudæos à Lege ſcripta 23 in qua gloriabantur. 27 æquatq́ eos inter ſe.

1 QVapropter inexcuſabilis es , ô homo
quiſquis *alios* damnas : nam hoc ipſo
quod damnas alterum , teipſum con-
demnas:eadem enim facis tu qui *alios* damnas.

2 Scimus verò iudicium Dei eſſe ſecundũ
veritatem aduerſus eos qui talia agunt.

3 Putas autem hoc,ô homo qui damnas
eos qui talia faciunt,& facis ea,fore vt effugi-
as iudicium Dei?

4 An copiam benignitatis eius & toleran-
tiæ ac lenitatis contemnis ,ignorans te benig-
nitate Dei ad reſipiſcentiam deduci?

*Iac.*5.3. 5 Sed pro duritia tua & corde quod reſipi-
*Pſal.*61.12. ſcere neſcit,* theſaurizas tibi ipſi iram in diem
*mat.*16.27. iræ & patefactionis iuſti iudicij Dei:
*apoc.*22.12. 6 * Qui reddet vnicuique ſecundum opera
ipſius.

7 Ijs quidem qui perſtant, boni operis glo-
riam & honorem & immortalitatem: *id eſt* iis
qui quærunt vitam æternam.

8 Ijs verò qui ſunt contentioſi, & qui ve-
ritati quidem non obtemperant, ſed obtempe-
rant iniuſtitiæ, *reddetur* excandeſcentia & ira.

9 Compreſſio *igitur immineret* & anguſtia ad-
uerſus omnem animam hominis prepetrantis
malum, tum Iudæi inprimis, tum etiam Græci.

10 Gloria verò & honor & pax cuiuis ope-
ranti bonũ, tum Iudæo inprimis, tũ & Græco.

11 Non enim eſt perſonarum acceptio a-
pud Deum.

12 Quicunq; enim ſine Lege peccauerunt,
ſine Lege quoque peribunt: & quicunque in
Lege peccauerunt, per Legem damnabun-
tur.

13 (Non enim qui audiunt Legem, iuſti
ſunt apud Deum, ſed qui Legem præſtant, iuſti-
ficabuntur.

14 Nam quum gentes quæ Legem non ha-
bent, natura quæ Legis ſunt faciant, iſti Legem
non habentes, ſibiipſis ſunt Lex:

15 Vt qui oſtendant opus Legis ſcriptum
in cordibus ſuis, vnà teſtimonium reddente ip-
ſorum conſcientia, & cogitationibus ſeſe mu-
tuò accuſantibus, aut etiam excuſantibus)

16 In die quo iudicabit Dominus de occul-
tis hominum, ex Euangelio meo per Ieſum
Chriſtum.

17 Ecce tu cognominaris Iudæus, & ac-
quieſcis tu Lege, & gloriaris in Deo,

18 Et noſti *eius* voluntatem, & exploras
quæ diſcrepant, inſtitutus ex Lege,

19 Confidiſque te ducem eſſe cæcorum, lu-
cem eorum qui *ſunt* in tenebris,

20 Eruditorem inſipientium, magiſtrum in-
fantium, quòd habeas informationem cogniti-
onis ac veritatis in Lege.

21 Qui igitur doces alium, teipſum non do-
ces? qui prædicas non furandum, furaris?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis?
qui abhominaris idola, ſacrilegium admittis?

23 Qui de lege glorιaris, per Legis tranſ-
greſſionem Deum dedecoras?

24 Nam* Dei nomen propter vos blaſphe-
matur inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt.

25 Nam circumciſio quidem prodeſt, ſi Le-
gem ſeruaris: quòd ſi tranſgreſſor Legis fue-
ris, circunciſio tua facta eſt præputium.

26 Itaque ſi præputium iura Legis ſeruaue-
rit, nónne præputium illius pro circumciſione
reputabitur?

27 Et quod eſt ex natura præputium, ſi Le-
gem ſeruet, damnabit te qui per literam & cir-
cunciſionem tranſgreſſor es Legis?

28 Non enim qui eſt in propatulo *Iudæus*,
Iudæus *eſt*: nec ea quæ eſt in propatulo *circum-
ciſio, id eſt* in carne, circunciſio eſt.

29 Sed qui in occulto Iudæus *eſt*, & circun-
ciſio cordis, *id eſt* in Spiritu non litera: cuius *Iu-
dæi* laus non *eſt* ex hominibus, ſed ex Deo.

CA. III.

1 Concedit Iudæis aliquam 2 ex fœdere prærogatiuam. 4 ſed quæ penitus in Dei miſericordia ſita ſit. 9 Iudæos ac Gentes æquè eſſe peccatores. 11 authoritate Scripturæ confirmat: 19 vſumq; Legis monſtrans, 28 Fide nos iuſtificari colligit.

1 QVæ eſt igitur præſtantia Iudæi: aut quæ
eſt vtilitas circunciſionis?

2 Multa

2 Multa per omnem modum. Primarium e-
nim *illud eſt* quod eis credita ſunt eloquia Dei.
3 Quid tum enim ſi infidi fuerunt quidam?
Num eorum infidelitas, fidē Dei inanem red-
det?
4 Abſit: imò eſto Deus verax, omnis autem
homo mendax: ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtifi-
ceris in ſermonibus tuis, & vincas quando tu
iudicas.
5 Quod ſi iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiā cō-
mendat, quid dicemus? Num iniuſtus Deus,
qui inferat pœnam? (humano more loquor.)
6 Abſit: alioquin quomodo iudex erit De-
us mundi?
9 Etenim ſi veritas Dei per meum menda-
cium redūdauit in gloriam ipſius, cur ampliùs
ego vt peccator condemnor?
8 Ac non (ſicut de nobis malè loquuntur,
& ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus
mala vt veniant bona? quorum damnatio iu-
ſta eſt.
9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo,
nam antè criminati ſumus Iudæos & Græcos
omnes eſſe ſub peccato.
10 Sicut ſcriptum eſt, * Non eſt iuſtus ne *Pſal. 14. 3.*
vnus quidem: *& 53. 3.*
11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui exqui-
rat Deum.
12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti
ſunt: non eſt qui faciat quod bonum eſt: nō eſt
vſque ad vnum.
13 * Sepulchrum apertum, guttur eorum.
linguis ſuis ad dolum vſi ſunt: * venenum aſpi- *Pſal. 5. 10*
dum ſub labijs eorum. *Pſal. 140. 3.*
13 * Quorum os diris & amarulentia ple- *Pſal. 10. 7.*
num eſt.

Eſa.59.7. 15 * Veloces pedes eorum ad effundenda
ſanguinem.
16 Contritio & calamitas in vijs eorum.
17 Et viam pacis non cognouerunt.
Pſal.36.2. 18 * Non eſt timor Dei coram oculis eorum.
19 Scimus autem quæcunque Lex dicit, ijs
qui in Lege ſunt dicere: vt omne os obturetur,
& obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.
20 Propterea ex operibus Legis nulla care
iuſtificabitur in conſpectu eius: per Legē enim
agnitio peccati.
21 Nunc verò abſque Lege iuſtitia Dei patefacta
eſt, comprobata teſtimonio Legis ac
Prophetarum:
22 Iuſtitia, inquam, Dei per fidem Ieſu
Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt:
non enim eſt diſtinctio.
23 Omnes enim peccauerunt, ac deficiuntur
gloria Dei.
24 Iuſtificantur autem gratis, *id eſt*, eius
gratia, per redemptionem factam in Ieſu
Chriſto.
25 Quem propoſuit Deus *vt eſſet* placamētum
per fidem, in ſanguine ipſius, ad declarandam
iuſtitiam ſuam, per remiſſionem præcedentium
peccatorum.
26 Ex Dei tolerantia, ad declarandam iuſtitiam
ſuam præſenti tempore: vt ſit ipſe iuſtus
& iuſtificans eum qui *eſt* ex fide Ieſu.
27 Vbi igitur gloriatio? excluſa eſt. Per
quam Legem? operum? non imo per Legem
fidei.
28 Colligimus igitur fide iuſtificari hominem
abſque operibus Legis.

29 An Iudæorum Deus ſolùm? annon &
Gentium? certè & Gentium.
30 Siquidem vnus Deus eſt qui iuſtificabit
circumciſionem ex fide, & præputium per fi-
dem.
31 Legem igitur inanem reddimus per fidem?
Abſit: imo legem ſtabilimus,

CAPVT. IIII.

3 *Quod antè dixit de fide, exemplo Abrahæ 3. 6*
Ac Scripturæ teſtimonio probat. & decies im-
putationis vocem inculcat hoc capite.

1 QVid igitur dicemus? Abraham patrem
noſtrum adeptum eſſe ſecundum car-
nem?
2 Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus
fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.
3 Quid enim Scriptura dicit? * Credidit
autem Abraham Deo, & imputatum eſt ei pro Gen. 15. 3.
iuſtitia.
4 Atqui ei qui operatur, merces non impu-
tatur ex gratia, ſed ex debito.
5 Ei verò qui non operatur, ſed credit in e-
um qui iuſtificat impium, imputatur fides ſua
pro iuſtitia.
6 Sicut etiam Dauid pronuntiat beatum e-
um hominem, cui Deus imputat iuſtitiam abſ-
que operibus; *dicens,*
7 * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates:
& quorum obtecta ſunt peccata: Pſal. 32. 1.
8 Beatus vir cui non imputauit Dominus
peccatum.
9 Iſta igitur beatitatis prædicatio, in cir-
cumciſionem *ſolum*, an & in præputium *cadit*?
Dicimus enim imputatum fuiſſe Abrahæ fidem
pro iuſtitia,

10 Quomodo ergò imputata eſt? quum eſſet in circumciſione, an *quum eſſet* in præputio? nõ in circumciſione: ſed in præputio.

11 Et ſignum accepit circumciſionis, quod obſignaret iuſtitiã fidei quæ fuerat in præputio, vt eſſet pater omnium credentium in præputio, vt imputetur etiam ipſis iuſtitia:

12 Et pater circumciſionis, ijs *videlicet* qui non ſolùm ſunt ex circumciſione, ſed qui etiam incedunt veſtigijs fidei patris noſtri Abraham, quæ fuit in præputio.

13 Non enim per Legem promiſſio *ceßit* Abrahæ, aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei.

14 Etenim ſi ij qui ex Lege ſunt, hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & vana reddita eſt promiſſio.

14 Nam Lex iram efficit: ſiquidem vbi non eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt.

16 Propterea ex fide *eſt hæreditas*, vt *ſit* per gratiam, vt firma ſit promiſſio toti ſemini. *id eſt* non ſolum ei quod *eſt* ex Lege, verum etiam ei quod *eſt* ex fide Abraham qui eſt pater omnium noſtrũm.

17 (Sicut ſciptum eſt, Patrem multarum gentium conſtitutui te) coram eo cui credidit: Deo *videlicet* viuificante mortuos, & vocante quæ non ſunt, tanquam ſint.

18 Qui *Abrahã* contra ſpẽ ſub ſpe credidit, vt fieret Pater multarum gentium, ſecundum id quod *ei* dictum fuerat, Ita erit ſemen tuum.

19 Ac minimè imbecillis fide, non conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, quũ centum circiter natus eſſet annos, nec emortuã vuluam Saræ.

20 Aduerſus promiſſionem autem Dei non diſcep-

diſceptauit infidelitate: ſed robuſtus factus eſt fide, tributa gloria Deo.

21 Ac plenè perſuaſum habens *eum* quod promiſerat, poſſe etiam facere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei pro iuſtitia.

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolùm, quòd *hoc* imputatum fuerit ei.

25 Sed etiam propter nos, quibus futurum eſt vt imputetur ijs *nimirum* qui credunt in eũ, qui excitauit Ieſum *D*ominũ noſtrũ à mortuis

15 Traditum *in mortem* propter offenſas noſtras. & excitatum propter iuſtificationem noſtri.

CAP. V.

1 *Amplificationibus illuſtrat 2. Iuſtitiam Chriſti quæ fide apprehenditur, 5 quia datus eſt pro infirmis 8 & peccatoribus. 14 Inde comparationem facit Chriſti cum Adam, 17 mortis cum vita: 20 Legis cum gratia.*

1 IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum:

2 * Per Quem etiam fide habuimus hunc aditũ in gratiam hanc per quam ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. *Ephes. 2. 18*

3 Neque *id* ſolum, ſed etiam * gloriamur in oppreſſionibus, ſcientes quòd oppreſſio patiẽtiam efficiat: *Iac. 1. 2.*

4 Patientia verò experientiam, experientia autem ſpem.

5 Porrò ſpes non pudefacit, quòd charitas Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

6 Chriſtus enim,quum adhuc nullis viribus
eſſemus,ſuo tempore pro impijs mortuus eſt.
7 Enimuerò vix pro iuſto quiſquam moriatur:nam pro eo qui ſit *ipſi* vtilis,forſitã aliquis
etiam mori ſuſtineat.
8 Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus peccatores,Chriſtus pro nobis mortuus ſit.
9 Iuſtificati igitur eius ſanguine,ſeruabimur nunc multò magis per eum ab ira.
10 Nam ſi quum inimici eſſemus,reconciliati fuimus Deo per mortem Filij eius,multò magis reconciliati ſeruabimur per vitam ipſius.
11 Neque id ſolùm, verumetiam gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum,per quem nunc reconciliationem aſſequuti ſumus.
12 Propterea ſicut per vnum hominẽ peccatum in mundum introijt, ac per peccatum
mors:& ita in omnes homines mors tranſijt in
quo omnes peccarunt.
13 Nam vſque ad legem peccatum erat in
mundo: peccatum verò non imputatur quum
nulla eſt lex.
14 Regnauit autẽ mors ab Adam uſque ad
Moſen, in eos etiam qui non peccauerent ad
ſimilitudinem trãſgreſſionis Adam,qui eſt tẽpus illius qui erat futurus.
15 At non vt offenſa,ita etiam *eſt* quod *Deus*
gratificatur: nam ſi illius vnius offenſa multi
mortui ſunt,multò magis gratia Dei & donum
per gratiam quæ *eſt* vnius hominis Ieſu Chriſti
in multos redundauit.
16 Neq; vt *illud quod introijt* per vnum qui
peccauit, *ita eſt* beneficium: nam reatus quidem ex vna *offenſa eſt* ad condemnationem:
quod

quod autem gratificatur *Deus*, *eſt* ex multis offenſis ad iuſtificationem,

17 Etenim ſi per vnã offenſam mors regnauit per vnum, multo magis ij qui redundantem illam gratiam & donum iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.

18 Nempe igitur ſicut per vnam offenſam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem: ita per vnam iuſtificationem *beneficiũ redundauit* in omnes homines ad iuſtificationem vitæ.

19 Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam, iuſti conſtituentur multi.

20 Lex verò præterea introijt vt augeretur offenſa: ſed vbi auctum eſt peccatum, *ibi* ſuperabundauit gratia.

21 Vt quemadmodum regnauerat peccatum in mortem, ita etiam gratia regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum.

CAP. VI.

1.2.3. Deſcendit ad ſanctificationem, ſine qua neminem induere Chriſti iuſtitiam docet, 4 Argumento à Baptiſmo ſumpto. 12 Inde exhortationes ad vitæ puritatem deducit, 16 Breuemque mentionem interſerit Legis abrogatæ.

1 QVid igitur dicemus? permanebimus in peccato vt gratia auctior fiat?

2 Abſit: qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo?

3 An ignoratis, * nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius eſſe baptizatos? *Gal. 3.27.*

4 Sepulti igitur ſumus vnà cum eo per Baptiſmum *Coloſ. 2.12.*

tiſmum in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chri-
1. Cor. 6. 14. ſtus ex mortuis in gloriá Patris, ita & nos *no-
Epheſ. 4. 23. ua vita ambulemus.
Coloſ. 3. 8. 5 Nam ſi cum eo plantati coaluimus con-
2. tim 2. 11. formatione mortis eius. nimirum etiam re-
Heb. 12. 1. ſurrectionis *conformatione* coaleſcemus.
1. pet. 1. 1. 6 Illud ſcientes, veterem illum noſtrum
hominem cum eo crucifixum eſſe, vt eneruetur corpus peccati, ne poſthac nos ſeruiamus peccato.

7 Etenim qui mortuus eſt, liber eſt à peccato.

8 Quòd ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus fore vt etiam viuamus cum eo.

9 Vt qui ſciamus Chriſtum excitatum ex mortuis, non amplius mori: mortem *inquam* ei non amplius dominari.

10 Nam quod mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo.

11 Ita etiã vos colligite, voſipſos tum mortuos eſſe peccato, tum verò viuere Deo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.

12 Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis peccato in cupiditatibus corporis.

13 Neq; ſiſtite mẽbra veſtra arma iniuſtitiæ peccato. ſed ſiſtite vos Deo, vt ex mortui viuos, & membra veſtra, arma iuſtitiæ Deò.

14 Peccatũ enim vobis non dominabitur: non enim eſtis ſub Lege, ſed ſub gratia?.

15 Quid igitur? peccabimus, quód non ſimus ſub Lege ſed ſub gratia? abſit.

Iohan. 8. 34 16 An *neſcitis quòd cui ſiſtitis voſipſos
2. pet. 2. 19. ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis cui obeditis, vel peccati ad mortem, vel obedientiæ ad iuſtitiam?

17 Gar-

17 Gratia autem *ſit* Deo quod fuiſtis *qui-*
dem ſerui peccati, ſed ex corde obediſtis ei for-
mæ doctrinæ in quam eſtis traditi:
18 Et liberati à peccato mancipati eſtis
iuſtitiæ.
19 Hominum more loquor, propter infirmi-
tatem carnis veſtræ. Nempe ſicut ſtitiſtis mẽ-
bra veſtra ſerua impuritati & iniquitati, ad *pa-*
trãdam iniquitatem: ita nunc ſiſtite membra
veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctimoniam.
20 Quum enim ſerui eratis peccati, liberi
eratis iuſtitiæ.
21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex*
ijs de quibus nunc erubeſcitis? nam finis illo-
rum mors *eſt*.
22 Nunc verò liberati à peccato, manci-
pati autem Deo habetis fructum veſtrũ in ſan-
ctimóniam: finem autem, vitam æternam
23 Nam ſtipendia peccati mors: donum au-
tem Dei *eſt* vita æterna in Chriſto Ieſu Domi-
no noſtro.

CAP. VII.

1 *Explicat quid ſit non eſſe amplius ſub* Lege, 2
ſumpto ex coniugij lege exẽplo. 7.12 Idque *in*
Legis contumeliã ne vrgeat, 14 *Noſtra culpa*
factũ eſſe docet, 15 *vt in mortis materiam cede-*
ret, 17 *Quæ ad vitam data erat.* 21 *Inde trã-*
ſit ad deſcribendam ſpiritus & carnis luctam.

1 AN ignoratis fratres (peritos enim Le-
gis alloquor) legem *tantiſper* dominari
homini quoad *ipſe* vixerit.
2 *Nam ſubiecta mulier, viuenti viro deuin-
cta eſt per Legem: quod ſi mortuus fuerit vir, 1.*Cor.*7.33.
liberata eſt à Lege viri.
3 Proinde viuente viro mœcha vocabitur,

ſi fiat alterius viri: ſin autem mortuus fuerit vir
eius, libera eſt à lege illa vt non ſit mœcha ſi
fiat alterius viri.
4 Itaque, fratres mei, vos quoque mortifi-
cati eſtis Legi in corpore Chriſti: vt eſſetis al-
terius, eius *videlicet* qui ex mortuis excitatus
eſt, vt fructum feramus Deo.
5 Quum enim eſſemus in carne, affectio-
nes peccatorum per Legem *exiſtentes* vigebant
in membris noſtris, ad fructum ferendum
morti.
6 Nunc autem liberi ſumus à Lege, mortuo
eo in quo detinebamur, vt ſeruiamus in noui-
tate ſpiritus, ac non *in* vetuſtate literæ.
7 Quid ergò dicemus? Lex peccatum *eſt*?
Abſit, imo peccatum non cognoui, niſi per Le-
gem nam etiam cupiditatem non noſſem niſi
Exod 20. 17. Lex dixiſſet.* Non concupiſces.
Deut. 5. 11. 8 Sed peccatum occaſione ſumpta, genuit
in me omnem cupiditatem per illud manda-
tum. Nam abſque Lege peccatum quidem e-
rat mortuum.
9 Ego enim viuus eram ſine Lege quon-
dam: mandati autem illius aduentu peccatum
quidem reuixit:
10 At ego mortuus ſum: & repertum eſt
illud mandatum quod *inſtitutum* erat ad vitã,
mihi *cedere* ad mortem.
11 Nã peccatũ occaſione accepta, ſeduxit
me per illud mandatum, & per illud occidit.
2 *Tim*. 3. 8. 12 *Itaq; Lex ipſa quidem, ſancta & man-
datum illud ſanctum, ac iuſtum & bonum.
13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt
mortiferum? Abſit: imò peccatum *mihi factum*
eſt mortiferum, mihi per id quod bonum eſt gig
nendo mortem vt proderetur eſſe peccatum,
id eſt

id eſt, vt ipſum fieret ſummè peccans per illud
mandatum.
14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualem: at
ego carnalis ſum: venditus vt ſubijcerer pec-
cato.
15 Quod enim perpetro, non agnoſco, non
enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc
facio.
16 Quòd ſi id facio quod nolo, conſentio
Legi quòd bona *ſit*.
17 Nunc itaque non ampliùs ego id perpe
tro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpe-
trat*.
18 Noui enim non habitare in me (id eſt in
carne mea:) bonū. iam velle adeſt mihi, ſed vt
quod bonum eſt, perficiam, non aſſequor.
19 Non enim facio bonum quod volo: ſed
malum, quōd nolo, hoc ago.
20 Quod ſi id facio quod ego nolo, nō am-
pliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in
me habitat, *id perpetrat*.
21 Comperio igitur volenti mihi facere bo-
num hanc legē *impoſitam eſſe*, quòd mihi ma-
lum adiaceat.
22 Delector enim lege Dei quòd ad interi-
orem hominem:
23 Sed video aliam legem in membris meis
rebellantem Legi mentis meæ, & captiuum
reddentem me legi peccati, quæ eſt in mem-
bris meis.
24 Miſer ego homo: quis me eripiet ex iſto
corpore mortis?
25 Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum
Dominum noſtrum. Nempe igitur ipſe ego
mente quidem ſeruio Legi Dei, carne verò legi
peccati.

CAP. VIII.

1 *Concludit nihil dănationis eſſe ijs qui ſunt Chriſto inſerti per eius ſpiritum, 3 Vtcunque onerati ſint adhuc peccatis. Illi enim ſpiritu viuunt: 14 cuius teſtimonium 15 dubitationem omnem arcet, 28 & miſerias preſentes ſubleuat.*

1 NVlla igitur nunc *eſt* condemnatio ijs qui *ſunt* in Chriſto Ieſu, *ideſt qui* non ſecundem carnem incedunt, ſed ſecũdum Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *quid eſt* in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quæ legis erat impotentia cum viribus eſſet deſtituta per carnem, Deus ſuo ipſius filio miſſo in forma conſimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnauit peccatum in carne:

4 Vt ius illud Legis compleatur in nobis, qui non ſecundum carnem incedimus, ſed ſecundum Spiritum.

5 Nam qui ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui verò *ſunt* ſecundum ſpiritum, quæ ſpiritus ſunt:

6 Nam intelligentia carnis, mors eſt: intelligentia verò ſpiritus, vita & pax.

7 Proptera quòd intelligentia carnis inimicitia *eſt* aduerſus Deum. Legi enim Dei non ſubijcitur, nam ne poteſt quidem.

8 Ergò qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

9 Vos autem non eſtis in carne, ſed ſpiritu: ſiquidẽ Spiritus Dei habitat in vobis, quod ſi quis ſpiritũ Chriſti non habet, is non eſt eius.

10 Porrò ſi Chriſtus in vobis eſt, corpus

quidem

quidem mortuum *eſt* propter peccatum: ſpiri-
tus autem vita eſt propter iuſtitiam.

11 Sed ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum
à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit
Chriſtum ex mortuis, viuificabit etiam mor-
talia corpora veſtra per inhabitantem ipſius
ſpiritum in vobis.

12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus
non carni, vt ſecundum carnem viuamus, *Sed
ſpiritui.*

13 Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, fu-
turum eſt vt moriamini: ſed ſi Spiritu actiones
corporis mortificetis, viuetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur, ij
ſunt filij Dei.

15 Non enim accepiſtis Spiritum ſeruitutis
ad metum. ſed accepiſtis Spiritum adoptionis.
per quem clamamus Abba *id eſt* Pater.

16 Qui ipſe Spiritus teſtatur vná cum ſpiri-
tu noſtro, nos eſſe filios Dei

17 Quod ſi filij, etiam hæredes: hæredes
quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modò
ſimul *cum eo* patimur, vt ſimul *cum eo* glorifi-
cemur.

18 Nam ſtatuo minimè *eſſe* paria quæ præ-
ſenti tempore perpetimur, futuræ gloriæ in no-
bis retegendæ.

19 Etenim mundus hic conditus *quaſi* ex-
erto capite obſeruans, expectat reuelationem
filiorum Dei.

20 Nam vanitati mundus conditus ſubie-
ctus eſt, non ſua ſponte, ſed propter eum qui
ſubiecit *eum iſti vanitati.*

21 Sub ſpe quòd & ipſe vindicabitur ex
ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ fi-
liorum Dei.

22 Scimus

22 Scimus enim totum mundū conditū vnà
ſuſpirare,& vnà parturire ad hoc vſq; *tempus.*
23 Neq; verò *ille* ſolùm, ſed & ipſi qui pri-
mitias Spiritus habemus,nosipſi,inquam,apud
nosipſos ſuſpiramus,adoptionem expectantes,
id eſt,* redemptionem corporis noſtri.
Luc.11.22. 24 Nam ſpe ſeruati ſumus, Spes autem ſi
cernatur, non eſt ſpes: quod enim quis cernit,
cur ſperet?
25 Si verò quod non videmus ſperamus,
nempe per patientiam expectamus.
26 Itidem autem & Spiritus vnà ſubleuat
infirmitates noſtras,quid enim precemur vt o-
portet,non nouimus:ſed ipſe Spiritus interpel-
lat pro nobis ſuſpirijs inenarrabilibus.
27 Qui verò ſcrutatur corda, nouit quis ſit
ſenſus Spiritus: quia ſecundum Deum iterpel-
lat pro ſanctis.
28 Nouimus autem,ijs qui diligunt Deum
omnia ſimul adiumento eſſe ad bonum,ijs vi-
delicet qui ex propoſito *ipſius* vocati ſunt
29 Nam quos præſciuit, *eoſdem* & prædeſti-
nauit vt conformes *fiant* imagini filij ſui: vt is
ſit primogenitus inter multos fratres.
30 Quos verò prædeſtinauit,eos etiam vo-
cauit: & quos vocauit, eos etiam iuſtificauit:
quos autem iuſtificauit,eos etiam glorificauit:
31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro
nobis,quis contra nos?
32 Is quidem qui proprio Filio non peper-
cit,ſed pro nobis omnibus tradidit eum. qui nō
etiam cum eo omnia nobis gratificabitur?
33 Quis intentabit crimina aduerſus ele-
ctos Dei? Deus *is eſt* qui iuſtificat:
34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt*
qui mortuus eſt: imò verò qui etiam excitatus
eſt,

eſt,qui etiam eſt ad dextram Dei, qui etiam
interpellat pro nobis.
35 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?
num oppreſſio, num anguſtia, num perſequu-
tio, num fames, num nuditas, num periculum,
num gladius? *Pſal. 33.24.*
36 (Sicut ſcriptum eſt,* Cauſa tua occidi-
mur totum diem. habiti ſumus velut oues de-
ſtinatæ mactationi.)
37 Imò in his omnibus pluſquam victores
ſumus per eum qui dilexit nos.
38 Nam mihi perſuaſum eſt neque mortem
neque vitam, neque Angelos, neque principa-
tus, neque poteſtates, neque inſtantia, neque
futura,
39 Neque ſublimitatem, neque profundita-
tem, neq; vllam rem aliam creatam poſſe nos
ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto
Ieſu Domino noſtro.

CAP. IX.

1 *Iudæis occurrit, 7 ac duplex filiorum Abrahæ genus dicit: 15 cunctaq́; in hoc negotio peragi ex Dei voluntate, 30 inſtar figuli exemplum. 24 30 Tum vocationem Gentium, 31 tum Iudæorum reprobationem. 25.27 Prophetarum teſtimonijs teſtatam oſtendit.*

1 VEritatem dico per Chriſtũ, non men-
tior (atteſtante mihi ſimul conſciẽtia
mea per ſpiritum ſanctum.)
2 Magnam mihi triſtitiam eſſe, & perpetu-
um cruciatum cordi meo.
3 Optarim enim ego ipſe anathema eſſe *ſe-
paratum* à Chriſto pro fratribus meis, cognatis
inquam meis ſecundum carnem,
4 Qui ſunt Iſraelitæ: quorum *eſt* adoptio
&,

Suprà.2.17. * & gloria,* & fœdera,& Legis conſtitutio,&
Epheſ.2.12. cultus & promiſſiones:
5 Quorum *ſunt* Patres, & *ij* ex quibus Chri-
ſtus, quod ad carnē attinet, qui eſt ſupra om-
Suprà. 2.28. nes Deus laudandus in ſecula, Amen.
6 * Fieri tamen non poteſt, vt exciderit ſer-
mo Dei: non enim omnes qui *ſunt* ex *patre* Iſ-
raele, *ſunt* Iſrael:
Gen.21.12. 7 Neq; quia *ſunt* ſemen Abrahæ, *ideo* omnes
Heb.11.15. *ſunt* filij: ſed * in Iſaac vocabitur tibi ſemen.
Gal.4.28 8 Hoc eſt non qui filij carnis, ij filij Dei:
ſed qui *ſunt* * filii promiſſionis, cenſentur in
ſemine.
Gen.18.10. 9 Prmiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ip-
ſo tempore veniam, & erit Saræ filius.
10 Neque *hic* ſolùm:* ſed Rebecca, quum
Gen. 25.21. ex vno concepiſſet, *nempe* ex Iſaac patre noſtro
hac experta eſt.
11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil
feciſſent boni vel mali, vt propoſitū Dei quod
eſt ſecundum *ipſius* electionem: *id eſt* non ex o-
peribus, ſed ex vocante, *firmum* maneret,
12 Dictum eſt ei,* Maior ſeruiet minori.
Gen.25.23. 13 Sicut ſcriptum eſt,* Iacob dilexi, Eſau
Malac.1.2. verò odio habui.
14 Quid igitur dicemus? Num iniuſtitia *eſt*
apud Deum? Abſit.
Exod.33.19. 15 Nam Moſi dicit, * Miſerebor cuius, mi-
ſertus fuero: & commiſerabor, quem commi-
ſeratus fuero.
16 Nempe igitur *electio* non eſt eius qui ve-
lit, neque eius qui currat, ſed miſerentis Dei.
Exod.9.16 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni.* Ad hoc
ipſum excitaui te, vt oſtendam in te poteſtatē
meam, & vt annuntietur nomen meum in tota
terra.

18 Itaque cuius vult miſeretur, quem autem
vult indurat.
19 Dices ergò mihi, Quid adhuc ſuccenſet?
nam voluntati illius quis reſtitit?
20 Imò verò, ô homo, tu quis es qui ex ad-
uerſo reſponſas Deo? *num dicet figmentum Eſa.45.9.
fictori, Cur me talem feciſti?
21 * Annon habet poteſtatem figulus in lu-
tura, vt ex eadem maſſa faciat aliud quidẽ vas Suprà.15.7.
ad decus, aliud verò ad dedecus? Ier 18.9.
22 *Quid* ſi verò volens oſtendere iram, &
notam facere potentiam ſuam, pertulit multa
lenitate vaſa iræ coagmentata ad interitum:
23 Et notas faceret diuitias gloriæ ſuæ er-
ga vaſa miſericordiæ, quæ præparauit ad glo-
riam?
24 Quos etiam vocauit, *nimirum* nos, non
ſolùm ex Iudæis, verum etiam ex Gentibus?
25 Vt etiam in Oſea dicit, * Vocabo popu Oſea.2.23.
lum qui meus non *erat*, populum meum: & eam, 1.Pet.2.3.
quæ dilecta non *erat*, dilectam. Oſea.1.10.
26 Et erit in loco vbi dictum fuerat eis, *
Non populus meus vos, illic vocabuntur filij
viuentis Dei.
27 Eſaias autem clamat ſuper Iſrael * *etiam* Eſa.10.22.
ſi fuerit numerus filiorum Iſrael vt arena ma-
ris, reliquiæ ſeruabuntur.
28 Rem enim conficiet & concidet cum iu-
ſtitia: quoniam rem conciſam peraget Domi-
nus in terra.
29 Et ſicut prius dixit Eſaias, * niſi Domi-
nus Sabbaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fu-
iſſemus vt Sodoma, & Gomorrhæ ſimiles facti Eſa.19.
fuiſſemus.
30 Quid igitur dicemus? Gentes quæ non
ſectabantur iuſtitiam, apprehendiſſe iuſtitiam,

autem eam quæ *eſt* ex fide:
31 Iſraelem verò qui ſectabatur Legem iu-
ſtitiæ, ad Legem iuſtitiæ non perueniſſe.
32 Quare? Quia non ex fide, ſed velut ex o-
peribus Legis. offenderunt enim ad lapidem
offendiculi:
pſal. 118. 20. *Iſa.* 8. 14. & 28. 16. 1. *pet.* 2. 6.
33 Quemadmodum ſcriptum eſt, * Ecce,
pono in Sion lapidem offendiculi & petram
offenſionis: & quiſquis credit in eum, non pu-
defiet.

CAP. X.

1 Pertractat effecta electionis. quod alij reſpuant
alij amplectantur 4 Chriſtum finem Legis 15.
Gentium vocationem à Moſe, 20 Iudæorum ve-
rò indurationem ab Eſaia prædictam recenſet.

1 FRatres, propenſa quidem voluntas cordis
mei & deprecatio ad *Deum* ſuper Iſrael
eſt ad ſalutem.
2 Teſtor enim de ipſis, eos zelum *Dei* ha-
bere, ſed non ex notitia.
3 Nam ignorantes *Dei* iuſtitiam, & pro-
priam iuſtitiam ſtudentes conſtituere, iuſtitiæ
Dei non fuerunt ſubiecti.
4 Nam finis Legis *eſt* Chriſtus, ad iuſtitiam
cuiuis credenti.
5 Moſes enim deſcribit iuſtitiam quæ eſt ex
Lege, *his verbis* * Quòd qui præſtiterit ea, viuet
per illa.
Leuit. 18. 5. *Ezech.* 20. 11. *galat.* 3. 12.
6 At quæ ex fide eſt iuſtitia, ita dicit * Ne dix-
eris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc
eſt Chriſtum ex alto deducere:
7 Aut, Quis deſcendet in ambyſſum. hoc eſt
Chriſtum ex mortuis reducere.
8 Sed quid dicit? * Prope te verbum eſt in
ore tuo & in corde tuo. Hoc eſt verbum illud
Deut. 30. 13.

fidei

fidei quod prædicamus:

9 *Nempe* quòd ſi confeſſus fueris ore tuo
Dominū Ieſum,& credideris in corde tuo quòd
Deus eum excitauit à mortuis,ſeruaberit.

10 Corde enim creditur ad iuſticiam: ore
autem confeſſio fit ad ſalutem.

11 Dicit enim Scriptura,* quiſquis credit Eſa.28.16.
in eum,non pudefiet.

12 Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel
Græci:nam idem Dominus omnium,eſt diues
in quoſuis à quibus inuocatur. Ioel.2.32.

13 * Quiſquis enim inuocauerit nomen
Domini ſeruabitur.

14 Quomodo igitur inuocabunt eum in quē
non crediderint? quomodo autem credent *ei*
de quo non audierint? quomodo autem audi-
ent abſque prædicante?

15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi
fuerint:ſicut ſcriptum eſt,* Quàm ſpecioſi pe- Eſa.52.7.
des euangelizantium pacem, euāgelizantium Nah.1.15.
bona.

16 Sed non omnes auſcultarunt Euangelio.
Eſaias enim dicit,* Domine, quis credidit ſer- Eſa.53.1.
moni noſtro? Iohan.12.38.

17 Ergò fides ex auditu eſt: auditus autem
per verbum Dei.

18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? * Imò
verò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & pſal.19.5.
in fines orbis terrarum,verba eorum.

19 Sed (inquā *ego*) nūquid Iſraël non cogno-
uit *Deum*? Primus Moſes dicit,* Ego ad æmu- Deut.32.21.
lationem prouocabo vos per gentem quæ non
eſt gens:per gentem intelligentiæ expertem,
ad iram vos prouocabo.

20 Eſaias autem vetitur audacia dicitque,* Eſa.65.1.
Inuentus ſum ab iis qui me non quærebant,

conſpicuus factus ſum iis qui de me non interrogabant.

Eſa.65.2. 21 Aduerſus Iſraelem autem dicit, * Toto die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem.

CAP. XI.

1 Ne Iudæorum reiectio ad oculi aſpectum limitetur, 4 deceptum olim Eliam fuiſſe ait: 16 & quum radicem ſanctam habeant, 23 pluresque quoque ex iis fore ſanctos. 18. 24 Gentes verò admonet humilitatis: 33 & exclamat profunda Dei eſſe iudicia.

1 NVm igitur (inquam *ego*) abiecit Deus populum ſuum? Abſit, nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribus Beniamin.

2 Non abiecit Deus populum ſuum quem præcognouit. An neſcitis de Elia quid dicat Scriptura? quomodo colloquatur *cum Deo* dicens aduerſus Iſraelem,

1.Reg.19.10 3 * Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam.

4 Sed quid dicit ei diuinum reſponſum? *
1.Reg.19.18. Feci vt remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baal.

5 *Ita* igitur & hoc tempore reſeruatio ſecundum electionem gratuitam facta eſt.

6 Quòd ſi per gratiam, non iam ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia. Sin ex operibus, iam non eſt gratia: alioquin opus iam nõ eſt opus.

7 Quid igitur? Quod requirit Iſrael, hoc non eſt aſſequutus: ſed electi aſſequuti ſunt, reliqui verò occaluerunt.

8 (Si-

8 (Sicut ſcriptum eſt *Dedit eis Deus ſpi-
ritum ſoporis, oculos vt non videant,&aures *Eſa.*29 10.
vt non audiant) vſque ad hodiernum diem. & 6.9.
9 Et Dauid dicit,* Fiat ipſis menſa eorum *Mat.*15.14.
pro laqueo, & tendicula,& offendiculo,& ta- *Iohn.*12.40,
lione. *Act.*28.26.
10 Obtenebrentur oculi eorum, vt non cer- *pſal.*69.12.
nant,et tergum ipſorum ſemper incurua.
11 *Num* igitur,inquam *ego,* impegerunt vt
exciderunt? Abſit: ſed per eorum lapſum ſalus
obtigit Gentibus,vt eos ad æmulationem pro-
uocaret.
12 Quòd ſi eorum ruina eſt opulentia mun-
di, et diminutio eorum opulentia Gentium:
quantò magis plenitudo ipſorum?
13 Nam (quòd vobis dico gentibus, quate-
nus ego quidem ſum Apoſtolus Gentium) mi-
niſterium meum illuſtro,
14 *Vt experiar* ſi quo modo ad æmulationē
prouocem conſanguineos meos,& ſeruem ali-
quos ex ipſis.
11 Nam ſi obiectio eorum, eſt reconcilia-
tio mundi,quæ *erit* aſſumptio,niſi vita ex mor-
tuis?
16 Quod ſi primitiæ ſanctæ, *ſancta* etiam
maſſa:& ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.
17 *Quod ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu
verò quum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis,
& particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus
es, *Ierem.*11 16.
18 Ne gloriare aduerſus ramos: quòd ſi glo-
riaris,non tu radicem portas,ſed radix te.
19 Dices igitur, Defracti ſunt Rami vt ego
insererer.
20 Rectè,per infidelitatem defracti ſunt,
tu verò per fidē ſtas,ne efferor animo,ſed time

21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pe-
percit, *vide* ne tibi quoque non parcat.

22 Vide igitur benignitatem ac ſeueritatem
Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem:
in te verò benignitatem, ſi permanſeris in be-
nignitate, alioquin et tu excidêris.

23 Sed et illi, ſi non permanſerint in infide-
litate, inſerentur: poteſt enim Deus rurſum eos
inſerere.

24 Etenim ſi tu ex naturali exectus es olea-
ſtro, et præter naturam inſitus es in veram o-
leam: quantò magis ii qui naturales ſunt, inſe-
rentur propriæ oleæ:

25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſte-
rium hoc, (vt ne ſitis apud voſmetipſos arro-
gantes) obdurationem quæ eſt ex parte Iſraë-
li, euenisſe tantiſper dum plenitudo Gentium
introierit:

Eſa. 59. 20. 26 Et ita totus Iſraël ſeruabitur: * ſicut ſcri-
ptum eſt, Venit ex Sion ille liberator, et auertat
impietates à Iacob.

Eſa. 27 9. 27 Et hoc illis à me fœdus, * Quum abſtule-
ro peccata ipſorum.

28 Itaq; quod ad Euangelium *attinet*, *ſunt* i-
nimici propter vos: quod ad electionem antè,
diliguntur propter patres.

29 Nam dona et vocatio Dei eiuſmodi ſunt,
vt eorum ipſum pœnitere non poſſit.

30 Sicut enim et vos quondam non parui-
ſtis Deo, nunc autem eſtis miſericordiam con-
ſequuti per iſtorum contumaciam:

31 Sic et iſti nunc non paruerunt, vt per ve-
ſtram miſericordiam et ipſi miſericordiam
conſequantur.

32 Concluſit enim Deus omnes in contu-
macia vt omnium miſereretur.

33 O

33 O profundas diuitias tũ ſapientiæ tum
cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt eius
iudicia,& eius viæ imperueſtigabiles!
34 * Quis enim cognouit mentem Domini? *Eſa.40.12:*
aut quis ei fuit à conſilio? *Iob.41.2.*
35 Aut quis prior dedit ei,& reddetur ei? *1.Cor.2.16.*
36 Nam ex eo,& per eum & in ipſum *ſunt*
omnia: Ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP. XII.

1 P*arænetica tractat*, 2 *ad cultum Dei gratum:*
9 *ad dilectionem non ſimulatam:* 14 20 *etiam*
inimicorum.

1 PRecor igitur vos fratres, per miſeratio-
nes *Dei*, vt ſiſtatis corpora veſtra hoſti-
am viuam, ſanctam, acceptam *Deo*, rati-
onalem illum cultum veſtrum:
2 Et ne configuremini ſeculo iſti, ſed trãſ
formemini per renouationem mentis veſtræ ad *ephes.5.17.*
ho *vt probetis quæ ſit voluntas *Dei*, bona il- *1.theſ.4.3.*
la, accepta ac perfecta.
3 Enimuerò per gratiam quæ mihi data eſt,
edico cuiuis verſanti inter vos, ne ſapiat ſupra
quàm oportet ſapere. ſed ſapiat ad ſobrietatẽ, *1.Cor.12.11.*
* prout cuique *Deus* partitus eſt menſuram fi- *ephes.4.7.*
dei.
4 Quemadmodum enim in vno corpore
membra multa habemus, membra verò omnia
eandem non habent actionem:
5 Ita multa vnum corpus ſumus in Chriſto:
ſingulatim autem, alii aliorum membra,
6 * Habentes autem diuerſa dona pro gratia *1.pet.4.10.*
quæ nobis data eſt. ſiue prophetiam: *prophete-*
mus proportione fidei:

7 Siue miniſterium, *verſemur* in miniſtran-
Mat.6.2. do: tum is qui docet, in docendo:
2.Cor.9.7. 8 Tum qui exhortatur in exhortatione: *qui
diſtribuit cum ſimplicitate: qui præeſt, cũ dili-
Amos.5.15. geatia : qui miſeretur, cum hilaritate.
9 Dilectio *eſto* minimè ſimulata. *Eſtote* * ab-
Ephe.4.2. horrentes à malo, agglutinati bono.
1.Pet.2.17. 10 * Fraterna charitate alii ad alios aman-
1.pet.5.8. dos propenſi. Honore alii aliis præeuntes.
11 * Studio minimè pigri. Spiritu feruentes,
Domino ſeruientes:
Luc.18.5. 12 Spe gaudentes In afflictione tolerantes.
1 Cor.16.1. * In oratione perdurantes.
Heb.13.2. 13 * Vſibus ſanctorum communicantes. Ho-
1.pet.4.13. ſpitalitatem ſectantes:
Mat.5.44. 14 * Benedicite ijs qui vos inſectantur : be-
nedicite, *inquam*, & ne imprecamini.
15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum
flentibus.
16 Eodem animo inter vos mutuò affecti.
Prou.3.7. *Non elatè *de vobiſipſis* ſentientes, ſed humili-
Eſa.5.21. bus obſecundantes. Ne eſtote prudentes apud
voſmetipſos.
Prou.20.21. 17 * Nemini malum pro malo viciſſim red-
Mat 5.39. dentes. Procurantes honeſta coram omnibus
1.Cor.8.11. hominibus.
1.pet.3.9. 18 * Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt,
Heb.12.14. cum omnibus hominibus in pace viuentes.
Eccle.2.18 19 Non voſmetipſos vlciſcentes, * dilecti:
Mat.5.39. ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim, * Mihi
Deut.32.35. eſt vltio, ego rependam, dicit Dominus.
Heb.10.30. 20 Itaque ſi eſurit inimicus tuus, ciba eum:
Prou.25.20. ſi ſitit, da ei potum. hoc enim ſi feceris, carbo-
nes ignis coaceruabis in caput eius.
21 Ne vincitor ab eo quod malum eſt, ſed
vince bonitate malitiam.

CAP.

CAP. XIII.

1 Vult vt ſubdamur magiſtratibus: 8 proximos diligamus: 12 viuamus iuſtè: 14 & Chriſtum induamus.

1 OMnis * anima poteſtatibus ſupere- *Sapi. 6. 4.*
minentibus ſubiecta eſto. nō enim eſt *Tit. 3. 1.*
poteſtas niſi à Deo: & quæ ſunt pote- *1. Pet. 2. 13.*
ſtates, ſunt à Deo ordinatæ.

2 Itaque quiſquis *ſe* opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem adferent.

3 Nam magiſtratus non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis Vis autem non metuere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & laudem ab ipſa obtinebis.

4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quòd ſi feceris quod malum eſt, metue: non enim temerè gladium geſtat. nam Dei miniſter eſt, vltor ad iram ei qui quod malum eſt, fecerit.

5 Quapropter neceſſe eſt ſubiici, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa ſoluitis: ſi quidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incumbentes.

7 * Reddite igitur omnibus quod debitis: *Mat. 22. 21.*
cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debere, niſi *hoc* vt alii alios diligatis: nam qui diligit alterum, Legem impleuit.

9 Siquidem illud, * Non mœchaberis, Non *Exod. 20. 14.*
occides, non furaberis, Non falſum teſtimoni- *Deut. 5. 18.*
um dices, non concupiſces, & ſi quod aliud *eſt*

mma.

Leuit.19.18 mandatum,in hoc ſermone ſummatim cõpre-
mat.22.39. henditur,nempe * Diliges proximum tuum ſi-
mar.12.31. cut te ipſum.
galat.4.14. 10 Charitas proximum non afficit malo. I-
Iacob.2.8. taque * Charitas eſt completio Legis.
I.Tim.1.1. 11 Idq́; perſpecta oportunitate, quòd *vi-
delicet* tempeſtiuũ iam *ſit* nos à ſomno exper-
giſci.Nũc enim propius non eſt ſalus quàm quũ
credidimus.
12 Nox proceſſit,dies autem propinquauit.
Luc.21.34. Abijciamus igitur opera tenebrarum,& indu-
amur habitu qui luci conueniat:
Gal.5.16. 13 Vt interdiu,compoſitè ambulemus :*
1.pet.2.11. non *in* comeſſationibus & ebrietatibus : non
cubilibus ac proteruijs,non lite & inuidia.
14 * Sed induimini Domino Ieſu Chriſto,
& carnis curam ne habete ad *explendas* cupidi-
tates.

CAP. XXIIII

1 Commendat eos qui fide ſunt infirmi, 15 ne vitio noſtro ſcandalizentur. 10 Et illis è diuerſo imperat vt non temerè firmiores iudicent, 19 vt intra ædificationis 20 & charitatis terminos 22 Chriſtiana libertas conſiſtat.

1 EVm verò qui fide eſt infirmus,aſſumite:
nõ *tamen* ad certamina diſputationum.
2 Alius quidem credit veſcendũ eſſe qui-
buſuis: alius autem *fide* infirmus edit olera.
3 Qui edit,non edentem ne pro nihilo ha-
beto: & qui non edit, edentem ne condemna-
Iac.4.12. to.Deus enim eum aſſumpſit.
4 * Tu quis es qui condemnas alienum fa-
mulum? proprio Domino ſtat aut cadit. ſtabi-
lietur autem:poteſt enim Deus eum ſtabilire,

5 Alius quidem æſtimat diem præ die alius
autem *peræque* æſtimat quemuis diem. Vnuſ-
quiſque in animo ſuo plene certus eſto.

6 Qui curat diem, Domino curat :& qui
non curat diem, Domino non curat. Qui edit,
Domino edit:gratias enim agit Deo:& qui nō
edit, Domino non edit,& gratias agit deo.

7 Nullus enim noſtrum ſibiipſi viuit,& nul-
lus ſibiipſi moritur.

8 Nam ſiue viuimus, Domino viuimus :ſiue
morimur, Domino morimur, ſiue igitur viua-
mus ſiue moriamur, domini ſumus.

9 Ad hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, &
reſurrexit & reuixit, qui & mortuus ac viuen-
tibus dominetur.

10 * Tu verò cur condemnas fratrem tuum?
aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tu 2 Cor. 8 12
um? Omnes enim ſiſtemur apud tribunal
Chriſti.

11 Scriptum eſt enim, * Viuo ego, dicit do- eſa. 45. 23.
minus quòd mihi *ſeſe* flectet omne genu , & phi. 2. 10.
omnis lingua confitebitur deo.

12 Nempe ergo vnuſquiſq; noſtrûm de ſeip-
ſo rationem reddet *Deo*.

13 Ne ampliùs igitur alius de alio iudice-
mus:ſed hic potius adhibete iudicium , vt ne
offendiculum ponatis fratri, aut ſcandalum.

14 Noui, et perſuaſum habeo per dominum
Ieſum, nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui
exiſtimat aliquid eſſe impurum, *id & impu-
rum eſſe*.

15 Verùm ſi propter eſcam frater tuus tri-
ſtitia afficitur, non iam ſecundum charitatem
ambulas. * Ne eſca tua illũ perdito pro quo Chri-
ſtus mortuus eſt.

16 Ne veſtrum igitur bonum blaſphema- 1. Cor. 8. 11.
tur.

tor.
17 Non eſt enim regnum Dei eſca & potus,
ſed iuſtitia, & pax, & gaudium per Spiritum
ſanctum.
18 Nam qui per hæc ſeruit Chriſto, gratus
eſt Deo, & acceptus hominibus.
19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, ſe-
ctemur, & quæ ad mutuam ædificationem.
Tit.1.15. 20 Ne cibi cauſa deſtrue opus Dei. * Omnia
quidem pura: ſed malū *eſt* homini qui edit cum
1.Cor.8.13. offendiculo.
21 * Bonum *eſt* non veſci carnibus, neq; bi-
bere vinum, neq; *quicquā* in quo frater tuus im-
pingit, aut offenditur, aut infirmus eſt.
22 Tu fidem habes, apud temetipſum habe
coram Deo: Beatus qui non condemnat ſeip-
ſum in *eo* quod approbat.
23 Qui verò ambigit ſi ederit, condemna-
tus eſt, quoniam non *edit* ex fide, quicquid ve-
rò ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV

*1 Fortiores robur ſuum conferant ad confirman-
dos infirmos 3 Chriſti exemplo 7 qui ſe commu-
nicauit 8 non modo Iudæis, 9, 10, 11, 12 ſed e-
tiam Gentibus. 15 Scriptionis huius Epiſtolæ
ratio redditur.*

1 DEbemus autem nos qui firmi *ſumus*
imbecillitates infirmorū portare, ac
non indulgere nobiſipſis.
2 *Itaque* vnuſquiſq; noſtrum proximo in-
dulgeat in bonum, *id eſt* ad *eius* ædificationem.
Pſal.69.19. 3 Etenim Chriſtus non indulſit ſibiipſi, ſed
ſicut ſcriptum eſt, * Conuitia eorum qui con-
uitiantur tibi inciderunt in me.
4 Nam quæ ante ſcripta ſunt, ad noſtram
docti-

doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiã & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

5 Deus autem patientiæ & conſolationis *author*,* det vobis vt eodem animo inter vos mutuò affecti ſitis, ſecundum Chriſtum Ieſum. 1.Cor.1 10.

6 Vt concorditer vno ore glorificetis Deum ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

7 Propterea aſſumite alii alios, ſicut & Chriſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico, Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate, vt confirmaret promiſſiones Patrum:

9 Et vt gentes pro miſericordia glorificent Deum: ſicut ſcriptum eſt,* Propterea cõfitebor tibi inter Gentes, & nomini tuo pſallam. Pſal.18. 50.

10 Et rurſum dicit,* Gaudete cum populo eius. Deut.32.45.

11 Et rurſum, Laudate Dominum omnes Gentes, & collaudate eum omnes populi. pſal.117.1.

12 Et rurſum Eſaias dicit,* Erit radix Ieſſe, & qui exurgat ad imperandum Gentibus, in ipſo Gentes ſperabunt Eſa 11.1.

13 Vtinam verò Deus ſpei impleat vos omni gaudio & pace credendo, vt ſpe abundetis per virtutem Spiritus ſancti.

14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de vobis fratres mei, quòd ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuò monere.

15 Audaciùs verò ſcripſi vobis, fratres, aliqua ex parte veluti commonefaciens vos, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo.

16 Ad hoc vt ſim miniſter Ieſu Chriſti apud Gentes, operans Euangelio Dei: vt oblatio Gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum ſanctum.

17 Ha-

17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum
Ieſum, in ijs quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui
quod non efficerit Chriſtus per me, *adducendis*
ad obedientiam Gentibus, verbis & factis:

19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, vir-
tute Spiritus Dei: adeò vt ab Hieruſalem & cir-
cumiacentibus *regionibus* vſque ad Illiricum,
impleuerim prædicandi Euangelij Chriſti mu-
nus.

20 Ita porrò ambiens prædicare Euangeli-
um, non vbi nominatus Chriſtus, vt ne ſuper
alienum fundamentum ædificarem:

21 Sed ſicut ſcriptum eſt, * Quibus non eſt
Eſa. 52.15. annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audi-
erunt, intelligent:

Suprà 1.11. 22 * Quapropter etiam impeditus ſum ſæ-
pe *ne* venirem ad vos.

Suprà.1.13. 23 Nunc verò quum non ampliùs habeam
1.*Theſ*.1.17. locum in his regionibus, * deſiderium autẽ ha-
beam veniendi ad vos à multis annis:

24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veni-
am ad vos. Spero enim fore vt *iſtac* præteriens
videam vos, & à vobis deducar illuc: ſi tamen
veſtra conſuetudine priùs ex parte expletus
fuero.

25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymã,
miniſtrans ſanctis.

26 Placuit enim Macedoniæ & Achaæ cõ-
ferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt *Hie-
roſolymis*:

2.*Cor*.5.11. 27 * Placuit enim *eis inquam*, & debitores
illorũ ſunt: nam ſi ſpiritualia ipſorũ *bona* Gen-
tes participarunt, debent etiam *ipſæ* in carnali-
bus eis miniſtrare.

28 Hoc igitur vbi perfecero, & eis conſig-
nauero

nauero hunc fructum, abibo iſtac in Hiſpaniā?
29 Scio verò me, quum veniam ad vos, cum
plena benedictione Euangelii Chriſti ventu-
rum.
30 Precor autem vos, fratres, per Dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem
Spiritus, vt mecum certetis *veſtris* pro me apud
Deum precibus:
31 Vt liberer ab iis qui rebelles ſūt in Iudæa
vtque miniſterium hoc meum erga Hieruſalē
acceptum ſit ſanctis.
32 Vt cum gaudio veniam ad vos per vo-
luntatem Dei, vnàque vobiſcum refociller.
23 Deus autem pacis *princeps ſit* cum om-
nibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

*1 Commendat Phœben. 3 ſalutat officioſe complu-
res, à 17 vſque ad finem cap. admonet eos vt ca-
ueant qui diſſidiorum authores ſunt.*

1 COmmendo autem vobis Phœben ſo-
rorem noſtram, quæ eſt miniſtra eccle-
ſiæ Cenchreenſis:
2 Vt eam excipiatis in Domino ſicut dig-
num eſt ſanctis, & adſitis ei quacunq; in re *ipſi*
vſus fuerit vobis. nam hæc tum multis hoſpi-
tium præbuit, tum mihi etiam ipſi.
3 Salutate * Priſcillam & Aquilam, adiu-
tores meos in Chriſto Ieſu: Act.18.3.26
4 (Qui pro anima mea ſuam ipſorum cer-
uicem ſuppoſuerunt: quibus nō ego ſolus gra-
tias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ Gentium)
5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt.
Salutate Epænetum mihi dilectum: primitias
Achaiæ in Chriſto.

Salu-

6 Salutate Mariam quæ multum laborauit
erga nos.

7 Salutate Andronicum & Luniam cog-
natos meos, & concaptiuos meos, qui ſunt in-
ſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me fue-
runt in Chriſto.

8 Salutate Ampliam dilectum mihi in Do-
mino.

9 Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in
Chriſto, & Stachyn mihi dilectum.

10 Salute Apellen, probatum in Chriſto.
Salutate eos qui *ſunt* ex Ariſtobuli *familiari-
bus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meum.
Salutate eos qui *ſunt* ex Narciſſi *familiaribus*,
eos *inquam* qui *ſunt* in Domino.

12 Salutate Tryphenam & Tryphoſam quæ
laborant in Domino. Salutate Perſida dilectã
quæ multum laborauit in Domino.

13 Salutate Rufum ſelectum in Domino, &
matrem eius ac meam.

14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Her-
mam, Patrobam, Mercurium, & qui cum eis
ſunt fratres.

15 Salutate Philologum & Iuliam, Nere-
um & Sororem eius, & Olympam, & qui cum
ijs ſunt, omnes ſanctos.

2.*Cor*.16.20. & 13.12. 1.*pet*.5.14. 2.*Iohn*.10.

16 * Salutate alij alios oſculo ſancto. Salu-
tant vos Eccleſiæ Chriſti.

17 Precor autem vos, fratres, vt obſeruetis
diſſidiorum & ſcandalorum authores contra
doctrinam quam vos didiciſtis: & declinetis
ab eis.

18 Nam qui eiuſmodi *ſunt*, Domino noſtro
Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: per
blandiloquentiam & aſſentationem corda

homi-

hominum minimè malorum ſeducunt.
19 Veſtra enim obedientia ad omnes per-
uenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed
volo vos ſapientes quidem eſſe in rebus bonis,
ſimplices verò in malis.
20 Porrò Deus pacis *princeps* conteret Sa-
tanam ſub pedes veſtros citò. Gratia Domini
noſtri Ieſu Chriſti *ſit vobiſcum*, Amen.
21 Salutant vos * Timotheus adiutor meus *Act.16.1.*
& Lucius & Iaſon, & Soſipater, cognati mei *Phil.2.16.*
22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui
deſcripſi Epiſtolam.
23 Salutat vos Gaius hoſpes meus, & Ec-
cleſiæ totius. Salutat vos Eraſtus procurator
vrbis, & Quartus frater.
24 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cũ
omnibus vobis Amen.
25 * Ei verò qui poteſt vos ſtabilire, ſecun- *Epheſ.3.20.*
dum Euangelium meum & præconium Ieſu
Chriſti * ex reuelatione myſterij quod à tempo-
ribus æternis tacitum fuit; *Epheſ.3.9.*
26 Nunc verò factum eſt manifeſtum, & *Coloſ.1.26.*
per Scripturas propheticas, ex imperio æterni *1.Tim.1.7.*
Dei ad obedientiam fidei omnibus Gentibus *Tit.1.1.*
declaratum:
27 Soli, *inquam*, ſapienti Deo gloria per Ie-
ſum Chriſtum in ſecula, Amen.

*Ad Romanos ſcripta fuit Corintho per
Phœben miniſtram Cenchreen-
ſis Eccleſiæ.*

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Corinthios prior.

CAPVT I.

1 *Poſt gratulationem, 10 Quæ vim habet exhor-*
tandi, 12 Taxat diſſidia Corinthiorum, 17 Eoſ-
que à faſtu ad humilitatem reuocat. 20 Nam
euertens omnem mundi ſapientiam, 23. 25.
Solam crucis prædicationem erigit.

1 PAVLVS vocatione Apoſto-
lus Ieſu Chriſti per volunta-
tem Dei, & Soſthenes frater.
2 Eccleſiæ Dei quæ eſt
Act. 5. 9. Corinthi, * ſanctificatis in
1. Theſ. 4. 7 Chriſto Ieſu, * vocatis ſan-
Rom. 1. 7. ctis cum omnibus, qui inuocant nomen Domi-
Ephe. 1. 1. ni noſtri Ieſu Chriſti in quouis loco, *Domini,*
Coloſ. 1. 22. *inquam*, tum ipſorum tum noſtri.
2 Tim. 1. 9. 3 Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro
Tit. 3. 5. & Domino Ieſu Chriſto,
2. Tim. 1. 22. 4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob
gratiā Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu:
5 Quòd in omnibus ditati ſitis in ipſo, om-
ni loquendi facultate, omnique cognitione:
6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum
fuit in vobis.
Tit. 2. 11. 7 Adeò vt nullo dono deficiamini, *expectātes
Phil. 3. 20. dum reuelētur Dominus noſter Ieſus Chriſtus

8 * Qui.

8 * *Qui* Deus etiam confirmabit vos vſque 1.Theſ.3.13.
ad finem inculpatos ,in diem Domini noſtri &.5.25.
Ieſu Chriſti.
9 * Fidelis *Deus*,per quem vocati eſtis in 1.Theſ.5.24.
communionem Filij ipſius Ieſu Chriſti Domi-
ni noſtri.
10 Precor autem vos,fratres, per nomen
Domini noſtri Ieſu Chriſti,vt idem loquamini
omnes,& non ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis
coagmentati eadem mente & ſententia.
11 Declaratum eſt enim mihi de vobis,fra-
tres mei,à domeſticis Chloes,quòd lites ſint
inter vos. Act.11.24.
12 Hoc autem dico,vnumquemq́; veſtrum
dicere, Ego quidem ſum Pauli,ego verò Apol-
lo,ego verò Cephæ, ego verò Chriſti.
13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus?num Pau-
lus crucifixus eſt pro vobis,aut in nomen Pau-
li baptizati fuiſtis-
14 Gratias ago Deo meo quòd nemine͂ ve-
ſtrum baptizauerim, niſi * Criſpum & Gaium. Act.18.8.
16 Vt ne quis dicat me in meu͂ nomen bap-
tizaſſe:
16 Baptizaui autem etiam Stephanæ fami-
liam :cæteru͂m haud ſcio num quem aliu͂ bap-
tizauerim.
17 Non enim miſit me Chriſtus vt baptiza-
rem ſed vt euangelizarem:* non *tamen* cum di- Infra 2 14.
cendi peritia, ne inanis reddatur crux Chriſti.
18 Nam ſermo ille de cruce,ijs quidem qui galat 5.2.
pereant ſtultitia eſt: nobis autem qui ſerua- 2 pe:.1 16.
mur *potentia Dei eſt
19 Scriptum eſt enim ,* Abolebo ſapien- Rom.1.16.
tiam ſapientum, & intelligentiam intelligen-
tium tollam è medio. Eſa.29.
20 Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſi-

tor ſeculi iſtius? nonne infatuauit Deus ſapiē-
tiam mundi huius?

21 Nam poſtquam in Dei ſapientia mun-
dus non cognouit Deum ex *eius* ſapientia, pla-
cuit Deo per ſtultam prædicationem ſeruare
Mat 12.38. credentes.

22 * Quandoquidem & Iudæi ſignum pe-
tunt, & Græci ſapientiam quærunt.

23 Nos autem prædicamus Chriſtum cru-
cifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis
verò ſtultitiam:

24 Ipſis autem vocatis, tum Iudæis tum
Græcis, Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapi-
entiam.

25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quam
homines: & infirmitas Dei validior eſt quam
homines.

26 Videtis enim vocationem veſtram, fra-
tres, vos *videlicet* non eſſe multos ſapientes ſe-
cundum carnem, non multos potentes, non
multos nobiles.

27 Verùm quæ ſtulta *ſunt* in mundo elegit
Deus vt pudefaciat ſapientes: & quæ *ſunt* infir-
ma in mundo, elegit Deus vt pudefaciat robu-
ſta.

28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, & pro
nihilo habita, elegit Deus, & ea quæ non ſunt,
vt ea quæ ſunt aboleat.

29 Vt ne glorietur vlla caro coram eo.

30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui
factus eſt nobis ſapientia á Deo iuſtitiaque, &
ſanctificatio & redemptio.

Ierem 9.23. 31 Vt ſicut ſcriptum eſt, * qui gloriatur, in
Domino glorietur.

CAP. II.

1. *Prædicationem ſuam in exemplum adducit,*

4 Hu-

4 humanitus quidem abiectam 7 13 ſpirituali tamen virtute inſignem, 14 Tandem concludit carnis iudicio non poſſe æſtimari.

1 EGo igitur quum venirem ad vos fratres* non veni cum eminentia facundiæ aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Dei. Sapien. 3.17

2 Non enim decreueram quicquam ſcire inter vos niſi Ieſum Chriſtum, eumque crucifixum.

3 * Et fui ego cum infirmitate & timore ac tremore multo apud vos. Act 18.1.

4 Neque oratio mea & prædicatio mea *verſata eſt* * in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, ſed in demonſtratione ſpiritualis potentiæ. Supra. 1.17 2 pet. 1.16

5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei.

6 Sapiētiam verò loquimur inter perfectos: ſapientiam autem non ſeculi huius, neq; principum ſeculi huius qui abolentur.

7 Sed loquimur ſapientiam Dei *latentem* in myſterio, *id eſt* occultam illam quā præfinierat Deus ante ſecula ad gloriam noſtram.

8 Quam nemo principum ſeculi huius cognouit: nam ſi cognouiſſent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt,* quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in mentē hominis venerunt, quæ parauit Deus iis qui ipſum diligunt. Eſa. 64.4

10 Nobis autem Deus *ea* reuelauit per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo.

ita etiam ea quæ ſunt Dei nemo nouit niſi Spi-
ritus Dei.

12 Nos verò non ſpiritum mundi accepi-
mus ſed Spiritum qui *eſt* ex Deo, vt ſciamus
quæ Deus eſt nobis gratificatus:

Suprà 1. 17. 2. *pet.* 1. 16. 13 * Quæ etiam loquimur, non ſermonibus
quos docet humana ſapientia, ſed quos docet
Spiritus ſanctus? ſpiritualia cum ijs quæ ſpiri-
tualia ſunt coniungentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax e-
orum quæ ſunt Spiritus Dei. ſunt enim ei ſtul-
titia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpirituali-
ter dijudicantur.

15 (At ſpiritualis dijudicat quidem omnia,
Prou. 27. 19. ipſe verò *à* nemine dijudicatur.)

Eſa. 40. 13. *ſap.* 9. 13. *Rom.* 11. 34. 19 * Quis enim nouit mentem Domini, qui
inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chri-
ſti habemus.

CAP. III.

1 Ratione reddita doctrinæ ſuæ humilis. 4 docet quo loco habendi ſint Miniſtri. 6 quod munus, 10 quæ vera ædificandi ratio. 15 monet Corinthios ne patiantur animas ſuas profanari 28 ſuperba carnis ſapientia.

1 EGo porrò, fratres, non potui loqui vo-
bis vt ſpiritualibus, ſed loquutus ſũ vt
carnalibus, *id eſt*, vt infãtibus in Chriſto

2 Lactis potu vos alui, & non eſca: nondũ
enim poteratis *id ferre*: imò ne nunc quidem
adhuc poteſtis.

3 Nam adhuc carnales eſtis. quum enim
in vobis *ſint* liuor & contentio, & diſſidia, non-
ne carnales eſtis & ſecundum hominem ince-
ditis?

4 Ego

4 Etenim quum dicit quidam. Ego quidem
ſum Pauli, alter verò, Ego ſum Apollo, nónne
carnalis eſtis?

5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apol-
los, niſi miniſtri per quos credidiſtis, & vt cui-
que Dominus dedit?

6 Ego plantaui, Appollos rigauit: ſed Deus
dedit incrementum:

7 Itaque neque is qui plantat, eſt aliquid,
neque qui rigat: ſed Deus qui dat incremen-
tum.

8 Is verò qui plantat & is qui rigat, vnum
ſunt: vnuſquiſque verò ſuã mercedem accipiet *Pſal. 62.13.*
ſecundum ſuum laborem. *Galat. 6.5.*

9 Etenim Dei ſumus adminiſtri: Dei arnum
Dei ædificatio eſtis.

10 Secundum gratiã Dei quæ data eſt mihi,
vt peritus architectus fundamentum poſui: a-
lius autem ſuperædificat. porrò quiſq; videat
quomodo ſuperædificet.

11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt
ponere preter id quod poſitum eſt, quod eſt Ie-
ſus Chriſtus.

12 Quod ſiquis ſuperædificet ſuper funda-
mentum hoc, aurum, argentum, lapides pretio-
ſos: ligna, fœnum, ſtipulam,

13 Cuiuſque opus manifeſtum fiet: dies e-
nim declarabit: nam per ignem retegetur: &
cuiuſque opus quale ſit ignis probauit.

14 Si cuius opus manebit quod ſuperædifi-
cauerit, mercedem accipiet:

15 Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum
faciet: ipſe verò ſeruabitur, ita tamen vt per
ignem.

16 * An neſcitis vos eſſe templum Dei, & *Infra. 6.19.*
Spiritum Dei habitare in vobis? *2. Cor. 6.19.*

17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet
Deus. nam templum Dei ſanctum eſt, quod e-
ſtis vos.
18 Nullus ſeipſum ſeducat, ſiquis *ſibi* vide-
tur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus
fiat, vt fiat ſapiens.
19 Sapientia enim mundi huius, ſtultitia
eſt apud Deum. ſcriptum eſt enim, Carpit ſa-
pientes cum virſutia ipſorum.
20 Et rurſum *Dominus nouit cogitationes
ſapientum eſſe vanas.
21 Itaque nullus glorietur in hominibus:
omnia namque veſtra ſunt.
22 Siue Paulus; ſiue Apollos, ſiue Cephas,
Pſal. 94. 11. ſiue mũdus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia,
ſiue futura: omnia *inquam*, veſtra ſunt.
23 Vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.

CAP. IIII.

1 *Definitione veri Apoſtoli adducta 7 Humilita-
tis ſpeciem honori ſibi magis eſſe debere quàm
probro docet. 9 Signa profert vnde reipſa appa-
reat, 10 Nec gloriæ, 11 Nec ventri ipſum
ſtuduiſſe. 17 Ad finem Timotheum com-
mendat.*

1 SIc de nobis reputet homo vt de mini-
ſtris Chriſti, & diſpenſatoribus myſteri-
orum Dei.
2 Quod ſupereſt autem *illud* requiritur in
diſpenſatoribus, vt fidus quiſque inueniatur.
3 Mihi verò pro minimo eſt quod à vobis
dijudicer, aut ab humano iudicio. imò nec me-
ipſum dijudico.
4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum, ſed
non per hoc iuſtificatus ſum: ſed Dominus is
eſt qui me dijudicat.

5 *Proinde ne ante tempus quicquam iu- Mat.7.1
dicate, vſque dum venerit Dominus, qui & il- Rom.2.1.
luſtraturus eſt occulta tenebrarum, & manife-
ſta faciet conſilia cordium: ac tunc laus erit v-
nicuique à Deo.
6 Hæc autem, fratres, ſigna quadam tran-
ſtuli ad me ipſum & Apollo, propter vos: vt in
nobis diſcatis, ſupra id quod ſcriptum eſt non
ſapere. vt ne alius pro alio inflemini aduerſus
alium.
7 Quis enim te diſcernit? quid autem habes
quod non acceperis? quod ſi etiam accepiſti,
quid gloriaris vt qui non acceperis?
8 Iam ſaturati eſtis. iam ditati eſtis abſ-
que nobis regnum adepti eſtis· atque vtinam
ſanè regnetis, vt & nos ſimul vobiſcum regne-
mus.
9 Deus enim puto, nos vltimos Apoſtolos
ſpectandos propoſuit, tãquam morti addictos.
Nam ſpectaculum facti ſumus mundo & Ange-
lis & hominibus.
10 Nos ſtulti propter Chriſtum, nos autem
prudentes in Chriſto· nos infirmi, vos autem
validi, vos gloriosi, nos ignominiosi
11 Ad hoc vſque tempus & eſurimus & ſi-
timus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, &
incertis ſedibus erramus:
12 *Et laboramus, operantes proprijs ma-
nibus: conuitijs affecti, bene precamur: perſe- Act.10.34.
quutionem patientes, ſuſtinemus. 1.Theſ.2.9.
13 *Infamati precamur: purgamenta mun- 2.Theſ.1.2.
di facti ſumus, vtque omnium ſordes vſque ad- Mat.5.44.
huc. Luc.23.24.
14 Non vt vos pudore ſuffundam, hæc ſcri- Act.7.60.
bo, ſed vt filios meos dilectos admoneo·
15 Nam etſi decem millia pædagogorum
habu-

habueritis in Chriſto, at non multos patres *habetis*, in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui.

16 Precor vos igitur imatatores mei eſtote,

17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus, & infidelis in Domino, qui vobis in memoriam reducet quæ ſint viæ meæ in Chriſto, ſicut vbique in omnibus Eccleſijs doceo:

18 Cæterùm perinde quaſi ego nō ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam.

19 Sed veniam breui ad vos, * ſi Dominus

*Act.*19. 21. voluerit, & cognoſcam non verba iſtorum qui

*Luc.*4.15. inflati ſunt, ſed *ſpiritualem* virtutem.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnū Dei, ſed in ſpiritus virtute.

21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos, an cum charitate & ſperitu lenitatis.

CAP. V.

1 Quod inceſtuoſum priuigni cum nouerca coniugium taciti ferrent, 2.6 Satis cauſa eſſe admonet cur pudore deijciantur potius quam ſuperbiant 10 Eiuſmodi ſcelera excommunicatione vindicanda eſſe. 12 Ne contagio latius ſerpat.

1 OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, & eiuſmodi ſcortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeò vt quis vxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potiùs luxiſtis, vt tolletur è medio veſtri qui facinus hoc patrauit.

3 Enimuerò ego vt abſens corpore, preſens autem ſpiritu, iam vt præſens iudicaui, vt is qui hoc ita perpetrauit.

4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini
noſtri Ieſu Chriſti congregatis, cum poteſtate
Domini noſtri Ieſu Chriſti.
5 Eiuſmodi *inquam homo* tradatur Satanæ
ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit die illo
domini Ieſu. *Gal.* 5.9.
6 Non eſt bona gloriatio veſtra.* An ne-
ſcitis paululo fermenti totam maſſam fermen-
tari?
7 Expurgate igitur vetus fermentum, vt ſi-
tis noua maſſa, ſicut eſtis fermenti expertes.
Etenim Paſcha noſtrũ pro nobis ſacrificatum
eſt, *nempe* Chriſtus.
8 Itaque feſtum agitemus non fermento
veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ: ſed
fermentatis *panibus* ſinceritatis & veritatis.
9 Scripſi vobis in Epiſtola, ne commiſcea-
mini cum ſcortatoribus:
10 At non omnino cum ſcortatoribus mun-
di huius, aut auaris, aut rapacibus, aut idolola-
tris alioquin debetis ſcilicet è mundo exire
11 Nunc autē ſcripſi, vobis ne commiſcea-
mini *id eſt* ſi quis cũ frater nominetur, ſit ſcor-
tator, aut auarus, aut idololatra aut conui-
tiator, aut ebrioſus, aut rapax: cum eiuſmodi,
inquam ne edatis quidem.
12 Quid enim mea *intereſt* etiam de extra-
neis iudicare? nónne de ijs qui intus ſunt, vos
iudicatis?
13 De extraneis verò Deus iudicat: Tollite
igitur iſtum ſceleratum ex vobiſipſis.

CAP. VI.

1 *Inuehitur in forenſes contentiones, 6 quibus ſe mutuò vexabant, ſub infidelibus, cum magno*

Euangelij dedecore 9 deinde ſcortandi licentiam graui commination exagitat.

1 SVſtinet aliquis veſtrûm negotiũ habens
cum altero iudicio experiri ſub iniuſtis
ac non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundum iudicaturos?
quòd ſi per vos iudicabitur mundus, indigni
eſt minimus iudicijs?

3 An ignoratis fore, vt Angelos iudicemus,
nedum vt quæ ad huius vitæ viam pertinent
non iudicemus?

4 Itaque ſi iudicia habeatis de ijs quæ ad
huiùs vitæ vſum pertinent, eos qui minimo lo-
co habentur in Eccleſia, eos, *inquam*, in ſubſel-
lijs collocate.

5 Vt vos pudeat vobis *hoc* dico. Itàne non
eſt inter vos ſapiens, ne vnus quidem, qui poſ-
ſit dijudicare inter fratres ſuos?

5 Sed frater cum fratre iudicio experitur,
idque ſub infidelibus?

7 Iam igitur omnino defectus in vobis eſt,
Mat. 5. 3 9. quòd iudicia habeatis inter voſmetipſos *qua-
Luc. 6. 29. re non potius iniuriã patimini: cur non potius
Rom. 12. 19. damnum accipitis?
1. Theſſ. 4. 6. 8 * At vos iniuriam facitis; & damno affi
citis, idque fratres. An ignorotis iniuſtos non
eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros?

9 Ne erate, neque ſcortatores neque ido-
lolatræ neque mœchi, neque molles, neq; qui
concumbunt cum maſculis,

20 Neque fures, neque auari, neq; ebrioſi,
neque conuitiatores, neque rapaces, regni Dei
hæreditatem poſſidebunt.

Tit. 3. 3. 11 *Et hæc eratis vnuſquiſq; ſed abluti eſtis,
ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in no-
mine Domini Ieſu, per Spiritum Dei noſtri.

12 *Omni-

12 * Omnia mihi licent.*at non omnia con- Infrà.10.23.
ducunt: omnia mihi licent,at ego non redigar Eccle.37.,31.
ſub vllius rei poteſtatem.

13 Eſcæ vẽtri *deſtinatæ ſunt*, & venter eſcis:
Deus autem & hunc & eas abolebit. corpus
verò non ſcortationi,ſed Domino,& Dominus
corpori.

14 Deus autem & Dominum ſuſcitauit ,&
*nos ſuſcitabit potentia ſua.

15 An ignoratis corpora veſtra eſſe mem- Rom.6.5.
bra Chriſti?Num igitur tollens mẽbra Chriſti
faciam *vt ſint* ſcorti membra? Abſit

16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcor-
to,vnum eſſe corpus *cum ſcorto?*Fient enim in-
quit qui * duo *erant* caro vna.

17 Qui ergo agglutinatur Domino, vnus Gen.2.24.
ſpiritus eſt. Mat.19.5.

18 Fugite ſcortationem , omne peccatum Mar.10.8.
quod fecerit homo, extra corpus eſt: ſed qui Epheſ.5. 32.
ſcortatur, in proprium corpus peccat.

19 An ignoratis* corpus veſtrum eſſe tem-
plum ſpiritus ſancti *qui eſt* in vobis, quem ha- Suprá 1.' 37.
betis à Deo, neque eſſe veſtri iuris? 2.Cor.6.16.

20 * Nam empti eſtis pretio: glorificate igi- Infrà.7.a 23.
tur Deum in corpore veſtro,& in ſpiritu veſtro 1.Pet.1.19.
quæ ſunt Dei.

CAP. VII.

1 Differens hic de coniugio, 4 Quod eſt remedium vitandæ ſcortationis, 10 indiſſolubile 18 20 Iubet vnumquenque ſorte ſua contentum viuere. 25 Quis virginitatis finis eſſe debeat oſtendit. 35 & qui coniugium ſuſcipere debeant.

1 CAeterùm de quibus ſcripſiſtis ad me, bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter fornicationes, ſuam quiſque vxorem habeto, & proprium quæque virum habeto.

1.Pet.3.7. 3 * Vxori vir debitam beneuolentiam reddito: ſimiliter autem & vxor viro.

4 Vxor proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vir: ſimiliter autem & vir proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vxor.

5 Ne fraudate alius aliũ, niſi ſiquid ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & precibus: & rurſum ſimul conuenite: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.

6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines eſſe vt & ipſe *ſum* ſed vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo: alius quidem ita, alius autem ita.

8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis eſt ſi manſerint vt *maneo* ego.

9 Quod ſi ſe non continent, matrimonium contrahant: nam melius eſt matrimonium cõtrahere quam vri.

Mat 5.32. & 19.9. Marc.10.11. Luc.16.18. 10 Iis autem qui matrimonio iuncti ſunt, denuntio non ego, ſed Dominus, * Vxor è viro ne ſeſe ſeparato.

11 Quod ſi ſeſe ſeparabit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorem ne dimittito.

12 Reliquis autem ego dico, non Dominus, ſiquis frater vxorem habet infidelem quæ conſentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito.

13 Et vxor quæ habet virum infidelem qui conſentiat ad habitandum cum ea ne eum dimittito.

14 Maritus enim infidelis ſanctificatus eſt

in

in vxore & vxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui certè liberi veſtri improbi eſſent: nunc autem ſancti ſunt.
15 At ſi infidelis ſeſe ſeparet, ſeparatus eſto: non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi *rebus*. ſed ad pacem vocauit nos Deus.
16 Ecquid enim noſti vxor, virum an ſis ſeruatura? aut ecquid noſti vir, an vxorem ſis ſeruaturus?
17 Sed vt vnicuiq; *donum* partitus eſt Deus, vt vnumquemque vocauit *D*ominus, ita incedat: & ita in Eccleſijs omnibus conſtituo:
18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attrahat *præputium*: in præputio aliquis vocatus eſt? ne circumcidatur.
19 Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum dei.
20 * Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus fuit, in ea maneat. *Epheſ*.4.1.
21 Seruus vocatus es? ne ſit tibi curæ: ſed ſi potes etiam liber fieri, potiùs *eo* vtere.
22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus Domini eſt: ſimiliter & qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.
23 * Pretio empti eſtis, ne eſtote ſerui hominum. *Suprà*,6.20. 1.*Pet*.1.10.
24 Vnuſquiſque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc maneat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini non habeo: ſed do quod ſentio. vt cui Dominus per miſericordiam dederit fidum eſſe.
26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, bonum hoc *inquam* eſſe homini ita eſſe.
27 Alligatus es vxori? ne quære diſſolutionem

nem:ſolutus es ab vxore?ne quære vxorem.
28 Quod ſi etiam duxeris vxorem non peccaſti:& ſi nupſerit virgo non peccauit:ſed afflictionem in carni habituri ſunt *qui ſunt* huiuſmodi:ego verò vobis parco.
29 Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus contractum eſt in poſterum: vt & qui habent vxores ſint vt non habentes.
30 Et qui flent vt non flentes: & qui gaudent, vt non gaudentes: & qui emunt, vt non obtinentes.
31 Et qui vtuntur hoc mundo, vt non abutentes, præterit enim ſpecies huius mundi.
32 Velim autem vos abſque ſolicitudine eſſe. Qui cælebs eſt, curat ea quæ *ſunt* Domini, quomodo placiturus ſit Domino.
33 At qui duxit vxorem, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit vxori.
34 Diſcretæ ſunt ea quæ eſt vxor & ea quæ *eſt* virgo: quæ *eſt* innupta, curat ea quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta cùm corpore tum ſpiritu: quæ verò nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.
35 Hoc autem dico veſtro commodo: non vt laqueum vobis inijciam, ſed vt decenter & aptè adhæreſcatis Domino abſque vlla diſtractione.
36 Cæterum ſi quis aliquid non decens à ſe in virginem ſuam committi putat, ſi florem ætatis excedat: & ita debet fieri, quod vult faciat, non peccat, iungantur matrimonio.
37 Qui verò ſtat firmus in corde, nec adigitur neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, & hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet ſuam virginitatem, benè facit.
38 Itaque qui dat nuptum, benefacit, qui

verò

vero non dat nuptum, melius facit.
39 * Vxor alligata eſt lege quandiù viuet Rom. 7. 1.
vir ipſius: quòd ſi obdormierit vir ipſius, li-
bera eſt ad cui velit nubendum, tantùm in Do-
mino, 1. Theſ. 4. 8.
40 Sed beatior eſt ſi ita maneat, ſecundum
meam ſententiam: * puto autem me quoque
Spiritum Dei habere.

CAP. VIII.

1 Ab hoc loco vſque ad finẽ decimi ca. dehortatur vt ab impuris Gentilium epulis abſtineant. 8 abuſum Chriſtianæ libertatis coërcet. 11 & ſcientiam Charitate frænandam docet.

1 CÆterùm de ijs quæ idolis immolan-
tur, ſcimus nos omnes notitia eſſe præ-
dicos. Notitia inflat, charitas verò æ-
dificat.
2 Quòd ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, nõ-
dum quicquam nouit, ſicut oportet noſſe.
3 Sed ſi quis diligit Deum, hic edoctus fuit
ab eo.
4 De eſu igitur eorum quæ idolis immo-
lantur, ſimus idolum nihil eſſe in mundo, &
nullum *eſſe* Deum alium niſi vnum.
5 Nam etiam ſi ſint qui dicantur dij & in
cœlos & in terra (ſicut ſunt dij multi & domi-
ni multi:) John. 13. 13.
6 Nobis tamen vnus *eſt* Deus Pater ille, à Infrà. 1. 23.
quo omnia, & nos in ipſos, & * vnus Dominus
Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ip-
ſum.
7 Sed non in omnibus *eſt* ea ſcientia, non-
nulli enim *cum* conſcientia idoli vſque ad hoc
tempus, vt idolis immolatum edunt, & conſci-
entia eorum, infirma quum ſit, polluitur.

8 Cæterùm eſca nos non commendat Deo,
neque enim ſi veſcamur, abundantiores ſumus,
neque ſi non veſcimur, pauperiores reddimur.
9 Sed videre ne quo modo poteſtas illa
veſtra offendiculo ſit iis qui infirmi ſunt.
10 Etenim ſiquis viderit te, illum ſcientia
præditum, in idoleio accumbere, nónne cõſci-
entia ipſius qui infirmus eſt, inſtruetur ad e-
dendum ea quæ ſunt idolis mactata?
Rom. 14. 15. 11 * Et tua iſta ſcientia frater qui infirmus
eſt, propter quem Chriſtus eſt mortuus peribit?
12 Ita autem peccantes in fratres: & vul-
nerantes ipſorum conſcientiam infirmam in
Chriſtum peccatis.
Rom. 14. 21. 13 * Quapropter ſi eſca facit, vt offendat
frater meus, non veſcar carnibus in æternum,
nec faciam vt fratres meus offendat.

CAP. IX.

1 Oſtendit qualiter libertate á Domino ſibi permiſſa 15 vltro abſtinuerit, 18 22 ne quem in rebus modis offenderet 24 Vitamque noſtram ſtadij inſtar eſſe dicit.

1 NOnne ſũ Apoſtolus? nonne ſum liber?
Nonne Ieſum Chriſtum *Dominum*
noſtrum vidi? nónne opus meum vos
eſtis Domino?
2 Si aliis non ſum Apoſtolus, at certè vo-
bis ſum. nam ſigillum Apoſtolatus mei vos
eſtis in Domino.
3 Mea reſponſio apud eos qui in me inqui-
runt, hæc eſt.
4 An non habemus poteſtatem veſcendi
ac bibendi?

5 Annon

5 Annon habemus poteſtatem ſororem
vxorem circumducendi, vt & reliqui APoſto-
li, & fratres Domini, & Cephas?
6 An ſolus ego & Barnabas non habemus
poteſtatem non operandi?
7 Quis militat proprijs ſtipendijs vnquam?
quis plantat vineam, & de fructu eius nō edit?
aut quis paſcit gregem, & de lacte gregis non
edit?
8 Nam ſecundum hominē hæc dico? non-
ne etiam Lex hæc dicit?
9 Nam in Moſis Lege ſcriptum eſt, *Non
obligabis os boui trituranti. Num boues curæ Deut. 15.4.
ſunt Deo? 1.Tim. 5.18.
10 An hoc propter nos omnino dicit? prop-
ter nos enim *hoc* ſcriptum eſt, nā ſub ſpe debet
is qui arat arare: & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ
particeps eſſe.
11 *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,
magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus? Rom. 15.27.
12 Si alij *ſui* in vos iuris participes ſunt,
annon potiùs nos? atqui non vſi ſumus iure i-
ſto: ſed omnia ſuſtinemus, nequid interrumpa-
mus Euangelium Chriſti.
13 An neſcitis *eos qui ſacris opperantur, ea
quæ ex ſacrario *ſunt* edere? & qui altari aſſident, Deut. 18.7.
cum altari participare?
14 Ita Dominus conſtituit ijs qui Euange-
lium annuntiant, vt ex Euangelio viuant.
15 Ego tamen nullo horum ſum vſus. Ne
que verò hæc ſcripſi, vt ita fiat in me: nam bo-
num eſt mihi mori potiùs quam vt gloriationē
meam aliquis inanem reddat.
16 Etenim ſi Euangelizē, non eſt quòd glo-
rier: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem

mihi eſt niſi euangelizem.
17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedem
habeo·ſin inuitus,diſpenſatio credita eſt mihi.
18 Quæ igitur mihi eſt merces? vt quum E-
uangelizé:gratuitum conſtituam Euangelium
Chriſti,vt ne abutar iure meo in Euangelio.
19 Nam quum liber ſim ab omnibus, omni-
bus meipſum ſeruum feci: vt plures lucriface-
rem.
20 Et factus ſum Iudæis vt Iudæus,vt Iudæ-
os lucrifaciam: ijs qui ſub lege ſunt,vt ſi *eſſem*
ſub lege,vt eos qui ſub lege ſunt, lucriface-
rem.
21 Exlegibus vt exlex (*ita tamen* vt non ſim
exlex Deo,ſed ſublex Chriſto) vt lucrifacerem
exleges.
22 Factus ſum infirmis vt infirmus,vt infir-
mos lucrifacerem,omnibus factus ſum omnia,
vt omnino aliquos ſeruarem.
23 Hoc autem facio propter Euangelium,
vt vnà particeps eius fiam.
24 An ignoratis,eos qui in ſtadio currunt,
omnes quidem currere,ſed vnũ accipere præ-
mium? ſic currite vt comprehendatis.
25 Porrò quiſquis certat in omnibus eſt
continens. Illi quidem igitur vt perituram co-
ronam accipiant, *ſunt continentes*: nos autem,
vt incorruptam.
26 Ego igitur ita curro vt non in incertum:
ita pugilem ago vt aërem non cædens.
27 Sed contundo corpus meum, & in ſerui-
tutem redigo:ne quo modo,quum aliis prædi-
carim,ipſe reprobus fiam.

CAP. X.

1 *Si Deus Iudæis non pepercit, neque ijs parcat*
quibus

*quibus forſeſt æqualis, 34 in teſſeris exterius ſua
gratia.14 Itaque abſurdum eſſe participes fieri
menſa dæmoniorum eos qui Cœnæ Domini com-
municant,24 & qui in rebus medijs rationē prox-
imi non habent.*

1 NOlim autem vos ignorare fratres. *
Patres noſtros omnes ſub illa nube Exod.13.21.
fuiſſe,*omnes per mare tranſiuiſſe: num.9.18.
2 Et omnes in Moſen baptizatos eſſe nu- Exod.14.22.
be & mari: Exod.16.18.
3 Et omnes eandem eſcam ſpiritualem e-
diſſe:
4 *Et omnes eundem potum ſpiritualem Exod.17.6.
bibiſſe. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali Num.20.10.
Petra: Petra verò erat Chriſtus. & 21.16.
5 Sed pleroſque illorum non approbauit
Deus * proſtrati ſunt enim in deſerto.
6 Hæc autem typi noſtri fuerunt, vt ne cō-
cupiſcamus res malas, * ſicut illi concupie- Num.26.65.
runt.
7 Ne igitur idololatræ ſitis, ſicut quidam eo- Num.11.4.
rum, vt ſcriptum eſt, *Sedit populus ad edendū & 26.64.
ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum. Pſal.106.4.
8 Neque ſcortemur,* ſicut quidam eorum Exod.32.6.
ſcortati ſunt, & ceciderunt vno die viginti tria Num.25.9.
millia.
9 Neque tentemus Chriſtum,* ſicut qui-
dam eorum tentarunt, & à ſerpentibus perie- Num.21.6.
runt. Pſal.106.14.
10 *Neque murmurate, ſicut quidam eo-
rum murmurarunt, & perierunt ab Extermina- Num.14.37.
tore. Iudi.8.24.
11 Hæc autem omnia typicè eueniebant eis:
ſcripta verò ſunt ad noſtri admonitionem in
quos fines ſeculorum occurrunt.

12 Itaque qui *ſibi* videtur ſtare, videat ne
cadat.

13 Tentatio vos non cepit niſi humana, fi-
delis autem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari
ſupra *id* quod poteſtis, ſed præſtabit vnà cum
tentatione etiam euaſionem, vt poſſitis ſuffer-
re.

14 Quapropter, dilecti mei, fugite ab idolo-
latria.

15 Vt peritis loquor: iudicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedici-
mus, nónne communio ſanguinis Chriſti eſt?
panis quem frangimus, nonne communio cor-
poris Chriſti eſt?

17 Quoniam vnus *eſt* panis, vnum corpus
multi ſumus: nã omnes vnius panis ſumus par-
ticipes.

18 Videte Iſraëlem *qui eſt* ſecundum car-
nem: nónne qui edunt victimas, participes ſunt
altaris?

19 Quid ergò dico? idolum aliquid eſſe, aut
quod idolis immolatum eſt, aliquid eſſe?

20 Imò *illud dico* quæ immolant Gentes,
dæmonijs immolant, & non Deo: nolim autem
vos participes demoniorum eſſe.

21 Non poteſtis poculum Domini bibere,
& poculum dæmoniorum: non poteſtis men-
ſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmonio-
rum.

22 Nónne prouocamus ad iram *Dominũ*?
num validiores eo ſumus?

23 *Omnia mihi licent, at non omnia cõ-
ferunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædi-
ficant.

Supra.6 13. Eccl.37.31.

24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſq;
quod alterius *eſt*.

25 Quic-

25 Quidquid in macello venditur, edite, ni- Pſal. 24. 1.
hil interrogantes propter conſcientiam.
26 Domini enim eſt terra & plenitudo e-
ius.
27 Quòd ſi quis infidelium vos vocat, &
vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, ni-
hil interrogantes propter conſcientiam.
28 At ſiquis vobis dixerit, Hoc idolis mac-
tatum eſt, ne edite: propter illum qui indica-
uit, & propter conſcientiam. Domini enim eſt
terra & plenitudo eius.
29 Conſcientiam autem dico non tuam, ſed
illius alterius: cur enim libertas mea damna-
tur ab alia conſcientia?
30 Et ſi ego per gratiam *cibum* participo
cum *ob id* impius iudicor, pro quo ego gratias
ago?
31 * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid Coloſſ. 1. 17.
facitis, omnia in gloriam Dei facite
32 Eſtote ſine offendiculo & Iudæis & Græ-
cis, & Eccleſiæ Dei.
33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo,
non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed mul-
torum, vt ſeruentur.

CAP. XI.

1 Notat Corinthios quòd in ſacris cœtibus, 4 Viri eſſent velatis capitibus 6 mulieres verò retectis. 17 In ſumma, quòd in peius conuenirent: 21 & profana ſymposia permiſcerent epulo ſacro cœna Domini. 23 quam ad primam Chriſti inſtitutionem exegit.

1 IMitatores *mei eſtote, ſicut ego Chri-
ſti. 2. Theſ. 3. 9.
2 Laudo verò vos, fratres, quòd omnia

mea meminiſtis, & ſicut tradidi vobis, traditi-
ones retinetis.
Ephe.5.23. 3 Velim autem vos noſſe * Chriſtum eſſe
omnis viri caput: caput autem mulieris virum,
caput verò Chriſti Deum.
4 Omnis vir orans aut prophetans operto
capite, dedecorat caput ſuum.
5 Omnis verò mulier orans aut prophetans
non oporto capite dedecorat caput ſuum:
nam *id* vnum ac idem eſt ac ſi raſa eſſet.
6 Nam ſi non velatur mulier, etiam tonde-
atur: quòd ſi turpe mulieri tonderi aut radi, ve-
Gen.1.16.17 letur.
&16.19.6. 7 Vir enim non debet velare caput, *quum
Coloſſ.3.10. *is* imago ſit gloria Dei: at mulier gloria viri
eſt.
8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex
Gen.2.23. viro.
9 * Neque enim conditus eſt vir propter
mulierem, ſed mulier propter virum.
10 Propter hoc debet mulier poteſtatem
habere in capite, propter Angelos.
11 Attamen neque vir abſque muliere, neq;
mulier abſque viro, in Domino.
12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita & vir
per mulierem: omnia verò ex Deo,
13 Apud voſipſos iudicate, *Num* decorum
eſt mulierem non velatam Deum orare?
14 An ne natura quidem ipſa hoc vos do-
cet, quod viro quidem comatum eſſe dedecori
ſit:
15 Contrà, mulieri comatam eſſe, gloriæ
ſit. Nam coma pro velamine data eſt ei.
16 Quod ſi quis videtur contentioſus eſſe,
nos eiuſmodi conſuetudinem non habemus
neque Eccleſiæ Dei.

17 Hoc

17 Hoc verò *ita* deunntio, vt vos non lau-
dem, quòd *videlicet* non cum emolumento, ſed
cum detrimento conuenitis.

18 Primùm enim quum conueniris in Ec-
cleſia, audio diſſidia inter vos eſſe: & aliquam
partem credo.

19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos
eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in-
ter vos.

20 Itaque cum conuenitis in vnum, *hoc*
non eſt Dominicam cœnam edere.

21 Nam vnuſquiſq; propriam cœnam præ-
occupat in veſcendo: & hic quidem eſurit, ille
verò ebrius eſt.

22 Enimuerò num domos non habetis ad
edendũ & bibendum? aut Eccleſiam Dei con-
temnitis, & pudefacitis eos qui non habent?
Quid vobis dicam: laudabo vos? in hoc non
laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tra-
didi vobis. Dominum Ieſum *videlicet* ea nocte
quà proditus eſt accepiſſe panem:

24 * Et gratiis actis fregiſſe, ac dixiſſe, Ac- *Mat.26.26.*
cipite, edite: hoc meum eſt corpus quod pro *Mar.14.21.*
vobis frãgitur: hoc facite ad mei recordatio- *Luc.22.27.*
nem.

25 Itidem & poculum, poſtquam cœnaſ-
ſet, dicendo, Hoc poculum, eſt Nouum illud
teſtamentum per meum ſanguinem: hoc facite,
quotieſcunque bibitis, ad mei recordatio-
nem.

26 Quotieſcunque enim editis panem hũc,
& poculum hoc bibitis, mortem Domini an-
nuntiatis vſquequo venerit.

27 * Itaque quiſquis ederit panem hunc, *Iohn.6.55.*
aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus

tenebitur corporis & ſanguinis Domini.
2.Cor.13.5. 28 * Probet autem quiſque ſeipſum,& ita de
pane illo edat,& de poculo illo bibat.
29 Nam qui edit & bibit indignè,damna-
tionem ſibiipſi edit & bibit, non diſcernens
corpus Domini.
30 Propterea inter vos multi *ſunt* debiles &
inualidi,& dormiunt multi.
31 Etenim ſi noſipſos diiudicaremus, non
puniremur.
32 Sed quum punimur, à Domino erudi-
mur,ne cum mundo condemnemur.
33 Itaque,fratres mei, quum conuenitis ad
veſcendum,aliùs alium expectate.
34 Quòd ſiquis eſurit,domi edat: ne ad con-
demnationem conueniatis, Reliqua vero quũ
venero,conſtituam.

CAP. XII.

*1 Vt à contentione & ſuperbia Corinthios auocet, di-
cit ſpiritualia dona ideò varia conferri 7 vt mu-
tuò collata 12 coaleſcamus ea ſymmetria in v-
num Christi corpus: 20 quemadmodum membra
corporis humani in vnum coaleſcunt.*

1 PORrò de ſpiritualibus *donis*, fratres, no-
lim vos in ignorantia verſari.
2 Scitis vos gentes fuiſſe qui ad idola il-
la muta prout rapi contigiſſet,abripiebamini.
3 Quapropter notum vobis facio,* nullũ
per ſpiritum Dei loquentem,dicere Ieſum ana-
Mar.9.39. Supra 8.6. Ioh.13.13. Phil.2.10. thema: & * neminem poſſe dicere Ieſum Do-
minum niſi per Spiritum ſanctum.
4 Diſcrimina miniſteriorũ ſunt, ſed idem
Spiritus.
5 Et diſcrimina miniſteriorum ſunt,ſed idem
Dominus.

6 Et

6 Et diſcrimina facultatum ſunt, ſed idem
eſt Deus, efficiens eas omnes in quibuſuis.
7 Vnicuique verò datur declaratio Spiritus
ad vtilitatem.
8 Nam huic quidem per Spiritum datur
ſermo ſapientiæ: alij vero ſermo cognitionis
per eundem Spiritum:
9 Alij verò fides, per eundem Spiritum: a-
lij verò donum ſanationum, per eundem Spi-
ritum:
10 Alij verò facultates *edendarum* virtutum:
alij verò prophetia: alij verò diſcretio ſpiritũ.
alij verò genera linguarum: alii verò inter-
pretatio linguarum.
11 * Sed omnia hæc efficit vnus ille & idem
Spiritus, diſtribuens priuatim *illa* ſingulis ſi-
cut vult. *Rom. 12.3. Epheſ. 5.8.*
12 Sicut enim corpus vnum eſt, & membra
habet multa, omnia vero membra corporis v-
nius, multa quum ſint, vnum ſunt corpus: ita
& Chriſtus.
13 Etenim per vnum ſpiritum, nos omnes
in vnum corpus baptizati ſumus: ſiue Iudæi,
ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes vna
potione potati ſumus in vnum Spiritum.
14 Etenim corpus non eſt vnum membrum
ſed multa.
15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, non
ſum ex corpore: num ob id non eſt ex corpore?
16 Et ſi dicat auris, Quia non ſum oculus,
non ſum ex corpore: num ob id non eſt ex cor-
pore?
17 Si totum corpus oculus, vbi auditus? ſi
totum auditus, vbi odoratus?
18 Nunc autem Deus collocauit membra,
ſingula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.

19 Quod

19 Quòd ſi eſſent omnia vnum membrum,
vbi corpus?
20 Nunc verò multa quidam membra ſūt,
vnum verò corpus.
21 Non poteſt autem oculus dicere manui,
Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedi-
bus, non eſt mihi vobis opus.
22 Imò multo potiùs, quæ videntur mem-
bra corporis infirmiſſima eſſe, neceſſaria ſunt:
23 Et quæ putamus *membra* corporis ma-
ximè eſſe inhoneſta, iis honorem ampliorem
circumponimus, & quæ ſunt in nobis indeco-
ra, copioſiorem decorem habent.
24 Nam quæ ſunt in nobis decora, *ijs decore*
non eſt opus: ſed Deus contemperauit corpus,
ei cui deerat, copioſiore tributo honore:
25 Vt ne ſit diſſidium in corpore, ſed mem-
bra idem current alia pro aliis.
26 Itaque ſiue patitur vnum membrum, ſi-
mul dolent omnia membra: ſiue honore affi-
citur vnum membrum, ſimul gaudent omnia
membra.
27 Vos autem eſtis corpus Chriſti, & mem-
bra particulatim.
28 * Et alios quidem *conſtituit* Deus in Ec-
Ephes 4.11. cleſia, primùm Apoſtolum: deinde Prophetas,
tertiò doctores, deinde conſtituit poteſtates,
deinde dona ſanationum, opitulationes gu-
bernationes, genera linguarum.
29 Num omnes Apoſtoli? num omnes pro-
phetæ? num omnes Doctores? num omnes *ſunt*
poteſtates?
30 Num omnes donum habent ſanationū?
num omnes linguis loquuntur? num omnes
interpretantur?
31 Sed ſtudioſi eſtote donorum potiorum,
Et

Et porò inter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

1 Monet nulla tam eximia eſſe dona, quæ non vitientur coram Deo ſi abſit charitas: 4 ideoq́, in eius laudes digreditur.

1 SI linguis hominum ſoquar & Angelorũ, charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans aut cymbalũ tinniens. *Mat.17.26*

2 Etſi habeam prophetiam, & nouerim myſteria omnia, omnemq́; ſcientiam: & ſi habeam totam fidem, ideò vt* monens transferã, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

3 Etſi inſumam alendis egenis omnes facultates meas, & ſi tradam corpus meum, vt comburar, charitatem autem non habeam, *hoc* nihil *mihi* prodeſt.

4 Charitas lenis eſt, benigna eſt charitas, non inuidet charitas, non agit perperam, non inflatur:

5 Non agit indecorè, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum:

6 Non gaudet iniuſtitia, gratulatur autem veritati:

7 Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.

8 Charitas nunquam excidit: ſed & prophetiæ inutiles reddentur, & linguæ ceſſabunt, & cognitio abolebitur.

9 Ex parte enim cognoſcimus & ex parte prophetamus:

10 Poſtquam autem aduenerit quod perfectum eſt; tunc quod ex parte eſt abolebitur.

11 Quum eſſem infans vt infans loquebar, vt infans cogitabam, vt infans ſentiebam: poſtquam autem factus ſum vir, inutilia ſuſtuli quæ infantis erant.

12 Cer-

12 Cernimus enim nunc per ſpeculum &
per ænigma, tunc autem coram *cernemus*: nunc
cognoſco ex parte, tunc verò cognoſcam pro-
ut edoctus fuero.

13 Nunc verò manet fides, ſpes, charitas,
tria hæc: maxima autem harum charitas.

CAP. XIIII.

*1 Commendat donum prophetiæ: 7 & comparatio-
ne à muſicis instrumentis ſumpta, 12 verum in-
terpretandi Scripturas vſum docet, 27 abuſum
tollit: 34 ac vetat ne mulieres publicè doceant.*

1 SEctamini charitatem, ambite ſpiritualia,
magis tamen vt prophetetis.

2 Nam qui loquitur lingua, non hominibus
loquitur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu ve-
rò loquitur myſteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loqui-
tur ædificationem, & exhortationem, & con-
ſolationem.

4 Qui loquitur lingua ſeipſum ædificat: qui
verò prophetat, Eccleſiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis,
magis tamē vt prophetetis. maior enim *eſt* qui
prophetat quàm qui loquitur linguis, niſi ſi in-
terpretetur, vt Eccleſia ædificationem acci-
piat.

6 Quòd ſi nunc, fratres, veniam ad vos lin-
guis loquens, quid vos iuuabo, niſi vobis lo-
quar aut ex reuelatione, aut ex cognitione, vel
prophetando, vel docendo.

7 Atqui inanima quæ ſonum edunt, ſiue ti-
bia *ſit*, ſiue cithara, niſi diſtinctionem tonis de-
derint, quomodo cognoſcetur quod tibia ca-
nitur aut cithara?

8 Ete

8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit,
quis apparabitur ad bellum ?

9 Ita & vos niſi per linguam benè ſignifi-
cantem ſermonem edideritis, quomodo intelli-
getur quod dicitur? eritis enim in aërem lo-
quentes.

10 Tot, prout inciderit, genera vocum ſunt
in mundo, & nihil *eſt* mutum.

11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui
loquitur barbarus: & qui loquitur apud me,
barbarus *fuerit*.

12 Ita & vos quandoquidem ſtudioſi eſtis
ſpirituū, ad ædificationem Eccleſiæ quærite vt
excellatis.

13 Quapropter qui loquitur lingua, pre-
cetur vt interpretetur.

14 Nam precor lingua, ſpiritus meus preca-
tur, ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.

15 Quid eſt igitur? precabor ſpiritu, ſed pre-
cabor etiam intelligentia: pſallam ſpiritu, ſed
pſallam etiam intelligentia.

16 Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu, is
qui implet locum idiotæ quomodo dicturus eſt
Amen ad tuam gratiarum actionem? nam quid
dicas neſcit.

17 Nam tu quidem benè gratias agis, ſed
alius non ædificatur.

18 Gratias ago *Deo* meo, quod magis quàm
vos omnes linguis loquar.

19 Sed Eccleſia malim quinque verba ex
intelligentia mea loqui. vt & alios inſtituam,
quàm decem millia verborum lingua.

20 *Fratres, ne eſtote pueri intelligentia,
ſed malitia pueri, intelligentia vero adulti e- *Mat.* 18. 3.
ſtote.

21 In Lege ſcriptum eſt, *Propterea per di- *Eſa.* 28. 11.
uerſæ

uerſæ linguæ *homines* & alia labra loquar populo huic & ita quoq; me non audient, dicit Dominus.

22 Linguæ igitur ſunt ſignum non ijs qui credunt, ſed infidelibus: prophetia verò non infidelibus, ſed credentibus.

23 Itaq; ſi eodem conuenerit tota Eccleſia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere?

24 Sed ſi omnes prophetent, ingrediatur autem infidelis quiſpiam aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 Et ita occulta cordis eius manifeſta fiant: atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, renuntians Deum verè in vobis eſſe!

26 Quid igitur eſt fratres? quoties conuenitis, quiſquis veſtrûm canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, reuelationem habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant.

27 Siue lingua quis loquitur, *fiat* per binos, aut ad plurimum ternos, & viciſſim: vnus autem interpretetur.

28 Quòd ſi non ſit interpres, taceat in Eccleſia *qui loquitur lingua*: ſibiipſi verò loquatur & Deo.

29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & alij dijudicent.

30 Quòd ſi *quid* alij patefactum fuerit aſſidenti, prior taceat.

31 Poteſtis enim ſigillatim omnes prophetare, vt omnes diſcāt, & omnes conſolationem accipiant.

32 Et ſpiritus Prophetarum Prophetis ſubijciuntur.

33 Non

33 Non enim eſt ſeditionis *author* Deus,
ſed pacis, vt in omnibus Eccleſijs ſanctorum.
34 *Mulieres veſtræ in conuentibus ſile- Tim 2.10.
ant: nec enim permiſſum eſt eis vt loquantur,
ſed *oportet* vt ſubditæ ſint,* ſicut & Lex di- Gen 3.16.
cit.
35 Quòd ſiquid diſcere volunt, domi ſuos
viros interrogent. nam turpe eſt mulieribus in
Eccleſia loqui.
36 An à vobis ſermo Dei, profectus eſt? an
ad vos ſolos deuenit?
37 Si quis ſibi vedetur Propheta eſſe, aut
ſpiritualis, agnoſcat, quæ ſcribo vobis, eſſe
Domini mandata.
38 Qui verò ignarus eſt ignarus eſto.
39 Itaque fratres, ſtudete vt prophetetis, &
loqui linguis ne prohibete.
40 Omnia verò decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

1 Cum eſſent apud Cor. qui corporum reſurrectionē in dubium vocarent, 13 Poſtquam eius neceßitatem validis argumentis comprobauit, 23 Rationem etiam 35 Et modum ſubiungit.

1 CAEterùm * vobis declaro, fratres, E- Gal. 1.11.
uangelium quod euangelizaui vobis,
quod & accepiſtis, in quo etiam ſtatis.
2 Per quod etiam, ſi retinetis, quo ſermone
vobis euangelizauerim, ſeruamini: niſi ſi fru-
ſtrà credidiſtis.
3 Tradidi enim vobis in primis quod & ac-
ceperam, Chriſtum videlicet mortuū eſſe pro
peccatis noſtris,* ſecundum Scripturas. Eſa. 53.5.
4 * Et ſepultum fuiſſe, & excitatum tertio Ioh. 20.
die, ſecundum Scripturas:

Iohn. 21. 19. 5 * Et viſum fuiſſe Cephæ: deinde duode-
cim illis.
6 Poſtea viſus eſt ampliùs quàm quingen-
tis fratribus ſemel: ex quibus pleri que ma-
nent vſque adhuc, quidam autem obdormie-
runt.
Act. 9. 5. 7 Poſtea viſus eſt Iacobo, deinde Apoſto-
Rom. 9. 3. lis omnibus.
Epheſ. 3. 8. 8 * Vltimo verò omnium, velut aborti-
Epheſ. 3. 7. uo, viſus eſt etiam mihi.
9 * Ego enim ſum minimus Apoſtolorum,
qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, prop-
terea quòd perſecutus ſum Eccleſiam Dei.
10 Sed gratia Dei ſum id quod ſum: & gra-
tia eius erga me non fuit inanis, ſed amplius
quã illi omnes laboraui; non ego tamen, ſed
gratia *Dei* quæ mecum *eſt*.
11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, &
ita crediſtis:
12 Quòd ſi Chriſtus prædicatur ex mortu-
is excitatus eſſe, quomodo dicunt quidã inter
vos, non eſſe reſurrectionem mortuorum?
13 Nam ſi reſurrectio mortuorum non
eſt, Chriſtus quoque non eſt excitatus.
14 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, ina-
nis videlicet *eſt* prædicatio noſtra, inanis autẽ
eſt etiam fides veſtra:
15 Reperimur autem etiam falſi teſtes Dei:
quoniam de Deo teſtificati ſumus, eum exci-
taſſe Chriſtum, quem non excitauit, ſi videli-
cet mortui non excitantur.
16 Nam ſi mortui non excitantur, Chriſtus
quoque non eſt excitatus.
17 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, ina-
nis *eſt* fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis ve-
ſtris.

18 Nem-

18 Nempe & qui obdormierunt in Chri-
ſto perierunt.
19 Si in hac ſolùm vita ſperamus in Chri-
ſtum; miſerrimi omnium hominum ſumus.
20 Nunc autem Chriſtus excitatus eſt ex
mortuis: * & primitiæ eorum qui obdormie- Coloſ. 1.18.
runt factus eſt. Apoc. 1.5.
21 Quia enim per hominem mors, per ho-
minem quoque reſurrectio mortuorum.
22 Sicut enim in Adam omnes moriuntur,
ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.
23 * Vnuſquiſque autem ſuo ordine: primi- 1. Theſ. 4.15.
tiæ Chriſtus, poſtea qui ſunt Chriſti, in aduen-
tu ipſius.
24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnũ
Deo ac Patri: quum aboleuerit omne im-
periũ, & omnem potentiam & virtutem.
25 Nam oportet eum regnare * vſquequò
omnes inimicos ſubiicerit pedibus eius.
26 Vltimus autem hoſtis aboletur mors.
27 * Nam omnia ſubiecit ſub pedes eius. Pſal. 110 5.
Quum autem dicit omnia eſſe *ei* ſubiecta, pa- Act. 2.34.
lam eſt *hoc dici* excepto eo qui ſubiecit ei om- Heb. 1.13.
nia. & 10.13.
28 Poſtquã verò ſubiecta fuerint ei omnia, Pſal. 8.7.
tunc & ipſe Filius ſubijcietur ei, qui ſubiecit Heb. 2.8.
ipſi omnia, vt Deus ſit omnia in omnibus
29 Alioqui quid facient qui baptizantur pro
mortuis, ſi omnino mortui non excitantur? &
cur baptizantur pro mortuis?
30 Et cur nos periclitamur omni momen-
to?
31 In dies morior, per gloriationem ve-
ſtram quam habeo in Chriſto Ieſu Domino
noſtro.
32 Si ſecundum hominem aduerſus beſtias
 pug-

pugnaui Epheſi, quæ mihi vtilitas ſi mortui nõ
excitantur? * Edamus & bibamus: cras enim
Eſa.22.13. morimur.
Sapi.2.6.
33 Ne errate. Mores bonos commercia cor-
rumpunt mala.
34 Euigilate iuſtè, & ne peccate: quidem e-
nim *Deum* non norunt, ad pudorem vobis *in-
cutiendum* loquor.
35 At dicet aliquis, quomodo ſuſcitantur
mortui? quali autem corpore prodeunt?
36 Demens, quod tu ſeminas, non viuiſcit,
niſi mortuum fuerit:
37 Et quod ſeminas, non corpus oriturum
ſeminas, ſed nudum granum, prout inciderit,
tritici aut alicuius ex *reliquis* granis.
38 Sed *Deus* ei dat corpus vt voluit, & ſin-
gulis ſeminibus ſuum corpus.
39 Non omnis caro, eadem caro, ſed alia
quidẽ caro hominum, alia verò caro peccorũ,
alia verò piſcium, alio vero volucrum.
40 Et *ſunt* corpora cœleſtia, & ſunt corpo-
ra terreſtria: ſed alius quidem cœleſtium decor,
alius vero terreſtrium.
41 Alius decor ſolis, aliùs decor lunæ &
alius ſtellarum ſtella enim à ſtella differt de-
core.
42 Ita & reſurrectio mortuorum: ſeritur
corpus corruptioni obnoxium, excitatur incor-
ruptum.
43 Seritur fœdum, excitatur cum decore: ſe-
ritur omnium virium expers, excitatur potens.
44 Eſt corpus animale, & eſt corpus ſpiri-
Gen.2.7. tuale.
54 *Ita etiam ſcriptum eſt, Factus eſt pri-
or homo Adam animal viuens: poſterior *autẽ*
Adam *factus eſt* ſpiritus viuificus.

46 At ſpirituale non eſt priùs, ſed animale: deinde ſpirituale.

47 Primus homo è terra puluereus: ſecundus homo ipſe Dominus è cœlo.

48 Qualis puluereus ille, tales & puluerei ſunt: & quales ille cœleſtis, tales & qui cœleſtes ſunt.

49 Et ſicut geſtauimus imaginem terreni: geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

50 Hoc autem dico, fratres, carnem & ſanguinem non poſſe regni Dei hæreditatem conſequi, neque corruptionem conſequi incorruptæ naturæ hæreditatem.

51 Ecce, myſterium vobis dico, Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur.

52 Momento & iactu oculi,* ad vltimam tubam (canet enim tuba) & mortui ſuſcitabuntur incorrupti, & nos mutabimur. *Mat.* 24.31. 1 *Theſ.* 4.16.

53 Oportet enim hoc corruptioni obnoxiũ induere incorruptam naturam, & mortale hoc induere immortalitatem.

54 Quum autem hoc corruptioni obnoxium induerit incorruptã naturam, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, tũc fiet illud quod ſcriptum eſt * Abſorpta eſt mors ad victoriam. *Eſa.* 13.14.

55 Vbi tua, ô mors victoria? vbi tuus ô ſepulchrum, ſtimulus? *Heb.* 2.14.

56 Stimulus verò mortis *eſt* peccatum: vis autem peccati Lex,

57 *Sed Deo *ſit* gratia qui dat nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. 1.*Iohn.* 5.5

58 Itaque fratres mei dilecti, firmi eſtote, immoti, abundantes in opere Domini ſemper, quum ſciatis laborem veſtrum non eſſe inanem in Domino.

CAP. VI.

1 Hortatur vt fratrum Hieroſolymitanorum inopiæ ſuccurrat. 10 Deinde Timotheum commendat. 13 & amica exhortatione 19 deinde ſalutationibus Epiſtolam claudat.

1 Porrò de collecta in ſanctos, quemadmodum conſtitui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis vnuſquiſque veſtrum apud ſe reponat, recondens quod pro Dei benignitate licuerit: ne quum venero tunc collectæ fiant.

3 Poſtquam autē acceſſero, quoſcunq; probaueritis per Epiſtolas, hos mittam vt perferãt beneficentiam veſtram in Hieruſalem.

4 Quòd ſi res digna fuerit vt & ipſe proficiſcar, meum proficiſcentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniã tranſiero (Macedoniam enim pertranſibo.)

6 Apud vos autem fortaſſe parmanebo, aut etiam hybernabo, vt vos me proſequamini quocunque proficiſcar.

7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu videre: ſed ſpero temporis aliquantum manſurum *me* apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten.

9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum & efficax, & aduerſarij multi.

10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte vt tutò apud vos. opus enim Domini operatur vt & ego.

11 Nequis igitur illum pro nihilo habeat: ſed proſequimini eum cum pace, vt veniat ad me: expecto enim eum cum fratribus.

12 Porrò

12 Porrò de Appollo fratre, multum preca-
tus ſum eum, vt iret ad vos cum fratribus: ſed
omnino non fuit *ei* voluntas nunc eundi: ven-
turus eſt autem quum tempus opportunum
habuerit.

13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, e-
ſtote fortes.

14 Omnia veſtra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos fratres, noſtis familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & ſeſe in
miniſterium ſanctis addixiſſe:

16 Vt & vos ſubijciamini talibus, & omni-
bus operam ſuã conferentibus & laborantibus

17 Gaudeo verò de aduentu Stephanæ &
Fortunati & Achaici, quoniam abſentiam ve-
ſtram hi ſupleuerunt.

18 Refecerunt enim Spiritũ meum, ac ve-
ſtrum Agnoſcite itaque qui ſunt huiuſmodi.

19 Salutant vos Eccleſia. Salutant vos in
Domino multum Aquila & Priſcilla, cum Ec-
cleſia quæ eſt domi ipſorum.

20 Salutant vos fratres omnes. * Salutate a-
lij alios oculo ſancto. *Rom. 16. 16. 2 Cor. 13. 12 2. Pet. 1. 15.*

21 Salutatio manu mea Pauli.

22 Siquis non amat Dominum Ieſum
Chriſtum, ſit anathema, maranatha.

23 Gratia Domini Ieſu Chriſti *ſit* vobiſcum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in
Chriſto Ieſu.

Ad Corinthos prior miſſa fuit Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOTI
ad Corinthios poſterior.

CAPVT. I

1 A laude afflictionum auſpicatur, 8 Exponens quod in Aſia pertulerit. 10 Et quàm dexter affueſerit Deus. 7 Addit nulla leuitate id factum eſſe, quod non venerit, vti fuerat pollicitus.

1 PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per Dei voluntatem, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, vnà cum ſanctis omnibus qui ſunt in tota Achaia.

2 Gratia ſit vobis & pax à *Deo* Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Ephes.1.3. 1 pet.1.3. 3 * Benedictus *Deus* ac Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater *inquam* ille miſericordiarum & Deus omnis conſolationis *author*.

4 Conſolans nos in omni oppreſſione noſtra, vt poſſimus poſitos in quauis oppreſſione conſolari, ea ipſa conſolatione qua nos ipſos *Deus* conſolatur.

4 Nam ſicut abundant perpeſſiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.

6 Siue autem premimur, pro veſtra conſolatione ac ſalute *premimur*, & afficimur: ſiue con-

conſolationem recipimus, *conſolationem recipimus* pro veſtra conſolatione efficaci *in vobis* ad tolerationem earundem prepeſſionum, quas & nos perpetimur: & ſpes noſtra firma eſt de vobis:

7 Quòd ſciamus vos, ſicut ſocij eſtis perpeſſionum, ita etiam *ſocios fore* conſolationis.

8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de oppreſſione noſtra quæ nobis euenit in Aſia, nos ſummè grauatos fuiſſe ſupra vires, adeò vt prorſus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

Sed ipſi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobiſipſis, ſed in Deo qui mortuos excitat.

10 *Quique* ex tanta morte nos liberauit, & liberat, in quo ſperamus nos adhuc etiam liberatum iri.

11 * Vobis etiam vnà pro nobis operam conferentibus ad deprecandum: vt donum ex multis perſonis in nos *collatum*, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis. *Rom. 15. 30.*

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium *videlicet* conſcientiæ noſtræ, quòd cũ ſimplicitate & ſinceritate Dei, non cum ſapientia carnali, ſed cum gratia Dei verſati ſumus in mundo, potiſſimùm autem apud vos.

13 Non enim alia ſcribimus vobis quã quæ legitis aut etiam agnoſcitis. ſpero autem vos etiam ad extremum agnituros.

14 Sicut & aliquatenus agnouiſtis nos gloriationem veſtram eſſe, quemadmodum & vos noſtra *eſtis* in diem Domini Ieſu.

15 Itaque hac fiducia priùs volui ad vos venire, vt ſecundum gratiam haberetis:

16 Et per vos tranſire in Macedoniam, &

curſum à Macedonia venire ad vos, & à vobis
deduci in Iudæum.

17 Hoc igitur cùm deliberarem, nunquid
leuitate ſum vſus? aut num quæ delibero, ſe-
cundum carnem delibero, vt ſit apud me Etiam
& Non?

18 Imò fidelis Deus *nouit* ſermonem noſtrũ
apud vos non fuiſſe Etiam & Non.

19 Nam Dei Filius Ieſus Chriſtus, qui inter
vos per nos prædicatus eſt, *id eſt*, per me & Syl-
uanum ac Timotheum, non fuit etiam & Non.
ſed fuit etiam ipſo.

20 (Quotquot enim *ſunt* promiſſiones Dei,
in ipſo *ſunt* Etiam, & in ipſo *ſunt* Amen) ad Dei
gloriam per nos.

21 Porrò qui nos confirmat vobiſcum in
Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus *eſt*.

22 Qui etiam obſignauit nos, deditque ar-
rhabonem Spiritus in cordibus noſtris.

23 Ego verò teſtem Deum inuoco in animã
meam ne *idcirco* nondum veniſſe Corinthum,
vt vobis parcam.

24 Non quod dominemur veſtræ fidei, ſed
quod adminiſtri ſumus gaudij veſtri. nam fide
ſtatis.

CAP. II.

1 Excuſans ſe quòd non venerit. 2 clàm illos taxat 4 & communem ſympathiam oſtendit, 5 vt nequeant niſi ipſis hilaribus gaudere 6 Mœcho, quẽ Satanæ tradi præceperat, 7 reſipiſcenti veniam dari, 8 obſecrat: 13 & profectionis ſuæ Macedoniam meminit.

1 HOc autem mihi faciendum iudicaui, ne
rurſus ad vos cum triſtitia venirem.

2 Nam ego triſtitia vos afficiã, eius
eſt

eſt qui exhileret me, niſi is ipſe qui triſtitia fu-
erit affectus ex me?
3 Et hoc ipſum vobis ſcripſi, ne quum vene-
ro, triſtitiam capiam ex ijs de quibus opor-
tebat me gaudere: confiſus de vobis omnibus,
meum gaudium, omnium veſtrũ *gaudium eſſe*.
4 Nam ex multa oppreſſione & anxietate
cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas: non
vt triſtitia afficiamini, ſed vt cognoſcatis cha-
ritatẽ quam habeo abundantiſſimẽ erga vos.
5 Quòd ſi quis triſtitiam attulit, non mihi
triſtitiam attulit, ſed quadantenus (ne *illum* ag-
grauem) vobis omnibus.
6 Sufficit iſtiuſmodi *homini* iſta mulcta à
pluribus irrogata.
7 Vt è contrario potiùs vos *ei* condonetis
cumque conſolemini, ne quo modo redũdante
triſtitia abſorbeatur *vir* huiuſmodi.
8 Quapropter præcor vos vt ratam facia-
tis in illum charitatem.
9 Nam in hunc finem etiam ſcripſi, vt cog-
noſcerem probationem veſtri, *id eſt*, an ad om-
nia obedientes ſitis.
10 Cui veró condonatis, & ego *condono*. nã
& ego ſiquid condonaui, cui condonaui, prop-
ter vos *id feci*, in conſpectu Chriſti, vt ne in-
tercipiamur à Satana.
11 Non enim illius machinationes igno-
ramus.
12 Porrò quum veniſſem Troadam ad *præ-
dicandum* Euangelium Chriſti, etiamſi oſtium
mihi apertum erat per Dominum, non habui
relaxationẽ *in* ſpiritu meo, eo quod non inue-
niſſem Titum fratrem meum.
13 Sed quum illis vale dixiſſem, abij in
Macedoniam.

14 Dei

14 Deo autem gratia, qui facit vt ſemper
triumphemus in Chriſto: & odorem notitiæ
ſuæ manifeſtum facit per nos omni in loco.
15 Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo
in ijs qui ſeruantur, & in ijs qui pereunt:
16 His quidem, odor mortis ad mortem, il-
lis verò odor vitæ ad vitam. & ad hæc quis i-
doneus?
Infrà.4.2. 17 * Non enim, vt plerique cauponamur ſe-
monem Dei, ſed vt ex ſinceritate, ſed vt ex Deo
in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.

CAP. III.

1 Dicit ſatis habiturum commendationis, 7 quamdiu in fide permanſerint. 6 ſe miniſtrum non literæ, ſed ſpiritus. 8 Diſcrimen Legis & Euāgelij exponit, 13 quòd illius claritas magis perſtringat oculos quàm illuminet, 18 huius verò lux conſpicuam Dei faciem exhibet.

1 INcipimus rurſus nosipſos commendare?
num egemus, vt nonnulli, commendatitijs
Epiſtolis apud vos, aut à vobis commen-
datitijs?
2 Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta in cor-
dibus noſtris, quæ intelligitur & legitur ab
omnibus hominibus:
3 Dum palàm fit vos eſſe Epiſtolam Chri-
ſti ſubminiſtratam à nobis, inſcriptam non a-
tramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis
lapideis, ſed id carneis tabulis cordis.
4 Fiduciam autem huiuſmodi habemus per
Chriſtum apud Deum.
5 Non quòd idonei ſimus ex nobiſipſis ad
cogitandum quicquam, velut ex nobiſipſis, ſed
quòd idonei ſumus, *id* ex Deo eſt.

6 Qui

BODLEIAN

6 Qui etiam fecit vt idonei eſſemus mini-
ſtri noui Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus:
nam litera occidit, Spiritus autem viuificat.
7 Quod ſi mortis miniſterium literis infor-
matum in ſaxjs, fuit glorioſum, adeò vt nō poſ-
ſent intueri filij Iſrael in faciem Moſis, prop-
ter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat:
8 Quî non potiùs miniſterium Spiritus erit
glorioſum?
9 Nam ſi miniſterium condemnationis *fuit*
glorioſum, multò magis miniſterium iuſtitiæ
abundat gloria.
10 Etenim quod glorificatum fuit, ne glori-
ficatum quidem fuit hac in parte, *id eſt*, quod
ad ſuperantem gloriam attinet.
11 Nam ſi quod aboletur, *fuit* glorioſum,
multò magis eſt glorioſum id quod manet.
12 Itaque quum eiuſmodi ſpem habeamus,
multa in loquendo euidentia vtimur:
13 *Nec *ſumus* ſicut Moſes, *qui* imponebat *Exod. 34, 34*
velamen faciei ſuæ, ne intuerentur filij Iſraël
in finem eius quod aboletur.
14 Itaque occalluerūt mentes illorum, nam
vſque ad *diem* hodiernum, in lectione veteris
Teſtamenti manet non retectum velamen illud,
quod per Chriſtum tollitur.
15 Sed ad hunc vſque diem quum legitur
Moſes, velamen cordi eorum impoſitum eſt.
16 Poſtquam autem conuerſum fuerit ad
Dominum, tolletur velamen.
17 *Dominus verò, Spiritus ille eſt: vbi au-
tem Spiritus, ille Domini illic libertas.
18 Nos autem omnes retecta facie gloriam
Domini vt in ſpeculo intuentes, *in* eandem i-
maginem transformamur ex gloria in glori- *Ioh. 4. 14.*
am, ſicut à Domini Spiritu.

CAP.

CAP. IIII.

1 Reſcenſet ſe adeò laboraſſe in prædicando Euãgelio, 2 vt a Satana excæcati ſint qui illius ſplẽdorem non cernant. 7 Prolatum in teſtaces vaſculis 10 Tot ærumnis obnoxijs. 16 Itaque ſuo exemplo ad fortitudinem eos hortatur. 17 Ex contemptu præſentis vitæ.

1 PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, prout miſericordiam conſequuti ſumus, non ſegneſcimus:

2 Sed abdicauimus turpitudinis tegumenta, non incedentes cum calliditate, neq; falſantes ſermonem Dei, ſed declaratione veritatis, commendãtes noſipſos apud omnem conſcientiam hominum, in conſpectu Dei.

3 Quod ſi tectum eſt Euangelium noſtrum, ijs qui pereunt tectum eſt:

4 In quibus Deus huius ſeculi excæcauit mẽtes, *nempe in* infidelibus, ne irradiet eos lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.

5 Non enim noſipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum Dominum: nos autem ſeruos veſtros propter Ieſum.

Gen. 1. 3. 6 Quoniam Deus * qui dixit vt è tenebris lux ſplendeſceret: *is eſt* qui ſplenduit in cordibus noſtris, ad *præbendum* lumẽ cognitionis in facie Ieſu Chriſti.

7 Habemus autem theſaurum hunc in teſtaces vaſculis, vt eius virtutis præſtantia ſit Dei, & non ex nobis:

8 Dum in omnibus premimur, at non coarctamur, hæſitamus, at non prorſus hæremus:

9 Perſequutionem patimur, ſed in ea non deſerimur: deijcimur, at non perimus.

10 Quolibet mortificationem Domini Ieſu in

cor-

corpore circumferentes, vt etiam vita illa Ie-
ſu in corpore noſtro manifeſta fiat.
11 Semper enim nos qui viuimus, morti tra-
dimur propter Ieſum, vt etiam vita Ieſu mani-
feſta fiat in carne noſtra mortali.
12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita
verò in vobis.
13 Et quia habemus eundē Spiritum fidei,
ſecundum illud quod ſcriptum eſt, * Credidi,
& ideò loquutus ſum: nos quoque credimus,
quamobrem etiam loquimur.
14 Scientes fore, vt qui excitauit Dominū
Ieſum, nos quoque per Ieſum excitet, & ſiſtat
vobiſcum.
15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, vt gra-
tia illa copioſiſſima, pluribus gratias agentibus
redundet in gloriam Dei.
16 Propterea non ſegneſcimus: ſed etiam ſi
externus homo noſter corrumpitur, internus
tamen renouatur in dies.
17 Momentanea enim leuitus oppreſſionis
noſtræ excellenter æternum pondus gloriæ
conficit nobis:
18 Dum non ſpectamus ea quæ cernuntur,
ſed ea quæ non cernuntur, nam quæ cernun-
tur, temporaria ſunt: at quæ non cernuntur,
æterna.

Pſal. 116. 10.

CAP. V.

*1 Perſtat in eodem argumento. 6 De certa ſpe ſa-
lutis 8 per fidem. 12 Non vt ſe iactet. 14 Quũ
Deum & ipſius Eccleſiam præ oculis habeat. 17
& nihil æſtimet omnia, præter vitæ nouitatem in
Chriſto.*

1 SCimus enim nos ſi terreſtris huius do-
mus noſtræ tabernaculum diſſolutum
fuerit, ædificium ex Deo habituros, do-
micilium

micilium *videlicet* non manu factum, æternum
in cœlis.

2 In hoc enim ſuſpiramus, * expetentes do-
Apoc. 16, 15. micilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.

3 Siquidem etiam induti non nudi reperi-
emur.

4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo,
ſuſpiramus onerati: in quo non cupimus exui,
ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas à
vita.

5 Porrò Deus *is eſt*, qui nos ad hoc ipſum
condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem
Spiritus.

6 Confidentes igitur ſemper, & ſcientes
dum aduenæ ſumus in corpore, nos peregrè ab-
eſſe à Domino.

7 (Per fidem enim incedimus, non per aſ-
pectum.)

8 Confidimus autem, & probamus potiùs
migrare è corpore, & ad Dominum ire habi-
tatum.

9 Propterea etiam ambimus & *in corpore*
aduenæ, & *ex corpore* migrantes, ei eſſe accepti.

10 * Omnes enim nos comparere oportet
Rom. 14. 10. coram tribunali Chriſti, vt vnuſquiſque repor-
tet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id
quod fecerit, vel bonum vel malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini,
homines ad fidem adducimus. Deo autem ma-
nifeſti ſumus: & ſpero *nos* etiam conſcientijs
veſtris manifeſtos eſſe.

12 Enimuerò non iterum nosipſos commẽ-
damus vobis, ſed vobis occaſionem præbemus
gloriandi de nobis: vt habeatis *quod dicatis* ad-
uerſus eos qui ex facie gloriam captat, at non
ex corde.

13 Nam

13 Nam ſiue inſanimus, Deo *inſanimus*: ſiue ſana mente ſumus, vobis *ſana mente ſumus*.

14 Charitas enim illa Chriſti conſtringit nos:

15 Vt qui hoc ſtatuerimus, ſi vnus pro omnibus mortuus fuit, nempe omnes fuiſſe mortuos: & *illum* pro omnibus mortuum eſſe: vt qui viuunt, poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

16 Itaque nos poſthac neminem nouimus ſecundum carnē: quòd ſi etiam nouimus Chriſtum ſecundum carnem, nunc tamen non amplius nouimus.

17 Siquis igitur *eſt* in Chriſto, noua creatura *eſt*,* vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt omnia. *Eſa. 43. 19. Apoc. 21. 5.*

18 Hæc autem omnia *ſunt* ex Deo, qui recōciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtum, deditque miniſterium reconciliationis:

19 Nempe quia Deus erat in Chriſto mūdum reconcilians ſibi, non imputando eis peccata ipſorum: poſuitq́; in nobis ſermonem hūc reconciliationis:

20 Itaque nomine Chriſti legatione fungimur: velut Deo *vos* precante per nos. oramus, Chriſti nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *vt* qui non nouit peccatum pro nobis peccatum *eſſet*, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.

CAP. VI.

1 Vt vitam Chriſto dignam viuant, hortatur, 5 ne afflictionibus deijciantur, 9 nec gloria inſoleſcāt: 14 pollutiones fugiant, 16 quum ſint viua viuentis Dei templa.

1 SEd & *vt* operam noſtram ei accommo-
dantes, hortamur ne fruſtra gratiam *Dei*
vos receperitis,
Eſa. 49. 8. 2 (Dicit enim *Deus*, *Tempore accepto ex-
audiui te, & in die ſalutis ſuccurri tibi. ecce nũc
tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis.)
3 Nullam vlla in re præbentes offenſionẽ,
ne vituperetur miniſterium:
1. Cor. 4. 1. 4 Sed in omnibus nos approbantes, * vt Dei
miniſtri, in tolerantia multa in oppreſſionibus, in
neceſſitatibus, in anguſtiis,
5 In exagitationibus, in carceribus, in ver-
beribus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis:
6 Puritate, ſcientia, lenitate, benignitate,
Spiritu ſancto, charitate non ſimulata,
7 Sermone veritatis, virtute Dei, armis iu-
ſtitiæ dextris ac ſiniſtris,
8 Per gloriam & ignominiam, per conui-
tia & laudes: vt ſeductores, & *tamen* veraces:
9 Vt ignoti, & *tamen* noti: vt morientes, &
ecce viuimus: vt qui caſtigamur, nec *tamen* oc-
cidimur:
10 Vt dolentes, ſemper tamen gaudentes: vt
pauperes, ſed multos ditantes: vt nihil haben-
tes, ſed omnia obtinentes.
11 Os noſtrum apertum eſt erga vos Corin-
thii, cor noſtrum dilatatum eſt.
12 Non habitatis anguſtè in nobis, ſed an-
guſti eſtis in viſceribus veſtris.
13 Loquor autem vt filiis de pari compen-
ſatione, dilatemini & vos:
Eccl. 13. 21. 14 Ne impari iugo copulemini cum infide-
libus. * quod enim conſortium iuſtitiæ cum in-
iuſtitia? & quæ communio luci cum tenebris?
15 Et quæ concordia Chriſto cum Belial?
aut quæ portio fideli cum infideli?

16 Et

16 Et quæ conſenſio templo Dei cum ſi- 2.Cor.3.17.
mulachris? *nam vos templum eſtis Dei viuen- & 6.16.
tis ſicut dixit Deus,* Habitabo in eis & inam- Leui.26.11.
bulabo: & ero illorum Deus,& ipſi erunt mihi
populus.
17 Quapropter exite è medio eorum, & ſe- Eſa.52.11
paramini,dicit Dominus:& impurum ne attin-
gite:tum ego excipiam vos. Ier.31.1.
18 * Et ero vobis Pater,& vos eritis mihi
filij ac filiæ,dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

1 Ne nimium teneros animos vrgendo proſternat, 2 probabile reddit quod anteà dixerit 4 viz. ingenti erga illos dilectione: 8 itaq; ſibi non diſplicere quòd mœrore eos affecerit 10 & adduxerit ad pœnitentiam non pœnitendam.

1 HAs igitur promiſſiones quũ habea-
mus, dilecti, purgemus noſipſos ab
omni inquinamento carnis ac ſpiritus,
perficientes ſanctificationem cum timore Dei.
2 Accipite nos:neminem iniuriam fecimus,
neminem corrupimus, neminem expilauimus.
3 Ad condemnationem *veſtri* non loquor:
nam ante dixi vos in cordibus noſtris eſſe ad
ſimul moriendum & ſimul viuendum.
4 Multa mihi loquenti libertas apud vos,
multa mihi gloriatio de vobis: impletus ſum
conſolatione, vehementer exundo gaudio in
omni afflictione noſtra.
5 Etenim quum veniſſemus in Macedoni-
am,nullam habuit relaxationem caro noſtra,
ſed in omnibus ſumus oppreſſi,foris pugnæ,in-
tus terrores:
6 Sed qui conſolatur abiectos, conſolatus
eſt nos *nempe* Deus,aduentu Titi,

7 Non ſolùm autem aduentu illius, ſed e-
tiam conſolatione quam ille accepit ex vobis,
quum renuntiaret nobis veſtrum vehemẽs de-
ſiderium, veſtrum eiulatum, veſtrum ſuper me
ardorem, adeò vt magis gauiſus fuerim.

8 Nam etiamſi triſtitia vos affeci per epiſto-
l am, non me pœnitet, etiamſi pœnituerit. vi-
deo enim epiſtolam illam, tametſi ad tempus,
triſtitia vos affeciſſe:

9 Nunc gaudeo, non quòd triſtitia affecti
fueritis, ſed quòd triſtitia affecti fueritis ad re-
ſipiſcentiam: nam triſtitia affecti fuiſtis ſecun-
dùm Deum, vt nulla in re detrimento ſitis af-
fecti per nos,

10 Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is
reſipiſcentiam efficit ad ſalutem, cuius nunquã
pœniteat: at mundi dolor mortem efficit.

11 Ecce enim iſtuc ipſum, quòd ſecundum
Deum triſtitia affecti fuiſtis, quantum in vobis
effecit ſtudium, imò defenſionem, imò indig-
nationem, imò timorem, imo vehemens deſi-
derium, imo zelum, imò vindicationem? per
omnia teſtatum feciſtis vos eſſe puros in hoc
negotio.

12 Itaque etſi ſcripſi vobis, non *ſcripſi vo-
bis* eius cauſa qui iniuriam fecerat, nec eius cau-
ſa qui iniuria affectus fuerat, ſed vt apud vos
manifeſtum fieret ſtudium illud noſtrum pro
vobis, in conſpectu Dei.

13 Propterea conſolationem accepimus ex
conſolatione veſtri: ſed longè plurimum gauiſi
fuimus ob gaudium Titi, quòd refocillatus ſit
ſpiritus eius ab omnibus vobis:

14 Et quòd ſi quid apud eũ de *vobis* glori-
atus ſum, non fui pudefactus: ſed vt omnia verè
loquuti ſumus vobis, ita & gloriatio noſtra *quã*
vſus

viſus eram apud Titum, vera comperta ſit.

15 Et viſcera eius ampliùs erga vos *affecta* ſint, dum reminiſcitur obedientiæ omnium veſtrum, vtque cum timore ac tremore ipſum exceperis.

16 Gaudeo igitur quòd penitus confidam de vobis.

CAP. VIII.

1 Macedonum 9 atque adeo ipſius Chriſti exemplo 14 vt liberales ſint in ſanctos hortatur. 16 Titum, 18 & alium fratrem hac de cauſa ad ipſos profectos dicat.

1 PОrrò notam facimus vobis fratres, gratiam Dei præſtitam Eccleſijs Macedonum.

2 Nempe quòd in multa probatione oppreſſionis abundans gaudium ipſorum, & profunda eorum paupertas redundauit in copioſam benignitatem ipſorum.

3 Nam pro viribus (teſtor) atque ſupra vires voluntarij *fuerunt*,

4 Multis cũ precibus nos rogantes vt hanc beneficentiam & communicationem qua ſanctis ſubuenitur in nos reciperemus.

5 Ac non ſicut ſperabimus *ita fecerunt*, ſed ſemetipſos dediderunt primùm Domino, *deinde* & nobis, per Dei voluntatem.

6 Ad adhortendum Titum, vt ſicut antè cœpit, ita etiam abſoluat apud vos hanc quoq; beneficentiam:

7 Itaque ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone, & cognitione, & omni ſtudio, & veſtra in nos charitate, *videte* vt in hac quoque gratia abundetis.

8 Non ex imperio loquor, ſed aliorum ſtu-

dio, veſtræ quoque dilectionis ſinceritatem, reddens exploratam.

9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum *videlicet* propter vos pauperem factum eſſe, quū eſſet diues, vt vos illius paupertate diteſceretis.

10 Et ſententiam in ea re *meam* edo. nā hoc vobis conducit, qui non ſolum facere, ſed etiam velle antè cœpiſtis anno ſuperiore.

11 At nunc etiam illud ipſum facere abſoluite: vt ſicut adfuit prōptum illud velle, ita etiā adſit ipſum perficere ex eo quod habetis.

12 Etenim ſi priùs adſit promptus animus, aliquis acceptus eſt pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim vt aliis relaxatio ſit, vobis autem oppreſſio: ſed pari conditione hoc tempore veſtra abundantia ſupplet illorum defectum.

14 Vt & illorum abundantia veſtrum defectum ſuppleat, vt fiat æquabilitas.

Exo.16.10. 15 Sicut ſcriptum eſt, * qui multum *colligit* plus non habuit, & qui paulum, non habuit minus.

16 Gratia autem ſit Deo qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis.

17 Quòd tum exhortationem illam gratam habuit, tum verò maiore ſtudio vltrò ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem vnà cum eo fratrem illum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias.

19 (Nec *id* ſolùm, ſed etiam ſuffragiis delectus eſt ab Eccleſiis ſocius peregrinationis noſtræ, cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à nobis ad ipſius Domini gloriam & *compro-*

bandum

bandam promptum animum veſtrum.)

20 Vitãtes hoc, ne quis nos vituperet in hac exuberantia quæ adminiſtratur à nobis:

21 *Vt qui procuremus honeſta non ſolùm coram *Domino*, ſed etiam coram hominibus. Rom. 12.17

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrũ quem ſæpè in multis probauimus ſtudioſum: nunc autem multò ſtudioſiorem, ob multam fiduciam quam *habeo* in vobis.

23 Siue de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt* & apud vos adiutor, ſiue de fratribus noſtris, legati *ſunt* Eccleſiarum & gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem Charitatis veſtræ, & noſtræ de vobis gloriationis edite in eos, in conſpectu Eccleſiarum.

CAP. IX.

1 Cur de eorum voluntate bene ſentiens, 3 illis tamen adhortandis ſedulo incumbat, 4 rationem adducit: 6 & ſementis eleemoſynas comparat, 10 quam Deus rependit magnifice ſemper.

1 NAm de ſubminiſtratione quidem quæ fit in ſanctos, ſuperuacaneum eſt mihi ſcribere vobis.

2 Noui enim promptum animum veſtrum quẽ de vobis iacto apud Macedones, Achaiam videlicet paratam eſſe ab anno ſuperiore: & ex vobis *ortus* zelus prouocauit complures.

3 Miſi autem hos fratres, ne gloriatio noſtra de vobis inanis fiat hac in parte: vt (ſicut dicebam) parati ſitis.

4 Ne quo modo, ſi mecũm venerint Macedones, & offenderint vos imparatos, nos pudefiamus (vt ne vos dicam) in præſidente iſta glo-

riatione.

5 Itaque neceſſarium putaui adhortari fratres, vt priores venirent ad vos, & priùs abſoluerent antea denunciatā beneficentiam veſtrā, vt ea ſit parata, ita vt beneficentia, & non vt extortum aliquid.

6 Hoc autem *dico*, Quis erit parcè, parcè etiam metet. & qui ſerit benignè, benignè etiam metet.

7 Quiſq; ſicut præoptat corde *ita* agat: *nō ex triſtitia aut neceſſitate * nam hilarem datorem diligit Deus.

Rom. 12. 8.
Eccl. 35. 11.

8 Potens eſt autem Deus efficere vt omnis gratia in vos redundet, vt in omnibus omni tempore omne quod ſufficiat habentes, abundetis ad omne opus bonum:

9 (Sicut ſcriptum eſt, * Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum.

Pſal. 112. 9.

10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti, & panem ad eſcam ſuppeditet & multiplicet ſementem veſtram, & augeat fructus iuſticiæ veſtræ:)

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnē benignitatem, quæ per nos efficit, vt gratiæ agantur Deo.

12 Nam ſubminiſtratio oblationis iſtius non ſolùm ſupplet ſanctorum inopiam, ſed etiam redundat in multas gratiarum actiones apud Deum approbatione iſtius ſubminiſtrationis.

13 (Deum glorificando de veſtra teſtata ſubiectione in Euangelium Chriſti, deque benigna in ſe & in omnes communicatione.)

14 Et ipſorum precibus pro vobis maximo vos amore complectentium propter gratiam Dei in vobis exuberantem.

15 Gra-

15 Gratia autem *ſit* Deo ſuper inenarrabili ſuo munere.

CAP. X.

3 Qua fiducia, 4 quibus armis. 6. qua vindicta ſit inſtructus aduerſus improborum calumnias, oſtendit, 7 ſeq. præſentem non minus virtutis habere in operibus, 11 quàm abſens grauitatis in verbis.

1 CAEterùm precor vos per clementiam & æquitatem Chriſti: ego ipſe Paulus qui coram quidem humilis ſum inter vos, abſens verò ſum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem rogo, ne præſens confidenter agã fiducia qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam qui nos æſtimant, quaſi ſecundum carnẽ incederemus.

3 Nam carne incedentes, ſecundum carnem bellum non gerimus:

4 (Arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed diuinitus valida, & ad ſubuerſionẽ munitionum.)

5 Ratiocinationes euertendo, omnemq́ue ſublimitatẽ quæ extollitur aduerſus cognitionem Dei: & in captiuitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Chriſto.

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciã poſtquam impleta fuerit veſtra obedientia:

7 Quæ ob oculos ſunt aſpicitis? ſiquis apud ſe confidit ſe Chriſti eſſe, hoc viciſſim cogit & ex ſeſe, quemadmodum ipſe Chriſti *eſt*, ita & nos Chriſti *eſſe*.

8 Nam ſi ampliùs etiam quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad ſubuerſionem

nem veſtri, non pudefiam.
9 Ne videar ceu perterrefacere vos per e-
piſtolas.
10 Nam epiſtolæ quidem (inquit) graues
ſunt & validæ: ſed præſentia corporis infirma
eſt, & ſermo nihili.
11 Hoc cogitet *qui* iſtiuſmodi *eſt*, quales ſu-
mus verbo per epiſtolam quum abſumus, tales
etiam *nos fore* re ipſa quum aderimus.
12 Non enim audemus nos inſerere aut con-
ferre cum quibuſdam qui ſeipſos commendant:
ſed non intelligunt quòd ipſi ſeſe ſeipſis meti-
untur, & ſeſe ſibiipſis comparant.
13 At nos non gloriabimur de iis quæ men-
Ephe. 4. 7. ſuræ *noſtræ* non ſunt, * ſed ſecundum modum
nobis & regulam admenſum, *id eſt*, eius quam
diſtribuit nobis *D*eus menſuræ, *gloriabimur* nos
perueniſſe ad vos etiam vſque.
14 Non enim vt ſi non perueniſſemus vſque
ad vos, extendimus noſipſos vltrà. nam vſq; ad
vos etiam peruenimus in Euangelio Chriſti.
15 Nequaquam de iis quæ menſuræ *noſtræ*
non ſunt gloriantes, *id eſt* de alienis laboribus,
imò ſperantes, *fore vt* augeſcente fide veſtra, in
vobis amplificemur in attributa nobis noſtra
menſura vlteriùs.
16 *Id eſt* vt in iis *regionibus* quæ vltra vos *ſunt*
euangelizemus: non vt in alteri attributa menſu-
ra, de præparatis gloriemur.
17 * Cæterum qui gloriatur, in Domino
Ierem. 9. 21 glorietur.
1. Cor. 1. 31. 18 Non enim qui ſeipſum commendat, is
probatus eſt, ſed is quem Dominus commen-
dat.

CAP.

CAP. XI.

2 Ingenti ſe erga Corinthios amore cogi teſtatur 5 vt laudes ſuas deprædicet 9 Gratuitam illis ſuam operam impendiſſe, 13 nec quam re ſuperiores eſſent pſeudoapoſtoli: 22 quos longè antecellere recenſet in iis quæ veræ ſunt laudis.

1 VTinam toleraretis pauliſper deſipien-
tiam *meam*, imò etiam tolerate me.
2 Ambio enim vos Dei zelotypia. Ap-
taui enim vos *quos* vni viro (*vt* virginē puram)
ſiſtam, nempe Chriſto.
3 Sed metuo ne quo modo, ſicut* ſerpens Gen. 3. 3.
ille Euam ſeduxit calliditate ſua, *ita* corruptæ
mentes veſtræ *degenerent* à ſimplicitate quæ eſt
in Chriſto.
4 Enimuerò ſi veniat qui alterum Ieſum præ-
dicet quem non prædicauerimus, aut *ſi* Spiri-
tum alterum accipiatis quem non acceperitis,
aut Euangelium aliud quod non recepiritis,
rectè *illum* toleraueritis.
5 Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſū-
mis Apoſtolis.
6 Quòd ſi rudis ſum ſermone, non tamen
ſum rudis ſcientia: ſed omninò manifeſti facti
ſumus in omnibus apud vos.
7 Num peccaui quum me ipſum demitterem
vt vos attolleremini? quodq́ gratuitò Euange-
lium Dei euangelizauerim vobis?
8 Alias Eccleſias ſpoliaui, accepto ab Infra. 12. 13.
eis ſtipendio, vt vobis inſeruirem: & quū apud
vos eſſem & egerem,* nō obtorpui cum cuiuſ-
quam incommodo.
9 Inopiam enim meā ſuppleuerunt fratres
qui venerant è Macedonia. & in omnibus me
præſtiti vobis minimè oneroſum, & præſtabo.

10 Eſt

10 Eſt veritas Chriſti in me, quòd hæc glo-
riatio non obſtruetur contra me in regionibus
Achaiæ.

11 Quapropter? *an* quòd non diligam vos?
Deus nouit.

12 Sed quod facio, etiam faciam: vt ampu-
tem occaſionem iis qui optant occaſionem, vt
in *eo* de quo gloriantur, reperiantur quales &
nos.

13 Nam iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, operarij
doloſi ſunt, transformati in Apoſtolos Chriſti.

14 Neque id mirum: ipſe enim Satanas trāſ-
formatur in Angelum lucis.

15 Non magnum eſt igitur, ſi etiam eius mi-
niſtri transformentur vt miniſtri iuſtitiæ, quo-
rū finis erit ſecundum opera eorum.

16 Rurſum dico nequis me putet deſipien-
tem eſſe: alioquin etiā vt inſipientem accipite
me vt paululum quiddam & ego glorier:

17 Quod dico, non dico ſecundum Domi-
num, ſed vt deſipiens, in præſidente iſta gloria-
tione.

18 Quandoquidem multi gloriantur ſecun-
dum carnem & ego gloriabor.

19 Libenter enim toleratis deſipientes quòd
ſitis ſapientes.

20 Toleratis enim, ſiquis vos in ſeruitutem
adigit, ſi quis exedit, ſiquis *ſtipendium* accipit,
ſiquis attollit ſeſe, ſiquis vos in faciem cædit.

21 Quantum ad contumeliam dico, ſicuti
quod nos infirmi fuimus: imo in quocunq; au-
dacia vti velit aliquis, (vt deſipiens loquor) au-
dacia velim vti & ego.

Phil. 3. 5. 22 * Hebræi ſunt? *ſum* & ego: Iſraëlitæ
ſunt? *ſum* & ego: ſemen Abrahæ ſūt *ſum* & e-
go:

23 Mi-

23 Miniſtri Chriſti ſunt? (deſipiens loquor)
ſupero ego: in fatigationibus ampliùs, in vulneribus
ſupra illos, in carceribus ampliùs, in
mortibus ſæpe.

24 A Iudæis quinquies accepi quadragenas
plagas, vna minùs.

25 * Ter virgis cæſus fui,* ſemel fui lapida- *Act.16.25.*
tus,*ter naufragium feci, noctem ac diem in *Act.14.19.*
profundo egi. *Act.17.1.*

26 *In* itineribus ſæpe *fui, in* periculis flumi-
num, periculis latronum, periculis à *meis* gen-
tilibus, periculis à Gentibus, periculis in ciui-
tatibus, periculis in ſolitudine, periculis in ma-
ri, periculis inter falſos fratres.

27 In fatigatione & ærumna, in vigilijs ſæ-
pe, in fame & ſiti, in ieiuniis ſæpe, in frigore &
nuditate.

28 Abſq; ijs quæ extrinſecus *eueniunt vrget*
agmen illud in me quotidie conſurgens, *id eſt*
ſolitudo de omnibus Eccleſijs.

29 Quis affligitur quin ego affligar? quis of-
fenditur quin ego vrar?

30 Si gloriari oporteat, de ijs quæ infir-
mitatis meæ *ſunt* gloriabor.

31 Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chri-
ſti, laudandus in ſecula, nouit me non mentiri.

32 In vrbe Damaſci, gentis præfectus no- *Act.9.24.*
mine Aretæ regis, præſidio tenebat *D*amaſce-
norum vrbem cupiens me prehendere.

33 Sed per feneſtram in corbe demiſſus fui
per mœnia, & eius manus effugi.

CAP. XII.

1 Inuitus recenſet 3 reuelationes diuinitus 4 ſibi factas, 6 ob quas quum verè gloriari poßit, non velit 10 infirmitatum ſuarum conſcius. 11 ſed hanc ſibi neceßitatem ineptiendi ipſos injecere,

20

di ipſos inijcere, 20 dum ſe addicunt ambitioſis hominibus per quos a Chriſto alienantur.

1 GLoria ſanè non expedit mihi. veniam enim ad viſiones & reuelationes Domini.

2 Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, (an in corpore, neſcio: an extra corpus neſcio: Deus nouit) raptum in tertium vſque cœlum.

3 Et noui huiuſmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, neſcio, Deus nouit:)

4 Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe ineffabilia verba, quæ non liceat homini loqui.

5 De eiuſmodi *re* gloriabor, de meipſo verò non gloriabor, niſi ex infirmitatibus meis.

6 Nam ſi voluero de his gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam, ſed parcè loquor, ne quis de me cogitet ſupra *id* quod videt *eſſe* me, aut *quod* audit ex me.

7 Et ne excellentia reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus carni, *&* angelus Satan, vt me colaphis cædat, ne ſupra modum efferar.

8 Super hoc ter Dominum rogaui, vt abſcederet à me.

9 Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nā potentia mea per infirmitatem ad finem ſuum adducitur: libentiſſimè igitur gloriabor potiùs de infirmitatibus meis, vt tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Chriſti.

10 Propterea oblector in infirmitatibus, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: quum enim infirmus ſum, tunc potens ſum.

11 Fui deſipiens in gloriando: vos me coegiſtis: nam ego debueram à vobis commendari.

nari.nulla enim in re inferior ſui ſummis Apo-
ſtolis,tametſi nihil ſum.
12 Iudicia quidem Apoſtoli edita ſunt apud
vos cum omni tolerantia per ſigna,& prodi-
gia,& virtutes.
13 Nam quid eſt in quo fueritis inferiores
cæteris Eccleſijs,niſi quòd ego ipſe*nō obtor-
pui cum veſtro incommodo? condonate mihi *Suprà* 11.9.
hanc iniuriam.
14 Ecce,tertiò paratus ſum venire ad vos,
nec cum veſtro incommodo obtorpeſcam:non
enim quæro quæ veſtra ſunt,ſed vos:non enim
debent filii parentibus theſauros congerere,ſed
parentes filiis.
15 Ego verò libentiſſimè ſumptum impendā
& expendar pro animalibus veſtris,etiamſi,a-
bundè vos diligens,minus diligar.
16 Sed eſto,ego vos non grauaui: ſed quòd
ſim callidus,dolo vos cepi.
17 Num per quenquam eorum quos miſi ad
vos,expilaui vos?
18 Præcatus ſum Titum,& cum eo miſi fra-
trem:nunquid vos expilauit Titus?nónne eo-
dem ſpiritu inceſſimus?nónne iiſdem veſtigiis?
19 Rurſum putatis quòd nos vobis excuſe-
mus?in conſpectu Dei, in Chriſto loquimur:
omnia autem hæc,chariſſimi,pro veſtri ædifi-
catione.
20 Nam metuo ne quo modo,quum venero
non quales velim reperiam vos,& ego reperi-
ar vobis quales nolitis: neque modo ſint lites,
æmulationes,iræ,contentiones , obtrectati-
ones , ſuſurri , rumores , tumultuatio-
es:
21 Ne me iterum poſtquam venero deprimat
Deus meus apud vos,& lugeam multos eorum
qui

qui antè peccarunt, nec reſipuerunt ſuper im-
puritate, & ſcortatione & proteruia quam pa-
trarunt.

CAP. XIII.

*1 Tertiò aduenient, 2 ſeueriorem vindictam illis de-
nuntiat 5 qui reipſa experti ſunt virtutem Chri-
ſti in ſuo Apoſtolatu. 10 Optat tandem vt reſipi-
ſcant, 11 & fauſta illis precatur.*

1 TErtia hac vice venio ad vos, * Ex ore
Deut.19.15. duorũ teſtium aut trium, firmum erit
Mat.18.16. omne verbum.
Iohn.8.17. 2 Prædixi & ſecundò prædico vt præſens,
Heb.10.28 & abſens nunc ſcribo ijs qui antè peccarunt, &
reliquis omnibus, fore vt, ſi denuò venero, non
parcam:
3 Quandoquidem experimentum quæritis
in me loquentis Chriſti, qui erga vos non eſt
infirmus, ſed potens eſt in vobis.
4 Nam etſi crucifixus fuit ex infirmitate,
viuit tamen ex potentia Dei. nam & nos infir-
mi ſumus cum eo, ſed viuemus cum eo ex vir-
tute Dei apud vos.
1. Cor 11.20. 5 * Voſipſos tentate annon ſitis in fide,
voſipſos probate: annon agnoſcitis voſmetip-
ſeos, *videlicet* Ieſum Chriſtum in vobis eſſe? niſi
reprobi eſtis.
6 At ſpero fore vt cognoſcatis nos non eſſe
reprobos.
7 Opto verò à Deo, nequid mali faciatis,
non vt nos probati comperiamur, ſed vt quod
honeſtum eſt faciatis: nos verò velut reprobi
ſimus.
8 Non enim poſſumus quicquam aduerſus
veritatem, ſed pro veritate.
9 Gaudemus enim quum nos infirmi ſu-
mus,

mus:vos autem validi fueritis, hoc autem etiã
optamus, veſtram *videlicet* inſtaurationem.
10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne præſens
ſeueritate vtar, ex poteſtate quam dedit mihi
Dominus ad ædificationem, ac non ad deſtru-
ctionem.
11 Quod supereſt, fratres, valete, inſtaura-
mini, conſolationem habete, idem ſentite, in pa-
ce agite, & Deus charitatis ac pacis *author* erit
vobiſcum.
12 Salutate alij alios ſancto oſculo. Salutãt
vos ſancti omnes.
13 Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas
Dei, & communicatio Spiritus ſancti *ſit* cum
omnibus vobis. Amen.

*Ad Corinthos ſecunda fuit ſcripta Philip-
pis vrbe Macedonia, per Titum
& Lucam.*

LI. EPIS-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

CAP. I.

1 *Poſt inſcriptionem 6 ſubiungit obiurgationem, Galatas accuſans defectionis 9 A ſuo Euangelio: 15 Quod à Deo accepit. 17 antequam cum vllo Apoſtolorum contuliſſet.*

1 PAVLVS Apoſtolus (non ab
Act. 1. 3. hominibus, neque per hominem,* ſed per Ieſum Chriſtũ,
ac Deum Patrem qui ſuſcitauit eum ex mortuis,)
2 Quique mecum ſunt omnes fratres, Eccleſijs Galatiæ:
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto.
Luc. 1. 74. 4 Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris,* vt eximeret nos ex præſenti ſeculo malo
ſecundum voluntatem Dei & Patris noſtri.
5 Cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
6 Miror vos ita citò, deſerto eo qui vocarat
vos in gratiã Chriſti tráſferri in aliud euãgliũ,
7 Quod non eſt aliud: ſed nonnulli vos turbant, & volunt inuertere Euangelium Chriſti.
8 Sed etiam ſi nos aut Angelus è cœlo euãgelizet vobis præter *id* quod vobis euangelizamus, anathema ſito,

9 Vt

9 Vt antè diximus, etiam nunc iterum dico, Siquis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema eſto.

10 Nunc enim *vtrum* homines an Deum ſuadeo? aut quæro hominibus placere? Enimuero ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

11 * Notum autem vobis facio, fratres, Euangelium prædicatum à me, non eſſe ſecundum hominem. 1. Cor. 15. 2.

12 Neque enim ego ab homine id accepi, neque edoctus ſum, ſed *illud* patefaciente *mihi* Ieſu Chriſto.

Act. 9. 2.

13 * Audiſtis enim quomodo verſatus ſim olim in Iudaiſmo, me *videlicet* ſummè perſequutum eſſe Eccleſiam Dei, & eam vaſtaſſe:

14 Et profeceſſe in Iudaiſmo ſuper multos æquales meos in genere meo, cum vehementiore ſtudio tenerer traditionum quas à patribus meis acceperam.

15 Sed quando placuit Deo qui ſeperauit me ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiā ſuam,

Ephes. 3. 2.

16 Retegere Filium ſuum in me, * vt euangelizarem ipſum inter Gentes, non ſtatim cōtuli cum carne & ſanguine:

17 Neque redij Hieroſolymam ad eos qui ante me *fuerat* Apoſtoli, ſed abij in Arabiam, ac denuò reuerſus ſum Damaſcum.

18 Deinde tribus pòſt annis redij Hieroſolymam, vt viſerem Petrum, & manſi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex Apoſtolis non vidi quēquam, niſi Iacobum fratrem Domini.

20 In ijs porro quæ ſcribo vobis, ecce coram Deo, non mentior.

21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ
22 Eram autem ignotis facie Eccleſijs Iu-
deæ quæ *erant* in Chriſto:
23 Sed ſolùm audierant *qui dicerent*, Qui
perſequebatur nos aliquando. nunc annuntiat
fidem quam olim vaſtabat.
24 Et glorificabant Deum de me.

Cap II

*2 Nihil à ſuo Euangelio diuerſum ſenſiſſe Apo-
ſtolos. 3 Incircumciſi Titi exemplo oſtendit.
11 Et quod aſſeruerit illud aduerſus Petri ſimu-
lationem. 17 Inde tranſitum facit ad cau-
ſæ tractationem, gratuito nos iuſtificari per
Chriſtum &c.*

1 DEinde interiectis annis quatuorde-
cim, rurſum aſcẽdi Hieroſolymã vnà
cũ Barnaba, aſſumpto ſimul & Tito.
2 Aſcendi autem ex reuelatione, & expoſui
eis Euangelium quod prædico inter Gentes:
ſed priuatim cum eis, qui ſunt in pretio, ne quo-
modo fruſtra currerem aut cucurriſſem.
3 Sed neque Titus qui mecum erat, quum
eſſet Græcus, coactus fuit circumcidi.
4 Nempè propter emiſſarios falſos fratres,
Deut.10.17. qui irrepſerant ad explorandam libertatem
2.chron.19.7 noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt
Iob.34.19. nos in ſeruitutem adigerent.
Sapien.6.8. 5 Quibus ne ad momentum quidem ceſſi-
eccleſ 35.16. mus per ſubiectionem, vt veritas Euãgelij per-
Act.16.34. maneret apud vos.
Rom.1.11. 6 Ab ijs autẽ qui exiſtimantur eſſe aliquid,
ephe.6.9. qualeſcunq; fuerint, nihil mihi diſcrepat. *per-
coloſ.3.26. ſonam hominis Deus non accipit: Nã qui ſunt
1.pet 1.17. in pretio, nihil mecum præterea contulerunt.

7 Imo

7 Imò è contrario, quũ vidiſſent mihi con-
creditum fuiſſe Euangelium præputij, ſicut
Petro circumciſionis:
8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad A-
poſtolatum circumciſionis, efficax fuit etiam
per me erga Gentes.)
9 Quumque cognouiſſent gratiam mihi
datam Iacobus & Cephas & Iohannes, qui
æſtimantur eſſe columnæ, dextras dederunt
mihi ac Barnabæ ſocietatis, vt nos inter Gen-
tes, ipſi verò inter circũciſos, *Apoſtolatu fun-
geremur*.
10 Solùm *monuerunt* vt pauperum meminiſ-
ſemus: quod & ipſum ſtudui facere.
11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiã,
in os ei reſtiti, eo quòd condemnandus eſſet.
12 Nam antequam veniſſent quidam à Ia-
cobo, vna cum Gentibus, edebat: quum autem
veniſſent, ſubduxit ſeſe ac ſeparauit ab eis, me-
tuens eos qui erant ex circumciſione.
13 Ac ſimulabant vnà cum eo reliqui etiam
Iudæi, itaque etiam Barnabas ſimul abreptus
fuit in illorum ſimulationem.
14 Sed quum vidiſſem eos non recto pede
incedere, vt veritate Euangelij congruebat, di-
xi Petro coram omnibus, Si tu, quum ſis Iudæ-
us, Gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur gentes
cogis iudaizare?
15 Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus
peccatores,
16 Sciẽtes non iuſtificari hominem ex ope-
ribus Legis, ſed per fidem Ieſu Chriſti, & iam
nos inquam in Chriſtum Ieſum credidimus, vt
iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operi-
bus Legis: propterea quòd non iuſtificabitur
ex operibus Legis vlla caro.

Rom 3.23. 17 * Quod ſi, dum quærimus iuſtificari per
Chriſtum, reperimur & ipſi peccatores, num
Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.
18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico,
tranſgreſſorem meipſum conſtituo.
19 Ego enim per legem Legi mortuus ſum
vt Deo viuerem.
20 Vnà cum Chriſto crucifixus ſum. Viuo
autem, non ampliùs egò, ſed viuit in me Chri-
ſtus, & vitam quam nunc viuo in carne, viuo
per fidem Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit
ſemetipſum pro me.
21 Non abrogo gratiam Dei. nam ſi per
Legem eſt iuſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa
mortuus eſt.

CAP. III.

1 *Exprobrat quod ſe abduci paſſi ſint ab illis a viuâ expreſſa in Chriſto iuſtificationis gratia. 6 Abrahæ exemplum adducit. 10 effectum, 21 & cauſas latæ Legis expendens.*

1 A Mentes Galatæ, quis vos faſcinauit ne
obſequeremini veritati, quibus ob o-
culos Ieſus Chriſtus priùs fuerat depi
ctus, inter vos crucifixus?
2 Hoc ſolùm cupio diſcere ex vobis, Ex o-
peris Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide
per auditum percepta?
3 Adeò amentes eſtis? quum Spiritu ince-
peritis, nunc carne perficimini?
4 Tam multa paſſi eſtis fruſtrà? ſi modò etiã
fruſtrà.
5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum, &
efficit virtutes in vobis, ex operibus Legis, an
ex fide per auditum percepta *ſubminiſtrat?*

6 Si-

6 Sicut *Abraham credidit Deo, & impu- Gen.15.8.
tatum eſt ei pro iuſtitia: Rom.4.3.
6 *Ita* noſtis, nempe eos qui ex fide ſunt, eſſe Iac.2.23.
filios Abrahæ.
8 Prouidens autem Scriptura Deum e · fi-
de iuſtificaturum Gentes, ante euangelizauit A-
brahæ, *Benedicentur, *inquiens*, in te omnes Gen.12.3.
Gentes. eccleſ.44.20
9 Itaque qui ex fide *ſunt*, benedicuntur cũ Act.3.25.
fideli illo Abraham.
10 Nã quotquot ex operibus legis ſunt, ſub
execratione ſunt. Scriptum *eſt* enim; * Execra-
bilis quiſquis non manſerit in omnibus quæ Deut.27.26.
ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.
11 Nullum autem per legem iuſtificari apud
Deum manifeſtum eſt, ſi quoniam * iuſtus ex
fide viuet. Abac.2.4.
12 Lex autem non eſt ex fide, ſed * Qui fece- Rom.1.17.
rit ea homo, viuet in ipſis. Heb.10.30.
13 *At* Chriſtus nos redemit ab execratione Leuit.18.5.
Legis, dum pro nobis factus eſt execratio:
ſcriptum eſt enim, * Execrabilis quiſquis pen-
det in ligno. Deut.21.23.
14 Vt in gentibus benedictio Abrahæ extet
in Chriſto Ieſu, & vt promiſſum illud Spiritum
accipiamus per fidem.
15 Fratres humano more loquor, *Hominis Heb.9.17.
licet pactionem authoritate confirmatam nul-
lus abrogat, aut aliquid ſuperaddit.
16 Abrahæ verò dictæ ſunt promiſſiones, &
ſemini eius, non dicit Et ſeminibus, vt de
multis: ſed de vno, Et ſemini tuo, qui eſt
Chriſtus.
17 Hoc autem dico, pactionem antè con-
firmatam a Deo reſpectu Chriſti, Lex quæ poſt
annos quadringentos & triginta cœpit, non

facit irritam, vt aboleat promiſſionem.
18 Nam ſi ex Lege eſt hereditas: non iam
ex promiſſione: Abrahæ verò per promiſſionē
gratificatus eſt Deus *hæreditatem*.
19 Quid igitur Lex? Tranſgreſſionum gratia
addita eſt, vſquequò veniſſet ſemen illud cui
facta eſt promiſſio: Lex, *inquam*, ordinata per
Angelos, per manum internuntij.
20 Internuntius autem, vnius non eſt: Deus
verò vnus eſt.
21 *Num* igitur Lex *addita* eſt aduerſus pro-
miſſiones Dei? Abſit, nam ſi data fuiſſet Lex
quæ poſſet viuificare, verè ex Lege eſſet iuſti-
titia.
Rom. 3. 9. 22 Sed * concluſit Scriptura omnia ſub pec-
catum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur
credentibus.
23 Antequam autem veniſſet fides, ſub Le-
gis præſidio tenebamur, concluſi in eam fidem
quæ erat reuelanda.
24 Itaque Lex pædagogus noſter fuit in
Chriſtum *reſpiciens* vt ex fide iuſtificaremur.
25 At poſtquam venit fides, non ampliùs
ſub pædagogo ſumus.
26 Omnes enim filij Dei eſtis, per fidem in
Chriſto Ieſu.
27 Nam quicunque in Chriſto baptizati e-
ſtis, Chriſtum induiſtis.
28 Non eſt Iudæus neq; Græcus. nō eſt ſer-
uus neq; liber, nō eſt maſcuſus nec fœmina, om-
nes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.
29 Quòd ſi vos *eſtis* Chriſti, nempe Abrahæ
ſemen eſtis, & ſecundum promiſſionem hære-
des.

CAP. IIII.

1 *A tutela Legis mancipatos 4 Chriſti aduentu*
qui

qui eius eſt finis. 9 Abſurdum eſt ad egenas ſuperſtitiones relabi. 13 Reuocat ergo eos ad puritatem doctrinæ Euang. 21 Et pulchra allegoria ſuam diſputationem exornat.

HOc autem dico: Quamdiù hæres eſt infans, nihil differt à ſeruo, quamuis ſit Dominus omnium:

2 Sed ſub tutoribus & curatoribus eſt, vſq; ad tempus quod pater præfinierit.

3 Ita & nos, quum eſſemus infantes, ſub elementis mundi eramus in ſeruitutem redacti:

3 At poſtquam venit plenum tempus, emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum Legi obnoxium:

5 Vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret, * vt adoptionem acciperemus: Rom. 8.15.

6 Quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, *id eſt* Pater.

7 Itaque non ampliùs es ſeruus, ſed filius: quòd ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.

8 Imò tum quidem ignorantes Deum, ſeruiebatis ijs qui natura non ſunt dij:

9 At nunc quum cognoſcatis Deum, imò potiùs edocti ſitis à Deo, quomodo cõuertimini retrorſum ad impotẽtia & egena elementa, quibus retrorſus ab initio ſeruire vultis?

10 Dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos.

11 Metuo de vobis ne fruſtrà fatigatus ſim apud vos.

12 Eſtote quaſi ego: nam ego *ſum* quaſi vos: fratres rogo vos, nihil mihi feciſtis iniuriæ.

13 Noſtis autem me per infirmitatem carnis vobis priùs euangelizaſſe.

14 Et

14 Et experimentum mei quod *fiebat* in Carne mea, non pro nihilo habuiſtis, neque reſpuiſtis, ſed me vt Angelum Dei, vt Chriſtum Ieſu, excepiſtis.

15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædicatio? teſtimonium enim reddo vobis, vos, ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos daturos mihi fuiſſe.

16 Itaque *nunc* inimicus factus ſum vobis, dum vobis vera loquor?

17 Depereunt vos non benè, imò excludere nos volunt, vt ſe depereatis.

18 Sed præclarum eſt vehementer amare in re bona ſemper, & non ſolùm dum præſens ſum apud vos.

19 Filioli mei quos iterum parturio, vſquequò formetur Chriſtus in vobis.

20 Velim autem nunc adeſſe apud vos, & mutare vocem meam: quoniam hæſito in vobis.

21 Dicite mihi qui ſub lege vultis eſſe, Legem non auditis?

22 Scriptum eſt enim, Abrahamum duos filios habuiſſe: vnum ex ancilla, & vnum ex libera.

23 * Sed is qui ex ancilla natus eſt, ſecundũ carnem natus eſt * qui verò ex libera, per promiſſionem.

Gen. 16. 15.
Gen. 21. 1.

24 Per quæ aliud figuratur Nã hæ ſunt duæ illæ pactiones, vna quidem quæ eſt Agar, ex monte Sinai, generans proiem ad ſeruitutem.

25 Illud enim Agar eſt Sina mons in Arabia: eadem autem ſerie reſpondet ei Hieruſalem quæ nunc *eſt*, ſeruitque cum filijs ſuis.

26 Illa verò quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm.

27 Scri-

27 Scriptum eſt enim,*Lætare ſterilis quæ Eſa. 54.1.
non paris erumpe & clama quæ non parturis,
quoniam plures ſunt liberi deſertæ, quam eius
quæ habet virum.
28 *Nos igitur, fratres, ſecundum Iſaac, pro- Rom. 9. 8.
miſſionis filij ſumus.
29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecundū
carnem genitus fuerat, perſequebatur eum
qui natus erat ſecundū Spiritum, ita & nunc.
30 Sed quid dicit Scriptura?* Eijce ancil- Gen. 21.10
lam & filium eius: non enim hæres erit filius
ancillæ cum filio liberæ.
31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filij,
ſed liberæ.

CAP. V.

1 Quia ex libera ortos eſſe dixit, admonet quantum ſit pretium tantæ libertatis, 13 qualiter ea ſit utendum, 16 ut ſpiritui obediant 19 & reſiſtant carni.

1 IN libertate igitur qua Chriſtus nos libe-
rauit, perſtate, & ne è contrario implica-
mini ſeruitutis iugo.
2 *Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumci- Act. 15. 1.
damini, Chriſtum nihil vobis profuturum.
3 Teſtor enim rurſum omni homini qui cir-
cumciditur, eum eſſe debitorem totius Legis ſer-
uandæ. 1.Cor.1. 17.
4 Facti eſtis inanes, ſeparati à Chriſto, *quicūq;
per legē iuſtificamini, & à gratia excidiſtis.
5 Nos enim Spiritu ex fide ſpem iuſtitiæ ex-
pectamus.
6 Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio
quicquam valet, neque præputium: ſed fides
per charitatem agens.

7 Currebatis

7 Currebatis pulchrè. quis vos inhibuit, vt
non obſequeremini veritati?
8 Hæc perſuaſio non *eſt* ex eo qui vocat
vos.
9 * Paulum fermenti totam maſſam fer-
1.Cor.5.6. mentat.
10 Ego confido de vobis in Domino, vos ni-
hil aliud eſſe cenſuros: ſed qui turbat vos, au-
feret condemnationem, quiſquis fuerit
11 Ego autem fratres, ſi circumciſionem
etiam prædico, quid adhuc perſequutionem
patior? nempe abolitum eſt offendiculũ cru-
cis.
12 Vtinam etiam abſcindantur qui vos in-
quietant:
13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fra
tres: tantum ne libertatem *arripite vt datam*
carni occaſionem, ſed ex charitate ſeruite, alij
alijs.
Leuit.19.18. 14 Nam tota Lex vno verbo cõpletur, iſto
Mat.22.39. *videlicet* * Diliges proximum tuum vt teipſum.
Mar.12.21. 15 Quod ſi alij alios mordetis & deuoratis
Rom.13.9. videte ne viciſſim alij ab alijs conſumamini.
Iac.2.8. 16 *Hoc* autẽ dico, * Spiritu incedite & quod
Rom.13.14. concupiſcit caro ne perficite.
1.pet.2.11. 17 Nam caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum,
ſpiritus autem aduerſus carnem: hæc autem in-
ter ſe oppoſita ſunt, vt non quæcunque volue-
ritis, eadem faciatis,
18 Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub
Lege.
19 Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ
ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, proter-
uia.
20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æ-
mulationes, iræ, contentiones, diſſidia, hæreſes:

21 In-

21 Inuidiæ,cædes,ebrietates, commeſſatio-
nes,& his ſimilia:quæ prædico vobis,ſicut præ-
dixi,eos *videlicet* qui talia agunt,regni Dei nō
fore hæredes.

22 At fructus ſpiritus eſt charitas,gaudiū,
pax,lenitas,benignitas, bonitas,fides, manſu-
etudo,temperantia.

23 Aduerſus eos qui ſunt eiuſmodi,non eſt
lex.

24 Qui enim *ſunt* Chriſti,carnē crucifixe-
runt cum affectibus & concupiſcentijs.

25 *S*i viuimus ſpiritu,ſpiritu etiam inceda-
mus.

29 Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alij alios
prouocantes,alij alijs inuidentes

CAP. VI.

1 *Agit iam ſpecie de charitate erga delinquentes
& lapſos 6 Erga miniſtros verbi. 10 Erga do-
meſticos fidei. 12 Non quemadmodū falſi Le-
gis zelatores, 13 Qui in carne mutilata glori-
antur, 15 Non autem in cruce Chriſti.*

1 FRatres,etiamſi præoccupatus fuerit ho-
mo in aliqua offenſa, vos ſpirituales in-
ſtaurate huiuſmodi hominem,cum ſpiri-
tu manſuetudinis, conſiderans vnuſquiſque te-
metipſum,ne & tu tenteris.

2 Alij aliorum onera portate. & ita com-
plete Legem Chriſti.

3 Nam ſi quis ſibi videtur aliquid.quum ni-
hil ſit,hunc ſuus ipſius animus fallit.

4 Opus autem ſuum probet vnuſquiſque,&
tunc in ſemet ipſo ſolo gloriationem habebit,
& non in alio.

5 * Nam vnuſquiſque ſuum onus portabit. 1.*Cor*.3.8.

6 * Com-

1.Cor.9.7. 6 * Communicet autem qui inſtituitur in ſer-
mone, ei qui ſe inſtituit, omnia bona.
7 Nolite errare: Deus non irridetur, quicquid
enim ſeminauerit homo, hoc & metet.
8 Nam qui ſeminat carni ſuæ, ex carne me-
tet interitum. qui verò ſeminat ſpiritu, ex ſpi-
ritu metet vitam æternam.
2.Theſ.3.13. 9 * Porro ne benefaciendo ſegneſcamus, tē-
pore enim ſuo metemus, ſi non elanguerimus.
10 Nempe igitur dum tempus habemus, ſi-
mus benefici erga omnes, maximè verò erga
domeſticos fidei.
11 Videtis quàm longis literis vobis ſcrip-
ſerim mea manu.
12 Quicunque volunt ſpecioſi apparere in
carne, ij cogunt vos circuncidi, tantum ne ob
crucem Chriſti perſequutionem patiantur.
13 Nam ne ipſi quidem qui circumciduntur,
Legem ſeruant, ſed volũt vos circuncidi, vt de
veſtra carne glorientur.
14 A me verò abſit gloriari niſi in cruce Do
mini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mundus mi-
hi crucifixus eſt, & ego mundo,
Supra.5.6. 15 *Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio
quicquam valet, neque præputium, ſed noua
creatio,
16 Et quicunque ſecundum hanc regulam
incedent, pax *erit* ſuper eos, & miſericordia, &
ſuper Iſraelem Dei.
17 De cætero nequis mihi moleſtias exhi-
beto: ego enim ſtigmata Domini Ieſu in cor-
pore meo porto.
18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cũ
ſpiritu veſtro, fratres, Amen.

Ad Galatas miſſa fuit Roma.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS

CAPVT. I

1 *Poſt ſalutationem, 5 De gratuita Dei electione, 5*
Et adoptione diſſerit, 7. 13 A qua ſalus ho-
minum tanquam ex vero & natiuo fonte ma-
nat. Et qua tam ſublime arcanum capi non po-
teſt, Precatur, vt ad plenam 20 Chriſti cog-
nitionem Epheſios Deus adducat.

1 PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chri-
ſti per voluntatem Dei, *ſan- 1.Cor.1.1.
ctis qui agunt Epheſi, & fide-
libus in Chriſto Ieſu.
2 Gratia ſit vobis &
pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu
Chriſto.
3 *Benedictus Deus ac Patre Domini noſtri
Ieſu Chriſti qui benedixit nobis omni benedi-
ctione ſpirituali, in cœlis in Chriſto. 1.cor.1.3.
4 Sicut elegit nos in ipſo, antequam iace- 2.Pet.1.2.
rentur fundamenta mundi, vt eſſemus ſancti &
inculpati coram eo per charitatem:
5 Qui prædeſtinauit nos quos adoptaret
in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro beneuo
lo affectu voluntatis ſuæ,
6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos
gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.

7 In

7 In quo habemus redemptionẽ per ſangu-
inem ipſius, remiſſionem, *inquam*, peccatorum
ex diuite ipſius gratia:
1 Qua redundauit in nos omni ſapientia &
intelligentia:
9 Patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ:
ſecundum gratuitam ſuam beneuolentiam quã
propoſuerat in ſeſe.
10 *Nempe* vt in pleni temporis diſpenſatio-
ne recolligeret omnia in Chriſto, tum quæ in
cœlis ſunt, tum quæ in terra:
11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem
adſciti ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſe-
cundum propoſitum eius qui omnia effecit ex
conſilio voluntatis ſuæ.
12 Vt nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui pri-
ores ſperauimus in Chriſto.
13 In quo *ſperaſtis* & vos, audito ſermone
veritatis, *id eſt*, Euangelio ſalutis veſtræ: in quo
etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis
Spiritu illo promiſſionis ſancto,
15 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, dum
in libertatem vindicemur, ad laudem gloriæ
ipſius.
15 Propterea etiam ego, audita ea quæ in
vobis eſt fide in Domino Ieſu, & charitate in
omnes ſanctos.
16 Non deſino gratias agere pro vobis mẽ-
tionem veſtri faciens in præcibus meis.
17 Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pa-
ter ille gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ &
reuelationis, per agnitionem ipſius,
18 Illuminatis oculis mentis veſtræ: vt ſcia-
tis quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ o-
pes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis.
19 Et quæ ſit excellens illa magnitudo po-

tentiæ ipſius in nobis qui credimus, * pro effi- Coloſſ. 2. 15.
cacitate fortis roboris ipſius, infra 3. 4.
20 Quam exeruit in Chriſto quum exita-
uit eum ex mortuis, & collocauit ad dextrā ſu-
am in cœlis,
21 Longè ſupra omne imperium ac poteſta-
tem, & potentiam, dominium, & omne nomen
quod nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, ve-
rum etiam in futuro:
22 Et omnia ſubiecit eius pedibus, eumq́ue
conſtituit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.
23 Quæ eſt corpus ipſius, & complementū
eius qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

Vt gratiæ magnitudinem ex cōparatione amplificet,
1 reducit illis in memoriam 5 quod exitio pror-
ſus addicti, 8 gratia ſint ſeruati: 13 & propin-
qui facti 16 reconciliatione per Chriſtum facta,
17 & per Euangelium publicata.

1 ET* vos *vnà viuificauit*, quū eſſetis mor- Coloſſ. 2. 13.
tui in offenſis & peccatis:
2 In quibus olim verſati eſtis: vt eſt vi-
ta mundi huius, ſecundum principem cui pote-
ſtas eſt aëris, & ſpiritus nunc agentis in homi-
nibus contumacibus.
3 Inter quos & nos omnes conuerſati ſu-
mus olim in cupiditatibus carnis noſtræ, faciē-
tes quæ carni ac cogitationibus libebant, era-
muſque natura filij iræ, vt etiam reliqui.
4 Sed Deus, qui diues eſt miſericordia,
propter multam charitatem ſuam qua dilexit
nos,
5 Etiam quum per offenſas mortui eſſemus,
vnà viuificauit nos per Chriſtum, *cuius* gratia
eſtis ſeruati.

6 Vnaque excitauit, vnaque collocauit in
cœlis in Chriſto,
7 Vt oſtenderet ſeculis ſuccedentibus ſum-
mas opes ſuę gratiæ, *ſua* erga nos benignitate
in Chriſto Ieſu.
8 Gratia enim eſtis ſeruati per fidem, idq́;
non ex vobis: Dei donum *eſt*.
9 Non ex operibus, ne quis glorietur.
10 Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chri-
ſto Ieſu ad opera bona quæ præparauit Deus
vt in eis verſaremur.
11 Propterea mementote vos quondam gē-
tes in carne, qui dicebamini Præputium ab ea
quæ vocatur Circumciſio in carne, & quæ ma-
nibus fit:
Rom.9.4. 12 Vos, *inquam*, illo tempore fuiſſe abſque
Chriſto alienos à republica Iſraëlis, & * extra-
neos à pactis promiſſionis, ſpem non habentes,
& Dei expertes in mundo.
13 At nunc in Chriſto Ieſu, vos qui olim e-
ratis procul, propinqui facti eſtis per ſanguinē
Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui vtraque fe-
cit vnum, et intergerini parietis ſeptum ſoluit:
Coloſ.2.14. 15 * Inimicitijs, *id eſt* Lege mandatorum *quæ*
in ritibus *poſita eſt*, per carnem ſuam abolitis: vt
ex duobus illis conderet in ſemetipſo vnum
nouum hominem faciens pacem,
16 Et vtroſque in vno corpore reconcilia-
ret Deo per crucem, peremptis inimicitijs per
eam:
17 Et veniens euangelizauit pacem vobis
longinquis & propinquis,
18 Quoniam vtrique per ipſum habemus
aditum per vnum Spiritum ad Patrem.
19 Nempè igitur non eſtis hoſpites & in-

qui-

quilini, ſed conciues ſanctorum, ac domeſtici
Dei:

20 Superſtructi ſuper fundamentum Apo-
ſtolorum ac Prophetarum, cuius imus angu-
laris *lapis* eſt ipſe Ieſus Chriſtus.

21 In quo totum ædificium congruenter
coagmentatum, creſcit, vt ſit templum ſanctum
Domino.

22 In quo & vos vnà ædificamini, vt ſitis
habitaculum Dei per Spiritum.

CAP. III.

1 *Ideo ſe dicit à Iudæis multa paſſum 3 quòd my-
ſterium de gentibus ſeruandis 8 Dei iuſſu præ-
dicauerit. 13 Deinde rogat Epheſios ne in ob af-
flictiones quas patitur deficiant. 15 Ac propte-
rea orat Dominum 18 vt percipiant quanta ſit
Chriſti dilectio.*

1 HVius rei gratia ego Paulus *ſum* cap-
tiuus ille Chriſti Ieſu pro vobis
Gentibus.

2 Si quidem audiſtis diſpenſationem gra-
tiæ Dei quæ data eſt mihi apud vos,

3 *Deum videlicet* per reuelationem notum
mihi feciſſe myſterium illud, (ſicut antè ſcripſi
paucis:

4 Ex quo perlecto poteſtis intelligere quæ
ſit mea intelligentia in myſterio Chriſti)

5 Quod alijs ætatibus non innotuit filijs
hominum, vt nunc retectum eſt ſanctis eius A-
poſtolis & Prophetis per ſpiritum:

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & con-
corpores, conſorteſque promiſſionis eius in
Chriſto per Euangelium.

7 Cuius factus ſum miniſter ex dono gra-

tiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficacitatem potentiæ ipſius.

8 Mihi *inquam*, longè minimo omniũ ſanctorum, data eſt hæc gratia, euãgelizandi inter
gentes imperueſtigabiles illas opes Chriſti,

9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit*
communio myſterij, quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Ieſum Chriſtum,

10 Vt nota nunc fiat per Eccleſiam imperijs ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei,

11 Secundum propoſitum æternum quod conſtituit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Rom. 5. 2. 12 * In quo habemus libertatem & aditũ cum fiducia per fidem ipſius.

13 Quapropter peto ne ſegneſcatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti,

15 (Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur)

16 Vt det vobis pro diuite ſua gloria, vt fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine:

17 Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris:

18 Vt in charitate radicati & fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo & longitudo, & profunditas & ſublimitas:

19 Et cognoſcere charitatem illam Chriſti *omni* cognitione ſuperiorem: vt impleamini ad omnem vſque plenitudinem illam Dei.

20 Et verò qui infinita cum redundãtia po-

teſt-

teſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut
mente cõcipimus,pro vt illa agente in nobis,
21 *Sit* gloria in Eccleſia per Chriſtum Ie-
ſum in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAP. IIII.

Tria vltima capita præceptiones de moribus continent. 1 hortatur ad mutuam coniunctionem, 7 propterea varia dona a Deo conferri. 16 vt ædificetur Eccleſia. 18 Reuocat ergô eos ab infidelium vanitate, 25 ámendatio, 29 & ſpurcitie ſermonis.

1 PRecor itaq; vos ego captiuus in Domi-
no,*vt* ambuletis ita vt dignum eſt vo-
catione qua vocati eſtis,
2 Cum omni modeſtia ac manſuetudine,
cum animi lenitate, tolerantes alij alios per
charitatem:
3 Studentes ſeruare vnitatem Spiritus per
vinculum pacis.
4 Vnum *eſt* corpus & vnus ſpiritus,ſicut &
vocati eſtis in vnam ſpem vocationis veſtræ.
5 Vnus Dominus,vna fides, vnum Bap-
tiſma:
6 Vnus Deus& Pater omnium, qui eſt ſuper
omnia,& per omnia,& in omnibus vobis.
7 Sed vnicuiq;noſtrum data eſt gratia pro
menſura doni Chriſti.
8 Quapropter dicit,* Quum aſcendiſſet in
ſublime,captiuam duxit captiuitatem, & dedit *Pſal. 60.19*
dona hominibus.
9 Cæterùm illud Aſcendit, quid eſt niſi
quod etiam deſcenderat priùs in inſimas par-
tes terræ?

10 Qui deſcendit, ipſe eſt qui etiam aſcēdit
longè ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia.
11 Dedit igitur ipſe alios quidem Apoſto-
los. alios verò Prophetas: alios autem Euange-
liſtas: alios autem Paſtores & doctores.
12 Ad coagmentationem ſanctorum, ad
opus miniſterij, ad ædificationem, *inquam*, cor-
poris Chriſti:
13 Donec euadamus omnes in vnitatem fi-
dei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectū,
ad menſuram ſtaturæ adulti Chriſti:
14 Vt ne ſimus ampliùs pueri, qui fluctue-
mus & circumferamur quouis vento doctrinæ,
in hominum alea, veteratoria ad inſidioſè fal-
lendum verſutia:
15 Sed veritatem ſectantes cum charitate;
prorſus adoleſcamus in eū qui eſt caput *nempe*
Chriſtus:
16 Ex quo totum corpus congruenter co-
agmentatum, & compactum per omnes ſuppe-
ditatas cõmiſſuras, ex vi intus agente pro mē-
ſura vniuſcuiuſque membri, incrementum ca-
pit corpori conueniens, ad ſuijpſius extructio-
nem per charitatem.
17 Hoc itaque dico, et obteſtor per Domi-
num, ne ampliùs verſemini* ſicut reliquæ Gen-
Rom. 2.21. tes verſantur in vanitate mentis ſuæ,
18 Cogitationem habentes obſcuratam, &
abalienatam à vita Dei propter ignorantiam,
quæ eſt in ipſis, ex obduratione cordis ipſorū:
19 Qui poſteaquā dedoluerunt, ſemetip-
ſos dediderunt proteruiæ ad certatim patran-
dam impuritatem omnem.
20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum:
21 Si modò eum audiſtis, et per eum edocti
fuiſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu,

22 *Nempe*

22 * *Nempe* deponere quod ad priſtinam conuerſationem attinet, veterem illum hominem qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur: *Coll. 3 1.*
23 Renouari verò ſpiritu mentis veſtræ,
24 Et induere nouum illum hominem, qui ſecundùm Deum conditus eſt ad iuſtitiam & ſanctimoniam veram.
25 Quapropter depoſito mendacio, loquimini veritatem quiſque proximo ſuo: nam ſumus alij aliorum membra.
26 Iraſcimini, & ne peccate: ſol ne occidat ſuper exacerbatione veſtra:
27 Neque date locum diabolo.
28 *Qui* furabatur, non ampliùs furetur, ſed potiùs laboret operando manibus quod bonũ ſit, vt poſſit impertiri cui opus fuerit.
29 Nullus ſermo corruptus ex ore veſtro egreditor, ſed ſi quis eſt cõmodus ad ædificationis vſum, vt gratiam auditoribus adferat.
30 Et ne triſtitia afficite Spiritum illum ſãctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis.
31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira, & clamor, & maledicentia, tollatur ex vobis, cum omni malitia.
32 Sed eſtote alij in alios benigni, miſericordes, condonantes vobis mutuò *offenſas*, ſicut & Deus in Chriſto condonauit vobis.

CAP. V.

3 Et ne in vitijs quæ reprehendit oſcitanter ſuas admonitiones excipiant, 5 ſeuera denuntiatione eos terret, 8 ſtimulos etiam adhibet, 15 & à generali morum paræneſi 22 ad ſpecialem vxorum 25 & maritorum deſcendit.

Iohan. 13.24 & 15.12. 1.*Ioh.*3 23.

1 ESτote * igitur imitatores Dei, vt filij
dilecti.
2 Et verſamini cum charitate, ſicut &
Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemet ipſum
pro nobis oblationem ac victimam Deo, in o-
dorem bonæ fragrantiæ.
3 * Scortatio verò & omnis impuritas, aut
auaritia, ne nominator quidem inter vos ſicut
decet ſanctos:

*Suprà.*4.19. *coloſ.*3.5. 1.*Theſſ.*2.17

4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium, & ſcur-
rilitas, quæ non conueniunt: ſed potiùs gra-
tiarum actio.
5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem,
aut impurum, aut auarum, qui eſt idololatra,
habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

*Mat.*14.4. *Mar.*13.5. *Luk.*11.8. 2.*Theſ.*3.17

6 * Ne quiſquam vos ſeducat inanibus ſer-
monibus: propter hæc enim venit ira Dei in
homines contumaces.
7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.
8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem
lux in Domino: vt filij lucis incedite:
9 (Nam fructus Spiritus *ſitus eſt* in omni bo-
nitate & iuſtitia & veritate:
10 Probantes quid ſit acceptum Domino,
11 Et ne commercium habete cum operi-
bus illis infrugiferis tenebrarum, ſed potiùs e-
tiam arguite.
12 Nam quæ occultè fiunt ab iſtis, turpe eſt
vel diſcere.
13 Sed omnia dum arguuntur, à luce mani-
feſta fiunt. lux enim illud eſt quod omnia facit
manifeſta.
14 Quapropter dicit, Excitare qui dor-
mis, ſurge a mortuis, & illuceſcet tibi Chri-
ſtus.

*Coloſſ.*4.5.

15 * Videte igitur quomodo accurate in-
cedatis

cedatis, non vt inſipientes, ſed vt ſapientes:
16 Redimentes occaſionem, quoniam dies
mali ſunt.
17 *Propterea ne eſtote imprudentes, ſed Rom. 12. 2.
intelligentes quæ ſit voluntas Domini. 1. Theſ. 4. 3.
18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt,
ſed implemini Spiritu:
19 Loquentes inter vos mutuò per pſalmos
& hymnos & cantationes ſpirituales canentes
& pſallentes in corde veſtro, Domino:
20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in
nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo &
Patri.
21 Subiecti alij alijs, cum timore Dei.
22 * Vxores proprijs viris ſubiectę eſtote, vt Coloſſ. 3. 18.
Domino: Tit. 2. 5.
23 * Quoniam vir eſt caput vxoris, vt & 1. Pet. 3. 1.
Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: & is eſt qui ſalutē 1. Cor. 11. 3.
dat corpori.
24 Itaque ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chri-
ſto, ita & vxores ſuis viris *ſubiectæ ſunto* in om-
nibus.
25 * Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Col. 3. 19.
Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum ex-
poſuit pro ea:
26 Vt eam ſanctificaret, poſtquam eā pur-
gaſſet lauacro aquæ per Verbum:
27 Vt ſiſteret eā ſibi glorioſam, *id eſt*, Eccle-
ſiam non habentem maculam aut rugam, aut
quicquā eiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & incul-
pata.
28 Ita debent viri diligere ſuas vxores vt
ſua ipſorum corpora: qui diligit ſuam vxorem,
ſeipſum diligit.
29 Nullus enim vnquam ſuam ipſius car-
nem odio habuit, imò enutrit ac fouet eam ſi-

cut

cut & Dominus Eccleſiam.

30 Quoniam membra ſumus corporis e-
Gen.2.24. Mat.19.5. Mar.10.7. 1.Cor.6.16.
ius, ex carne eius, & ex oſſibus eius.
31 * Propterea derelinquet homo patrem
ac matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ: & qui
duo *erant*, fient vna caro.
32 Myſterium hoc magnum eſt: loquor au-
tem de Chriſto & de Eccleſia.
33 Itaque & vos ſinguli *ita facite*, ſuam quiſ-
que vxorem ita diligat, vt ſeipſum: vxor autem
videto vt revereatur virum.

CAP. VI.

1 *Subijcit præcepta de liberorum 5 ſeruorum
9 dominorum officijs. 10 Deinde proponit
quàm acris pugna fidelibus ſit propoſita: 12
quibus armis in ea vtendum. 21 poſtremò Ty-
chicus commendat.*

Coloſ.3 20.
1 LIberi* auſcultate in Domino parẽtibus
veſtris: id enim eſt iuſtum.
Exod.20.12. Deut.5.16. Eccleſ.3 10. Mat 15.4. Mar.7.10.
2 * Honora patrem tuum & matrem tu-
am: (quod eſt præceptum primum cum pro-
miſſione)
3 Vt benè tibi ſit, & ſis longæuus ſuper
terram.
4 Et *vos* patres, ne prouocate ad iram li-
beros veſtros: ſed enutrite eos in doctrina &
monitis Domini.
Coloſ.3 22. Tit.2.9. 2.Pet.2.18.
5 * Serui auſcultate ijs qui *veſtri* Domini
ſunt ſecundùm carnẽ, cum timore ac tremore,
cum ſimplicitate cordis veſtri, vt Chriſto:
6 Non ad oculum ſeruientes, vt qui homi-
nibus placere ſtudent: ſed vt ſerui Chriſti, faci-
entes ex animo quæ vult Deus:
7 Cum beneuolentia ſeruientes vt Domi-
no, & non hominibus,

8 Vt qui illud ſciatis, ſingulos quicquid fe-
cerint boni, hoc reportaturos à Domino, ſiue
ſeruus fuerit, ſiue liber.
9 Et vos Domini, eadem facite erga illos,
remiſſis minis: ſcientes veſtrum etiam ipſorum
Dominum eſſe in cœlis, nec perſonæ reſpectũ Deut.10.17.
eſſe apud eum. 2.Par.19 7
10 Quod ſupereſt, fratres mei, corrobore- Iob.34.19.
mini per Dominum, & forte ipſius robur. Sap 6.8.
11 Induite vniuerſam illam armaturam Dei, Eccle 35.16
vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. Act.10.34.
12 Quoniam non eſt nobis lucta *aduerſus Rom.2 11.
ſanguinẽ & carnem, ſed aduerſus imperia, ad Gal.2.6.
uerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, *re-* Col.3.25.
ctores tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpiri- 1.Pet.1.17.
tuales malitias *quæ ſunt* in ſublimi. Suprà.2.
13 Propterea aſſumite vniuerſam illam ar-
maturam Dei, vt poſſitis reſiſtere tempore ad-
uerſo, & omnibus confectis ſtare.
14 State igitur lumbis circumcinctis veri-
tate, & induti thorace iuſtitiæ:
15 Calceatis pedibus præparatione Euan-
gelij pacis.
16 Inſuper aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis
omnia iacula Mali illius ignita extinguere.
17 Galeam etiam ſalutarem recipite, & gla-
dium ſpiritualem, hoc eſt verbum Dei:
18 Omni prece & ſupplicatione, precantes
omni tempore per ſpiritum, & illi ipſi rei inui-
gilantes cum omni perſeuerantia & ſupplica-
tione pro omnibus ſanctis:
19 Et pro me, vt mihi detur ſermo ad aper-
tionem oris mei cum libertate, vt notum faciã
myſterium Euangelij.
22 Cuius cauſa legatione fungor in cate-
na, vt, *inquam*, de eo liberè loquar, ſicut opor-

cet me loqui.
21 Vt autem ſciatis & vos res meas & quid
agam omnia vobis nota faciet Tychicus, cha-
rus frater & fidus miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos ob idipſum vt cogno-
ſcatis res noſtras,& conſoletur corda veſtra.
23 Pax *ſit vobis* fratribus,& charitas cum fi-
de à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto.
24 Gratia *ſit* cum omnibus diligentibus
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad im-
mortalitatem. Amen.

Scripta fuit Romæ ad Epheſios per Tychicum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

*3 De pio animi ſui erga Philippenſes affectu te-
ſtatus, 13 de ſe & ſuis vinculis tractat, 20 &
eos ſuo exemplo incitat. 27 hortatúrque ad v-
nitatem, 28 & patientiam.*

1 PAVLVS & Timotheus ſerui
Ieſus Chriſti, omnibus ſanctis
in Chriſto Ieſu qui ſunt Phi-
lippis, vnà cum Epiſcopis, ac
Diaconis:
2 Gratia vobis & pax à Deo
Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

3 Gra-

3 Gatias ago Deo meo cum ſumma me-
moria veſtri,
4 (Semper in omni præcatione mea pro
omnibus vobis cum gaudio preces faciens)
5 Super veſtri in Euangelio communione,
à primo die vſque ad hoc tempus:
6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore vt qui
cœpit in vobis opus bonum, perficiat vſque ad
diem Ieſu Chriſti.
7 Sicut iuſtum eſt vt ego id ſentiam de om-
nibus vobis, propterea quòd animo teneam
vos, & in vinculis meis, & in defenſione & cõ-
firmatione Euangelij, vos, *inquam*, omnes vnà
mecum fuiſſe *gratiæ* meæ participes.
8 Teſtis *enim* mihi eſt Deus quàm propen-
ſè *amem vos* omnes in viſceribus Ieſus Chriſti.
9 Et hoc precor, vt charitas veſtrà adhuc
magis ac magis redundet in cognitione & om-
ni ſenſu:
10 Vt dignoſcatis quæ diſcrepant, vt ſitis
ſinceri, & inoffenſo curſu pèrgatis ad diem vſq;
Chriſti:
11 Pleni fructibus iuſticiæ, qui *inſunt vobis*
per Ieſum Chriſtum, ad gloriã & laudem Dei.
12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mi-
hi *acciderunt*, magis ad profectum Euangelij e-
ueniſſe:
13 *Adeo* vt vincula mea in Chriſto celebria
ſint in toto prætorio, ac reliquis omnibus *locis*,
14 Et plerique ex fratribus in Domino fre-
ti vinculis meis; magis audeant impauidè Ser-
monem loqui.
15 Ac nonnulli quidem per inuidiam & cõ-
tentionem, nonnulli verò etiam propenſa vo-
luntate Chriſtum prædicant.
16 Alij quidem, *inquam*, per contentionem

Chriſtum

Chriſtum non purè annunciant, exiſtimantes
ſeſe afflictionem addere vinculis meis:
17 Alij rurſus ex charitate, ſcientes me ad
defenſionem Euangelij conſtitutum eſſe.
18 Quid igitur? attamen quouis modo, &
in ſpeciem, & ſincerè, Chriſtus annunciatur, &
de hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.
19 Noui enim fore vt hoc mihi cedat ſaluti
per veſtras preces, & ſubminiſtrationem Spiri-
tus Ieſu Chriſti,
20 Secundùm intentam expectationem &
ſpem meam, quòd nulla in repudeſiam, ſed cũ
omni libertate, vt ſemper, *ita* nunc quoq; mag-
nificabitur Chriſtus in corpore meo, tum per
vitam, tum per mortem.
21 Mihi enim *eſt* Chriſtus & *in* vita & *in*
morte lucrum.
22 Vtrum verò viuere in carne mihi operæ-
prætium *ſit*, & quid eligam, ignoro.
23 Coarctor enim vtrinque, deſiderans mi-
grare, & eſſe cum Chriſto: nam *id* longè op-
timum eſt:
24 Sed permanere in carne, magis neceſſa-
rium *eſt* propter vos.
25 Et hoc cõfiſus noui me manſurum eſſe,
& vnà permanſurum cum vobis omnibus ad
veſtrum profectum & gaudium fidei:
26 Vt abundet gloriatio veſtra in Chri-
ſto Ieſu de me, mea rurſus apud vos præſentia.
27 Tantum vt dignum eſt Euangelio Chri-
ſti vos gerite, vt ſiue venero & videro vos, ſiue
abſens fuero, audiam de rebus veſtris vos per-
ſtare in vno Spiritu, vno pariter animo decer-
tantes per fidem Euangelij:
28 Nec vlla in re territos ab *ijs* qui ſe oppo-
nunt: quod illis quidem eſt *exitij* indicium.
vob*is*

vobis autem ſalutis: idque à Deo.

29 Quia vobis datum eſt in Chriſti negotio, non ſolum in eum credere, ſed etiam pro eo affligi:

30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidiſtis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

1 Obteſtatur eos vt nihil prius habeant 3 humilitate: 6 idq; exemplo Chriſti. 19 Timotheum ſe illis breui miſſurum promittit, 26 & moram Epaphroditi excuſat.

1 SI qua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto, ſi quod ſolatiũ charitatis, ſi qua cõmunio ſpiritus, ſi quæ viſcera ac miſerationes,

2 *Explete* meum gaudium, vt itidem ſitis affecti, eandem charitatẽ habentes, vnamines, & ſententijs vni.

3 Nihil *gerite* per contentionem aut per inanem gloriam, ſed ex modeſtia alium quiſque ſe præſtanciorem exiſtimet.

4 Ne ſua quiſque ſpectetis, ſed vnuſquiſq; etiam quæ ſunt aliorum.

5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit & in Chriſto Ieſu:

6 Qui quum eſſet in forma Dei, non duxit rapinam, parem eſſe cum Deo,

7 Sed ipſe ſe exinaniuit, forma ſerui accepta, ſimilis hominibus factus:

8 Et habitu compertus vt homo, ipſe ſe ſummiſit, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſummam exulit ſublimitatem, ac donauit ei nomẽ quod eſt ſupra omne nomen:

10 Vt ad nomen Ieſu omne genu *ſe* flectat cœleſtium ac terreſtrium & ſubterranneorum:

11 Om-

11 Omniſq; lingua confiteatur Dominũ
eſſe Ieſum Chriſtum, ad gloriam Dei Patris.
12 Proinde dilecti mei, ſicut ſemper obedi-
ſtis, non vt in præſentia mea ſolùm, ſed nunc
multò magis in abſentia mea, cum timore ac
tremore veſtram ipſorum ſalutem conficite.
13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis &
vt velitis & vt efficiatis, pro gratuita *ſua* bene-
uolentia.
14 Omnia facite abſque murmurationibus
ac diſceptationibus:
15 * Vt ſitis inreprehenſi & ſinceri, filij *in-*
Mat. 5. 14. *quam*, Dei inculpati, in medio nationis prauæ
1 Pet. 4. 9. ac peruerſę, inter quos *homines* ſplendetis vt
luminaria in mundo,
16 Sermonem vitæ prætendentia: vt gloria-
ri poſſim in die Chriſti me non fruſtra cucur-
riſſe, nec in vanum laboraſſe.
17 Quin etiam ſi pro libamento offerar ſu-
per hoſtia ſacrificioq; fidei veſtræ, gaudeo &
gratulor omnibus vobis.
18 Itidem autem & vos gaudete, & gratu-
lamini mihi.
19 Spero autem in Domino Ieſu, me * Ti-
Act. 16. 1. motheum breui miſſurum vobis, vt ego bono
ſim animo cognito ſtatu veſtro.
20 Neminem enim habeo pari animo præ-
ditum, qui germanè res veſtras curaturus ſit.
21 * Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quæ-
1. Cor. 10. 24 runt, non quæ Chriſti Ieſu.
22 Porrò probationem eius noſtis, quòd
veluti cum parte filius, mecum ſeruierit in E-
uangelio.
23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, ſimu-
latque videro rerum mearum ſtatum.
24 Confido autem in Domino, me quo-
que

que citò venturum ad vos.
25 Sed neceſſarium duxi, Epaphroditum fra-
trem & collegam ac commilitonem meum,
veſtrum autem legatum. quiq; mihi ſubmini-
ſtrauit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.
26 Quoniam expetebat omnes vos, & gra-
uiſſimè angebatur propterea quòd audiſſetis
eum ægrotaſſe.
27 Et certè ægrotauit proximè mortem, ſed
Deus miſertus eſt eius, nec eius ſolùm, ſed &
mei, ne dolorem haberem ſuper dolorem
28 Eo ſtudioſius itaque ipſum miſi, vt eo
rurſus viſo, gaudeatis, & ego eominùs do-
leam.
29 Excipite igitur eum in Domino cum
omni gaudio: & tales in pretio habete.
30 Nam propter opus Chriſti acceſſit ad
mortem vſque: non habita vitæ ratione, vt ſup-
pleret defectum veſtri erga me officij.

CAP. III.

Refellit inanes pſeudoapoſtolorum iactantias. 7
Et illis vnum Chriſtum opponit. 10 Vim & na-
turam fidei deſcribit. 15 Vt poſthabitis omni-
bus, aſpirent ad communicationem crucis Chri-
ſti, 18 Cuius inimicos notat.

1 QVod ſupereſt, fratres mei, gaudete in
Domino. Eadem ſcribere vobis, me
quidem haud piget, vobis autem tu-
tum eſt.
2 Cauete canes, cauete malos operarios,
cauete conciſionem.
3 Nos enim ſumus Circunciſio, qui ſpiritu
ſeruimus Deo, & gloriamur in Chriſto Ieſu, nec
confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo de quo confidam
etiam in carne. Si quiſquã alius videtur fidu-
ciam habere in carne, ego maximè *habeo:*

5 Circumciſus octauo die, ex gente Iſraelis,
tribu Beniamin, Hebræus ex Hebreis, *religione
Phariſæus.

2 Cor. 11. 22.
Act. 13. 6.

6 * Quod ad zelum *attinet,* perſequens Ec-
cleſiam: quod ad iuſtitiam quæ eſt in Lege, ir-
reprehenſus.

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi prop-
ter Chriſtum damnum *eſſe.*

8 Quinetiam certè duco omnia damnum
eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti
Ieſu Domini mei: propter quem omnibus iſtis
meipſum mulctaui, *eaquè* duco pro ſtercoribus
vt Chriſtum lucrifaciam:

9 Et comperiar in eo, non habens meam
iuſtitiam, *nempe* quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ
per fidem eſt Chriſti, *id eſt* iuſtitiam *quæ eſt* ex
Deo per fidem.

10 Vt cognoſcam eum, & vim reſurrectionis
ipſius, & communionem perpeſſionum ipſius
dum conformis fio ipſius morti:

11 *Experiens* ecquo modo perueniam ad
reſurrectionem mortuorum.

4 Nedum vt iam *metam* apprehenderim, aut
iam perfectus ſim, ſed perſequor *experiens* an
quoque apprehendam, cuius etiam rei cauſa
apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu.

13 Fratres, ego meipſum nõ arbitror *metam*
apprehendiſſe.

14 Vnum autem *ago,* ea quidem quæ à ter-
go ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ à fron-
te ſunt contendens, ſcopum verſus feror ad
palmam ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto
Ieſu.

14 Quot-

15 Quotquot itaque perfecti ſumus , hoc
ſentiamus: quòd ſiquid aliter ſentitis, hoc quo-
que vobis Deus reteget.
16 Attamen in *eo* ad quod peruenimus, eadē
incedamus regula, & *itidem* ſimus affecti.
17 Eſtote ſimul imitatores mei, fratres, &
eos conſiderate qui ita incedunt ſicut habetis
nos pro exemplari.
18 Multi enim incedunt, quos ſæpè dixi
vobis, nunc autem & flens dico, * hoſtes *eſſe* *Rom.*16.17.
crucis Chriſti.
19 Quorum finis *eſt* exitium: quorum Deus
eſt venter, & gloria cum confuſione ipſorum:
qui terreſtria curant.
20 Nos enim vt municipes cœlorum nos
gerimus: vnde etiam Seruatorem expectamus:
Dominum Ieſum Chriſtum,
21 * Qui transformabit corpus noſtrum 1.*Cor.*1.3.
humile, vt conforme fiat corpore ſuo glorio- *Tit.*2,12.
ſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubijcere
ſibi omnia.

CAPVT IIII.

1 *A particularibus monitis, ad generalia diſcen-
dit,* 10 *Eorum liberalitate ita quidem ſe fuiſſe
exhilaratum dicit,* 12 *vt patienter defectum la-
turus fuerit.*

1 Itaque, fratres mei chari & exoptati, gau-
dium & corona mea, ita ſtate in Domino
dilecti.
2 Euodiam precor & Syntichen precor vt
ſint itidem affecti in Domino.
3 Et rogo te quoque, ſocie germane, opitu-
lare ipſis, vt quæ in Euangelio vnà mecum
certarunt, vnà cùm Clemente quoque & reli- *Apoc.*3.5.&
quis adiutoribus meis, * quorum nomina ſunt 13.8.& 21.
in libro vitæ. 27.

4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum in-
quam gaudete.
5 Moderatio veſtra nota ſit omnibus homi-
nibus. Dominus propè eſt.
6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re
precibus & ſupplicatione cum gratiarum a-
ctione petitiones veſtræ innoteſcant apud
Deum:
7 Et pax Dei quæ ſuperat omnem intelle-
ctum, præſidio erit cordibus veſtris, & mẽtibus
veſtris in Chriſto Ieſu.
8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque
ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque
iuſte, quæcunque pura, quæcunque amabilia,
quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi-
qua laus eſt, hæc cogitate.
9 Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis,
& vidiſtis in me, hæc *inquam*, facite, & Deus pa-
cis *author* erit vobiſcum.
10 Gauiſus ſum autem in Domino magno-
perè quòd iam tandem reuiruiſtis in veſtra pro
me cura: qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed de-
ſtituebamini opportunitate.
11 Non quòd penuriæ *meæ* reſpectu loquar:
nam ego didici, in quibus ſum, ijs ipſis conten-
tus eſſe.
12 Noui autem deprimi, noui etiam abun-
dare: vbique & in omnibus initiatus ſum, & ad
ſaturitatem & ad eſuriorem, *id eſt* tum ad a-
bundantiam, tum ad inopiam.
13 Omnia valeo per Chriſtum, qui me cor-
robborat.
14 Attamen rectè feciſtis, quòd vnà com-
municaſtis meæ oppreſſioni.
15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, quum
initio Euangelij proficiſcerer è Macedonia
nul-

nullam mihi Eccleſiam cõmunicaſſe in ratio-
ne dati & accepti niſi vos ſolos.
16 Nam etiam Theſſolonicam ſemel & ite-
rum quod opus erat mihi miſiſtis.
17 Non quòd requiram donum, ſed requiro
fructum exuberantem, *qui* in rationem veſtram
inducatur.
18 Accepi autem omnia, & abundo: exple-
tus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ
à vobis *miſſa fuerant* : odore bonæ fragrantiæ
hoſtia Deo accepta, *ac* grata.
19 Deus autem meus ſupplebit quicquid
opus fuerit vobis, ſecundum diuitias ſuas, glo-
riosè, in Chriſto Ieſu.
20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in
ſecula ſeculorum. Amen.
21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Ieſu.
Salutant vos qui mecum ſunt fratres.
22 Salutant vos omnes ſancti, maximè ve-
rò qui ſunt ex Cæſaris domo.
23 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum
omnibus vobis, Amen.

Ad Philippenſes ſcripta eſt Roma per Epaphroditum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI ad Coloſſenſes.

CAP. I.

1 Poſt inſcriptionem 4 illos laudat vt attentos faciat ad ſe audiendum 7 Teſtimonium doctrinæ quam ab Epaphra audierant, reddit. 12 Diuinam erga eos gratiam ſuis elogijs prædicat, 20 & omnes noſtræ ſalutis partes in ſolo Chriſto omnino ſitas eſſe, exponit.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater.
2 Ijs qui ſunt Coloſſis ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto. Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemper pro vobis precantes:
4 Audita fide veſtra in Chriſto Ieſu, & charitate in omnes ſanctos,
5 Propter ſpem ſepoſitam vobis in cœlis: quam priùs audiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt* Euangelij.
6 Quod peruenit ad vos, ſicut & in totum mundum, & fructũ profert, ſicut apud vos quoque, ex quo die verè audiuiſtis & cognouiſtis Dei gratiam.

7 Sicut

7 Sicut & didiciſtis ex Epaphra dilecto
conſeruo noſtro, qui eſt fidus pro vobis mini-
ſter Chriſti.
8 Qui & declarauit nobis veſtram per Spi-
ritum charitatem.
9 Propterea & nos ex quo die *id* audiui-
mus, non deſinimus pro vobis orare, & pe-
tere vt impleamini omni agnitione volunta-
tis eius, cum omni ſapientia & intelligẽtia ſpi-
rituali.
10 Vt incedatis ſicut Domino dignum eſt
cui per omnia placeatis, omnis operis boni
fructum proferentes & creſcentes in agnitio-
ne Dei:
11 Omni robore corroborati, ſecundùm
glorioſam vim ipſius, ad omnem tolerantiam
& animi lenitatem cum gaudio.
12 Gratias agẽtes Patri, qui idoneos nos fe-
cit ad participandam ſortẽ ſanctorum in luce.
13 * Qui, *inquam*, liberauit nos à poteſtate *Mat.* 3. 17.
tenebrarum, ac tranſtulit in regnum Filij ſibi & 17. 5
dilecti. 2. *pet.* 1. 7.
14 In quo habemus redemptionẽ per ſan-
guinem ipſius, *id eſt*, remiſſionem peccatorum.
15 * Qui eſt imago Dei inconſpicui, & pri- *Heb.* 2. 3.
mogenitus omnis rei creatæ.
16 * Nam per eum condita ſunt omnia quæ *Iohan.* 1. 3.
in cœlis ſunt & quæ in terra, viſibilia & inuiſi-
bilia, ſiue throni, ſiue dominia, ſiue imperia, ſi-
ue poteſtates: omnia, *in quam*, per eum & eius
reſpectu condita ſunt.
17 Eſtque ipſe ante omnia, & omnia per
eum conſiſtunt.
18 Eſtque caput corporis Eccleſiæ, princi-
pium * & primogenitus ex mortuis, vt in omni 1. *Cor.* 15. 21
bus primas teneat. * *Apoc.* 1. 5.

Iohan 1.14. 19 * Quoniam in eo placuit *Patri*, vt omnis
Infra. 2.9. plenitudo in ipſo inhabitaret:
20 Et pace per ſanguinem crucis eius facta,
per eum reconciliare Omnia ſibi, per eum, in-
quam, tum quæ in terra, tum quæ in cœlis.
21 Itaque vos quondam abalienatos & ho-
ſtes, mente operibus malis *inuenta*, nunc ſanè
reconciliauit,
22 In corpore illo carnis ſuæ per mortem:
vt ſiſtat vos ſanctos & irreprehenſos & incul-
patos coram ſe.
23 Siquidem permanetis in fide fundati &
firmi, nec dimouemini à ſpe Euangelij quod
audiſtis, *Euangelij in quam* predicati omni crea-
turæ quæ ſub cœlo eſt: cuius factus ſum ego
Paulus miniſter.
24 Qui nunc gaudeo de ijs quæ patior pro
vobis, & reliquias afflictionum Chriſti viciſſim
expleo in carne mea, pro corpore ipſius, id eſt
Eccleſia.
25 Cuius *Eccleſiæ* factus ſum miniſter, ex
diſpenſatione Dei quæ data eſt mihi erga vos,
ad implendum Dei ſermonem:
Rom. 16.25. 26 * *Nempe* myſterium illud quod abſcondi-
Epheſ. 3.9. tum fuit a ſeculis & ætatibus, nunc autem pa-
2.*Tim.* 1.10 tefactum eſt ſanctis eius.
Tit. 1.2. 27 Quibus voluit Deus notum facere quæ
1.*pet.* 1.20. ſunt diuitiæ glorioſi huius myſterij inter Gen-
tes, id eſt Chriſti inter vos, *qui* eſt ſpes illa
gloriæ:
28 *Et* quem nos annuntiamus, admonen-
tes quoſuis, & quoſuis erudientes omni ſapi-
entia: vt quoſuis ſiſtamus perfectos in Chriſto
Ieſu.
29 Ad quod etiã enitor, decertans ſecundũ
efficacitatem ipſius agentem in me potenter.

CHAP.

CAP. II.

4 *Vanitatis damnat quicquid eſt extra Chriſtum,* 11 *Nominatim de Circumciſion*, 16 *ciborum abſtinentia,* 18 *Angelorum cult loquitur,* 20 *Vnde conſtituit à Decretis per Chriſtum liberatos eſſe.*

1 VElim enim vos ſcire quantum certamẽ
ſuſtineam pro vobis & ijs qui *ſunt*
Laodiceæ, & quotquot non viderunt
faciem meam in carne.
2 Vt conſolationem accipiant eorũ corda,
ipſis charitate compactis, & omni opulentia
certò perſuaſæ intelligentiæ, ad cognitionem
myſterij *Dei* & Patris, & Chriſti.
3 *In* quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac
cognitionis abſconditi.
4 Hoc autẽ dico, ne quis vobis imponat pro-
babilitate ſermonis.
5 Etſi enim corpore abſum, ſpiritu tamen 1. *Cor*· 5. 3.
ſum vobiſcum, gaudens ac cernens veſtrum
ordinem, & ſoliditatem veſtræ in Chriſtum
fidei.
6 Sicut igitur accepiſtis, Chriſtum Ieſum
Dominum, *ita* in eo incedite:
7 Radicati & ſuperſtructi in eo, ac confir-
mati fide, ſicut edocti eſtis, abundantes ea cum
gratiarum actione.
8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per
philoſophiam & inanem deceptionem, ſecun-
dum traditionem hominum, ſecundum elemen-
ta mundi, & non ſecundum Chriſtum.
9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo
Deitatis corporaliter:
10 Et eſtis in eo cõpleti, qui eſt caput omnis
imperij ac poteſtatis,

Rom.2.20. 11 In quo etiam circumciſi eſtis, * circum-
ciſione quæ fit ſine manibus, dum corpus car-
nis peccató obnoxiæ exuiſtis per circunciſio-
nem Chriſti:

Rom.6.20. 12 * Conſepulti cum eo per Baptiſmum, per
Epheſ.1.19. quem etiam cum eo reſurrexiſtis, per fidem
Dei efficaciter agentis, qui excitauit eum ex
mortuis.

Epheſ.2.1. 13 * Voſque mortuos in peccatis & præpu-
tio carnis veſtræ, cum eo viuificauit, vobis cō-
donatis omnibus peccatis.

Epheſ.2.15. 14 * *Ac* deleto quod aduerſum nos *erat* ri-
tuum Chirographo: quod, *inquam*, erat nobis
occultè contrarium, *ipſe* verò cruci affixum è
medio ſuſtulit:

15 *Et* Expoliata imperia ac poteſtates tra-
duxit, palàm triumphatis illis per eam.

16 Nequis igitur vos damnet ob cibum, vel
potum, aut reſpectu diei feſti, aut nouilunij, aut
Sabbathorum:

17 Quæ ſunt vmbra rerū futurarum, at cor-
pus *eſt* Chriſti.

18 Nullus voluntarius moderator de vobis
ſtatuat ex ſubiectione & cultu Angelorum: *ſeſe*
ingerens in ea quæ non vidit, & temerè turgēs
carnis ſuæ ſenſu:

19 Neq; obtinens caput, ex quo totum cor-
pus per commiſſuras, & compages ſuppeditatū
& compactum, augeſcit Dei augmento.

20 Itaque ſi mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis
ab elemētis mundi, quid vt viuentes in mundo,
ritibus oneramini?

21 Ne attigeris, neque guſtaris, neque con-
trectaris.

22 Quæ omnia ipſo vſu pereunt, *præſcripta*
ex mandatis & doctrinis hominum.

23 Quæ

23 Quæ rationem quidem habēt ſapientiæ
in cultu voluntario & ſummiſſione animi, & in
eo quod corpori non parcant: non *tamen* vllius
ſunt pretij, *quum* ad ea *ſpectent* quibus farcitur
caro.

CAP. III.

1 *Terrenis exercitijs quæ pſeudoapoſtoli vrgebant
cæleſtia apponit, 5 & à mortificatione carnis
orditur, 8 vnde deducit particulares exhorta-
tiones, 18 & particularia officia quæ ex ſin-
gulorum vocatione pendent.*

1 ITaque ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna
quærite, vbi Chriſtus eſt ad dextram Dei
ſedens:
2 Superna curate, non terreſtria.
3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcon-
dita eſt cum Chriſto in Deo.
4 Quando Chriſtus vita *illa* noſtra pate-
factus fuerit, tum & nos cum eo patefietis glo-
rioſi.
5 Mortificate igitur membra veſtra terre-
ſtria, *ſcortationem, impuritatem, mollitiem, Epheſ. 5.2
cupiditatem malam, & auaritiam, quæ eſt ido-
lolatria:
6 Ob quæ venit ira Dei in filios cōtumaces.
7 Quibus in *vitijs* & vos verſabamini quon-
dam, quum in ijs viueritis.
8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia,
iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicen-
tiam, verborum turpitudinem ab ore veſtro.
9 Nec mentimini alius aduerſus alium, quum
exueritis veterem illum hominem cum factis
ipſius.
10 Et indueritis nouum illum, qui renouatur
in

in agnitionem congruentem imagini eius qui
ipſum condidit,

11 Vbi non eſt Græcus & Iudæus, Circun-
ciſio & Præputium, barbarus, Scytha, ſeruus, li-
ber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus.

12 Induimini igitur, vt electi Dei, ſancti &
dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate,
modeſtia, manſuetudine, lenitate.

13 Tolerantes alij alios, & cōdonantes vo-
bis mutuò ſiquis aduerſus aliquem habuerit
querelam, ſicut & Chriſtus condonauit vobis,
ita & vos.

14 Ad hæc autem omnia *induimini* charita-
te, quæ eſt vinculum perfectionis.

15 Et pax Dei imperet in cordibus veſtris,
ad quam etiam vocati eſtis in vnum corpus:
& gratias agite.

16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copio-
ſè, cum omni ſapientia, docendo & commone-
faciendo vos mutuò pſalmis, hymnis & canta-
tionibus ſpiritualibus, cum gratia canentes in
corde veſtro Domino.

1. *Cor.* 10. 31. 17 * Et quicquid egeritis ſermone aut facto,
in nomine Domini Ieſu *facite*, gratias agentes
Deo & Patri per eum.

Epheſ. 5. 22. 18 * Vxores, ſubiectæ eſtote proprijs viris,
vt conuenit in Domino.

1. *Pet.* 3. 2. 19 * Viri, diligite vxores, & ne ſitis aduerſus
eas amarulenti.

Epheſ. 6. 1. 20 * Filij auſcultate parentibus in omnibus:
hoc enim gratum eſt Domino.

21 * Patres, ne irritate liberos veſtros: ne
deſpondeant animum.

Epheſ. 6. 5. 22 * Serui, auſcultate per omnia ijs, qui Do-
Tit. 2. 9. mini ſunt ſecundum carnem, non obſequijs ad
1. *Pet.* 1. 18. oculū exhibitis, vt qui hominibus placere ſtu-
dent,

dent, ſed cum ſimplicitate cordis, timentes
Deum.
23 Et quicquid feceritis, ex animo facite,
tanquam Domino, & non hominibus:
24 Scientes vos à Domino recepturos mer-
cedem hæreditatis: nam Domino Chriſto ſer-
uitis.
25 Qui verò iniuriam intulerit, referet iniu-
riam quam intulerit: nec eſt perſonarum re-
ſpectus.

CAP. IIII.

1 *Ad generales exhortationes redit, 3. Et pre-*
candi ſtudium, 6 Ac ſermonũ ſuauitatem præ-
cipit. 7 Poſtremò commendationes & ſalutatio-
nes ſubiungit.

1 VOs Domini, æquitatem & æquabilita-
tem ſeruis exhibete, ſciẽtes vos quoq;
habere Dominum in cœlis.
2 * In precibus perdurate, inuigilantes ijs *Luc.* 68. 1
cum gratiarum actione: 1. *Theſ.* 5. 17
3 * Precantes ſimul etiam pro nobis, vt *Epheſ.* 6. 18.
Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, vt loqua- 1. *Theſ.* 3. 1.
mur myſterium Chriſti propter quod etiã ſum
vinctus.
4 Vt, *inquam* illud patefaciam ſicut oportet
me loqui. *Epheſ.* 5. 15.
5 * Sapienter vos gerite erga extraneos, op-
portunitatem redimentes.
6 Sermo veſter ſemper cum gratia *ſit* ſale
conditus, vt ſciatis quo modo oporteat vos v-
nicuique reſpondere.
7 Res meas omnes vobis notas faciet Ty-
chicus, dilectus frater, & fidus miniſter, ac
conſeruus in Domino.
8 Quem miſi ad vos ob hoc ipſum vt co-
gnoſcat

gnoſcat res veſtras, & corda veſtra conſoletur:
9 Cum Oneſimo fido & dilecto fratre, qui
eſt ex vobis. Omnia *igitur* vobis exponẽt, quæ
hìc aguntur.
10 Salutat vos Ariſtarchus meus in captiui-
tate ſocius, & Marcus conſobrinus Barnabæ, de
quo accepiſtis mandata: ſi venerit ad vos, ex-
cipite eum,
11 Et Ieſus qui vocatur Iuſtus: qui ſunt ex
circuncisione: hi ſoli adiutores in regno Dei,
fuêre mihi ſolatio.
12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt
ſeruus Chriſti, ſemper decertans pro vobis in
precibus, vt ſtetis integri & repleti in omni vo-
luntate Dei.
13 Hoc enim de eo teſtor, eum multo veſtri
ſtudio ardere, & eorum qui ſunt Laodiceæ, &
eorum qui Hierapoli.
14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus,
& Demas.
15 * Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, &
2. *Tim*. 4. 11. Nympham, & Eccleſiã quę in domo illius eſt.
16 Et quum perlecta fuerit apud vos Epi-
ſtola, facite, vt etiam in Laodicenſium Eccle-
ſia recitetur: & eam quæ ſcripta eſt ex Laodi-
cea, vt vos quoque legatis.
17 Et dicite Archippo, Vide vt miniſteriũ
quod accepiſti à Domino impleas.
18 Salutatio mea manu Pauli. Memores eſto-
te vinculorum meorum. Gratia *ſit* vobiſcum.
Amen.

*Scripta eſt ad Coloſſenſes Roma, per Tychi-
cum & Oneſimum.*

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI ad Theſſalonicenſes prior.

CAPVT I.

1 Gratiarum actionem ideo præponit, 4 vt Dei beneficium eſſe admoneat quicquid prædicat in ipſis laude dignum, 8 & quod reliquis exemplum facti ſunt.

1 PAVLVS & Syluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, *quæ eſt* in Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto: Gratia *ſit* vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

2 Gratias agimus Deo ſēper de omnibus vobis, mētionē veſtri faciētes in precibus noſtris.

3 Indeſinenter memoria repetentes efficacem veſtram fidem, & laborioſam charitatem, & tolerantem illam ſpem in Domino noſtro Ieſu coram Deo & Patre noſtro.

4 Vt qui ſciamus, fratres dilecti, vos *eſſe* à Deo electos.

5 Quoniam Euangelium noſtrum conſtitit apud vos non loquutione duntaxat, ſed etiam virtute, cùm in ſpiritu ſancto, tum in certa perſuaſione multa, ſicut noſtis quales fuerimus inter vos veſtra cauſa.

6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, & Domini

Domini recepto ſermone cum oppreſſione
multa, cum gaudio Spiritus ſancti:
7 Adeò vt fueritis exemplaria omnibus cre-
dentibus in Macedonia & in Achaia.
8 A vobis enim non ſolùm perſonuit ſermo
Domini in Macedonia & Achaia, verum etiam
in omni lòco fides veſtra quæ eſt in deũ dima-
nauit, vt neceſſe nõ habeamus quicquã loqui.
9 Siquidem ipſi de nobis annunciant qua-
lem ingreſſum habuerimus ad vos, & quomo-
do conuerſi fueritis ad Deum, relictis idolis, vt
ſeruietis Deo viuo ac vero:
10 Et expectaretis Filiũ eius è cœlis, quẽ ex-
citauit à mortuis, *nempe* Ieſum, qui liberat nos
ab ira illa ventura.

CAP. II.

2 *Declarat quanta fide ipſis Euangelium pradi-
carit. 5 Neque lucrum, 6 Aut gloriam quæ-
ſierit, 10 idque eorum teſtimonio probat. 14. Et
quod ipſi infracto animo perſequutiones à ſuis tu-
lerint. 17 Addit ſe magno illos viſendi deſide-
rio teneri.*

1 NAm ipſi noſtis, fratres, ingreſſum no-
ſtrum ad vos non fuiſſe vanum.
2 * Imò etiam *multa* prius paſſi, &
contumelijs affecti Philippis, ſicut noſtis, liber-
tate vſi ſumus in Deo noſtro, ad annuntian-
dum apud vos Euangelium Dei cum multo
certamine.
3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impo-
ſtura, neque ex impuritate, neque cum dolo.
4 Sed ſicut placuimus Deo *quibus* crederetur
Euangeliũ, ita loquimur, nõ vt hominibus pla-
centes, ſed Deo qui approbat corda noſtra.

5 Ne

5 Neque enim vnquam ſermone aſſentatio-
nio vſi ſumus, ſicut noſtis: nec auaritiæ cauſæ
quicquam prętexuimus, Deus teſtis eſt.
6 Neque ex hominibus quærentes gloriam,
nec à vobis, nec ab alijs, quum poſſemus oneri
eſſe vt Apoſtoli Chriſti:
7 Sed fuimus placidi in medio veſtri,
8 Vt ſi nutrix foueat liberos ſuos. Ita cu-
pidi veſtri, auebamus impertiri vobis non ſo-
lum Euangelium Dei ſed etiam noſtras ipſorũ
animas, quòd chari nobis eſſetis.
9 Meminiſtis enim fratres, * laboris noſtri
ac ærumnę: nocte enim ac die operando, ne
quẽ veſtrũm grauaremus, prædicauimus apud
vos Euangelium Dei.
10 Vos teſtes eſtis & Deus, quomodo ſanctè
& iuſtè & inculpatè vobis qui creditis vixeri-
mus.
11 Sicut noſtis quomodo vnumquemq; ve-
ſtrũm, tãquam pater liberos ſuos, hortabamur
& conſolabamur,
12 * Et obteſtabamur vt ambularetis ſicut
dignum eſt, Deo vocante vos ad ſuum regnum
ac gloriam.
13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo
indeſinenter, quòd acceptum de Deo ſermonem
quem audiſtis ex nobis, exceperitis non vt ſer-
monem hominum, ſed (ſicut eſt verè) vt Dei
ſermonem, qui etiam agit in vobis qui cre-
ditis.
14 Vos enim, fratres, imitatores facti eſtis
Eccleſiarum Dei quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto
Ieſu, vt qui eadem paſſi ſitis & vos à proprijs
contribulibus, ſicut & ipſi à Iudæis,
15 Qui etiam Dominum Ieſum & proprios
Prophetas occiderunt, & nos exegerunt, ne-

Act. 20. 34. *1. Cor.* 4. 12. *2. Theſ.* 3. 6.

Epheſ. 4. 1. *Philip.* 1. 27. *Coloſſ.* 1. 10.

que Deo placent, et omnibus hominibus ad-
uerſantur.
16 Prohibentes nos Gentibus loqui vt ſer-
uentur, vt ſemper compleant peccata ſua, oc-
cupauit enim eos ira ad extremum vſque.
17 Nos verò, fratres, orbati vobis ad tem-
poris momentum, conſpectu, non animo eo
vehementiùs ſtuduimus videre faciem veſtram
cum multo deſiderio.
18 Ideo voluimus venire ad vos (ego qui-
dem Paulus) ſemel atque iterum, ſed impediuit
nos Satanas.
19 Nam quæ eſt noſtra ſpes aut gaudium,
aut corona de qua glorier? annon et vos in cō-
ſpectu Domini noſtri Ieſu Chriſti in eius ad-
uentu?
20 Vos enim eſtis gloria noſtra et gaudium.

CAP. III.

*1 Deſiderij erga illos ſui fidem facit, quòd Timo-
theum ad eos miſerit. 6 Quod proſperi eorum
ſtatus nuntio ita ſit affectus, 9 Vt gratias age-
re ſatis non poſſit. 11 Itaque in precationem
erumpit.*

1 QVamobrē hoc deſiderium non ampliùs
ferentes, optimum duximus ſoli Athe-
nis relinqui.
2 * Miſimuſque Timotheum fratrem no-
Act. 16. 1. ſtrum ac miniſtrum Dei, et adiutorem noſtrum
in Euangelio Chriſti, ad vos ſtabiliendos et ex-
hortandos ſuper fide veſtra:
3 Vt nemo commoueatur in oppreſſioni-
bus iſtis: ipſi enim noſtis ad id nos eſſe conſti-
tutos.
4 Etenim quum apud nos eſſemus, prædi-
cebamus

cebamus vobis fore vt affligeremur: quod & euenit, & noſtis.

5 Quamobrē etiā ego non amplius ferens *veſtri deſiderium*, miſi *eum* vt cognoſcerem fidē veſtram ne quo modo tentaſſet vos tentator ille, & inanis redditus eſſet labor noſter.

6 Nuper autem quum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, & annuntiaſſet nobis fidem ac charitatem veſtram, voſque bonam noſtri memoriam retinere, ſemper cupientes nos videre, ſicut nos quoque vos:

7 Propterea conſolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & neceſſitate noſtra per veſtram fidem.

8 Nunc enim viuimus, ſi vos perſtatis in Domino.

9 Nunc enim gratiarum actionem poſſimus Deo rependere de vobis, ſuper omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo noſtro,

10 *Nocte ac die quàm vehementiſſimè precantes vt videamus veſtram faciem, & quæ deſunt fidei veſtræ compleamus? *Rom. 1. 10. 15 23.*

11 Ipſe verò Deus et Pater noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.

12 Faxit autem Dominus vt abundetis & exuberetis mutua inter vos charitate, et in omnes quemadmodum et nos in vos:

13 Vt corda veſtra inculpata ſtabiliat * in ſanctimonia coram Deo et Patre noſtro, in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis. *1. Cor. 1. 8. infra. 5. 23.*

CAP. IIII.

1 Hortatur 3 Ad vitæ ſanctitatem, 9 Et charitatem

tatem mutuam, 13. More infidelium eos triſtari vetat. 15 Et hiſtoriam reſurrectionis noſtræ graphicè depingit.

4 QVod ſupereſt igitur, fratres, rogamus
vos & precamur per Dominum Ieſum,
vt ſicut accepſtis à nobis quomodo o-
porteat vos incedere, & placere Deo, magis
excellatis.

2 Noſtis enim quæ mandata dederimus vo-
bis per Dominum Ieſum.

3 Nam hæc eſt voluntas Dei, *nempe* ſan-
Rom. 12.1. ctificatio veſtra, *id eſt* * vt abſtineatis à ſcorta-
Ephe. 5.27. tione:

4 *Et* ſciat veſtrûm vnuſque ſuum vas poſſi-
dere cum ſanctificatione & honore:

5 Nô cum morbo cupidiatis, ſicut Gentes
quæ non nouerunt Deum.

1. *Cor.* 6.8. 6 Ne quis opprimat aut circumueniat in
negotio fratrem ſuum: nam vltio eſt dominus
omnium iſtorum, ſicut & antè diximus vobis,
ac teſtificati ſumus.

7 * Non enim vocauit nos Deus ad impu-
2. *Cor.* 1.2. ritatem, ſed ad ſanctificationem.

8 Proinde qui *hæc* reijcit, non reijcit homi-
nem, ſed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum
ſuum ſanctum.

Iohan. 13.34 9 * Cæterùm de fraterna charitate non ne-
& 15.12. ceſſe habetis vt ſcribam vobis: ipſi namque di-
1. *Iohan.* 1.8. uinitùs docti eſtis vt diligatis alij alios.
& 4.21. 10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres
qui ſunt in tota Macedonia, obſecramus autem
vos fratres, vt magis excellatis,

11 Et contendatis quieti eſſe, & res veſtras a-
gere, ac operari proprijs manibus veſtris, ſicut
vobis denuntiauimus:

12 Vt vos geratis honeſtè erga extraneos & nulla re vobis ſit opus.

13 Nolim autem vos in ignorantia verſari fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, vt ne doleatis, ſicut & cæteri qui ſpem non habent.

14 Nam ſi credimus Ieſum mortuum eſſe & reſurrexiſſe, ita etiam Deus eos qui obdormierint in Ieſu, adducet cum eo.

15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore vt nos viui qui reliqui erimus in aduentu Domini, non præueniamus eos qui obdormierint.

16 *Nam ipſe Dominus cum hortationis clamore, & voce Archangeli, ac Dei tuba deſcendet è cœlo: & qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgent primum.

17 Deinde nos viui, qui reliqui erimus, rapiemur ſimul cum eis in nubes, in occurſum Domini in aëra, & ita ſemper cum Domino erimus.

18 Itaque conſolamini alij alios iſtis ſermonibus.

CAP. V.

1 Curioſam temporum aduentus Chriſti inquiſitionem damnans, 6 admonet vt aſsiduè ad eum excipiendum ſint parati. 11 Hinc deſcendit ad varias admonitiones.

1 POrrò de temporibus & opportunitatibus, fratres, non eſt opus vt vobis ſcribam.

2 Ipſi enim penitùs ſcitis diem illum Domini vt furem in nocte, ita venturum eſſe.

3 Quum enim dicent, Pax & tuta omnia: tunc repentinum eis imminet exitium, ſicuti

dolo: partus mulieri ventrem ferenti,nec effu-
gient.
4 At vos fratres,non eſtis in tenebris,vt di-
es ille vos tanquam fur deprehendat.
5 Omnes vos filij lucis eſtis, ac filii diei:non
ſumus noctis,neque tenebrarum:
6 Nempe igitur ne dormiamus vt reliqui,
ſed vigilemus & ſobrii ſimus.
Eſa.59.17. 7 Nam qui dormiunt,noctu dormiunt.& qui
Ephe.6.17. inebriantur,noctu ſunt ebrii.
8 At nos qui ſumus diei,ſobrii ſimus,* in-
duti thorace fidei & charitatis,& progalea,ſpe
ſalutis.
9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram,
ſed ad ſalutem obtinendam per Dominum no
ſtrum Ieſum Chriſtum,
10 Qui mortuus eſt pro nobis:ut ſiue vigi-
lemus,ſiue dormiamus,ſimul cum eo viuamus.
11 Quapropter adhortamini alii alios,& æ-
dificate ſinguli ſingulos ſicut & facitis.
12 Rogamus autem vos,fratres, vt agnoſca-
tis eos qui laborant inter vos,& præſunt vobis
in Domino,& admonent vos:
13 Et quàm maximè charos ducatis,prop-
ter opus ipſorum.pacem colite inter vos mu-
tuò.
14 Precamur autem vos , fratres , monete
inordinatos,conſolamini eos qui puſilllo ani-
mo ſunt,ſubleuate infirmos, patientes eſtote
erga omnes.
Prou.17.15. & 20.20. Mat.5.41. Rom.12.17. 1 pet.3.9. 15 * Videte nequis malũ pro malo cuipiam
reddat:ſed beneficentiam ſemper ſectamini tũ
inter vos mutuò, tum erga omnes.
16 Semper gaudete.
Eccle.18.22. 17 * Indeſinenter orate.
Luk.18.1. 18 In omnibus gratias agite:hæc enim eſt
volun-

voluntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos.
19 Spiritum ne extinguete.
20 Prophetas ne pro nihilo habete.
21 Omnia explorate: quod bonum fuerit
retinete,
22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.
23 Ipſe autem deus pacis *auctor* ſanctificet
vos totos: et integer veſter ſpiritus, et anima et
corpus inculpatè in aduentum Domini noſtri
Ieſu Chriſti ſeruentur.
24 * Fidelis eſt qui vocauit vos, qui etiam
id efficiet. 1. Co. 1. 9
25 Fratres, orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cũ oculo ſancto.
27 Adiuro vos per Dominum, vt recitetur
hæc epiſtola omnibus ſanctis fratribus.
28 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* vo-
biſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta ſuit Athenis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES.

poſterior.

CAP. I.

3 Laudat incrementa Fidei, Charitatis, 4 Et tolerantiæ Theſſalonicenſium. 6 Et Dei vltionem aduerſus piorum oppreſſores deſcribens, 10 Fideles docet recumbere in expectationem extremi iudicij.

1 PAVLVS & Siluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium *quæ eſt* in Deo Patre noſtro & Domino Ieſu
2 Chriſto:
Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
1. Theſ. 1. 2 3 *Gratias agere debemus Deo ſemper de vobis, fratres, vt par eſt, quòd vehementer augeſcat fides veſtra, & abundet mutua vniuſcuiuſque omnium veſtrûm charitas:
4 Adeò vt noſipſi de vobis gloriemur apud Eccleſias Dei, *id eſt* de tolerantia veſtra & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & oppreſſionibus quas toleratis.
5 *Quæ res* manifeſto eſt indicio iuſti * iudi-
Iud. 6 cij Dei, vt digni cenſeamini regno Dei pro quo etiam *iſta* patimini.

6 Si

6 Siquidem iuſtum eſt apud Deum viciſſim
reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem:
7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem
nobiſcum,* quum patefiet Dominus Ieſus de 1. Theſſ. 4. 16
cœlo cum Angelis potentiæ ſuæ,
8 Cum flammeo incendio, infligens vltio-
nem ijs qui Deum non nouerunt, neq; auſcul-
tant Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti:
9 Qui pœnam pendent æterni exitij, *dam-*
nati à præſente Domino & potente ipſius glo-
riæ:
10 Quum venerit vt glorificetur in ſanctis
ſuis, & admirandus fiat in fidelibus omnibus,
(quòd fides habita ſit teſtimonio noſtro apud
vos) in die illo.
11 Cuius etiam rei gratia precamur ſemper
pro vobis, vt vos dignetur iſta vocatione Deus
noſter, & compleat omnem ſuæ bonitatis gra-
tuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter:
12 Vt glorificetur nomẽ Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti in vobis, & vos in eo, ex gratia Dei
noſtri, & Domini Ieſu Chriſti.

CAP. II.

2 Negat venturum Chriſti diem donec in Apoſta-
ſiam prolapſus fuerit mundus, 3 & reuelatus
fuerit Antichriſtus: 8 cuius interitum deſcri-
bit, 15 Infertque inde exhortationem ad con-
ſtantiam.

1 ROgamus autẽ vos, fratres, per aduẽ-
tum Domini noſtri Ieſu Chriſti, &
noſtri ad eum aggregationem.
2 Ne citò à mente dimoueamini, neq; tur-
bemini, neque per Spiritum, neque per ſermo-
nem, neq; per Epiſtolam tanquam per nos *ſcri-*
ptam

ptam quaſi inſtet dies ille Chriſti.

3 Nequis vos ſeducat vllo modo. *Non* enim
aduenict dies Chriſti, quin venerit defectio priùs,
et retectus fuerit homo ille ſceleratus, filius, *in-
quam* ille perditionis,

4 Seſe opponens et offerens aduerſus quic-
quid dicitur Deus, aut numen: adeò vt in tem-
plo Dei tanquam Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe
eſſe Deum.

5 Annon meminiſtis me, quum adhuc eſſem
apud vos, hoc dixiſſe vobis?

6 Nunc verò quid obſtet noſtis, *vt is* ſuo
tempore retegatur.

7 Iam enim peragitur myſterium iniqui-
tatis: tantũ qui nunc obſtat *obſtabit* vſquedum
è medio ſublatus fuerit:

Eſa. 11. 4. 8 Et tunc retegetur impius ille, quem Do-
minus *conficiet Spiritu oris ſui, et illuſtri ad-
uentu ſuo abolebit.

9 *Illum, inquam*, cuius aduentus eſt ex effi-
cacia Satanæ, cum omni potentia & ſignis ac
prodigijs mendacibus,

10 *Et* cum omni fraude iniuſtitiæ in ijs qui
pereunt, pro eo quòd amorem veritatis non re-
ceperunt vt ſalui fierent.

11 Propterea igitur mittet illis Deus effica-
ciam deceptionis, vt credant mendacio:

12 Vt damnentur omnes qui non credide-
runt veritati, ſed acquieuerunt in iuſticia.

13 Nos autem debemus gratias agere deo
ſemper de vobis fratres dilecti à Domino, quòd
elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem per ſã-
ctificationem Spiritus, et fidem habitam ve-
ritati:

14 Quo vocauit vos per Euangelium no-
ſtrum, ad obtinendam gloriam Domini noſtri
Ieſu

Ieſu Chriſti.
15 Nempe igitur, fratres, perſtate et retine-
te traditam doctrinam, quam edocti eſtis ſiue
per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.
16 Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, et Deus ac Pater noſter. qui dilexit nos, et
dedit conſolationem æternam et ſpem bonam
per gratiam,
17 Conſoletur veſtra corda, et ſtabiliat vos
in omni ſermone et opere bono.

CAP. III.

Monet vt pijs precibus Euangelij prædicationem promoueant 6 & ſe ſubducant ab ijs qui otio, 11 & curioſitate turbant ordinem publicum: 14 quos etiam à communi fidelium cœtu excludit.

QVod * ſupereſt, precamini fratres, pro
nobis, vt ſermo Domini currat, et glo Ephe.6.19.
rificetur ſicut et apud vos: Coloſſ.4.3.
2 Et vt eripiamur à proteruis ac ſceleratis
hominibus: non enim omnium eſt fides.
3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos
et tuebitur à malo.
4 Confidimus autem per Dominum de vo-
bis, vos, quæ denuntiamus vobis, et facere et
facturos eſſe:
5 Dominus verò dirigat veſtra corda ad
Dei charitatem, et Chriſti expectationem.
6 Denuntiamus autē vobis, fratres, per no-
men Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis
vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, et 1.Cor.11.1.
non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. 1.Theſ.4 11.
7 Nam ipſi ſcitis * quomodo oporteat nos Act.20.34.
imitari: * quoniam non inordinatè nos geſſi- 1 Theſ.2.
mus

mus inter vos.
8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à
quoquam:ſed cũ labore & ærumna nocte dieq́;
operantes,ne quem veſtrûm grauaremus.
9 Non quòd nobis *id* non liceat:ſed vt noſ-
metipſos pro exemplari exhibeamus vobis ad
nos imitandos.
10 Etenim quũ eſſemus apud vos, hoc de-
nũtiabimus vobis,quòd ſiquis nolit operari,e-
tiam non edito.
11 Audimus enim quoſdam verſari inter vos
inordinatè,nihil operis facientes,ſed curioſè a-
gentes.
12 Ijs autem qui ſunt iſtiuſmodi,denuntia-
mus & eos obſecramus per Dominum noſtrũ
Ieſum Chriſtum,vt cum quiete operantes,ſuo
pane veſcantur.
13 Vos autem,fratres,ne ſegneſcite in be-
nefaciendo.
14 Quod ſiquis non auſcultat noſtro per
Epoſtolam ſermoni,hunc notate:& ne cõmer-
cium habete cum eo,vt eum pudeat.
15 Neque vt inimicum ducite,ſed admo-
nete vt fratrem.
16 Ipſe autè Dominus pacis *auctor* ſemper
det vobis pacem omni modo.Dominus ſit cũ
omnibus vobis.
17 Salutatio mea manu Pauli,quod eſt ſig-
num in omni Epiſtola:ita ſcribo.
28 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cũ
omnibus vobis.Amen.

*Ad Theſſaloniſcenſes ſecunda miſſa
fuit Athenis.*

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM prior.

CAP. I.

Abſolutum veri paſtoris exemplar proponens, cum præcipua eius functio ſit in docendo, 4 monet vt reiectis vanis quæſtionibus ea tradat, 5 quæ charitatem & fidem ſpirent. 12. At ne contemptui ſit ſua authoritas, 14 qualis factus ſit per Dei gratiam honorificè prædicat.

1 PAVLVS Apoſtolus Ieſu
Chriſti ex ordinatione Dei
ſeruatoris noſtri, & Domini
Ieſu Chriſti, ſpei noſtræ,
2 Timotheo germano filio in
fide: Gratia *ſit tibi*, miſericordia & pax à Deo
Patre noſtro, & Chriſto Ieſu Domino no-
ſtro.
3 Sicut te ſum precatus vt permaneres E-
pheſi, quum proficiſcerer in Macedoniam, *vi-
de*, vt denunties quibuſdã ne diuerſam doctri-
nam doceant:
4 Nec attendant fabulis & genealogijs in-
finitis, quæ potiùs queſtiones præbent, quàm
ædificationem Dei, quæ eſt per fidem.
5 * Porò finis mandati, eſt charitas ex puro Infr.4.7.&
corde, & conſcientia bona, & fide non ficta. 6.3.
6 A quibus quum quidam vt à ſcopo aber- Tit.2.4.
rarint

rarint deflexerunt ad vaniloquentiam:
7 Volentes eſſe legis doctores, nec intel-
ligentes quę loquuntur, neque de quibus aſſe-
uerant.
8 Scimus autem bonam eſſe Legem, ſi quis
ea legitimè vtatur.
9 *Nempe* ſciens Legem iuſto poſitam non
eſſe, ſed Legis cōtemptoribus, & ijs qui ſubijci
neſciunt, impijs & peccatoribus, nefarijs &
profanis, patricidis & matricidis, homicidis,
10 Scortatoribus, maſculorum concubito-
ribus, plagiarijs, & mendacibus, periuris, & ſi-
quid aliud eſt quod ſanæ doctrinæ ſit oppoſi-
tum.
11 *Quæ eſt* ſecundum glorioſum Euange-
lium beati Dei, quod concreditum eſt mihi.
12 Gratiam igitur illi habeo qui me ro-
buſtum efficit, *id eſt*, Chriſto Ieſu Domino no-
ſtro: quòd me fidelem duxerit, vt qui *me* in mi-
niſterio conſtituerit.
14 Qui priùs eram blaſphemus & perſequu-
tor et iniurioſus: ſed mei miſertus eſt. nā igno-
rans id faciebam, *nempe* fidei expers.
14 Superabundauit autē gratia illa Domini
noſtri cum fide et dilectione in Chriſto Ieſu.
15 Fidus *eſt hic* ſermo, et modis omnibus
Mat.9.3. dignus quem amplectamur, * Chriſtum Ieſum
Mar.2.17. veniſſe in mundū vt peccatores ſeruaret, quo-
rum primus ſum ego.
16 Verùm ideò miſertus eſt mei, vt in me
primò oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem cle-
mentiam, vt eſſem exemplo credituris ipſi in
vitam æternam.
17 Regi autem æterno, immortali, inuiſibili,
ſoli ſapienti Deo honor *ſit* et gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.

18 Hoc

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Ti-
mothee, *nempe* vt ſecundum præceſſas de te
prophetias, milites per eas bonã illã militiam,
19 Retinens fidem et bonam conſcientiã: qua
repulſa, nonnulli naufragium fidei fecerunt:
20 Ex quibus Hymeneus & Alexander: * quos tradidi Satanæ, vt diſcerent non blaſphe-
mare. 1. *Cor.* 5. 5.

CAP. II.

1 In precibus publicis vult omnes cõmendari Deo. 4, 5. Idq́ duplici ratione. 8 Inde omnes cuiuſcunque loci ſunt, ad orationem inuitat. 9 Et quo veſtitu, 11 Quaq́ modeſtia mulieres in ſacro cœtu ſe gerere debeant, diſſerit.

1 ADhortor igitur ante omnia vt fiant
deprecationes, preces, poſtulationes,
gratiarum actiones pro quibuſuis
hominibus,
2 Pro regibus & quibuſuis in eminentia cõ-
ſtitutis: vt tranquillam ac quietam vitam de-
gamus cum omni pietate & honeſtate.
3 Nam hoc bonum eſt & acceptum coram
ſeruatore noſtro Deo:
4 Qui quoſuis homines vult ſeruari, & ad ag-
nitionem veritatis venire.
5 Vnus enim Deus, vnus etiam mediator
Dei et hominum, homo Chriſtus Ieſus:
6 Qui ſemetipſum dedit redemtionis preti-
tium pro quibuſuis, *Chriſtus, inquam*, teſtimoni-
um illud ſuis temporibus *deſtinatum*.
7 * Cuius conſtitutus ſum ego præco et
Apoſtolus, (veritatem dico per Chriſtum non
mentior) doctor, *inquam*: Gentium cum fide ac
veritate 1 *Tim.* 1. 11.

veritate.

8 Velim igitur viros precari in quouis loco,
puras manus attollentes abſq; ira & diſcepta-
tione.

9 * Itidem & mulieres amictu honeſto, cum
verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cin-
1.*Pet.*2.3. cinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioſo
veſtitu:

10 Sed (quod decet mulieres pietatem ſpon-
dentes) operibus bonis.

11 Mulier cum ſilentio diſcito cum omni
ſubiectione.

12 * Mulieri enim docere non permitto, ne-
que authoritatem vſurpare in virum, ſed eſſe in
1.*Cor*.14.34. ſilentio.

13 * Adam enim prior formatus eſt, deinde
Gen.1.27. Eua.

14 Adam non fuit ſeductus. * ſed mulier
Gen.3.6. ſeducta, cauſa tranſgreſſionis fuit.

15 Seruabitur tamen liberos gignendo, ſi
manſerit in fide ac charitate, & ſanctificatione
cum modeſtia.

CAP. III.

2 Epiſcopos, 8 Et Diaconos Chriſtianos depingit, cum eorum vxoribus, 12 Liberis & familia. 15 Et Eccleſiam domum Dei nominat.

1 FIdus *eſt hic* ſermo, Siquis epiſcopatum
Appetit, præclarum opus deſiderat.

Tit.1.6. 2 * Oportet igitur epiſcopum irrepre-
henſum eſſe, vnius vxoris virum, vigilantem,
tēperantem, cōpoſitum, hoſpitalem, aptum ad
docendum,

3 Non vinoſum, nō percuſſorem, nō turpem
quæſtum facientē, ſed æquum, alienum à pug-
nis, alienum ab auaritia:

4 Qui

4 *Qui* ſuæ domui bene præſit, qui liberos contineat in ſubiectione cum omni honeſtate:

5 (Nam ſiquis propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?

6 Non nouitium, ne inflatus in criminationem incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem honeſtos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpem quæſtum facientes:

9 Tenentes myſterium fidei * cum pura conſcientia. Suprà. 1. 19.

10 Atque hi etiam probentur priùs, deinde miniſtrent, ſi ſint inculpati.

11 Vxores itidem honeſtas, non calumnioſas, ſobrias, fidas in omnibus,

12 Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint, & proprijs domibus.

13 Nam qui bene miniſtrauerint, gradum ſibi bonum acquirunt, & multam libertatem per fidem quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.

14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore vt celeriùs ad te veniam.

14 Quòd ſi tardiùs venero, vt noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & ſtabilimentum veritatis

16 Et ſine controuerſia magnum eſt pietatis myſterium: Deus conſpicuus factus eſt in carne, iuſtificatus eſt in Spiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAPVT. IIII.

1 *Falſas doctrinas, 3 tam de coniugij & ciborum diſcrimino, 7 quàm profanas damnat: 8 Commendat autem pietatis ſtudium, 13 & aßiduam Scripturæ lectionem.*

1 SPiritus autem deſertè dicit fore, vt poſterioribus temporibus deſciſcant quidam à fide, ſpiritibus deceptoribus attendentes ac doctrinis dæmoniorum,

2 Per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt.

3 Prohibentium contrahere matrimonium, *iubentium* abſtinere à cibis quos Deus creauit ad partcipandum cum gratiarum actione, fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem.

4 Nam quicquid creauit Deus bonum *eſt*: nec quicquam reijciendum *eſt*, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

5 Sanctificatur enim per verbum Dei, & preces.

6 Hæc ſi ſubieceris fratribus, bonus eris miniſter Ieſu Chriſti, innutritus in ſermonibus fidei, bonæque doctrinæ quam aſſectatus es.

7 Cæterum profanas & aniles fabulas reijce: ſed exerce te ipſum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio paululum *habet* vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis eſt, vt quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.

9 Fidus *eſt* hic ſermo, & dignus qui omnibus modis recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur & probris afficimur, quod ſperemus in Deo viuo, qui *eſt* conſeruator omnium hominum, maximè *verò* fidelium.

11. Hæc

11 Hæc denuntia & doce.
12 Nemo tuam iuuentutem deſpiciat, ſed
eſto exemplar fidelium in ſermone, in conuer-
ſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in puri-
tate:
13 Interim dum venio, attende lectioni, ex-
hortationi, doctrinæ.
14 Ne negligito donum quod in te eſt, quod
datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitio-
ne manuum preſbyterij.
15 Hæc meditare. in his eſto. vt tuus profe-
ctus manifeſtus ſit inter omnes.
19 Attende tibi ipſi & doctrinæ: & perma-
ne in iſtis. id enim ſi feceris, & teipſum ſerua-
bis & eos qui te audierint.

CAP. V.

Poſtquam modum monendi ſingulos præſcripſit, 5 de viduis agit quæ tunc in Eccleſiæ miniſterium cooptabantur, 17 inde ad presbyteros tranſit, 23 & quædam corporis valetudini ſermentia admiſcet.

1 SEniorem ne increpato, ſed hortare vt
patrem: iuniores, vt fratres:
2 Mulieres natu grandiores vt ma-
tres: iuniores, vt ſorores, cum omni puritate.
3 Viduas honora quæ verè viduæ ſunt.
4 Quòd ſiqua vidua liberos aut nepotes
habet, diſcant in primis *in* propriã domum pie-
tatem exercere, & vicem rependere parenti-
bus: hoc enim eſt honeſtum & acceptum co-
ram Deo.
5 Porrò quæ verè vidua eſt ac ſola, ſperat
in Deo, & permanet in ſupplicationibus &
precibus nocte ac die.

6 At quæ in luxu venit, *ea* viuens mortua eſt.

7 Hæc igitur denuntiato, vt ſint irreprehenſæ.

8 Quod ſi quis ſuis & maximè domeſticis non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

9 Vidua allegatur non minor annis ſexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor:

10 In operibus bonis idoneo teſtimonio ornata: ſi liberos educauit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi afflictis ſubuenit, ſi omne bonum opus eſt aſſiduè ſectata.

11 Porrò iuniores viduas recuſa: poſtquam enim laſciuierunt aduerſus Chriſtum, nubere volunt:

12 Damnandæ, quòd primam fidem reiecerint.

13 Simul autem etiam otioſæ *eſſe* diſcunt, circumeuntes domos: imò non ſolùm otioſæ ſed etiam nugaces & curioſæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem dare aduerſario ad maledicendum.

15 Iam enim nonnullæ deflexerunt, ſequutæ Satanam.

16 Quod ſi quis fidelis aut ſi qua fidelis habet viduas, eis ſubuenito, & non onerator Eccleſia, vt iis quæ verè viduæ ſunt, ſubueniat.

17 Qui benè præſunt preſbyteri, duplici honore digni habentor, maximè qui laborant in ſermone & doctrina.

Deut. 25.4. 18 Dicet enim Scriptura, * Boui trituranti
1 *Cor.* 9.9. non obligabis os, Et ^y Dignus eſt operarius
Mat. 10 10. mercede ſua.
Luc. 10 7.

19 Ad

19 Aduerſus preſbyterum accuſationemne admittito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.

20 Eos qui peccant, coram omnibus argue vt & reliqui timeant.

21 * Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini Ieſu Chriſti, electorum Angelorum, vt hæc ſerues, abſque eo vt vnum alteri præferas, nihil faciens in alteram partem declinando. *Infra.9.13.*

22 Manus citò ne cui imponito, neq; communicato peccatis alienis: temetipſum purum ſerua.

23 Ne amplius eſto abſtemius: ſed vino pauculo vtere, propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundã hominum peccata antè manifeſta ſunt, præeuntia damnationi: quoſdam verò ſubſequuntur.

25 Itidem & bona opera antè manifeſta ſunt: & èa quæ ſecus habent, occultari non poſſunt,

CAP. VI.

1 *Docet quid ſeruos deceat.* 10 *Quam exitioſa peſtis ſit auaritia,* 13 *& poſtquam obiter de diuitibus meminit, iterum prohibet Timoth. ne ſe inanibus doctrinis impediat.*

1 Quicunque * ſub iugo ſunt ſerui, ſuos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei & doctrina blaſphemetur. *Epheſ.6.5. Coloſſ.3.22. Tit.2.9.*

2 Qui verò fideles habent dominos, ne eos deſpiciãt quod fratres ſint, ſed potiùs inſeruiant quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiam illam capeſſunt, Hæc doce, exhortare. *2.Pet.2.19.*

3 Si quis diuerſam docet doctrinam, ne-

 que

que accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri
Ieſu Chriſti,& ei quæ ſecundum pietatem eſt
doctrinæ,
4 *Is* turget, nihil ſciens ſed inſaniens circa
queſtiones ac verborum pugnas:ex quibus
naſcitur inuidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones
malæ,
5 Peruerſæ exercitationes hominum men-
te corruptorum, & qui priuati ſunt veritate,&
queſtui habent pietatẽ.ſecede ab ijs qui eiuſ-
modi ſunt.
6 Eſt autem queſtus magnus pietas cum a-
nimo ſua ſorte contento.
7 Nihil enim intulimus in mundum,videli-
cet nec efferre quicquam poſſumus.
8 Sed habentes alimẽta & quibus tegamur,
his contenti erimus.
9 Qui autem volunt diteſcere, incidunt in
tẽtationem & laqueum, & cupiditates multas
amentes & damnoſas, quæ demergunt homi-
nes in exitium & interitum.
10 Siquidem radix omnium malorum eſt a-
mor pecuniæ: quam quidem dum appetunt,a-
berrarunt à fide, & ſeipſos transfixeruut dolo-
ribus multis.
11 Tu verò,homo Dei,iſta fuge:ſectare au
tem iuſtitiam, pietatem,fidem ,charitatem,to-
lerantiam,lenitatem
12 Decerta præclarum certamen fidei:ap-
prehende vitam æternam, cuius cauſa & vo-
catus es, & profeſſus preclaram profeſſionem
coram multis teſtibus.
13 * Denuntio tibi coram Deo qui viuifi-
Suprà. 5. 31. cat omnia, & Ieſu Chriſto , qui * teſtatam fe-
Mat. 27. 11, cit coram Pontio Pilato bonam illam profeſ-
Iohan. 18. 37: ſionem.

14 Vt

14 Vt ſerues hæc mandata, maculæ & culpæ omnis expers, vſque ad illuſtrem illum aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti;

15 Quem temporibus ſuis oſtendet ille* beatus & ſolus Princeps, Rex regum & Dominus dominorum: *Suprà.1.11. Apoc.17.14. & 19.15.*

16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucem habitans inacceſſam, * quem videt nemo hominum, neque videre poteſt: cui honor & robur æternum. Amen. *Iohan.1.18.*

17 Iis qui diuites ſunt in hoc ſeculo, denũtia ne efferantur animo, * neque ſpem ponant in diuitijs incertis, ſed in Deo viuo, qui præbet nobis omnia copioſè ad fruendum: *Mat.4.19. Luc.12.15.*

18 Vt *alijs* benefaciant, vt diuites ſint operibus bonis, faciles ad impartiendum, faciles conuictus:

19 Recondentes ſibi ipſis * fundamentum bonum in poſterum, vt apprehendant æternã vitam. *Mat.4.7.& 6.20.*

20 Timothee depoſitum ſerua, & auerſare profanos de rebus inanibus clamores, & oppoſitiones falsò nominatæ ſcientiæ:

21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fidem aberrarunt à ſcopo, Gratia ſit tecum, Amen.

Ad Timotheum prior, miſſa fuit Laodicea quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI ad Timotheum poſterior.

CAPVT. I.

3 Laudata fide Timothei,6 in munere ſibi com-
miſſo fideliter pergat, eum hortatur. 8 Et ne
propter ſua vincula,19 aut aliorum defectiones
labaſcat, 11 de ſuo Apoſtulatu gloriatur, 14
& depoſiti cuſtodiam illi commendat.16 Lau-
dat etiam Oneſimum.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chri-
ſti per voluntatem Dei, ſecundũ
promiſſionem vitæ quæ eſt in
Chriſto Ieſu.
2 Timotheo dilecto filio, gra-
tia, miſericordia, pax à Deo Pa-
tre & Chriſto Ieſu Domino noſtro.
3 Gratiam habeo Deo, * cui ſeruio à maio-
ribus cum pura conſcientia, prout aſſiduam tui
Act.22.3. memoriã teneo in precibus meis nocte ac die,
4 Deſiderans te videre, memor tuarum la-
crymarum, vt gaudio replear:
5 Reuocans in memoriam eam quæ in te
eſt non ſimulatam fidem, quæ habitauit priùs
in auia tua Loide, & matre tua Ennica: per-
ſuaſus ſum autem quod in te quoque.
6 Quam ob cauſam ſuggero tibi vt exuſci-
tes donum Dei quod eſt in te per impoſitionẽ
manuum mearum.

7 Non

7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ti-
miditatis, ſed roboris & charitatis, & ſanitatis
animi.

8 Ne igitur te pudeat teſtimonij Domini
noſtri, neque te pudeat mei, qui ſum captiuus
ipſius: ſed eſto particeps afflictionum Euan-
gelij ex potentia Dei:

9 Qui ſeruauit nos, & vocauit * vocatione
ſancta: non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo pro- 1. Cor. 1. 1.
poſito; & gratia, quæ data quidem eſt no-
bis in Chriſto Ieſu * ante tempora ſeculo- Rom 6. 25.
rum. Epheſ. 1. 4.

10 Sed patefacta nunc eſt per illuſtrem il- Coloſſ. 1, 27.
lum aduentum ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, Tit. 1. 2.
qui & mortem aboleuit, & vitam in lucem pro
duxit ac immortalitatem per Euangelium:

11 * Cuius cauſa conſtitutus ſum ego præ-
co & Apoſtolus, ac doctor Gentium. 1. Tim. 2. 7.

12 Quam ob cauſam & hæc patior, neque
erubeſco: noui enim cui crediderim, & mihi
perſuaſum eſt eum poſſe depoſitum meum in
illum diem ſeruare.

13 Expreſſam formam teneto ſanorum ſer-
monum, quos à me audiſti cum fide & charita-
te quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.

14 Præclarum depoſitum ſerua per Spiritũ
ſanctum qui inhabitat in nobis.

15 Noſti hoc, auerſatos me fuiſſe omnes qui
ſunt in Aſia: ex quibus eſt Phygellus & Her-
mogenes.

16 Præſtet miſericordiam Dominus Oneſi-
phori familiæ: quoniam ſæpè me recreauit, &
catenam meam non erubuit.

17 Imò quum eſſet Romæ, ſtudioſiſſimè
quæſiuit me, & inuenit.

18 Det ei Dominus vt inueniat miſericor-
diam

diam apud Dominum in die illo, quàm multa etiam Epheſi ſubminiſtrarit, tu optimè noſti.

CAP. II.

2 *Vt perſeuerantia in militia Chriſtiana commendet, 3 ſimilitudines ſumit 4 à militibus, 6 & ab agricolis. 12 Vincula ſua ſanctis vſui eſſe declarat. 15. Inde monet Timoth. vt ſermonem veritatis rectè diſpertiat 17. & reproborum exẽpla fugiens, 22, modeſtè omnia agat.*

1 TV igitur, fili mi, corroborare per gratiam quæ eſt in Chriſto Ieſu:

2 Et quæ audiſti à me inter multos teſtes, hæc committe fidelibus hominibus, qui ſunt idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur tolerans eſto laborum vt bonus miles Ieſu Chriſti.

4 Nemo qui militat implicatur vitæ negotijs, vt ei placeat à quo delectus eſt miles.

5 Quóq; ſi certet etiam aliquis, non coronatur niſi legitimè certauerit.

6 Agricolam oportet priùs laborando fructus percipere.

7 Conſidera quæ dico: Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe ex mortuis, *factum* ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum:

9 In quo, velut facinoroſus, affligor vſque ad vincula: ſed ſermo Dei non eſt vinctus.

10 Ideò omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria æterna.

Rom. 6. 5. 11 Fidus *eſt hic* ſermo, * nam ſi cum *eo* mortui ſumus, cum *eo* etiam viuemus:

12 Si patientes fuerimus, etiam cum *eo* regnabimus: *ſi abnegauimus, & ille abnegabit nos: *Mat*.10.33. *marc*.8.38.
13 Si infideles ſumus, ‡ ille *tamen* fidus manet: negare ſeipſum non poteſt *Rom*. 3.3. & 9.6.
14 Hæc ſuggere, obteſtans coram Domino, ne verborum pugnas ſequantur: quod nullam adfert vtilitatem *imò* auditores ſubuertit.
15 Stude teipſum probatum ſiſtere Deo, operarium qui non erubeſcat, & qui rectè ſermonem veritatis ſecet.
16 Prophanos autē de rebus inanibus clamores cohibe: ad maiorem enim procedent impietatem.
17 Et ſermo eorum depaſcet vt gangræna: ex quibus eſt Hymenæus & Phyletus:
18 Qui circa veritatem aberarunt à ſcopo, dicentes reſurrectionē iam eſſe factam, & ſubuertunt quorundam fidem.
19 Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Nouit Dominus qui ſint ſui: &, diſcedat ab iniuſtitia omnis qui nominat nomen Chriſti.
20 Cæterùm in magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea ac teſtacea * & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus. *Rom*. 9 21.
21 Si quis igitur ſe ipſum ab his expurgarit, erit vas ad decus ſanctificatum, & accōmodū vſibus Domini, & ad omne opus bonum comparatum.
22 Iuueniles autem cupiditates fuge: ſed ſectare iuſtitiam, fidem, charitatem, pace* cum iis qui inuocant Dominum ex puro corde
23 Stultas autem & ineruditas queſtiones reiice, ſciens eas gignere pugnas. 1.*Cor*.1.2. 1.*Tim*. 1 4 & 4.7. *tit*. 3 9.
24 Seruum autem Domini non oportet pugnare

gnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum
ad docendum, tolerantem malos:
25 Cum leuitate erudientem eos qui contrario animo ſunt affectos: ecquādo det eis Deus
reſipiſcentes agnoſcant veritatem:
26 Et *elapſi* ex diaboli laqueo, à quo captiui
tenentur, mentis ſanitatem recipiant ad *præſtā-*
dum illius voluntatem.

CAP. III.

2 Prædicit quàm infeſta pijs tempora immineant:
9 ſed fiducia victoriæ 10 animat eum ad certamen: 14 exercitationem ſanæ doctrinæ in primis commendans.

1.Tim.4.1 2.Pet 1.3 Iud.18.

1 ILlud autem ſcito, * fore vt extremis die-
bus inſtent tempora moleſta.
2 Erunt enim homines ſui amantes, a-
uari, glorioſi, ſuperbi, maledici, parentibus im-
morigeri, ingrati, prophani,
3 Charitatis expertes, neſcij fœderis, calū-
niatores, intemperantes, immites, minimè a-
mantes bonorum.
4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum
amantes potiùs quàm amantes Dei.
5 Habentes formam pietatis, ſed qui vim e-
ius abnegarint, iſtos igitur auerſare.
6 Ex his enim ſunt iſti qui irrepunt in fami-
lias, & captiuas ducunt mulierculas onuſtas
peccatis, actas cupiditatibus varijs:
7 Semper diſcentes, ſed quæ nunquam ad
cognitionem veritatis venire poſſint.
Exod.7,11
8 * Quemadmodū autem Iannes & Iambres
reſtiterunt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati, ho-
mines mente corrupti, reprobi circa fidem.
9 Sed non procedunt ampliùs: nam amen-
tia

ia iſtorum euidens erit omnibus, Vt & illorum
fuit.

10 Tu verò aſſequutus es doctrinam meã,
vitæ meæ rationem, propoſitum, fidem, lenita-
tem, charitatem, tolerantiam:

11 Perſequutiones, afflictiones quæ mihi
acciderunt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris: quas
perſequutiones ſuſtinuerim: ſed ex omnibus e-
ripuit me Dominus.

12 Sed & omnes qui volunt piè viuere in
Christo Ieſu, perſequutionem patientur.

13 Improbi autem homines, & impoſtores
procedent in peius, tum ſeducentes *alios*, tum
ſeducti *ipſi*.

14 *Attu* permane in ijs quæ didiciſti, & quæ
tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris:

15 Teq; à puero ſacras literas nouiſſe, quæ
te poſſunt ſapientem reddere ad ſalutẽ, per fi-
dem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

16 ✝Tota Scriptura diuinitùs *eſt* inſpirata, & 2, *Pet.* 1.20.
vtilis ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad cor-
rectionem, ad inſtitutionem quæ *eſt* in iuſtitia:

17 Vt perfectus ſit homo Dei, ad omne o-
pus bonum perfectè inſtructus.

CAP. IIII.

*1 Obteſtatur eum vt maximè Euangelium præ-
dicet, 3 in tam deplorato tempore. 6 Sibi in pro-
pinquo eſſe mortem, 8 ſed ita vt quaſi victor, ad
glorioſum triumphũ properet. 10 Tandẽ acccer-
ſendi Timoth. neceſſitatẽ 11 ex præſenti ſuo ſta-
tu oſtendit.*

1 OBteſtor igitur ego coram Deo & Do-
mino Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt
viuos & mortuos in illuſtri illo ſuo ad-
uentu & regno ſuo;

2 Prædica

2 Prædica ſermonem, iuſta tempeſtiuè, intempeſtiuè: argue, obiurga, exhortare cum omni lenitate & doctrina.

3 Nam erit tempus quum ſanam doctrinā non tolerabunt, ſed auribus prurientes, ipſi ſibi ſecundum ſuas illas peculiares cupiditates, coaceruabunt doctores.

4 Et à varitate quidem aures auertent: ad fabulas verò conuertentur.

5 At tu vigila in omnibus, perfer iniurias, opus perage euangeliſtæ, miniſterij tui plenam fidem facito.

6 Nam ego iam libor, & tempus meæ reſolutionis inſtat.

7 Certamen illud præclarum decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui.

8 Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddit mihi Dominus in illo die, iuſtus ille iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui expetiuerint illuſtrē illum ipſius aduentum.

9 Stude venire ad me citò.

10 Nam demas me dereliquit, amplexus præſens ſeculum, & profectus eſt Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiā.

Coloſ. 4. 9.

11 * Lucas mecum eſt ſolus Marcum aſſumptum adduc tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium.

12 Porrò Tychicum miſi Epheſum.

13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, adfer quum venies, & libros, maximè membranas.

14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundum facta ipſius.

15 Quem & tu caue: vehementer enim, reſti-

tit ſermonibus noſtris.

16 In prima mea defenſione nemo mihi
adfuit, ſed omnes me deſeruerunt: (ne illis
imputetur)

17 Sed dominus mihi adfuit,& corrobora-
uit me,vt per me fieret fides præconij quod
audierint omnes Gentes: & ereptus fui ex ore
leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere
malo,ſeruabitque regno ſuo cœleſti: cui gloria
in ſecula ſeculorum Amen.

19 Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſi-
phori familiam.

20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum au-
tem reliqui Mileti ægrotantem.

21 Stude venire ante hyemem. Salutat te
Eubulus & Pudens,& Linus & Claudia & fra-
tres omnes.

22 Dominus Ieſus Chriſtus *ſit* cum ſpiritu
tuo.Gratia *eius ſit* vobiſcum.

*Scripta eſt Roma ſecunda ad Timotheum, qui pri-
mus Epheſi ordinatus fuit Epiſcopus, quum
Paulus iterum ſiſteretur Cæ-
ſari Neroni.*

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAP. I.

1 Docens quales oporteat miniſtros eligere. 10 ſimul oſtendit quomodo vaniloquis os obturare oporteat. 12 Hac occaſione perſtringit Cretenſium mores, 14 ac Iudæos qui in rebus externis ſanctitatem locabant.

1 PAVLVS ſeruus Dei, Apoſtolus autẽ Ieſu Chriſti ſecũdum fidem electorũ Dei, & agnitionem veritatis quæ eſt ſecundum pietatem,
2 Ad ſpem vitæ æternæ quam promiſit Deus ille
mentiri neſcius* ante tempora ſecularia, patefecit autem temporibus ſuis.
3 *Videlicet* ſermonem illum ſuum, per prædicationem * quæ concredita eſt mihi ex mandato ſeruatoris noſtri Dei: Tito germano filio, in communi fidei,
4 Gratia *ſit tibi*, miſericordia, & pax à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto, ſeruatore noſtro.
5 Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quæ reliqua ſunt corrigas, & conſtituas oppidatim presbyteros, ſicut ego tibi mandaui:

Rom.16.25.
Epheſ.1.9
Coloſſ.1.26.
2.Tim.1.9.
2.Pet.1.20.
Galat.1

6 * Si

6 Si quis eſt inculpatus, vnius vxoris vir, 2.*Tim.*3,2.
liberos habens fideles,non obnoxios crimini
luxus.vel qui non ſint refractarij,
7 Oportet enim epiſcopum inculpatũ eſſe
tanquam Dei diſpenſatorem,non ſibi pertina-
citer placentem,non iracundum,non vinoſum,
non percuſſorem,non turpis lucri cupidum:
8 Sed hoſpitalem,bonorum amantem,tẽ-
perantem,iuſtum,pium,continentem,
9 Tenacem fidelis illius ſermonis qui ad
doctrinam facit,vt poſſit & exhortari doctrina
ſana,& contradicentes conuincere.
10 Sunt enim multi refractarij, & vaniloqui
& mentium deceptores,maximè ij qui ſunt ex
Circumciſione,
11 Quibus oportet os obturare: qui totas
domos ſubuertunt,docentes quæ non oportet,
turpis lucri gratia.
12 Dixit quidam ex ipſis proprius ipſorum
propheta,Creſentes ſemper mendaces,malæ fe-
ræ,ventres pigri.
13 Teſtimoniũ hoc eſt verum,quã ob cau-
ſam eos redarguito præciſè,vt ſani ſint in fide: 2.*Tim.*1.4.
14 * Non attendentes Iudaicis fabulis, &
mandatis hominum auerſantium veritatem. *Rom.*13.10.
15 * Omnia quidem pura puris:pollutis au-
tem & infidelibus nihil eſt purum,ſed polluta
eſt eorum & mens & conſcientia.
16 Deum profitentur ſe ſcire,ſed factis ne-
gant,quum ſint abominandi, & rebelles,& ad
omne opus bonum reprobi.

CAP. II.

2 *Perſonarum & ætatum præſcribens officia,* 6
iubet vt de moribus doceat Eccleſiam: 11 *& à*
fine redemptionis argumentatur, 12 *quem dicit*
eſſe ſtudium piè & rectè viuendi.

1 AT tu loquere quæ decẽt ſanã doctrinā.
Vt ſenes ſobrii ſint, venerandi, tempe-
2 rãtes, ſani fide, charitate, tolerantia.

3 Anus itidem vt *ſint* habitu qui ſanctimo-
niam deceat, non calumniatrices, non vino
multo ſeruientes, honeſtatis magiſtræ,

4 Vt ſapientes reddant adoleſcentulas, vt
ſint maritorum, & liberorum amantes,

5 Temperantes, domi manentes, bonæ, *ſub-
Ephes. 5. 23. iectæ ſuis viris: ne ſermo Dei blaſphemetur.

6 Adoleſcentulos itidem adhortare vt ſint
temperantes.

7 Per omnia teipſum præbens exemplar
bonorum operum, in doctrina, integritatem,
grauitatem,

8 Sermonem ſanum, qui damnari non poſ-
ſit, vt qui ſe ex aduerſo *opponit*, erubeſcat, nihil
habens quod de nobis dicat mali.

9 *Seruos *hortare* vt ſuis dominis ſubijciant
Ephe. 6. 3. ſeſe, vt omnibus ſint *eis* accepti, non reſponſa-
Coloſ. 3. 22. tores.
1. pet. 2. 18.

10 Nihil interuertentes, ſed omnem bonam
fidem oſtendentes, vt doctrinam ſeruatoris no-
ſtri Dei ornent in omnibus.

11 * Illuxit enim gratia illa Dei ſalutifera
2. Cor. 1. 1. 1. omnibus hominibus,
Coloſ. 1. 21.

12 Erudiens nos vt negata impietate & mũ-
danis cupiditatibus, ſapienter et iuſtè et piè vi-
uamus in præſenti ſeculo,

13 Expectantes beatam illam ſpem et illu-
ſtrem illum aduentum gloriæ magni illius Dei
ac Seruatoris noſtri, *nempe* Ieſu Chriſti.

14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redi-
meret nos ab omni iniquitate, et purificaret ſi-
biipſi populum peculiarem, ſtudioſum bonorũ
operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio; nemo te deſpiceat.

CAP. III.

1 Generaliter nunc vult omnes moneri vt placidè colant ordinem policitum, 3 & memores ſint vita priſtina. 7 vt iuſtificationem communem ex gratia eſſe exiſtiment. 9 Quod ſi quis contentioſius his reclamet, 10 illum iubet omitti.

1 SVggere * ipſis vt ſeſe ſubijciant princi- *Rom. 13. 1.*
patibus ac poteſtatibus, vt obtemperẽt,
vt ad omne opus bonum ſint parati:

2 Ne cuius famam lædant, vt ſint à pugnis
alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem er-
ga quoſuis homines. *1. Cor. 6. 11.*

3 Nam * eramus quondam & nos amentes,
rebelles, errantes, ſeruientes cupiditatibus ac
voluptatibus varijs, in malitia, & inuidia de-
gentes, otioſi, alij alios odio proſequentes:

4 Sed poſtquam bonitas & erga homines
mor apparuit ſeruatoris noſtri Dei.

5 * Non ex operibus iuſtis quæ fecerimus
nos, ſed ex ſua miſericordia ſeruauit nos per *2. Tim. 1. 9.*
lauacrum regenerationis, & renouationẽ Spi-
ritus ſancti

6 Quem effudit in nos copioſè per Ieſum
Chriſtum ſeruatorem noſtrum:

7 Vt iuſtificati ipſius gratia, hæredes effice-
remur ſecundum ſpem vitæ æternæ.

8 Fidus *eſt* hic ſermo, & hæc volo te affirma-
re, vt ſtudeant bona opera tueri qui crediderũt
Deo: id eſt quæ *ſũt* honeſta & hominibus vtilia.

9 * Stultas autem quæſtiones & genealogi- *1. Tim. 1. 4.*
as, & contentiones ac pugnas legales cohibe: *& 4. 7*
ſunt enim inutiles & vanæ. *2 Tim. 2. 23.*

10 Hæreticum hominem poſt vnam & alte-
ram commonefactionem reijce:

11 Vt qui noris euerſum eſſe eum qui ſit e-
iuſmodi & peccare, vt qui ſuopte iudicio ſit cō-
demnatus.
12 Quum miſero Artemam ad te, aut Ty-
chicum, ſtude venire ad me Nicopolin: nam il-
lic decreui hyemare.
13 Zenam legiſperitum & Apollo ſedulò
deducito, nequid illis deſit.
24 Diſcant autem & noſtri bonis operibus
præſtantes eſſe ad neceſſarios vſus, vt non ſint
infrugiferi.
15 Salutant te qui mecum ſunt omnes. Sa-
luta eos qui diligunt nos in fide, Gratia *Dei ſit*
cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titū, qui primus Cretenſium Eccleſiæ ordinatus fuit Epiſcopus, ſcripta ex Nicopoli Macedoniæ.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

CAP. I.

1 Paulus argumentum humile hic tractans, ſuo tamen more ſublimis ad Deum euehitur. 8. fugitiuum ſeruum & furem Philemoni remitens, pro illo deprecatur veniam: & grauiter de æquitate Chriſtiana concionatur.

1 PAVLVS captiuus Chriſti Ie-
ſu, & Timotheus frater, Phi-
lemoni dilecto & adiutori no-
ſtro,
2 Et Apphiæ dilectę & Ar-
chippo commilitoni noſtro,
&

& quæ domi tuæ eſt Eccleſiæ:
3 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre no-
ſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
4 * Gratias ego Deo meo, ſemper mentio- 1. *Theſ.* 1. 2.
nem tui faciens in præcibus meis: 2. *Theſ.* 2. 3.
5 Quòd audiam tuam charitatem, ac fidem
quam habes erga Dominũ Ieſum & erga om-
nes ſanctos:
6 Vt communicatio fidei tuæ efficax fiat,
vt agnoſcatur quicquid boni eſt in vobis per
Chriſtum Ieſum.
7 Gaudium enim habemus multum, & con-
ſolationem ſuper dilectione tua, quòd viſcera
ſanctorum refocillata ſunt per te, frater.
8 Quapropter quamuis multa in Chriſto
libertatem habeam mandandi tibi quod officij
tui eſt,
9 *Tamen* propter charitatem potiùs precor,
quum talis ſim, nempe Paulus ſenex, nunc autẽ
etiam captiuus Ieſu Chriſti.
10 * Precor autem pro filio meo quem ge- *Coloſſ.* 4. 9.
nui in vinculis meis, Oneſimo:
11 Quondam tibi inutili, nunc verò tibi &
mihi perutili: quem remiſi.
12 Tu autem eum, id eſt viſcera mea, ex-
cipe:
13 Quem ego cupiebam apud me retinere
vt pro te miniſtraret mihi in vinculis Euãgelij.
14 Sed abſque tua ſententia nihil volui fa-
cere, ne velut ex neceſſitate ſit beneficium tuũ,
ſed ſpontaneum.
15 Fortaſſis enim propterea ſemotus fuit
abs te, vt eum *à me* perpetuum recipias:
16 Non iam vt ſeruũ, ſed ampliùs quàm ſer-
uũ, fratrẽ, videlicet dilectũ, maximè mihi, quã-
to autem magis tibi & in carne & in Domino.

17 Itaque ſi me ſocium habes, excipe eum
tanquam me.
18 Quod ſi quid læſit te, aut debet, hoc mihi
imputato.
19 Ego Paulus ſcripſi mea manu, ego de-
pendam: vt ne dicam tibi, te etiam teipſum mi-
hi inſuper debere.
20 Etiam, frater, *hunc* ego fructum abs te
conſequar in Domino: refocilla mea viſcera in
Domino.
21 Scripſi tibi, confiſus fore vt auſcultes, vt
qui norim te etiam ampliùs quàm dico factu-
rum eſſe.
22 Simul autem etiam para mihi hoſpitiũ:
ſpero enim me preces veſtras donandum vo-
bis.
23 Salutant te, Epaphras, (meus in captiui-
tate propter Ieſum Chriſtum ſocius)
24 Marcus, Ariſtarcus, Demas, Lucas, adiu-
tores mei.
25 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cũ
ſpiritu veſtro.

Ad Philemonem miſſa fuit Roma per Oneſimum ſeruum.

EPI-

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAP. I.

1 Vt oſtendat doctrinam à Chriſto allatam primas tenere, quia ſit omnium prophetarum clauſula, 4 nominatim illum ſuper Angelos effert: 10 & varijs Script. teſtimonijs longe omnibus præcellere probat.

1 MVLTIS vicibus multiſq; modis olim Deus loquutus Patribus in prophetis, vltimis diebus hiſce loquutus eſt nobis in filio,
2 Quem conſtituit hæredem omnium: per quem etiam mundum condidit,
3 *Qui quum ſit ſplendor gloriæ et character perſonæ illius, ſuſtineatq; omnia verbo illo ſuo potente, purgatione peccatorum noſtrorũ per ſeipſum facta, ſedit ad dextram maieſtatis illius excelſiſſimæ. *Sapi. 7.26. Coloſ. 1.15.*
4 Tanto præſtantior factus Angelis, quanto excellentius præ illis ſortitus eſt nomen.
5 Nam cui dixit vnquam Angelorum, *Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rurſum * Ego ero ei pater, et ipſe erit mihi filius. *pſal. 2.7. infrà. 5.5. 2. Sam. 7.14. 1. par. 22.10.*
6 Rurſum autem quum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit,* Et adorent eum omnes Angeli Dei. *pſal. 97.7.*

pſal.104.5. 7 Et de Angelis quidem dicit,* Qui Ange-
los ſuos facit ventos,& miniſtros ſuos, ignis
pſal.45.7. flammam.
8 Ad filium autem,* Thronus tuus, Deus,
in ſeculum ſeculi:virga recta,virga regni tui.
9 Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem:
propterea vnxit te Deus,Deus tuus,oleo exul-
pſal.102.26. tationis vltra conſortes tuos.
10 Et,* Tu initio Domine terram fundaſti,
& opera manuum tuarum ſunt cœli,
11 Ipſi peribunt,tu autem permanes: & om-
nes vt veſtimentum veteraſcent.
12 Ac velut amictum circumuolues eos,&
mutabuntur:tu autem idem es,& anni tui non
deficient.
pſal.101 1. 13 Ad quem autem Angelorum dixit vn-
1.Cor.15.25 quam,* Sede ad dextram meam,vſquedum po-
Infra.10.13. ſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?
14 Non omnes ſunt miniſtratores ſpiritus,
qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos qui
hæredes erunt ſalutis?

CAP. II.

1 Inde infert,Chriſti doctrinæ ſolidam audientiam deberi, 9 & eũ nobis fratris loco in carne noſtra proponit,vt libentius nos totos illi tradamus.

1 PRopterea oportet nos eo magis atten-
dere ijs quæ audiuimus, nequando per-
fluamus.
2 Etenim ſi per Angelos dictus ſermo fuit
firmus,omniſque tranſgreſſio & contumacia
iuſtam mercedis retributionem retulit,
3 Quomodo nos effugiemus ſi tantam ne-
Mat.16.29. glexerimus ſalutem?* quæ quum primùm enar-
rari cœperit per ipſum Dominũ,ab ijs qui ipſũ
audie-

audierant, fuit nobis confirmata:
4 Teſtimonium *illu* præbente Deo & ſig-
nis & prodigijs, varijſq; virtutibus & Spiritus
ſancti diſtributionibus, pro ſua voluntate
5 Non enim Angelis ſubiecit mundum il-
lum futurum, de quo loquimur.
6 Teſtatus eſt autem quidem alicubi, dicens,
* Quid eſt homo vt memor ſis eius: aut filius *pſal.* 8. 5.
hominis, vt eum reſpicias?
7 Feciſti eum pauliſper inferiorem Angelis:
gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti
eum ſuper opera manuum tuarum. 1. *Cor* 15. 27
8 * Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. E-
nimuerò per hoc quod ei ſubiecit omnia, nihil
omiſit quod non ſit ei ſubiectum, at nunc non-
dum videmus ei omnia eſſe ſubiecta.
9 Sed Ieſum illum cernimus gloria & ho- *phil.* 2. 8.
nore coronatum, qui * pauliſper fuit inferior
Angelis factus, propter mortis perpeſſionem: vt
beneficio Dei pro omnibus mortem guſta-
ret.
10 Decebat enim vt ipſe propter quem *ſunt*
hæc omnia, & per quem *ſunt* hæc omnia, mul-
tos filios in gloriam adducendo, principem ſa-
lutis ipſorum per afflictiones conſecraret.
11 Nam & qui ſanctificat & qui ſanctifican-
tur ex vno *ſunt* omnes: quam ob cauſam non e-
rubeſcit ipſos vocare fratres,
12 Dicens, * Annuntiabo nomen tuum fra- *pſal.* 22. 23.
tribus meis, in medio Eccleſiæ tibi hymnos ca-
nam.
13 Et rurſum, * Ego fretus ero ipſo, Et ite- *pſal.* 18. 3.
rum * Ecce ego & pueri quos mihi dedit De- *Eſa.* 8. 18.
us.
14 Quoniam igitur pueri participes ſunt
carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter
parti-

particeps factus eſt eorundem,* vt per mortem
Oſea.13.14. aboleret eum qui mortis imperium habet,hoc
1.Cor.15.54 eſt diabolum.

15 Liberos redderet quotquot metu mortis,
per omnem vitam obnoxii erant ſeruituti.

16 Non enim videlicet Angelos aſſumpſit,
ſed ſemen Abrahæ aſſumpſit.

17 Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis
fieri,vt miſericors eſſet et fidelis Pōtifex in iis
quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum
peccata populi.

18 Nam ex eo quod perpeſſus fuit quū ten-
tatus eſt,poteſt & iis qui tentantur ſuccurrere.

CAP. III.

1 *Nunc oſtendit quanto inferior ſit Moſes Chriſto.*
56 nempe quantum diſtat ſeruus à domino 7
Inde exhortationes minaſque admiſcet ex Dauidis teſtimonio,8 ſi quis vel contumaciter repugnet,12 vel ad obſequendum ſit tardior.

1 VNde,fratres ſancti,vocationis cœleſtis
participes,conſiderate Apoſtolum &
Pontificem profeſſionis noſtræ Chri-
ſtum Ieſum:

2 * Fidelem ei qui ipſum conſtituit vt & Mo-
ſes *fidelis fuit* in tota domo ipſius.

Num.12.7. 3 *Tanto* namque ampliore gloria præ Moſe
hic dignus eſt habitus,quanto maiorem habet
honorem is qui conſtruit domum quam do-
mus ipſa.

4 Omnis enim domus conſtruitur ab ali-
quo:qui verò condidit *omnia hæc,eſt* Deus.

5 Et Moſes quidem fidelis fuit in tota do-
mo ipſius,vt famulus,ad teſtificanda quæ poſt

erat

erant dicenda:

6 At Chriſtus, vt filius domui ſuæ præeſt:
cuius domus ſumus nos, ſi fiduciam & ſpem il-
lam de qua gloriamur, ad finem vſque firmam
tenuerimus.

7 Quapropter ſicut dicit Spiritus ille ſan-
ctus,* Hodie ſi vocem eius audieritis,

8 Ne obdurate corda veſtra, ſicut in exacer-
batione, in die tentationis illius, in deſerto: pſal. 95.8.

9 Vbi tentauerunt me patres veſtri, proba- infra. 4.7.
uerunt me, et viderunt opera mea quadraginta
annis.

10 Quapropter infenſus fui nationi iſti, et
dixi, ſemper errant corde, neque cognouerunt
vias meas.

11 Itaque iuraui in ira mea, Si introibunt
in requiem meam.

12 Videte fratres, nequando ſit in vllo ve-
ſtrûm cor malum et infidele, deficiendo à Deo
viuo:

13 Sed exhortamini alii alios quotidie,
quoad appellatur dies hodiernus: ne quis ex
vobis induretur fraude peccati.

14 Chriſti enim participes facti ſumus, ſi
modò principium illud quo ſuſtentamur, fir-
mum tenuerimus ad finem vſque:

15 *Iterum* dum dicitur, Hodie ſi vocem eius
audieritis, ne obdurate corda veſtra, vt in ex-
acerbatione.

16 Nam quidam quum audiſſent, exacerba-
runt *Dominum*: non omnes tamen ii qui exie-
rant ex Ægypto per Moſen.

17 Quibus autem infenſus fuit quadraginta
annis: nonne iis qui peccauerant, quorum cor-
pora conciderunt in deſerto?

18 Quibus autem iurauit non ingreſſuros

in

in requiem ſitam, niſi ijs qui non obedierant?
19 Et videmus non potuiſſe ingredi propter
incredulitatem.

CAP. IIII.

1 Adhortationem comminationi admiſcet, ne quem-
admodum patres requie ſibi oblata priuentur, 12
Sed in eam ingredi ſtudeant. 14 Inde initium
facit tractandi de ſacerdotio Christi.

1 Metuamus igitur nequando derelicta
promiſſione introeundi in requiem
eius, videatur aliquis ex vobis fuiſſe
fruſtratus.
2 Etenim nobis euangelizatū eſt ſicut & il-
lis: at non profuit illis auditus ſermo, vt qui fi-
dei contēperatus nō fuerit in ipſis qui audierāt.
Pſal.95.11. 3 Introimus enim in requiem nos qui cre-
didimus, ſicut dixit,* itaque iuraui in ira mea,
ſi ingreſſuri ſint in requiem meam: licet operi-
bus à iactis fundamentis mundi perfectis.
Gen.2.2. 4 Ita enim dixit quodam in loco de ſeptimo
Deut.5.14. die,* Et requieuit Deus die ſeptimo ab omni-
bus operibus ſuis.
5 Et hîc rurſum, Si introibunt in requiē meā.
6 Quia igitur reliquum eſt vt alij introeant
in eam, & quibus prius annuntiatū fuit, non in-
troierunt propter incredulitatem:
7 Rurſum quendam præfinit diem, Hodie,
apud Dauidē dicens, tanto poſt tempore (pro-
ut dictum eſt) Hodie ſi vocem eius audieritis,
Suprà.3.7. ne obdurate corda veſtra.
8 Nam ſi *eos Ieſus* in requie collocaſſet, ne-
quaquam de alio poſthac die loquutus fuiſſet.
9 Itaq; reliquus eſt aliquis ſabbatiſmus po-
pulo Dei.

10 Nam

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius, requieuit & ipſe ab operibus ſuis, quemadmodum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, nequis in idem incidat contumaciæ exemplum.

12 Viuus *eſt* enim ſermo Dei & efficax & penetrantior quouis gladio ancipiti, ac pertingit vſque ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumque & medullarum, & dijudicat cogitationes & conceptiones cordis,

13 Nec eſt vlla res creata quæ non manifeſta ſit in conſpectu ipſius: imò omnia *ſunt* nuda & patentia oculis eius quicum nobis eſt negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum qui penetrauit cœlos, Ieſum Filium Dei, teneamus *hanc* profeſſionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed tentatum in omnibus ſimiliter, *tamen* abſque peccato.

16 Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus ad oportunum auxilium.

CAP. V.

1 Primò docet quodnā ſit ſummi pontificis officium.
5 Secundo, Chriſtum à Deo noſtrum pontificem conſtitutum eſſe 7 & verè præſtitiſſe quæ ſummi pontificis erant.

1 NAm omnis Põtifex ex omnibus aſſumitur, & pro hominibus conſtituitur in ijs quæ apud Deum *agenda ſunt*, vt offerat donaria & victimas pro peccatis.

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vicem

cem ignorantium & aberrantium:quòd & ipſe
circundatus ſit infirmitate:
3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populi,
ita & pro ſeipſo offerre *victimam* pro pecca-
tis.
4 Neque ſibiipſi quiſquam ſumit hunc ho-
norem,ſed qui vocatur à Deo,* ſicut & Aaron.
5 Ita & Chriſtus,non ſibi hunc honorem
tribuit vt fieret Pontifex,ſed is qui dixerat ei,
Filius meus es tu,ego hodie genui te.
6 Sicut & alibi dicit,* Tu es Sacerdos in
æternum,ſecundum ordinem Melchiſedec.
7 Qui in diebus carnis ſuæ, quum depreca-
tiones & ſupplicationes apud eum qui pote-
rat ipſum ſeruare à morte,cum clamore valido
& lachrimis obtuliſſet , & exauditus eſſet ex
metu.
8 Quamuis filius eſſet,tamen ex iis quæ paſ
ſus eſt,didicit obedientiam,
9 Et non ſecratus,factus eſt author ſalutis
æternæ omnibus qui ipſi auſcultant:
10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecundũ
ordinem Melchiſedec.
11 De quo nobis multa ſunt dicenda,eaq;
difficilia explicatu : quandoquidem ſegnes fa-
cti eſtis auribus.
12 Vos enim quos oportuit pro temporis ra-
tione doctores eſſe,rurſum opus eſt doceri quæ
ſint elementa initii eloquiorum Dei : factique
eſtis ijs quibus lacte ſit opus,& nõ ſolido cibo.
13 Enimuerò cui cum lacte res eſt,is rudis eſt
ſermonis iuſtitiæ : (infans enim eſt:)
14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum
videlicet qui propter habitum, ſenſus habent
exercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

2.par.21.13
*Pſal.*2.7.
Suprà.1.5.
*Pſal.*110.4.
infrà.7.17.

CAP.

b.

CAP. VI.

1 Hebræorum puerilem ignauiam perſtringens, 4 ſeuera denuntiatione eos terret: 7 & maturè proficiendi ſtudium excitat: 9 meliora de ipſis ſperans, 13 Abrahæ exemplum citat: 17 Fidemq; verbo innixam 19 anchoræ comparat.

1 QVapropter omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſermone, ad perfectionem feramur: non iacientes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortuis & fidei in Deum,

2 Baptiſmatum doctrinæ ac manuum impoſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3 Atque id faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

4 * Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel fuerint illuſtrati, guſtauerintque donum cœleſte, *Infrà 10,26. Mat. 12,45. 2.pet.2.20.*
& participes facti fuerint Spiritus ſancti,

5 Guſtauerintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri ſeculi,

6 Si prolabantur, denuò renouari ad reſipiſcentiam, vt qui rurſum crucifigant ſibimetipſis Filium Dei, & ad ignominiam exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam ijs per quos excolitur, recipit benedictionem à Deo.

8 At quæ profert ſpinas & tribulos reproba *eſt*, & maledictioni proxima: cuius exitus *tendit* ad exuſtionem.

9 Sed perſuaſimus nobis de vobis, dilecti, iſtis meliora, & cum ſalute coniuncta, etiamſi ita loquamur,

10 Non

10 Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſca-
tur operis veſtri, & laborioſæ charitatis quam
exhibuiſtis ipſius nomini, *vt* qui miniſtraueri-
tis ſanctis, & miniſtretis.

11 Cupimus autem vt vnuſquiſque veſtrũ
idem oſtendat ſtudium ad plenam ſpei perſua-
ſionem ad finem vſquè,

12 Vt ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum
qui per fidem ac patientiam obtinent promiſ-
ſam hæreditatem.

13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quum
non poſſet per quenquam maiorem iurare, iu-
rauit per ſeipſum,

Gen. 11.2. & 17.4. & 22.

14 Dicens, * Certè benedicens benedicam
tibi, & multiplicans multiplicabo te.

15 Atq; ita quum patienter expectaſſet, aſ-
ſequutus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum iurant
qui ſit maior, atque iiſdem omnis controuerſiæ
finis, eſt iuſiurandum ad confirmationem *ad-
hibitum*.

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæ-
redibus promiſſionis oſtendere immutabilita-
tem conſilij ſui, fide juſſit iureiurando,

18 Vt per duas res immutabiles, in quibus
fieri non poteſt vt mentitus ſit Deus, validam
cõſolationẽ habeamus *nos*, qui curſum *eò* cor-
ripuimus vt ſpem propoſitam obtineamus:

19 Quam velut animæ anchoram habemus
tutam ac firmam, & ingredientem vſque in ea
quæ ſunt intra velum:

20 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt
Ieſus, ſecundum ordinem Melchiſedec, ponti-
fex factus in æternum.

CAP. VII.

1 Hactenus ipſos ſtimulauit vt attentè expenderent

qua in Melchiſedec conſideranda ſunt. 13 In quibus ſimilis ſit Chriſtus, 20 In ſumma cur cedere Lex Euangelio debeat.

NAm hic * Melchiſedec rex *erat* Salem, Pōtifex Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahe reuertēti à cæde regum, & benedixit ei. Gen.14.18.

2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt Abraham: qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex iuſtitiæ, deinde vero etiam rex Salem, quod eſt rex pacis:

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere: nec initium dierum neque vitæ finem habens: ſed aſſimilatus Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum

4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui etiam * decimas ſpoliorum dederit Abraham patriarcha. Num.18.21.

5 Et ij quidem qui ſunt ex filijs Leui, ſacerdotio fungentes, præceptum habent decimarum accipiendarum a populo ſecundum Legem, hoc eſt a fratribus ſuis, licet egreſſis ex lumbis Abrahæ.

6 Is verò cuius genus ad illos non refertur decimas accepit ab Abraham, & habenti promiſſiones benedixit:

7 Porrò ſine vlla controuerſia, id quod minus eſt, ab eo quod maius eſt, benedicitur.

8 Atque hic quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is de quo teſtatum eſt quòd viuat.

9 Et (vt ita loquar) in Abraham decimatus eſt etiam ipſe Leui, qui decimas ſolet accipere:

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat, quũ

occurret Abrahæ Melchiſedec.
11 Porrò ſi conſummatio per Leuiticum Sacerdotium erat (nam ſub hoc ſancita Lex eſt populo) quid ampliùs erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedec, nec ſecundum Aaronis dici?
12 Mutato enim Sacerdotio, neceſſe eſt vt Legis quoque mutatio fiat.
13 Nam is de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus attendit altari:
14 Palam eſt enim è tribu Iuda exortum eſſe Dominum noſtrum: cui tribui nihil de ſacerdotio loquutus eſt Moſes:
12 *Idque* etiam magis patet ex *eo* quòd ad inſtar Melchiſedec, exoritur Sacerdos alius.
16 Qui non ex Lege, cuius mandatum ſit carnale, factus eſt *ſacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis vitæ.
*Pſal. 110, 4. *ſupra. 5. 6.* 17 Teſtificatur enim ad hunc modum: * Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec.
18 Nam mandatum præcedens abrogatur, propter ipſius imbecillitatem & inutilitatem:
19 Nihil enim ſanctificauit Lex: ſed ſuperintroducta ſpes melior, per quam appropinquamus Deo.
20 Etiam quatenus non abſque iureiurando *ſuperintroducta eſt.*
21 Nam illi quidem, citra iuſiurandum Sacerdotes facti ſunt. hic uero cum iureiurando, per eum qui dixit ei, * Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec.
Pſal. 110, 4.
22 Tanto potioris fœderis ſponſor factus eſt Ieſus.
23 Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdotes,

tes, quòd mors prohiberet eos permanere:

24 At iſte propterea quòd in æternum manet, perpetuum habet Sacerdotium.

25 Vnde & ſeruare prorſus poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper viuens, vt interpellet pro eis.

26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus

27 Cui non ſit quotidiè neceſſe, quemadmodum illis pontificibus,* priùs pro peccatis proprijs victimas offerre, *deinde pro peccatis* populi. hoc enim fecit ſemel quum ſemetipſum obtulit. *Leuit.* 15. 11[a]

28 Lex enim homines conſtituit pontifices infirmos, at ſermo iuriſiurandi poſt Legem *concepti*, Filium *conſtituit*, qui in æternum eſt ſanctificatus.

CAP. VIII.

1 Quò certiùs probet abrogatas eſſe Leges ceremonias. 5 ideo inſtitutas eſſe commemorat, vt cœleſti, prototypo ſeruirent. 8 Ieremiæ locum adducit, 15 vt Veteris teſtamenti correctionem probet.

1 CÆterùm eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem, qui conſedit ad dextram throni maieſtatis illius in cœlis,

2 Sanctuarij miniſter ac veri illius tabernaculi quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerenda dona & victimas conſtituitur: vnde neceſſe fuit hunc quoque habere quod offerret

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis Sacerdotibus qui ſecundum legem offerunt dona.

5 Vt qui exemplari & vmbræ deſeruiunt rerum cœleſtium, ſicut diuinitùs dictum eſt Moſi quum eſſet abſoluturus tabernaculum, * Vide
Exod.25.40. enim, inquit, vt facias omnia ad exẽplar quod
act.7.44. oſtenſum eſt tibi in monte.

6 At nunc *noſter ille Pontifex eò* excellentius miniſterium ſortitus eſt, quò præſtantioris eſt, fœderis interceſſor, quod præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet vt nihil in eo poſſit requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus.

Ierem 31.31. 8 Nam incuſans eos inquit. *Ecce dies veni-
32.33.34. ent, dicit Dominus, quum pangam cum domo
Rom.11.27. Iſrael & cum domo Iuda fœdus nouum:
Infra.10.16. 9 Non ſecundum fœdus quod feci cum patribus ipſorum, quo die prehendi manum ipſorum vt educerẽ eos ex AEgypto: nam ipſi nõ perſtiterunt in illo meo fœdere, & ego deſpexi eos, dicit Dominus.

10 quamobrem hoc eſt fœdus quod paciſcar domui Iſrael poſt dies illos dicit, Dominus: indam Leges meas menti eorum, & cordi eorum inſcribam, & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus:

11 Neque docebunt ſinguli proximũ ſuum, & ſinguli fratrem ſuũ, dicentes, Cognoſce Dominum, nam omnes cognoſcent me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos, ad eum vſq; qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorũ & peccatis eorum: & iniquitatum ipſorum nõ recordabor amplius.

13 Dum nouum dicit, antiquauit prius: porrò quod antiquatur, ac ſeneſcit, propè eſt vt euaneſcat.

CAP.

CAP. IX.

2 *Tabernaculi diſpoſitionem, 10 & ritus Legales*
11 *ad veritatem in Chriſto exhibitam conferens.*
15 *concludit non iam amplius alio Sacerdote o-*
pus eſſe 14 quia ipſe Chriſtus ſub nouo Teſtamen-
to has partes impleat.

1 HAbuit igitur prius *fœdus* etiam con-
ſtitutos legionis ritus, & ſanctuari- *Exod. 29. 1 & 39. 1.*
um mundanum.
2 Tabernaculũ enim conſtructũ fuit: prius
quidem in quo *erant* candelabrum & menſa, &
propoſiti panes, quod Sancta vocant.
3 Poſt medium autem velum *erat* Taberna
culum quod vocant Sancta ſactorum.
4 Aureum habens thuribulum, & Arcam
fœderis vndique circuntectam auro: in qua vr- *Num. 17. 10.*
na aurea habens manna:* & virga Aaron quæ *1. Reg. 8. 9.*
germinauit:* & Tabulæ fœderis. *2. par 5. 10.*
5 * Supra hanc autem Cherubim glorioſi, *Exod. 25. 20.*
obumbrantes propitiatorium: de quibus non
eſt nunc dicendum ſingulatim.
6 His verò ita ordinatis, in prius quidem
Tabernaculum quouis *tempore* ingrediuntur
Sacerdotes ritus obeuntes.
7 In ſecundum autem, ſemel quotannis ſo-
lus Pontifex, non ſine ſanguine, quem offert
pro ſe ipſo & pro populi erratis.
8 Hoc declarante Spiritu ſancto, nondum
patefactam fuiſſe viam ad Sacrarium, priore
Tabernaculo adhuc conſiſtente:
9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo præ-
ſenti, quo dona ſacrificiáq; offerũtur, quæ non
poſſunt in conſcientia ſanctificare cultorem,
10 In cibis duntaxat & potionibus, & di-
uerſis ablutionibus ac ritibus carnalibus, vſ-

que ad tempus correctionis impoſita.

11 Adueniens autem Chriſtus Pontifex fu-
turorum bonorum,per maius & perfectius Ta-
bernaculũ non manufactum,id eſt,non huius
ſtructuræ,

12 Neque per ſanguinem hircorum & vi-
tulorum,ſed per proprium ſanguinem ingreſ-
ſus eſt ſemel in ſacrarium, æternam redenpti-
onem nactus.

13 * Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum,
Leuit.16 14 & cinis iuuencæ aſpergens inquinatos,ſancti-
Num.19.4. ficat ad carnis puritatem.

14 Quantò magis * ſanguis Chriſti,qui per
1.Pet,2.14. Spiritum æternum ſeipſum obtulit inculpatum
1.John 1.7. Deo, * purgabit conſcientiam veſtram à mor-
Apoc.1.16. tuis operibus,*ad ſeruiendum Deo viuo
Luc.1.75. 15 Itaque ob id noui Fœderis mediator eſt:
Luc.5.74. * vt morte ad redemptionẽ earum præuarica-
Rom.5.6. tionũ intercedente,quæ fuerant ſub priore Te-
1.Pet. 3.18. ſtamento ſuo,qui vocati erant, promiſſam æ-
ternam hæreditatem acciperent.

16 Nam vbi teſtamentum eſt,mors interce-
dat neceſſe eſt teſtatoris.

Galat.3.18. 17 * Teſtamentum enim in mortuis ratum
eſt: quandoquidem nondum valet quum viuit
teſtator.

18 Vnde ne prius quidem illud abſque ſan-
guine dedicatum fuit.

19 * Quum enim Moſes omnia mandata
24.7. ſecundum Legem recitaſſet toti populo,ſump-
to ſanguine vitulorum & hircorum, cum aqua
& lana coccina & hyſſopo,ſimul & ipſum li-
brum & totum populum aſperſit:

Exod.24.8. 20 Dicens, * Hic eſt ſanguis Teſtamenti
quod mandauit vobis Deus.

21 Inſuper autem & Tabernaculum,&

omnia

omnia vaſa ſacrorum, ſanguine ſimiliter aſperſit.

22 Et omnia ferè ſecundum Legem ſanguine purificantur: & abſque ſanguinis effuſione non fit remiſſio:

23 Itaque neceſſe fuit exemplaria quidem eorum quæ ſunt in cœlis, hiſce rebus purificacari ipſa verò cæleſtia potioribus quàm hæ ſint victimis.

24 Non enim in manufactum ſacrarium ingreſſus eſt Chriſtus, quod ſit exemplar vero *ſacrario* reſpondens: ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc in conſpectu Dei pro nobis.

25 Neque vt ſæpè offerat ſemetip ſum, ſicut Pontifex ingreditur in ſacrarium quotannis cū ſanguine alieno:

26 (Alioquin opportuiſſe eum ſæpè paſſum fuiſſe à condito mundo) ſed nunc ſemel in conſummatione ſeculorum, ad abolendum peccatum, per immalationem ſui ipſius patefactus eſt.

27 Et ſicut illud ſtatutum eſt hominibus vt ſemel moriantur, poſtea verò iudicium:

28 * Ita & Chriſtus ſemel oblatus vt multorum peccata tolleret, altera vice abſque peccato conſpicietur ijs, qui ipſum expectant ad ſalutem. *Rom 5.8. I. pet. 3.18.*

CAP X.

I Legis ſacrificia inde colligit infirma fuiſſe, 2 quia quotannis repetebantur. 5 Chriſti verò hoſtiam vnicam eſſe, & perpetuam, 6 Dauidis teſtimonio probat. 19 Hinc exhortationem ſubijciens 29 ſeuere ijs minatur qui Chriſti gratiam abiecerint, 36 Poſtremò tolerantiam 38 quæ ex fide naſcitur, commendat.

1 LEx enim vmbram obtinens futurorum
bonorum, non expreſſam formam re-
rum, ijs hoſtijs quas ſingulis annis eaſ-
dem continenter offerunt, nūquam poteſt ac-
cedentes ſanctificare:

2 Alioqui deſijſſent offerri, propterea quod
ſacrificantes, ſemel purgati, nullorum pecca-
torum ampliùs eſſent conſcij,

3 At in iſtis *fit* repetita mentio peccatorum
quotannis.

4 Non enim poteſt ſanguis taurorum & hir-
corum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum, dicit,
psal.48.7. * Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus
autem aptaſti mihi.

6 Holocautomata & hoſtiam pro peccato
non approbaſti:

7 Tunc dixi, Ecce adſum (in capite libri ſcri-
ptum eſt de me) vt faciam, Deus, voluntatem
tuam.

8 Quum ſuperiùs dixiſſet, Sacrificium &
oblationem & holocautamata & hoſtiam pro
peccato noluiſti, neque approbaſti (quæ iuxta
Legem offeruntur)

9 Tunc dixit, Ecce adſum vt faciam, Deus,
voluntatem tuam. Tollit prius vt poſterius
ſtatuat.

10 Qua voluntate ſanctificati ſumus per
oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel *fa-
ctam*.

11 Omnis igitur Sacerdos adſtat quotidiè
operans, & eaſdem ſæpiùs offerens hoſtias, quæ
nunquam poſſint auferre peccata.

12 Hic verò vna pro peccatis oblata victi-
ma, in perpetuum *conſedit ad dextram Dei.
Supra.1.13.

13 Id

13 Id quod ſupereſt expectans,* donec ini- Pſal. 110. 2
mici ipſius, ſcabellum pedum eius fiant: 1. Cor. 15. 25
14 Vnica enim oblatione conſecrauit in Suprà. 1. 13
perpetuum eos qui ſanctificantur.
15 Teſtificatur autem hoc nobis & ipſe ſpi-
ritus ſanctus, nam poſteaquam prædixit,
16 Hoc eſt fœdus quod paciſcar cum eis
poſt dies illos, dicit Dominus, Indam leges Ierem. 31. 34
meas cordibus eorum, & eorum mentibus eas Rom. 11. 27.
inſcribam: Suprà. 8. 8.
17 Et peccatorum atque iniquitatum ipſo-
rum non recordabor ampliùs.
18 Porrò vbi eſt horum remiſſio, non *eſt*
ampliùs oblatio pro peccato.
19 Quum igitur, fratres, habeamus liber-
tatem ingrediendi Sacrarium per ſanguinem
Ieſu.
20 Ea via quam dedicauit nobis recentem
& viuam per velum, hoc eſt per carnem ſuam,
21 *Quumq́; habeamus* Sacerdotem magnum,
præfectum domui Dei:
22 Accedamus cum vero corde, & certa
perſuatione fidei, purificatis cordibus à conſci-
entia mala.
23 Et abluto corpore aqua pura, teneamus
confeſſionem ſpei non vacillantem: (fidelis
enim *eſt* qui promiſit)
24 Et obſeruemus alij alios, vt nos acuamus
ad charitatem & bona opera:
25 Non deſerentes aggregationem noſtri
mutuam, ſecuti mos *eſt* quibuſdam, ſed adhor-
tantes *alij alios:* idq́; eo magis quòd videtis illū
diem appropinquare.
26 * Nam ſi vltrò peccauerimus poſt accep- Suprà. 6. 6
tam cognitionem veritatis, non adhuc pro
peccatis reliqua eſt hoſtia.

27 Sed

27 Sed horrenda quædam expectatio iudi-
cij,& ignis feruor,qui deuoratus eſt aduerſa-
nos.

Deut.16.16.
Mat 18.16
*Iohan.*8.17.
1.*Cor.*13.1.

28 Qui abrogarit Moſis Legem abſque mi-
ſericordia,ex*duorum aut triũ teſtimonio mo-
ritur:
29 Quanto (putatis) acerbiore ſupplicio di-
gnus cenſebitur, qui Filium Dei conculcarit,&
ſanguinem Fœderis,per quem fuerat ſanctifi-
catus, profanum duxerit, Spiritum gratiæ
contumelia affecerit?
30 Nouimus enim eum qui dixit,* Meum
eſt vlciſci,& ego rependam, dicit Dominus. Et
rurſum,*Dominus iudicabit populum ſuum.

*Deut.*32. 35.
*Rom.*12.19.

31 Horrendum eſt incidere in manus Dei
viui.
32 Reuocate verò in memoriam ſuperiores
dies, quibus poſtquam illuſtrati fuiſtis, ingens
certamen afflictionum ſuſtinuiſtis.
33 Partim quidem,dum & cum probris &
cum oppreſſionibus in theatrũ eſtis producti:
partim verò,dum ſocij facti eſtis eorum qui in
eo ſtatu verſantur.
34 Nam & de vinculis meis mecum dolui-
ſtis,& direptionem facultatum veſtrarum cum
gaudio accepiſtis: vt qui ſciretis *vos* habere a-
pud vos potiorem ſubſtantiam in cœlis,& quę
permaneat.
35 Ne igitur abijcite liberam illam profeſ-
ſionem veſtram,quæ magnam habet præmij
retributionem.
39 Nam patientia vobis eſt opus,vt volun-
tati Dei obſequuti reportetis promiſſionem.
37 Adhuc enim tantillum, tantillum, *in-
quam*,& qui venturus eſt,veniet, neque tarda-
bit.

38 *Iuſtus

38 *Iuſtus autem ex fide viuet: at ſi *quis* ſe *Abac* 2:5.
ſubduxerit, non probat eum animus meus *Rom* 1.17
39 At nos non ij ſumus qui nos ſubduca- *Galat.* 3 11.
mus ad exitium, ſed qui credimus ad animæ ſa-
lutem.

CAP. XI.

I Tractat vſque ad finem capitis non aliunde ſa-
lutē adeptos eſſe patres, quicunq; ab initio mun-
di Deo probati fuerunt, quàm ex fide: vt ſciant
Iudei hac ſola ſe colligari Patribus in ſanctam
vnitatem.

1 EST autem fides, illud quo extant quæ
ſperantur, & quæ demonſtrat quæ non
videntur.
2 Ob eam enim teſtimonio ſunt ornati ma-
iores.
3 *Per fidē intelligimus conſtructum fuiſ- *Gen.* 1. 1
ſe mūdum verbo Dei, vt quæ cernimus nō ſint *Iohan.* 1. 10.
ex apparentibus facta.
4 *Abel per fidem, maioris pretij ſacrifi- *Gen.* 4. 4
cium obtulit Deo quàm Cain: per quam teſti- *Mat.* 23. 25.
moniū obtinuit quòd eſſet iuſtus, teſtimonium
perhibente Deo de donis eius: & per hanc mor-
tuus adhuc loquitur.
5 *Per fidem Enoch fuit tranſlatus, ne vi- *Gen.* 5. 24.
derit mortem: nec fuit inuentus, propterea *Eccle.* 44. 17.
quod tranſtulerat eum Deus priuſquam enim & 49. 16.
transferretur, teſtimoniū obtinuerat quòd pla-
cuiſſet Deo.
6 Atqui fieri non poteſt vt ſine fide quiſ-
quā *ei* placeat: nam qui accedit ad Deum, hūc
credere oportet eſſe *Deum*, & præmia largiri
ijs qui ipſum requirunt.
7 Per fidem diuinitùs admonitus *Noe de- *Gen.* 6. 13
ijs quæ nondum videbantur, veritus, apparauit *Eccle.* 44. 17.
arcam

arcam ad ſeruandam domum ſuam: per quam
arcam condemnauit mundum, & eius quæ ex
fide eſt iuſtitiæ factus eſt hæres.

Gen.13.14. 8 * Per fidem vocatus Abraham auſcultauit
Deo, vt abiret in locum quem recepturus erat
in hæreditatem: & exiuit, neſciens quò eſſet
venturus.

9 Per fidem commoratus eſt in terra pro-
miſſa vt aliena, commoratus eſt in tabernacu-
lis cum Iſaac & Iacob cohæredibus eiuſdem
promiſſionis.

10 Expectabat enim vrbem habentem fun-
damenta, cuius artifex & conditor eſt Deus.

Gen.17.19. & 25.5. 11 Per fidem * & ipſa Sara vim ad conci-
piendum ſemen accepit, ac præter ætatis ratio-
nem peperit: quòd fidelem eſſe duxerit eum
qui promiſerat.

12 Quapropter & ex vno eòque iam emor-
tuo, nati ſunt *poſteri*, quanta eſt aſtrorum cœli
multitudo, & quaſi arena illa innumerabilis
quæ eſt ad oram maris.

13 Secundum fidem mortui ſunt iſti omnes
non adepti promiſſa, ſed eminus ea conſpicati:
poſtquam *ipſis* fuiſſent perſuaſa & *ea* amplexi
eſſent ac profeſſi fuiſſent ſe hoſpites & adue-
nas eſſe in terra,

14 Nam qui hæc dicunt, palàm oſtendunt
ſe patriam quærere.

15 Quod ſi illius memores fuiſſent ex qua
exierãt, habere poterãt tempus ad reuertẽdum

16 At qui meliorẽ expetũt, hoc eſt cœleſtẽ,
quapropter nõ dedignatur ipſe Deus cogno-
minari Deus eorum, parauerat enim eis vrbem.

Gen.12.10 Eccleſ.44.25. 17 * Abraham quũ tentaretur, obtulit Iſaac
per fidem, vnigenitum, *inquam*, illum obtulit is
qui promiſſiones exceperat,

18 Ad

18 Ad quem dictum fuerat, *in Iſaac voca- *Gen.21.19*
bitur tibi ſemen. *rom.9.7.*
19 Ratiocinatus ſtatuiſſet, Deum vel à mor-
tuis exitare poſſe. vnde etiam illum ſimilitu-
dine *quadam* recepit.
20 *Per fidem de futuris benedixit Iſaac *fi-* *Gen.2.7.27.*
lio Iacobo & Eſau. *& 29.*
21* Per fidem, Iacob moriens ſingulis filijs *Gen.31.13.*
Ioſeph benedixit, * & adorauit baculo innixus. *Gen.47.31.*
22 Per fidem, Ioſeph moriens, de egreſſio- *Gen.50.24.*
ne filiorum Iſrael meminit, deque oſſibus ſuis
mandauit.
23 *Per fidem Moſes quum natus eſſet, oc- *Exo 2.2.*
cultatus eſt menſes tres à parẽtibus ſuis, quòd *Act.7.21.*
videret venuſtum eſſe puerulum: & non timu-
erunt * edictum regis. *Exod.1.19.*
24 Per fidem *Moſes iam grandis renuit vo- *Exod.2.1.2.*
cari filius filiæ pharaonis,
25 Potiùs eligens ſimul malis vexari cum
populo Dei, quàm temporariam retinere pec-
cati fruitionem.
26 Maiores arbitratus diuitias probrum
Chriſti, quàm Aegyptiorũ theſauros. Intueba-
tur enim in præmij largitionem.
27 Per fidem reliquit Aegyptum, nihil ti-
mens iram regis: nam vt qui viderit eũ qui eſt
inuiſibilis, *ita* forti animo fuit. *Exod.12.34.*
28 Per fidem *peregit paſcha & effuſionem
illam ſanguinis, ne, qui perimebat primogenita
ipſos tangerit.
29 Per fidem tranſierunt rubrum mare ve- *Exod.14.11.*
luti per ſiccã *terram*: cuius *maris* facto pericu-
lo Aegyptij abſorti ſunt.
30 Per fidem *mœnia Iericho conciderunt, *Ioſua. 6.20.*
ſa circundata ad dies ſeptem.
31 *Per fidem, Rahab meretrix illa non pe- *Ioſua. 6.23.*

rijt.

rij: vnà cum iјs qui non obedierant, quum
Ioſue.2.1. pacificé excepiſſet hoſpitio exploratores.
Iudic.6.11. 32 Et quid præterea loquor? dificiet enim
Iudic.4.6. me tempus commemorantem de * Gedeone,
Iudic.13.24. * de Barrac,& * Sampſone * & Iephthe, * Dauide
Iudic.11.1. & Samuele, ac Prophetis:
&12.7. 33 Qui per fidem debellarunt regna, exer-
1 Reg.1.18. cuerunt iuſtitiam, aſſequuti ſunt promiſſiones,
&.13.14. occluſerunt ora leonum.
34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies
gladij, validi facti ſunt ex imbecillis, effecti ſunt
robuſti in bello, exercitus exterorum in fugam
verterunt.
35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione
mortuos ſuos: alij verò diſſecti ſunt, neglecta
liberatione, vt potiorem reſurrectionem nan-
ciſcerentur.
36 Alij rurſus ludibria, & flagella ſunt ex-
perti, inſuper & vincula & carcerem.
37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati ſunt
gladio cæſi occubuerunt, oberrauerunt cum o-
uillis & caprinis pellibus, deſtituti, oppreſſi, ma
lè vexati,
28 Quibus indignus erat mundus, in deſer-
tes errantes, & montibus ac ſpeluncis & cauer-
nis terræ.
39 Atq; omnes hi teſtimonium adepti per
fidem, non obtinuerunt promiſſum illud.
40 Quòd Deus de nobis melius quiddam
prouiderat, ne abſque nobis conſecrarentur.

CAP. XII.

*1 Non modò ab eorum patrum quos recitauit ex-
emplis hortatur ad patientiam & conſtantiam
3 Sed etiam ab exemplo Christi. 11 Non rectè
æſtimatum iri caſtigationes Dei, ex præſenti
carnis noſtræ ſenſu.*

1 Prop-

1 PRoinde* nos quoque, quum tanta nos *Rom.6.4.*
circunſtet teſtium nubes, abiecto omni *Coloſ.3.8.*
pondere,& peccata ad nos circuncingen- *Ephe.4.24.*
dos procliui,conſtanter propoſitum nobis ſta *1.pet.2.1.*
dium decurramus:
2 Intuentes in fidei ducem ac perfectorem
Ieſum, qui pro ſibi propoſito gaudio pertulit
crucem,ignominia contempta, & ad dextram
throni Dei conſedit.
3 Reputate igitur quis ille ſit qui talem ſu-
ſtinuit à peccatoribus aduerſus ſeſe contradi-
ctionem,ne veſtris animis remiſſi,fatiſcatis.
4 Nondum ad ſanguinem vſque reſtitiſtis, *prou.3.13.*
aduerſus peccatum decertando.
5 Et obliti eſtis adhortationis , quæ vobis
tanquam filiis loquitur, * Fili mi,ne negligito
caſtigationem Domini, neque remiſſus eſto
quum ab eo argueris.
6 Quem enim diligit Dominus, caſtigat. &
flagellat quemcumque filium recipit.
7 Si caſtigationem ſuſtinetis, Deus ſeſe vo-
bis offert vt filijs(quis enim eſt filius quē non
caſtigat pater?)
8 Quòd ſi eſtis abſque caſtigatione , cuius
participes ſunt omnes,nempe ſpurij eſtis,& non
filii.
9 Deinde corporum noſtrorum patres ha-
buimus caſtigatores,& *eos* reueriti ſumus: an
non multò magis ſubiiciemur patri ſpirituum ,
& viuemus?
10 Nam illi ad paucos dies prout ipſis vi-
debatur , nos caſtigabant : hic autem ad com-
modum noſtrū , vt participes ſimus ſanctimo-
niæ ipſius.
11 Omnis autem caſtigatio in præſens qui-
dem non videtur eſſe gaudii, ſed triſtitiæ: at
poſteà

poſteà fructum tranquillum iuſtitiæ reddit ijs
qui per eam fuerint exercitati:
12 Quapropter manus remiſſas & genua ſo-
luta ſurrigite.
13 Et rectas orbitas facite pedibus veſtris
ne quod claudum *eſt* abducatur à via, ſed vt
ſanetur potiús.
Rom. 12. 18. 14 * Pacem ſectamini cum omnibus, & ſan-
ctimoniam, ſine qua nemo videbit Dominum:
15 Proſpicientes ne quis deficiat à gratia
Dei: ne qua radix amara ſuppullulans obtur-
bet. & per hanc inquinentur multi.
16 Ne quis ſit ſcortator, aut profanus, veluti
* Eſau, qui vnico edulio vendidit ſuum ius pri-
Gen. 25. 33. mogeniti.
17 * Scitis enim eum etiam poſtea, quum
Gen. 27. 38. vellet hæreditario iure benedictionem aſſequi:
reprobatum fuiſſe, non enim reperit pœnitea-
tiæ locum, quamuis cum lachrymis *benedictio-
nem* illam exquiſiſſet.
18 Non enim acceſſiſtis ad contrectabilem
Exod. 19. 16. * montem, & incenſum ignem, ac turbinem &
caliginem, & procellam
19 Tubæque ſonitum & vocem verborum:
Exod. 20. 19. quam qui audierant, * deprecati ſunt ne am-
pliús ſibi fieret ſermo:
20 (Non enim ferebant quod imperabatur,
* Si vel beſtia tetigerit montem, lapidabitur,
Exod. 19. 12 aut iaculo configetur,
21 Et Moſes (adeò terribile erat viſum quod
apparebat) dixit, Expauefactus ſum ac treme-
bundus.
22 Sed acceſſiſtis ad montem Sion, & ciui-
tatem Dei viui, Hieruſalem cœleſtē, & myria-
das Angelorum.
23 Conuentum & concionem primogeni-

torum

1 PRoinde * depoſita omni malitia & omni
dolo & ſimulationibus & inuidētijs, & *Rom. 6. 4.*
omnibus obtrectationibus, *Epheſ. 4. 22.*
2 Vt modò nati infantes, lac illud ſermonis *Coloſſ. 3. 8.*
ſincerum expetite, vt per illud adoleſcatis. *Heb. 12. 1.*
3 Si quidem guſtatis quòd bonus ſit Do-
minus.
4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis viuus,
ab hominibus quidē reprobatus: apud Deum
verò electus *ac* pretioſus:
5 Ipſi quoque, velut i viui lapides, ædificati
ſitis domus ſpiritualis, * ſacerdotium ſanctum,
ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo *Apoc. 1. 8*
per Ieſum Chriſtum.
6 Quapropter etiam continetur in Scriptu-
ra, * Ecce pono in Sion lapidem in imo angu- *Eſa. 28. 16.*
lo, electum pretioſum: cui qui credit, non pu- *Rom. 9. 33.*
defiet.
7 Vobis igitur eſt honori qui creditis: im-
morigeris verò, * lapis, quem reprobarunt æ- *Pſal. 118. 22*
dificantes, hic factus eſt caput anguli, & lapis *Mat. 21. 24*
ad quem impingitur, & petra offendiculi: *Acts. 4. 12.*
8 *Nempe* ijs qui offendunt ad ſermonē, * im- *Eſa. 8. 14.*
morigeri, ad quod etiam poſiti fuerunt *Rom. 9 33.*
2 * Vos autem genus electum, regale ſacer- *Exod. 19. 6.*
dotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* vt
proprium vendicat: vt virtutes prædicetis il-
lius qui vos vocauit è tenebris in admirabilem
ſuam lucem.
10 * Qui quondam *eratis* non populus, nunc *Oſee. 2. 23.*
eſtis populus Dei: qui non conſequuti miſeri- *Rom. 2. 25.*
cordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti.
11 Dilecti, precor, vt tanquam aduenæ ac
peregrini, abſtineatis * à carnis cupiditatibus, *Rom. 13. 14.*
quæ militant aduerſus animam: *Gal. 5. 17.*
12 * Et conuerſationem veſtram habeatis *Infrà. 3. 16*

honeſtã inter Gentes,vt pro eo quòd loquuntur aduerſus vos velut maleficos,* ex bonis operibus *quæ* ſpectarint, glorificent Deum die viſitationis.

Mat. 5.16.

13 Proinde * ſubiecti eſtote cuiuis humanæ ordinationi propter Dominum:ſiue regi,vt qui ſupereminea t:

Rom. 13 .1.

14 Siue præſidibus,vt qui per eum mittãtur tum ad vltionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium,

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, vt bene agendo,os obſtruatis amentium hominum ignorantiæ.

16 Vt liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem,ſed vt ſerui Dei.

17 Omnes honorate,* fraternitatem diligite:Deum timete: Regem honorate.

*Suprà.*1.22.
*Rom.*12. 10.

18 * Famuli,ſubditi eſtote cum omni timore dominis,non ſolùm bonis & æquis,ſed etiã prauis.

*Ephes.*6.5.
*Coloſſ.*3.22

19 * Hoc enim gratum eſt, ſi quis propter conſcientiam Dei,ſuffert moleſtias iniuſtè afflictus.

2.*Cor.*7.10.

20 Quæ enim eſt laus , ſi quum peccantes colaphis cæſi,*iſtud* toleretis? ſed ſi quum benefacitis,tamen afflicti toleritis, hoc cedit vobis gratiæ apud Deum.

21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis: quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro nobis,relinquens vobis exemplar,vt inſequeremini veſtigia ipſius.

22 * Qui peccatum non fecerat,nec inuentus fuerat dolus in ore ipſius:

*Eſa.*53.9.
1.*Iohan.*3.6.

23 Qui conuitijs affectus,non viciſſim conuitiabatur : quum malis afficeretur,non minabatur,ſed committebat *cauſam ſuam* ei qui iuſtè iudicat.

24 Qui

24 * Qui peccata noſtra pertulit in corpore Eſa.53.5.
ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ mat.8.17.
viueremus, cuius vibicibus ſanati eſtis.

25 Nam eratis velut oues errantes. ſed con-
uerſi nunc eſtis ad paſtorem & curatorem a-
nimarum veſtrarum.

CAPVT III.

I *Ne mulieres Chriſtianæ viros ſuos licèt Ethni-
cos contemnant, 5 Piorum mulierum exem-
plum proponit. 8 Addit generales præceptiones
14 Vt æquis animis ſuſtineant perſequutiones,
16 Et intrepidè reſpondeant de ſua fide, 18 Id-
que auſpicijs Chriſti.*

1 SImiliter* vxores ſubiectæ *ſint* ſuis viris,
vt etiam ſiqui non obediunt Sermoni, Coloſ.3.18.
per vxorum conuerſationem abſq; Ser- epheſ.5.22.
mone lucrifiant,

2 Vbi ſpectarint cum reuerentia *coniunctam*
caſtam conuerſationem veſtram.

3 * Quarum ornatus non ſit externus ille in 1Tim.2.9.
nodis capillorū, & circumpoſito auro, vel pal-
liorum amictu.

4 Sed occultus ille cordis homo, ſitus in in-
corruptione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt co-
ram Deo pretioſus.

5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres ſpe-
rantes in Deo, ornabāt ſeſe, ſubiectæ ſuis viris,

6 Sicut * Sara obediuit Abrahæ, domi- Gen.18.12.
num eum vocans: cuius factæ eſtis filiæ, dum
benefacitis, etiam quum non terremini vllo
pauore.

7 Viri ſimiliter, *vt* verſentur vt ſcientes
decet, vaſi muliebri, ut infirmiori, tribuen-
tes honorem, vtpote quum vnà etiam heræ-

des ſitis gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces
veſtræ.
9 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo
moleſtarum ſenſu affecti, fraterna præditi cha-
ritate, ad intimam miſericordiā proni, comes:
Pro.17.13. 9 * Non reddentes malum pro malo, aut
& 10.22. conuitium pro conuitio, ſed contrà benedicen-
Mat.5.39. tes: vt qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe vt be-
Rom.12.17. nedictionis hæreditatem poſſideatis
1.Theſſ.5.15. 10 * Itaque qui vult vitam diligere, & videre
Pſal.34.13. dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, &
labia ſua ne loquantur dolum.
Eſa1.15. 11 * Declinet à malo, & faciat bonum: quæ-
rat pacem, & perſequatur eam.
12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in iuſtos
& aures eius in deprecationē eorū: vultus ve-
rò Domini aduerſum eos qui faciunt mala.
13 Et quis eſt qui affligat vos ſi bonitatis
æmulatores fueratis?
14 * Sed & ſi *quid* perpetiamini propter iu-
Mat.5.10. ſtitiam, beati *tamen eſtis*: Cæterùm * timorem
Eſa.8.12. eorum ne timete, neque turbamini,
& 13.14. 15 Sed Dominū Deum ſanctificate in cor-
dibus veſtris. *Eſtote* autem ſemper parati ad
reſpondendum cuilibet petenti rationem eius
ſpei quæ in vobis eſt, cum lenitate & reue-
rentia:
16 Conſcientiam bonam habentes, vt pro
eo quod loquuntur aduerſum vos tanquā ma-
leficos, pudefiant qui inceſſunt veſtram bonā
in Chriſto conuerſationem.
17 Melius enim *eſt* vt bene agentes, ſi ita
velit Dei voluntas, malis afficiamini, quàm ma-
lè agentes.
Rom.5.6. 18 * Nam & Chriſtus *ſemel* pro peccatis
Heb.9.15 paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos ad Deum
addu-

adduceret mortificatus quidem carne, viuifica-
tus autem Spiritu.
19 Per quem etiam ſpiritibus qui ſunt in car-
cere profectus prædicauit.
20 Olim immorrigeris,* quum ſemel expe-
ctabat Dei patientia in diebus Noe, quum ap- Gen.6.14.
pararetur arca, in qua paucæ (id eſt octo) ani- Mat.24.38.
mæ ſeruatæ ſunt in aqua. Luc.17.20.
21 Cui rei nunc correſpondens exemplar
Baptiſmi, nos quoque ſeruat (non quo carnis
ſordes abiiciuntur, ſed ſtipulatio bonæ con-
ſcientiæ apud Deum) per reſurrectionem Ieſu
Chriſti:
22 Qui eſt ad dextram Dei profectus in cœ-
lum, ſubiectis ipſi Angelis & poteſtatibus ac
virtutibus.

CAP IIII.

1 Longius profert Chriſti exemplum, 6 nempe ad carnis mortificationem: 8 Charitatem inprimis commendans, 13. Redit inde ad patientiæ doctrinam. 17 Neceſſe enim eſſe Vt initium correctionis ab Eccleſia fiat.

1 QVum igitur Chriſtus paſſus ſit pro no-
bis carne, vos quoque eadem cogitati-
one armamini, *nempe* quòd qui paſſus
eſt carne, deſtitit á peccato:
2 Vt non ampliùs cupiditatibus hominum
ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt temporis
in carne viuat.
3 *Satis enim eſt nobis quod anteacto vitæ Ephe.4.23.
tempore libidinem Gentium patrauerimus,
quum incederemus in laſciuijs, cupiditatibus,
vinolentijs, commeſſationibus, compotatio-
bus, & nefarijs ſimul idolorum cultibus.

4 Quamobrem *illi* non concurrentibus vobis ad eandem luxus profuſionem, peregrinari ſibi videntur, blaſphemantes:

5 Qui redditurí ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoq; prædicatum eſt Euangelium, vt damnarentur quidẽ ſecundum homines, *id eſt* carne, viuerent autem ſecundum Deum, *id eſt* Spiritu:

7 Omnium autẽ finis imminet. Eſtote igitur ſobrij & vigilantes ad orandum:

8 Ante omnia verò charitatem alij in alios
prou.10.12. propenſam habentes. nam * charitas operiet multitudinem peccatorum.

9 * Hoſpitales eſtote alij erga alios ſine
Rom.12.13. murmurationibus.
Heb.13.2, 10 Vt * quiſque accepit donum, *ita* alius in
Rom.12.6. alium illud ſubminiſtrantes, vt boni diſpenſa-
pſal.2 14. tores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* vt eloquia Dei: ſi quis miniſtrat, *miniſtret* tanquam ex viribus quas ſuppeditat Deus, vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Chariſſimi, ne tanquam hoſpites exploratione illa per ignẽ quæ fit in vobis ad veſtri experimentum, percellimini, vt ſi peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imò in eo quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti gaudete: vt & quum patefiet eius gloria, gaudeatis exultantes.

14 * Si probris afficimini in nomine Chriſti
Mat.5.10. beati eſtis: quoniàm & ille gloriæ & ille Dei Spiritus ſuper vos requieſcit: *qui* quod ad illos quidem attinet, blaſphematur, quod ad vos autem, glorificatur.

15 Sed

15 Sed enim nemo veſtrûm malo afficiatur vt homicida, aut ſua, aut maleficus, aut alienarum rerum inſpector:

16 Sed ſi vt Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum hac in parte.

17 Nam tempus *eſt* quo incipiat iudicium à domo Dei: quòd ſi primùm *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non parent Dei Euangelio?

18 * Et ſi iuſtus vix ſeruatur, impius & peccator vbi comparebit? *Prou. 2. 31.*

19 Itaque qui malis afficiuntur voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas ſuas benefaciendo.

CAP. V.

1 *Seniores admonet ne imperium vſurpent in Eccleſiam. 5 Iuuenibus docilitatem & modeſtiam commendat, 8 Sobrietatem quoque & excubias aduerſus hoſtem truculentum.*

1 PResbyteros qui inter vos ſunt, precor ego vnà preſbyter. ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem gloriæ patefaciendæ conſors.

2 Paſcite Dei gregem, qui penes vos eſt, illius inſpectioni vacantes non coactè, ſed libèter: non turpiter affectantes lucrum, ſed prõpto animo.

3 Neque vt dominantes cleris, ſed vt qui ſitis exemplaria gregis,

4 Vt quum apparuerit ille Paſtorum Princeps, reportabitis immarceſcibilem illam gloriæ coronam.

5 Similiter iuniores ſubiecti eſtote ſenioribus, & omnes viciſſim ſubijcimini. Mode-

ſtia eſtote intùs ornati.nam Deus ſuperbis re-
ſiſtit,demiſſis autem dat gratiam.

*Rom.*12. 18. *Iacob.*4 6. *Ia* .4.10.

6 * Demittite igitur vos ſub potente manu
Dei,vt vos tempore attollat:
7 * Omni cura veſtra in eum coniecta: nam
illi cura eſt de vobis.

Pſal. 55. 23 *Sapien.*12.13 *Mat.*6 25. *Luc.*12.22. *Luc.*12.31.

8 * Sobrij eſtote: vigilate. nam aduerſarius
veſter diabolus,tanquam leo rugiens, obam-
bulat,quærens quem deuoret:
9 Cui reſiſtite firmè per fidem:ſcientes eaſ-
dem afflictiones à veſtra quæ in mundo eſt
fraternitate impleri.
10 Cæterùm Deus omnis gratiæ *auther*, qui
vocauit nos ad æternam ſuá gloriam in Chri-
ſto Ieſu,pauliſper afflictos ,is *inquam* abſolu-
tos vos reddat, ſtabiliat,roboret,fundet.
11 Ipſi gloria & robur in ſecula ſeculorum
Amen.
12 Per Syluanum vobis fidum fratrem (vt
exiſtimo) paucis ſcripſi,adhortans *vos*, & te-
ſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei in qua
ſtatis.
13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone vo-
biſcum electa *Eccleſia*,& Marcus filius meus.

*Rom.*16.16. 1.*Cor.*16.20 2.*Cor.*13,12.

14 * Salutate alij alios charitatis oſculo.
Pax vobis omnibus qui eſtis in Chriſto Ieſu,
Amen.

Epi-

EPISTOLA CATHOLICA PETRI Apoſtoli poſterior.

CAP. I.

3 Poſtquàm Dei bonitatem, 5 & fidei bona commemorauit: 6 ſanctitatem vitæ illis commen-
dat. 12 Et quo plus ponderis habeat monitio
14 ſe iam morti vicinum indicat: 16 Inſuper
etiam oculatum teſtem ſe eſſe aſſerit.

1 SIMON Petrus ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, ijs qui æquè pretioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt per iuſtitiam Dei noſtri & ſeruatoris Ieſu Chriſti:

2 Gratia vobis, & pax multiplicitur per agnitionem Dei, & Ieſu Domini noſtri.

3 Prout diuina vis ipſius omnia nobis donauit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocauit nos ad gloriam ac virtutem:

4 Ex eo quòd maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donauit, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum verò *vos* omni prætereà collato ſtudio, adijcite fidei veſtræ virtutem, virtuti verò ſcientiam,

6 Scientiæ verò continentiam, continen-
tiæ verò tolerantiam, tolerantiæ verò pieta-
tem,
7 Pietati verò animum in fratres propen-
ſum, animo verò in fratres propenſo charita-
tem.
8 Hæc enim ſi vobis adſint, & exuberent,
non inertes vos, nec infructuoſos efficient in
Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione.
9 Nam cui hæc non adſunt, is cæcus eſt nihil
procul cernens: oblitus ſeſe à veteribus pecca-
tis ſuis fuiſſe purgatum.
10 Quapropter, fratres, potiùs ſtudete vo-
cationem & electionem veſtram firmam effi-
cere: hæc enim ſi feceritis nunquam impin-
getis.
11 Ita enim copiosè ſubminiſtrabitur vobis
introitus in æternum regnum Domini noſtri
& Seruatoris Ieſu Chriſti.
12 Quapropter non negligam vos de iſtis
ſemper commonefacere, quamuis peritos &
confirmatos in preſenti veritate.
13 Iuſtum enim arbitror, quamdiu ſum in
hoc tabernaculo excitare vos per commone-
factionem.
14 Quum ſciam breui futurum, vt deponã
Ioan.21.17. hoc tabernaculum meum;* Sicut Dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus declarauit mihi:
15 Sed & ſtudebo ſubinde vt vos poſſitis
poſt exitum meum horum mentionem facere.
1.Cor.1.17. 16 * Non enim arte compoſitas fabulas ſe-
& 2.Cor.1.13 quuti, notã vobis fecimus Domini noſtri Ieſu
Chriſti potentiam & aduentum, ſed vt qui o-
culis noſtris aſpeximus illius maieſtatem.
17 Acceperat enim à Deo Patre honorem
& gloriã, voce ad eum delata huiuſmodi à ma-
gnifica

gnifica illa gloria,* Hic eſt ille Filius meus di- *Mat.17.5.*
lectus,in quo acquieſco.
18 Et hanc vocem nos audiuimus è cœlo
delatum,quum eſſemus vnà cum eo in monte
illo ſancto.
19 Et habemus firmiſſimum ſermonem pro-
pheticum: cui rectè facitis quòd attendatis,ve-
lut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco vſque-
dum dies illuceſcat,& lucifer exoriatur in cor-
dibus veſtris.
20 * Si illud primum noueritis,nullam pro- *2.Tim.3.16.*
phetiam Scripturæ eſſe propriæ explicationis.
21 Non enim libidine hominis allata eſt o-
lim prophetia,ſed acti à Spiritu ſancto loquuti
ſunt ſancti Dei homines.

CAP. II.

1 *Exponit cur hæc monuerit ſuperius: nimirum propter falſos doctores, 3 quorum nefandas artes ac interitum deſcribit. 12 Brutis animalibus,17 & fontibus ſine aqua eos comparat, 20 quòd homines Deo conſecratos,ad priſtinam immunditiem retrahant.*

FVerunt autē etiā pſeudoprophetæ inter
populū:vt etiam inter vos erunt falſi do
ctores,qui ſubintroducēt hæreſes exiti-
ales,etiam dominum qui illos mercatus eſt ab-
negantes,accerſentes ſibi ipſis velox exitium.
2 Et multi ſequentur eorum exitia.per quos
via veritatis blaſphemabitur,
3 Et per auaritiam fictis ſermonibus vos
negotiabuntur,quibus dānatio iam olim non
otiatur,& quorum exitium non dormitat.
4 Nam ſi Deus Angelis qui peccauerant *Iob.4.18.*
non pepercit,ſed in tartarum detruſos cate- *Iud.6.*
nis

nis caliginis tradidit, damnationi ſeruatos:
5 Et priſco mundo non pepercit, ſed octa-
Gen.7 2. uum * Noe iuſtitiæ præconem ſeruauit, dilu-
uio in mundum impiorum inducto:
6 Et ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ
Gene.19.13. in cinerem redactas, * ſubuerſione damnauit,
fecitque vt eſſent exemplar impiè victuris:
7 Et iuſtum Lot libidinoſa nefariorum con-
uerſatione fatigatum eripuit.
8 (Iuſtus enim ille cum habitaret inter eos,
indies animam iuſtam iniquis *illorum* factis, &
videndo & audiendo excruciabat.)
9 Nouit Dominus pios è tentatione eripe-
re, iniuſtos autem in diem iudicij *ipſos* punien-
dos ſeruare.
13 Maximè verò eos qui carnem ſequẽtes,
in impura cupiditate incedunt, & dominatum
deſpiciunt, *qui, inquam*, *vt ſunt* audaces & ſibi
placentes, non horrent dignitates conuitiis in-
ceſſere.
11 Quum ipſi Angeli qui ſunt robore ac po-
teſtate maiores, non ferant aduerſus eas apud
Dominum maledicum iudicium.
12 At iſti, veluti animantia rationis expertia
quæ naturali impetu feruntur, facta ad eum
finem vt capta intereant, ea vituperantes
quæ ignorant, ſua ipſorum corruptela interi-
bunt,
13 Reportaturi mercedem iniuſtitiæ: vt qui
pro voluntate ducant quotidianas delicias: la-
bes ac maculæ, qui fraudibus ſuis ſe oblectant,
vobiſcum epulando,
14 Oculos habentes plenos adulterii, & qui
à peccando ceſſare neſciant, ineſcantes animas
inſtabiles, cor habentes ad auaritiam exercita-
tum, execrandi homines:

15 Qui

15 Qui relicta recta via, aberrarunt, ſequuti
viam * Balaam *filij* Bolor, qui mercedem ini- Num. 22. 23
quitatis amauit: Iud. 11.
16 Sed redargutionem ſuæ tranſgreſſionis
ſuſtinuit, nam ſubiugis aſina muta, humana
voce loquuta, prohibuit prophetæ dementiã. Iud. 22.
17 * Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ
à turbine agitatæ: quibus caligo tenebrarum
in æternum ſeruata eſt,
18 Nam præ tumidam vanitatem loquendo
eos ineſcãt per carnes cupiditatis laſciuas, qui Iohan. 8 35.
verè effugerant eos qui in errore verſantur: Rom. 6. 20.
19 * Libertatem eis pollicendo, quum ipſi
ſerui ſint corruptionis, ſiquidem à quo quis
ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt ad-
dictus.
20 * Nam ſi poſtquàm inquinamenta mun- Mat. 12. 45
di, per agnitionem Domini & Seruatoris Ieſu Heb. 6. 5.
Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſupe-
rentur, facta eſt vltima eorum conditio dete-
rior priore.
21 Satius enim fuiſſet eis non cognouiſſe
viam iuſtitiæ, quàm cognita *illa* regredi à ſan-
cta doctrina ipſis tradita.
22 Sed accidit eis quod vero proverbio di-
ci ſolet, * Canis reuerſus eſt ad ſuum ipſius vo- Prou. 26. 12.
mitum & Sus lota, ad uolutabrum cœni.

CAP. III.

1 *Oſtendit non fruſtrà hæc repeti,* 3 *Quia ſæpius excitandi ſint,* 4 *Ob periculum quod ab illuſoribus illis impendet.* 8 *Itaque pios monet ne ex carnis ſenſu,* 12 *Diem Domini metiantur.* 14 *Sed quaſi præſentem ſibi ſtatuant,* 15 *In quà doctrina Paulum facit ſibi ſocium & ſuffragatorem.*

1 HAſce iam alteras vobis literas ſcribo,
dilecti, quibus ſinceram mentẽ veſtram
per commonefactionem excito:
2 Ve memores ſitis verborũ quæ prædicta
ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ illius no-
ſtræ qui ſumus Apoſtoli Domini & ſeruatoris.
2.Tim.4.1. 2.tim.2.1. iud.1.8. 3 * Illud primùm ſcientes, venturos extre-
mis diebus irriſores, ſuis ipſorum cupiditatibus
incedentes:
4 Et dicentes, Vbi eſt pollicitatio aduentus
eius, nam ex quo *die* Patres obdormierũt, om-
nia ita permanent ab initio creationis.
5 Illud enim ſponte ipſos latet, cœlos iam
olim extitiſſe per Dei ſermonem, & terram ex
aqua & in aqua conſiſtentem.
6 Quamobrem is qui tum erat mundus, a-
qua inundatus perijt.
7 Qui verò nunc *ſunt* cœli ac terra, eodem
ſermone repoſiti, ſeruantur igni in diem dam-
nationis & exitij impiorum hominum.
8 Vnum autem hoc ne vos lateat, dilecti,
* vnum diẽ apud Dominum *perinde eſſe* vt mille
Pſal.90.4. annos, & mille annos vt vnum diem.
9 Non tardat Dominus qui promiſit, (vt
nonnulli tarditatem *hanc eſſe* ducunt) ſed pati-
Ezech.18.31 & 33.11 ens eſt erga nos, * nolens vllos perire, ſed om-
1.tim.2.4, nes ad reſipiſcentiam tendere.
Mat24.44. 10 * Veniet autem, ſicut fur in nocte, dies il-
1.theſſ.5.1 le Domini quo cœli cum ſtridore præteribunt,
apoc 5.3.& elementa verò æſtuantia ſoluentur, terraque
26.25. & quæ in ea ſunt opera exurentur.
11 Quũ igitur hæc omnia diſſoluenda ſint,
quales oportet eſſe vos in ſanctis conuerſatio-
nibus & pietatis officijs:
12 Expectantes & properantes *ad* aduen-
tum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſol-
uentur,

uentur, & elementa æſtuantia liqueſcent.
13 *Sed cœlos nouos ac terram nouam ſe- *Eſa.65.17*
cundum promiſſum expectamus, in quibus iu- *& 66.22.*
ſtitia inhabitat.
14 Quapropter, dilecti, hæc expectantes, *Apoc.21.1.*
ſtudete, vt immaculati & incontaminati ab eo
reperiamini cum pace:
15 *Dominiq; noſtri patientiam, ſalutem
arbitremini: ſicut & charus frater noſter Pau- *Rom.2.4.*
lus, pro ſibi data ſapientia ſcripſit vobis.
16 Vt qui in omnibus ferè epiſtolis, loqua-
tur de iſtis: inter quæ ſunt nonnulla difficilia
intellectu, quæ indocti parumque ſtabiles de-
torquent, vt & reliquas Scripturas, ſuo ipſorum
exitio.
17 Vos igitur dilecti, *iſtorũ* præſcij cùm ſitis,
cauete ne illorum nefariorum errore cùm illis
abducti, excidatis à propria ſtabilitate.
18 Sed creſcite in gratia & agnitione Do-
mini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti: cui glo-
ria & nunc & ad tempus ſempiternum. Amen.

EPIS-

EPISTOLA CATHOLICA IOHANNIS Apoſtoli prima.

CAPVT. I.

1 *Sermonem illum æternum in quo eſt Vita, 4 &*
Lux, 7 annuntiare ſe teſtatur, 9 Et propitium
fidelibus Deum fore, ſi gementes ſub vitio-
rum onere, confugere diſcant ad ipſius miſeri-
cordiam.

1 QVOD erat à principio, quod
audiuimus, quod vidimus o-
culis noſtris, quod ſpectaui-
mus & manus noſtræ con-
trectarunt de ſermone vitæ:
2 (Nam vita patefacta eſt,
& vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis
vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem,
& patefacta *eſt* nobis)
2 Quod, *inquam*, vidimus & audiuimus, id
annunciamus vobis, vt & vos communionem
habeatis nobiſcum: & communio noſtra *ſit* cũ
Patre & cum Filio eius Ieſu Chriſto.
4 Et hac ſcribimus vobis: gaudium ve-
ſtrum ſit plenum.
5 Hoc eſt igitur nuntium quod audiuimus
ex ipſo, & renuntiamus vobis, Deum lucem eſ-
ſe, nec tenebras in eo eſſe vllas.
6 Si dixerimus nos ſocietatem habere cum

torum qui conſcripti ſunt in cœlis, & iudicem
vniuerſorum Deum, & ſpiritus iuſtorum con-
ſummatorum,
24 Et ad noui Teſtamenti mediatorem Ie-
ſum, & ſanguinem aſperſionis, præſtantiora lo-
quentem quàm loqueretur ſanguis Abel.
25 Videte ne aſpernemini eũ qui loquitur.
nam ſi illi non effugerunt qui auerſabantur eũ
qui loquebatur Dei nomine in terra, multo
magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt auerſemur.
26 Cuius vox tunc concuſſit terram: nunc
autem denuntiauit, dicens, * Adhuc ſemel ego
concutiam non ſolùm terram ſemel etiã cœlũ. *Agg.27.*
27 Porrò illud, Adhuc ſemel, declarat inſta-
bilium rerũ, vt pote factitiarum, amotionem:
vt maneant quæ ſunt ſtabilia.
28 Quapropter regnum aſſumentes quod
concuti non poteſt, teneamus gratiam per quã
ita ſeruiamus Deo vt ei placeamus cum vere-
cundia & reuerentia.
29 Etenim * Deus noſter, conſumens ignis
eſt. *Deut.4.24.*

CAP. XIII.

1 Præceptiones addit non tantum quæ ad mores, 7 ſed etiam quæ ad doctrinam pertinent.

1 FRaterna charitas maneat.
2 * Hoſpitalitatis ne ſitis immemores: per
hanc enim quidam inſcij exceperunt An-
gelos hoſpitio. *Rom.12.16. 1 Pet.4.9. Gen.18.3. & 19.3.*
3 Memores eſtote vinctorum, tanquam v-
nà cum illis vincti: eorũ qui malis premuntur,
ac ſi ipſi quoque corpore afflicti eſſetis.
4 Honorabile eſt inter quoſuis coniugium
& cubile impollutum: ſcortatores autem & a-
dulteros damnabit Deus.

5 Sint mores alieni ab auaritia: *eſtote* con-
Ioſua.1.5. tenti præſentibus. dixit enim ipſe,* Non te de-
ſeram, neque te derelinquam.
Pſal.118.6. 6 Adeò vt confidenti animo dicamus,*Do-
minus mihi auxiliator: nec timebo quid fa-
ciat mihi homo.
7 Memores eſtote ductorum veſtrorum, qui
loquuti ſunt vobis ſermonem Dei: quorum i-
mitamini fidem, conſiderantes qui fuerit exitus
conuerſationis ipſorum.
8 Ieſus Chriſtus heri & hodie idem *eſt*, &
in ſecula.
9 Doctrinis varijs & peregrinis ne circum-
ferimini. bonum enim eſt gratia conſtabiliri
cor, non cibis, *quibus* non ſunt adiuti qui in ip-
ſis verſati ſunt.
10 Habemus altare ex quo non habent ius
edendi qui tabernaculo deſeruiunt.
11 * Quorum enim animalium ſanguis in-
Leuit.4.11. fertur pro peccato in ſacrarium per Pōtificem,
& 6.30 & horum corpora exuruntur extra caſtra.
16.27. 12 Quapropter & Ieſus, vt ſanctificaret po-
pulum per proprium ſanguinem, paſſus eſt ex-
tra portam.
13 Exeamus igitur ad eum extra caſtra, op-
probrium eius portantes.
Mic.2.10. 14 * Non enim habemus hîc ſitam ciuitatē,
ſed futuram inquirimus.
Oſea.14.3. 15 Per ipſum igitur aſſiduè offeramus Deo
ſacrificium laudis,*id eſt fructum labiorum cō-
fitentium nomini eius.
16 Beneficentiæ verò & communicationis
ne obliuiſcimini: talibus enim victimis dele-
ctatur Deus.
17 Obedite ductoribus veſtris, & obſecūda-
te, vigilāt enim ipſi pro animabus veſtris, tāquā
ratio-

rationem reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. id enim eſt vobis inutile.

18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam conſcientiam habere, vt qui in omnibus cupiamus honeſtè conuerſari.

19 Ampliùs autem obſecro vos vt id faciatis, vt celeriùs reſtituar vobis.

20 Deus verò pacis *author*, qui magnum illum ouium per ſanguinem fœderis æterni paſtorem, Dominum noſtrum Ieſum, à mortuis reduxit,

21 Perficiat vos in omni opere bono, ad præſtandam ipſius voluntatem, efficiens in vobis quod acceptum ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum: cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, ſufferte ſermonem exhortationis: etenim breuibus ſcripſi vobis.

23 Scitote fratrem *noſtrum* Timotheum ſolutum eſſe, cum quo (ſi celeriùs venerit) viſam vos.

24 Salutate omnes ductores veſtros, & omnes ſanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos ſcripta eſt ex Italia per Timotheum.

EPISTOLA CATHOLICA IACOBI APOSTOLI.

CAP. I.

*4 Diſſerit de patientia, 6 de fide, 10. de animi mo-
deſtia ad diuites. 13. Deinde oſtendit tentatio-
nes ad malum, non ex Deo eſſe, 17 quum omnis
boni author ſit. 22. Quapropter recipiendus ſit
ſermo vitæ.*

1 IACOBVS Dei ac Domini Ie-
ſu Chriſti ſeruus, duodecim tri-
bubus diſperſis, ſalutem.
2 Pro ſummo gaudio ducite,
fratres mei, quoties in tentatio-
nes varias incideritis:
3 *Illud* * ſcientes, probationem fidei veſtræ
Rom.5.3. parere patientiam.
4 Cæterùm patientia opus perfectum ha-
beat, vt ſitis perfecti & integri, ita vt nihil deſit.
5 Quòd ſi cui veſtrûm deeſt ſapientia, po-
ſtulet à Deo qui dat *eam* omnibus benignè, nec
exprobrat: & dabitur ei.
6 * Sed poſtulet cum fide nihil diſceptans:
nã qui diſceptat, ſimilis eſt fluctuum maris qui
* Mat.7.7. ventis agitatur, & iactatur.
Mar.11.14. 7 Ne igitur exiſtimet homo ille ſe quicquã
Luc.21.9. accepturum à Domino.
Iohn.14.13 8 Vir animo duplici, inconſtans eſt in om-
& 16.23. nibus vijs ſuis.

9 Por-

9 Porrò frater qui eſt humilis conditionis
glorietur in ſublimitate ſua.
10 Contrà qui diues eſt in demiſſione ſui: * Eccle.14.24.
quoniam veluti flos herbæ præteribit. Eſa.10.6.
11 Nam *velut* exorto ſole cũ æſtu, exaruit 1.pet.1.24.
herba, & flos illius decidit, & ſpectabilis de-
cor ipſius perit: ita & diues in vijs ſuis marceſ-
cet.
12 * Beatus vir qui tolerat tentationem: Iob.2.17.
quoniam quum probatus fuerit, accipiet coro-
nam vitæ, quã promiſit Dominus ijs à quibus
diligitur.
13 Nemo quum tentatur, dicat ſe à Deo tẽ-
tari: nam Deus tentari malis non poteſt, nec
quenquam tentat.
14 Sed vnuſquiſque tentatur, dum à propria
cupiditate abſtrahitur & ineſcatur.
15 Deinde cupiditas, poſteaquam cõcepit,
parit peccatum: peccatum verò peractum, gig-
nit mortem.
16 Ne errate, fratres mei dilecti.
17 Totum munus bonum & totum perfectũ
donum eſt ſupernè, deſcendens à Patre lumi-
num, apud quem non ineſt tranſmutatio, aut
conuerſionis obumbratio.
18 Is quia voluit, progenuit nos ſermone
veritatis, vt eſſemus primitiæ quædam ſuarum
creaturarum.
19 Itaque, fratres mei dilecti, * ſit omnis
homo velox ad audiendum, tardus ad loquen- Pro.17.27.
dum, tardus ad iram:
20 Nam ira viri iuſtitiam Dei non exequi-
tur.
21 Quapropter abiectis omnibus ſordibus
& excremento malitię, cum lenitate recipite
inſitum ſermonem, qui poſſit ſeruare animas

veſtras.

Mat.7.21. Rom.3.4. 22 *Reipſa verò præſtate ſermonem: nec
eſtote auditores ſolùm, fallentes voſmetipſos.
23 Nam ſi quis audit ſermonem, & eum non
præſtat, is ſimilis eſt viro conſideranti faciem
ſuam natiuam in ſpeculo.
24 Conſiderauit enim ſeipſum, & abijt, &
ſtatim oblitus eſt qualis eſſet.
25 At qui introſpexerit in perfectam illam
Legem libertatis, & permanſerit *in ea*, quia non
fuerit auditor obliuioſus ſed effector operis, is
inquam beatus erit in opere ſuo.
26 Si quis videtur religioſus eſſe inter vos,
non frenans linguam ſuam, ſed ſuum ipſius cor
ſeducens, huius vana eſt religio.
27 Religio pura et immaculata apud Deum
et patrem, hæc eſt, inuiſere orphanos et viduas
in afflictione ipſorum: & immaculatum ſeipſum
ſeruare à mundo.

CAP. II.

1 Perſonarum acceptiones diſcrepare dicit à Chriſti fide: quam non ſatis eſt verbis profiteri, niſi 15 & operibus miſericordiæ & charitatis præſtemus eandem 21 Abrahæ exemplo.

Leuit.19 15. deut.1.17. & 16.19. pro 4.23. Ecle.42 3. 1 FRatres *mei, ne cum reſpectu perſona-
rum habete fidem Domini noſtri Ieſu
Chriſti glorioſi.
2 Nam ſi quis in cœtum veſtrũ ingrediatur,
aureum geſtans annulum, veſte ſplendida, in-
grediatur autem & pauper cum ſordida veſte,
3 Et reſpexeritis ad eum qui veſtem geſtat
ſplendidam, & dixeritis ei, Tu ſede hic pulchrè:
et pauperi dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hic ſub-
ter ſcabellum meum.

4 Non-

4 Nonne diſcrimen feciſtis apud vos, & facti
eſtis iudices peruerſè deliberantes?
5 Audite fratres mei dilecti, nónne Deus e-
legit pauperes mundi huius *vt fierent* diuites
fide, & hæredes regni, quod promiſit ijs à qui-
bus diligitur?
6 At vos contumelia affeciſtis pauperem.
Nónne diuites per tyrãnydem opprimunt vos,
& trahunt vos ad tribunalia?
7 Nonne blaſphemant præclarum illud no-
men à quo eſtis cognominati?
8 Siquidem legem regiam præſtatis ſecũ-
dum Scripturam, Diliges proximum tuum vt
teipſum, bene facitis:
9 Sin verò perſonam reſpicitis, peccatum
committitis, & redarguimini à Lege veluti trãſ-
greſſores.
10 Quiſquis enim totam Legem ſeruauerit,
offenderit autem in vno, omnibus tenetur.
11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam,
Ne occidas. Quod ſi non fueris mæchatus, oc-
cideris autem, factus es tranſgreſſor Legis.
12 Ita loquimini, & ita facite, vt per legem
libertatis iudicandi,
13 Nam damnatio abſq; miſericordia erit
ei qui non præſtiterit miſericordiã, & gloria-
tur miſericordia aduerſus damnationem.
14 Quæ vilitas, fratres mei, ſi fidem dicat a-
liquis habere ſe, opera verò non habeat? num
poteſt fides illa eum ſeruare?
15 Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, &
egentes quotidiano victu:
16 Dicat autem eis aliquis veſtrûm, Abite
cum pace, caleſcite & ſaturamini: non tamen
dederitis eis quæ ſunt apta corpori, quæ *erit* v-
tilitas?

17 Ita quoque fides, ſi opera non habeat,
mortua eſt per ſe.
18 Quinimo dicit aliquis, Tu fidem habes,
et ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuum
ex operibus tuis, et ego oſtendam tibi ex ope-
ribus meis fidem meam.
19 Tu credis Deum vnum eſſe: rectè facis:
& dæmonia credunt, & horreſcunt.
20 Vis verò noſſe, homo vane, fidem illam
qua eſt abſque operibus, mortuam eſſe:
21 Abraham pater ille noſter nònne ex o-
peribus iuſtificatus eſt, * quum obtuliſſet Iſa-
ac filium ſuper altare?
Gen. 22.10 22 Vides fidem adminiſtram fuiſſe operũ
ipſius, & ex operibus fidem perfectam fuiſſe?
23 Itaque impleta eſt Scriptura quæ dicit
* Credidit autem Abraham Deo, et imputatũ
Gen. 15.6. eſt ei ad iuſtitiam, et amicus Dei vocatus eſt.
Rom. 4.3. 24 Videtis igitur ex operibus iuſtificari ho-
Gal 3.6. minem, et non ex fide tantum?
25 Similiter autem etiam * Rahab illa me-
Ioſua 2.1. retrix, annon ex operibus iuſtificata eſt, quum
excepiſſet nuncios, et alia via emiſiſſet?
26 Nam ſicut corpus abſque ſpiritu mor-
tuum eſt, ita et fides illa *qua eſt* abſque operi-
bus mortua eſt.

CAP. III.

*3 vt doceat linguam homini Chriſtiano eſſe coercẽ-
dam fidei & charitatis ſancta repagulis, 9 com-
moda, & incommoda qua ab ea proueniunt oſtẽ-
dit: 15 & quid humana ſapientia 17 à cœleſti
diſtet.*

1 NE eſtote multi doctores, fratres mei
ſcientes fore vt grauius iudicium au-
feramus.

2 In

2 In multis enim labimur omnes * Si quis
in ſermone non labitur, hic perfectus eſt vir, vt
qui poſſit fræno moderari totum etiam corpus. Eccle.4.1.
3 Ecce, equis fræna in ora immittimus vt o- & 19.17.&
bediant nobis, & totum corpus eorum circū- 25.11.
agimus:
Ecce, naues quoque, quum tantæ ſint, & à
ventis ſæuis agantur, circumaguntur à mini-
mo gubernaculo quocunque impulſus guber-
natores voluerit:
5 Ita & lingua puſillum membrum eſt, &
ſeſe effert magnificè. Ecce, exiguus ignis quan-
tam materiam incendit.
6 Lingua etiam flamma eſt, & mundus in-
iquitatis: ita *inquam* lingua conſtituta eſt inter
membra noſtra, maculans totum corpus, in-
flammans orbem conditum, & inflammata à
gehenna.
7 Omnis enim natura & ferarum & volu-
crum, ſerpentumque & marinorum, domatur
& domita eſt à natura humana:
8 Linguam autem nullus hominum do-
mare poteſt: malum *eſt*: quod coërcere non poſ-
ſis: plena *eſt* veneno mortifero.
9 Per ipſam benedicimus Deo et patri, et
per ipſam maledicimus hominibus qui ad ſimi-
litudinem Dei conditi ſunt.
10 Et eodem ore procedit benedictio et
maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita
fieri.
11 Nunquid fons ex eodem foramine fun-
dit dulcem et amaram *aquam*?
12 Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas
edere, aut vitis ficus? ita neque ſalſa dulcem a-
quam *poteſt* edere.
13 Quis ſapiens et ſcientia præditus *eſt* inter
vos?

vos? demonſtret ex bona conuerſatione opera
ſua cum manſuetudine ſapientiæ.
14 Quòd ſi inuidiam amaram habetis, & ir-
ritationem in corde veſtro, ne gloriamini &
ne mendaces eſtote aduerſus veritatem.
15 Non eſt *enim* iſta ſapientia ſupernè deſ-
cendens: ſed terrena, animalis, dæmoniaca.
16 Vbi enim inuidia eſt & irritatio: ibi tu-
multuatio & omne opus prauum.
17 Quæ autem supernè *eſt* ſapientia, primùm
quidē pura *eſt*, deinde pacifica, moderata, ob-
ſequens, plena miſericordiæ & fructuum bono-
rum, abſq; diſceptatione, ſine ſimulatione.
18 Fructus autem iuſtitiæ ſeritur cum pace
ijs qui dant operam paci.

CAP. IIII.

*1 Enumerat incommoda quæ ex carnis operibus pro-
ueniunt. 17 Animi ſubmiſſionem 8 ſubiungit &
repurgationem 9 à ſuperbia, 10 detractatione,
14 & ab obliuione propriæ infirmitatis.*

VNde bella & lites inter vos? nōne hinc,
nimirum ex voluptatibus veſtris? quæ
militant in membris veſtris?
2 Concupiſcitis, & non habetis. inuidetis,
& ſtudioſè affectais, nec poteſtis aſſequi:
pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea
quòd non petitis.
3 Petitis & non accipitis, eo quòd malè pe-
tatis, vt in voluptates veſtras inſumatis.
4 Adulteri & adulteræ, neſcitis amicitiam
mundi, inimicitiam eſſe aduerſus deum: Quicū-
que ergò voluerit amicus eſſe mundi, inimicus
Dei conſtituitur.
5 An putatis Scripturā inaniter dicere, ad in-
uidiam

uidiam fertur ſpiritus qui ſedē poſuit in nobis?
6 Sed maiorem offert gratiam, quia dicit,
* Deus ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat
gratiam. *pro.3.34.*
7 Subijcite igitur vos Deo: reſiſtite dia- *1.pet.9.4.*
bolo,& fugiet à vobis. *Ephe.4.27.*
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit
vobis:emundate manus,peccatores: & purifi-
cate corda,duplices animo.
9 ſenſu miſeriæ tangimini, & lugete, & fle-
te.riſus veſter in luctum conuertatur,& gaudi-
um in mœrorem.
10 * Demittite vos in conſpectu Domini,&
extollet vos. *1.pet.5.6.*
11 Ne alij aduerſus alios loquimini fratres:
qui loquitur contra fratrem, quique damnat
fratrem ſuum,loquitur contra Legem, & dam-
nat Legem.quòd ſi damnas Legem,non es ob-
ſeruator Legis,ſed iudex.
12 Vnus eſt Legiſlator qui poteſt ſeruare
& perdere:* tu quis es qui damnat alium?
13 Age nunc,qui dicitis,Hodie vel cras pro- *Rom.14.4.*
ficiſcemur in illam vrbem,& agemus ibi annũ
vnum,& mercabimur & lucrabimur:
14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* poſtero die.
quæ eſt enim vita noſtra? vapor enim eſt qui
ad exiguũ *tempus* apparet,& deinde euaneſcit.
15 Pro eo quod dicere debuiſtis, * Si Dominus
voluerit,& viuamus, faciemus hoc aut illud. *1.Cor.4.4.14*
16 Nunc autē gloriamini de arrogantia ve-
ſtra:omnis eiuſmodi gloriatio mala eſt.
17 Igitur qui nouerit recte facere,nec facit,
hic peccato tenetur.

CAP. V.

1 *Diuini iudicij ſeueritatem diuitibus denuntiat*
ena:

enumerata eorum ſuperbia 7 vt pauperes audi-
entes diuitum infœlicem exitum, 8 æquo animo
affectiones, 11 vt Iob, 14 etiam quum infir-
mantur, ferant.

AGite nunc diuites, flete, vlulantes ſuper
miſerijs veſtris ſuperuenturis.
Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſti-
menta veſtra obnoxia tineis facta ſunt:
3 Aurum & argentum veſtrum ærugine vi-
tiatum eſt, & ærugo eorum teſtabitur aduerſũ
vos, & exedet carnes veſtras velut ignis, the-
ſaurum congeſſiſtis in vltimos dies.
4 Ecce, merces operariorum qui meſſuerunt
regiones veſtras, à vobis intercepta, clamat: &
clamores eorum qui meſſuerunt, in aures Do-
mini Sabaoth introierunt.
5 In delicijs vixiſtis ſuper terrã, & laſciuiſtis:
enutriſtis corda veſtra vt in die mactationis.
6 Condemnaſtis, occidiſtis iuſtum: non re-
ſiſtit vobis.
7 Patientes igitur eſtote, fratres, vſque ad
Domini aduentum. Ecce, agricola expectat
pretioſũ fructum terræ, patiẽter eum expectãs,
dum accipiat pluuiam matutinam & ſeroti-
nam.
8 Patientes eſtote & vos, *&* ſtabilite cor-
da veſtra, quoniam aduentus Domini appro-
pinquat.
9 Ne ingemiſcite alius aduerſum alium, fra-
tres, vt ne condemnemini: ecce, iudex ante ia-
nuam adſtat.
10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexa-
tionis ac patientiæ, Prophetas qui loquuti ſunt
in nomine Domini.
11 Ecce, beatos pronuntiamus eos qui *ad-*
uerſa

perſa tolerant: tolerantiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis. nam valdè miſericors eſt Dominus ac commiſerans.

12 * Ante omnia autem, fratres mei, ne iurate neque per cœlum, neque per terram, neque aliud vllum iuſiurandum: ſit autem veſtrum eſt, eſt, & non, non, ne in condemnationem incidatis. *Mat. 5. 34.*

13 Affligitur aliquis inter vos? oret. æquo animo eſt aliquis? pſallat.

14 Infirmatur quis inter vos? accerſat preſbyteros Eccleſiæ, & orent pro eo, * vngentes eum oleo in nomine Domini. *Mar. 6. 13.*

15 Et oratio fidei ſeruabit laborantem, erigetque eum Dominus. quòd ſi peccata commiſerit, remittentur ei.

16 Confitemini alij alijs offenſas, & orate alij pro alijs, vt ſanemini, multum *enim* valet deprecatio iuſti efficax.

17 * Elias homo erat eiſdem quibus nos obnoxius, & precibus precatus eſt ne plueret, & non pluit ſuper terram annos tres & ſex menſes. *3. Reg. 17. 1. & 18. 45. Luk. 4. 25.*

18 Et rurſum precatus eſt, & cœlum dedit pluuiam, & terra protulit fructum ſuum. *Mat. 18. 15.*

19 Fratres, * ſi quis inter vos aberrarit à veritate, & conuerterit eum quiſpiam,

20 Sciat, eum qui auerterit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſeruaturum animam à morte, & obtecturum multitudinem peccatorum.

EPI-

EPISTOLA
PETRI APOSTOLI CATHOLICA.
prior.

CAP. I.

3 Magnificè extollit Dei gratiam in Chriſto, 7 quæ fide recipitur, & ſpe poßidetur. 10 de qua vaticinati ſunt Prophetæ. Inde deducit exhortationem, 16 vt renuntiantes mundo 23 & priori vitæ, ſe Deo conforment.

1 PETRVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, aduenis diſperſis per Pontum, Galatiam, Capadocium, Aſiam & Bithyniam:
2 Delectis ex præſcito Dei Patris ad ſanctificationem Spiritus per obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti: gratia vobis & pax multiplicetur.
3 Benedictus *eſto* Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis,
4 *Id eſt* ad hæreditatem quæ nec perire poteſt, nec contaminari, nec marceſſere, vobis in cœlis ſeruatam.
5 Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem, ad ſalutem paratam patefieri, tempore vltimo.
6 Qua in re exultatis, triſtitia paululum nũc (ſi opus eſt) in varijs tentationibus affecti.

7 Vt

7 Vt exploratio fidei veſtræ multo pretioſi-
or *exploratione* auri, quod perit, & tamen per ig-
nem exploratur, comperiatur *vobis eſſe* laudi
& gloriæ & honori, quum patefiet Ieſus Chri-
ſtus.
8 Quem quum non videtis, diligitis: quem
quum nunc non cernatis, ei tamen credentes,
exultatis gaudio ineffabili & glorioſo:
9 Reportantes mercedem fidei veſtræ, ſa-
lutem animarum.
10 De qua ſalute inquiſierunt, & *quam* ſcru-
tati ſunt Prophetæ, qui *venturam* in vos grati-
am prædixerunt.
11 Scrutantes in quē aut cuiuſmodi tempo-
ris articulū prænuntius ille qui in ipſis *erat* ſpi-
ritus Chriſti, declararet *euenturas* Chriſto per-
peſſiones, & gloriam illas conſequuturam.
12 Quibus patefactum eſt eos non ſibi ſed
nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annuntiata
ſunt vobis per eos, qui vobis prædicarunt E-
uangelium per emiſſum è cœlo Spiritum ſan-
ctum, in quæ deſiderant Angeli introſpicere.
13 Quapropter ſuccincti lumbis mentis ve-
ſtræ, ſobrij integrè ſperate in eam quæ ad vos
defertur gratiam in patefactione Ieſu Chri-
ſti.
14 Vt filij obedientes, qui vos non confor-
metis priſtinis quæ in ignorantia veſtra *vigue-
runt* cupiditatibus:
15 * Sed ſicut is qui vos vocauit ſanctus eſt,
ipſi quoque ſancti in omni conuerſatione red- *Luc.* 1. 75.
damini. *Leuit* 11 44
16 Propterea ſcriptum eſt, * Sancti eſtote: & 9. 2. & 20
nam ego ſanctus ſum. 7.
17 Itaq; ſi patrem cognominatis eum qui *Deut.* 10. 17.
citra perſonarum reſpectum iudicat ex cuiuſ- *Rom.* 2. 11.
qu *Gal.* I. 6.

que opere;cum timore verſamini commoratio
nis veſtræ tempore:
18 Vt qui ſciatis vos non caducis *rebus* ar-
gento, vel auro fuiſſe redemptos ex vana ve-
ſtra conuerſatione , ex patrum traditionibus
accepta:

1.Cor.6.20. & 7.23. Heb.9.14. 1.Ioha.1.7. Apoc.1.7. Rom.16 25. Ephe.3.7. Coloſſ.2.26. 2.Tim.1 19. Tit.1.2 Infrà.2.17 Rom.12.10. Epheſ.4 3.

19 * Sed pretioſo ſanguine , vtpote agni
immaculati & incontaminati,*nempe* Chriſti:
20 * Præordinati quidem ante iacta mundi
fundamenta,patefacti verò vltimis temporibus
propter vos,
21 Qui per eum creditis Deo, qui excitauit
eum à mortuis,& gloriam ei dedit, vt fides ac
ſpes veſtra in Deo eſſet.
22 Animabus veſtris purificatis,auſcultan-
do veritati per Spiritum* cum charitate frater-
na ſimulationis experte,ex puro corde alij ali-
os diligite impenſè.
23 Renati non ex ſemine mortali,ſed ex im-
mortali,per ſermonem Dei viui & manentis in
æternum.

Eſa.44.6. Eccle.14.18. Iac.1.10.

24 *Nam omnis caro *eſt* vt gramen,& om-
nis gloria hominis vt flos graminis : exaruit
gramen,& flos eius decidit.
25 Sed verbum Domini manet in æternum,
hoc autem eſt verbum illud quod Euangeliza-
tum eſt vobis.

CAP. II.

1 Fideles verbo Dei renatos hortatur ad ducendam vitam quæ genituræ reſpondeat: 6 Ac ne titubet eorum fides, allegat quid de Chriſto prædictum fuit . 11 Hortatur deinde vt obedientiam præſtent magiſtratibus. 21 & patienter aduerſa ferant Chriſti exemplo.

1 Por-

co, & in tenebris incedimus, mentimur, nec ſin-
cerè agimus.
7 Quòd ſi in luce incedimus, ſicut ipſe eſt
in luce, communionem habemus cum eo mu-
tuam, * & ſanguis Ieſu Chriſti Filij eius pur- *Heb.9.28.*
gat nos ab omni peccato. 1.*Pet.*1.19.
8 * Si dixerimus nos peccatum non habere, *Apoc.*2.5.
noſipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. 1.*Reg.*8.6.
9 Si cofiteamur peccata noſtra, fidelis eſt 2.*par* 6.36.
& iuſtus, remittat nobis peccata noſtra, & pur- *Prou.*20 9
get nos ab omni iniquitate.
10 Si dixerimus nos non peccaſſe, menda-
cem facimus eum, & ſermo eius non eſt in no-
bis.

CAP. II.

1 *Propoſito Chriſto mediatore & aduocato, 3 do-
cet in vitæ ſanctimonia ſitã eſſe Dei cognitionẽ
12 quam cuiuſuis ætatis & conditionis homini-
bus communem facit, 14 modò vni Chriſto adhæ-
reant. 15 Tandem vbi ad contemptum mundi
hortatus eſt, 18 ſuadet Antichriſtos fugiendos
eſſe. 24 inhærendum autem agnitæ veritati.*

1 FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, ne peccetis.
Quòd ſi quis peccarit, aduocatum apud
Patrem habemus Ieſum Chriſtum iuſtũ.
2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis no-
ſtris: nec pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro totius
mundi *peccatis.*
3 Et per hoc ſcimus nos eum noſſe, ſi man-
data ipſius obſeruamus.
4 Qui dicit, noui eum, & mandata eius non
ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt:
5 Qui autem ſeruat ſermonem eius, verè in
hoc charitas Dei adimpleta eſt. per hoc ſcimus
nos in ipſo eſſe.

6 Qui dicit ſe in eo habitare, debet, ſicut
ille ambulauit,ita & ipſe ambulare.
7 Fratres,non nouum mandatum ſcribo
vobis,ſed mandatum vetus,quod *videlicet* ha-
buiſtis *iam inde* à principio.Verus hoc manda-
tũ ſermo ille eſt quẽ audiuiſtis *iã inde* à prĩcipio
8 E contrario mandatum nouum ſcribo vo-
bis,quod verum eſt in ipſo,& in vobis,quia te-
nebræ prætereunt,& vera illa lux iam lucet.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe,& fratrem ſuum
odit,in tenebris vſque adhuc.
10 *Qui diligit fratrem ſuum,in luce manet,
Infrà 3.14. & offendiculum in eo non eſt:
11 Qui autem odit fratrem ſuum,in tenebris
eſt,& in tenebris ambulat:et neſcit quò eat,
quia tenebræ oculis ipſius obcæcarunt.
12 Scribo vobis,filioli,quoniam remiſſa ſũt
vobis peccata propter nomen eius.
13 Scribo vobis patres, quoniam noſtis eũ
qui à principio eſt.Scribo vobis,adoleſcentes,
quoniam malum illum viciſtis.
14 Scribo vobis pueruli,quoniam noſtis pa-
trem:Scripſi vobis,patres, quoniam noſtis eũ
qui eſt à principio.Scripſi vobis,adoleſcentes,
quia fortes eſtis,et verbum Dei habitat in vo-
bis,et illum Malum viciſtis.
15 Ne diligite mundum,neque ea quæ mũ-
do ſunt:ſi quis diligit mundum,non eſt chari-
tas Patris in eo.
16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupi-
ditas carnis,& libido oculorum,et faſtus vitæ,
non eſt ex patre,ſed mundo eſt.
17 Porrò mundus præterit,et cupiditas ip-
ſius:qui verò præſtat voluntatem Dei, manet
in eternum.
18 Pueruli,vltimum tempus adeſt:et ſicut
audi-

audiuiſtis antichriſtũ venturũ,etiam nunc antichriſti multi cœperunt eſſe :vnde ſcimus vltimum tempus adeſſe.
19 E nobis egreſſi ſunt,ſed non erant ex nobis·nam ſi fuiſſent ex nobis,permanſiſſent vtique nobiſcum,ſed *egreſſi ſunt ex nobis* vt pateſieret non omnes eſſe ex nobis.
20 At vos vnctionem habetis à Sãcto illo *profectam*,& noſtis omnia.
21 Nam ſcripſi vobis *idcircò* quòd veritatẽ ignoretis : ſed quia eam noſtis ,& nullum mẽdacium eſſe ex veritate.
22 Quis eſt mendax niſi qui negat Ieſum eſſe Chriſtum illum?hic eſt antichriſtus. Qui *negat* patrem,& Filium *negat.*
23 Quiſquis negat Filium,nec patrem habet. Qui confitetur filium,etiam Patrem habet.
24 Quod igitur audiuiſtis à principio,in vobis maneat.ſi in vobis manſerit quod audiuiſtis à principio,vos quoque in Filio & Patre manebitis.
25 Hæc autem illa eſt promiſſio,quam ipſe pollicitus eſt nobis,*nempe* vita illa æterna.
26 Hæc ſcripſi vobis de ijs qui ſeducunt vos.
27 Sed vnctio quã vos accepiſtis ab eo manet in vobis,nec neceſſe habetis vt quiſquam doceat vos:verũ ſicut eadem vnctio docet vos de omnibus,*quæ* & verax eſt,& non mendax:& ſicut docuit vos,manebitis in eo.
28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: vt quum pateſactus fuerit, habeamus fiduciam , neque pudefiamus coram eo in ipſius aduentu.
29 Si ſcitis eum iuſtum eſſe,noſtis, quicunq; exercet iuſtitiam,ex ipſo natum eſſe.

CAP. III.

1 Ineſtimabilem diuinæ adoptionis honorem commendans, 7 teſtandam eſſe bonis operibus, vitæ nouitatem docet. 14 Cuius certum ſymbolum eſt charitas. 19 Deinde fiduciam, 22 & Dei inuocationem ſubnectit.

1 VIdete qualem charitatem dedit nobis
Pater, *vt* vt filij Dei vocemur, prop-
terea mundus non nouit nos quia non
nouit eum.
2 Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: ſed non-
dum patefactum eſt quod erimus: ſcimus autē
fore vt quum *ipſe* patefactus fuerit, ſimiles ei
ſimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt.
3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſitam*
purificat ſe, ſicut & ille purus eſt.
4 Et quiſquis committit peccatum, etiam
Legem tranſgreditur: nam peccatum eſt Legis
tranſgreſſio.
Eſa. 53.6. & 9.11 1.*Pet* 2.22. 24. 5 Et ſcitis illum patefactum eſſe * vt peccata
noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſſe.
6 Quiſquis in eo manet, non peccat: quiſquis
peccat, non vidit eum, neque nouit eum.
7 Filioli, nemo vos ſeducat, qui exercet iu-
ſtitiam, iuſtus eſt, ſicut ille iuſtus eſt.
8 * Qui committit peccatum, ex diabolo eſt:
Ioh in. 8. 44. quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc:
patefactus eſt Filius Dei, vt diſſoluat opera di-
aboli.
9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatū non
committit: quoniam ſemen ipſius in eo manet:
nec poteſt peccare, eo quòd ex Deo natus eſt.
10 Per hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij
diaboli, quiſquis non exercet iuſtitiam non eſt
ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denuntiatio quã audi-
diuiſtis à principio,vt diligamus alij alios.
12 Non ſicut*Cain,*qui* ex illo malo erat,& *Iohan.13.34.*
occidit fratrem ſuum. Cuius autem rei gratia *&* 15 21.
occidit eum?quia opera eius mala erant,fratris *Gen.4 8.*
autem eius iuſta.
13 Ne miramini,fratres mei,ſi odit vos mũ-
dus.
14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte
ad vitam,quia diligimus fratres:Qui non dili-
git fratrem manet in morte.
15 *Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida
eſt:& noſtis nullum homicidam habere vitam *Suprà.2.19.*
æternam in ſe manentem. *Leuit* 19.17.
16 *Per hoc nouimus charitatem Dei,quòd *Iohan.15.13.*
ille animam ſuam pro nobis poſuit.nos igitur *Epheſ.5.2.*
debemus pro fratribus animas ponere.
17 *Qui verò habuerit mundanas faculta-
tes,& viderit fratrem ſuum egentem,& clauſe- *Luc.3.11.*
rit viſcera ſua corã eo,quomodo charitas Dei
manet in eo?
18 Filioli mei,ne diligamus verbo neq; lin-
gua *ſolùm*,ſed opere & veritate.
19 Et per hoc cognoſcimus nos ex verita-
te eſſe,& coram ipſo ſecura reddemus corda
noſtra.
20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, po-
tentior eſt Deus corde noſtro,& nouit omnia.
21 Chariſſimi,ſi cor noſtrum nos non cõ-
demnet,fiduciam habemus apud Deum.
22 *Et quicquid petierimus, accipimus ab *Mat.21.22.*
eo:quoniã præcepta eius cuſtodimus,& ea quæ *Iohan* 15.7.
ipſi placent facimus. *&* 16.23.
23 *Hoc eſt igitur eius mandatum,vt creda- *Infrà* 5,24.
mus nomini filij eius Ieſu Chriſti:& diligamus *Iohan.6.29.&*
alij alios,ſicut mandauit nobis. 17.3.

Iohan.13.34. & 15.12. 24 *Nam qui obſeruat eius mandata, in eo habitat, et ipſe in eo: et per hoc nouimus eum habitare in nobis, nempe ex ſpiritu quem nobis dedit.

CAP. IIII.

Vbi quædam inſeruit de probandis ſpiritibus, 4 quia alij ex mundo. 5 alij ex Deo loquuntur, 7 ad Charitatem redit, 11. 19 & Dei exemplo ad fraternum amorem hortatur.

1 DIlecti, ne cuiuis ſpiritui credite: ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: nam multi pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum: quicunque ſpiritus profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo eſt.

3 At quicunque ſpiritus non profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt: ſed hic eſt ille *ſpiritus* Antichriſti, de quo audiſtis eum venturum fuiſſe, et *qui* iam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis, filioli, et viciſtis eos, quoniam potentior eſt qui eſt in vobis quàm qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt, ideo mundana loquũtur, et mundus eos audit.

Iohan.8.47. 6 *Nos ex Deo ſumus: qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis et ſpiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo eſt: quiſquis diligit, ex Deo natus eſt, et nouit Deum.

8 Qui non diligit, non nouit Deum: nam Deus eſt charitas.

9 *Per

9 *Per hoc patefacta eſt charitas Dei in
nos, quòd Filium illum ſuum vnigenitum miſit *Iohan. 3.16.*
Deus in mundum, vt viuamus per eum.
10 In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, et
miſerit Filium ſuũ vt eſſet propitiatio pro peccatis noſtris.
11 Dilecti, ſi Deus nos ita dilexit, debemus
et nos alij alios diligere.
12 *Deum nemo ſpectauit vnquam. ſi di- *Iohan.1.18.*
ligamus alij alios, Deus in nobis habitat, et cha- *1.Tim.6.16.*
ritas eius adimpleta eſt in nobis.
13 Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare, et ipſum in nobis, quòd de ſcriptu ſuo dedit
nobis.
14 Nos verò ſpectauimus et teſtamur Patrem miſiſſe Filium qui eſſet Seruator mundi.
15 Quiſquis profeſſus fuerit Ieſum eſſe Filium Dei, Deus in eo habitat, et ipſe in Deo.
16 Et nos cognouimus et credidimus charitatem quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt: et qui manet in charitate, in Deo manet, et deus in eo.
17 Per hoc adimpletur charitas in nobis, vt
fiduciam habeamus in die iudicij, quòd qualis
ille eſt, *tales* et nos ſumus in hoc mundo.
18 Metus non eſt in charitate: adimpleta
charitas foras eijcit metum: quoniam metus
cruciatum habet, qui autem metuit, non eſt
perfectus in charitate.
19 Nos diligimus eum quoniam ipſe prior
dilexit nos.
20 Si quis dixerit, Diligo Deum, et fratrem
ſuum oderit, mendax eſt: qui enim non diligit
fratrem ſuum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo poteſt diligere?

21 Et hoc mandatum habemus ab eo, * vt
Mat.12.30. qui diligit Deum, diligat et fratrem ſuum.

CAP. V.

*1 Oſtendit fraternum amorem & fidem eſſe res cõ-
iunctas. 10 Nullam autem haberi poſſe fidem
Deo niſi credendo in Chriſtum. 14 Hinc certa
eſt inuocatio: 16 ut pro fratribus etiam vale-
ant preces noſtræ.*

1 QVi quis credit Ieſum eſſe Chriſtum il-
lum, ex Deo natus eſt: et quiſquis dili-
git genitorem, diliget etiam eum qui
ex eo genitus eſt.
2 Per hoc cognoſcimus nos diligere filios
Dei, quum Deum diligimus, et mandata eius
ſeruamus.
3 Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata
eius ſeruemus: et mandata eius grauia non ſũt.
4 Quoniam quicquid natum eſt ex Deo,
vincit mundum: et hæc eſt victoria quæ vicit
mundum, *nempe* fides noſtra.
5 Quis eſt qui * vincit mundum, niſi qui cre-
1.*Cor.*15.57. dit Ieſum eſſe Filium Dei?
6 Hic ille eſt qui venit per aquam et ſan-
guinem, *nempe* Ieſus Chriſtus: non per aquam
ſolùm, ſed per aquam et ſanguinem: et ſpiritus
is eſt qui teſtificatur Spiritum veritatem eſſe:
7 Nam tres ſunt qui teſtificantur in cœlo,
Pater, Sermo, et ſpiritus ſanctus: hi tres vnum
ſunt.
8 *Et tres ſunt qui teſtificantur in terra,
Spiritus, et aqua, et ſanguis: et hi tres in vnum
Iohan. 3.16. conſentiunt.
9 Si teſtimonium hominum accipimus, te-
ſtimonium Dei maius eſt: nam hoc eſt teſti-
monium

monium Dei, quod teſtificatus eſt de filio ſuo.
10 Qui credit in Filium Dei, habet teſti-
monium in ſeipſo: qui non credit Deo, menda-
cem eum fecit, quia non credidit teſtimonio
quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.
11 Eſt autem hoc teſtimonium, *nempe* quòd
vitam æternam dedit nobis Deus: et hæc vita
in Filio eius eſt.
12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non
habet Filium Dei, vitã non habet.
13 Hæc ſcripſi vos vitam æternam habere,
et vt credatis in nomen Filij Dei.
14 Et hæc eſt fiducia quam apud Deum ha- *Suprà. 3. 22.*
bemus,* ipſum ſi quid petierimus ſecundum
voluntatem eius, nos audire.
15 Quod ſi ſcimus eum audire nos, quic-
quid petierimus, ſcimus nos habere petitiones
quas ab eo petijmus.
16 Si quis viderit fratrem ſuum peccare pec-
cato *quod* non *eſt* ad mortem, petet, et dabit ei
vitam, peccantibus *dico* non ad mortem. Eſt
peccatũ ad mortem: non pro illo dico vt roget. *Mat. 12. 31.*
17 * Omnis iniuſtitia peccatum eſt: ſed eſt *Mar. 3. 29.*
peccatum *quod* non *eſt* ad mortem.
18 Scimus quòd quiſquis natus eſt ex Deo
non peccat: ſed qui genitus eſt ex Deo, conſer-
uat ſeipſum, et Malus ille non tangit eum.
19 Scimus nos ex Deo eſſe, et mundum to-
tum in illo malo iacere.
20 Sed ſcimus Filium Dei veniſſe, et * de-
diſſe nobis mentem vt cognoſcamus illum qui *Luc. 24. 45.*
verax eſt: et ſumus in verace illo, *id eſt* in Filio
eius Ieſu Chriſto, hic eſt verus Deus, et vita
æterna.
21 Filioli, cauete vobis ab idolis.

EPI-

EPISTOLA IOHANNIS SECVNDA.

1 Inſcribitur hæc Epiſtola eximiæ ac præſtanti di-
gnitate Fœminæ, 4 quæ filios in Dei timore
rectè educatos habeat. 6 hanc erat vt in chari-
tate Chriſtiana perſeueret, 7 ne in Antichriſtos
incidat: 10 quin potius eos omnino vitet.

1 PRESBYTER electæ domi-
næ, & liberis eius, quos ego
verè diligo, nec ego ſolus, ſed
& omnes qui norunt veritatē.
2 Propter veritatem quæ per-
manet in nobis, & nobiſcum
erit in æternum,
3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à
Deo Patre, & à Domino Ieſu Chriſto Filio Pa
tris, cum veritate & charitate.
4 Gauiſus ſum valdè quod inuenerim ex fi-
liis tuis qui integrè incedant, ſicut mandatum
acceperimus à Patre.
5 Et nunc rogo te, domina, non vt manda-
tum nouum ſcribens tibi, ſed quod habuimus à
Iohan. 15. 12. principio, *vt diligamus alij alios,
6 Hæc autem eſt charitas, vt incedamus ſecū-
dum mandata ipſius. Hoc eſt mandatum illud
ſicut audiſtis à principio, vt in eo ambuletis.
7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in
mundum, qui non confitentur Ieſum Chriſtum
veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor et Anti-
chriſtus.
8 Attendite voſipſos, ne perdamus quæ

operati

operati ſumus : ſed vt mercedem plenam re-
cipiamus.
9 Quiſquis tranſgreditur, nec manet in do-
ctrina Chriſti, Deum non habet. qui manet in
doctrina Chriſti, hic et Patrē et filium habet.
10 Siquis venit ad vos, et hanc doctrinam *Rom. 16.17.*
adfert,* ne recipite eum domum, nec Aue ei
dicite:
11 Qui enim dicit ei Aue, communicat ope-
ribus eius malis.
12 Quum multa haberē vobis ſcribendam,
nolui per chartā et atramentum : ſed ſpero *me*
venturum ad vos, et præſentem præſentibus
loquuturū, vt gaudium noſtrū ſit completum.
13 Salutant te filii ſororis tuæ electæ. Amen.

EPISTOLA
IOHANNIS TERTIA.

*1 Hoſpitalitatem Gaij laudat, 9 & Diotrephis pe-
tulantiam accuſans, 10 Gaium monet vt benefa-
ciendo perſeueret. 12 Poſtremò Demetrium cō-
mendat.*

1 SENIOR Gaio dilecto, quem e-
go verè diligo.
2 Dilecte, in primis opto vt
proſperè agas et valeas, ſicut
proſperè agit anima tua.
3 Gauiſus ſū enim valde quum
veniſſent fratres, et teſtimonio ſuo cōmendaſ-
ſent integritatē tuā, prout tu integrè ambulas.
4 Maius iſtis gaudium non habeo, quum vi-
delicet audio filios meos integrè ambulare.

5 Di-

5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos.

6 Qui teſtimonio ſuo commēdarunt charitatem tuam in conſpectu Eccleſiæ: quos rectè facies ſi proſequutus fueris vt Deo dignum eſt.

7 Nam pro nomine eius profecti ſunt, nihil accipientes à Gentibus.

8 Nos ergò debemus recipere huiuſmodi, vt adminiſtri ſimus veritati.

9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non recipit nos.

10 Propterea, ſi venero, ſuggeram ipſius facinora quæ facit, verbis improbis garriens in nos: quiq; etiam his non contentus, neque ipſe recipit fratres, et qui volunt *recipere* prohibet, et ex Eccleſia eijcit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed quod bonum eſt. qui benefacit, ex Deo eſt, qui autem malefacit non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus, et ab ipſa veritate: ſed et nos teſtimonium perhibemus, et noſtis teſtimonium noſtrum verum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atramentum et calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore, vt ſtatim te videam, et vt coram loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPI-

EPISTOLA CATHOLICA IVDAE APOSTOLI.

3 *Admonet pios vt ſibi caueant ab eo hominum genere 4 qui ex Chriſti gratia laſciuiendi prætextum capiant, 5 quos non impunè laturos eius gratiæ contemptum 6 7 tribus exemplis demonſtrat: 14 & vaticinium Enoch profert. 20 Modum denique pijs oſtendit, quo omnes eorum machinas diſijcere queant.*

1 IVDAS Ieſu Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, vocatis à Deo Patre, ſanctificatis, & Ieſu Chriſto ſeruatis,
2 Miſericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.
3 Dilecti, quum omne ſtudium adhibeam,
vt ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe
habui vobis ſcribere, ad vos hortandos vt decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.
4 Nam ſubrepſerunt quidam homines, pri-
us iam olim deſcripti ad hanc damnationem,
impij, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad
laſciuiam, & ſolum illum herum Deum ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negant.
5 Volo autem vos *iſtorum* commonefacere,
vt qui ſemel hoc ſciatis, Dominum, quum populum ex Ægypto liberaſſet, rurſus * eos *Num. 14. 37.*
qui

qui non credebant perdidiſſe:

2.Pet.2.4. 6 * Et Angelos qui non ſeruata ſua origi-
ne reliquerunt ſuum domicilium, iudicio mag-
ni illius diei vinclis æternis ſub caligine reſer-
uaſſe.

Gen.19.24. 7 * Sicut Sodoma & Gomorrha, & his fi-
nitimæ ciuitates, ſimili modo atq; illæ ſcorta-
tæ, & carnem alienam ſectatæ, propoſitæ ſunt
exemplo, ignis ęterni pœnam ſuſtinentes.

8 Similiter tamen & iſti ſopiti, carnem qui-
dem polluunt: dominatum verò reijciunt, &
dignitates conuitijs inceſſunt.

9 At Michaël Archangelus, quum aduer-
ſus diabolum certans, diſceptaret de corpore
Moſis, non auſus eſt illi impingere notam ma-
ledicti, ſed dixit, Increpet te Dominus.

10 At iſti, quæcunq; non nouerunt, conui-
tijs inceſſunt: quæcunq; verò naturaliter, vt a-
nimantia rationis expertia, ſciũt, in ijs ſeſe cor-
rumpunt.

Gen.4.8. Num.22.21. 2.pet.2.15. Num.16.1. 2.Pet.2.17.

11 Væ ipſis: nã viã * Cain ingreſſi ſunt, & de-
ceptione mercedis, qua deceptus fuit * Balaam
effuſi ſunt, & * contradictione Core perierunt.

12 Hi ſunt in agapis veſtris maculorũ inſtar,
dum vobiſcum conuiuantur, abſq; vllius metu
ſeipſos paſcentes, * nubes aqua carentes, ventis
circumactæ: arbores emarcidæ, infrugiferæ, bis
emortuæ, eradicatæ:

13 Vndæ maris efferatæ, deſpumantes ſua
ipſorum dedecora: ſtellæ erraticę, quibus cali-
go tenebrarum in æternum ſeruata eſt.

14 Prophetauit autem etiam de iſtis ſepti-
mus ab Adam Enoch, dicens, Ecce venit Do-
minus cum ſanctis millibus ſuis,

15 Vt ferat iudicium aduerſus omnes, & re-
darguit quicunque ex ipſis ſunt impij, de factis
omni-

omnibus quæ impiè patrarint, deque omnibus
duris, quæ loquuti fuerint aduerſus ipſum pec-
tores impij.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupi-
ditatibus ſuis incedentes: &* quorum os loqui-
tur prætumida, admirantes perſonas vtilitatis pſal. 17.10.
gratia.

17 Vos autem dilecti, memores eſtote ver-
borum quæ prædicta fuerunt ab Apoſtolis Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti:

18 Quòd *videlicet* dixerunt vobis, *in ex- 2.pet. 3.3.
tremo tempore futuros irriſores, qui in impijs 2.Tim. 3.1.
ſuis cupiditatibus incederent. 1.Tim. 4.1.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales,
Spiritum non habentes.

20 Vos autem dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fi-
dei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum ſan-
ctum orantes.

21 Alij alios in charitate Dei conſeruate, ex-
pectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu
Chriſti in vitam æternam.

22 Et alios quidem habito delectu commi-
ſeramini:

23 Alios verò terrore ſeruate, ex flamma
rapientes, odio habentes vel eam tunicam quæ
à carnis contactu ſit maculata.

24 Cæterùm ei qui poteſt vos ſeruare à pec-
cato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ
ſuæ inculpatos cum exultatione:

25 *Id eſt* ſoli ſapienti Deo, ſeruatori noſtro,
gloria & magnificentia & robur & poteſtas,
& nunc & in omnia ſecula. Amen.

APO-

APOCALYPSIS IOHANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

1 Indicat doctrina genus quod hic tractatur: 8 nempe illius qui eſt principium & finis: 12 Deinde ſeptem candelabrorum & ſtellarum 20 myſterium explicat.

APOCALYPSIS Ieſu Chriſti, quam dedit ipſi Deus, vt indicaret ſeruis ſuis quæ oporteat fieri cito. *is* verò miſſam per Angelum ſuum, ſeruo ſuo Iohanni ſignificauit:
2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & teſtimonium Ieſu Chriſti, & quæcunque vidit.
3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba Prophetiæ huius: & obſeruant ea quæ in ea ſcripta ſunt: tempus enim prope eſt.
4 Iohannes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia: Gratia *ſit* vobis & pax * à Qui eſt, & Qui
erat, & qui venturus eſt: & a ſeptem ſpiritibus
qui in conſpectu throni eius ſunt:
5 Et à Ieſu Chriſto, **qui eſt* fidus ille teſtis,
* primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris* per ſanguinem ſuum:
6 Et fecit nos * reges & ſacerdotes Deo & Patri ſuo, ei, *inquam*, gloria & robur in ſecula

Exod. 3.14.
pſal. 89.31.
1. Cor. 15.21.
Coloſſ. 1.18.
Heb. 9.14.
1. Ioha. 1.9.
1. Pet. 2.5.

la ſeculorum. Amen
7 *Ecce, venit cum nubibus,& videbit eum Eſa. 3.15.
omnis oculus,etiam qui eum transfixerunt:& mat. 24,10
plangent coram eo omnes tribus terræ:etiam, iudic. 1.4.
Amen.
8 *Ego ſum A & O,*id eſt* principium & finis
dicit Dominus,*id eſt* Qui eſt,& qui erat,&Qui Infra.21.9.
venturus eſt,ille *inquam*,omnipotens. 13.
9 Ego Iohannes, *qui* & frater veſter *ſum*,&
ſocius in afflictione & regno & tolerantia
Chriſti Ieſu, eram in inſula quæ vocatur Patmos,
propter ſermonem Dei & teſtimonium
Ieſu Chriſti:
10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico,
& audiui à tergo vocem magnam tanquam
tubæ,
11 Dicentis,Ego ſum A & O,primus ille &
vltimus,&,Quod vides,ſcribe in libro,& mitte
ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia, Epheſi, &
Smyrnæ,& Pergami, & Thyatiræ,*&* Sardibus,
& Philadelphiæ,& Laodiceæ.
12 Conuerſus ſum igitur vt viderem vocem
quæ loquuta erat mecum. Conuerſus autem vidi
ſeptem candelabra aurea.
13 Et in medio ſeptẽ candelabrorũ aureorũ
quendã ſimilẽ filio hominis indutũ talari *veſte*,
& præcinctum ad mamillas Zona aurea.
14 Caput autem eius & capilli *erant* candidi
vt lana alba,tanquam nix, & oculi eius vt
flamma ignis.
15 Pedes autem eius ſimiles chalcolibano,
veluti in fornace ardentes: & vox illius tanquã
vox aquarum multarum
16 Habebat autem in dextra ſua ſtellas ſeptem:
& ex ore eius anceps gladius prodibat: *&*
facies eius qualis ſol in ſuo vigore lucet.

17 Quum autem vidiſſem eum, cecidi ad
Eſa. 41. 4. & 44. 6. pedes eius veluti mortuus: tum impoſuit mihi
dextram ſuam, dicens mihi, Ne metue:* ego
ſum primus & vltimus.
18 Et qui viuo, ſed fui mortuus, & ecce viuo
in ſecula ſeculorum, Amen. & habeo claues inferorum & mortis.
19 Scribe quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
poſthæc ſunt futura.
20 Myſterium ſeptem ſtellarum, quas vidiſti
in dextra mea, & ſeptem candelabra aurea.
Septem ſtellæ Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarũ:
& candelabra ſeptem quæ vidiſti, ſeptem Eccleſiæ ſunt.

CAP. II.

Iubetur Iohannes ſcribere quæ Dominus neceſſaria nouerat Eccleſijs, 2 Epheſiorum, 8 Smyrnenſium, 12 Pergamenorum, 18 Thyatirenſium, 25 Vt quæ ab Apoſtolis acceperant, teneant.

1 ANgelo Epheſinæ Eccleſiæ ſcribe, Hæc
dicit qui tenet ſeptem ſtellas in dextra
ſua, qui ambulat inter ſeptem candelabra aurea.
2 Noui opera tua, & laborem, & tolerantiam tuam, & quòd non poſſis ferre malos: &
exploraris eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, &
non ſunt, & comperiſti eos *eſſe* mendaces.
3 Et onere preſſus fuiſti, & ſuſtines, & propter nomen meum laboraſti, & non es defatigatus.
4 Sed habeo *aliquid* aduerſum te, quòd charitatem tuam primam omiſeris.
5 Memor eſto itaque vnde excideris, & reſipiſce, et priora opera facito: ſin minus, veniam

daturus,

aduerſum te citò, & mouebo candelabrum tuum è loco ſuo, niſi reſipueris.

6 Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs, Victori dabo edere ex arbore vitæ, quæ eſt in medio Paradici Dei.

8 Angelo verò Smyrnæorum Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit primus ille & vltimus, qui fuit mortuus, & viuit.

9 Noui opera tua, & afflictionem & paupertatem (ſed diues es) & blaſphemiam eorum qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſynagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ paſſurus es: ecce, futurum eſt vt mittat diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt exploremini: & habebitis afflictionem dierum decem. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ:

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs, Victor non lædetur à morte ſecunda.

12 Angelo verò Pergamenſis Eccleſiæ, ſcribe, Hæc dicit qui habet romphæam illam vtrinque acutam:

13 Noui opera tua, & vbi habites, *nempe* vbi thronus eſt Satanæ: & *quòd* teneas nomen meum, neque negaſti fidem meam, etiam in ijs diebus quibus Antipas Martyr ille meus fidelis trucidatus eſt apud vos, vbi Satanas habitat.

14 Sed habeo aduerſum te pauca, quòd habeas iſtic qui teneant doctrinam* Balaam, qui docebat Balaac obijcere offendiculum coram filijs Iſraël, vt ederent ex ijs quæ ſimulachris immolantur, & ſcortarentur.

Num. 24. 24. & 25. 1.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctri-
nam Nicolaitarum: quod odi,
16 Reſipiſce: ſin minus, veniam aduer-
ſum te citò, & pugnabo cum illis gladio o-
ris mei.
17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs, Victori dabo edere ex Manna
illo abſcondito, & dabo illi calculum album,
& in calculo nomen nouum ſcriptum, quod
nemo nouit, niſi qui accipit.
18 Angelo verò Thyatirenſis Eccleſiæ ſcri-
be, Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos tan-
quam flammam ignis, & cuius pedes ſunt ſimi-
les chalcolibano:
19 Noui opera tua & charitatem, & ſubmi-
niſtrationem, & fidem, & tolerantiam tuam, &
opera tua, & vltima plura prioribus.
20 Sed habeo aduerſus te pauca, quòd per-
mittis mulierem Iezabel, quæ ſe dicit prophe-
tiſſam, docere & ſeducere ſeruos meos, vt ſcor-
tentur, & edant ex ijs quæ ſimulachris immo-
lantur.
21 Et dedi illi tempus vt reſipiſceret à ſcor-
tatione ſua: & non reſipuit.
22 Ecce, ego abijciam eam in lectum: &
eos qui adulterium committunt cum ea, in af-
flictionem maximam, niſi reſipuerint ab ope-
ribus ſuis.
23 Et Filios eius interficiam morte: ſcientq;
omnes Eccleſiæ me eſſe * ſcrutatorem renum
1.Sam.6.7. & cordium; & dabo vnicuique veſtrûm ſecun-
Pſal.7.10. dum opera [redacted].
Ier.11.20. 24 Vobis autem dico & reliquis Thyatiren-
& 17.10. ſibus, quicunque non tenetis doctrinam hanc,
& qui non approbaſtis profunditates Satanæ,
vt aiunt: non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis, tenete quouſq; veniam.
26 Nam ſi quis vicerit & obſeruauerit ad ſinem vſque opera mea, dabo ei poteſtatem in Gentes:
27 Et reget eas virga ferrea: & tanquam vaſa fictilia conterentur, ſicut & ego accepi à Patre meo. *Pſal. 2. 9.*
28 Et dabo ei ſtellam matutinam.
29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs.

CAP. III.

1 *Sequitur Epiſtola quinta ad paſtores Eccleſiæ Sardinenſium, 6 Philadelphenſium, 14 & Laodicẽſium, 16 ne tepidi ſint, 20 ſed gloriæ Dei promouendæ operam dent.*

1 Angelo autem Eccleſiæ quæ eſt Sardibus ſcribe, Hæc dicit qui habet ſeptẽ ſpiritus Dei, & ſeptẽ ſtellas, Noui opera tua, *nẽpe* quòd dicaris viuere, ſed mortuus ſis.
2 Eſto vigilans, & confirma reliqua moribunda, non enim inueni opera tua plena corã Deo.
3 Memento igitur quæ acceperis & audieris: obſerua igitur *illa* & reſipiſce. Quod ſi non vigilaueris, veniam ad te tãquam fur, neque *intelliges*, qua hora veniam ad te. *Infrà. 16. 15.*
4 Habes *tamen* aliquot capita etiam Sardibus quæ non inquinarũt veſtimenta ſua: ideoque incedunt mecum albati: digni enim ſunt. *1. Theſſ. 5. 2. 2. Pet. 3. 10.*
5 Qui vicerit amicietur veſtimentis albis: neque vnquam delebo nomen eius ex libro vitæ, ſed profitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius. *Infrà. 20. & 21. 27. Phil. 4. 4.*

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs.

7 Angelo verò Philadelphienſis Eccleſiæ
ſcribe, Hæc dicit Sanctus & verax ille, qui ha-
bet clauem Dauidis: qui aperit, & nemo claudit:
& claudit, & nemo aperit.

8 Noui opera tua: ecce, propoſui tibi oſti-
um apertum, nec quiſquam poteſt claudere il-
lud quia nonnullam habes virtutem, & obſer-
uaſti ſermonem meum, neq; abnegaſti nomen
meum.

9 Ecce præbebo eos qui ſunt ex ſynagoga
Satanæ, *id eſt* eorum qui dicunt ſe Iudæos eſſe,
nec ſunt, ſed mentiuntur, ecce, *inquam*, faciam
vt ipſi veniant & adorent ante pedes tuos, &
ſciant quòd ego dilexi te.

10 Quoniam obſeruaſti ſermonem toleran-
tiæ meæ: ego quoque te liberabo ex tempore
tentationis, quod venturum eſt in orbem vni-
uerſum, ad explorandos incolas terræ.

11 Ecce venio citò, tene quod habes, vt ne-
mo accipiat coronam tuam.

12 Siquis vicerit, faciam vt ſit columna in
templo Dei mei, nec foras egredietur ampliùs,
& inſcribam ei nomen Dei mei, & nomen ciui-
tatis Dei mei *id eſt* nouæ Hieruſalem: quæ de-
ſcendit è cœlo à Deo meo, & nomen meum
nouum:

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs.

14 Angelo verò Laodicenſium Eccleſiæ
ſcribe, Hæc dicit Amen, teſtis ille fidelis & ve-
rax, pincipium opificij Dei:

15 Noui opera tua, *nempe* te, neque frigi-
dum eſſe, neque feruidum: vtinam frigidus eſ-
ſes aut feruidus.

16 Ita

16 Itaque quoniam tepidus es, nec frigidus
nec feruidus, futurum eſt vt te euomam ex o-
re meo.
17 Nam dicis, Diues ſum, & ditatus ſum,
& nullius egeo. Neque noſti te eſſe ærumno-
ſum, & miſerabilem, & pauperem, & cæcum,
& nudum.
18 Conſulo tibi vt emas à me aurum igni
exploratum vt diues fias: & veſtimenta alba,
vt induaris, nec appareat dedecus nuditatis
tuæ, & collyrio inungas oculos tuos, vt videas.
19 * Ego quoſcunque amo, arguo & caſtigo,
Ferue igitur & reſipiſce. *Pro. 3. 12. Heb. 12. 5*
20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis au-
dierit vocem meam, & aperuerit oſtium, ingre-
diar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe me-
cum.
21 Si quis vicerit, tribuam vt ſedeat mecum
in throno meo, vt & ego vici, & ſedeo cum Pa-
tre meo in throno eius.
22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſijs.

CAP. IIII.

1 Alia narratur viſio, 3 Diuinæ maieſtatis gloriam continẽs, 8 quæ à quatuor animalibus, 10 & vigintiquatuor Senioribus celebratur.

1 POſtea aſpexi, & ecce, oſtium *erat* aper-
tum in cœlo. & vox prima quam audi-
uerã tanquam tubæ loquentis mecum,
dicebat, Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ o-
porteat fieri poſthac.
2 Statim igitur fui correptus à Spiritu: & ec-
ce, thronus poſitus erat in cœlo: & *quidam*
throno inſidebat.

3 Is autem qui ſedebat, à ſpectu ſimilis erat
lapidi iaſpidi & ſardio: & in circuitu throni e-
rat iris aſpectu ſimilis ſmaragdo.
4 Et in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor:
& ſuper ſedilia vidi viginti quatuor Seniores
ſedentes, amictos veſtibus albis: & habentes im-
poſitas capitibus ſuis coronas aureas.
5 Prodibant autem è throno fulgura & to-
nitrua & voces & ſeptem lampades igneæ ar-
dentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiri-
tus Dei.
6 Erat etiam ante thronum mare vitreum
ſimile chryſtallo: & inter thronum & quæ thro-
num ambiebant, quatuor animalia plena o-
culis antè & retrò.
7 Animal autem primum erat ſimile leoni,
& ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium
animal habens faciem ſicut homo, & quartum
ainimal ſimile aquilæ volanti.
8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habe-
bant alas ſenas in circuitu, & intus plena erãt
oculis, die ac nocte ſine intermiſſione dicentia,
Sãctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ille om-
nipotens, Qui erat, Qui eſt, & qui venturus eſt.
9 Et quum tribuebant illa animalia gloriã
& honorem & gratiarum actionem ei qui thro-
no inſidebat, illi, *inquam*, viuenti in ſecula ſe-
culorum,
10 Procidebant viginti quatuor illi Senio-
res ante illum inſidentem throno, & adorabãt
illum viuentem, in ſecula ſeculorum, & abiici-
ebant coronas ſuas ante thronum, dicentes,
11* Dignus es, Domine, qui accipias gloriam
Infrà.5.12. & honorem & virtutem: quia tu creaſti om-
nia, & propter voluntatem tuam ſunt. &
creata

CAP.

CAP. V.

1 *Librum ſeptem ſigillis obſignatum, 3 quem nemo aperire poterat, 6 Agnus ille Dei 9 dignus qui ipſum aperiat, 12 omnium cœleſtium voce decantatur.*

1 DEinde vidi ad dextram eius qui inſidebat throno, librum ſcriptum intus & à tergo, obſignatum ſigillis ſeptẽ.
2 Et vidi Angelum fortem prædicantẽ voce magna, Quis eſt dignus qui aperiat librum, & ſoluat eius ſigilla?
3 Nemo autem poterat, neq; in cœlo, neq; in terra, neque ſubter terram, aperire librum, neque eum inſpicere.
4 Flebam igitur ego multùm, quod nemo dignus inuentus eſſet qui aperiret & legeret librum, nec qui eum inſpiceret.
5 Tum vnus ex Senioribus dicit mihi, Ne fleto: ecce, vicet Leo ille ex tribu Iuda, ſtirps illa Dauidis, vt aperiat librum, & ſoluat ſeptem eius ſigilla.
6 Aſpexi igitur, & ecce inter thronũ & quatuor illa animalia, & inter ſeniores illos, Agnus ſtans tanquam mactatus, habens cornua ſeptẽ, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei emiſſi in omnem terram.
7 Is venit & accepit librum ex dextra illius throno inſidentis.
8 Quumq́ue accepiſſet librum, quatuor illa animalia, & vigintiquatuor illi Seniores prociderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas, plenas ſuffituũ: quæ ſunt preces ſanctorum,
9 Et cecinerunt canticum nouum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, & aperias

eius ſigilla: quoniam mactatus es: & redemiſti
nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu,
1.pet.2.9. & lingua, populo, & natione:
10 * feciſti nos Deo noſtro reges & ſacer-
dotes: & regnabimus ſuper terram.
11 Tum aſpexi, & audiui in circuitu throni,
Dan.7.10. animalium & Seniorum illorum vocem Ange-
lorum multorum,* numero millies cētena mil-
lia, & decies centena millia.
12 Dicentes voce magna, Dignus eſt Agnus
ille mactatus qui accipiat virtutē, & diuitias,
& ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, &
gloriam, & benedictionem.
13 Sed & omnem creaturam quæ in cœlo
eſt, & quæ ſuper terram & ſub terra, & in ma-
ri, & quæ in eis ſunt omnia, audiui dicentia, Seſ-
ſori throni & Agno benedictio, & honor, &
gloria, & robur, in ſecula ſeculorum.
14 Quatuor autem animalia illa dicebant,
Amen, & viginti quatuor illi Seniores procide-
runt in facies ſuas, & adorarunt eum qui viuit
in ſecula ſeculorum.

CAP. VI

1 Aperit Agnus primum libri ſigillum, 4 ſecundum, 5 tertium, 7 quartum, 9 quintum, 12 & ſextum. Quibus apertis, cædes, fames, peſtis, ſanctorum querela, terræmotus, & varia cæli prodigia oriuntur.

1 POſtea aſpexi, quum aperuiſſet Agnus
primum ex ſigillis, & audiui vnum ex
quatuor illis animalibus dicens, tanquā
vocem tonitrui, Veni & vide.
2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus al-
bus: & qui inſidebat ei habebat arcum, & data

eſt

eſt ei corona & prodijt vincens, & vt vince-
ret.
3 Quumque aperuiſſet ſigillum ſecundum,
audiui ſecundum animal dicens, Veni & vi-
de.
4 Et prodijt alius equus rufus: & ei qui in-
ſidebat ſuper eum, datum eſt vt tollat pacem è
terra, vt alij alios mactent: datuſq; eſt ei gla-
dius magnus.
5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, au-
diui tertium animal dicens. Veni & vidi. Aſpe-
xi igitur, & ecce equus niger *aderat*, & qui inſi-
debat ei, habebat ſtateram in manu ſua.
6 Et audiui vocem inter illa quatuor ani-
malia dicentem, Chœnix tritici denario, & tres
Chœnices hordei denario: & vinum & oleum
ne læſeris.
7 Quumque aperuiſſet ſigillum quartum:
audiui vocem quarti animalis dicentem, Veni
& vide.
8 Tum aſpexi, & ecce *aderat* equus palli-
dus, & eius qui inſidebat ei nomen erat Mors:
& infernus ſequebatur eam, dataque eſt eis
in quadrantem terræ poteſtas trucidandi gla-
dio, & fame, & morte, & per terreſtres
feras.
9 Quum verò aperuiſſet ſigillum quintum,
vidi ſub altare animas eorum qui mactati fue-
rant propter verbum Dei, & propter teſtimoni-
um quod tuebantur.
10 Clamabant autem voce magna, dicentes,
vſquequo Domine: qui ſanctus es & verax, non
iudicas ac vindicas ſanguinem noſtrum de ijs
qui habitant in terra?
11 Tum datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, &
dictum eſt eis vt requieſcerent adhuc paululum
temporis

temporis, vſquequò compleantur etiam conſerui eorum, & fratres eorũ qui trucidandi ſunt ſicut & ipſi.

12 Deinde aſpexi quum aperuiſſet ſigillum ſextum, & ecce terræmotus magnus factus eſt: & ſol factus eſt niger vt ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt vt ſanguis.

13 & ſtellæ cœli ceciderunt in terram, ſicut ficus abijcit groſſos ſuos, quum vento magno concutitur.

14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui conuoluitur: & omnes montes & inſulæ è ſuis locis emotæ ſunt:

15 Et reges terræ, & proceres & diuites, & tribuni, & potentes, omneſque tum ſerui, tum ingenui abſconderunt ſe in ſpeluncis & in petris montium.

16 Et dixerunt montibus & petris, *Cadite ſuper nos, abſcondite nos á conſpectu eius qui
Eſa.2.19. Oſee.10. Luc.23.30. inſidet throno, & ab ira Agni:

17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: & quis poterit ſtare?

CAP. VII.

1 *Graſſantes in orbe Angeli, 3 inhibentur donec electi Domini 5 ex omnibus tribubus ſignentur. 13 Deinde eorum qui Chriſti cauſa perſequutionem ſuſtinuerunt, 16 fœlicitas 17 & gaudium deſcribitur.*

1 POſtea vidi quatuor Angelos inſiſtentes quatuor angulis terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terrã, neq; ſuper mare, neque in vllam arborem.

2 Et vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habẽtem ſigillũ Dei viui: qui clamauit

mauit voce magna quatuor Angelis quibus
datum eſt nocere terræ & mari,
3. Dicens, Ne nocete terræ, neque mari, ne-
que arboribus, quoad vſq; obſignauerimus
ſeruos Dei noſtri in fronubus ſuis.
4 Et audiui numerum obſignatorum: centū
quadraginta quatuor millia *erant* obſignata
ex omnibus tribubus filiorum Iſraël.
5 Ex tribu Iuda, duodecies mille obſignata:
ex tribu Ruben, duodecies mille obſignata: ex
tribu Gad, duodecies mille obſignata:
6 Ex tribu Aſer, duodecies mille obſigna-
ta: ex tribu Nepthali, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Manaſſe, duodecies mille obſig-
nata.
7 Ex tribu Simeon, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Leui, duodecies mille obſig-
nata: ax tribu Iſſachar, duodecies mille ob-
ſignata.
8 Ex tribu Zabulon, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Ioſeph, duodecies mille obſig-
nata: ex tribu Beniamin, duodecies mille ob-
ſignata.
9 Poſtea aſpexi, & ecce *aderat* turba multa,
quam numerare nemo poſſit, ex omnibus gen-
tibus & tribubus & populis & linguis: ſtabāt-
que ante thronum & in conſpectu Agni, ami-
cti ſtolis albis: & palmæ in manibus eorum.
10 Et clamabant voce magna, dicentes,
Salus à Deo noſtro *eſt*, ſedente ſuper thronum,
& *ab* Agno.
11 Omnes autem Angeli ſtabant in circui-
tu throni & Seniorum & quatuor animalium
illorum, & procubuerunt in conſpectu throni
in facies ſuas, & adorarunt Deum,
12 Dicentes, Amen: benedictio, & gloria,
&

& ſapientia, & gratiarum actio, & honor, &
virtus, & robur Deo noſtro in ſecula ſeculorũ.
Amen.

13 Tum me compellauit vnus ex illis seni-
oribus, dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis
albis, quinam ſunt, & vnde venerunt?

14 Et dixi ei, Domine, tu noſti Et dixit mi-
hi, Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna:
& lauerunt ſtolas ſuas, ac dealbarunt in ſan-
guine Agni.

15 Ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt
ei die ac nocte in templo eius: & qui inſidet
throno, habitabit cum eis,

Eſa. 49. 10 16 * Non eſurient ampliùs, neq; ſitient am-
pliùs: nec in eos incidet ſol, neque vllus æſtus

17 Quoniam Agnus qui in medio throni
eſt, paſcet eos, & deducet ad viuos fontes a-
Eſa. 25. 8. quarum, * & abſterſurus eſt Deus omnem la-
Infrà. 21. 4. crimam ab oculis eorum.

CAP. VIII.

1 *Septimo ſigillo aperto, 3 Offeruntur Sancto-
rum preces per ſuffitus. 4 Procedunt ſeptem
Angeli cum tubis, 4 Et quatuor primis clan-
gentibus ignis decidit, 8 Mare turbatur. 10
11 Aqua amareſcunt, 22 Et ſtella obtene-
brantur.*

1 PORrò quum aperuiſſet ſigillum ſeptimũ
factum eſt ſilentium in cœlo, media fer-
mè hora.

2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui aſtant
coram Deo, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit, & ſtetit ante
aram, habens thuribulum aureum: & dati ſunt
ei ſuffitus multi, vt offeret cum precibus San-
ctorum

ctorum omnium, ſuper altare aureum quod eſt
ante thronum.

4 Aſcēdit autem fumus ſuffitiuum cum pre-
cibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpectū
Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, &
impleuit illud igne altaris, abiecitque in terrā:
& facta ſunt tonitrua & voces & fulgura &
terræmotus:

6 Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem
tubas, præparauerunt ſe vt clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta eſt
grando & ignis, miſta ſanguine, proiectaq; ſunt
in terram, & tertia pars arborum exuſta eſt, &
omne fœnum viride exuſtum.

8 Deinde ſecūdus Angelus clanxit: & quaſi
mons magnus igne ardens proiectus eſt in ma-
re: factaque eſt tertia pars maris ſanguis.

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ
erāt in mari, animantia *dico*: & tertia pars na-
uium perierunt.

10 Tum Angelus tertius clanxit, & cecidit è
cœlo ſtella magna, ardens velut fax, ceciditq;
in tertiam partem fluminum, & in fontes a-
quarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſinthiū:
verſa eſt igitur tertia pars aquarū in abſinthi-
um: & multi homines mortui ſunt ex aquis,
quòd amaræ factæ eſſent.

12 Deinde quartus Angelus clanxit, & per-
cuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, &
tertia pars ſtellarum, ita vt obſcuraretur tertia
pars eorum, & diei non luceret pars tertia, &
noctis ſimiliter.

13 Et vidi, & audiui vnum Angelum volā-
tem per medium cœli, dicentem voce magna,
Væ

Væ, Væ, Væ incolis terræ, à reliquis ſonis tubæ
trium illorum Angelorum qui clangent

CAP. IX.

1 Quinto Angelo clangente, 3 Locuſtæ vaſta-
trices prodeunt. 13 Sextus autem clangens, 16
Equites educit, 20 humanū genus deuaſtantes.

1 TUm quintus Angelus clanxit, & vidi
ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, cui
data eſt clauis putei abyſſi.
2 Aperuit igitur puteum abyſſi: & aſcendit
fumus ex puteo vt fumus fornacis magnæ: &
obſcuratus eſt ſol & aër à fumo putei
3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terrā:
dataque eſt illis poteſtas, qualem habent po-
teſtatem terreſtres ſcorpij.
4 Sed ipſis eſt dictum ne læderent gramen
terræ, neq; viride quicquam, neq; vllam arbo-
rem: ſed tantùm homines qui non haberent
ſignum Dei in frontibus ſuis.
5 Datum autem eſt eis, non vt occidant eos,
ſed vt crucientur menſibus quinque, *ſitq;* cru-
ciatus eorum vt cruciatus ſcorpij quum per-
cuſſerit hominem.
6 * Itaque per eos dies homines quærent
Supra. 6. 18. mortem, ſed non inuenient eam: & deſidera-
Eſa. 2. 19. bunt mori, ſed fugiet mors ab eis.
Oſea. 10 8 7 * Figuræ autem locuſtarum ſimiles *erant* e-
Sap. 16. 6. quis paratis ad prælium. *erantque* impoſitæ
capitibus earum tanquam coronæ ſimiles au-
ro, & facies earum vt facies hominum.
8 Et habebant capillos, vt capillos mulierū
& dentes earum vt leonum erant.
9 Habebant etiam loricas, vt loricas ferreas:
& ſonitus alarum ipſarum vt ſonitus curruum
equis.

equis multis currentibus ad bellum.

10 Sed & habebant caudas ſimiles ſcorpio-
nũ,erantque aculei in caudis earũ:& *earum* po-
teſtas *erat* nocere hominibus menſes quinque.

11 Habet autem ſibi impoſitum regem,
Angelum abyſſi,cui nomen Hebraicè Abad-
don,Cræcè autem Appollyon,*id eſt,perdens*:

12 Væ vnum abijt, & ecce veniunt adhuc
duo Væ poſtea.

13 Tum ſextus Angelus clanxit, & audiui
vocem quandam ex quatuor cornibus altaris
aurei,quod eſt ante oculos Dei,

12 Dicentem ſexto Angelo qui habebat tu-
bã,ſolue quatuor illos Angelos vinctos ad ma-
gnum Euphratis flumen.

15 Soluti ſunt igitur quatuor illi Angeli,
parati ad horam & diem & menſem & annum,
vt occidant tertiam partem hominum.

16 Eratque numerus equeſtris exercitus bis
millies centena millia: nam audiui numerum
eorum.

17 Itemque vidi equos per viſionem & ip-
ſorum ſeſſores habentes thoraces igneos &
hyacinthinos et ſulphureos,erant autem capi-
ta equorum vt capita leonum et ex ore ipſorũ
prodibat ignis,et fumus et ſulphur:

18 Ab his tribus occiſa eſt tertia pars ho-
minum,*nempe* ab igne,et fumo et ſulphure,quæ
prodibant ex ore ipſorum.

19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt,et
in caudis eorum:nã eorum caudæ ſimiles ſunt
ſerpentibus,habentes capita per quæ nocent.

20 Porrò reliqui homines qui occiſi non
ſunt his plagis, non reſipuerunt ab operibus
manuum ſuarum,vt ne adorarent dœmonia* et *Pſal.15.4.&*
ſimulachra aurea et argentea et ærea,et lapidea 133.11.

lignea,quæ neque videre poſſunt,neque audi-
re,neque ambulare :
21 Neque reſipuerunt ab homicidijs ſuis,
neque à veneficijs ſuis,neq; à ſcortatione ſua,
neque à furtis ſuis.

CAP. X.

1 *Alius apparet Angelus amictus nube,2 libellum
appertum tenens,3 inclamat : 9 & Iohanni,8 o-
raculi iuſſu deuorandum tradit.*

1 TVm vidi alium Angelum fortem deſ-
cendentem de cœlo amictum nube,ſu-
pra cuius capite erat iris ; facies autem
eius *erat* vt ſol,et pedes eius vt colũnæ igneæ.
2 Habebatq; in manu ſua libellum aper-
tum:et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper ma-
re,ſiniſtrum autem ſuper terram.
3 Clamauitq;voce magna,ſicut Leo rugit:
et quum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem toni-
trua voces ſuas.
4 Et quum loquuta fuiſſent ſeptem toni-
trua voces ſuas,ego ſcripturus eram : ſed audi-
ui vocem de cœlo dicentẽ mihi, Obſigna quæ
loquuta ſunt ſeptem tonitrua, et ne ea ſcri-
bas:
5 Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper ma-
re et ſuper terram,ſuſtulit manum ſuam ad cœ-
lum,
6 Et iurauit per eum qui viuit in ſecula ſe-
culorum : qui creauit cœlum et ea quæ ſunt in
eo,et terram,et ea quæ in ea ſunt,et mare,et ea
quæ in eo ſunt,tempus non fore amplius:
7 Sed in diebus vocis ſeptimi Angeli,quũ
futurum eſt vt clangat, conſummandum eſſe
myſte

myſterium Dei, ſicut annuntiaui ſeruis ſuis
Prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo, rurſum
loquuta eſt mecum, & dixit, Abi, & accipe libellum illum apertum, *qui eſt* in manu Angeli
ſtantis ſuper mare & ſuper terram.

9 Abij igitur ad Angelum, dicens ei, vt daret mihi libellum, Et dixit mihi, Accipe & deuora eum: & amaritudinem adferet ventri tuo,
ſed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli &
deuoraui eum: eratq; in ore meo dulcis tanquā
mel: ſed quum deuoraſſem eum, amaruit venter meus.

11 Tum dicit mihi, Oportet te iterum prophetare coram populis, gentibus, linguis, & regibus multis.

CAP. IX.

1 Templum metiri iubetur. 3. Dominus teſtes duos excitat: 7 quos à beſtia laniatos 9 nemo terra mandat. 11 Deus autem in vitam reuocatos, 12 ad cœlum euocat. 13 Terrentur impij. 15 Et ſeptimi Angeli tuba, reſurrectionis 18 & iudicij nuncia, deſcribitur.

1 DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ: adſtititq; Angelus, dicens: ſurge & metire templum Dei & altare,
& eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum eſt, exclude, & ne metiaris illud: nam datum eſt Gentibus: & vrbem ſanctam calcabunt menſibus
quadraginta duobus.

3 Sed dabo *illam* duobus illis teſtibus meis,
qui prophetabūt diebus mille ducētis ſexagin-

ta, amicti ſaccis. oleæ
4 Hi ſunt duæ illæ, et duo candelabra in conſpectu Domini terræ poſita.
5 Quod ſi quis velit eis nocere, ignis prodit ex ore ipſorum qui deuoret inimicos eorum: nam ſi quis velit eis nocere, ita oportet eum occidi.
6 Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: et poteſtatem habent ſuper aquas, conuertendi eas in ſãguinem: et percutiendi terram omni plaga quotieſcunque voluerint.
7 Porrò quum finierint ſuum teſtimoniũ, beſtia illa aſcendens ex abyſſo, geret aduerſus eos bellum, et vincet eos, et occidet eos:
8 Et cadauera eorum iacebunt in plateis vrbis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma et Ægyptus, vbi et Dominus noſter crucifixus eſt.
9 Et videbunt *homines* ex tribubus et populis et linguis et gentibus, cadauera eorum per tres dies et dimidium, et cadauera eorum non ſinent poni in monumentis.
10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis, et lætabuntur, et munera mittent alij alijs, quoniam hi duo Prophetæ cruciarint terræ incolas
11 Sed poſt dies tres et dimidum ſpiritus vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabũtque *erecti* in pedes ſuos, et timor magnus cadet ſuper eos qui ipſos ſpectarunt.
12 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem ipſis: Aſcendite huc. Aſcenderuntq; in cœlum per nubem: et viderunt illos inimici eorum.
13 Factuſque eſt in illa hora terræmotus magnus, et decima pars Vrbis cecidit, et occiſi
ſunt
BIBLIOTHECA BODLEIANA

ſunt in terræ motu capita hominū ſepties mil-
le:et reliqui territi ſunt, et dederunt gloriam
Deo cœli.

14 Væ ſecundum abiit, et ecce væ tertium
veniet citò.

15 Septimus igitur Angelus clanxit,et factæ
ſunt voces magnæ in cœlo,dicentes,Facta ſunt
regna mundi,*regna* Domini noſtri, et Chriſti e-
ius,qui regnabit in ſecula ſeculorum.

16 Tum viginti quatuor illi Seniores qui
in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis,procide-
runt in facies ſuas,et adorarunt Deum,

17 Dicentes,Gratias agimus tibi Domine
Deus omnipotens,qui es,et qui eras,*&* qui vē-
turus es:quòd adeptus ſis poteſtatem tuam ma-
gnam,et regnum inieris.

18 Et iratæ ſunt Gentes,et aduenit ira tua,
et tempus mortuorum,vt iudicētur,et des præ-
mium ſeruis tuis prophetis,et ſanctis,et timen-
tibus nomen tuum,paruis et magnis:et perdas
eos qui perdunt terram.

19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœ-
lo,et viſa eſt Arca fœderis eius in templo eius:
et facta ſunt fulgura et voces et tonitrua , et
terræ motus,et grando magna.

CAP. XII.

*1 Mulieris 2 parturientis ſignum apparet, 4 cuius
filio inſidiatur Draco,7 qui à Michaele dimictus
9 deijcitur.13 Et quo magnis vincendus exclu-
ditur,eò acrius ſuas non deſinit multiplicare
verſutias.*

1 VIſum eſt autem ſignum magnum in cœ-
lo:Mulier *aderat* amicta ſole, ſub cuius
pedibus erat luna : et in capite corona

ſtellarum duodecim:
2 Et prægnans, clamabat parturiens, et e-
ruciabatur vt pareret.
3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo. Nam
ecce, *adfuit* draco magnus ruſus, habens capi-
ta ſeptem et cornua decem: et in capitibus ſuis
diademata ſeptem.
4 Cuius cauda trahebat tertiam partẽ ſtel-
larum cœli, quas abiecit in terram: ſtetit autẽ
is draco ante mulierem parituram, vt quum pe-
periſſet, filium eius deuoraret.
5 Peperit autem filium maſculum, recturum
omnes Gentes virga ferrea: et raptus eſt
filius eius ad Deum et thronum eius.
6 Mulier verò fugit in ſolitudinem, vbi ha-
bet locum paratum à *D*eo, vt illic paſcant eam
diebus mille ducentes ſexaginta.
7 Et factum eſt prælium in cœlo, Michael
et Angeli eius præliabantur cum dracone: et
draco pugnabat et Angeli eius:
8 Sed non obtinuerunt, neq; locus eorum
ampliùs inuentus eſt in cœlo.
9 Et proiectus eſt draco ille magnus, ſer-
pens ille antiquus qui vocatur Diabolus et Sa-
tanas, qui ſeducit totum terrarum orbem, pro-
iectus *inquam* eſt in terram, et Angeli eius cum
eo proiecti ſunt.
10 Et audiui vocem magnam dicentem in
cœlo, Nunc facta eſt ſalus, et virtus, et regnum
Dei noſtri et poteſtas Chriſti eius: quia deie-
ctus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui ac-
cuſabat eos ante conſpectum Dei noſtri die ac
nocte.
11 Sed ipſi vicerunt eum propter ſanguinem
Agni, et propter ſermonem teſtimonij ſui: et a-
nimæ ſuæ prodigi fuerunt vſque ad mortem.

12 Pro-

12 Propterea lætamini cœli, et qui habitatis in eis. Væ incolis terræ et maris: nam deſcedit diabolus ad vos, iræ magnæ plenus, vt qui ſciant ſe paululum temporis habere

13 Quum igitur vidiſſet draco ſe proiectum eſſe in terram, proſequutus eſt mulierem quæ pepererat maſculum.

14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volet à conſpectu ſerpentis in deſertum, in locum ſuum, vbi alitur per tempus et tempora, et dimidium temporis.

15 Eiecit autem ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tanquam flumen, vt eam faceret rapi à flumine.

16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque terra os ſuum, et abſorpſit flumen quod eiecerat draco ex ore ſuo.

17 Iratus eſt igitur draco aduerſus mulierem, et abijt vt gereret bellum cum reliquis ex eius ſemine, cuſtodientibus mandata Dei, et habentibus teſtimonium Ieſu Chriſti.

18 Stetitque ſuper arenam maris.

CAP. XV.

1 Deſcribitur Beſtia illa multiceps, 8 quæ maximam mundi partem in idololatriam ſeducit, 11 quæ ab alia beſtia aſcendente 15 confirmatur.

1 TVm vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ habebat capita ſeptem, et cornua decem: et ſuper cornua eius *erant* decem diademata, et ſuper capita eius nomen blaſphemiæ.

2 Eratque hæc beſtia quam vidi, ſimilis pardo: et pedes eius vt pedes vrſi, et os eius vt os leonis: dedit autem ei draco virtutem

ſuam,et thronum ſuum, et poteſtatem magnam.
3 Et vidi vnum ex capitibus eius quaſi læthaliter cæſum,ſed ipſius plaga læthalis curata
eſt:et admirans vniuerſa terra ,ſequuta eſt beſtiam.
4 Et adorarunt draconem qui dedit poteſtatem beſtiæ:et adorarunt beſtiam , dicentes,
Qui ſimilis beſtiæ ? quis poterit pugnare cum ea?
5 Datumque eſt ei os loquens magna et blaſphemias:et data eſt ei poteſtas agendi mẽſes quadraginta duos:
6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam aduerſus Deum , vt conuitiis afficeret nomen
eius,et tabernaculum eius,et eos qui in cœlo habitant.
7 Sed et datum eſt ei bellum gerere cum ſanctis,et eos vincere:et data eſt ei poteſtas in
omnem tribum et linguam, et gentem.
8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ,quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati, *iam inde* à iactis
mundi fundamentis.
9 Si quis habet aurem,audiat.
10 Si quis in captiuitatem ducet, in captiuitatem abijt:* ſiquis gladio occiderit, oportet
eum gladio occidi:hic eſt patientia et fides ſãctorum.

Gen.9.6
Mat.26.52.

11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem è terra,habentem cornua duo ſimilia Agni:ſed
loquebatur vt draco.
12 Ea verò poteſtatem prioris beſtiæ omnem exercet in conſpectu eius:et facit vt terra
et ipſius incolæ adorent beſtiam illam primã,
cuius curata fuerit plaga læthalis.

13 Edi-

13 Editque ſigna magna, adeo vt etiam ignem faciat è cœlo deſcendere in terram, in cõſpectu hominum.

14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna quæ datum eſt ei vt faciat in conſpectu beſtiæ: dicens incolis terræ vt faciãt imaginem beſtiæ quæ gladio vulnerata fuit, ſed reuixit.

15 Datumque eſt ei vt animaret imaginem beſtiæ, vt etiam loquatur imago beſtiæ, et faciat vt quicunque non adorarint imaginem beſtiæ, occidantur.

16 Sed et facit vt omnes, parui et magni, diuites, et pauperes, liberi et ſerui accipiant characterẽ in manu ſua dextra, aut in frõtibus ſuis:

17 Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habeat characterem aut nomen beſtiæ aut numerum nominis eius:

18 Hic ſapientia eſt. Qui intelligentia præditus eſt, computet numerum beſtiæ. numerus enim hominis eſt: et numerus eius, ſexcenta ſexaginta ſex.

CAP. XIIII.

1 Agno ſtante ſuper montem Sion, 4 vnà cum caſtis ſuis cultoribus, 8 Angelus vnus Euangelium nuntiat 8 Alius Babylonis caſum prædicit. 9 Tertius Beſtiam vitari monet. 13 Vox è cœlo beatos illos pronuntiat qui Domini cauſa moriuntur. 16 Mittitur poſtea falx Domini in meſſem, 18 & in vindemiam.

1 TVm aſpexi, et ecce, *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen Patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audiui vocem è cœlo tanquam vocem

aqua-

aquarum multarum, et tanquam ſonum toni-
trui magni : et vocem audiui citharœdorum
pulſantium citharas ſuas:
3 Et canentium quaſi canticum nouum an-
te thronum, et ante quatuor illa animalia, et
illos Seniores: neq; quiſquam poterat diſcere
canticum illud, niſi illa centum quadraginta
quatuor millia, ij *videlicet* qui empti ſũt è terra.
5 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt in-
quinati: virgines enim ſunt. hi ſequuntur Agnũ
quocunque ierit: hi empti ſunt hominibus, pri-
mitiæ Deo et Agno *ſacra*:
4 Et in quorum ore non eſt inuentus dolus.
ſunt enim inculpati ante thronum Dei.
6 Deinde vidi alium Angelum volantem
per medium cœli, habentem Euangelium æter-
num, et Euangelizaret incolis terræ, et omni
genti et tribui, et linguæ, et populo:
7 Dicentem magna voce,* Timete Deum,
Pſal.1.33.6 et ei tribuite gloriam. nam venit hora iudicij
eius: et adorate eum * qui fecit cœlum et terrã
et mare et fontes aquarum.
Act.14.15. 8 Et alius Angelus ſequutus eſt, dicens,
* Cecidit, cecidit Babylõ vrbs illa magna, quia
Eſa.21.9. vinum iræ ſcortationis ſuæ potandum præbuit
Ier.51.8. omnibus gentibus.
Infrà 11.2. 9 Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, di-
cens voce magna, ſiquis adorauerit beſtiam, et
imaginem eius, & acceperit charitatem in fron-
te ſua aut in manu ſua?
10 Bibet hic quoque ex vino iræ Dei, ex
mero, *inquam*, infuſo in poculum iræ ipſius : &
cruciabitur igne et ſulphure in conſpectu An-
gelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni.
11 Et fumus cruciatus eorum aſcendet in
ſecula ſeculorum; nec habebunt requiem die

nec

nec nocte qui adorant beſtiam et imaginem e-
ius,et ſiquis acceperit characterem nominis e-
ius.
12 Hîc tolerantia ſanctorum eſt : hîc qui
obſeruant mandata Dei et fidem Ieſu.
13 Tunc audiui vocem è cœlo dicentem
mihi,Scribe,Beati ab hoc tempore mortui ij,
qui Domini cauſa moriuntur.Etiam,dicit ſpi-
ritus:quoniam requieſcunt à laboribus ſuis, et
opera eorum ſequuntur eos.
14 Aſpexi autem,et ecce,*aderat* nubes can-
dida,et ſuper nubem ſedebat *quidã* ſimilis ho-
mini , habens impoſitã capiti ſuo coronam
auream,et in manu ſua falcem acutam.
15 Et alius Angelus prodijt è templo,cla- *Ioel.3 2.*
mans voce magna ad eum qui inſidebat nubi, *Mat.1 5.39.*
* Mitte falcem tuam, et mete:quia venit tibi
hora vt metas:nam aruit*meſſis terræ.
16 Miſit igitur is qui inſidebat nubi,fal-
cem ſuam in terram:et demeſſa eſt terra.
17 Tum alius Angelus prodijt è templo
quod eſt in cœlo,habens et ipſe falcem acutam.
18 Et alius Angelus prodijt ab altari,habẽs
poteſtatem in ignem;et clamauit voce magna
ad eum qui habebat falcem acutam, dicens,
Mitte falcem tuam acutam,et vindemia botros
veneæ terræ:nam maturæ ſunt eius Vuæ.
19 Miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam
in terram, et vindemiauit vineam terræ,et mi-
ſit in magnum illum lacum iræ Dei.
20 Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem:exi-
uitq́; ſanguis è lacu vſque ad frænos equorum
per ſtadia mille ſexcenta.

CAP. XV.

1 Apparent ſeptem Angeli habentes plagas ſep-
tem

tem vltimas. 3 Victores Beſtiæ Deum laudant.
6 Angelis ſeptem, ſeptem dantur diuini furoris phialæ.

1 DEinde vidi aliud ſignũ in cœlo magnum et admirabile: Angelos ſeptem habentes plagas ſeptem vltimas, quoniam per illas expleta eſt ira Dei.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni: & eos qui victoriam reportabant ex beſtia illa, et imagine eius, & charactere eius, ex numero nominis eius, ſtantes apud mare vitreum, et habentes citharas Dei:

3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſerui Dei, et canticũ Agni, dicentes, Magna et mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotẽs: *iuſtæ et veræ ſunt viæ tuæ, Rex ſanctorum.

Pſal. 146. 6 *Ierem. 10. 7.*

4* Quis non timebit te Domine, et glorificabit nomen tuum? nam ſolus ſanctus es. Nam omnes gentes venient et adorabunt coram te: nam iudicia tua patefacta ſunt.

5 Et poſt hæc aſpexi, et ecce, apertum eſt templum Tabernaculi teſtimonij in cœlo:

6 Et prodierunt è tẽplo ſeptem Angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino puro et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et vnum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis phialas aureas, plenas iræ Dei viuentis in ſecula ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo *prodeunte* à maieſtate Dei, et à virtute eius: nec quiſquam poterat ingredi in templum donec explerentur ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAP. XVI.

2 Et 17 Effundunt Angeli ſeptem commiſſas ſibi

furoris

furoris diuini phialas: quibus effuſis variæ plagæ in orbe terrarum exorientur, 18 ad terrendos improbos, 19 & magnæ vrbis incolas.

1 TVnc audiui vocem magnam è templo, dicentem ſeptem Angelis, Ite, effundite ſeptem phialas iræ Dei in terram.

2 Abijt igitur primus *Angelus*, et effundit phialam ſuam in terram: factumque eſt vulnus malum ac noxium aduerſus homines, qui habebant characterem beſtiæ, et eos qui adorabant imaginem eius.

3 Deinde ſecundus Angelus effudit phialam ſuam in mare, factumque eſt quaſi cruor cadaueris: et quodcunque animal viuebat in mari, mortuum eſt.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam ſuam in flumina et fontes aquarum: et facta ſũt ſanguis.

5 Et audiui Angelum aquarum dicentem, Iuſtus es, Domine, Qui es, et Qui eras et Qui eris, quòd hęc iudicâris.

6 Quoniam ſanguinem ſanctorum et Prophetarum effuderunt, et ſanguinem eis dediſti ad bibendum: digni enim ſunt.

7 Et audiui alium è ſanctuario dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens, vera *ſunt* et iuſta iudicia tua.

8 Poſtea quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem, et datum eſt ei æſtu affligere homines per ignem.

9 Et æſtuauerunt homines eſtu magno, et blaſphemarunt nomen Dei habentes poteſtatem in has plagas: neq; reſipuerunt vt tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialam

ſuam ſuper thronum beſtiæ illius:& factum eſt
regnum eius tenebroſum & mãdebãt linguas
ſuas præ dolore.
11 Et blaſphemarunt Deum cœli præ do-
loribus ſuis & vlceribus ſuis:nec reſipuerunt
ab operibus ſuis.
12 Tum ſextus Angelus effudit phialam
ſuam in flumen illud magnum, *nempe* Euphra-
tem:& exſiccata eſt aqua eius,vt pararetur via
regnum ab ortu ſolis *aduentantium*.
13 Et vidi ex ore draconis,& ex ore illius
beſtiæ,& ex ore ſpeudoprophætæ illius, tres
impuros ſpiritus ſimiles ranis *prodeuntes*.
14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum eden-
tes ſigna,qui *que* abeũt ad reges terræ & totius
mundi,vt congregent eos ad prælĩũ magni il-
lius diei Dei omnipotentis.
15 Ecce,venio * vt fur.Beatus qui vigilat
& cuſtodit veſtimenta ſua,ne nudus ambulet &
videantur pudenda ipſius.
Suprà 3.3.) *Mat.*24.44. *Luc.*12.39.
16 Congregauit igitur eos in locum qui
vocatur Hebraicè Armageddon.
17 Tum ſeptimus Angelus effudit phialam
ſuam in aërem:& prodijt vox magna è templo
cœli à throno,dicens,Fuit.
18 Factiq; ſũt ſonitus,& fulgura & toni-
trua:& terræ motus factus eſt magnus, qualis
nunquam fuit ex quo homines fuerunt ſuper
terram,terræ motus *inquam* adeò magnus.
19 Et dirupta eſt vrbs illa magna in tres par-
tes,& ciuitates Gentium ceciderunt,& Babylõ
illa magna venit in memoriam ante Deum ,*
vt præberet ei poculum indignationis iræ ſuæ,
*Ierë.*25.15.
20 Et omnis inſula fugit,& montes non ſũt
inuenti.
21 Et grando magna quaſi talentaria deſ-
cen

cendit è cœlo in homines: & blaſphemarunt
Deum homines propter plagam grādinis: quo-
niam magna fuit plaga eius vehementer.

CAP. XVII.

1 *Deſcribitur Meretrix illa magna, 2 cum qua reges terræ ſcortantur, 6 ebria piorum ſanguine: 7 & Beſtia quæ portat illam: myſterium vtriuſque, 11 & exitium. 14 Poſtremò Agni victoria.*

1 TVm venit vnus ex ſeptem Angelis qui
habebant ſeptem phialas, & loquutus
eſt mecum, dicens mihi, Heus tu, oſtē-
dam tibi damnationem meretricis magnæ ſe-
dentis ſuper aquas multas:

2 Cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & cuius
ſcortationis vino inebriati ſunt incolæ terræ.

3 Quumque me per Spiritum in deſertum
tranſtuliſſet, vidi mulierem inſidentem beſtiæ
coccinæ, plenæ nominibus blaſphemiæ, haben-
ti capita ſeptem, & cornua decem.

4 Erat autem mulier illa amicta purpura, &
cocco, & inaurata auro, lapidibus prætioſis &
margaritis: habens poculum aureum in manu
ſua, plenum abominationibus & immunditia
ſcortationis ſuæ.

5 Et in fronte ſua nomen ſcriptum, Myſte-
rium, Babilon magna, mater illa ſcortationum
& abhominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam ſanguine
ſanctorum et ſanguine martyrum Ieſu: et mi-
ratus ſum, quum viderem illam, admiratione
magna.

7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris?
ego dicam tibi myſterium mulieris, et beſtiæ
quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem et
cornua decem.

8 Beſtia quam vidiſti, fuit, et non eſt: et aſ-
cenſura eſt ex byſſo, et in exitium abitura: et
mirabuntur incolæ terræ, (quorum nomina
ſcripta non ſunt in libro vitæ à iactis mundi
fundamentis) videntes beſtiam quæ erat, et nõ
eſt, et tamen eſt.
9 Hic eſt mens quæ habet ſapientiam. Sep-
tem capita, ſeptem montes ſunt, ſuper quos mu
lier ſedet.
10 Et reges ſeptem ſuut: quinque ceciderunt,
vnus eſt, & alius nondum venit, et quum vene-
rit, oportet illum breue *tempus* manere:
11 Beſtia autem quæ erat, et non eſt, is octa-
uus eſt, et è ſeptem illis eſt; et in exitium abit.
12 Decem autem cornua quæ vidiſti, decem
reges ſunt qui regnum nondũ acceperunt, ſed
poteſtatem tanquam reges vna hora accipient
cum beſtia.
13 Hi vnum conſilium habent, et vires ac
Infrà 9.16. poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.
2.Tim.6.15. 14 Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vin-
cent eos: * quoniam Dominus dominorum eſt,
et Rex regum: et qui cum eo ſunt, vocati et
electi et fideles.
15 Deinde dixit mihi, Aquę quas vidiſti, v-
bi meretrix ſedet, populi ſunt, et turbæ et gen-
tes, et linguæ.
16 Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia,
hi odio perſequentur meretricem, et ſolam red-
dent illam et nudam, et carnes eius comedent,
et ipſam igne exurent.
17 Deus enim dedit in corda eorum, vt fa-
ciant quod placitum eſt ei, et vt conſentiant,
dentque regnum ſuum beſtiæ donec comple-
antur verba Dei.
18 Et mulier quam vidiſti, eſt vrbs illa ma-
gna

gna quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

2 *Horrendum Babylonis excidium proponitur. 11*
16. 18 Lugent negotiatores terræ, qui ex pom-
pa & luxu ipſius ditati ſunt. 20 Exultans verò
omnes Electi ex tam iuſta Dei vltione.

1 ET poſthæc vidi alium Angelum deſcen-
dentem è cœlo, habentem poteſtatem
magnam: adeò vt terra reſplenduerit
gloria eius:
2 Exclamauit autem vehementer voce ma-
gna dicens,* Cecidit cecidit Babylon illa mag-
na, et facta eſt domicilium dæmoniorum, et *Suprà.14.8.*
cuſtodia omnis ſpiritus impuri, et coſtodia *Eſa.21.9.*
omnis volucris immundæ et inuiſæ. *Ierem.51.*
3 Quia ex vino iræ ſcortationis eius bibe-
runt omnes gẽtes: et reges terræ cum ea ſcor-
tati ſunt, et mercatores terræ opibus delitiarum
eius diuites facti ſunt.
4 Et audiui aliam vocem è cœlo dicentem,
Exite ex ea popule mi, ne participes ſitis pec-
catorum eius, et ex plagis eius accipiatis.
5 Nam accumulata peccata eius pertige-
runt vſque in cœlum: et recordatus eſt Deus
ſcelerum eius.
9 Reddite ei ſicut et ipſa reddidit vobis: et
duplicate ei duplum ſecundum opera eius: in
poculo quod propinauit, propinate ei duplum.
7 Quantum extulit ſeſe et luxuriata eſt, tan-
tum date ei cruciatum et luctum: quia in corde
ſuo dicit: Sedeo regina, nec ſum vidua, nec lu-
ctum videbo.
8 Ideo vna die venient eius plagæ, mors
et luctus, et fames; et igne exuretur, quia vali-

dus eſt dominus Deus, qui damnabit eam:
9 Tum flebunt eam, & plangent ſuper ea reges terræ qui cum illa ſcortati & luxuriati ſunt, quum viderint fumum incendij eius.
10 Procul ſtantes propter metum cruciatus eius & dicentes, Vah, vah, magna illa vrbs Babylon, vrbs illa valida, cuius vna hora venit iudicium.
11 Sed & mercatores terræ flebunt & lugebunt ſuper ea: quoniam merces eorum nemo emit ampliùs.
12 Merces auri & argenti & lapidis pretioſi, margaritarum, byſſi, purpuræ, ſerici, & cocci, & omne lignum thyinum, & omne vas eburneum, & omne vas ex ligno pretioſiſſimo, & ære, & ferro, & marmore,
13 Et cinamomum, & ſuffitus, & vnguentū, & thus, & vinum, & oleum, & triticum, & iumēta: & oues, & equos, & rhedas, & mancipia, & animas hominum.
14 Et fructus deſiderij animæ tuæ abierunt à te, & omnia pinguia & præclara abierunt à te, nec ampliùs ea inuenies.
15 Harum, *inquam*, rerum mercatores diuites facti, procul ab ea ſtabunt propter *metum* cruciatus eius: flentes ac lugentes.
16 *Et* dicentes, Vah, vah, ciuitas *illa* magna, quæ amicta erat byſſo ac purpura, & cocco. & deaurata erat auro & lapidibus pretioſis, & margaritis: quînam vna hora vaſtatæ ſunt tantæ diuitiæ?
17 *S*ed & omnes gubernatores, & omnis in nauibus verſantium turba, & nautæ, & quotquot ex mari quæſtum faciunt, longè ſtabunt.
18 Et clamabunt, videntes fumum incen-
dii

dij eius,& dicent, Quæ ſimilis *erat* vrbi iſti magnæ?

19 Et iniecto capitibus puluere, clamabunt, flentes ac lugentes, & dicentes, Vah; vah, quòd vrbs illa magna, in qua omnes qui habebant naues in mari, diuites facti ſunt, vna hora deſolata eſt.

20 Exulta ſuper eam cœlum, & ſancti Apoſtoli & Prophetæ, quoniam de illa ſumpſit pœnas Deus veſtræ vltionis cauſa.

21 Tum ſuſtulit quidam Angelus fortis lapidem inſtar molæ magnæ, & proiecit in mare dicens. Ita cum impetu proijcietur Babylon vrbs illa magna, nec amplius inuenietur.

22 Et vox citharœdorum & muſicorum & tibia ac tuba canentium non audietur in te amplius: nec vllus artifex cuiuſcunque artis audietur in te amplius:

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox ſponſi & ſponſæ non audietur amplius in te: cuius mercatores erant proceres terræ; & cuius veneficijs ſeductæ ſunt omnes gentes.

24 Sed in ea ſanguis Prophetarum & ſanctorum inuentus eſt, & omnium qui mactati ſunt in terra.

CAP. XIX.

1 Laudant Cœleſtes Deum quòd vindicauit ſanguinem ſuorum è manu Meretricis, 9 Beati ſcribuntur qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt, 10 Angelus adorari ſe prohibet, 11 E cœlo ſummus ille Rex regum apparet. 12 Bellum oritur, 20 In quo apprehenditur Beſtia, 21 & in ſtagnum ardens deijcitur.

1 POſt hæc audiui vocem magnam turbæ
multæ in cœlo dicentis, Halleluia, ſalus
et honor, et gloria, et virtus Domino
Deo noſtro eſt.
2 Quia vera et iuſta iudicia eius: & meretri-
cem illam magnam quæ corrupit terram ſcor-
tatione ſua, damnauit, et vindicauit ſanguinem
ſeruorum ſuorum ex manu eius.
3 Deinde ſecundò dixerunt: Halleluia: et fu-
mus eius aſcendit in ſecula ſeculorum.
4 Et prociderunt viginti quatuor illi Senio-
res et quatuor illa animalia, et adorauerũt Deũ
inſidentem throno, dicentes, Amen, Halleluia.
5 Tum vox è Throno prodijt dicens, laudate
te Deum noſtrum omnes ſerui eius, et qui ti-
metis eum parui et magni.
6 Et audiui tanquam ſonitum turbæ multæ,
et tanquam ſonitum aquarũ multarum, et tan-
quam ſonitum tonitruorum magnorum dicen-
tium. Halleluia: quoniam regnum inijt Domi-
nus Deus ille noſter omnipotens.
7 Gaudeamus, et exultemus, et demus glo-
riam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, et vxor e-
jus parauit ſe.
8 Et datum eſt ei vt amiciatur byſſo pura
& ſplendida: byſſus enim iuſtificationes ſunt
Sanctorum.
9 Tum dixit mihi, *ſcribe, Beati qui ad cœ-
nam nuptiarum agni vocati ſunt. Et dixit mihi,
Hæc verba Dei vera ſunt.

*Mat, 22.2.

10 Et procidi ante pedes eius vt adorarem
eum, ſed dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſeruus
tuus ſum, & fratrum tuorum qui habent teſti-
monium Ieſu. Deum adora: teſtimonium enim
Ieſu eſt ſpiritus prophetiæ,
11 Deinde Vidi cœlum apertum, & ecce *ad-*
fuit

fuit equus albus: & qui inſidebat ei, vocabatur
fidelis & verax, et *qui* iuſtè iudicat & pug-
nat.
12 Oculi autem eius erant tanquam flamma
ignis,& in capite eius diademata multa, habe-
batque nomen ſcriptum quod nemo nouit niſi
ipſe.
13 * Et amictus erat veſte tincta ſanguine: *Pſal. 2. 15.*
vocaturque nomen eius Sermo Dei.
14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo, ſe-
quebantur eum equis albis, veſtiti byſſo alba
& pura.
15 * Ex ore eius prodibat gladius acutus, vt
eo percuteret gentes: * ipſe enim reget eas vir- *Supra 17. 14.*
ga ferrea : ipſe enim eſt qui calcat lacum vini *1. Tim. 6. 15*
furoris & iræ Dei omnipotentis.
16 Habebatque in veſtimento & in femore
ſuo nomen ſcriptum, Rex regum, & Dominus
dominantium.
17 Tunc vidi *quendam* Angelum ſtantem
in ſole,qui clamauit voce magna, dicens om-
nibus auibus quæ volabant per medium cœ-
li, Adeſte,et congregamini ad cœnam magni
Dei,
18 Vt edatis carnes regum, et carnes tri-
bunorum,et carnes fortium, et carnes equo-
rum,et eorum qui ipſis inſident,et carnes om-
nium liberorum ac ſeruorum,paruorum ac ma-
gnorum.
19 Deinde vidi beſtiam illam, et reges ter-
ræ, et exercitus eorum congregatos ad geren-
dum bellum cum eo qui inſidebat equo,et cum
ipſius exercitu.
20 Et comprehenſa eſt beſtia, et cum ea
pſeudopropheta ille qui ediderat ſigna coram
ea, quibus ſeduxit eos qui acceperunt chara-

cterem beſtiæ, & qui adorauerant imaginem eius: viui conie𝔠ti ſunt ambo in ſtagnum ignis ardens ſulphure.

21 Et reliqui occiſi ſunt gladio eius qui inſidebat equo, prodeunte ex ore ipſius: & omnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

1 *Angelus* 2 *Satanam vincula conſtringit ad mille annos,* 8 *quibus ſolutus Gog & Magog, id eſt occultos & apertos hoſtes, in Sanctos concitat,* 11 *ſed Domini vindicta coercet illorum inſolentiam.* 12 *Aperiuntur libri ex quibus iudicantur mortui.*

DEinde vidi Angelum deſcendentem è cœlo habentẽ clauem abyſſi, et catenam magnam in manu ſua.

2 Qui apprehendit draconem: ſerpentem *inquam*, illum antiquum, qui eſt diabolus & Satanas: et vinxit eum *ad* annos mille,

3 Coniecitque eum in abyſſum, quam occluſit et obſignauit ſuper eum, vt non ſeduceret ampliùs gentes, donec complerentur anni mille. nam poſtea oportet eum ſolui *ad* exiguũ tempus.

4 Deinde vidi ſedes, et ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt eis: & animas eorumque qui ſecuti, percuſſi ſunt propter teſtimonium Ieſu, & propter ſermonem Dei: quique non adorarunt beſtiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus ſuis, aut in manibus ſuis: viuentque & regnabunt cum Chriſto mille annis.

5 Reliqui verò ex mortuis non reuiuiſcent donec impleti fuerint mille anni. Hæc eſt reſurrectio prima.

6 Beatus & ſanctus qui habet partem in
reſurrectione prima, in hos *enim* ſecunda mors
non habet poteſtatem : ſed erunt ſacerdo-
tes Dei & Chriſti, regnabunt cum eo mille
annis.

7 Quũ verò expleti fuerint anni mille ſol-
uetur Satanas è carcere ſuo.

8 Et exibit vt ſeducat Gentes quæ ſunt in
quatuor angulis terræ, *Gog & Magog, vt con- Ezech. 39.2.
greget eos in prælium: quorum numerus eſt ſi-
cut arena maris.

9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem ter-
ræ, & circumierunt caſtra ſanctorum, & vrbem
dilectam : ſed deſcendit ignis à Deo è cœlo, qui
deuorauit eos.

10 Et diabolus qui ſeducebat eos, coniectus
eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi *erat* & be-
ſtia & ille pſeudopropheta : & cruciabuntur
die ac nocte in ſecula ſeculorum.

11 Tum vidi thronum magnum candidum,
& quendam ei inſidentem, à cuius conſpectu
fugit terra & cœlum, quorum locus non eſt in-
uentus.

12 Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtan-
tes in cõſpectu Dei, & libri aperti ſunt: & alius Supra 5.
* liber apertus eſt, qui eſt *liber* vitæ: indicatiq́ infra 21.27.
ſunt mortui ex ijs quæ ſcripta erant in libris; phil 4.3.
ſecundum opera ipſorum:

13 Et reddidit mare mortuos quos habebat:
Mors quoq́; & infernus reddiderunt mortuos
quos habebãt: & iudicatum eſt de ſingulis ſe-
cundum opera ipſorum.

14 Infernus autem ac mors coniecti ſunt in
ſtagnum ignis: quæ eſt mors ſecunda.

15 Et qui non inuentus eſt in libro uitæ ſcri-
ptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

*2 Nouam Hieruſalem deſcendentem è cœlo, 9
Sponſam vxorem Agni, 12 ac illius ſtructu-
ram deſcribit, 19 Pretioſis lapidibus ornatam,
22 Cuius Templum eſt Agnus.*

Eſa 65.17. & 66.12.
1 DEinde *vidi cœlum nouum & terram
2 pet 3.13. nouam: primum enim cœlum & pri-
ma terra abierat: & mare non am-
plius extabat.
2 Et ego Iohannes vidi ſanctam ciuitatem
Hieruſalem nouam deſcendentē è cœlo, à Deo
paratam, vt ſponſam ornatam viro ſuo.
3 Et audiui vocem magnam è cœlo, dicen-
tem, Ecce, tabernaculum *Dei eſt* cum homini-
bus, & habitabit cum eis, & ipſi populi eius e-
Supra.7.17. runt, & ipſe Deus cum eis erit, Deus ipſorum.
eſa.25.8. 4 *Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymā
ab oculis eorum: & mors ampliùs non exta-
bit neque luctus, neque clamor, neque dolor
extabit amplius: quia præcedentia abierunt.
Eſa.45.19 5 Et dixit is qui inſidebat throno, * Ecce,
2 cor. 5.27. noua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, nam
hæc verba fidelia ſunt & vera.
Suprà. 1.8. 6 Et dixit mihi: Fuerunt: *ego ſum Alpha
Infrà. 22.13. & Omega, initium & finis. Ego ſitienti dabo ex
fonte aquæ viuæ gratis.
7 Victor poſſidebit omnia: & ero ei Deus, &
ipſe erit mihi filius.
8 Timidis autem, & incredulis, & execratis,
& homicidis, & ſcortatoribus, & veneficis, &
idololatris, & omnibus mēdacibus, portio *aſſi-
gnata* eſt in ſtagno ardente igne & ſulphure,
quod eſt mors ſecunda.
9 Tum venit ad me vnus ex ſeptem illis An-
gelis qui habuerant ſeptem illas phialas plenas
ſeptem

ſeptem plagis vltimis.& loquutus eſt mecum,
dicens, Veni, oſtendam tibi ſponſam vxorem
Agni.
10 Et ſuſtulit me per Spiritum in montem
magnum & ſublimem, & oſtendit mihi ciuitatē
illam magnam, ſanctam *inquam* illam Hieruſa-
lem, deſcendentem è cœlo à Deo,
11 Habentem gloriam Dei, & cuius lumen
erat ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam la-
pidi iaſpidi inſtar cryſtalli ſplendenti.
12 Habebat autem murū magnum et ſubli-
mem, habentem portas duodecim, et in portis
Angelos duodecim, et nomina inſcripta, quæ
ſunt nomina duodecim tribuum filiorū Iſrael.
13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilo-
ne, portæ tres: ab Auſtro portæ tres: ab Occa-
ſu portæ tres.
14 Et murus vrbis habebat fundamēta duo-
decim, in quibus *erant* duodecim nomina A-
poſtolorum Agni.
15 Porrò is qui loquebatur mecum, habebat
calamum aureum, vt metiretur ciuitatem et
portas eius, et murum eius.
16 Vrbs ipſa verò quadrangularis ſita eſt:
cuius longitudo tanta eſt, quanta et latitudo,
menſuſque eſt ciuitatem illo calamo, ad ſtadi-
orum duodcecim milia: ſuntq; longitudo et la-
titudo et altitudo eius æquales
17 Et menſus eſt murum eius, centum qua-
draginta quatuor cubitorum, menſura hominis
quæ eſt Angeli.
18 Erat autem ſtructura muri eius ex iaſ-
pide ipſa verò vrbs aurum purum & ſimilis vi-
tro puro.
19 Et fundamenta muri vrbis omni lapide
pretioſo ornata, fundamentū primum *erat* iaſ-
pis:

pis: ſecūdum, ſapphirus: tertiū, chalcedonius:
quartum ſmaragdus:
20 Quintum, ſardonyx: ſextum ſardius, ſepti-
mum, chryſolithus: octauum, beryllus. nonum,
topazus: decimum, chryſophraſus: vndecimum,
hyacinthus: duodecimum, amethyſtus.
21 Duodecim autem portæ, duodecim mar-
garitæ ſunt, & ſingulæ portæ ex ſingulis mar-
garitis ſunt, & forum ciuitatis, aurū purum, tā-
quam vitrum perlucidum.
22 Nec tēplū vidi in ea: Dominus enim De-
us omnipotens, tēplum illius eſt, id eſt Agnus.
Eſa 60.19. 23 * Neque ciuitas iſta eget ſole vel luna, vt
luceant in ea: nam gloria Dei illuſtrat eam, &
lucerna eius eſt Agnus.
Eſa.60.1. 24 * Et gentes quæ ſeruatæ fuerunt, ambu-
labunt ad lucem eius: & reges terræ gloriam
ſuam & honorem ad eam adferent.
25 * Nec portæ eius claudentur interdiū,
Eſa.60.11. nox enim non erit illic.
26 Et adferetur gloria & honor Gentium
ad eam.
27 Non intrabit in eam quicquam quod in-
Supra.1.5. quinat, aut abominādum quicquam patiat, vel
& 10.12. mendacium *loquitur*: ſed qui ſcripti ſunt in * li-
Phil.4.3. bro vitæ Agni.

CAP. XXII.

1 Oſtenditur aqua viua fluuius 2 & arbor vitæ. 6 7. Sequitur propheticæ huius concluſio 8 in qua Iohan. oſtendit veriſſima eſſe quæ hic continē-tur. 13 Et iam tertiò repetit dictata hæc omnia ab eo eſſe qui eſt A *&* Ω.

1 DEinde oſtendit mihi purū fluuiū aquæ
viuæ ſplendidum tāquam chryſtallū,
procedentem ex throno Dei & Agni

2 In

2 In medio *autem* foro eius,& ex vtraque
parte fluminis,*erat* arbor vitæ adferens fructus
duodecim,per menſes ſingulos edens fructum
ſuum,& folia ſua ad inſeruiendum Gentibus.
3 Nec vllum aduerſus quenquam anathe-
ma erit ampliùs : ſed ſedes Dei & Agni in ea e-
rit: & ſerui eius ſeruient ei,
4 Et videbunt faciem eius:& nomen eius in
frontibus ipſorum *erit*.
5 * Et nox illic non erit,neque opus eſt eis *Eſa.6.19.*
lumine lucernæ,neque lumine ſolis : quoniam
Dominus Deus illuſtrat eos:& regnabunt in ſe-
cula ſeculorum.
6 Tum dixit mihi,Hæc verba fida *ſunt* , &
vera: & Dominus Deus ſanctorum Prophetarũ
miſit Angelum ſuum,vt indicet ſeruis ſuis quæ
oporteat fieri citò.
7 Ecce venio citò. beatus qui obſeruat ver-
ba phophetiæ libri huius.
8 Ego verò Iohannes,*is ſum* qui hæc audi-
ui & vidi:Et quum audiſſem & vidiſſem,* ce- *Suprà.16.10.*
cidi vt adorarem ante pedes Angeli qui mihi
hæc oſtendebat.
9 *Is* vero dixit mihi,Vide ne *feceris*: con-
ſeruus enim tuus ſum,& fratrum tuorum Pro-
phetarum,& eorum qui obſeruant verba libri
huius. Deum adora.
10 Deinde dixit mihi, ne obſignatis verba
Prophetiæ libri huius, tempus enim propè eſt.
11 Qui nocet,noceat adhuc:& qui ſordidus
eſt,ſordeſcat adhuc:& qui iuſtus eſt, iuſtifice-
tur adhuc:& ſanctus,ſanctificetur adhuc.
12 Ecce venio citò:& merces mea mecum *Rom.2.6.*
eſt * vt reddam vnicuiq; prout opus ipſius erit. *Suprà.1.8.*
13 * Ego ſum Alpha & Omega,principium *& 21.6.*
& finis,primus & vltimus. *Eſa.41.*
14 Beati *44.6.*

14 Beati qui præſtant eius mandata vt ſit
eis ius in arborem vitæ, & per portas ingrediã-
tur in ciuitatem.
15 Foris autem *erunt* canes, et venefici, et
ſcortatores, et homicidæ, et idololatræ, et quiſ-
quis amat ac committit mendacium.
19 Ego Ieſus miſi Angelum meum, vt hæc
vobis teſtificaretur in Eccleſijs. Ego ſum ſtirps
et progenies illa Dauidis, ſtella illa ſplendida
et matutina:
17 Et Spiritus et ſponſa dicunt, Veni, Et qui
audit, dicat, Veni,* et qui ſitit, veniat. et qui
Eſa. 55.1. vult, accipiat aquam vitæ gratis.
18 Enimuerò vnà teſtor cuiuis audiẽti verba
Prophetiæ libri huius, ſiquis adiecerit ad hæc,
imponet ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto.
19 Et ſiquis abſtulerit *aliquid* ex verbis libri
Prophetiæ huius, auferat Deus partem eius è
libro vitæ, et ex vrbe ſancta, et ex ijs quæ ſcrip-
ta ſunt in libro iſto.
20 Dicit qui teſtatur iſta: Etiam venio citò:
Amen. Etiam veni Domine Ieſu.
21 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum
omnibus vobis Amen.

FINIS NOVI TE-
ſtamenti.